

วินัยเก็จแก้ว

รวมพระพุทธรูปวิญญูติวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

ดูก่อน อานนท์! บางทีพวกเธอจะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า

“ปาพจน์ คือ ธรรมวินัยมี..

พระศาสดาล่วงแล้ว พระศาสดาของพวกเราไม่มี

ก็ข้อนี้ พวกเธอไม่ฟังเห็นอย่างนั้น

ธรรมและวินัย อันใด เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมและวินัย นั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ โดยการล่วงไปแห่งเรา”.

วินัยเลิศ

รวมพระพุทธรูปวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

“ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอาณิสส ๕ นี้
อาณิสส ๕ นี้ มีอะไรบ้าง...คือ

๑. กองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี
๒. เป็นที่พึ่งพิงของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
๓. เป็นผู้แก้สงสัยแล้วพูดในท่ามกลางสงฆ์
๔. ชุ่มชื้นเข้าศีกได้ด้วยดี โดยเป็นไปกับด้วยธรรม
๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอาณิสส ๕ นี้แล”

พุทธพจน์

“วินัยบัญญัติของสงฆ์ มิใช่ศีลในความหมายแคบๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่ายๆ
แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่วไป ที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแง่...

ด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้
ซึ่งระบบชีวิตทั้งหมด ที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา...

เมื่อวินัยยังคงอยู่ สงฆ์ก็ยังคงอยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้
จากระบบชีวิตแบบพุทธก็จะยังคงอยู่...”

.. สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต)

โอวาทและคำอนุโมทนา ของพระเดชพระคุณพระภาวนาวิสุทธิญาณเถร วัดดอยธรรมเจดีย์ สกลนคร

ที่มอบให้แก่คณะผู้ร่วมจัดทำหนังสืออริยวินัย เมื่อวันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๔๖
ณ วัดวังเพิ่ม - พระภาวนา นครราชสีมา

ทำอย่างไรจึงเป็นวินัย ๆ ? วินัยเป็นเครื่องนำออก เตี้ยวนั้นมันไม่เป็นวินัย มีแต่นำเข้า ๆ นำเข้าจนกระทั่งล้นหัวใจ ทำไม่จึงนำเข้าจนล้น? คำว่าล้นนั้นมันจึงออกนะ มันจึงไหลออก มันแสดงออกมานะเดี๋ยวเนี่ย ถ้าหากว่ามันเต็มมันไม่ล้นหรอก มันล้น มันแสดงออกไปทางกิริยามารยาท ทุกสิ่งทุกอย่าง การเดินมันก็แสดงออก การนั่งมันก็แสดงออก ทุกอย่างมันแสดงออกไปหมด แสดงว่ามันล้น ทำไม่มันจึงล้น? ก็มันรับอยู่ไม่หยุดไม่หย่อน ทำไม่ไม่อิ่มเต็มมันจึงล้นออก? ก็เพราะมันหิวอยู่ตลอดไม่อิ่มเต็ม เพราะคงไม่มีหน้าที่ ที่จะแสวงหานั่นนี้มีภาชนะและกีดแลรักษา เพราะมีงานอื่นต่างหาก จะมากมายขนาดไหนเขาไม่สน...

วินัยมันก็ต้องรู้ในใจเจ้าของมันแหละ อะไรควรอะไรไม่ควร อะไรเป็นธรรม เป็นวินัย วินัยมันคือรู้ในใจเรา มันเป็นของเรา เป็นเรื่องของเรา เรื่องของศาสน เป็นอีกส่วนหนึ่งที่พระพุทธเจ้าท่านบัญญัติพร้อมสรรพ พระพุทธเจ้าบัญญัติไว้ครบสรรพสมบูรณ์บริบูรณ์แล้ว.. พระพุทธเจ้าท่านก็ห้ามแล้ว ไม่ให้บัญญัติเพิ่ม

เอาอย่างนี้ดีกว่า วินอก คือหนัง วินัยละ ในหนังเข้าไป สรรวมอยู่ในวินัย วินอกนี้ละ เป็นเครื่องนำออก เป็นเครื่องร้อยกรองให้มีความเรียบร้อย ถ้าอยู่ในวินัย วินอกอันนี้ ถ้าหากออกนอกวินัยวินอกนี้แล้ว ไม่มีความเรียบร้อย จำศีลจำศีลแบบ เสือหิว ไม่มีกินก็อดเอา พูดอย่างนี้ต้องให้โยมไปโน้น โยมออกไปนั่งฟากถนน. เอานั่งตรงนี้ไม่เป็นไรดอก ของจริงเป็นของมีค่าใช้มัยละ กลัวความจริงเหรอเดี๋ยวนี้ ไม่ได้กลัวความจริงหนา กลัวความจริงนั้นนะคนนั้นชอบของไม่จริง ของจริงไม่ต้องกลัว มันจริงนี้จะไปกลัวทำไม ยิ่งเปิดยิ่งมิดยิ่งปิดยิ่งรั้วใช้มัยละ นี่พระพุทธศาสดาตรัสไว้ ยิ่งเปิดยิ่งมิดยิ่งปิดยิ่งรั้ว ยิ่งเปิดมันน่าจะยิ่งรั้ว หลังคานี้เปิดแผ่นหนึ่งก็รั้ว มาแผ่น เปิดสองมันก็รั้วสอง เปิดสามมันก็รั้วสามแผ่นนะ แต่เรื่องของการปฏิบัติ ธรรมไม่เป็นอย่างนั้น เปิดแล้วมิด หมูยอมรับอย่างสนิท ยอมรับอย่างสนิทใจทีเดียว คนทำผิดแล้วยอมรับสารภาพ คนนั้นน่ารัก น่ารักมาก ๆ ที่เดียว คนถ้าทำผิดแล้ว

ไม่ยอมรับผิดชอบ คนนั้นน่าซึ้ง น่าซึ้ง อันธพาล และชอบเบี่ยงเบน เบี่ยงเบนความ ไม่ถูกต้องของเจ้าของให้คนอื่น ทำไม่เป็นอย่างนี้? นี่แหละ คนไม่ดูวินัยนอก

วินัย ก็ในหนังเข้าไป นอกกันนอกหนัง วินัยก็จิตของเราเนี่ยมันอยู่ในนี้ นอกกันนอก ในก็ในไปทั้งหมด ดิน น้ำ ลม ไฟ ให้มีจิตอยู่ข้างใน อยู่ในตรงไหน? อยู่ใน อยู่ในจิตนั้นนะ จิตอยู่ตรงไหน? ก็อยู่ตรงจิตนั้น อยู่ตรงนั้น อยู่ตรงนี้ ก็คนเห็นแล้ว ไม่ต้องไปถามใครไม่ต้องว่าอยู่ตรงนั้นตรงนี้ดอก..

อยากให้เน้นจริงจังลงกันไปเรื่อง เกสา โลมา นะชา ทันทา ตะโจ นั่นแหละ ไม่มีดอกที่นักปราชญ์โบราณจารย์ท่านทรงเอามาบัญญัติ กรณฐาน ท่านแปลว่า เป็นฐานที่ตั้งแห่งมรรคและผล กรณฐานเป็นฐานที่ตั้งแห่งมรรคและผลนะ มรรคมันเป็นขึ้นทุกขณะทันที เป็นขึ้นที่ไหนล่ะ? ใจให้อยู่ในเกสา โลมา นะชา ทันทา ตะโจนั่นแหละ นี่เป็นมรรคขึ้นมา คือข้อปฏิบัติ ดูผมก็เห็นผม ดูชนก็เห็นชน ดูเล็บก็เห็นเล็บ ดูฟันก็เห็นฟัน ดูหนังก็เห็นหนัง ดูเห็นแล้วไม่ต้องมีใครบอกว่า อันิจจัง ทุกขัง อนัตตา ดูเห็นแล้วไม่ต้องมีใครบอกว่า อันันันเป็นของไม่เที่ยง อันันันเป็นของเป็นทุกข์ อันเป็นของไม่ใช่ของเรา เป็นปฏิกุล เป็นอสุภอสุกัง ไม่ต้องมีใครไปบอกดอก เหมือนกะตาเราเห็นนั่นแหละ เห็นอะไรก็ช่างเถอะ ไม่ต้องมีใครบอกว่า อันันันเป็นต้นไม้ อันันันเป็นใบไม้ อันันันเป็นลูกไม้ มันเห็นนั่นมันบอก ถ้าเราลืมตา หลับตาเสีย หรือตาบอดมันก็ไม่เห็น ใครบอกว่าทำไมมันก็ไม่เห็น ก็คนตาบอดนะ

นี่ก็เหมือนกันนั่นล่ะ ถ้าตั้งใจดูให้เห็น เห็นเกสา เห็นโลมา เห็นนะชา เห็นทันทา เห็นตะโจ ดูให้เห็น แล้วคำว่า ปฏิกุล ๆ ๆ นั่นนะ เราได้ยินแต่ชื่อ หรือเราเคยพูดกันอยู่เสมอ ถ้าเห็นผม เห็นชน เห็นเล็บ เห็นฟัน เห็นหนัง ชัดลงไปแล้ว สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่เป็นอย่างที่เราพูดกันทั้งนั้น นี่ปฏิกุล นี่ก็คืออย่างที่เราเคยได้ยิน เป็นอย่างที่เราเคยได้พูด แล้วเราเคยได้ศึกษากันมาว่าเป็นอย่างทุกขัง อนัตตา

เป็นเครื่องนำออก นำออก คือไม่มีการนำเข้า ถึงว่ามันมีอยู่แล้วในใจ มันก็มีแต่จะออกไป ๆ ๆ แล้วการที่จะนำเข้ามาไม่มี นำเข้ามาทำไมของปฏิกุล นำเข้ามาทำไม ของสกปรก พระพุทธเจ้าท่านทรงตรัสไว้เหมือนกับของปฏิกุล แม้จะเอาเท้าไปเหยียบมันก็ยังสกปรก ยังสะอิดสะเอียน มันเป็นอย่างนั้น แม้จะเอาเท้าไปเหยียบเท้าไปถูกก็ต้องล้างใช้มียัส

แต่กิเลสมันไม่ว่าอย่างนั้นนะ ทำไมกิเลสมันจึงเกิด กิเลสมันจึงยังมี ก็เพราะไม่ดูเกสา โลมา นะชา ทันทา ตะโจ ดูเกสา โลมา นะชา ทันทา ตะโจแล้ว คำว่ากิเลสตัวหิวตัวนี้มันไม่มี หิวปฏิกุล หิวมุต หิวกุฏ มันจะหิวหรือ? หิวปฏิกุล หิวมุต

หิว कुछ มันจะหิวหรือ? มีแต่สุนัขนั่นแหละมูตร कुछ ก็กิน พระกรรมฐานจะหิวมูตร หิว कुछ มันเป็นไปได้ดอก

จึงว่าให้พากันใส่ใจในกรรมฐานของเราเอง ยินดีในของที่เราได้อยู่ เกสา โลมานะชา ทันทา ตะโจ เรามืออยู่แล้ว ไม่ต้องหาที่ไหน นี่แหละของที่เราได้อยู่ พระพุทธเจ้าสอนให้เรายินดี ถ้าหากว่าเราไม่ยินดีในสิ่งที่เรามีอยู่แล้ว ก็เลสมันฟู ของเราไม่มีติดอก มันไม่สนใจด้วยซ้ำ ไปหมายยินดีอะไรต่อมิอะไรก็ไม่ว่า เหมือนกะของเจ้าของไม่มี ผมเจ้าของก็มี ขน เล็บ ฟัน หนังก็มี ของเกิดของแก่ของตายมีหมด แต่มันไม่ได้ยินดีนะ ยินดีที่ไหนก็ไม่รู้

ไม่มีเรื่องอะไรนะเดี๋ยวนี้ เรื่องศาสนามันเป็นเรื่องน่าออก ๆ ๆ ได้เท่าไหน เพียงไรนั้นมันเป็นผลของการปฏิบัติ เรื่องโลกเป็นเรื่องแสวงหามากเข้ามา เรื่องศาสนาเป็นเรื่องน่าออก เรื่องโลกนั้นแสวงหามาเข้ามา ๆ ถึงเราจะอยู่กับวัดกับวาก็ช่างเถอะ แต่ยังมีกายวาจาจิตแสวงหาเพื่อที่จะเข้ามา นั้นนะเป็นโลกร้อยทั้งร้อย ทำอันนั้นให้ถูกต้องทำอันนั้นเป็นเหตุให้ถูกต้อง แต่มีเบื้องหน้าเบื้องหลังเพื่อมีการแสวงหาอยู่นั้น อันนั้นเป็นโลกทั้งร้อย เป็นกิเลสเต็มร้อยทีเดียว ดูให้มันละเอียดละออ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องผูกเรามัดเราทั้งนั้น ไม่มีอะไรเป็นเครื่องผูกอะไรเรา มัดอะไรเราดอก มีแต่สิ่งที่เรามีอยู่เป็นเครื่องผูกเรามัดเรา

ให้พากันตั้งใจดูสิ่งที่เรามีอยู่เหล่านี้ให้ดี ดูให้ยิ่ง ดูให้รู้จริง เห็นจริง แล้วเรานั้นแหละ ที่จะเป็นผู้รู้ขึ้นมาว่า เรานี้รู้จริงเห็นจริง รู้ก็รู้จริง รู้ตามความเป็นจริง เห็นก็เห็นจริง เห็นตามความเป็นจริง รู้แล้วพอ รู้แล้วอิม ถ้าหากว่ารู้แล้วยังไม่พอ รู้แล้วยังไม่อิม นั้นรู้ยังไม่พอ ยัง ๆ ไม่พอ ต้องดูให้ยิ่งขึ้นไปอีก ดูให้ยิ่งขึ้นไปอีก

รู้“เรา” แล้วคำว่า“เขา” ไม่รู้ไม่มี เพราะเขาเกิดมตายเหมือนกัน ดิน น้ำ ลม ไฟเหมือนกัน ไม่หายใจตายเหมือนกัน เกิดมา เหตุของการเกิดก็เหมือนกัน อยู่ไปเหตุของความอยู่ก็เหมือนกัน คือหายใจอยู่ เหตุของการอยู่ก็เหมือนกัน คือกิน ของปฏิภูลเข้าไปทุกวัน เสริมของปฏิภูล เหตุของการมีอยู่ไม่ได้แตกต่างอะไรกัน รู้เราแล้ว คำว่าไม่รู้คนอื่นไม่มี ไม่หลงเราแล้ว โลภธาตุทั้งหมดเราก็ไม่หลง

จึงว่าให้สนใจในการดูเราให้ยิ่ง อะไรต่ออะไรอย่าไปสนใจ ถึงว่ามันจะแยกได้ แยกกายหรือมีความปราณีต มีพระสมณวิปัสสนาเบื้องสูงเบื้องต่ำอะไร มันอยู่ข้างนอกไม่มีประโยชน์ เงินทองมีอยู่จนเต็มเบ้งค์เต็มธนาคารเลยนั้นนะ มันเป็นประโยชน์แก่เรามั๊ย ถ้ามันไม่ใช่ของเรา เป็นของเราแม้แต่สิ่งเดียวมันก็เป็นที่ประโยชน์ ชื้อทอพอฟีก็ยังไม่ได้เม็ดสองเม็ดใช้ไหมละ เงินทองเป็นล้าน ๆ นั้นนะ มันไม่ใช่ของเรา

ถึงจะมีอยู่ในเบ้งค์ ในธนาคารแต่เราไปเอามาใช้ประโยชน์ไม่ได้ละ มันไม่เป็นประโยชน์ดอก นี่ก็เหมือนกัน ของจริงมีอยู่เต็มโลก ถ้าหากเราไม่รู้ไม่เห็น ของจริงนั้น จะไม่เป็นประโยชน์แก่เรา ของจริงคือสังขารธรรม เราดูเราเห็นแล้วเป็นประโยชน์ทั้งนั้น ผมเส้นเดียวเป็นประโยชน์กับเรา ขนเส้นเดียว เล็บก็เล็บเกล็ดเดียว ฟันซี่เดียว หนึ่งก็ไม่ต้องหนึ่งมากหนึ่งน้อยเดียวเท่านั้นละ ความจริงเป็นอย่างไรทั้งหมดโลกธาตุ มันก็เหมือนกับที่เราเห็น จุดน้อยเห็นน้อยเดียวเท่านั้น

พอใจในของที่เราได้อยู่ ความเกิดในเรามี ความแก่ในเรามี ความตายในเรามี ดูความเกิดเห็นชัดลงไป ดูความแก่เห็นชัดลงไป ดูความตายเห็นชัดลงไป ไม่ต้องไปหมายดอก ความเกิดมันเป็นทุกข์ ทุกข์อย่างนั้น ๆ มันหมายพอแรง ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ เราพูดมากันพอแรง แต่ก็เลสมันไม่ได้เป็นทุกข์อย่างเราหนาเดี๋ยวนี้ มันคะนองใหญ่ มันว่ามันโกหกเราได้ มันว่ามันโกหกเราได้มันหลอกลวงได้ เราพูดกันมาพอแรงแล้ว ก็เลสมันไม่ได้หนึ่งถลอกไป แม้แต่น้อย ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ พระพุทธเจ้า ท่านรู้อยิสัจ ดูความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่ความตายเป็นทุกข์ นี่ปัญหาของพระพุทธเจ้า ดูไปลำดับ ๆ หมดสิ้น รู้แจ้งในอริยสัจธรรมทั้ง ๔ เราก็กู้กันอยู่ไข่ม้อยละ ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่เป็นทุกข์ ความตายเป็นทุกข์ รู้อย่างนี้ก็เลสมามปากไม่ให้มันรู้ ก็เลสมันก็รู้

รู้อย่างพระพุทธเจ้ารู้ รู้จริงเห็นจริงตามความเป็นจริงนะ โอ้ทุกข์อย่างนี้หนอๆ พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็นแล้วจึงทรงเอามาตรัสว่า ความเกิดเป็นทุกข์ ความแก่ความตายเป็นทุกข์ ทุกข์จริง ๆ พยายามจะออกจากทุกข์ พยายามให้มันยอมออกจากทุกข์มันก็ไม่ยอมให้ ถ้าหากว่ามันเห็นจริงตามความเป็นจริงแล้ว ไม่ต้องไปพยายามอะไร จับไฟอย่างนั้นไม่ต้องไปพยายามบอกว่ามันร้อน จับบีบมันล่องรู้ทันทีนะ และมันถึงทันทีด้วย มีมัยละจับไฟแล้วมันจับแน่น จับให้แน่นนั้นนะ จับไฟไม่ต้องมีใครบอกว่าร้อนดอก แล้วไม่ต้องมีใครบอกให้ทั้งด้วย จับทันทีรู้ทันทีแล้วถึงทันทีด้วย รู้ทุกข์ก็เช่นกัน รู้สมุทัย รู้นิโรธ ก็เช่นเดียวกัน รู้แล้วถอดถอนรู้แล้วละ

นี่สิ่งเหล่านี้ยังมีในเราไหม? แล้วเราจะไปหาที่ไหน หาอริยสัจธรรม หาตามแบบตามคัมภีร์อันนั้นท่านเขียนจากของจริง ที่พระพุทธเจ้าทรงรู้ทรงเห็น แล้วเอามาตรัส ทำไมจะต้องไปอ่านนอก ในเราไม่มีหรือ ว่าความเกิด ความแก่ ความตาย ไม่มีในเราหรือ กามตัณหา ภวตัณหา วิภวตัณหา ในเราไม่มีหรือ ดูให้มันจริง

ให้มันเห็นหน้าเห็นตาเห็นตัวเห็นตน ตั้งสติตั้งสมาธิตั้งปัญญาดู สติจิตของเรา มันครบศีลสมาธิปัญญา ดูตัวกิเลสตัวเตี้ยนี้ ดูตัวกามตัณหา ดูวาตตัณหา ดูวิภวตัณหา ดูตัวกิเลสเตี้ยนี้ มันจะเก่งกล้านขนาดไหน มันเก่งกล้ามากมายขนาดไหน หน้าตามันเป็นอย่างไร ดูเห็นหน้าเห็นตามัน ใจจิตของเราที่ประกอบด้วยสติสมาธิปัญญานี้ ดูจริงหนา! เห็นหน้ามันมันดับทันที เห็นตัวเห็นตนมันดับทันที

ธรรมเป็นธรรมชาติที่กำลังดับกิเลส แสงสว่างเป็นธรรมชาติที่กำลังจัดความมืดนี้ให้พากันเข้าใจ อย่าไปตะเกียกตะกายไขว่คว้า กิเลสมันจะหลอกไปเรื่อย ทำอย่างนั้นมันจะรู้ ทำอย่างนั้นมันจะได้ผลดี ทำอย่างไ้มันจะรู้ได้ ไม่ต้องต่อสู้ ไม่ต้องอดทน มันหลอกเป็นขึ้นเป็นตอน ในที่สุดมันก็หลอกไป ๑ อยู่กับแม่ออกเถอะ นั้นมรรคผลมันอยู่ตรงนั้น อ้าว! ก็เราเชื่อมั่นตลอดนี้ เราฟังคำสอนของมันตลอดนี้ ในที่สุดคำสอนของกิเลส ทั้งหมดมันสอนจุดมุ่งหมายปลายทาง ก็เข้าหาตัวผู้ตัวเมีย เท่านั้นแหละ ในโลกอันนี้ ก็เท่านั้นไม่มีอะไร พ้นจากสิ่งเหล่านี้คือพ้นจากโลก อะไรที่จะเป็นข้อปฏิบัติที่จะพ้นจากสิ่งเหล่านี้ อันนั้นแหละเป็นธรรมเป็นวินัย รับประทานอาหาร ประพฤติปฏิบัติ เราหลงกันหมด หลงเกสา โลมา นกเขา หันตา ตะใจ หลงหนัง

หนังสือมีวิเคราะห์ไว้อย่างไร หนังสือ หนังสือเขามากองกันไว้ มันเหมือนยิ่งกว่า
ช้างตายนะ ทำทุกอย่าง ๆ แล้วทำให้ยิ่ง สิ่งที่เราไม่รู้ไม่เห็นไม่มีดอก ถ้าหากว่าเรา
พยายามทำให้ยังอยู่เสมอ

วันนี้ก็มีพระมาขอฟังข้อปฏิบัติ ข้อปฏิบัติเดียวนี้ใครก็ศึกษาเรียนรู้ เดียวกับ
อันนั้น ๆ จบกระทั่งมหาวิทยาลัย บางรายก็จบมา แล้วจะไปหาเรียนข้อปฏิบัติที่ไหน
การเรียนเพื่อปฏิบัติมันไม่ต้องเรียนมาก เรียนเพื่อแข่งขันกันนะ เรียนไม่จบหรือ
เรียนเพื่อปฏิบัติไม่ต้องเรียนมาก พระพุทธเจ้าเรียนจากใคร พระสารีบุตรเรียนจาก
ท่านผู้ใด เรียนเพื่อปฏิบัติไม่จำเป็นต้องเรียนมาก แต่ตั้งใจเรียนให้จริง เรียนในที่นี้
หมายถึงการประพฤติปฏิบัติ นั่งก็อยู่กะเรา นอนก็อยู่กะเรา เดินยืนก็อยู่กะเรา
มันไม่เห็นเราไม่มีดอก นั่งก็อยู่กะเรา เดินก็อยู่กะเรา นอนก็อยู่กะเรา กินถ่ายทุกขณะ
อยู่กะเราตลอดเวลา แล้วไม่เห็นเราเป็นไปไม่ได้ นี่วันหนึ่ง ๆ อยู่กะเราไม่พอ ๕ นาที
๑๐ นาที แล้วก็ปฏิบัติยังไม่รู้ไม่เห็นปฏิบัติไม่เป็นไป จะเป็นยังไง ถ้าหากเป็นกัน
ง่าย ๆ นิพพานก็ล้นตลาด มันก็เหมือนเป็นของที่ไม่มีค่าอะไรแล้ว พวกมันใส่ใจ พวกมัน
ตั้งใจ จะไปหาที่ไหนวินัยวินอก ก็บอกท่านไป ที่ท่านมาเมื่อสักครู่นี้

ไม่ต้องไปหาศึกษาอะไรมาดอก ศึกษาสิ่งที่เรามีอยู่นี้แหละ ดาเรามี หูเรามี
จมูกเรามี ลิ้นเรามี กายเรามี ใจเรามี ศึกษาเรียนรู้สิ่งที่เรามี ตั้งใจศึกษาตั้งใจเรียนรู้
นี่คืออยู่ในการตั้งใจศึกษาสิ่งเหล่านี้ เพราะไม่ส่งออกไปข้างนอก เมื่อตั้งใจอยู่ในสิ่งที่
เรามีอยู่นี้ สมาธิก็เกิดขึ้น ความแน่วแน่อยู่นั่นแหละ อยู่ในโลมา นะชา ทันทา ตะโจ
อยู่ในดาอยู่ในหอยอยู่ในจมูก อันสิ่งเหล่านี้เป็นอารมณ์ที่จิตเป็นสมาธิได้ทั้งนั้น ดาของ
เรามี หูของเรามี จมูกของเรามี เป็นอารมณ์ให้จิตของเราเป็นสมาธิได้ทั้งนั้น ไม่ใช่
ต้องอยู่ในพุทธานุสติ ธัมมานุสติ สังฆานุสติ อานาปานสติ อันนั้นก็ถูก ดาของเรา
ก็เป็นอารมณ์ของกรรมฐาน หูของเราก็เป็นอารมณ์ของกรรมฐาน จมูก ลิ้น กาย
กายทั้งกาย ใจทั้งหมดเป็นกรรมฐานได้ทั้งนั้น ทำให้จิตเป็นสมาธิได้ทั้งนั้น

จึงว่าอย่าไปมองข้ามสิ่งที่เรามีอยู่ สิ่งที่เรามีอยู่อันนี้แหละ ล้วนแล้วแต่เป็น
ธรรมเป็นวินัยเป็นเครื่องขัดเกลาลมใจ เป็นธรรมเป็นวินัย แก่ความสุม่หลงที่เรา ๆ
ลุ่มหลงสิ่งเหล่านี้กันได้ทั้งนั้น แล้วความสุม่หลงที่เรา ๆ ลุ่มหลงกันนั้น ถ้าหากว่าเรา
ไม่รู้ สิ่งที่เรามีอยู่นั้น ความสุม่หลงนั้น ๆ เราไม่มีโอกาสที่จะหาย จากความหลง ๆ
อันนั้นจะเปรียบอุปมาเหมือนโรคก็ได้ ถ้าหากว่าเราไม่รู้มัน โรคอันนั้นไม่มีโอกาส
หายดอก กินตลอดภพตลอดชาติ กินตลอดกับปีตลอดกาลปี อย่างที่พระพุทธเจ้า
เกิดตาย ๆ หาประมาณมิได้ เพราะโรคหลงมันผูกมัดไว้ นี่ก็คือวินัย เป็นเครื่องนำออก

เป็นเครื่องร้อยกรองให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย มีความเป็นธรรมเป็นวินัย

อย่าพากันมองข้ามสิ่งที่เรามีอยู่ ถ้าหากว่ามองข้ามสิ่งที่เรามีอยู่นั้น ไม่มีโอกาสดอก จะรู้ธรรมเห็นธรรม เพราะพระพุทธรูปเจ้าพระสาวกเจ้าทั้งหลายรู้ธรรมเห็นธรรม ก็คือรู้อยู่ที่พระพุทธรูปเจ้ามีอยู่ และสิ่งที่พระสาวกท่านมีอยู่ในท่านนั้น ถ้าหากว่ารู้ธรรมไม่รู้ในท่านนั้น ท่านยังจะหลง ท่านจะยังไม่รู้ เรียกว่าเป็นผู้รู้ไม่ได้ ก็ยังหลงต่อไป จึงอย่าพากันมองข้ามสิ่งที่เรามีอยู่ นับตั้งแต่ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง ห่อ สรีระร่างกายทั้งหมด เอาของข้างนอก ๆ ๆ จิตให้หมุ่นอยู่ในเกสา โลมา นะขา ทันตา ตะโจ ตะโจ ทันตา นะขา โลมา เกสา หมุ่นขึ้นหมุ่นลง ๆ ๆ หมุ่นเข้าหมุ่นออก อนุโลมปฏิโลม หมุ่นอยู่อย่างนี้ เอาอันนี้เป็นคำปริกรรม ก็เลสมันก็ค่อย ๆ อ่อนลงไป ๆ เนื่องจากว่าสิ่งเหล่านี้ มันไม่เป็นที่เสริมสร้างกำลังของกิเลส และมันเป็นธรรมที่จะลบ เป็นธรรมที่จะทำลายกำลังของกิเลสให้อ่อนลง ๆ ๆ โอกาสที่สิ่งเหล่านี้ จะเสริมสร้างไม่มี ธรรมเหล่านี้มีแต่จะทำลายกำลังของกิเลสให้อ่อนลง

ในเมื่อกิเลสมันอ่อนลงมาแล้ว ดุผมใจก็เย็นอยู่ในผมนั้น ดุขนใจก็เย็นอยู่ในขน ดุเล็บดุฟันดุหนังใจก็เย็นอยู่ในนั้น ดุตรงไหนใจก็เย็น ๆ ก็เพราะตัวร้อนมันคือกิเลส มันเผา เราดูอยู่ในสิ่งเหล่านี้เราเกี่ยวข้องอยู่แต่สิ่งเหล่านี้ นี่กิเลสมันไม่มีโอกาสที่จะไปหาของร้อนมาเสริม ในเมื่อของร้อนไม่มีโอกาสที่จะเข้ามา สิ่งเหล่านี้เป็นธรรมที่จะกำจัดตัวกิเลสของร้อนอันนั้นให้มันลดน้อยลงไป มันก็เย็นขึ้นมา ดุผมก็เป็นธรรม ดุขนก็เป็นธรรม ดุเล็บก็เป็นธรรม ดุฟันก็เป็นธรรม ดุหนังก็เป็นธรรม ดุตรงไหนเป็นธรรมไปหมด นั่นนับเข้าตัวเองทั้งตัวเป็นธรรม

จึงอย่าพากันมองข้ามสิ่งที่เรามีอยู่ บวชทุกรายแม้แต่บวชสามเณรก็ต้องมี เกสา โลมา นะขา ทันตา ตะโจ ต้องมีการบอกรรมฐานกันเสียก่อนทั้งนั้น ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น เนื่องจากว่าถ้าไม่รู้กรรมฐานไม่เห็นกรรมฐานละ จิตมันไม่เป็นนักบวชดอก ไม่รู้กรรมฐานไม่เห็นกรรมฐานจิตมันไม่สงบ มันไม่เป็นสมณะ มันไม่เป็นพระเป็นเจ้า ท่านจึงสอนให้เรียนกรรมฐาน เรียนกันไปแล้วบ้างทีก็ไม่ค่อยที่จะสนใจจริงจังในการที่จะเอามาเป็นอารมณ์ ไม่สนใจที่จะเอามาศึกษาเอามาพิจารณากัน กรรมฐานล้วนแล้ว แล่นที่จะเป็นประโยชน์แก่จิตใจทุกราย แม้แต่ผู้บวชก็ไม่ได้ประโยชน์เพราะผู้บวชก็ไม่สนใจในกรรมฐานของเจ้าของ สนใจอะไรก็ไม่รู้ ในที่สุดชีวิตการบวชก็เพียงแต่ว่าเป็นพิธีไปเท่านั้น

จึงพากันตั้งใจ ดูสิ่งที่เรามีอยู่ให้ยิ่ง ศีลสมบรูณ์ก็คือใจของเราที่สำรวมอยู่ในเรา สมาธิของเราแน่วหนามั่นคง ก็คือใจของเราแน่วหนามั่นคงอยู่กะเรา ปัญญา

ของเราสว่างกระจ่างแจ้ง จิตของเรารู้ความจริงที่มีอยู่นี้แหละ ศีลของเราสะอาด ศีลของเราบริสุทธิ์สำรวมไว้ได้ดี ก็คือใจของเราสำรวมอยู่ในเรา ไม่วอกแวกออกไป ข้างนอก สมาริของเราแน่นหนา ก็คือใจของเรามั่นคงอยู่ในเรา นี้ เกสา โลมา นขา ทันตา ตะโจ ทุกจุดทุกส่วนเป็นเราทั้งนั้นแน่นหนาอยู่ในนี้ ปัญญาของเรากระจ่างแจ้ง มั่นแน่นไปหมดในเรา นี้ ตรงไหนหาเรา ไม่มี ตรงไหนหาเป็นคนเป็นสัตว์ไม่มี ตรงไหนทั้งหมดที่เข้ามาเป็นเราของเราหาเราสักส่วนไม่มี นี่เวลาปัญญามั่น กระจ่างแจ้งขึ้นมาเป็นอย่างนี้

จึงว่าไม่ต้องไปหาที่ไหน หาศีล หาสมาริ หาปัญญา หาไปในเกสา โลมา นขา ทันตา ตะโจ หาไปที่หนึ่งห่อกระดุกอันนี้ละ จิตของเราจะเป็นศีลสมบุรณ์ขึ้นมา สิลวา สิลสัมปันโนนี้ ไม่ต้องไปหาที่ไหน หาไปในสิ่งที่เรามีอยู่หนึ่งห่ออยู่นี้ สมาริก็เหมือนกัน อาการ ๓๒ มั่นคงอยู่ในสิ่งเหล่านี้ ล้วนแล้วแต่เป็นอารมณ์ภาวนา ทั้งนั้น มั่นคงอยู่ในจุดนี้ ในจุดที่เรามีอยู่หนึ่งห่อกระดุกอยู่นี้ นี่ละเป็นสมาริให้แน่น ปัญญาสว่างกระจ่างแจ้ง หาตรงไหนเป็นเราไม่มี ทำไมตัวเราเป็นเราของเราแค่ไหน อะไรก็ช่างเถอะ แต่ความจริงมันเปิดเผยขึ้นแล้ว คำว่าเราไม่มีดอก ไม่เป็นอะไรสักอย่าง คำว่าเป็นอย่างนั้น ๆ เราสมมุติทั้งนั้น โลกเราสมมุติกัน เป็นดินก็สมมุติ เป็นน้ำก็สมมุติ เป็นลมก็สมมุติ เป็นไฟก็สมมุติ ไม่เป็นอะไรสักอย่าง “เป็นธรรม” เข้าใจมั๊ยละ เป็นธรรม ใครเข้าไปถึงจุดนี้ได้จะยึดไม่มี ปล่อยวางหมด นี่เป็นธรรมไปหมด ศึกษาศีล ศึกษาสมาริ ศึกษาปัญญา ให้ศึกษาในสิ่งที่เรามีอยู่ แล้วจะเจอศีลขึ้นที่จิต เจอสมาริขึ้นที่จิต เจอปัญญาขึ้นที่จิต เจอธรรมขึ้นที่จิต แล้วธรรมที่เจอนั้นจะเป็นเครื่องอยู่ของนักบวช หากว่านักบวชไม่มีธรรมเป็นเครื่องอยู่แล้ว หิวตลอดกาล ถึงหิวธรรมก็หิว อยากรู้จะเห็นก็หิว ถ้าหากเรารู้เราเห็นแล้ว ไม่หิวดอก มันอิ่มแล้วจะหิวได้อย่างไร

จึงพากันจริงจังศึกษาของที่เราที่มีอยู่นี้ พระพุทธเจ้าท่านสอนให้ยินดี ในของที่เราที่มีอยู่ ยินดีในสบง ยินดีในจีวร ยินดีในกฎีกิฎกตอง ยินดีในอาหาร การบริโภคก็ถูกต้อง ยินดีในหนึ่งห่อกระดุกอันนี้ยังมีคุณค่ายิ่งกว่านั้น ยินดีในผม ในขนในเล็บในฟันในหนัง ถ้ามีความพอใจแล้ว ใจเขาจะพอใจในการอยู่อย่างนี้ ที่แรกมันก็ต้องฝืนกันสักหน่อย ที่แรกมันก็ต้องพยายามกันสักหน่อย ในเมื่อพยายามได้ผลแล้ว พยายามพอแล้ว ใจเขาพอใจจะอยู่กับสิ่งเหล่านี้ เพราะอยู่กับ สิ่งเหล่านี้เขามีความสุข เขาสบายใจ คำที่พูดว่าใจจะเริ่มเย็น ๆ นะ ถ้าหากว่า ไม่อยู่กับอันนี้ออกไปข้างนอกนะ จะนอนอยู่ในโรงห้องเย็นก็ช่างเถอะ มันไม่เย็น

ให้หрок เพราะสิ่งที่มีนรับทางตาทางหูทางจมูก ทางลิ้นทางกายรับใส่ใจ อันนั้นมันมีแต่เผา ยินดีในสิ่งหนึ่ง ยินดีในเกสา โลมา นะชา ทันตา ตะโจอันนี้ ของร้อนมีแต่จะน้อยลงไป ๆ ๆ อยู่ตรงไหนก็เย็น อยู่กับผมก็เย็น อยู่กับชนก็เย็น เล็บก็เย็น หนังก็เย็น อยู่ตรงไหนเย็นไปหมด เพราะของร้อนไม่มีในใจ ทำไมของร้อนลดน้อยลงไปของร้อนหมดไป ก็เพราะสิ่งเหล่านี้แหละทำลายของร้อนที่มีอยู่ในใจ ของร้อนไม่มีอะไรที่จะไปทำลายเขาได้ดอก มีแต่ธรรมของจริง ๆ ๆ ๆ จึงว่า อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ก็คือธรรมของจริง มีอันนี้เท่านั้นจะไปทำลายของร้อนเขาได้ กำจัดของร้อนเขาได้ อันนี้เป็นความจริง สัจธรรมเป็นความจริง

ให้พากันมันคงอยู่กับความจริง แล้วเราจะรู้ของจริง แล้วใจของเราจะมีธรรมเป็นเครื่องอยู่ มีธรรมเป็นเครื่องอยู่แล้วสบาย ไม่ตะเกียกตะกาย มองโลกนี้มันกะเหมือนกะมองหากองฟืนกองไฟ มองโลกเหมือนกะมองสัตว์อยู่ในกองปฏิกูลนั้น ตะเกียกตะกาย ๆ ตั้งแต่ เกิดมาจนตาย

อาจารย์มหาบุญเลิศมาวันนี้เพื่อประสงค์อะไร อยากจะฟังเรื่องพระวินัย เห็นรียังมาฟังเรื่องวินัยวินอก ไอ้สิ่งที่มันรู้ขึ้นในใจ ในจิตในใจ อันนั้นมันเป็นส่วนหนึ่งต่างหาก ส่วนหนึ่งต่างหาก พระพุทธเจ้าทรงเทศนาไว้สมบุรณับริบุรณั ให้ปฏิบัติตามที่พระพุทธเจ้าท่านบัญญัติไว้เท่านั้นพอ ไม่ต้องไปแสวงหาอะไรที่มันเกินกว่าที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติไว้ สิ่งที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้อันนั้นพอแล้ว พระพุทธเจ้าประทับอยู่ในป่าประดู่ ทรงเคยผ่านไปป่าประดู่ หยิบมากำมือเท่านั้น ธรรมเทศนาที่เราตถาคตนำมาเทศนาเปรียบเหมือนใบประดู่ในกำมือ ที่เราตถาคตเห็นนั้นเหมือนกับใบประดู่ในป่าประดู่ ทำไมจึงเอามาเทศนาน้อย? เพราะเท่านั้นก็พอแล้ว อาหารมันมีมากมายกายกองเท่าไหนก็ช่างเถอะ กินพอที่จะ “กินพออยู่พอ” ไม่จำเป็นที่ต้องมีเท่าไรกินหมด มีเท่าไรก็กินหมด ข้อปฏิบัติที่จะเอามากำจัดข้าศึกกำจัดของร้อนเช่นเดียวกัน ที่พระพุทธเจ้าท่านนำมาเทศนาสอนพอ คีลก็พอ ให้สมบุรณับริบุรณั นี่คำว่า หินาคีล มัชฌิมคีล ปราณีตคีล นี่ขึ้นอยู่กับจิตของเรา มีความหยาบละเอียดแค่ไหนเพียงไร ก็คีลอันเดียวกันนั่นเอง ไม่จำเป็นต้องมีนอกมีในเข้าไปอีกดอก ที่มีนอกมีใน อันนั้นเป็นส่วนหนึ่งต่างหากที่ผู้ปฏิบัติจะรู้ขึ้นมา ไม่จำเป็นไม่ใช่ จะเอาไปพูดให้กว้างขวาง มันจะมีว่าเกินว่าขาดตาหนิตชฌกันไปแล้ว ไม่มีประโยชน์อะไร เข้าใจไหมละ เข้าใจแล้วพอแล้ว ๆ

คำอนุโมทนา

ตามที่คณะผู้รวบรวมและเรียบเรียง ได้ประมวลพระพุทธรบัญญัติอริยวินัย จากพระไตรปิฎก ในส่วนของพระวินัยปิฎกนั้น เป็นเครื่องแสดงให้เห็นถึงความวิริยะ อุตสาหะอันแรงกล้า และสติปัญญาอันเฉียบแหลมพอสมควรของคณะผู้รวบรวม และเรียบเรียงเป็นอย่างดี ก็ขออนุโมทนาสาธุการมา ณ โอกาสนี้ด้วย ขอให้คณะผู้รวบรวมและเรียบเรียงจงมีความสุขเกษมสำราญเพิ่มพูนผลานิยม เพื่อสร้างผลงานที่ดี ๆ สู่ประชาชน และเพื่อช่วยสืบพระศาสนาต่อไป.

พระวินัยนั้นเป็นหลักของพระศาสนา ในบางศาสนาพระพุทธรเจ้ามิได้บัญญัติพระวินัยเอาไว้ ศาสนานั้นก็เสื่อมไปจากโลกนี้ได้เร็ว แต่ถ้าในศาสนาใดพระพุทธรเจ้าได้ทรงบัญญัติพระวินัยเอาไว้ ศาสนานั้นก็คงอยู่ในโลกนี้ไปได้นานแสนนาน พระวินัยเป็นแดนแห่งความสงบร่มเย็น เป็นแดนแห่งการบำบัดทุกข์ในเบื้องต้น เป็นแดนแห่งการดับกิเลสอย่างหยบได้ เป็นแดนในการหยุดความชั่ว อันจะเกิดทางกายทวารทางจิตวารได้เป็นอย่างดี.

ฉะนั้น ท่านสาธุชนทั้งหลาย เมื่อหวังความสงบ ความร่มเย็น ความสะอาด ความสว่าง ความบริสุทธิ์ และความเป็นพระอริยะเจ้า ผู้ห่างไกลจากกิเลสตัณหา อวิชชาแล้วไซ้ ก็ควรที่จะต้องค้นคว้าหาความรู้จากท่านผู้รู้ในด้านพระวินัย ด้วยการศึกษาล่าเรียน แล้วนำมาปฏิบัติอย่างเคร่งครัดโดยมิได้คำนึงถึงชีวิต ถ้ามาตรแม้นว่าชีวิตจะหาไม่จากการปฏิบัติพระวินัยแล้ว ก็ยอมสละได้ ดังพุทธพจน์ที่ว่า พึงสละทรัพย์ เพื่ออวัยวะ พึงสละอวัยวะเพื่อชีวิต พึงสละชีวิตอวัยวะและทรัพย์ เพื่อพระพุทธรศาสนา คือ ธรรมและวินัย ตามพุทธพจน์นี้ เป็นแนวทางให้พวกเรามองเห็นว่า พระบรมศาสดาของพวกเราทั้งหลาย ทรงมุ่งหมายให้พวกเรารักษาศาสนาพุทธรศาสนาเอาไว้ยิ่งกว่าชีวิต เพราะพระพุทธรศาสนาจะให้ผลแก่บุคคลผู้ปฏิบัติจริง ทั้งปัจจุบันชาตินี้ และสัมปรายภพ ภายภาคหน้า จึงหวังเอาไว้ว่า เมื่อทุกๆท่านได้อ่านหนังสือประมวลพระพุทธรบัญญัติอริยวินัย จากพระไตรปิฎกเล่มนี้แล้ว จงได้ไตร่ตรองวิเคราะห์พิจารณาด้วย โยนิสมานสิการ แล้ววางแผนแห่งตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็จะได้เป็นผู้ดงามใญ่บุลย์ในพระพุทธรศาสนา เป็นที่เคารพศรัทธาเลื่อมใสของชาวประชาได้เป็นอย่างดี ด้วยความภูมิใจแลฯ

(พระเมธีวราภรณ์)

รก. เจ้าอาวาสวัดเขาวังราชบุรี

๘ เมษายน ๒๕๔๕

คำอนุโมทนา

ภิกษุผู้ปฏิบัติควรเคารพบูชาวินัย ๒๒๗ ข้อ ให้มากที่สุด (ศีล) จงปฏิบัติต่อมันเสมือนว่าเป็นแสงไฟที่ท่านได้มาพบในท่ามกลางความมืด ท่านควรจะได้ว่ามันเป็นเครื่องนำทางอย่างเอกของท่าน จงรักษาวินัยเหล่านี้ให้บริสุทธิ์เพื่อความสันติ จงปฏิบัติตนให้บริสุทธิ์ปราศจากมลทินอยู่เป็นนิจ กินอาหารตามเวลาอันสมควรเท่านั้น กินวันละหนึ่งครั้งก่อนเที่ยง จงดำเนินชีวิตอย่างบริสุทธิ์ และพักอยู่แต่ลำพังผู้เดียว อย่าเข้าไปร่วมในกิจการทางโลก แต่จงดำเนินไปตามทางให้บรรลุจุดหมายปลายทางที่กำหนดไว้ และไม่ควรเสริมสร้างมิตรภาพกับบุคคลผู้เรื่ออำนาจ ไม่ควรแสดงมิตรภาพเป็นพิเศษกับผู้มั่งคั่ง ไม่ควรแสดงการเหยียดหยามกับคนยากจน ควรจะค้นหาความรู้ด้วยใจที่รับการควบคุมอย่างดีแล้ว และด้วยความคิดอันเที่ยงตรง

จงอย่าปล่อยตัวให้เกิดมลทินหรือข้อบกพร่องใดๆ สำหรับของบริจาคนี่ประการ (ปัจฉัย ๔) คือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และยารักษาโรค จงพอใจตามที่ได้มานั้น และให้สำนึกถึงความเพียงพอในสิ่งเหล่านั้น รั้งมันไว้เมื่อมีผู้ให้ แต่อย่าเก็บหรือสะสมมัน นี่ให้เข้าใจว่าการรักษาวินัยคืออะไร วินัยเหล่านี้เป็นรากฐานเบื้องต้นที่น้อมไปสู่การรู้โดยตรงดังนี้จึงเรียกวินัยเหล่านี้ว่า ปาติโมกข์

เมื่อยึดถือและปฏิบัติตามวินัยเหล่านี้อย่างมั่นคงแล้ว ท่านก็จะสามารถบรรลุการพิจารณาธรรมในขั้นต่างๆ ได้ทุกขั้น เช่นเดียวกับความรู้ที่จะนำทางให้ท่านสามารถกำจัดความทุกข์โศกทั้งหมด ฉะนั้น ท่านจึงต้องรักษาวินัยนี้ให้บริสุทธิ์ และอย่าปล่อยให้ไร้สติหลงลืมเสีย ถ้าบุคคลใดสามารถรักษาวินัยให้บริสุทธิ์ทุกวิถีทางได้ เขาย่อมจะมีวิธีการอันเลิศที่จะบรรลุพระนิพพาน หากเขาไม่ทำเช่นนั้น ย่อมไม่มีบุญกุศลประเภทใดๆ จะเกิดแก่เขาได้ จึงถือว่าวินัยเหล่านี้ เป็นที่พึงอย่างเอกของบุญกุศล อันจะเป็นผลให้เกิดความสงบทั้งร่างกายและจิตใจ.

ตามที่มีผู้เจตนารวบรวมนำเอาพระพุทธบัญญัติวินัย จากพระไตรปิฎก มาพิมพ์เป็นหนังสือ เพื่อแจกจ่าย ถือว่าเป็นความเกื้อกูลอย่างยิ่ง ในแนวทางการเสียสละ จึงขออนุโมทนาในกุศลเจตนาของทุก ๆ คน ที่ได้เสียสละในที่นี้ด้วย.

พระวิสุทธิสังวรเถร

(พระวิสุทธิสังวรเถร)

เจ้าอาวาส วัดหนองป่าพง

๘ มีนาคม ๒๕๔๖

คำนำ

จากการที่ได้พิมพ์หนังสือ “อริยวินัย” ถวายแด่พระภิกษุสงฆ์ ตามอารามต่างๆไปแล้วนั้น ได้รับความสนใจเป็นอย่างมากทั้งยังได้รับคำชี้แนะในข้อบกพร่องที่เกิดขึ้น และได้รับคำแนะนำในการปรับปรุงเพิ่มเติมที่มีประโยชน์ คณะผู้จัดทำจึงน้อมรับมาแก้ไขส่วนที่บกพร่อง และปรับปรุงตามคำแนะนำเหล่านั้นดังนี้.

๑. แยกส่วนที่เป็นคำอธิบาย หรือความเห็นที่มีได้มีมาในพระไตรปิฎกมาไว้ในเชิงอรรถและบอกที่มาไว้ เพื่อแยกส่วนให้ชัดเจนและสะดวกในการสืบค้น.

๒. เพิ่มคำภาษาบาลีพระพุทธานุญาตสั้นๆ ไว้ตอนต้นของแต่ละสิกขาบทที่มาในปาติโมกข์ เพื่อให้ทราบว่บาลีข้อนั้นตรงกับคำแปลข้อไหน ส่วนพระปาติโมกข์บาลีที่ใช้ในอุโบสถทั้งหมดได้รวบรวมไว้ในภาคผนวกเพื่อความสะดวกในการท่องจำ.

๓. เพิ่มองค์แห่งอาบัติ ซึ่งรวบรวมมาจากหนังสือบุพพสิกขาวรรณา โดยระบุหน้าที่มาไว้ในเชิงอรรถท้ายของแต่ละสิกขาบท เพื่อสะดวกในการวินิจฉัยอาบัติ

๔. เพิ่มภาคพิเศษเพื่อช่วยในการศึกษาเพื่อนำไปปฏิบัติ เช่น แผนผังวิธีการทางสงฆ์เพื่อระงับอธิกรณ์, การจัดกลุ่มสิกขาบทเรียงตาม เรื่องที่เกี่ยวข้องกัน, ดัชนีหัวข้อเรื่อง ดัชนีหัวข้อธรรม และดัชนีชื่อเฉพาะ โดยเรียงตามตัวอักษรบอกเลขหน้าไว้ เพื่อช่วยในการศึกษาค้นหาเรื่องที่ต้องการ และได้แก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ

ในการพิมพ์ครั้งนี้ นอกจากจะได้รับความกรุณาจากท่านพระอาจารย์เพื่อนสหธรรมิก และพุทธบริษัทหลายคณะเช่นเดิมแล้ว ยังได้รับความเมตตาจากพระเดชพระคุณพระภาวนาวิสุทธิญาณเถร (ท่านพระอาจารย์แบน ธนากโร) วัดดอยธรรมเจดีย์ พระเดชพระคุณพระเมธีวราภรณ์ (ท่านพระอาจารย์ยุ้ย อุปสนโธ) วัดเขาวัง พระเดชพระคุณพระวิสุทธิสังวรเถร (หลวงพ่อเลี่ยม วิฑฺฒโม) วัดหนองป่าพง ให้คำอนุโมทนาให้สติปัญญาและกำลังใจ, พระอาจารย์จันดี กนฺตสโร วัดสวนอัมพวัน กรุณาตรวจและให้คำแนะนำ พระอาจารย์นิวัฒน์ จกุกวโร, พระอาจารย์อุเทน กลฺยาโณ กรุณาช่วยประสานงาน พระอาจารย์อำนาจ อาสโภ, พระอาจารย์ณัฐพล ญาณโสภโณ, พระอาจารย์สมเดช ดิग्ฆญาโณ, พระเชษฐา ติสฺโส, พระพงษ์ชัย วิสุทธาจาโร, พระอาจารย์เอ็นนิ่ง เกวลี, พระสุนัย ธนโย ช่วยตรวจทานและจัดทำต้นฉบับ คุณสุปรีดา ทองสิมาและคณะช่วยจัดส่ง และอีกหลายท่านที่สนับสนุนอนุโมทนา ทั้งนี้เพื่อความตั้งมั่นของพระสังฆธรรม และเพื่อเป็นการบูชาพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์

หากมีความผิดพลาดใด คณะผู้จัดทำขออ้อมรับกราบขอมาพระรัตนตรัย พ่อแม่ครูบาอาจารย์ และท่านผู้อ่านเป็นอย่างสูง และจักได้ทำการแก้ไขในโอกาสต่อไป.

คณะผู้ร่วมจัดทำ

วันมาฆบูชา เป็นพรรษาที่ ๒๕๔๗ หลังพระพุทธปรินิพพาน.

คำนำ

(ในการพิมพ์ครั้งแรก)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะย.

พุทฺธัง ธัมมํ สังฆัง นะมัสสามิ.

ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน

พร้อมทั้งพระธรรม เครื่องชี้ทางพ้นทุกข์

และพระสงฆ์ ชุมชนผู้ประพฤติตามธรรมวินัยจนหมดปัญหาสิ้นทุกข์แล้วนั้น
ด้วยเศียรเกล้าฯ

อนึ่งด้วยเหตุที่สำคัญในพระคุณสุดประมาณมิได้ ที่ยังคงมีพระสัทธรรม
คำสั่งสอน คือ พระธรรมวินัยของพระบรมศาสดาดารงสืบต่อกันมา จนทำให้พวกเรา
ทั้งหลายได้รับประโยชน์ มีความสงบสุขทั้งส่วนบุคคลและสังคม ประราณนาที่ให้
พระสัทธรรมดำรงอยู่อย่างถูกต้อง เป็นวิถีชีวิตที่มีการประพฤติปฏิบัติเพื่อความ
พ้นทุกข์ อย่างแท้จริง ตรงพระพุทฺธประสงค์ เพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูลแก่ชน
จำนวนมากสืบต่อไป และเพื่อบูชาพระคุณของหลวงปู่ พระครูภาวนานิเทศก์ องค์
หุดิยเจ้าอาวาสวัดเขาวัง ผู้มีคุณูปการซึ่งถึงแก่มรณภาพลงเมื่อมีสิริอายุได้ ๑๐๒ ปี.

จากการที่ได้เห็นปัญหาของผู้สนใจต่อการศึกษา ซึ่งมีความประสงค์ต้องการ
จะปฏิบัติให้ถูกต้องตามพระธรรมวินัย แต่มีความยากที่จะศึกษาพระวินัยทั้งในส่วน
ที่มาในพระปาติโมกข์ และนอกพระปาติโมกข์ให้ครบถ้วนบริบูรณ์ พอที่จะปฏิบัติ
ได้อย่างถูกต้อง ครั้นจะศึกษาในหนังสือ ก็ต้องศึกษาในหนังสือหลายเล่มจึงจะสำเร็จ
ประโยชน์ บางเล่มก็เป็นภาษาสมัยเก่า หรือมีศัพท์เฉพาะที่เข้าใจยากสำหรับคนรุ่น
ปัจจุบัน บางเล่มก็ยากที่จะแยกได้ว่า ส่วนใดเป็นพุทธาธิบายโดยตรง ส่วนใด
เป็นคำอธิบายชั้นอรรถกถาจารย์.

จึงได้ดำริที่จะจัดรวบรวมเรียบเรียงหนังสือเล่มนี้ขึ้นมา โดยพยายามที่จะ
รวบรวมวินัยทั้งส่วนหลักคือที่มาในพระปาติโมกข์ และส่วนขนบธรรมเนียม
ข้อปฏิบัตินอกพระปาติโมกข์ คือ อภิสมาจารทั้งหมดจากพระไตรปิฎก ทั้งเรื่อง
เหตุที่มาของพระพุทฺธบัญญัติ ข้อห้ามข้ออนุญาต พระพุทฺธาธิบาย เพื่อให้ทราบ

พระพุทธประสงค์โดยตรง ทั้งได้รวบรวมคำพิณทุจริฐาน คำเสียสละของปลงอาบัติ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้บ่อยไว้ในภาคผนวก โดยพยายามเรียบเรียงให้สามารถศึกษาได้โดยง่ายแม้ในผู้ใหม่ในพระธรรมวินัย ให้สามารถเป็นคู่มือในการปฏิบัติพระวินัย ให้สามารถปฏิบัติพระธรรมวินัยได้อย่างถูกต้องตรงตามพระพุทธประสงค์ ไม่เป็นการลบล้างศีลข้อวัตรในทางที่ผิด ถึงพร้อมด้วยความสำรวมสังวร เห็นภัยในโทษแม้มีประมาณน้อย เพื่อจะได้มีความก้าวหน้าในทางพระธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งความทุกข์ต่อไป.

อนึ่ง ในการจัดทำนี้ ได้พยายามที่จะให้หนังสือมีความหนาไม่มากจนเกินไป จึงจำเป็นต้องย่อใจความในบางส่วน ทำให้ขาดรายละเอียดในบางประการ แต่ก็ได้เรียบเรียงจัดหมวดหมู่ ตามหมวดหมู่เล่มตอนของพระไตรปิฎก เพื่อให้ผู้สนใจใฝ่รู้จะได้สืบค้นจากพระไตรปิฎกโดยตรง ซึ่งเป็นเจตนารมณ์อีกประการหนึ่งของการจัดทำหนังสือเล่มนี้ด้วย.

อย่างไรก็ตามหนังสือนี้ มีอาจจะบรรจุจริยวินัยที่เป็นวิถีชีวิต เป็นชีวิตจริงได้ จำเป็นต้องอาศัยการปฏิบัติอยู่ร่วมกัน อาศัยการปฏิบัติเป็นปกติของชีวิต อาศัยความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณาของพระอุปัชฌาย์อาจารย์ รวมทั้งเพื่อนสหพรหมจารี ผู้ร่วมประพฤติปฏิบัติธรรมทั้งหลาย ได้ช่วยบอก ช่วยแนะนำ สั่งสอนสืบต่อกันมา สืบต่อกันไป หรือเรียกว่าด้วยการ พุดให้จำ - ทำให้ดู - อยู่ให้เห็น - เย็นให้สัมผัส จึงจะสำเร็จประโยชน์ มีความเจริญในธรรมอย่างแท้จริง.

ในการจัดทำหนังสือครั้งนี้ ได้จัดพิมพ์ต้นฉบับขึ้นก่อนจำนวนหนึ่ง โดยได้รับความกรุณาจากท่านพระอาจารย์ผู้ทรงธรรมทรงวินัยหลายท่าน ได้ช่วยกรุณาตรวจสอบ ความถูกต้อง และให้คำแนะนำต่าง ๆ อันมีประโยชน์หลายประการ นำมาทำการแก้ไขก่อนที่จะจัดพิมพ์ขึ้นจริง จึงขออนุญาติกล่าวนามของท่านไว้ ด้วยความขอบพระคุณและเคารพอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้ด้วย คือ

๑. ท่านเจ้าคุณพระเมธีวราภรณ์ (ยฺย อุปสนโต) ป.ธ. ๙ วัดเขาวัง ราชบุรี
๒. พระอาจารย์มหาคณาพิพัฒน ที่ปาสโย ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๓. พระอาจารย์มหาสำเนียง ธมมธโร ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๔. พระอาจารย์มหาสมพงษ์ เขมวโร ป.ธ.๗ วัดเขาวัง ราชบุรี
๕. พระอาจารย์มหาบุญเลิศ ฐานทินโน ป.ธ.๖ วัดป่าวิสุทธิญาณ นครพนม

๖. พระอาจารย์สุธรรม สุทธิโม วัดป่าหนองไผ่ เมือง สกลนคร
๗. พระอาจารย์สงบ มนสฺสนโต วัดสันติธรรมาราม โพธาราม ราชบุรี
๘. พระอาจารย์ศักดิ์ชัย กิตติชัย วัดธารน้ำไหล ไชยา สุราษฎร์ธานี

นอกจากนี้ยังมีผู้ร่วมดำเนินการในด้านต่าง ๆ อีกหลายท่าน เช่น พระอาจารย์มหาเสียงชาย ติคุชวิโร, พระวินทร์ อดตทนโต ช่วยตรวจทาน, คุณชาญชัย พินทุเสน และคุณไกรฤกษ์ เข้มทอง ช่วยศิลป-ถ่ายภาพ, อ.วิมลศรี ยุตตะนันท์ เอื้อเพื่อรูปภาพ, คุณวีระ จำรูญจาริต, คุณศราวดี บุญยินดี, คุณสมภาพ ดวงมณี, คุณภาณุ อัจฉริยบุตร ช่วยประสานงาน, คุณไพบูลย์ แก้วเจริญ ช่วยจัดรูปเล่ม อีกหลายท่านช่วยสนับสนุนปัจจัยการจัดพิมพ์ และหลายท่านช่วยเหลือในด้านอื่น ๆ ที่มีจากกล่าวนามได้หมด มีมารดาบิดาครูอุปัชฌาย์อาจารย์ และท่านที่ให้กำลังใจและ กำลังกายมีเบียดขาด และปัจจัยสี่เป็นต้น รวมทั้งท่านผู้อ่านที่ทำให้หนังสือเล่มนี้ สำเร็จประโยชน์ จึงขอขอบพระคุณอนุโมทนา ในกุศลเจตนาของทุกท่านมา ณ โอกาสนี้. ขอให้ท่านทั้งหลายนี้เป็นพลปัจจัย ให้ทุกท่านมีความเจริญก้าวหน้าในธรรมวินัย จนถึงที่สุดแห่งทุกข์ด้วยกันทุกท่านทุกคน.

หากมีความผิดพลาดประการใด อันเกิดจากการจัดทำหนังสือเล่มนี้ คณะผู้ร่วมจัดทำขอน้อมรับขอภัยเป็นอย่างสูง และจะได้ทำการแก้ไขในโอกาสต่อไป.

เจริญธรรม

คณะผู้ร่วมจัดทำ

วันมาฆบูชา เป็นพรรษาที่ ๒๕๔๕ หลังพระพุทธปรินิพพาน.

ความสำคัญในการรักษาศีลหรือปฏิบัติตามศีล แยกออกได้เป็น ๒ ด้าน คือ การฝึกหัดขัดเกลาดนเอง (เพื่อความก้าวหน้าในคุณธรรมที่ยิ่ง ๆ ขึ้นไป) อย่างหนึ่ง และการคำนึงถึงประโยชน์ของผู้อื่นหรือของสังคมอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในวินัยของพระสงฆ์ ท่านเน้นความสำคัญอย่างนี้ไว้หนักแน่น ความสำคัญอย่างแรกคือการฝึกหัดขัดเกลาดนเองนั้น พอจะมองเห็นกันได้ชัด อยู่แล้ว ส่วนที่ควรเข้าใจ ณ ที่นี้คือ การคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมหรือของผู้อื่น เมื่อมีพระภิกษุกระทำการไม่ดีไม่งามขึ้น สมควรจะบัญญัติสิกขาบท พระพุทธเจ้าทรงประชุมสงฆ์ สอบสวนผู้กระทำการได้ความสมจริงแล้ว จะทรงชี้โทษของการกระทำนั้นว่า ไม่เป็นไปเพื่อปสาทะคือความเลื่อมใสแก่คนที่ยังไม่เลื่อมใส และทำให้ผู้ที่เลื่อมใสอยู่แล้วบางพวกกลายเป็นอย่างอื่นไป แล้วตรัสแถลงประโยชน์ที่มุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบท เสร็จแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบทข้อนั้น ๆ ขึ้นไว้ ข้อความที่ว่าไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส เป็นต้นนั้น แสดงความคำนึงถึงประโยชน์สุขของส่วนรวมและของผู้อื่น

ประโยชน์สุขอย่างแรกก็คือ ความดำรงอยู่ด้วยดีของชุมชนที่เรียกว่า สงฆ์หรือจะว่าของพระศาสนาก็ได้ เพราะความมั่นคงของสงฆ์และของพระศาสนาต้องอาศัยศรัทธาของประชาชน ประโยชน์สุขสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ประโยชน์สุขของประชาชนหรือชาวบ้านผู้เลื่อมใสและจะเลื่อมใสนั่นเอง เพราะปสาทะคือความเลื่อมใส ความพอใจ หรือความโปร่งสบายของจิตใจ เป็นคุณธรรมสำคัญอย่างหนึ่ง เป็นสิ่งเกื้อกูลแก่จิตใจ เป็นปัจจัยแห่งความสุข ช่วยให้เกิดสมาธิ และเอื้ออำนวยแก่การใช้ปัญญาทำให้พร้อมที่จะเข้าใจเรื่องที่พินิจพิจารณา เมื่อพระพุทธเจ้าจะทรงเทศนาอริยสัจแต่ละครั้ง พระองค์ทรงค่อย ๆ สอนเตรียมพื้นจิตใจและปัญญาของผู้ฟังให้พร้อมขึ้นไปทีละขั้น ๆ จนผู้นั้นมีจิตที่คล่องสบาย นุ่มนวล ปลอดจากนิวรณ์ เบิกบาน ผ่องใสก็มีปสาทะแล้ว จึงทรงแสดงอริยสัจ ๔ การที่พระภิกษุรูปใดรูปหนึ่งประพฤติดีงาม

ตั้งอยู่ในศีล จึงมิใช่เพื่อมุ่งประโยชน์ที่พึงมีมาแก้ตนจากความเลื่อมใสของชาวบ้าน ซึ่งจะเป็นการปฏิบัติผิดพลาดอย่างเต็มที่ แต่ต้องมุ่งเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และของชาวบ้านที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง สำหรับภิกษุผู้ปฏิบัติเพื่อสงฆ์และเพื่อประชาชน ยังต้องดำเนินควบคู่ไปกับการฝึกหัดขัดเกลาดนเอง แต่สำหรับพระอริยบุคคล โดยเฉพาะพระอรหันต์ ซึ่งหมดกิจที่จะต้องฝึกตนในด้านศีล หรือหมดกิเลสโดยสิ้นเชิงแล้ว การรักษาศีล หรือปฏิบัติตามวินัย ก็มีแต่การกระทำเพื่อประโยชน์สุขของสงฆ์และประชาชนด้านเดียว เข้ากับคตินี้เป็นหลักใหญ่แห่งการดำเนินชีวิตและการบำเพ็ญกิจของพระพุทธเจ้าและพุทธสาวกที่ว่า “**ปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน... เพื่อเอื้ออนุเคราะห์โลก**” และคติแห่งการมีจิตเอื้อเอ็นดูแก่ชุมชนที่จะเกิดมาภายหลัง เพื่อเป็นแบบอย่างที่ดีงามของอนุชน หรืออย่างน้อยก็เพื่อเชิดชูความดีงามไว้ในโลก เป็นการ **เคารพธรรม** **เคารพวินัย** นั้นเอง...

ความจริงมิใช่แต่ศีลเท่านั้น แม้วัตรต่าง ๆ เช่นธุดงค์ เป็นต้น ซึ่งมีใช้สิ่งจำเป็นแก้ตัวท่าน และมีใช้ข้อบังคับในวินัย พระอรหันต์บางท่านก็ปฏิบัติโดยสม่ำเสมอ เพื่อเป็นทิวสิริธรรมสุขวิหารส่วนตน และหวังจะอนุเคราะห์ชนรุ่นหลังให้ได้มีแบบอย่างที่ดีงาม...

การประพจน์ในเรื่อง ศีล วัตร ข้อปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีการ แบบแผน ระบบระเบียบต่าง ๆ ที่ผิดพลาดก็คือการถือโดยมงาย สักว่าทำตาม ๆ กันมา อย่างไม่เข้าใจความมุ่งหมายไม่เห็นเหตุผล จนหลงไปว่าจะถึงความบริสุทธิ์ จะบรรลุจุดมุ่งหมายสุดท้ายเพียงด้วยศีลวัตร ด้วยระบบระเบียบพิธีเหล่านี้ เป็นเหตุให้ศีลวัตรระบบระเบียบพิธีการเหล่านั้น ขยายรูปแปลงประหลาดพิสดารเตลิดออกไปเป็นข้อปฏิบัตินอกแนวทางของพระพุทธศาสนา หรือรักษาศีลบำเพ็ญระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ โดยมีต้นหาทิวสิริแอบแฝง อยากได้ลาภ ยศ สรรเสริญ สุข สวรรค์ เป็นผลตอบแทน มุ่งหวังจะได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ จนบดบังความมุ่งหมายที่แท้จริง และปิดกั้นไม่ให้เข้าถึงจุดหมายของการปฏิบัติธรรม หรือรักษาศีลปฏิบัติวัตร ทำตามระเบียบแบบแผนพิธี

อย่างอัสติบุรุษ คือเกิดความมัวเมาลุ่มหลงตนเอง ยกเอาคุณความดีเหล่านี้ขึ้นมาเป็นข้อเปรียบเทียบ เพื่อยกตนข่มผู้อื่น (เช่นเป็นพหูสูต เป็นวินัยธร เป็นธรรมกถึก ถืออยู่ป่า ถือผ้าบังสุกุล ถือรุกขมูล ถือฉันทมือน้อยเตียว หรือได้ฌานสมาบัติเป็นต้นแล้วภูมิใจตน คิดดูถูกผู้อื่นว่าไม่ได้เป็นอย่างนั้น ท่านว่าเป็นอัสติบุรุษ ..ม.อ. ๑๔/๑๘๔-๑๙๐/๑๓๗-๑๔๐. มีศีลสัมปทาแล้วดีใจ ภูมิใจยกตนข่มผู้อื่น ถือว่าเป็นผู้ประมาท ม.ม.๑๒/๓๔๘/๓๖๕)*

ผู้รักษาศีลประพฤติดตามวินัย ควรเข้าใจ วัตถุประสงค์คือ ประโยชน์ที่มุ่งหมายของวินัย ที่พระพุทธเจ้าทรงแถลงก่อนบัญญัติสิกขาบทแต่ละข้อ (วินย.๑/๒๐/๓๗) ซึ่งมีอยู่ ๑๐ ประการคือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่เลื่อมใสแล้ว
๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม
๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น...

สาระสำคัญ ที่เป็นแกนกลางแห่งเจตนารมณ์ทางสังคมของศีล โดยเฉพาะศีลที่เป็นระดับวินัย ก็คือ ความเคารพในสงฆ์ การถือสงฆ์และกิจของสงฆ์เป็นใหญ่ การถือความเจริญมั่นคงของสงฆ์หรือประโยชน์สุขของส่วนรวมเป็นสำคัญ และการมีความรับผิดชอบอย่างสูงต่อสงฆ์และประโยชน์สุข

* การอ้างที่มาในเล่มนี้ใช้ระบบ เล่ม/ข้อ/หน้า เช่น ไตร. ๑๒/๓๔๘/๓๖๕ = พระไตรปิฎก เล่ม ๑๒ ข้อ ๓๔๘ หน้า ๓๖๕

ของสงฆ์ เจตนาธรรมนี้ พระพุทธเจ้าและพระอรหันต์ทั้งหลายได้ประพฤติปฏิบัติ
นำเป็นแบบอย่างไว้แล้ว

ความเคารพสงฆ์ มีความหมายเนื่องอยู่ด้วยกันกับความเคารพในธรรม
และความเคารพในวินัย หรือความเคารพธรรมวินัย เพราะการรับผิดชอบต่อ
สงฆ์และปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขแห่งสงฆ์ ก็คือการปฏิบัติที่ชอบด้วยธรรม
และเป็นไปตามวินัย

การมีความรับผิดชอบต่อสงฆ์และประโยชน์สุขของสงฆ์ มีความหมาย
เนื่องอยู่ด้วยกันกับการปฏิบัติเพื่อประโยชน์สุขของพหุชน เพราะสงฆ์หมายถึง
ส่วนรวมและสงฆ์ได้มีขึ้นก็เพื่อประโยชน์สุขของพหุชน พระพุทธเจ้าทรงเป็น
ผู้นำในการปฏิบัติเช่นนี้ ดังพุทธพจน์ว่า

“ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นผู้ทรงธรรม เป็น
ธรรมราชา ทรงอาศัยธรรมนั่นเอง สักการะเคารพ นอบน้อมธรรม
มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นตราฐ เป็นธรรมาธิปไตย จัดการรักษาคู่
คุ้มครองป้องกันอันชอบธรรม แก่ภิกษุ...ภิกษุณี...อุบาสก...อุบาสิกา
ทั้งหลาย โดยนัยว่า กายกรรม...วจีกรรม...มโนกรรม...อาชีวะ...
คานินิม... อย่างนี้ควรเสพ อย่างนี้ไม่ควรเสพ” (อัง.ปัญจก.๒๒/๑๓๓/๑๖๘)

“เราสักการะ เคารพ อาศัยธรรมที่เราได้ตรัสรู้นั่นเองเป็นอยู่
และเมื่อใดสงฆ์ประกอบด้วยความเติบโตใหญ่ เมื่อนั้นเราย่อมมีความเคารพ
แมในสงฆ์” (อัง.จตุกก.๒๑/๒๑/๒๗)

ด้วยเหตุนี้ เมื่อมีภิกษุจำนวนมากขึ้น เจริญด้วยความรู้ประสบการณ์
คณะสงฆ์แพร่หลายขยายกว้างขวางออกไป พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงบัญญัติ
สังฆกรรมประเภทต่าง ๆ ขึ้น และทรงมอบอำนาจให้ที่ประชุมสงฆ์เป็นใหญ่
ในสังฆกรรมเหล่านั้น เริ่มแต่ทรงหยุดเลิกให้อุปสมบทโดยพระองค์เอง และ
โดยพระสาวกรายบุคคล เปลี่ยนเป็นการให้อุปสมบทโดยสงฆ์ เป็นต้น...

และเมื่อจะเสด็จดับขันธปรินิพพาน ก็ได้ตรัสว่า “ดูก่อนอานนท์
ธรรมวินัยที่เราได้แสดงแล้วบัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย นั่นคือศาสนา
ของพวกเขา เมื่อเราล่วงลับไป” (ที.ม. ๑/๑๔๑/๑๗๘)

ภายหลังพุทธปรินิพพานแล้ว คราวหนึ่ง วัสสการพราหมณ์ได้ถาม พระอานนท์ว่า

“ท่านพระอานนท์ผู้เจริญ มีภิกษุสักรูปหนึ่งใหม่ ที่ท่านพระโคตมะได้ทรงแต่งตั้งไว้ว่า : เมื่อเราล่วงลับไป ภิกษุนี้จักเป็นที่พึ่งที่พำนักของเธอทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้ที่พวกท่านคอยแล่นเข้าหาอยู่ในบัดนี้ ?”

พระอานนท์ตอบว่า ไม่มี และแม้แต่ภิกษุที่สงฆ์เลือกตั้ง ที่ภิกษุเถระจำนวนมากแต่งตั้งเตรียมไว้ล่วงหน้าก่อนพุทธปรินิพพาน ก็ไม่มี แต่กระนั้น “ดูก่อนพราหมณ์ พวกเรามีอะไรที่พึ่งพำนัก พวกเรามีที่พึ่งพำนัก คือ มีธรรมเป็นที่พึ่งพำนัก”

ท่านอธิบายการมีธรรมเป็นที่พึ่งพำนักว่า “ดูก่อนพราหมณ์ ลิกขาบทที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงรู้ผู้ทรงเห็นพระองค์นั้น ทรงบัญญัติไว้ ปาติโมกข์ที่ทรงแสดงไว้ มีอยู่ ซึ่งเมื่อถึงวันอุโบสถ พวกข้าพเจ้ามีจำนวนเท่าใดอาศัยเขตคามหนึ่งอยู่ ทั้งหมดทุกรูปนั้นก็จะมาประชุม ณ ที่เดียวกัน ครั้นแล้วจะเชิญภิกษุรูปที่ทรงจำปาติโมกข์ได้คล่องให้สวดแสดง ถ้าขณะเมื่อสวดแสดงอยู่ ปรากฏภิกษุมีอาบัติคือมีโทษที่ล่วงละเมิด อาตมภาพทั้งหลายจะปรับโทษให้เธอปฏิบัติตามธรรมตามคำอนุศาสน์ การที่เป็นดังนี้จะชื่อว่าพวกภิกษุผู้เจริญทั้งหลาย ทำการปรับโทษ ก็หามิได้ ธรรม (ต่างหาก) ปรับโทษ”

และภิกษุที่เป็นหลัก ก็มิอยู่ตามคำอธิบายของท่านว่า

“ดูก่อนพราหมณ์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความเลื่อมใส ๑๐ ประการ* ที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้ทรงรู้ ผู้ทรงเห็น พระองค์นั้น ได้ตรัสไว้มีอยู่ ซึ่งในบรรดาอาตมภาพทั้งหลาย หากผู้ใดมีธรรมเหล่านั้น พวกอาตมภาพก็จะสักการะ เคารพ นับถือ บูชา อิงอาศัยท่านผู้นั้นเป็นอยู่”

ภิกษุผู้ได้รับมอบหมายให้วินิจฉัยอธิกรณ์ (ตัดสินคดี) ต้องถือหลักปฏิบัติว่า พึงเป็นผู้เคารพสงฆ์มิใช่เคารพบุคคล พึงเคารพศีลธรรม (ความจริง ความถูกต้อง ความเป็นธรรม) มิใช่เคารพอำมาตย์ (วินย.๘ / ๑๐๘๓ / ๔๐๔)

* ม.ญ. ๑๔/๑๐๘ / ๔๑ ปสาทนัยธรรม ๑๐ นั่นคือ ๑.มีศีล, ๒.เป็นพหูสูต, ๓.สันโดษ, ๔.ได้ฌาณ๔, ข้อ๕-๑๐.มีภิกษุญาติ

พระอรหันตสาวกผู้ใหญก็ต้องประพัตินำเป็นตัวอย่างในการเอาใจใส่กิจของสงฆ์ เช่นเรื่องทีพระพุทธเจ้าทรงเตือนให้พระมหากัปปิณะไปร่วมประชุมอุโบสถสังฆกรรม ตรวจสอบทบทวนการประพัตติปฏิบัติตามพระวินัย แม้ว่าท่านเป็นพระอรหันต์ผู้บริสุทธิ์อยู่แล้ว (วินย.๔/๑๕๓/๒๐๘) และพระมหากัสสปอยู่ห่างที่ประชุมสงฆ์ทำอุโบสถประมาณ ๔ กิโลเมตร เมื่อถึงวันอุโบสถ แม้จะเดินทางลำบากต้องลุยข้ามแม่น้ำสายหนึ่งระหว่างทาง ท่านก็เดินเท้าไปเข้าร่วมประชุม (วินย.๔/๑๖๒/๒๑๔)...

ศีลระดับวินัยที่ได้บัญญัติวางไว้แล้วอย่างครบถ้วนสำหรับเป็นแบบแผนแห่งความเป็นอยู่ หรือเป็นระบบชีวิตด้านนอกทั้งหมดของชุมชนหมู่หนึ่งๆ ในทางพระพุทธศาสนา มีแบบอย่างที่เด่นชัดคือ วินัยของสงฆ์ ผู้ที่ได้ศึกษาและสังเกตจะเห็นว่า วินัยบัญญัติของสงฆ์มิใช่ศีลในความหมายแคบๆ อย่างที่มักเข้าใจกันง่าย ๆ แต่ครอบคลุมเรื่องเกี่ยวกับความเป็นอยู่ทั่วไปที่เรียกว่าชีวิตด้านนอกของภิกษุสงฆ์ทุกแ่งเริ่มตั้งแต่กำหนดคุณสมบัติ สิทธิหน้าที่ และวิธีการรับสมาชิกใหม่เข้าสู่ชุมชนคือสงฆ์ การดูแลฝึกอบรมสมาชิกใหม่ การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ทำกิจการของสงฆ์ พร้อมด้วยคุณสมบัติและหน้าที่ที่กำหนดให้ ระเบียบเกี่ยวกับการแสวงหา จัดทำ เก็บรักษา แบ่งสรรปัจจัย ๔ เช่น ประเภทต่าง ๆ ของอาหาร ระเบียบการรับและจัดแบ่งส่วนอาหาร การทำจีวรและข้อปฏิบัติเกี่ยวกับจีวร ประเภทของยา การปฏิบัติต่อภิกษุอาพาธ ข้อปฏิบัติของคนไข้และผู้รักษาพยาบาลไข้ การจัดสรรที่อยู่อาศัย ข้อปฏิบัติของผู้อาศัย ระเบียบการก่อสร้างที่อยู่อาศัย การดำเนินงานและรับผิดชอบในการก่อสร้าง การจัดฝังที่อยู่อาศัยของชุมชนสงฆ์คือวัด ว่าพึงมีอาคารหรือสิ่งก่อสร้างอย่างใด ๆ บ้าง ระเบียบวิธีดำเนินการประชุม การโจทหรือฟ้องคดี ข้อปฏิบัติของโจทก์ จำเลยและผู้วินิจฉัยคดี วิธีดำเนินคดีและตัดสินคดี การลงโทษแบบต่าง ๆ ฯลฯ...

ด้วยเหตุนี้ ในทางพระพุทธศาสนา วินัยจึงเป็นพื้นฐานที่รองรับไว้ซึ่งระบบชีวิตทั้งหมดที่เป็นแบบของพระพุทธศาสนา และเป็นที่อำนวยโอกาสให้การปฏิบัติตามหลักการของพระพุทธศาสนาดำเนินไปได้ด้วยดี วินัย

ของภิกษุสงฆ์ก็เป็นเครื่องช่วยให้สงฆ์ เป็นแหล่งที่บุคคลผู้เป็นสมาชิกคือ ภิกษุสามารถเจริญงอกงาม ได้รับประโยชน์ที่พึงได้จากพระพุทธศาสนา เมื่อวินัยยังคงอยู่ สงฆ์ก็ยังคงอยู่ เมื่อสงฆ์ยังอยู่ ประโยชน์ที่บุคคลพึงได้จาก ระบบชีวิตแบบพุทธก็จะยังคงอยู่...

ความหมายของวินัยจะขัดแย้งสมบูรณ์ ต่อเมื่อสัมพันธ์เชื่อมต่อกับความหมายของธรรม ธรรมเป็นส่วนเนื้อหาและหลักการของความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธ วินัยเป็นภาคปฏิบัติที่นำเอาเนื้อหาและหลักการนั้นไปจัดสรรให้ความประพฤติและความเป็นอยู่แบบพุทธนั้น เกิดมีเป็นรูปร่างจริงยิ่งขึ้น และสามารถแผ่ขยายกว้างขวางออกไปในสังคมมนุษย์ พุทธอีกอย่างหนึ่งว่า วินัยคือเครื่องมือของธรรมสำหรับจัดสรรสังคม หรือชุมชนให้เป็นไปตามหลักการและความมุ่งหมายของธรรม หรือเป็นเครื่องมือสำหรับจัดระบบชีวิตแบบพุทธให้เกิดขึ้น ธรรมมุ่งเนื้อหาเน้นที่บุคคล วินัยมุ่งเน้นที่ระบบ...

ด้วยเหตุนี้ หากจะฟื้นฟูการปฏิบัติวินัย การเน้นแต่เพียงความเคร่งครัดด้านรูปแบบอย่างเดียวย่อมไม่เพียงพอ ภารกิจสำคัญที่ยังไม่ได้ทำสืบต่อจากเดิม หรือได้หดหายไปแล้วยิ่งกว่าเดิม ซึ่งควรฟื้นฟูก็คือ การรักษาเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลในวินัยสงฆ์ให้คงอยู่ ไม่เลือนลางหดหายไป เหลืออยู่แต่ในรูปของพิธีกรรมแห่ง ๆ และอีกอย่างหนึ่ง การขยายเจตนารมณ์ทางสังคมของศีลนั้นให้กว้างออกไปสู่การปฏิบัติในสังคมคฤหัสถ์รอบนอกด้วย โดยจัดสรรวินัยที่เป็นระบบชีวิตและระเบียบสังคมแบบพุทธของชาวบ้าน ให้เกิดขึ้นอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของกาลสมัย.

คัดมาจากหนังสือ.. “พุทธธรรม” หน้า ๔๓๔ - ๔๕๑
ที่เขียนโดย พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตโต)

เนื้อแท้อันตรธาน

ภิกษุทั้งหลาย เรื่องเคยมีมาแล้ว : กลองศึกของกษัตริย์พวกทศสารถะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่. เมื่อกลองศึกนี้มีผลแตก หรือลี, พวกกษัตริย์ทศสารถะได้หาเนื้อไม้อื่นมาทำเป็นลิ้ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้ของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ฉะนั้นฉันนั้น : ในกาลที่ยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย, สุตตันตะ (คำสอนส่วนที่ลึกซึ้ง) เหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่. เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่จับหูฟัง จักไม่ตั้งใจ เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน สุตตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักจับหูฟัง จักตั้งใจเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน

ภิกษุทั้งหลาย ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมิได้ด้วยอาการเหล่านี้ แล.

คำชี้แจงก่อนอ่าน

ประมวลพุทธบัญญัติอริยวินัยจากพระไตรปิฎกนี้ เป็นเรื่องเกี่ยวกับระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิตและวิธีดำเนินการต่าง ๆ ของภิกษุสงฆ์และภิกษุณีสงฆ์ ที่เรียกว่า **พระวินัย** ซึ่งเป็นพุทธบัญญัติแบ่งออกได้เป็นสองส่วน คือ

อาทิพรหมจริยกาสิกขา หมายถึง หลักการศึกษาบรมในฝ่ายบพบัญญัติ หรือข้อปฏิบัติอันเป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้เป็นพุทธอาณัติ เพื่อป้องกันความประพฤติเสียหายและวางโทษแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดโดยปรับอาบัติหนักบ้าง เบาบ้าง พระสงฆ์สวดทุกกึ่งเดือนเรียกว่า **พระปาติโมกข์**

และส่วน **อภิสมาจาริกาสิกขา** หมายถึง หลักการศึกษาบรมในฝ่ายขนบธรรมเนียมเกี่ยวกับมรรยาท และความเป็นอยู่ที่ดีงามสำหรับชักนำความประพฤติ ความเป็นอยู่ของสงฆ์ให้ดีงาม มีคุณค่า น่าเลื่อมใสศรัทธายิ่งขึ้นไป

พระวินัยนั้น พระพุทธองค์ไม่ได้ทรงบัญญัติล่วงหน้า ต่อเมื่อเกิดความเสียหายขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามประพฤติเช่นนั้นอีก ดังจะเห็นได้ว่าในตอนต้นพุทธกาล คือตั้งแต่พรรษาที่ ๑ ถึงพรรษาที่ ๑๑ พระพุทธเจ้ายังไม่ได้ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้แน่นอน เพราะภิกษุสงฆ์ล้วนมีวัตรปฏิบัติดีงามตามแบบอย่าง ที่พระพุทธเจ้าทรงประพฤติปฏิบัติมา

ต่อมา หลังจากออกพรรษาที่ ๑๒ นี้แล้วพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติปาราชิกสิกขาบทที่ ๑ ห้ามภิกษุเสพเมถุน โดยปรารภเหตุการณ์มัวหมองในคณะสงฆ์ อันเนื่องมาจากการที่พระสุทินเสพเมถุนกับอดีตภรรยาที่ปามหาวันกรุงเวสาลี การที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติครั้งนี้ นับเป็นครั้งแรก และทรงบัญญัติเรื่อยมาทุกครั้งที่เกิดเหตุการณ์ไม่ดีงามขึ้นในคณะสงฆ์

ในการบัญญัติสิกขาบทแต่ละครั้งมีขั้นตอน ดังนี้คือ เมื่อเกิดเรื่องมัวหมองขึ้นภายในคณะสงฆ์ พระพุทธเจ้าตรัสสั่งให้ประชุมสงฆ์ ตรัสถามภิกษุผู้ก่อเหตุให้ทุลรับแล้ว ทรงชี้โทษแห่งการประพฤติเช่นนั้น และตรัสอานสงฆ์แห่งความ

สำรวมระวัง แล้วจึงทรงตั้งพระบัญญัติห้ามมิให้ภิกษุทำอย่างนั้นอีกต่อไป
ทรงกำหนดโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนหรือล่วงละเมิด เรียกว่า **ปรับอาบัติ**

คำว่า **อาบัติ** แปลว่า การต้อง (ความผิด) การล่วงละเมิด คำนี้เป็น
ชื่อเรียกภิกษุที่ล่วงละเมิดสิกขาบทนั้น ๆ และเป็นชื่อเรียกโทษหรือความผิด
ที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบท เช่น ภิกษุก่ล่วงละเมิดอุตตรินุสสรณที่ไม่มี
ในตน ต้องอาบัติปาราชิก เป็นต้น

อาบัติมี ๗ กองคือ

๑. **ปาราชิก** (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

๒. **สังฆาทิเสส** (แปลว่า อาบัติอันจำปรารภนาสงฆ์ ในกรรม
เบื้องต้นและกรรมที่เหลือ)

๓. **กุลลัจจัย** (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

๔. **ปาจิตติย** (แปลว่า การละเมิดที่ยังกุศลให้ตก)

๕. **ปาฏิเทสนียะ** (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

๖. **ทุกกฏ** (แปลว่า ทำไม่ดี)

๗. **ทุพภาสิต** (แปลว่า พุดไม่ดี)

อาบัติปาราชิกมีโทษหนัก ทำให้ผู้ล่วงละเมิดขาดจากความเป็นภิกษุ
อาบัติสังฆาทิเสสมิโทษหนักน้อยลงมา ผู้ล่วงละเมิดต้องอยู่กรรมคือ
ประพฤติวัตรตามที่ทรงบัญญัติ จึงจะพ้นจากอาบัตินี้

ส่วนอาบัติ ๕ กองที่เหลือมีโทษเบา ผู้ล่วงละเมิดต้องประกาศสารภาพผิด
ต่อหน้าภิกษุด้วยกัน ดังที่เรียกว่า **ปลงอาบัติ** (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า
๔๑๘ - ๔๑๙) จึงจะพ้นอาบัติเหล่านี้

บทบัญญัติในพระวินัยแต่ละข้อหรือมาตรา เรียกว่า สิกขาบท
แปลว่า ข้อที่ต้องศึกษา...

พระวินัยปิฎก ในพระไตรปิฎกมีการแบ่งออกเป็น ๕ คัมภีร์ ๘ เล่มดังนี้

๑. คัมภีร์ภิกขุวัฏฏ์ หรือ มหาวัฏฏ์ ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุ ๒๒๗ สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์ เป็นประธานแม่บท สงฆ์ยกขึ้นทบทวน ทุกกึ่งเดือนแบ่งเป็นกลุ่มได้ดังนี้

ภิกขุวัฏฏ์ ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๑ ว่าด้วยปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนียต ๒

ภิกขุวัฏฏ์ ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๒ ว่าด้วยนิสสัคคียปาจิตตีย์ (ปาจิตตีย์ที่ต้องสละของก่อนจึงปลงอาบัติได้) ๓๐ ปาจิตตีย์ ๙๒ ปาฏิเทสนียะ ๔ เสนียะ ๗๕ อธิกรณสมณะ (วิธีระงับเรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์ต้องจัดต้องทำ) ๗

๒. คัมภีร์ภิกขุณีวัฏฏ์ พระวินัยปิฎก เล่ม ๓ ว่าด้วยบทบัญญัติสำหรับภิกษุณี ๓๑๑ สิกขาบท ที่มาในภิกขุณีปาติโมกข์ส่วนที่ไม่ซ้ำกับของภิกษุ (มิได้นำมาประมวลไว้ในหนังสือนี้)

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์นั้นปรับอาบัติแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดได้ครบทุกอาบัติ คือระบุนาบัติโดยตรง ๔ กอง ได้แก่อาบัติ ปาราชิก, สังฆาทิเสส, ปาจิตตีย์ (ทั้งนิสสัคคียปาจิตตีย์ที่ต้องสละของเสียก่อนจึงปลงอาบัติ และ สุทธิก-ปาจิตตีย์) และปาฏิเทสนียะ มีอาบัติที่ไม่ได้ระบุไว้โดยตรงอีก ๓ กอง ซึ่งเป็นความผิดของสิกขาบทในพระปาติโมกข์บางข้อ ที่ทรงปรับโทษแบบลดระดับในกรณีที่มีการกระทำผิด ในลักษณะที่แตกต่างออกไปจากสิกขาบทที่บัญญัติไว้เพียงเล็กน้อย ได้แก่ อาบัติถุลลัจจัย, อาบัติทุกกฏ, อาบัติทุพภาสิต

สิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์เหล่านี้ ยกเว้นอนียตและเสนียะ จัดเป็นอาทิพรหมจริยกาสิกขา ส่วนอนียต เสนียะ และสิกขาบทจำนวนมากที่มานอกพระปาติโมกข์ล้วนเป็น อภิสมาจาริกาสิกขา มีทั้งที่ทรงบัญญัติเป็นข้อห้ามและข้ออนุญาต ในกรณีที่เป็นข้อห้าม ถ้าภิกษุล่วงละเมิดไม่ปฏิบัติตามทรงปรับอาบัติทุกกฏ ปรับตามควร เช่น ปาจิตตีย์ หรือปรับสูงขึ้นไปถึงถุลลัจจัย

๓. คัมภีร์มหาวรรค แปลว่า วรรคใหญ่ คือว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสงฆ์ที่เป็นเรื่องสำคัญ ๆ และต้องทำเสมอ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๐ ขันธ์

มหาวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๔ มี ๔ ขันธ์ คือ มหาขันธ์ : หมายความว่าด้วยเรื่องสำคัญ เหตุการณ์ตั้งแต่ตรัสรู้, อุโบสถขันธ์ : หมายความว่าด้วยอุโบสถ, วัสสูปนายิกาขันธ์ : ว่าด้วยการเข้าพรรษา, ปวารณาขันธ์ : ว่าด้วยการให้ภิกษุอื่นตักเตือนได้.

มหาวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๕ มี ๖ ขันธ์ คือ จัมมขันธ์ : ว่าด้วยหนัง เรื่องรองเท้า ยานพาหนะ, เกสัชขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเกสัช ปาณะ การเก็บอาหาร, กฐินขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องกฐิน, จีวรขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องจีวรการใช้ผ้า, จัมเปยยขันธ์ : ว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา ว่าด้วยการลงโทษของสงฆ์ต่าง ๆ, โกสัมพิขันธ์ : ว่าด้วยเรื่องเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพี ส่วนใหญ่กล่าวถึงเรื่องสงฆ์ แดกสามัคคีกัน แล้วทรงแสดงวิธีปรองดองของสงฆ์ในทางวินัย

๕. คัมภีร์จุลวรรค แปลว่า วรรคเล็ก หมายถึงวรรคที่ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด นอกจากบทบัญญัติที่มาในพระปาติโมกข์ แบ่งเป็น ๒ ภาค รวม ๑๒ ขันธ์

จุลวรรค ภาค ๑ พระวินัยปิฎก เล่ม ๖ เนื้อหาเกือบทั้งหมด ไม่ได้ว่าด้วยบทบัญญัติที่เป็นข้อห้าม แต่ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ ทางกระบวนการสงฆ์ ที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ มี ๔ ขันธ์ คือ กัมมขันธ์ : ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับการลงโทษ เพื่อแก้ไขกฎวิพัตติกรรมของภิกษุ อันเกิดในสงฆ์ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ, ปาวิวาสิกขันธ์ : ว่าด้วยระเบียบปฏิบัติเกี่ยวกับปวิวาสกรรม, สมุจจยขันธ์ : ประมวลวิธีเพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส, สมถขันธ์ : ขยายความวิธีระงับอธิกรณ์

เรื่องไม่ตั้งงามซึ่งเกิดขึ้นในสงฆ์ ถ้าเป็นการละเมิดบทบัญญัติ ภิกษุผู้ละเมิดย่อมต้องอาบัติตามสมควรแก่กรณีแน่นอน โดยไม่ต้องมีใครมากล่าวโทษ แต่ในบางกรณีหลังจากที่รับโทษแล้ว ยังต้องมีกระบวนการที่คณะสงฆ์เข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น การอยู่ปวิวาสกรรม - การประพุดติมานัต เพื่อออกจากอาบัติสังฆาทิเสส (ดูแผนผังที่ ๒ หน้า ๔๘๑), หรือกรณีที่อาจจะเกิดก่อผลกระทบต่อมหาชนเป็นอันมาก จึงต้องมีวิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขกฎวิพัตติกรรมของภิกษุ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ (ดูแผนผังที่ ๓ หน้า ๔๘๓), หรือกรณีมีอธิกรณ์เกิดขึ้น จึงมีวิธีระงับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมถะ, ดูตารางหน้า ๔๗๙) เหล่านี้ล้วนเป็น

มาตรการที่จะจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นในสงฆ์ ทั้งนี้เพื่อแก้ปัญหาของสงฆ์อย่างเด็ดขาด และเพื่อประคับประคองศรัทธาของชาวบ้านผู้ถวายความอุปถัมภ์

จุลวรรค ภาค ๒ พระวินัยปิฎก เล่ม ๗ นี้ เป็นเรื่องข้อห้าม และขออนุญาตเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อร่างกายและอื่น ๆ แบ่งเป็น ๘ ชั้น คือ ขุททกวัตถุชั้น : ว่าด้วยเรื่องเบ็ดเตล็ด เช่น ข้อปฏิบัติในการอาบน้ำ การดูมหรสพ บาตร เครื่องใช้โลหะ, เสนาสนชั้น : ว่าด้วยเรื่องที่อยู่ เครื่องใช้ ตลอดจนการก่อสร้าง, สังฆเภทชั้น : ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน, วัตถุชั้น : ว่าด้วยวัตถุ ข้อปฏิบัติ ๑๔ เรื่อง เช่นการปฏิบัติต่ออาคันตุกะ อุปัชฌาย์ ศิษย์ เป็นต้น, ปาฏิโมกข์ฐปณชั้น : การจดสวดปาติโมกข์ พร้อมเงื่อนไข, ภิกขุณีชั้น : กล่าวถึงความเป็นมา ข้อปฏิบัติ ข้อห้าม ขออนุญาตต่าง ๆ เกี่ยวกับนางภิกษุณี, ปัญจสตติกชั้น : ว่าด้วยเหตุการณ์หลังพุทธปรินิพพานถึงทำสังคายนาครั้งที่ ๑ ของพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป, สัตตสตติกชั้น : ว่าด้วยมูลเหตุ และการดำเนินการในการทำสังคายนาครั้งที่ ๒ ของพระอรหันต์ ๗๐๐ รูป.

๕. คัมภีร์ปริวาร พระวินัยปิฎก เล่ม ๘ นี้เป็นคัมภีร์ประกอบหรือคู่มือ บรรจุคำถามตอบสำหรับข้อความรู้พระวินัยตั้งแต่ เล่ม ๑ - ๗ เป็นการประมวลเนื้อหาที่สำคัญต่าง ๆ มากล่าวไว้ มาจัดเป็นหัวข้อ

อนึ่ง การรวบรวมประมวลพระพุทธรบัญญัติอริยวินัย จากพระไตรปิฎกเล่มนี้ เป็นการสรุปย่อรวบรวมให้กระชับรัดเข้าใจง่าย รักษาใจความหรือยกพุทธพจน์โดยตรงในบางตอน เพื่อให้เหมาะสมกับผู้สนใจใคร่ศึกษาสามารถศึกษานำไปปฏิบัติฝึกหัดขัดเกลาตนเอง และเพื่อประโยชน์ของผู้อื่นกระทั่งสังคมดังกล่าวไว้แล้ว โดยมีจุดประสงค์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ เพื่อส่งเสริมให้เกิดความสนใจ ที่จะศึกษาจากพระพุทธรบพจน์ในพระไตรปิฎกโดยตรง นอกจากนี้ยังมีข้อจำกัดในการจัดทำหลายประการ เช่น พยายามจะให้มีขนาดของหนังสือไม่หนาจนเกินไป เป็นต้น

จึงได้จัดทำหมวดหมู่ โดยอ้างอิงการจัดหมวดหมู่ตามพระไตรปิฎก ดังแสดงในแผนผังสารบาญ และมีรายละเอียดการจัดรวบรวมพิเศษอื่นๆ ที่ควรทราบดังนี้ :-

รายละเอียดการจัดเรียงพิเศษอื่นๆ ที่ควรทราบของหนังสือเล่มนี้

๑.รวบรวมอริยวินัยเฉพาะส่วนภิกษุสงฆ์ทั้งหมด แต่ไม่ได้เรียบเรียงในส่วนสิกขาบทภิกษุณีสงฆ์ ที่มาในพระวินัยปิฎก เล่ม ๓ (เพื่อให้มีขนาดไม่หนามากจนเกินไป)

๒.ในส่วนวินัยที่มาในพระปาติโมกข์ ในทุกสิกขาบท พระไตรปิฎกจะลำดับเนื้อหาของแต่ละสิกขาบทในลักษณะเดียวกันคือ

๑. **ต้นบัญญัติ** เล่าเรื่องต้นเหตุ ที่ทำให้ทรงบัญญัติสิกขาบท

๒. **พระบัญญัติ** คือสิกขาบทที่ทรงบัญญัติ และอนุบัญญัติ คือการบัญญัติเพิ่มเติมข้อความให้กับสิกขาบทนั้น เพื่อความรอบคอบรัดกุม

๓. **สิกขาบทวิภังค์และบทภาษณีย์** คำว่าสิกขาบทวิภังค์ หมายถึงการจำแนกความสิกขาบท คำว่า บทภาษณีย์ แปลว่าการจำแนกแยกแยะความหมายของบท เป็นการนำเอาคำในสิกขาบทวิภังค์มาขยายความเพิ่มเติมอีก

๔. **อนาบัติ** ว่าด้วยข้อยกเว้นสำหรับผู้ล่วงละเมิดสิกขาบทโดยไม่ต้องอาบัติ

๕. **วินิตวัตถุ** ว่าด้วยเรื่องต่างๆ ของภิกษุผู้กระทำการบางอย่าง อันอยู่ในขอบข่ายของสิกขาบทนั้นๆ ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงได้สวนเอง แล้วทรงวินิจฉัยชี้ขาดไว้

ส่วนในหนังสือนี้จะจัดเรียงโดย

๑.นำพระบัญญัติที่รวมอนุบัญญัติแล้วไว้เป็นอันดับแรก เพื่อสะดวกแก่ผู้ศึกษาที่จะนำไปปฏิบัติ จะได้ทราบโดยทันทีว่าสิกขาบทนั้น ๆ ทรงบัญญัติไว้อย่างไร โดยยกพระพุทธพจน์โดยตรงมาเน้นข้อความในเครื่องหมายคำพูดไว้

๒.นำวิภังค์หรือบทภาษณีย์ เฉพาะในบางส่วนที่เห็นว่าคำนั้นผู้ศึกษาอาจจะเข้าใจได้ไม่ชัดเจน เพื่อให้ทราบถึงคำอธิบายที่มีอยู่ในพระไตรปิฎกโดยตรง

๓.ตามด้วยอนาบัติ ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ เพื่อให้ผู้ศึกษาทราบลักษณะยกเว้นไม่ต้องอาบัตินั้นๆ

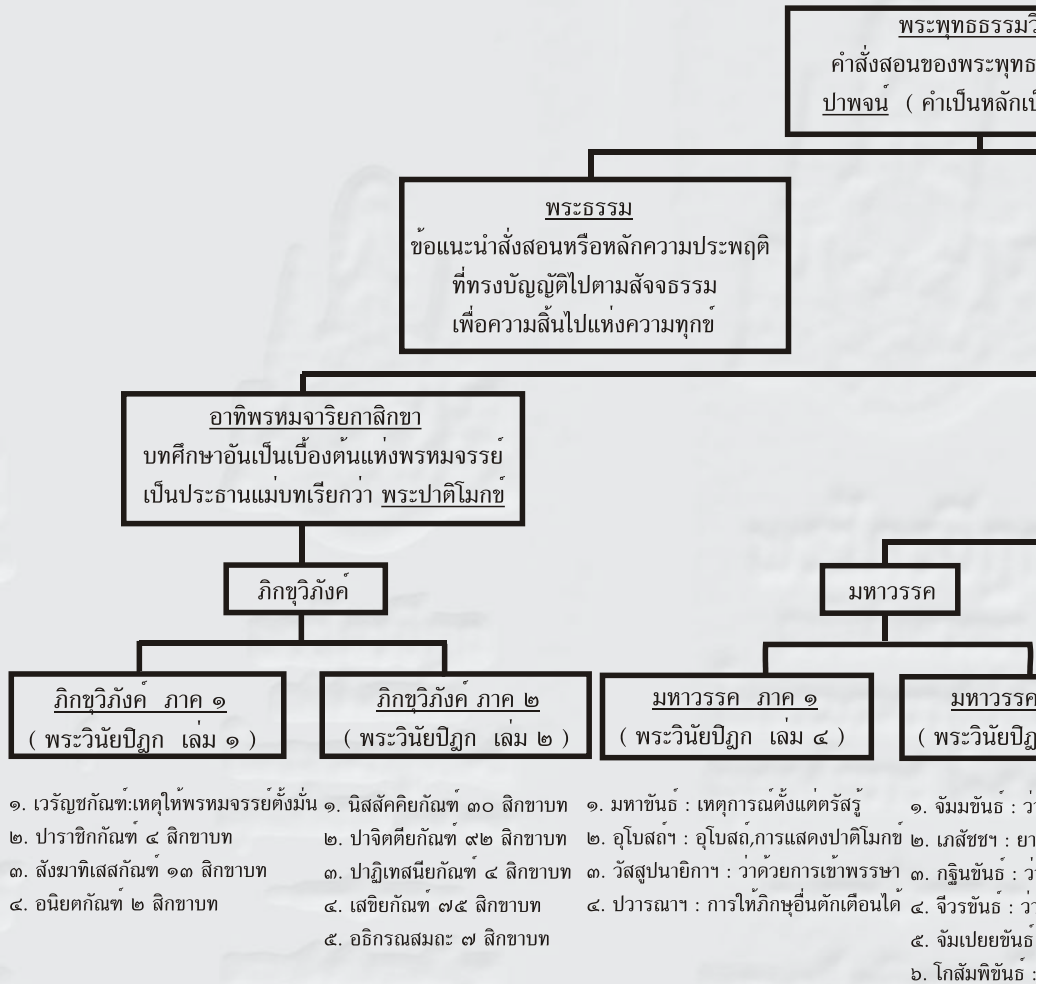
๔.ต่อด้วยย่อความเล่าเรื่องต้นบัญญัติ ที่มีมาในพระไตรปิฎก เพื่อให้หนังสือไม่หนาเกินไป แต่ยังคงใจความไว้เพื่อให้ทราบที่มา อันจะทำให้ทราบเหตุผล เจตนารมณ์พระพุทธรประสงค์ในการบัญญัติสิกขาบทนั้น ๆ (วินิตวัตถุ และโทษที่ปรับอาบัติลดระดับ มิได้ย่อไว้ ฟังศึกษาจากพระไตรปิฎก)

๓.ในส่วนสิกขาบทนอกพระปาติโมกข์ หรืออภิสมจาริกสิกขา ในคัมภีร์มหาวรรค และจุลวรรค (พระวินัยปิฎก เล่ม ๔, ๕, ๖, ๗) นั้น คงเป็นการย่อใจความเรียงตามการจัดในพระไตรปิฎก แต่จะเน้นข้อความหรือยกพระพุทธรพจน์ไว้ในส่วนที่น่าสนใจเป็นพิเศษ

๔.ได้รวบรวมพระวินัยที่มีมาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น และบางส่วนในคัมภีร์ปรีวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘) ที่น่าสนใจมารวมไว้เป็นหมวดหนึ่ง โดยระบุที่มาจากพระไตรปิฎกไว้แล้ว ส่วนตอนอื่นๆข้างต้นนั้น เนื่องจากการจัดเรียงตามพระไตรปิฎก เพื่อสะดวกในการค้นหาอยู่แล้วจึงมิได้ระบุที่มาไว้.

๕.ได้รวบรวมคำบาลีที่ใช้อยู่ เช่น คำพินทุธิฐาน คำเสียสละ ปลงอาบัติ มอบฉันทะ อุโบสถ กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์ และกรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ที่ใช้อยู่ ไว้ในภาคผนวกเพื่อสะดวกในการใช้ด้วย.

แผนผังการจัดสารบัญ โดยอ้างอิงตามการจัดหมวด

หมายเหตุ - ภิกขุวินัยกัณฑ์ พระวินัยปิฎก เล่ม ๓, และบางส่วนของ ปรีวาร
- คำพันทุทธิฐาน คำสละของนิสสัคคิยปาจิตตีย์ ปลงอาบัติ กร

หมวดหมู่ของพระไตรปิฎก ของหนังสือเล่มนี้ :-

ธรรมวินัย

พระพุทธเจ้าเรียกว่า
(หลักเป็นประธาน)

พระวินัย

ระบบชีวิตระบบการฝึกอบรมของอริยชน
ที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติขึ้น เพื่อเกื้อกูล
ต่อชุมชน และการปฏิบัติเพื่อบัณฑิตทุกซ์

อภิสมจาจาริกาสิกขา

ขนบธรรมเนียม วัตร ประเพณีอันดีงาม
ของสงฆ์ เป็นสิกขาบท นอกพระปาติโมกข์

จุลวรรค

ปริวารและพระสูตร

จุลวรรค ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

จุลวรรค ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)

จุลวรรค ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

ปริวารและพระสูตร

(พระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ)

๑. ว่าด้วยหน้,รองเท้า,ยาน ๑. กัมมขันธ : ขยายความวิธีลงโทษสงฆ์	๑. ขุททกวัตถุขันธ : เรื่องเบ็ดเตล็ดฯ	๐ ความหมายอาบัติ
๒. ปาณ,การเก็บอาหาร ๒. ปาริควาสิกขันธ : วิธีอยู่ปริวาส	๒. เสนาสนะขันธ : เรื่องที่อยู่,การก่อสร้าง	๐ อาณิสสเรียนวินัย
๓. สมุจยขันธ : วิธีออกจากสังฆาภิเสก	๓. สังฆเภทขันธ : การทำสงฆ์ให้แตกกัน	๐ ฤคงค์ ๑๓
๔. สมถขันธ : ขยายวิธีระงับอธิกรรม	๔. วัตถุขันธ : ข้อปฏิบัติต่าง ๆ	๐ จุลศีล
๕. การลงโทษของสงฆ์	๕. ปาฏิโมกขรูปนา : การงดสวดปาติโมกข์	๐ มัชฌิมศีล
๖. สงฆ์แตกและวิธีปรองดอง	๖. ภิกขุณีขันธ : ความเป็นมาของภิกษุณี	๐ มหาศีล
	๗. ปัญจสติกขันธ : การสังคยนาครั้งที่ ๑	๐ อริยวงศ์
	๘. สัตตสติกขันธ : การสังคยนาครั้งที่ ๒	๐ ฯลฯ

พระวินัยปิฎก เล่ม ๘ มิได้รวบรวมไว้ในหนังสือนี้ ผู้สนใจพึงศึกษาจากพระไตรปิฎก

กรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ ฯลฯ ที่ใช้บ่อย ได้รวบรวมไว้อยู่ใน ภาคผนวก

อริยวินัย

พุทธธรรม	นำหมู่สัตว์
ทรงประกาศ	นานผ่านมา
วันวาร	ผ่านทิวา
พิสูจน์ค่า	เอกอุดม
ยังชน	พ้นสังสาร
กิเลสमार	นานสั่งสม
ดุจดอก	อันแหลมคม
เขารุกโรม	จนได้ชัย
แม้องค์	ศาสนา
ลับลวงลา	ผ่านสมัย
พระธรรม	แลวินัย
ประทานให้	เป็นตัวแทน
พระศาสน์	จักดำรงค
หมู่พระสงฆ์	จงหวงแหน
ธรรม-วินัย	มาตรเหมือนมั่น
แทนองค์พระ	ชนะมาร ๙

สารบัญ

คำอนุโมทนา	(๒-๑๒)
คำนำ	(๑๓-๑๖)
บทนำ	(๑๗-๒๓)
คำชี้แจงก่อนอ่าน	(๒๔-๓๑)
แผนผังการจัดสารบัญ	(๓๒, ๓๓)
สารบัญ	(๓๔-๔๔)

อาทิพรหมจริยกาสิกขา : ๑

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (วินัยปิฎกเล่ม ๑) ๓

๑.เวรัญชกัณฑ์ เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น ๔

ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ ๕

เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์พระศาสนาตั้งมั่นและไม่ตั้งมั่น ๕

ทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ ๖

๒.ปาราชิกกัณฑ์ อาบัติหนักที่ภิกษุต้องแล้วขาดจากความเป็นภิกษุ ๔ สิกขาบท ๗

ปาราชิกที่ ๑ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะเสพเมถุน ๗

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท ๑๑

ปาราชิกที่ ๒ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะลักขโมย ๑๒

ปาราชิกที่ ๓ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะฆ่ามนุษย์ให้ตาย ๑๖

ปาราชิกที่ ๔ เกี่ยวกับการขาดจากความเป็นภิกษุเพราะอวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน ๑๙

มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑

๓.เตตรสกัณฑ์ อาบัติหนักที่ต้องอาศัยสงฆ์ในการระงับโทษ ๑๓ ข้อ ๒๔

สังฆาภิเสกที่ ๑ เกี่ยวกับการต้องอาบัติหนักเพราะทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน ๒๔

สังฆาภิเสกที่ ๒ เกี่ยวกับการต้องอาบัติหนักเพราะมีจิตกำหนดจับต้องกายหญิง ๒๕

สังฆาภิเสกที่ ๓ เกี่ยวกับการต้องอาบัติหนักเพราะมีจิตกำหนดพูดเกี้ยวหญิง ๒๖

- สังฆาทิเสสที่ ๔ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ๒๘
- สังฆาทิเสสที่ ๕ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะชักส่อชายหญิง ๒๙
- สังฆาทิเสสที่ ๖ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะสร้างกุฎีด้วยการขอใหญ่เกิน ๓๑
- สังฆาทิเสสที่ ๗ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะสร้างวิหาร ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่ ๓๓
- สังฆาทิเสสที่ ๘ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะโจทอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ๓๔
- สังฆาทิเสสที่ ๙ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะอ้างเลสโจทอาบัติปาราชิก ๓๖
- สังฆาทิเสสที่ ๑๐ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะทำสงฆ์ให้แตกกัน ๓๗
- สังฆาทิเสสที่ ๑๑ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะเป็นพวกของผู้ทำสงฆ์ให้แตก ๓๙
- สังฆาทิเสสที่ ๑๒ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะเป็นผู้ว่ายากสอนยาก ๔๑
- สังฆาทิเสสที่ ๑๓ เกี่ยวกับต้องอาบัติหนักเพราะประทุษร้ายสกุล(ประจบคฤหัสถ์) ๔๒
- ๔.อนียตกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับข้อไหน มี ๒ สิกขาบท ๔๗
- อนียตสิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับรูปหนึ่งหนึ่งที่ลับคืออาสนะกำบังกับหญิงคนหนึ่ง ๔๗
- อนียตสิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับรูปหนึ่งหนึ่งในอาสนะกึ่งกำบังกับหญิงคนหนึ่ง ๔๙

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ (วินัยปิฎกเล่ม ๒) ๕๑

- ๑.นิสสัคคียกัณฑ์ อาบัติปาจิตตีย์ ที่ต้องสละสิ่งของ ๓๐ สิกขาบท ๕๒
- จิวรวรรค วรรคที่ ๑ ว่าด้วยจิวร มี ๑๐ สิกขาบท ๕๒
- สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับกฐินเดาะแล้วเก็บอธิเรกจิวรไว้เกิน ๑๐ วัน ๕๒
- สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับกฐินเดาะแล้วอยู่ปราศจากไตรจีวรแม้นดินหนึ่ง ๕๓
- สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับกฐินเดาะแล้วเก็บอากาลจีวรไว้เกิน ๑ เดือน ๕๕
- สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการใช้นางภิกษุณีให้ซัก, ย้อม, ทูบจีวรเก่า ๕๖
- สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการรับจีวรจากมือของนางภิกษุณี ที่มีโชฎฐาติ ๕๗
- สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการขอจีวรต่อคฤหัสถ์ ที่มีโชฎฐาติ ๕๗
- สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับมีผู้ปวารณาจีวรไว้มากภิกษุรับไว้เกินจำนวน ๕๙
- สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับเข้าไปหากำหนดชนิดจีวร ต่อผู้ที่จะถวายจีวร ๖๐
- สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับเข้าไปหาผู้ถวายจีวร๒รายให้รวมกันหาจีวรที่ดี๖๑
- สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการทวงจีวรจากไวยาวัจกรเกินประมาณ ๖๒

โกสยวรรค วรรคที่ ๒ ว่าด้วยใหม่ มี ๑๐ สิกขาบท	๖๕
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการหล่อสันถัด (เครื่องปูนั่ง) เจือด้วยใหม่	๖๕
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการหล่อสันถัดด้วยขนเจียมดำล้วน	๖๖
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการหล่อสันถัดขนเจียมดำเกิน ๒ ใน ๔ ส่วน	๖๖
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการที่สันถัดเก่าใช้ยังไม่ถึง ๖ ปีหล่อของใหม่	๖๗
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการหล่อสันถัดไม่นำของเก่าปนลงในของใหม่	๖๘
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการเดินทางไกลนำขนเจียมไปเองเกิน ๓ โยชน์	๗๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการใช้ภิกษุณีให้ซัก, ย้อม, สางขนเจียม	๗๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการรับ ให้รับเงินทอง หรือยินดีที่เขาเก็บไว้ให้	๗๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการทำการซื้อขาย ด้วยรูปยะ (เงินตรา)	๗๓
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการทำการแลกเปลี่ยนมีประการต่าง ๆ	๗๔

ปัตตวรรค วรรคที่ ๓ ว่าด้วยบาตร มี ๑๐ สิกขาบท	๗๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการเก็บอดิเรกบาตร ไว้เกิน ๑๐ วัน	๗๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับบาตรรั่วไม่เกิน ๕ แห่ง ให้จ่ายบาตรใหม่	๗๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน	๗๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนนอกเวลาที่กำหนด	๗๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธน้อยใจ ซิงคิน	๘๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการขอถ่ายมาเองให้ช่างหูกทอเป็นจีวร	๘๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการให้ช่างทอจีวรดีกว่าผู้ที่จะถวายสิ่ง	๘๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการเก็บผ้าอจเจกจีวรไว้เกินสมัยทำจีวร	๘๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการอยู่ป่ามีภัยเก็บจีวรในบ้านเกิน ๖ คีน	๘๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการน้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน	๘๕

๒.ปาจิตติยักันท์ อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป รวม ๙๒ สิกขาบท	๘๖
--	-----------

มุสาวาทวรรค วรรคที่ ๑ ว่าด้วยการพูดปด มี ๑๐ สิกขาบท	๘๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพูดให้ตลาดเคลื่อนจากความจริง	๘๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการพูดเสียดแทงให้เจ็บใจ	๘๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการพูดส่อเสียดให้ทะเลาะกัน	๘๘

สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการใช้ให้ผู้มิได้บวชกล่าวธรรม โดยบท	๘๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการนอนร่วมกับผู้มิได้บวช เกิน ๓ คืบ	๙๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการนอนร่วมกับผู้หญิง	๙๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการพูดธรรมแก่ผู้หญิงโดยไม่มีผู้ชายอยู่เกิน ๖ คำ	๙๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการบอกคุณวิเศษที่มีจริงแก่ผู้มิได้บวช	๙๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการบอกอภัตติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้มิได้บวช	๙๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการขุด หรือใช้ให้ขุดดิน	๙๕

กุตคามวรรค วรรคที่ ๒ ว่าด้วยพิชพันธุ์ไม้ มี ๑๐ สิกขาบท ๙๖

สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพรากต้นไม้	๙๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการพูดเนไปเมื่อถูกสอบสวน	๙๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการติเตียนภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบธรรม	๙๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการวางเตียงตั้งสงฆ์ในที่แจ้ง หลีกไปไม่เก็บที่	๙๙
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการปูที่นอนในวิหารสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บที่	๑๐๐
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการนอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์	๑๐๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการฉุดคร่าภิกษุออกจากวิหารของสงฆ์	๑๐๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการนั่งนอนทับเตียงตั้งที่อยู่บนร้านในวิหารสงฆ์	๑๐๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการพอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น	๑๐๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการรดน้ำที่มีตัวสัตว์ลงบนหญ้าหรือดิน	๑๐๕

โอวาทวรรค วรรคที่ ๓ ว่าด้วยการให้โอวาท มี ๑๐ สิกขาบท ๑๐๖

สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการสอนนางภิกษุณีโดยมิได้รับมอบหมาย	๑๐๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการสอนนางภิกษุณีตั้งแต่อาทิตยตกแล้ว	๑๐๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่	๑๐๘
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุณีเพราะเห็นแก่ลาภ	๑๐๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชฎาติ	๑๐๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการเย็บจีวรให้นางภิกษุณีผู้มีโชฎาติ	๑๑๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการชักชวนเดินทางไกลร่วมกับนางภิกษุณี	๑๑๐
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการชักชวนนางภิกษุณีโดยสารเรือลำเดียวกัน	๑๑๑

สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับฉันอาหาร ที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย	๑๑๒
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับภิกษุรูปเดียวนั่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้เดียว	๑๑๒
โภชนวรรค วรรคที่ ๔ ว่าด้วยการฉันอาหาร มี ๑๐ สิกขาบท		๑๑๓
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการฉันอาหารในโรงพักเดินทางเกิน ๑ มื้อ	๑๑๓
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการฉันเป็นหมู่ ยกเว้นในสมัยที่ทรงอนุญาต	๑๑๔
สิกขาบทที่ ๓	เกี่ยวกับการรับนิมนต์แล้วไปฉันอาหารที่อื่น	๑๑๖
สิกขาบทที่ ๔	เกี่ยวกับการรับบิณฑบาตเกิน ๓ บาตร	๑๑๗
สิกขาบทที่ ๕	เกี่ยวกับฉันเสร็จแล้วห้ามกัดแล้วฉันของที่ไม่เป็นเดน	๑๑๙
สิกขาบทที่ ๖	เกี่ยวกับการพูดให้ภิกษุที่ห้ามกัดแล้วฉันอีก	๑๒๐
สิกขาบทที่ ๗	เกี่ยวกับการฉันอาหารในเวลาวิกาล	๑๒๑
สิกขาบทที่ ๘	เกี่ยวกับการฉันอาหารที่เก็บทำการสังฆม	๑๒๑
สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับการขออาหารประณีตมาเพื่อตนแล้วฉัน	๑๒๒
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับการฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้	๑๒๓
อเจลการวรรค วรรคที่ ๕ ว่าด้วยขีปนีย์ มี ๑๐ สิกขาบท		๑๒๔
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการมอบอาหารให้กับบวชอื่นด้วยมือตน	๑๒๔
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยแล้วไล่กลับ	๑๒๖
สิกขาบทที่ ๓	เกี่ยวกับการนั่งแทรกแซงในที่ที่มีเฉพาะหญิงกับชาย	๑๒๗
สิกขาบทที่ ๔	เกี่ยวกับภิกษุผู้เดียวนั่งที่ลับ คือในที่กำบังกับผู้หญิง	๑๒๘
สิกขาบทที่ ๕	เกี่ยวกับภิกษุผู้เดียวนั่งในที่ลับกับผู้หญิงผู้เดียว	๑๒๙
สิกขาบทที่ ๖	เกี่ยวกับการรับนิมนต์แล้วไปสู่ที่อื่นไม่บอกลาภิกษุ	๑๓๐
สิกขาบทที่ ๗	เกี่ยวกับยินตีปวารณาเกิน๔เดือน เว้นแต่เขากำหนด	๑๓๑
สิกขาบทที่ ๘	เกี่ยวกับการไปเพื่อดูกองทัณฑ์ยกไป	๑๓๒
สิกขาบทที่ ๙	เกี่ยวกับเมื่อมีเหตุที่จะพักอยู่ในกองทัณฑ์พักเกิน๓คืน	๑๓๓
สิกขาบทที่ ๑๐	เกี่ยวกับการไปสู่สนามรบ ที่พักพล ที่จัดขบวนทัพ	๑๓๔
สุราปานวรรค วรรคที่ ๖ ว่าด้วยการดื่มสุรา มี ๑๐ สิกขาบท		๑๓๕
สิกขาบทที่ ๑	เกี่ยวกับการดื่มสุราและเมรัย	๑๓๕
สิกขาบทที่ ๒	เกี่ยวกับการจี้ด้วยนิ้วมือ	๑๓๖

สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการหัวเราะในน้ำ	๑๓๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการอับติปาจิตตีย์เพราะความไม่เอื้อเฟื้อ	๑๓๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการหลอนภิกษุ	๑๓๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการก่อไฟเพื่อผิง	๑๔๑
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการอาบน้ำก่อน ๑๕ วัน (ในมัชฌิมประเทศ)	๑๔๒
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการไม่ทำเครื่องหมายให้เสียสีก่อนใช้ผ้าใหม่	๑๔๓
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการไม่ได้ให้เขาถอนจิวรที่วิกปไวก่อนใช้	๑๔๔
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการช้อนบริวารของภิกษุอื่น	๑๔๕
สัปปาณวรรค วรรคที่ ๗ ว่าด้วยสัตว์มีชีวิต มี ๑๐ สิกขาบท	๑๔๖
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการฆ่าสัตว์	๑๔๖
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการบริโภคน้ำมีตัวสัตว์	๑๔๗
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการรื้อพื้นอธิกรณ์ที่ชำระเป็นธรรมแล้ว	๑๔๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุอื่น	๑๔๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการอุปสมบทให้ผู้มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี	๑๔๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการรู้ยัชชกชนพวกโจรเดินทางร่วมกัน	๑๕๐
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน	๑๕๑
สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการกล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๒
สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการคบภิกษุผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๓
สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการคบสามเณรผู้กล่าวตู่พระธรรมวินัย	๑๕๔
สหัมมิกวรรค วรรคที่ ๘ การกล่าวตามธรรม มี ๑๒ สิกขาบท	๑๕๕
สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการพูดไกลเมื่อทำผิดแล้ว	๑๕๕
สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการกล่าวติเตียนสิกขาบท	๑๕๖
สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการพูดแก้ตัวว่าเพิ่งรู้ว่ามิมีในปาติโมกข์	๑๕๗
สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการทำร้ายร่างกายภิกษุ	๑๕๘
สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการเงื้อมมือจะทำร้ายภิกษุ	๑๕๙
สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล	๑๕๙
สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการก่อความรำคาญแก่ภิกษุอื่น	๑๖๐

- สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน ๑๖๑
- สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการมอบฉันทะแล้ว พุทธิเตียนในภายหลัง ๑๖๒
- สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการลุดไปขณะประชุม โดยไม่มอบฉันทะ ๑๖๓
- สิกขาบทที่ ๑๑ เกี่ยวกับการร่วมกับสงฆ์ให้จีวรแก่ภิกษุแล้ว ตีเตียน ๑๖๔
- สิกขาบทที่ ๑๒ เกี่ยวกับการน้อมลาภที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อบุคคล ๑๖๕
- รัตนวรรค วรรคที่ ๙ ว่าด้วยของมีค่า มี ๑๐ สิกขาบท ๑๖๖**
- สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการไม่ได้รับแจ้งก่อนเข้าไปตำหนักพระราชา ๑๖๖
- สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการเก็บของมีค่าที่ตกอยู่เว้นแต่ที่ตกในที่พัก ๑๖๗
- สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการเข้าบ้านในเวลาวิกาลไม่บอกลาภิกษุ ๑๖๘
- สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการให้ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ๑๖๙
- สิกขาบทที่ ๕ เกี่ยวกับการให้ทำเตียงตั้งที่มีเท้าสูงเกินประมาณ ๑๗๐
- สิกขาบทที่ ๖ เกี่ยวกับการให้ทำเตียงตั้งเป็นของหุ้มนุ่น ๑๗๑
- สิกขาบทที่ ๗ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าปูนั่งที่มีขนาดเกินประมาณ ๑๗๒
- สิกขาบทที่ ๘ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าปิดฝี่ที่มีขนาดเกินประมาณ ๑๗๓
- สิกขาบทที่ ๙ เกี่ยวกับการให้ทำผ้าอาบน้ำฝนที่มีขนาดเกินประมาณ ๑๗๔
- สิกขาบทที่ ๑๐ เกี่ยวกับการให้ทำจีวรที่มีขนาดเกินประมาณ ๑๗๕
- ๓.ปาฏิเทสนียกัณฑ์ ว่าด้วยอาบัติที่พึงแสดงคืน ๔ สิกขาบท ๑๗๗**
- สิกขาบทที่ ๑ เกี่ยวกับการรับของจันจากมือนางภิกษุณีมาจัน ๑๗๗
- สิกขาบทที่ ๒ เกี่ยวกับการไม่ไล่นางภิกษุณีที่สั่งให้เขาถวายอาหาร ๑๗๘
- สิกขาบทที่ ๓ เกี่ยวกับการรับอาหารในสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ๑๗๙
- สิกขาบทที่ ๔ เกี่ยวกับการอยู่ป่าที่มีภยรับอาหารที่ไม่ได้แจ้งไว้ก่อน ๑๘๐
- ๔.เสขียกัณฑ์ ข้อที่ภิกษุพึงศึกษาเกี่ยวกับจรรยามารยาท ๗๕ ข้อ ๑๘๒**
- หมวดสารูป ว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท ๑๘๒**
- หมวดโภชนสังยุต ว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท ๑๘๕**
- หมวดธัมมเทศนาปฏิสังยุต ว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ สิกขาบท ๑๘๙**
- หมวดปกิณณกะ ว่าด้วยเบ็ดเตล็ด ๓ สิกขาบท ๑๙๑**
- ๕.อิทธิกรณสมถกัณฑ์ ว่าด้วยวิธีระงับอิทธิกรณด้วยธรรม ๗ ประการ ๑๙๒**

มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๔)

๑๙๕

๑.มหasthanกะ หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ ๑๙๖

ทรงมนสิการปฏิจสงฆุปบาท ๑๙๖

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ขอบตวาดคน ๑๙๖

ทรงเปล่งอุทานที่ตันทจิก ๑๙๗

เหตุการณ์ที่ตันทเกิด ๑๙๗

เสด็จกลับไปตันทไทรอีก ๑๙๗

พระพรหมมาอาราธนา ๑๙๘

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก ๑๙๘

ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร ๑๙๙

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย ๒๐๐

ทรงส่งสาวกไปประกาศพระศาสนา ๒๐๐

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท ๒๐๑

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม ๒๐๑

โปรดสหาย ๓๐ คน ๒๐๑

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร ๒๐๑

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร ๒๐๒

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร ๒๐๓

สารีบุตรโมคคัลลานะออกบวช ๒๐๔

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ ๒๐๕

ทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร ๒๐๕

ทรงบัญญัติสัททวิหาริกวัตร ๒๐๕

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา ๒๐๖

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม ๒๐๖

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์ ๒๐๗

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง	๒๐๗
ข้อบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช	๒๐๗
ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์	๒๐๘
ทรงบัญญัติอาจารย์กัฏฐและอันเตวาสีกัฏฐ	๒๐๘
การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ	๒๐๙
นิสสัยระงับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์	๒๐๙
คุณสมบัติอุปัชฌาย์ ๕ อย่าง	๒๐๙
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง	๒๑๐
ข้อปฏิบัติต่อผู้ที่เคยเป็นเดียรถีย์	๒๑๐
ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด	๒๑๑
ห้ามบวชให้ข้าราชการ ก่อนได้รับพระราชานุญาต	๒๑๒
ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อหมายจับ	๒๑๒
ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ	๒๑๒
ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก	๒๑๒
ให้ออกสงฆ์เมื่อจะโกนศีรษะคนบวช	๒๑๓
ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐	๒๑๓
ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร	๒๑๓
เรื่องการถือนิสสัย	๒๑๔
พระราหุลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร	๒๑๔
ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป	๒๑๕
ศีล ๑๐ ของสามเณร	๒๑๕
การลงโทษสามเณร	๒๑๖
เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ	๒๑๖
ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย	๒๑๗
การให้สามเณรสึก	๒๑๗
บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท รู้เข้าภายหลังต้องให้สึก	๒๑๗
ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท	๒๑๘

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท	๒๑๙
ข้อกำหนดเรื่องให้นิสสัยเพิ่มเติม	๒๒๑
ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท	๒๒๑
ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท	๒๒๑
การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด	๒๒๒

๒.อุโบสถขันธกะ ว่าด้วยอุโบสถ และการแสดงปาติโมกข์	๒๒๔
การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม	๒๒๔
ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์	๒๒๔

๓.วิสสุภนายิกาขันธกะ ว่าด้วยการจำพรรษา	๒๓๒
ทรงอนุมัติการเลื่อนวันจำพรรษา	๒๓๒
ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน เมื่อมีเหตุจำเป็น	๒๓๒
ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ	๒๓๓
ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง	๒๓๔
ทรงห้ามจำพรรษาในที่ที่ไม่สมควร	๒๓๔
ข้อห้ามอื่น ๆ	๒๓๕

๔.ปวารณาขันธกะ ว่าด้วยการให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้	๒๓๖
---	-----

มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่ม ๕)	๒๓๙
---	-----

ฉจัมมขันธกะ ว่าด้วยรองเท้า ยานพาหนะ ที่นั่งที่นอน ฯลฯ	๒๔๐
ทรงอนุญาตรองเท้าใบไม้	๒๔๐
ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร	๒๔๑
ข้ออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า	๒๔๑
ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตัวเมีย	๒๔๑
ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะที่เทียมด้วยสัตว์	๒๔๒
ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นั่งที่นอน	๒๔๓
ห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน	๒๔๓
พระโสณกุฎิกัณณะ	๒๔๓

ขออนุญาตสำหรับชนบทชายแดน	๒๔๔
๒.เภสัชชนบท ว่าด้วยเรื่องเภสัช ๕, การฉิน, การเก็บอาหาร	๒๔๕
ทรงอนุญาตเภสัช ๕ และอื่น ๆ	๒๔๕
ห้ามเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน	๒๔๗
ทรงอนุญาตของฉินบางอย่าง	๒๔๘
ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่	๒๔๘
ทรงอนุญาตเรื่องการฉินหลายข้อ	๒๔๙
ทรงห้ามทำการผ่าตัดหรือผูกมัดที่ทวารหนัก	๒๔๙
ทรงห้ามฉินเนื้อที่ไม่ควร	๒๔๙
ทรงอนุญาตและไม่อนุญาตของฉินบางอย่าง	๒๔๙
เสด็จแสดงธรรมที่ปาฏลิกามและโกฏิกาม	๒๕๐
นางอัมพปาลีถวายปามะม่วง	๒๕๐
สีหเสนapatiเปลี่ยนศาสนา	๒๕๑
ทรงถอนขออนุญาตสำหรับยามข้าวยาก	๒๕๑
ทรงอนุญาตที่เก็บอาหาร	๒๕๒
ทรงแสดงธรรมโปรดเมณฑกคฤหบดี	๒๕๒
ทรงอนุญาตตามที่เมณฑกคฤหบดีขอร้อง	๒๕๓
ทรงอนุญาตน้ำอัฐฐาน (น้ำดื่ม ๘ อย่าง)	๒๕๓
ทรงอนุญาตผักและของเคี้ยวที่ทำด้วยแบ่ง	๒๕๔
ทรงห้ามและทรงอนุญาตอื่นอีก	๒๕๔
ทรงแนะนำข้อตัดสินวินัย ว่าด้วยมหาปเทศ ๔	๒๕๕
๓.กฐินชนบท ว่าด้วยกฐิน อานิสสํกฐิน กรานกฐิน การเจาะกฐิน	๒๕๖
อานิสสํ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐิน	๒๕๖
ทรงอนุญาตให้สวดประกาศการกรานกฐิน	๒๕๗
ทรงแสดงเรื่องกฐินเป็นอันกรานและไม่เป็นอันกราน	๒๕๗
ข้อกำหนดในการเจาะกฐิน (มาติกา ๘)	๒๕๘
๔.จีวรชนบท ว่าด้วยจีวร การตัดจีวร และการใช้ผ้าต่าง ๆ	๒๕๙

ทรงอนุญาตคบหบดีจีวร ๖ ชนิด	๒๖๐
ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจีวร	๒๖๐
ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร	๒๖๑
ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร	๒๖๑
ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา	๒๖๒
ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ	๒๖๒
ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก	๒๖๓
พระพุทธรเจ้าทรงพยับบาฬิกษุอาพาธ	๒๖๔
การเปลือยกายและการใช้ผ้า	๒๖๕
ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควร และห้ามใช้เสื้อ หมวก ผ้าโพก	๒๖๖
ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก	๒๖๖

๕. จัมเปยยขันธกะ เหตุการณ์ในกรุงจัมปา ว่าด้วยวิธีลงโทษของสงฆ์ ๒๖๗

การทำความที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม	๒๖๗
ดัชนียกรรม (ข่มขู่)	๒๖๘
นียสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)	๒๖๘
ปัพพชานียกรรม (ขับไล่)	๒๖๘
ปฏิสารถนียกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)	๒๖๘
อุกเขปนียกรรม (ยกจากหมู่)	๒๖๘

๖. โกสัมพขันธกะ เหตุการณ์ในกรุงโกสัมพีว่าด้วยสงฆ์แตก ๒๗๐

จุลวรรค ภาค ๑ (พระไตรปิฎกเล่ม ๖) ๒๗๓

๑. กัมมขันธกะ ว่าด้วยขยายความการลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม ๒๗๔

ดัชนีกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)	๒๗๔
ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด	๒๗๔
ลักษณะของผู้ที่ควรลงดัชนีกรรม	๒๗๗
การถูกลงโทษเป็นเหตุให้เสียสิทธิต่าง ๆ	๒๗๘
การไม่ระงับและระงับโทษ	๒๗๘

นียสกรรมที่ ๒ (การถอดยศ หรือตัดสิทธิ)	๒๗๙
ปัพพชาณียกรรมที่ ๓ (การขับไล่)	๒๘๐
ปฎิสารณียกรรมที่ ๔ (การให้กลับไปขอโทษ)	๒๘๑
ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฎิสารณียกรรม	๒๘๒
อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (การยกจากหมู่)	๒๘๓
๒.ปริวาสกัณฑ์กะ ว่าด้วยวิธีการอยู่ปริวาสเพื่อออกจากอาบัติ	๒๘๕
ตัดสิทธิภิกษุผู้อยู่ปริวาส	๒๘๖
วัตร ๙๔ สำหรับภิกษุผู้อยู่ปริวาส	๒๘๖
รัตติเนท ๓ อย่างของภิกษุผู้อยู่ปริวาส	๒๙๑
รัตติเนท ๔ อย่างของภิกษุผู้ประพฤตินานัต	๒๙๑
การเก็บปริวาสและเก็บมานัต	๒๙๒
๓.สมุจจยกัณฑ์กะ ว่าด้วยเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาติเสสต่าง ๆ	๒๙๓
๔.สมถกัณฑ์กะ ว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์	๒๙๕
๑. สัมมุขาวินัย (การระงับพร้อมหน้า)	๒๙๕
๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้เป็นผู้มีสติสมบูรณ์)	๒๙๕
๓. อมูพหวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)	๒๙๖
๔. ปฎิญญาตกระณะ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)	๒๙๗
๕. เขมฺมยสิกขา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)	๒๙๗
๖. ตัสสปาปิยสิกขา (การระงับด้วยการลงโทษ)	๒๙๘
๗. ตินวัตถการกะ (การระงับด้วยจนุญากลับไว้, หยุดไม่ให้ลูกถาม)	๒๙๘
อธิกรณ์ ๔ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดตั้งต้องทำ	๒๙๙
วิธีการระงับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมถะ)	๓๐๐
จุลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎกเล่มที่ ๗)	๓๐๓
๑.ขุททกวัตถกัณฑ์กะ (หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ)	๓๐๔
เรื่องเกี่ยวกับการอาบนํ้า	๓๐๔
ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์	๓๐๔

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม	๓๐๕
ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก	๓๐๕
ข้อห้ามทาหน้าทาดำ	๓๐๕
ห้ามดูฟ้อนรำและห้ามขับด้วยเสียงยาว	๓๐๕
ห้ามห่มผ้าขนสัตว์	๓๐๖
ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับผลไม้	๓๐๖
ตรัสสอนให้แผ่เมตตา	๓๐๖
ห้ามตัดต่อคชาต	๓๐๗
ข้อห้าม และอนุญาตเกี่ยวกับบาตร	๓๐๗
ทรงอนุญาตมีดและเข็ม	๓๐๘
ทรงอนุญาต และห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง	๓๐๘
ทรงอนุญาตถุงใส่ของ สายคล้องบาตร ผ้ากรองน้ำ และมุ้ง	๓๐๙
ทรงอนุญาตทางจรงกรม และเรือนไฟ	๓๐๙
เรื่องที่นั่งที่นอน และที่ใส่อาหาร	๓๑๐
ห้ามฉันอาหาร ดื่มน้ำในภาชนะเดียวกัน	๓๑๑
การลงโทษคว่ำบาตรแก่วัชพลิจจวี	๓๑๑
เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้	๓๑๒
นางวิสาขาถวายของใช้	๓๑๒
ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่ม	๓๑๓
ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแทรก	๓๑๓
เรื่องอาเจียน และเมสิดข้าว	๓๑๓
ทรงอนุญาตมีดตัดเล็บ	๓๑๔
เรื่องผม และหมวดเครา	๓๑๔
เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด	๓๑๕
เครื่องใช้ที่เป็นผ้า	๓๑๕
เรื่องหีบหาม	๓๑๖
การเคี้ยวไม้ชำระฟัน	๓๑๖

ห้ามเผากองหญ้า และขึ้นต้นไม้	๓๑๖
ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกายตะ	๓๑๖
ห้ามฉันทะเทียม	๓๑๗
ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ	๓๑๘
ทรงห้ามประพตือนาจาร	๓๑๘
ทรงอนุญาตเครื่องใช้	๓๑๘
๒. เสนาสนขันธ์กะ ว่าด้วยเรื่องเสนาสนะ , ตั้งเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์	๓๑๙
เครื่องนั่ง เครื่องนอน	๓๑๙
อนาถบิณฑิกคฤหบดีนับถือพระพุทธศาสนา	๓๒๐
ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง	๓๒๐
ลำดับพรรษาแก่ก่อน	๓๒๑
ผู้ไม่ควรให้ ๑๐ ประเภท	๓๒๑
ผู้ควรให้ ๓ ประเภท	๓๒๒
มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์	๓๒๒
ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์	๓๒๒
ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม	๓๒๓
การจัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)	๓๒๓
การนั่งต่ำนั่งสูง	๓๒๔
ปราสาท และเครื่องนั่งนอนต่าง ๆ	๓๒๕
ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล	๓๒๕
การควบคุมการก่อสร้าง	๓๒๖
การขนย้ายเครื่องใช้ และรักษาที่อยู่อาศัย	๓๒๖
อาหาร และการแจกอาหาร	๓๒๗
เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ	๓๒๗
๓. สังฆเภทขันธ์กะ ว่าด้วยการทำสงฆ์ให้แตกกัน	๓๒๘
พระเทวทัตคิดการใหญ่	๓๒๘
พระเทวทัตขอปกครองสงฆ์	๓๒๙

ทรงให้สงฆ์ลงประกาศนัยกรรมเทวทัต, เทวทัตยุให้ภก	๓๒๙
การประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าครั้งแรก	๓๓๐
การประทุษร้ายพระพุทธรเจ้าครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓	๓๓๐
พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ	๓๓๑
ทำให้สงฆ์แตกกัน	๓๓๑
พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต	๓๓๒
ความริ้วและความแตกกันของสงฆ์	๓๓๒
เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ	๓๓๓
การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปอบายและไม่ไปอบาย	๓๓๔
๔.วัดตักขณระ ว่าด้วยข้อปฏิบัติตามฐานะและข้อปฏิบัติต่อสิ่งต่าง ๆ	๓๓๕
๑.อาคันตุกวัตร (วัตรหรือข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา)	๓๓๕
๒.อาวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)	๓๓๖
๓.คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)	๓๓๗
๔.ภัตตานุโมทนา (ข้อปฏิบัติในการอนุโมทนาในที่ฉัน)	๓๓๘
๕.ภัตตัคควัตร (ข้อปฏิบัติในที่ฉัน)	๓๓๘
๖.ปิณฑจาริกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้เที่ยววิภทฺทบาต)	๓๓๙
๗.อารัญญิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้อยู่ป่า)	๓๔๐
๘.เสนาสนวัตร (ข้อปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)	๓๔๑
๙.ชั้นตาฆรวัตร (ข้อปฏิบัติในเรื่องไฟ)	๓๔๓
๑๐.วัจกุฎีวัตร (วัตรเกี่ยวกับส้วม)	๓๔๓
๑๑.อุปัชฌายวัตร (ข้อปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)	๓๔๔
๑๒.สัทธีวิหาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธีวิหาริก)	๓๔๘
๑๓.อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่อพระอาจารย์)	๓๔๙
๑๔.อันเตवासิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตवासิก)	๓๔๙
๕.ปาฏิโมกขกฐนขันธกะ ว่าด้วยการงดแสดงพระปาติโมกข	๓๕๐
ความอัสจรรยในพระธรรมวินัย ๘ ประการ	๓๕๐
ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกขอีก	๓๕๑

คุณสมบัติของอิทธิฤทธิ์ที่ควรพิจารณา,คุณสมบัติโจทก์และผู้ถูกโจท	๓๕๒
๖.ภิกษุณีชั้นนวกะ ว่าด้วยความเป็นมาของนางภิกษุณี	๓๕๔
ครุธรรม ๘ ประการ	๓๕๔
ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี	๓๕๕
ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ	๓๕๖
เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม	๓๕๖
การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว	๓๕๗
การลงโทษนางภิกษุณี	๓๕๗
การให้อิโวาทนางภิกษุณี	๓๕๗
๗.ปัญจสติกขันธ์กะ ว่าด้วยประวัติการทำสังคายนาครั้งที่ ๑	๓๕๘
การสังคายนาครั้งที่ ๑	๓๕๘
การถอนสิกขาบทเล็กน้อย	๓๕๘
พระอาณนที่ถูกปรับอาบัติ	๓๕๙
พระปราณะไม่ค้ำน แต่ถือตามที่ฟังมาเอง	๓๕๙
ลงพรหมทัณฑ์พระฉนนะ	๓๕๙
๘.สัตตสติกขันธ์กะ ว่าด้วยประวัติในการสังคายนาครั้งที่ ๒	๓๖๑
วัตถุ ๑๐ ประการ	๓๖๑
พระยสะกากัณฐกบุตรคัดค้าน	๓๖๑
การสังคายนาครั้งที่ ๒	๓๖๑

พระอริยวินัยที่มาจากพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ	๓๖๓
อาณิสสในการเรียนวินัย, ชื่อประเภทแห่งอาบัติและความหมาย	๓๖๔
ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด	๓๖๖
ภิกษุผู้สมาทานธุดงค์ ๑๓ มี ๕ ประเภท	๓๖๖
จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล	๓๖๘
กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอาณิสส	๓๗๘
พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอาณิสส เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่	๓๗๘

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบไซ้ ไร โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์	๓๘๐
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ	๓๘๑
ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง, อริยวงศ์ ๔	๓๘๑
ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว	๓๘๓
อะไรชื่อว่าความขาดทะเล่ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์	๓๘๓
พระเจ้าปเสนทิโกศล พรรณาคูณพระภิกษุในธรรมวินัยนี้	๓๘๔
มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร	๓๘๖
ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง	๓๘๗
ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน	๓๘๗
มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ	๓๘๙
อธิกรณ์ ๔ อธิกรณ์สมณะ ๗	๓๙๑
ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน	๓๙๕
อปริหานิยธรรม (ความเป็นอยู่แบบไม่เสื่อม) แบบที่ ๑	๓๙๖
อปริหานิยธรรม (ความเป็นอยู่แบบไม่เสื่อม) แบบที่ ๒	๓๙๘
หลักใหญ่สำหรับอ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย	๓๙๙
ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน	๔๐๐
หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ	๔๐๐
เพียรแต่พอดี, แต่ก็ไม่นั่นซ้ำ	๔๐๒
ภิกษุเพียรตลอดเวลาอย่างไร	๔๐๓
อาณิสสส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์ (บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)	๔๐๓
ดาเยนะคาถา (เป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)	๔๐๖

ภาคผนวก (วิธีการ, กรรมวาจาสังฆกรรมต่าง ๆ)	๔๐๗
วิธีการพินทุและอธิษฐานบริหาร, คำถอนอธิษฐาน, คำวิกัป-ถอนวิกัป	๔๐๘
วิธีถอนิสัย, คำอธิษฐานเข้าพรรษา, คำขอขมา, คำสัตตาคะระระณียะ	๔๑๐
คำเสียสละของเป็นนิสสัยคิย	๔๑๒
สมณกัมปะ (วินัยกรรมที่ทรงอนุญาตให้กระทำก่อน จึงฉันผลไม่ได้)	๔๑๗

วิธีแสดงอาบัติ (วิธีปลงอาบัติ)	๔๑๘
กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์	๔๒๐
กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ	๔๒๕
ประเภทของอุโบสถ	๔๒๖
ปาติโมกข์เทศ ๕ (วิธียกปาติโมกข์ขึ้นแสดง โดยย่อและโดยพิสดาร)	๔๒๘
วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ	๔๓๐
วิธีงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (เพราะศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, และทัญญูวิบัติ)	๔๓๑
วิธีกระทำเมื่อสงฆ์ต้องสภาคาบัติ	๔๓๓
บุพพกรรม - บุพพกิจ	๔๓๕
ภิกษุปาติโมกข์	๔๔๑
ปวารณา	๔๖๘
กรรมวาจาจากฐิน	๔๗๐

ภาคพิเศษ (เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ)	๔๗๓
ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีระงับอธิกรณ์	๔๗๕
แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์	๔๗๖
ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณ์สมณะ ๗	๔๗๙
แผนผังที่ ๒ วิธีลงโทษฯ ที่เกิดเพราะเหตุอาชิวะหรือปาติโมกข์	๔๘๑
แผนผังที่ ๓ วิธีลงโทษฯ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ	๔๘๓
ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน	๔๘๕
ส่วนดัชนี (ช่วยค้นหาคำ โดยเรียงลำดับตามอักษร)	๔๙๙
ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย	๔๙๙
ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม	๕๐๙
ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)	๕๑๐

บันทึกท้ายเล่ม

บรรณานุกรม, สารสนเทศนุกรม

ผู้ชุมนุมทรัพย์

“อานนท์! พวกช่างหม้อย่อมไม่พยายาม
ทำกะหม้อที่ยังเปียก ยังดิบอยู่อย่างทะนุถนอม
ฉันใด เราย่อมไม่พยายามทำกะพวกเธอ
อย่างทะนุถนอม ฉันนั้น

อานนท์! เราจักขนาบแล้วขนาบอีก
ไม่มีหยุด

อานนท์! เราจักชี้โทษแล้วชี้โทษอีก
ไม่มีหยุด ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้น
จักทนอยู่ได้.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๑๖ / ๒๔๕ / ๓๕๖)

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใดๆ ที่คอย
ชี้โทษ คอยกล่าวตำหนิอยู่เสมอไป ว่าคนนั้น
แหละ คือผู้ชุมนุมทรัพย์ละ, ควรคบบัณฑิตที่เป็น
เช่นนั้น, เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่
ย่อมมีแต่ดีทำเดียว ไม่มีเลวเลย.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๒๕ / ๒๕ / ๑๖)

อาทิพรหมจริยกาสิกขา : บทศึกษาอันเป็นเบื้องต้น แห่งพรหมจรรย์

สิกขาบทที่เป็นประธานเป็นแม่บท
หรือสิกขาบทที่มาในพระปาติโมกข์
สงฆ์ยกขึ้นแสดง ทุกกึ่งเดือน

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๒)

ผู้ทำศาสนาเสื่อม

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป สืบอย่างอะไรกันเล่า? สืบก็คือ :

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุเล่าเรียนสูตรอันถือกันมาผิดด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด; เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีทีหนึ่ง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุเป็นคนว่ายาก ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนด้วยความเคารพหนักแน่น ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีที่สอง ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหูสูตร คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจนะ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท), ภิกษุเหล่านั้น ไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ; เมื่อท่านเหล่านั้น ล่วงลับดับไป สูตรทั้งหลายก็เลยขาดผู้เป็นมูลรากไม่มีที่อาศัย สืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีทีสาม ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย อีกอย่างหนึ่ง, พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริวาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรมไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกพระเถระเหล่านั้น ทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริวารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา เป็นผู้นำในทางทราม ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง, ตามกันสืบไป ภิกษุทั้งหลาย นี้มูลกรณีทีสี่ ซึ่งทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุสี่ประการเหล่านี้แล ที่ทำให้พระสังฆธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๑

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๑)

อาบัติหนัก ที่มาในพระปาติโมกข์

๑. เวิร์ณชกัณฑ์

เหตุให้พรหมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โคนไม้สะเดาใกล้เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่. เวิร์ณชพราหมณ์ได้ทราบกิตติศัพท์ สรรเสริญ จึงเข้าไปเฝ้าแต่มิได้ถวายบังคม หลังจากทักทายปราศรัยแล้ว ก็ได้กล่าวว่า ได้ข่าวเขาพูดว่าพระสมณโคดมไม่ยอมไหว้หรือลุกขึ้นต้อนรับ พราหมณ์ผู้สูงอายุ การที่พระสมณโคดมทำเช่นนั้น ย่อมไม่สมควร พระพุทธเจ้าตรัสรับว่า พระองค์มิได้ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุจริง เวิร์ณชพราหมณ์ จึงกล่าววาจาสุกราน ด้วยถ้อยคำที่ถือกันในสมัยนั้นว่า เป็นคำดูหมิ่นเหยียดหยามรวม ๘ ข้อ เช่น คำว่าพระสมณโคดมเป็นคนไม่มีรสาชาติ, เป็นคนไม่มีสมบัติ, เป็นคนนำให้ฉิบหาย, เป็นคนเผาผลาญ เป็นต้น.

แต่พระผู้มีพระภาคทรงอธิบายคำเหยียดหยามนั้นไปในทางดี เช่นว่า ใครจะว่าไม่มีรสาชาติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดในรส คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่าไม่มีสมบัติก็ถูก เพราะท่านไม่ติดสมบัติ คือ รูป เสียง เป็นต้น ใครจะว่า นำให้ฉิบหายก็ถูกเพราะท่านแสดงธรรมทำให้บาป อกุศล ทุกอย่าง ให้ฉิบหาย ใครจะว่าเป็นคนเผาผลาญก็ถูก เพราะท่านเผาผลาญบาป อกุศล อันเป็นที่ตั้งแห่งความเดือดร้อนทั้งหมด.

เมื่อตรัสตอบ แก่คำดูหมิ่นเหยียดหยามของพราหมณ์ตกทุกข้อโดยไม่ต้องใช้วิธีด่าตอบ หากใช้วิธีอธิบายให้เป็นธรรมะสอนใจได้ ดังนั้นแล้ว จึงตรัสอธิบายเหตุผลในการที่พระองค์ไม่ไหว้พราหมณ์ผู้สูงอายุ โดยเปรียบเทียบว่าลูกไก่ตัวไหนจะฟองไขออกมาได้ก่อน ลูกไก่นั้นควรนับว่า แก่กว่าลูกไก่ตัวอื่น พระองค์จะฟองไข คือ อวิชชาก่อนผู้อื่น จึงถือได้ว่าเป็น ผู้แก่กว่าผู้อื่น. เวิร์ณชพราหมณ์ได้ฟังก็เลื่อมใส ประกาศตนเป็นอุบาสก ถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต แล้วกราบทูลอาราธนาให้ทรงจำพรรษาอยู่ใน เมืองเวรัญชา พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ พระองค์ทรงรับโดยดุษณีภาพ.

ทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรม

ในสมัยนั้น เมืองเวรัญชาเกิดทุพภิกขภัย หาอาหารได้ยาก ถึงขนาดต้องใช้สลากปันส่วนอาหาร ผู้คนล้มตายกันกระดุกขาวเกลื่อน. ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยอาหารบิณฑบาต ได้อาศัยข้าวตากสำหรับเลี้ยงม้าจากพ่อค้าม้าที่พักแรมฤดูฝน ณ เมื่อนั้น วันละ ๑ ฝ่ายมีต่อรูปมาตำให้ละเอียดฉัน พระผู้มีพระภาคทรงสรรเสริญเหล่าภิกษุว่าเป็นผู้ชนะ (แม้จะยากลำบาก ก็ไม่ทิ้งธรรมแสวงหาในทางที่ผิด เป็นตัวอย่างแก่หมู่ภิกษุในภายหลัง)

พระโมคคัลลานะ เสนอวิธีแก้ไขความอดอยากหลายประการ รวมทั้งการไปเที่ยวบิณฑบาตในที่อื่นแต่พระพุทธเจ้าไม่ทรงอนุญาต.

เหตุที่ทำให้พรหมจรรย์(พระศาสนา) ตั้งมั่น หรือไม่ตั้งมั่น

ส่วนพระสารีบุตร คำนี้ถึงความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์ จึงกราบทูลถามถึงเหตุที่ทำให้พรหมจรรย์ตั้งมั่น และไม่ตั้งมั่น พระผู้มีพระภาคทรงตรัสแสดงว่า

“ดูก่อนสารีบุตร พระผู้มีพระภาคพระนามกกุสันธะ พระนามโกนาत्मะ และพระนามกัสสปะ มิได้ทรงท้อพระหฤทัยเพื่อจะทรงแสดงธรรมโดยพิสดารแก่สาวกทั้งหลาย อนึ่ง สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัปภูตธรรม เวทัลละ ของพระผู้มีพระภาคทั้งสามพระองค์นั้นมีมาก ลิกขาบทก็ทรงบัญญัติ ปาติโมกข์ก็ทรงแสดงแก่สาวก เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคพุทธเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ตลอดระยะกาลยืนาน ดูก่อนสารีบุตร ดอกไม้ต่างพรรณที่เขากองไว้บนพื้นกระดาน ร้อยดีแล้วด้วยด้าย ลมย่อมกระจ่ายไม่ได้ ขจัดไม่ได้ กำจัดไม่ได้ซึ่งดอกไม้เหล่านั้น ข้อนั้นเพราะเหตุไร? เพราะเขาร้อยดีแล้วด้วยด้าย ฉนโค เพราะอันตรธานแห่งพระผู้มีพระภาคเจ้าเหล่านั้น เพราะอันตรธานแห่งสาวกผู้ตรัสรู้ตามพระพุทธเจ้าเหล่านั้น

สาวกชั้นหลังที่ต่างชื่อกัน ต่างโคตรกัน ต่างชาติกัน ออกบวชจากตระกูลต่างกัน จึงดำรงพระศาสนานั้นไว้ได้ ตลอดระยะเวลาที่ยืนาน ฉะนั้นเหมือนกัน”

และตรัสว่า การไม่ทำดังนั้นเป็นเหตุให้พรหมจรรย์ดำรงอยู่ไม่นาน.

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบทแสดงปาติโมกข์เพื่อความตั้งมั่นแห่งพรหมจรรย์

พระสารีบุตรจึงกราบทูลขอให้ทรงบัญญัติสิกขาบท เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระศาสนา พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

“จงรอก่อน สารีบุตร จงยับยั้งก่อนสารีบุตร ตถาคตผู้เดียวจักรู้กาลในกรณีนั้น พระศาสดายังไม่บัญญัติสิกขาบท ยังไม่แสดงปาติโมกข์แก่สาวก ตลอดเวลาที่ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งอาสวะบางเหล่า ยังไม่ปรากฏในสงฆ์ในศาสนา

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะตั้งมานาน...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะแผ่ไปเต็มที...

ต่อเมื่อใดสงฆ์ถึงความเป็นหมู่มากใหญ่โตเพราะเจริญด้วยลาภ.

และอาสวักขณานิยธรรมบางเหล่า ย่อมปรากฏในสงฆ์ในศาสนา

เมื่อนั้นพระศาสดาจึงจะบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์แก่สาวก เพื่อกำจัดอาสวักขณานิยธรรมเหล่านั้นแหละ.

ดูก่อนสารีบุตรก็ภิกษุสงฆ์ไม่มีเสนียด ก็ล้วนไม่มีโทษ ปราศจากมัวหมองบริสุทธิ์ผุดผ่องตั้งอยู่ในสารคุณ เพราะบรรดาภิกษุ ๕๐๐ รูปนี้ ภิกษุที่ทรงคุณธรรมอย่างต่ำ ก็เป็นโสดาบัน มีความไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยง เป็นผู้ที่จะตรัสรู้ในเบื้องหน้า.”

เมื่อออกพรรษาแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงชวนพระอานนท์ไปบอกเวรัญชพรหมณ์ ในฐานะผู้นิมนต์ให้จำพรรษา เวรัญชพรหมณ์ นิมนต์พระองค์ พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ฉันในวันรุ่งขึ้น ทรงรับนิมนต์และไปฉันตามกำหนดแล้ว แสดงธรรมโปรดเวรัญชพรหมณ์ แล้วเสด็จจาริกไปสู่เมืองโสเรยะ เมืองสังกัส เมืองกณณกุชชะ โดยลำดับ เสด็จข้ามลำน้ำคงคาที่ชื่อปายะ ไปสู่กรุงพาราณสี จากพาราณสีสู่เวสาลี ประทับ ณ เรือนยอดในปามหาวัน

๒.ปาราชิกกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาราชิก(ผู้พ่ายแพ้) มี ๔ สิกขาบท ละเมิดเข้าแล้ว
ต้องขาดจากความเป็นภิกษุ แม้สึกไปแล้วจะมาบวชใหม่อีก ก็ไม่ได้

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณ्हํ สิกขาสาชีวะสะมาบันโน.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถึงพร้อมซึ่งสิกขาบทและสาชีวะของภิกษุ
ทั้งหลายแล้วไม่บอกคืนสิกขาไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง
เสพเมถุนธรรมโดยที่สุดแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมียเป็นปาราชิก
หาสังวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

คำว่า ไม่บอกคืนสิกขา ไม่ทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง ทรงอธิบาย
ไว้ว่า ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาไม่เป็นอันบอกคืน
ก็มี ภิกษุทั้งหลาย การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาเป็นอันบอกคืนก็มี.
ภิกษุในธรรมวินัยนี้ กระสัน ไม่ยินดี ใครจะเคลื่อนจากความเป็นสมณะ อึดอัด
เบื่อหน่าย เกลียดชังความเป็นภิกษุ ปรรณาคความเป็นคฤหัสถ์ ปรรณาคความ
เป็นอุบาสก ปรรณาคความเป็นอารามิก ปรรณาคความเป็นสามเณร ปรรณาค
ความเป็นเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นสาวกเดียรถีย์ ปรรณาคความเป็นผู้มิใช่
สมณะ ปรรณาคความเป็นผู้มิใช่เชื้อสายพระศากยบุตร ย่อมกล่าวให้ผู้อื่นทราบ
ว่า ข้าพเจ้าบอกคืนพระพุทธเจ้า...ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็ชื่อว่า
การทำความเป็นผู้ทุรพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคืน...

ขอท่านจงจำข้าพเจ้าไว้ว่าเป็นคฤหัสถ์... ข้าพเจ้าจะต้องการอะไรด้วย
พระพุทธเจ้า... ข้าพเจ้าไม่ต้องการด้วยพระพุทธเจ้า... ข้าพเจ้าพ้นดีแล้วจาก

พระพุทธเจ้า... ภิกษุยอมกล่าวให้ผู้อื่นทราบด้วยไวพจน์เหล่านั้น อันเป็นอาการ เป็นลักษณะเป็นนิมิต. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้อย่างนี้ก็เชื่อว่าการทำความ เป็นผู้ทูลพลให้แจ้ง และสิกขาที่เป็นอันบอกคั้น.

ที่ชื่อว่า เมถุนธรรม มีอธิบายว่า ธรรมของอัสถบุรุษ ประเพณีของ ชาวบ้าน มรรยาทของคนชั้นต่ำ ธรรมอันชั่วหยาบ ธรรมอันมีน้ำเป็นที่สุด กิจที่ควรซ่อนเร้น ธรรมอันคนเป็นคู่ๆ พึงประพฤตร่วมกัน นี่ชื่อว่า เมถุนธรรม.

ที่ชื่อว่า เสพ ความว่า ภิกษุใดสอดนินิตเข้าไปทางนินิต สอดองค์กำเนิต เข้าไปทางองค์กำเนิต โดยที่สุดแม้ชั่วเมลิตงา ภิกษุนั้นชื่อว่า เสพ.

คำว่า เป็นปาราชิก ความว่า บุรุษถูกตัดศีรษะแล้ว ไม่อาจมีสรีระ คุมกันนั้นเป็นอยู่ ชื่อแม้นใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน เสพเมถุนธรรมแล้วย่อม ไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

ที่ชื่อว่า สังวาส ได้แก่ กรรมที่พึงทำร่วมกัน อุเทศ^๑ที่พึงสวดร่วมกัน ความเป็นผู้มีสิกขาเสมอกัน นี่ชื่อว่าสังวาส สังวาสนั้นไม่มีร่วมกับภิกษุนั้น เพราะเหตุนั้น จึงตรัสว่า หาสังวาสมิได้.

สรุปบทภาษณีย์ (การจำแนกแยกแยะความหมายของบท)

องค์กำเนิตภิกษุเข้าไปในทวารหนัก, ทวารเบา หรือปาก ทางใดทางหนึ่ง ของหญิง, คนมีสองเพศ, กระเทย หรือชาย ทั้งที่เป็นมนุษย์, อมนุษย์ หรือสัตว์ ดิรัจฉาน ไม่ว่าจะมีเครื่องหล่อหุ้มองคชาตหรือไม่ ทั้งในสัตว์ที่ตื่น, ที่หลับ, ที่เมา, ที่วิกลจริต, ที่เผลอสติ, ที่ตายแล้วแต่ยังไม่ถูกสัตว์กัดกินโดยมาก ถ้าภิกษุคิดจะ เสพเมถุน หรือยินดีในขณะที่เข้าไปหยุดอยู่หรือถอนออกขณะใดขณะหนึ่ง ต้อง ปาราชิก. ในสัตว์ที่ตายแล้วถูกสัตว์กัดกินโดยมาก เป็นถุลลัจจัย. ถูกบังคับไม่ยินดี ในทุกขณะ ไม่เป็นอาบัติ (พึงศึกษารายละเอียดและกรณีวินิจฉัยในพระไตรปิฎก)

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่รู้สึกตัว ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุมึนจิตฟุ้งซ่าน ๔.ภิกษุนุ-

^๑อุเทศ ในที่นี้คือ การยกภิกษุปาติโมกข์ ภิกษุณีปาติโมกข์ขึ้นสวด (วิ.อ. ๑/๕๓/๒๖๕).

กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ (ภิกษุผู้เป็นต้นบัญญัติ) เหล่านี้
ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเมืองเวสาลี นามว่าสุทินนะ มีความเลื่อมใสกราบทูลขอบวช
แต่พระศาสดายังไม่ประทานอนุญาตให้บวช เพราะมารดาบิดายังไม่อนุญาต
จึงกลับไปขออนุญาต แต่ไม่ได้รับอนุญาต จึงอ้อนวอนถึง ๓ ครั้ง ก็ไม่ได้รับ
อนุญาต สุทินนะจึงนอนลงกับพื้นอดอาหารถึง ๗ วัน มารดา บิดาและเพื่อน ๆ
อ้อนวอนก็ไม่ยอม ในที่สุดเพื่อน ๆ จึงอ้อนวอนให้มารดาบิดาของสุทินนะอนุญาต
เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ก็ออกบวช ประพฤติปฏิบัติเคร่งครัดอยู่ทางวัชชีคาม.

ครั้งนั้น แคว้นวัชชีเกิดทุพภิกขภัย พระสุทินนะ มีญาติเป็นคนมั่งคั่งมาก
เมื่อเดินทางไปถึงกรุงเวสาลี ญาติ ๆ ทราบข่าวก็นำอาหารมาถวายพระสุทินนะ ๆ
ก็ถวายแก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วเดินทางไปกลั่นทอคามบ้านเดิมของตน บิดาจึงนิมนต์
ไปฉัน มารดาก็นำทรัพย์สินมาเพื่อขอให้สึก พระสุทินนะไม่ยอมสึก มารดาจึงกล่าวว่า
ถ้าไม่สึกก็ขอพืชพันธุ์ไว้สืบสกุล ครั้งนั้นยังไม่มีการบัญญัติวินัยห้ามเสพเมถุน
พระสุทินนะเข้าใจว่าเป็นเรื่องพอทำได้ เพื่อให้มีบุตรสืบสกุล จึงเสพเมถุนกับ
อดีตภริยาของตน ๓ ครั้ง นางก็ตั้งครรภ์เพราะเหตุนี้.

พระสุทินนะเกิดความเดือดร้อนไม่สบายใจขึ้นภายหลัง ถึงขนาดซุบผอม
ภิกษุทั้งหลายได้สอบถาม ทราบความแล้วจึงพากันติเตียน และนำความกราบทูล
พระผู้มีพระภาค ๆ จึงรับสั่งให้ประชุมภิกษุสงฆ์ ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น
แล้วทรงสอบถามภิกษุนั้น ๆ ได้ทูลรับตามความจริง จึงทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนโหมมบุรุษ การกระทำของเธอั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร
ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ เธอบวชในธรรมวินัยอันเรากล่าว
ไว้ตัวอย่างนี้แล้ว ไฉนจึงไม่สามารถประพฤติพรหมจรรย์ให้บริบูรณ์บริสุทธิ
ได้ตลอดชีวิตเล่า.

ดูก่อนโหมมบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อคลาย
ความกำหนัด ไม่ใช่เพื่อมีความกำหนัด เพื่อความปราศไม่ใช่เพื่อความ

ประกอบ เพื่อความไม่ถื้อมั่น ไม่ใช่เพื่อความถื้อมั่นมิใช่หรือ? เมื่อธรรมชื่อนั้น อันเราแสดงแล้วเพื่อคลายความกำหนัด เธอยังจักคิดเพื่อความกำหนัด เราแสดงเพื่อความพราก เธอยังจักคิดเพื่อความประกอบ เราแสดงเพื่อความไม่ถื้อมั่น เธอยังจักคิดเพื่อความถื้อมั่น.

ดูก่อนโมฆบุรุษ ธรรมอันเราแสดงแล้วโดยอเนกปริยาย เพื่อเป็นที่สํารอกแห่งราคะ เพื่อเป็นที่สร้างแห่งความเมา เพื่อเป็นที่ดับสูญแห่งความกระหาย เพื่อเป็นที่หลุดถอนแห่งอาลัย เพื่อเป็นที่เข้าไปตัดแห่งวิภวูฏะ เพื่อเป็นที่สิ้นแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่สํารอกแห่งตัณหา เพื่อเป็นที่ดับแห่งตัณหา เพื่อออกไปจากตัณหาชื่อว่า (เครื่องร้อยรัด) มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ การละกาม การกำหนดรู้ความหมายในกาม การกำจัดความกระหายในกาม การเพิกถอนความตริกอันเกี่ยวด้วยกาม การระงับความกลัดกลุ้มเพราะกาม เรบอกไว้แล้วโดยอเนกปริยาย มิใช่หรือ?

ดูก่อนโมฆบุรุษ องค์กำเเนิด อันเธอสอดเข้าไปในปากอสรพิษที่มีพิษร้ายยังดีกว่า อันองค์กำเเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กำเเนิดอันเธอสอดเข้าไปในปากงูเห่ายังดีกว่า อันองค์กำเเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย องค์กำเเนิดอันเธอสอดเข้าไปในหลุมถ่านที่ไฟติดลุกโชนยังดีกว่า อันองค์กำเเนิดที่เธอสอดเข้าไปในองค์กำเเนิดของมาตุคาม ไม่ดีเลย.

ข้อที่เราว่าดีนั้น เพราะเหตุไร? เพราะบุคคลผู้สอดองค์กำเเนิดเข้าไปในปากอสรพิษเป็นต้นนั้น พึงถึงความตาย หรือความทุกข์เจียนตาย ซึ่งมีการกระทำนั้นเป็นเหตุ และเพราะการกระทำนั้นเป็นปัจจัย เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป ไม่พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ส่วนบุคคลผู้ทำการสอดองค์กำเเนิดเข้าไปในองค์กำเเนิดของมาตุคามนั้น เบื้องหน้าแต่แตกกายตายไป พึงเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก ซึ่งมีการกระทำนี้เป็นเหตุ.

ดูก่อนโมฆบุรุษ เมื่อการกระทำนั้น มีโทษอยู่ เธอยังชื่อว่าได้ต้องอสังฆธรรม อันเป็นเรื่องของชาวบ้าน เป็นมรยาตของคณชั้นต่ำ

อันชั่วหยาบ มีน้ำเป็นที่สุด มีในที่ลับ เป็นของคนคู่ อันคนคู่พึงร่วมกัน
เป็นไป เธอเป็นคนแรกที่ทำอกุศลธรรม เป็นหัวหน้าของคนเป็นอันมาก

การกระทำของเธอนั้นไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของชุมชนที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่แท้
การกระทำของเธอ นั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของชุมชนที่ยัง
ไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของชนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว...”

ทรงตรัสโทษแห่งความเป็นคนเลี้ยยาก ความเป็นคนบารุงยาก
ความเป็นคนมักมาก ความเป็นคนไม่สันโดษ ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน
ตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย ความเป็นคนบารุงง่าย ความมักน้อย
ความสันโดษ ความขัดเกลา ความก้ำจัด อาการที่น่าเลื่อมใส การไม่สะสม
การปรารภความเพียร โดยอเนกปริยาย.

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการในการบัญญัติสิกขาบท

ทรงกระทำธรรมิกถาที่สมควรแก่เรื่องนั้น ที่เหมาะสมแก่เรื่องนั้น
แก่ภิกษุทั้งหลาย แล้วทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนั้นแล เราจักบัญญัติสิกขาบทแก่
ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ คือ

๑. เพื่อความดีงามที่เป็นไปโดยความเห็นชอบร่วมกันของสงฆ์
๒. เพื่อความผาสุกแห่งสงฆ์
๓. เพื่อกำราบคนหน้าด้านไม่รู้จักอาย
๔. เพื่อความอยู่ผาสุกแห่งเหล่าภิกษุผู้มีศีลดีงาม
๕. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสีย ความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีใน
ปัจจุบัน
๖. เพื่อปิดกั้นความเสื่อมเสียความทุกข์ ความเดือดร้อนที่จะมีในภายหลัง
๗. เพื่อความเลื่อมใสของคนที่ยังไม่เลื่อมใส
๘. เพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของคนที่เลื่อมใสแล้ว

๙. เพื่อความดำรงมั่นแห่งศีลธรรม

๑๐. เพื่อส่งเสริมความเป็นระเบียบเรียบร้อย สนับสนุนวินัยให้หนักแน่น...

ทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามมิให้ภิกษุเสพเมถุน ทรงปรับอาบัติปาราชิกแก่ภิกษุ ผู้ล่วงละเมิด

อนบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

ต่อมามีภิกษุชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลี เข้าใจว่าห้ามเฉพาะเสพเมถุนกับมนุษย์ จึงเสพเมถุนด้วยนางลิง ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมให้ชัดเจนว่าห้ามแม้ในสัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย.

ภิกษุเสพเมถุนขาดจากความเป็นภิกษุแล้ว ภายหลังขอเข้าอุปสมบทอีก พระพุทธเจ้า จึงทรงบัญญัติมิให้อุปสมบทแก่ผู้เช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑. จิตคิดจะเสพเมถุน ๒. ยังองค์กำเนิดให้เข้าไปในทวารมรรค(ทวารหนัก, ทวารเบา, ปาก) ถูกต้อง ณ ที่ใดที่หนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาวรรณานา ๑๑๒).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะริญญา วา อะทินนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย จากบ้านก็ดี จากป่าก็ดี พระราชาทั้งหลายจับโจรได้แล้ว ประหารเสียบ้าง จองจำไว้บ้าง เนรเทศเสียบ้าง ด้วยบริภาษว่า เจ้าเป็นโจร เจ้าเป็นคนพาล เจ้าเป็นคนหลง เจ้าเป็นขโมย ดังนี้ ในเพราะถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานใด ภิกษุถือเอาทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้เห็นปานนั้น แม้ภิกษุนี้ ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิงค์ (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า ทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ มีอธิบายว่า ทรัพย์ใดอันเจ้าของไม่ได้ให้ ไม่ได้สละวาง ยังรักษาปกครองอยู่ ยังถือกรรมสิทธิ์อยู่ว่าเป็นของเรายังมีผู้อื่นหวงแหน ทรัพย์นั้นชื่อว่าทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้

บทว่า ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย ได้แก่มีจิตคิดขโมย คือมีจิตคิดลัก.

บทว่า ถือเอา คือ ยึดเอา เอาไป เอาลง ยังอริยาบถให้กำเริบ ให้เคลื่อนจากฐาน ให้ล่วงเลยเขตหมย.

ที่ชื่อว่า เห็นปานใด คือ หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ไปไม่เหลือหล่นจากขั้วแล้ว ไม่อาจจะเป็นของเขียวสดขึ้นได้ แม้ฉนใดภิกษุก็ฉนนั้นแหละ ถือเอาทรัพย์อันเขาไม่ได้ให้ ด้วยส่วนแห่งความเป็นขโมย หนึ่งบาทก็ดี ควรแก่หนึ่งบาทก็ดี เกินกว่าหนึ่งบาทก็ดี แล้วไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะเหตุนั้นการ กระทำผิดตามสิกขาบทดังกล่าวจึงตรัสว่า เป็นปาราชิก

สรุปบทภาษณีย์

ทรัพย์มีผู้ครอบครองไม่ว่าจะอยู่ที่ใด ภิกษุสำคัญว่ามีผู้ครอบครอง มีราคา ๕ มาสกะหรือเกินกว่า มีโดยจิต(คิดลัก) จับต้องสิ่งนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถูกลัจจัย, ทำให้เคลื่อนที่ออกจากฐาน ต้องปาราชิก.

ภิกษุเข้าไปที่ด้านภาณี มีโดยจิตจับต้องทรัพย์ที่ควรเสียภาณี มีราคา ๕ มาสกะหรือเกินกว่า ต้องทุกกฏ, ทำให้ไหว ต้องถูกลัจจัย, อย่างเท่าที่ ๑ ผ่านด้านภาณีไป ต้องถูกลัจจัย, อย่างเท่าที่ ๒ ผ่านด้านภาณีไป ต้องปาราชิก.

ภิกษุชวนกันไปลัก รูปหนึ่งลักทรัพย์มาได้ ต้องปาราชิกทุกรูป. นัตถมาย, ทำนimit สั่งให้ลักทรัพย์ ขณะอธิบายต้องทุกกฏ, ลักทรัพย์ได้ตามนั้น ต้องปาราชิกทั้งผู้สั่งผู้ทำ, ลักมาได้ผิดจากนั้น ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ลักต้องปาราชิก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของตน ๒.ถือเอาด้วยวิสาสะ ๓.ขอยืม ๔.ทรัพย์สินแปรตหวงแหน ๕.ทรัพย์สินสัตว์ดิรัจฉานหวงแหน ๖.ภิกษุมีความสำคัญว่าเป็นของบังสกุล ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ เหล่านี้ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุหลายรูปที่เป็นมิตรสหายกันได้ทำกุฏิหญ้า อยู่จำพรรษาข้างภูเขา อิสิคิลิ. ภิกษุอื่น ๆ เมื่อออกพรรษาก็รื้อกุฏิหญ้า เก็บหญ้า เก็บไม้แล้วจาริกไปสู่ชนบท. ส่วนพระชนิยะคงอยู่ในที่นั้นไม่ไปไหน ขณะที่เข้าไปบิณฑบาตยังหมู่บ้าน พวกคนเก็บหญ้า เก็บไม้ มารื้อกุฏิ นำหญ้าและไม้ไป ท่านต้องทำใหม่ถึง ๓ ครั้ง ท่านจึงคิดสร้างกุฏิดิน เพราะเป็นผู้ชำนาญในการผสมดินปั้นหม้อมาก่อน เมื่อตกลงดังนั้น จึงเอาดินเหลวมาขยำแล้วทำเป็นกุฏิดินล้วน เอาหญ้าไม้และมูลโค สุมไฟเผากุฏิที่ทำไว้แล้วให้เป็นกุฏิดินเผา มีสีแดงตั้งตัวแมลงทับ พระผู้มีพระภาคเสด็จทอดพระเนตรเห็นกุฏิจึงถาม จึงตรัสถาม เมื่อทรงทราบแล้วทรงติเตียนว่า

“โณโมฆบุรุษนั้นจึงได้ขยำโคลนทำกุฏิสำเร็จด้วยดินล้วน ด้วยตนเองเล่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ความเอนดู ความอนุเคราะห์ ความไม่เบียดเบียนหมู่สัตว์ มิได้มีแก่โณฆบุรุษนั้นเลย พวกเธอจงทำลายกุฏินั้น พวกเพื่อนพรหมจารีชั้นหลัง อย่าถึงความเบียดเบียนหมู่สัตว์เลย อันภิกษุไม่ควรทำกุฏิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ภิกษุใดทำต้องอาบัติทุกกฏ.”

ต่อมาท่านพระชนิยะ จึงมาขอไม้จากคนเฝ้าโรงเก็บไม้ของหลวง คนเฝ้าปฏิบัติแล้ว “ตนไม่มีไม้ที่จะให้ได้ มีแต่ไม้ที่เป็นของพระราชหวงแหน เพื่อใช้ซ่อมพระนคร เก็บไว้ในคราวมีอันตราย ถ้าพระราชหวงแหน ก็นำไปได้”. พระชนิยะตอบว่า “พระราชหวงแหนแล้ว” คนเฝ้าโรงไม้เชื่อว่า เป็นพระคงไม่พูดปด จึงอนุญาตให้นำไป ท่านพระชนิยะก็นำไม้ไปทำกุฏิไม้. เมื่อวัสสการพราหมณ์อำมาตย์ มาตรวจพบว่าไม้หายไป จึงได้สวนแล้วกราบทูล

พระเจ้าพิมพิสาร ๑ มีรับสั่งให้นำตัวคนเฝ้าโรงไม้เข้าไปเฝ้า เขาจึงถูกมัดนำตัวไป พระธนิยะเห็นคนเฝ้าไม้ ถูกมัดนำตัวไป จึงสอบถามได้ความแล้ว ก็ตามไปด้วย.

พระเจ้าพิมพิสารถวายนมัสการท่านพระธนิยะ แล้วตรัสถามว่าเป็นความจริงหรือที่ว่า พระองค์ถวายไม้แก่นั้น ท่านพระธนิยะตอบว่า “เป็นความจริง” พระเจ้าพิมพิสารตรัสว่า พระองค์เป็นพระราชา มีกิจธุระมาก ถวายไปแล้วอาจนึกไม่ออกก็ได้ ถ้าท่านพระธนิยะนึกออกก็ขอให้ชี้แจงมา

ท่านพระธนิยะทูลถามว่า “ทรงระลึกได้หรือไม่ ที่ทรงเปล่งวาจาในวันอภิเษกเสวยราชย์ว่า หญ้า ไม้ และน้ำ เป็นอันข้าพเจ้าถวายแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ของจงใช้สอยเถิด” ตรัสตอบว่าทรงระลึกได้ แต่ที่ตรัสอย่างนั้น ทรงหมายสำหรับสมณพราหมณ์ ผู้มีความละอาย ผู้มีความรังเกียจใคร่ต่อการศึกษา ผู้เกิดความรังเกียจแม้ในความชั่วเพียงเล็กน้อย และทรงหมายถึงสิ่งของที่ไม่มีใครหวงแหนในป่า ท่านถือเอาไม้ที่มีได้ให้ด้วยเลศนี้ คนอย่างพระองค์จะพึงฆ่า จองจำหรือเนรเทศ สมณะหรือพราหมณ์ได้อย่างไร? ท่านจงไปเถิด ท่านพ้นเพราะเพศ (บรรพชิต) ต่อไปอย่าทำอย่างนี้อีก.

มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนด้วยประการต่าง ๆ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวน เมื่อพระธนิยะรับเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโมฆบุรุษ การกระทำของเธอนั้น ไม่เหมาะสม ไม่สม ไม่ควรมิใช้กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอจึงได้ถือเอาไม้ของหลวงที่เขาไม่ได้ให้ไปเปล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งขึ้นของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว โดยที่ทำการกระทำของเธอนั้น เป็นไปเพื่อความไม่เลื่อมใสของผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส และเพื่อความเป็นอย่างอื่นของคนบางพวกที่เลื่อมใสแล้ว” ทรงตรัสถามภิกษุผู้เคยเป็นมหาอำมาตย์ผู้พิพากษา ว่าพระเจ้าพิมพิสารทรงจับโจรได้แล้วทรงประหารชีวิตจองจำหรือเนรเทศด้วยกำหนดทรัพย์เท่าไร? ภิกษุนั้นทูลว่า ๕ มาสก จึงทรงบัญญัติสิกขาบท มิให้ภิกษุถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้ ผู้ใดทำเช่นนั้นได้ราคาทีพระราชาจับโจรได้ประหารชีวิต จองจำ หรือเนรเทศ ต้องอาบัติปาราชิก.

อนุบัญญัติ (ข้อบัญญัติเพิ่มเติม)

สมัยนั้น ภิกษุฉัพพัคคีย์(พวก ๖ คือเป็นพวกร่วมใจกัน ๖ รูป) ไปที่ลาน (ตากผ้า) ของช่างย้อม ขโมยห่อผ้าของช่างย้อมนำมาแบ่งกัน ความทราบถึงภิกษุทั้งหลาย เธอแก้ตัวว่า ไปลักในป่า ไม่ได้ลักในบ้าน สิกขาบทที่บัญญัติมุ่งหมายถึงลักในบ้าน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ลักของจากบ้านก็ตาม จากป่าก็ตาม.

องค์แห่งอาบัติ ๑. เป็นของผู้อื่นเป็นชาติมนุษย์วางแทนอยู่ ๒. สำคัญรู้ว่า เป็นของผู้อื่นวางอยู่ ๓. ของนั้นราคาค่าหนึ่งหรือราคากว่าบาทหนึ่งขึ้นไป ๔. จิตเป็นขโมย ๕. ลักได้ด้วยอาหาร (อาหารที่ถือว่าเป็นลักทรัพย์) อย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๕ นี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพเพสิกขาบรรณา หน้า ๑๒๔).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต หรือแสวงหา ศัสตราอันจะปลิดชีวิตให้แก่กายมนุษย์นั้น หรือพรรณนาคุณแห่ง ความตาย หรือชักชวนเพื่ออันตาย ด้วยคำว่า แะนายผู้เป็นชาย จะประโยชน์อะไรแก่ท่าน ด้วยชีวิตอันแสนลำบาก ยากแค้นนี้ ท่านตายเสียดีกว่าเป็นอยู่ดังนี้ เรอมิจิตอย่างนี้ มีใจอย่างนี้ มีความหมายหลายอย่าง อย่างนี้ พรรณนาคุณในความตายก็ดี ชักชวน เพื่ออันตายก็ดี โดยหลายนัย แม้ภิกษุนี้ก็เป็นปาราชิก หาสังวาสมิได้.”

วิกังค (จำแนกความ)

ที่ชื่อว่า กายมนุษย์ ได้แก่ จิตดวงแรกเกิด คือวิญญาณดวงแรกปรากฏขึ้นในครรภ์มารดา จนถึงเวลาตาย อัตภาพในระหว่างนี้ชื่อว่ากายมนุษย์

บทว่า พรณนาคุณในความตายก็ดี ได้แก่แสดงโทษในความเป็นอยู่ พรณนาคุณในความตายว่า ท่านตายจากโลกนี้แล้ว เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ จักได้รับบำเรอเพียบพร้อมอ้อมเอบด้วยเบญจกามคุณอันเป็นทิพย์ ในสุคติโลกสวรรค์นั้น.

คำว่า เป็นปาราชิก มีอธิบายว่า ศีลาหนาแตกสองเสี่ยงแล้วเป็นของกลับต่อให้ติดสนทอีกไม่ได้แม้ฉันใด ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน จงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตแล้ว ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร เพราะเหตุนี้จึงตรัสว่า เป็นปาราชิก.

สรุปบทภาษณีย์

ฆ่าเองด้วยกาย ของเนื่องด้วยกาย ด้วยชัตอาวุธไปหรือยื่นสิ่งในที่ใกล้ ๆ ให้ทำอย่างนี้, สั่งทูต นัดหมายหรือทำนิมิต ผู้รับฆ่าตามนั้น ปาราชิกทั้งผู้สั่งและผู้ฆ่า, ทำผิดจากที่สั่ง ผู้สั่งไม่ต้องอาบัติ ผู้ฆ่าปาราชิก, สั่งทูตต่อ ขณะสั่งต้องทุกกฎ, เมื่อผู้ฆ่ารับคำ ต้องถูกลัจจัย, ฆ่าสำเร็จต้องปาราชิกทุกรูป

พรณนาคุณแห่งความตายชักชวนเพื่ออันตายด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยกายและวาจา ด้วยทูต ด้วยหนังสือ ด้วยศีลตรา หรืออุปกรณ์ที่พึงหรือทนายาพิษ ด้วยวางไวใกล้ ด้วยยา ด้วยน้ำรูป-เสียง-กลิ่น-รส-สัมผัส-ธรรมารมณ์เข้าไปใกล้ๆ ด้วยตั้งใจว่า จะมีผู้ตายด้วยเหตุของสิ่งนั้นๆ ต้องทุกกฎ, มีผู้ยังทุกขเวทนาให้เกิดด้วยสิ่ง ๆ นั้น ต้องถูกลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

แนะนำ หรือถูกถามแล้วบอกว่า ท่านจงตายอย่างนี้ๆ ต้องทุกกฎ, เขายังทุกขเวทนาให้เกิดตามนั้น ต้องถูกลัจจัย, เขาตาย ต้องปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่จงใจ ๒.ภิกษุไม่รู้ ๓.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะเหล่านี้ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ ป่ามหาวัน ทรงแสดงอสุภกถา การพิจารณาเห็นร่างกายโดยความเป็นของไม่งาม สรรเสริญคุณแห่งการเจริญอสุภะ กับทั้งคุณแห่งอสุภสมาบัติ ครั้นแล้วทรงหลีกเร้นอยู่ตามลำพังพระองค์ตลอดทั้งเดือน

ภิกษุทั้งหลาย ปฏิบัติอสุภภาวนา ก็เกิดความอดทนระอาใจ รังเกียจด้วยกายของตน เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวที่ชอบการประดับตกแต่ง อาบน้ำ ดำเกิ้ลแล้ว รังเกียจจากศพงู ชากศพสุนัข ชากศพมนุษย์ อันคลั่งอยู่ที่คอก ก็ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันและกันบ้าง เข้าไปหานายมิลลันทิกะ ผู้แต่งตัวเหมือนสมณะ จ้างด้วยบาตรจีวรให้ฆ่าบ้าง นายมิลลันทิกะ ก็รับจ้างฆ่าภิกษุทั้งหลาย วันละรูปหนึ่งบ้าง สองรูป, สามรูป, สี่รูป, ห้ารูป จนถึงหกสิบรูปบ้าง.

เมื่อครบทั้งเดือนแล้ว เสด็จกลับจากที่เร้น ทรงทราบเรื่องนั้น จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงสั่งสอนอานาปานสติสมาธิ (คือการทำให้ใจให้ตั้งมั่น โดยกำหนดลมหายใจเข้าออก) โดยปริยายต่าง ๆ แล้วทรงปรารภเรื่องภิกษุฆ่าตัวตาย ฆ่ากันและกัน รวมทั้งจ้างผู้อื่นให้ฆ่าตน ทรงติเตียน แล้วทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามมิให้ภิกษุฆ่ามนุษย์หรือใช้ให้คนอื่นฆ่า ทรงปรปาราชิกแก่ผู้ละเมิด.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้นอุบาสกคนหนึ่งไม่สบาย พวกภิกษุฉัพพัคคีย์ เกิดพอใจในภริยาของอุบาสกนั้น จึงพูดพรรณนาคุณแห่งความตาย อุบาสกนั้นเชื่อ ก็รับประทานแต่ของแสลง เป็นเหตุให้โรคกำเริบและตายด้วยโรคนั้น ภริยาของอุบาสกจึงติเตียน ยกโทษภิกษุฉัพพัคคีย์เหล่านั้น ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเรานั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ โฉนพวกเธอจึงได้ พรรณนาคุณแห่ง ความตายแก่อุบาสกเล่า ดูก่อนโมฆบุรุษทั้งหลาย การกระทำของพวกเรานั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส หรือเพื่อความเลื่อมใสยิ่งของผู้ที่เลื่อมใสแล้ว...”

แล้วทรงบัญญัติเพิ่มเติม ห้ามการพรรณาคูณของความตาย หรือชักชวน
เพื่อให้ตาย ว่าผู้ใดละเมิดต้องอาบัติปาราชิกด้วย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สัตว์เป็นชาติมนุษย์ ๒.รู้ยู่ว่าสัตว์มีชีวิต ๓.จิตประสงค์จะฆ่า ๔.พยายามด้วยประโยคทั้ง ๖
อันใดอันหนึ่ง ๕.สัตว์นั้นตายด้วยพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๒๘).

ปาราชิกสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิชาหัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรม อัน
เป็นความรู้ ความเห็น อย่างประเสริฐ อย่างสามารถ น้อมเข้ามา
ในตนว่า ข้าพเจ้ารู้อย่างนี้ ข้าพเจ้าเห็นอย่างนี้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น
อันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม เป็นอันต้อง
อาบัติแล้ว มุ่งความหมดจด จะพึงกล่าวอย่างนี้ว่า แะท่าน
ข้าพเจ้าไม่รู้อย่างนั้น ได้กล่าวว่ารู้ ไม่เห็นอย่างนั้น ได้กล่าวว่าเป็น
ได้พูดพล่อยๆ เป็นเท็จเปล่าๆ เว้นไว้แต่สำคัญว่าได้บรรลุ แม้ภิกษุนี้
ก็เป็นปาราชิก หาสงวาสมิได้.”

วิภังค์ (จำแนกความ)

บทว่า อุตตริมนุสสธรรม ได้แก่ ฌาน วิโมกข์ สมาธิ สมาบัติ
ญาณทัสสนะ มรรคภาวนา การทำให้แจ้งซึ่งผล การละกิเลส ความเปิดจิต
ความยินดียิ่งในเรือนอันว่างเปล่า

บทว่า เป็นปาราชิก ความว่า ตันตลามียอดด้นแล้ว ไม่อาจจะงอกอีก
แม้ฉันทใด ภิกษุก็ฉันทนั้นแหละ มีความอยากอันลามก อันความอยากครอบงำแล้ว
พูดอวดอุตตริมนุสสธรรม อันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง ย่อมไม่เป็นสมณะ
ไม่เป็นเชื้อสายพระศากยบุตร เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า เป็น ปาราชิก

อนาบัติ

๑.ภิกษุสำคัญว่าได้บรรลุ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะกล่าวอวด
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระพุทธเจ้าประทับ ณ เรือนยอดในป่ามรวาน ใกล้
กรุงเวสาลี สมัยนั้นมีภิกษุหลายรูปที่ชอบพอเป็นมิตรสหายกัน จำพรรษา
อยู่ใกล้ฝั่งแม่น้ำคฤมุทา สมัยนั้น เกิดทุพภิกขภัยในแคว้นวัชชี (ราชธานี
ชื่อเวสาลี) ภิกษุทั้งหลายลำบากด้วยเรื่องอาหารบิณฑบาต จึงปรึกษากันว่า
จะอย่างไรดี.

บางรูปเห็นว่า ควรช่วยแนะนำกิจการงานของคฤหัสถ์ บางรูปเห็นว่า
ควรทำหน้าที่ทูต (คือ นำความขำขันไปบอกขำขันนั้น นำความขำขันนั้นมาบอก
ขำขัน คล้ายบุรุษไปรษณีย์) บางรูปเห็นว่า ควรใช้วิธีสรรเสริญกันและกัน
ให้คฤหัสถ์ฟังว่า ภิกษุรูปนั้น รูปนี้ มีคุณพิเศษอย่างนั้น อย่างนี้ เช่น
ได้ฌานที่ ๑ ฌานที่ ๒ เป็นต้น จนถึงว่าได้เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกทาคามี
เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ มีวิชา ๓ มีอภิญญา ๖

เมื่อเห็นว่าวิธีหลังนี้ดี จึงเที่ยวสรรเสริญกันและกันให้คฤหัสถ์ฟัง
จึงได้รับการเลื่อมใสจากคฤหัสถ์ ขาวริมแม่น้ำคฤมุทาเป็นอย่างดี มีผิวพรรณ ผ่องใส
เอิบอุ่ม เมื่อออกพรรษาแล้ว จึงเก็บเสนาสนะเดินทางไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ณ
กรุงเวสาลี.

ปรากฏว่าภิกษุที่มาแต่ทิศทางอื่นล้วนชุ่มผอม ผิวพรรณทรมาน มีเส้นเอ็น
ขึ้นเห็นได้ชัด ส่วนภิกษุที่มาจากฝั่งแม่น้ำคฤมุทากลับอุ่มเอิบ อ้วนพี
พระผู้มีพระภาคจึงตรัสถามทุกข์สุข และทรงทราบเรื่องนั้น จึงตรัสติเตียนและ
เรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย ตรัสเรื่องมหาโจร ๕ ประเภทเปรียบเทียบกับภิกษุว่า

มหาโจร ๕ จำพวก

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจร ๕ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลก มหาโจร ๕ จำพวกเป็นไหน?

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย มหาโจรบางคนในโลกนี้ย่อมปรารถนา อย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอเราจักเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้ว ท่องเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเอง ให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผาผลาญเองให้ผู้อื่นเผาผลาญ สมัยต่อมา เขาเป็นผู้อันบุรุษร้อยหนึ่งหรือพันหนึ่ง แวดล้อมแล้วเที่ยวไปในคามนิคมและราชธานี เบียดเบียนเองให้ผู้อื่นเบียดเบียน ตัดเองให้ผู้อื่นตัด เผาผลาญเองให้ผู้อื่นเผาผลาญฉันใด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย

ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ก็ฉันนั้นเหมือนกันแล ย่อมปรารถนาอย่างนี้ว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจักเป็นผู้อันภิกษุร้อยหนึ่ง หรือ พันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิต สักการะ เคารพ นบถือ บูชา ยำเกรง ได้จีวรบิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัย เกสัชบริขาร สมัยต่อมาเธอเป็นผู้อันภิกษุ ร้อยหนึ่ง หรือพันหนึ่งแวดล้อมแล้ว เที่ยวจาริกไปในคามนิคมและราชธานี อันคฤหัสถ์ และบรรพชิตสักการะ เคารพ นบถือ บูชา ยำเกรงแล้ว ได้จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเกสัชบริขารทั้งหลาย ดูก่อนภิกษุ ทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๑ มีปรากฏอยู่ในโลก

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปใน ธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว อวดอ้างว่าเป็น ของตน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๒ มีปรากฏอยู่ในโลก

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรม วินัยนี้ ย่อมตามกำจัดเพื่อนพรหมจารี ผู้หมัดจด ผู้ประพฤติพรหมจรรย์ อันบริสุทธอยู่ด้วยธรรมอันเป็นข้าศึกแก่พรหมจรรย์อันหามูลมิได้ ดูก่อน ภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๓ มีปรากฏอยู่ในโลก

๔.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อีกข้อหนึ่ง ภิกษุผู้เลวทรามบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมสงเคราะห์เกลี้ยกล่อมคฤหัสถ์ทั้งหลาย ด้วยครุภัณฑ์ ครุบริขารของสงฆ์ คือ อาราม พื้นที่อาราม วิหาร พื้นที่วิหาร เตียง ตั่ง ฟูก หมอน หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถางโลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝืน จอบ สว่าน เถาวัลย์ ไม้ไผ่ หญาฆุญจระต่าย หญาปล้อง หญาสามัญญ์ ดินเหนียว เครื่องไม้ เครื่องดิน ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่เป็นมหาโจรจำพวกที่ ๔ มีปรากฏอยู่ในโลก

๕.ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้กล่าวवादอุตตริมนุสสธรรมอันไม่มีอยู่ อันไม่เป็นจริง นี่จัดเป็นยอคมหาโจร ในโลกพร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลก ในหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณะพราหมณ์ เทวดา และมนุษย์ ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะภิกษุนั้น ฉันทกอนข้าวของชาวแวนแคว้น ด้วยอาการแห่งคนขโมย."

ครั้นแล้วทรงติเตียนภิกษุชาวริมฝั่งแม่น้ำวัคคุมหา ด้วยประการต่างๆ พร้อมทั้งทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามवादคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เมื่อवादไปแล้ว แม้จะออกตัวสารภาพผิดทีหลัง ก็ต้องอาบัติปาราชิก ขาดจากความเป็นภิกษุ.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุหลายรูป สำคัญผิดว่าตนได้บรรลุคุณพิเศษ จึงประกาศตนว่า เป็นพระอรหันต์ (พยากรณ์หรือตัดสินผล) สมัยต่อมาจิตของเขาน้อมไปเพื่อราคะ โทสะ โมหะ ก็เกิดความรังเกียจ สงสัยว่า การประกาศตนว่าได้บรรลุคุณพิเศษ ด้วยความสำคัญผิด จะทำให้ต้องอาบัติปาราชิกหรือไม่ ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติม ยกเว้นให้สำหรับภิกษุผู้สำคัญว่าได้บรรลุ

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุตตริมนุสสธรรมไม่มีในตน ๒.वादด้วยมุ่งลาภ สรรเสริญ ๓.ไม่อ้างผู้อื่น ๔.บอกแก่ผู้ใดผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๕.เขารู้ความในขณะนั้น พร้อม ด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาราชิก(บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๓๐).

เมื่อโจรปล้นเมือง

“ภิกษุใด แสดงตัวเองซึ่งเป็นความจริงอย่างหนึ่ง ให้คนอื่นเข้าใจเป็นอย่างอื่นไป, การบริโภคปัจจัยด้วยอาการ แห่งขโมยของเธอนั้น เป็นเช่นเดียวกับนายพราน ผู้ล่อลวงตักสัตว์กิน ฉะนั้น. คนเป็นอันมาก ที่มีผ้ากาสาหวัดสตรีคลุมคอ แต่มีความเป็นอยู่ลามก ขาดการสำรวม, พวกคนลามกเหล่านั้น ต้องไปเกิดในนรก เพราะการกระทำอันหยาบช้า. มันกินก้อนเหล็ก ซึ่งเปรียบด้วยเปลวไฟอันร้อนจัด ยังจะดีกว่า, คนทุศีล ไม่มีการสำรวม บริโภคก้อนข้าวของชาวเมือง เป็นการไม่เหมาะสมเลย.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑ / ๑๖๙ / ๒๓๐)

๓. เทรสกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ที่ต้องให้สงฆ์เกี่ยวข้องในกรรม เบื้องต้นและกรรมอันเหลือ คือ สงฆ์เป็นผู้ปรับโทษให้อยู่กรรม และสงฆ์เองเป็นผู้ระงับอาบัติ มี ๑๓ สิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑

สังฆเจตนะนิกา สุกกะวิสัฏฐิ, อัญญัตระ สุปินันตา สังฆาทิเสโส.

“ปล่อยสุกกะเป็นไปด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝันเป็น
สังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า เป็นไปด้วยความจงใจ ความว่า รู้อยู่ รู้ดีอยู่ จงใจ ตั้งใจละเมิด

บทว่า สุกกะ อธิบายว่า สุกกะ(น้ำอสุจิ) มี ๑๐ อย่าง คือ ๑.สุกกะ
สีเขียว ๒.สุกกะสีเหลือง ๓.สุกกะสีแดง ๔.สุกกะสีขาว ๕.สุกกะสีเหมือนเปรี๊ยะ
๖.สุกกะสีเหมือนน้ำท่า ๗.สุกกะสีเหมือนน้ำมัน ๘.สุกกะสีเหมือนนมสด
๙.สุกกะสีเหมือนนมส้ม ๑๐.สุกกะสีเหมือนเนยใส

การกระทำอสุจิให้เคลื่อนจากฐานเรียกว่า การปล่อย ชื่อว่า ปล่อย

อนาบัติ

๑.ภิกษุมือสุจิเคลื่อนเพราะฝัน ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้อสุจิเคลื่อน
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุมีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ของอนาถปิณฑิก คฤหบดี ใกล้กรุงสาวัตถี ภิกษุเสวยสกะถูกพระอุทายีแนะนำในทางที่ผิดให้ใช้มือ เปลื้องความใคร่ ทำน้ำอสุจิให้เคลื่อน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวน พระเสวยสกะรับเป็นสัตย์ ทรงติเตียนพระเสวยสกะเป็นอันมาก แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำน้ำอสุจิให้เคลื่อนโดยเจตนา ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

อนุบัญญัติ

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายนอนหลับ น้ำอสุจิเคลื่อนด้วยความฝัน เกิดความสงสัยว่า จะต้องสังฆาทิเสส จึงกราบทูลถามพระผู้มีพระภาค พระองค์ ตรัสว่า เจตนามีอยู่ แต่ไม่ควรกล่าวว่ามี(อพโพหาริก)* แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท เพิ่มเติม เพิ่มข้อยกเว้นสำหรับความฝัน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เจตนาจะให้เคลื่อน ๒.พยายาม ๓.อสุจิเคลื่อน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณา หน้า ๑๓๒).

* เจตนาที่จะยินดีนั้นมิอยู่ แต่กล่าวไม่ได้ว่ามี เพราะเกิดขึ้นนอกเหนือขอบเขต เจตนาในความฝันเป็นเจตนาออกเหนือขอบเขต (วิ.ธ. ๒/๒๓๔/๒-๓)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามะ.....

“อหัง ภิกษุใดกำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว ถึงความเคล้าคลึงด้วยกายกับมาตุคาม คือจับมือก็ตาม จับช่องผมก็ตาม ลูบคลำอวัยวะอันใดอันหนึ่งก็ตาม เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ (ลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติ)

๑.ภิกษุไม่จงใจถูกต้อง ๒.ภิกษุถูกต้องด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้
๔.ภิกษุไม่ยินดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุมึจิตฟุ้งซ่าน ๗.ภิกษุผู้กระสับกระส่าย
เพราะเวทนา ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เชตวันาราม แล้วกล่าวถึงวิหาร
ของพระอุทายีว่างดงาม มีเตียงตั้งผูกหมอน น้ำดื่มน้ำใช้ตั้งไว้ดีมีบริเวณอันกวาด
สะอาด มนุษย์ทั้งหลาย พวกกันไปชมวิหาร มากด้วยกัน พราหมณ์ผู้หนึ่ง
พากันไปขอชมวิหาร พระอุทายีก็พาชม ให้พราหมณ์เดินหน้ากริยาตามหลัง
พระอุทายีเดินตามหลังกริยาของพราหมณ์นั้นอีกต่อหนึ่ง เลยถือโอกาสจับต้อง
อวัยวะน้อยใหญ่ของนาง นางบอกแก่สามี สามีโกรธติเตียนเป็นอันมาก

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้สวนได้ความ
เป็นสัตย์ ทรงติเตียนเป็นอันมากแล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมึจิต
กำหนดจับต้องกายหญิง ไม่ว่าจะเป็นการจับมือ จับข้อมผม หรือ ลูบคลำ
อวัยวะใด ๆ ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.สำคัญว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดด้วยกายสัมผัสคราะ ๔.พยายามตามความ
กำหนด ๕.จับมือเป็นต้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๓๔).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ โอตินโน วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใด กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว พุดเคาะ
มาตุคาม ด้วยวาจาชั่วหยาบ เหมือนชายหนุ่มพุดเคาะหญิงสาว
ด้วยวาจาพาดพิงเมถุน เป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

วาทาที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ วาทาที่พาดพิงวจมรรค ปัสสาวมรรค และเมถุนธรรม

บทว่า พุดเคาะ คือที่เรียกกันว่า ประพุดติลวงเกิน (ทางวาทา)

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้มุ่งประโยชน์ ๒.ภิกษุผู้มุ่งธรรม ๓.ภิกษุผู้มุ่งสั่งสอน
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตवनาราม แล้วเล่าเรื่องสตรีหลายคนพากันไปชมวิหารของพระอุทายี ซึ่งเลื่องลือกันว่างดงาม พระอุทายีก็ถือโอกาสนั้นพุดจาพาดพิงถึงทวารหนักทวารเบาของหญิงเหล่านั้น. หญิงบางคนที่เป็นคนคะนองไม่มีความอาย ก็ยิ้มแย้ม ซิกซ์ คิกคัก พุดล้อกับพระอุทายี ส่วนหญิงที่มีความละอาย ก็ว่ากล่าวติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ได้สวนได้ความเป็นสัจย์ก็ทรงติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมิจิตกำหนดพุดเกี่ยวหญิงด้วยวาทาชั่วหยาบ พาดพิงเมถุน ทำนองชายหนุ่มพุดเกี่ยวหญิงสาว ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดยินดีการที่จะกล่าวคำชั่ว หยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๑๓๕).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ โอตฺถิณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำหนดแล้ว มีจิตแปรปรวนแล้ว กล่าวคุณแห่งการบำเรอตนด้วยกามในสำนักมาตุคาม ด้วยถ้อยคำพาดพิงเมณุนว่า น้องหญิง สตรีใดบำเรอผู้ประพฤติพรหมจรรย์ มีศีลมีกัลยาณธรรม เช่นเรา ด้วยธรรมนั้น นั้นเป็นยอดแห่งความบำเรอทั้งหลาย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ขอท่านจงบำรุงด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และเภสัชบริวาร อันเป็นปัจจัยของภิกษุไซ้ ดังนี้ เป็นต้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตवनาราม แล้วเล่าถึงหญิงหม้ายคนหนึ่งผู้มีรูปร่างงดงาม พระอุทายีเข้าไปสู่สกุลนั้น สั่งสอนจนเกิดความเลื่อมใสแล้วนางปวราณาที่จะถวายผ้านุ่มหอม อาหาร ที่นอน ที่นั่ง และยารักษาโรค แต่พระอุทายีกลับพูดล้อหรือชักชวนหญิงนั้น ให้บำเรอตนด้วยกาม ถือว่าเป็นสิ่งที่หาได้ยาก นางหลงเชื่อแสดงอาการยินยอม พระอุทายีถ่มน้ำลายแสดงอาการรังเกียจ นางติเตียนพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ได้สวนติเตียนแล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุมิจิตกำหนด พูดล้อหญิงให้บำเรอตนด้วยกาม ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.หญิงมนุษย์ ๒.รู้ว่าเป็นหญิง ๓.กำหนดยินดีที่จะกล่าวคำชั่วหยาบ ๔.กล่าวตามความกำหนดนั้น ๕.หญิงรู้ความในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๓๖)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจะริตตัง สะมาปัทธะเยยะ อิตถิยา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงความเป็นผู้ชักสื่อ บอกความประสงค์ของ
บุรุษแก่สตรีก็ดี บอกความประสงค์ของสตรีแก่บุรุษก็ดี ในความ
เป็นเมียก็ตาม ในความเป็นชู้ก็ตาม โดยที่สุด บอกแม่แก่หญิง
แพศยาอันจะพึงอยู่ร่วมชั่วขณะ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไปด้วยกรณีกิจของสงฆ์ก็ดี ของเจตีย์ก็ดี ของภิกษุอาพาธก็ดี
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้น พระอุทายีเมื่อเห็น
เด็กชายที่ยังไม่มีภริยา เด็กหญิงที่ยังไม่มีสามี ก็เที่ยวพูด สรรเสริญเด็กหญิง
ในสำนักมารดาบิดาของเด็กชาย เขาก็วานให้พระอุทายีไปสู่ขอเด็กหญิงนั้น
พระอุทายีไปเที่ยวพูดสรรเสริญเด็กชายในสำนักมารดาบิดาของเด็กหญิง
เขาก็วานให้พระอุทายีไปพูดให้ฝ่ายชายมาขอบุตรของตน. โดยนัยนี้
พระอุทายีก็ทำให้เกิดการอวาทะ วิวาทะ และการสู่ขอหลายราย.

สมัยนั้น ธิดาของหญิงม่ายผู้เคยเป็นภรรยาใครคนหนึ่งมีรูปงาม
น่าดูน่าชม, สาวกของอาชีวกซึ่งอยู่ต่างตำบลจึงมาขอธิดานั้น แต่มารดา
ของนางอ้างว่า นางไม่รู้จักทั้งก็มีลูกคนเดียวลูกจะต้องไปสู่ตำบลบ้านอื่น
จึงไม่ยอมยกให้ สาวกของอาชีวกจึงไปหาพระอุทายีขอให้ช่วยสู่ขอและรับรองให้

พระอุทายีก็ไปพูดกับหญิงนั้น นางเชื่อว่าพระอุทายีรู้จัก จึงยอมยกให้สาวกของอาชีวกรับเด็กหญิงนั้นไปเลี้ยงดูอย่างลูกสะใภ้ได้เดือนเดียว ต่อมาก็เลี้ยงดูแบบทาสี.

เด็กหญิงจึงส่งข่าวไปแจ้งให้มารดาทราบว่าตนได้รับความลำบาก อยู่อย่างทาสี ขอให้มารดามารับกลับไป มารดาจึงไปต่อว่าสาวกอาชีวก แต่ก็กลับถูกรุกราน อ้างว่าการนำมาไปไม่เกี่ยวกับนาง แต่เกี่ยวกับพระอุทายี จึงไม่รู้เรื่องนี่ นางจึงต้องกลับสู่เมืองสาวัตถิ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวแก่มารดาเป็นครั้งที่ ๒ เล่าถึงความลำบากยากแค้นที่ได้รับในการที่มีความเป็นอยู่แบบทาสี ขอให้มารดานำตัวกลับ. มารดาจึงไปหาพระอุทายีให้ช่วยไปเจรจากับสาวกอาชีวกให้ พระอุทายีก็ไปเจรจา แต่ก็ถูกรุกรานกลับมา โดยอ้างว่าพระอุทายีไม่เกี่ยว การนำมาไปเป็นเรื่องระหว่างตนกับมารดาของเด็กหญิง เป็นสมณะควรชวนช่วยน้อยควรเป็นสมณะที่ดี พระอุทายีจึงต้องกลับ.

เด็กหญิงนั้น ส่งทูตไปแจ้งข่าวเช่นเดิมแก่มารดาอีกเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้นำตัวกลับ มารดาจึงไปหาพระอุทายี พระอุทายีก็บอกว่าไปแล้วและถูกรุกราน ไม่ยอมไปอีก. มารดาของเด็กหญิงนั้นและหญิงอื่น ๆ ที่ไม่พอใจแม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็พากันดิ้นรนสาปแช่งพระอุทายี ส่วนหญิงที่พอใจ แม่ผัว พ่อผัวหรือสามี ก็สรรเสริญให้พรพระอุทายี.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนไต่ความเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียน แล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุชักส่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ต่อมาพระอุทายีก็เรื่องขึ้นอีก โดยพวกนักเลงขอร้องให้ไปตามหญิงแพศยามา เพื่ออยู่ร่วมกันชั่วคราว มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมว่า การชักส่อเช่นนั้น แม้โดยที่สุด ทำกับหญิงแพศยาเพื่อสำเร็จความประสงค์ ชั่วขณะหนึ่งก็ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

องค์แห่งอาบัติ ๑.นำสัตวจริตตะ (การชักส่อให้ชายหญิงเป็นผัวเมียกัน) ในผู้ใด ผู้นั้นเป็นชาติมนุษย์ ๒.เขาไม่ผัวเป็นเมียกันอยู่ก่อน หรือว่าเป็นแต่ว่าหย่าขาดกันแล้ว ๓.รับค่าเขา ๔.บอกตามเขาสั่ง ๕.กลับมาบอกแก่ผู้ว่าน พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๓๔)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๖

สัญญาจาคายะ ปะนะ ภิกขุณา กุฎิง การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้จะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เฉพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง พึงสร้างให้ได้ประมาณ ประมาณในการสร้างกุฏินั้นดังนี้ โดยยาว ๑๒ คืบ โดยกว้างในร่วมใน ๗ คืบ ด้วยคืบพระสุคต* พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีฆาทรอบ หากภิกษุสร้างกุฏิด้วยอาการขอเอาเอง ในที่อันมีผู้จองไว้ อันหาฆาทรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ หรือสร้างให้ล่วงประมาณเป็นสังฆาทิเสส.”

วิภังค์

บทว่า อันหาเจ้าของมิได้ คือ ไม่มีใครๆ อื่น ที่เป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม คฤหัสถ์ก็ตาม บรรพชิตก็ตาม เป็นเจ้าของสร้างถวาย

บทว่า เฉพาะตนเอง คือ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว

คำว่า พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่นั้น มีพระพุทธาธิบายไว้ว่า ดังนี้ ภิกษุผู้จะสร้างกุฏินั้น พึงให้แผ้วถางพื้นที่ที่จะสร้างกุฏินั้นเสียก่อน แล้วเข้าไปหาสงฆ์ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า กราบเท้าภิกษุทั้งหลายผู้แก่พรรษากว่า แล้วนั่งกระโหียงประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าใครจะสร้างกุฏิอันหาเจ้าของมิได้ เฉพาะตนเอง ด้วยอาการขอเอาเอง ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้านั้นขอสงฆ์ให้ตรวจุพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิ พึงขอแม้อครั้งที่สอง พึงขอแม้อครั้งที่สาม ถ้าสงฆ์ทั้งหมดจะอุตสาหะไปตรวจุพื้นที่ที่จะสร้างกุฏิได้ ก็พึงไปตรวจุด้วยกันทั้งหมด ถ้าไม่อุตสาหะในหมู่สงฆ์นั้น ภิกษุเหล่าใดฉลาดสามารถจะรู้ได้ว่าเป็นสถานที่ที่มีผู้จองไว้

* มาตราวัดขนาดสิ่งของ อรรถกถาว่า ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๓ คืบของคนสันฐานปานกลาง. แต่ในบุพพสิกขาवरณานี้ให้ความเห็นว่า ๑ คืบพระสุคต เท่ากับ ๑๖ นิ้ว กับ ๒ อนุกระเบียดนิ้วข้างไม้ทุกวันนี้ (บุพพสิกขาवरณ หน้า ๕๔๑)

หรือไม่เป็นสถานมีขานเดินได้รอบหรือไม่ สงฆ์พึงขอสมมติภิกษุเหล่านั้น
ไปแทนสงฆ์

วิธีสมมติ ก็แลสงฆ์พึงสมมติอย่างนี้ คือ ภิกษุผู้ฉลาดผู้สามารถ
พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูลา ๓.ภิกษุสร้างกุฏิหญ้า ๔.ภิกษุ
สร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น
ไม่ต้องอาบัติ ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ ครั้งนั้น
ภิกษุชาวแคว้นอาฬวีให้ก่อกุฏิที่หาเจ้าของมิได้ เป็นของเฉพาะตน (เพื่อประโยชน์
ของตนเอง) เป็นกุฏิไม่มีประมาณ (ไม่กำหนดขนาดแน่นอน) ด้วยการขอเอาเอง
(โดยไม่มีผู้ปวารณาสร้างถวาย) กุฏิยังไม่เสร็จพวกเธอก็มากไปด้วยการขอ
เช่น ขอคน ขอแรงงาน ขอโค ขอเกวียน ขอพราห์ม ขอขวาน เป็นต้น ก่อความ
เดือดร้อนแก่มนุษย์เป็นอันมาก ถึงกับเห็นภิกษุทั้งหลายเข้า ก็พากันหวาดกลัว
บ้าง สะดุ้งกลัวบ้าง หนีบ้าง ไปทางอื่นบ้าง หันหน้าหนีไปทางอื่นบ้าง ปิดประตูบ้าง
เห็นโค สำคัญว่าเป็นภิกษุ ก็พากันหนีบ้าง.

ท่านพระมหากัสสปะจาริกไปสู่แคว้นอาฬวี พักที่อัคคาฬวีเจตีย์
ไปปัญหาตักก็พบมนุษย์ทั้งหลายพากันหวาดสะดุ้ง หลบหนี เมื่อกลับมาถาม
ภิกษุทั้งหลายทราบความแล้ว ครั้งนั้นพระพุทธเจ้าเสด็จจาริกไปสู่เมืองอาฬวี
ก็กราบทูลให้ทรงทราบจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ตรัสเทศนาสั่งสอนไม่ให้
เป็นผู้มักขอ ทรงเล่านิทานประกอบถึง ๓ เรื่อง แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๗

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมานะ.....

“อนึ่งภิกษุจะให้สร้างวิหารใหญ่ อันมีเจ้าของเฉพาะตนเอง
พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงที่
อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้สร้างวิหารใหญ่ ในที่
อันมีผู้จองไว้ อันหาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไป
เพื่อแสดงที่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสร้างถ้ำ ๒.ภิกษุสร้างคูหา ๓.ภิกษุสร้างกุฏิหย้า ๔.ภิกษุสร้าง
วิหารเพื่อภิกษุอื่น ๕.เว้นอาคารเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างนอกจากนั้น ไม่ต้อง
อาบัติ ๖.ภิกษุขุวิกจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โขสิตาราม กรุงโกสัมพี ครั้งนั้น คหบดี
ผู้เป็นอุปัฏฐาก (บารุง) พระฉันนะ ขอให้พระฉันนะแสดงที่ให้ ตนจะสร้าง
วิหารถวาย พระฉันนะให้ทราบพื้นที่ ให้ตัดต้นไม้ที่ชาวเมืองนับถือ ว่าศักดิ์สิทธิ์
เป็นการก่อความสะเทือนใจ มนุษย์ทั้งหลายจึงพากันดิติเยน ความทราบถึง
พระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุจะให้ทำวิหารใหญ่
อันมีเจ้าของ เฉพาะตนเอง พึงนำภิกษุทั้งหลายไปเพื่อแสดงที่ ภิกษุเหล่านั้น
พึงแสดงที่อันไม่มีผู้จองไว้ อันมีชานรอบ หากภิกษุให้ทำวิหารใหญ่ในที่ที่มีผู้จองไว้
หาชานรอบมิได้ หรือไม่นำภิกษุทั้งหลายไปแสดงที่ ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุญ ทูฏฐุ โทโส อัมปะตีโต อะมุละกะนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขัดใจ มีโทสะ ไม่แช่มชื่น ตามก่าจัด ซึ่งภิกษุด้วยธรรมมีโทษถึงปาราชิก อันหามูลมิได้ ด้วยหมายว่า แม้ในเรายังจะให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้นอันผู้ใดผู้หนึ่ง ถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณ์นั้นเป็นเรื่องหามูลมิได้ แลภิกษุยังอิงโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
๒.ภิกษุจำเลยเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ภิกษุโจทก์มีความเห็นว่าเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ สมัยนั้น พระทัพพมัลลบุตร (ผู้เป็นบุตรแห่งมัลลกษัตริย์) ได้บรรลुพระอรหัตตผล ตั้งแต่ อายุ ๗ ขวบไม่มีกิจอื่นที่จะต้องทำอีก. ต่อมาท่านปรารภจะหาประโยชน์ แก่คณะสงฆ์ โดยเป็นผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปกะ มีหน้าที่จัดที่พักให้ ภิกษุผู้ต้องการเสนาสนะ) และเป็นผู้แจกภัตต์ (ภัตตูกเทศกะ มีหน้าที่ เช่น จัดภิกษุไปฉันในที่นิมนต์ ในเมื่อมีทายกมาขอพระต่อสงฆ์ หรือ แจกอาหารให้สงฆ์) จึงกราบทูลความดำริของท่านแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคประทาน สาธุการ และทรงแสดงความเห็นชอบด้วยที่จะให้ท่านทัพพมัลลบุตรทำหน้าที่ ทั้งสองนั้น.

จึงตรัสเรียกประชุมสงฆ์ ให้สงฆ์เชิญพระทัฬหฬัลลบุตรก่อนแล้ว ให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอความเห็นชอบในการสมมติ พระทัฬหฬัลลบุตร เป็นผู้แจกเสนาสนะและแจกภัตต์ เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันสงฆ์ได้ สมมติ (หรือแต่งตั้ง) แล้ว.

พระทัฬหฬัลลบุตรทำหน้าที่มาด้วยดี ครั้งหนึ่งถูกภิกษุพวกพระเมตติยะ และภุมมชกะ (สองรูปนี้เป็นหัวหน้าของกลุ่มภิกษุผู้มักก่อเรื่องเสียหาย) เข้าใจผิดคิดว่าท่านไปแนะนำคหบดีผู้หนึ่ง มิให้ถวายอาหารดี ๆ แก่พวกตน ซึ่งความจริง คหบดีผู้นั้นไม่เลื่อมใส และรังเกียจด้วยตนเอง จึงใช้นางเมตติยา ภิกษุณีให้เป็นโจทฟ้องพระทัฬหฬัลลบุตร ในข้อหาต้องอาบัติปาราชิก เพราะข่มขืนนาง.

พระพุทธเจ้าทรงไต่สวน ได้ความว่าเป็นการกล่าวใส่ความ จึงให้ภิกษุทั้งหลายสีกนางเมตติยาภิกษุณี พวกภิกษุผู้ใช้ออกรับสารภาพ ภิกษุทั้งหลาย จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาค ทรงติเตียนหมุ่ภิกษุผู้คิดร้ายใส่ความฟ้อง พระทัฬหฬัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล แล้วทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติสังฆาทิเสส แก่ภิกษุผู้ประพฤติเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โจทเอง หรือให้ผู้อื่นโจทซึ่งผู้ใด ผู้นั้นถึงซึ่งนับว่าเป็นอุปสัมบัน ๒. สำคัญว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ๓.โจทด้วยปาราชิกใด ปาราชิกนั้นไม่มีมูลด้วยความเห็นเป็นต้น ๔.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจทในที่ต่อหน้า ด้วยอธิบาย จะให้เคลื่อนจาก พรหมจรรย์ ๕.ผู้ต้องโจทในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นสังฆาทิเสส (บุพพสิกขาฯ หน้า๑๔๑).

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุชฺช ทฺวโฐ โทโส อัปปะตีโต อัญญะภาคิยัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชัดใจ มีโทสะ ไม่แช่มชื่น ถือเอาเอกเทศบางแห่ง แห่งอธิกรณอันเป็นเรื่องอื่น ให้เป็นเพียงเลศ ตามก่าจัด ซึ่งภิกษุ ด้วยธรรมอันมีโทษถึงปาราชิก ด้วยหมายความว่า แม้ในเรายังเธอให้เคลื่อนจากพรหมจรรย์นี้ได้ ครั้นสมัยอื่นแต่นั้น อันผู้ใดผู้หนึ่งถือเอาตามก็ตาม ไม่ถือเอาตามก็ตาม แต่อธิกรณนั้นเป็นเรื่องอื่นแท้ เอกเทศบางแห่ง เธอถือเอาพอเป็นเลศ” แลภิกษุ ย่นองโทสะอยู่ เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้สำคัญเป็นอย่างนั้นใจเองก็ดี สั่งให้ผู้อื่นใจก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๔.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวกพระเมตติยะและ ฤๅมชกะ (ชุดเดียวกับสิกขาบท ที่แล้ว) แกล้งหาเลศโจทพระทัฬหฬัลลบุตร ด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูลคือ เห็นแพะตัวผู้กับตัวเมียกำลังสืบพันธุ์กัน กันัดกันตั้งชื่อแพะตัวผู้ว่า พระทัฬหฬัลลบุตร ตั้งชื่อแพะตัวเมียว่า เมตติยาภิกษุณี แล้วเที่ยวพูดว่าตนได้เห็นพระทัฬหฬัลลบุตรเสพเมถุนกับนางเมตติยาภิกษุณี ด้วยตาตนเอง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระทัฬหฬัลลบุตร ได้ความว่าเป็นการอ้างเลศใส่ความ จึงมอบให้สงฆ์จัดการไต่สวนภิกษุพวกที่อ้างเลศใส่ความ เมื่อพวกเธอรับเป็นสัตย์ จึงทรงติเตียนแล้วบัญญัติสิกขาบท ห้ามอ้างเลศใส่ความภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกไม่มีมูล ทรงปรับอาบัติสังฆาทิเสสแก่ผู้ลวงละเมิด.

* เลศ คือข้ออ้าง,เรื่องเล็กน้อยๆ,เล่ห์เหลี่ยม กิริยาอาการที่จะยกขึ้นเป็นข้ออ้างใส่ความได้(พระไตรปิฎก มจร. ๑/๔๓๑/๓๙๑)

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคคัสสะ สังขัสสะ เกทาเย.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ตะเกียกตะกายเพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรือถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกัน ยกย่องยัณอยู่ ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ตะเกียกตะกาย เพื่อทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียง หรืออย่าได้ถือเอาอธิกรณ์อันเป็นเหตุแตกกันยกย่องยัณอยู่ ขอท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองคองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลาย พึงสวดสมณุภาสน์^๑กว่าจะครบสามจบเพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้ อย่างนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม พระเทวทัตได้เข้าไปหา พระโกกาลิกะ พระกฏโมรกตีสสกะ พระชันชเทวบุตร และพระสมุทรรทัต ชักชวนให้ทำสงฆ์ให้แตกกัน พร้อมทั้งบอกแผนการที่จะเสนอไปในทาง ให้เคร่งครัดยิ่งขึ้น ๕ ข้อ ซึ่งเข้าใจว่า พระผู้มีพระภาค คงไม่ทรงอนุญาต และตนจะได้้นำข้อเสนอนั้น ประกาศแก่มหาชน. ข้อเสนอ ๕ ข้อ คือ:-

^๑สวดสมณุภาสน์ คือ สงฆ์ตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปสวดประกาศห้ามภิกษุไม่ให้ถือการอันมิชอบ (พระไตรปิฎก ๑/๔๔๖/๔๑๒)

๑.ภิกษุพึงอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าละแวกบ้านต้องมีโทษ.

๒.ภิกษุพึงถือบิณฑบาตเป็นวัตรตลอดชีวิต. ผู้ได้รับนิมนต์ (ไปฉันตามบ้าน) ต้องมีโทษ.

๓.ภิกษุพึงใช้ผ้าบังสุกุล*จนตลอดชีวิต ผู้ได้รับคหบดีจีวร (ผ้าที่เขาถวาย) ต้องมีโทษ.

๔.ภิกษุพึงอยู่โคนไม้ จนตลอดชีวิต ผู้ใดเข้าสู่ที่มุง (ที่มีหลังคา) ต้องมีโทษ.

๕.ภิกษุไม่พึงฉันปลาและเนื้อ ผู้ใดฉันต้องมีโทษ.

ภิกษุเหล่านั้นจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค กราบทูลขอเสนอทั้ง ๕ ข้อนั้น. พระผู้มีพระภาคตรัสห้ามว่า **“อย่าเลย เทวทัต ภิกษุใดปรารณาก็จะอยู่ป่า ภิกษุใดปรารณาก็จะอยู่บ้าน ภิกษุใดปรารณาก็จะเที่ยวบิณฑบาต ภิกษุใด ปรารณาก็จะยินดีการนิมนต์ ภิกษุใดปรารณาก็จะถือผ้าบังสุกุล ภิกษุใดปรารณาก็จะยินดีผ้าคหบดี ดูก่อนเทวทัต เราอนุญาตรุกขมูลเสนาสนะตลอด ๘ เดือนเท่านั้น เราอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์ด้วยอาการ ๓ อย่าง คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ยิน ๓. ไม่ได้รังเกียจ.”** พระเทวทัตดีใจ จึงเที่ยวประกาศ ให้เห็นว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงอนุญาตข้อเสนอดีของตน ทำให้คนที่มิปัญญาทรมบางคนเห็นว่า พระสมณโคตมเป็นผู้มักมาก แต่คนที่เข้าใจเรื่องดี กลับติเตียนพระเทวทัต

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงไต่สวนพระเทวทัตรับเป็นสัตย์ แล้วจึงทรงติเตียนและบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุพากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกัน เมื่อภิกษุอื่นห้ามปรามไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) เพื่อให้เธอเลิกเรื่องนั้นเสีย ถ้าสวดประกาศครบ ๓ ครั้ง ยังไม่ละเลิก ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

* ผ้าเบื่อนุ่น คือ ผ้าห่อศพ หรือเศษผ้าที่เขาทิ้งตามกองขยะบ้าง ตามที่ต่าง ๆ บ้าง นำมาซักและปะติดปะต่อเป็นจีวร

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๑

ตัสสเอว โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา.....

“อนึ่ง มีภิกษุผู้ประพฤติตาม ผู้พูดเข้ากันของภิกษุนั้นแล ๑ รูปบ้าง ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง เธอทั้งหลายกล่าวอย่างนี้ว่า ขอท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวคำอะไร ๆ ต่อภิกษุนั้น ภิกษุนั้นกล่าวอุกกรรมด้วย ภิกษุนั้นกล่าวอุกวินัยด้วย ภิกษุนั้นถือเอาความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้ากล่าวด้วย เธอทราบความพอใจและความชอบใจของพวกข้าพเจ้าจึงกล่าว คำที่เรากล่าวนั้นย่อมควรแม้แก่พวกข้าพเจ้า

ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายฟังว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านทั้งหลายอย่าได้กล่าวอย่างนั้น ภิกษุนั้นหาใช่ผู้กล่าวอุกกรรมไม่ด้วย ภิกษุนั้นหาใช่ผู้กล่าวอุกวินัยไม่ด้วย ความทำลายสงฆ์อย่าได้ชอบแม้แก่พวกท่าน ขอพวกท่านจงพร้อมเพรียงด้วยสงฆ์ เพราะว่าสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ประองคองกันไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน ย่อมอยู่ผาสุก แลภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยิ่งยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุเหล่านั้น อันภิกษุทั้งหลายฟังสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอทั้งหลายถูกสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้นั้นเป็นการดี หากเธอทั้งหลายไม่สละเสียเป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณูภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุผู้มีจิตฟุ้งซ่าน ๕.ภิกษุผู้กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เนื่องมาจากสิกขาบทที่ ๑๐ คือ ภิกษุโกกาลิกะ เป็นต้น สนับสนุนพระเทวทัตว่าไม่ควรติเตียนพระเทวทัต ซึ่งพูดเป็นธรรม เป็นวินัย ต้องด้วยความพอใจของตน. ภิกษุทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุพวกที่สนับสนุน ภิกษุผู้พากเพียรทำสงฆ์ให้แตกกันนั้น.

ความทราบถึงพระพุทธเจ้าจึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ สอบถามได้ความจริงแล้วจึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทข้างต้น โดยถ้าเตือน (สวดประกาศเป็นการสงฆ์) ครบ ๓ ครั้งแล้ว ยังไม่ละเลิกความประพฤตินั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๒

ภิกษุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาบันเณสุ....

“อหนึ่งภิกษุเป็นผู้มีสัญชาติแห่งคนว่ายาก อันภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าวอยู่ ถูกทางธรรม ในสิกขาบททั้งหลายอันเนื่องในอุเทศ ทำตนให้เป็นผู้อื่นใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ด้วยกล่าวได้ว่า พวกท่านอย่าได้กล่าวอะไรต่อเรา เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม แม้เราก็จักไม่กล่าวอะไร ๆ ต่อพวกท่านเหมือนกัน เป็นคำดีก็ตาม เป็นคำชั่วก็ตาม ขอพวกท่านจงเว้นจากการว่ากล่าวเราเสีย

ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้ ทำตนให้เป็นผู้อื่นใคร ๆ ว่ากล่าวไม่ได้ ขอท่านจงทำตนให้เขาว่ากล่าวได้แล แม้ท่านก็จงว่ากล่าวภิกษุทั้งหลายโดยชอบธรรม แม้ภิกษุทั้งหลายก็จักว่ากล่าว ท่านโดยชอบธรรม เพราะว่าบริษัท ของพระผู้มีพระภาคนั้น เจริญแล้วด้วยอาการอย่างนี้ คือด้วยว่ากล่าวซึ่งกันและกัน ด้วยเตือนกันและกันให้ออกจากอาบัติ แลภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสีย หากเธอถูกสวดสมณุภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้โดยนี้ นั่นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณุภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ โฉสิตาราม ใกล้กรุงโกสัมพี สมัยนั้น พระฉันทะ^๑ประพตือนาจารย์ (ความประพตีสันไม่สมควร) ภิกษุทั้งหลาย ว่ากล่าว กลับว่าติเตียน ภิกษุทั้งหลายจึงพากันติเตียน

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงเรียกประชุมสงฆ์ ได้สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำตนเป็นผู้ว่ายาก ถ้าไม่เชื่อฟัง ภิกษุทั้งหลายสวดประกาศตักเตือน (เป็นการสงฆ์) ถ้าครบ ๓ ครั้ง ยังไม่เลิกความประพตีสันนั้น ต้องอาบัติสังฆาทิเสส.

สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑๓

ภิกษุ ปะเนาะ อัญญะตะรัง คามัง วา นิคะมัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุเข้าไปอาศัยบ้านก็ดี นิคมก็ดี แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่ เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพตีสกุล ความประพตีสกุลของเธอ เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันเธอประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลาย พึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพตีสกุล ความประพตีสกุลของท่านเขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลายอันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ พึงกล่าวกับภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า พวกภิกษุถึงความพอใจด้วย ถึงความขัดเคืองด้วย ถึงความหลงด้วย ถึงความกลัวด้วย ย่อมขับภิกษุบางรูป ย่อมไม่ขับภิกษุบางรูป เพราะอาบัติเช่นเดียวกัน ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้กล่าวอย่างนั้น

^๑ พระฉันทะ เคยเป็นสาวกของเจ้าชายสิทธัตถะในวันเสด็จออกบรรพชา ต่อมาเมื่อบวชเป็นภิกษุถือว่าตนเป็นคนใกล้ชิดพระพุทธเจ้าใครว่ากล่าวก็ไม่ยอมเชื่อฟัง (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑/๔๕๔/๔๒๔)

ภิกษุทั้งหลาย หาได้ถึงความพอใจไม่ หาได้ถึงความขัดเคืองไม่ หาได้ถึงความหลงไม่ หาได้ถึงความกลัวไม่ ท่านเองแลเป็นผู้ประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม ความประพฤติเลวทรามของท่าน เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย และสกุลทั้งหลาย อันท่านประทุษร้ายแล้ว เขาได้เห็นอยู่ด้วย เขาได้ยินอยู่ด้วย ท่านจงหลีกไปเสียจากอาวาสนี้ ท่านอย่าอยู่ในที่นี้ และภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนี้ ยังยกย่องอยู่อย่างนั้นเทียว ภิกษุนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบสามจบ เพื่อให้สละกรรมนั้นเสียหากเธอถูกสวดสมณูภาสน์กว่าจะครบสามจบอยู่ สละกรรมนั้นเสีย สละได้อย่างนี้นั้นเป็นการดี หากเธอไม่สละเสีย เป็นสังฆาทิเสส."

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สกุล หมายถึงสกุล ๔ คือ สกุลกษัตริย์ สกุลพราหมณ์ สกุลแพศย์
สกุลศูทร

บทว่า เป็นผู้ประทุษร้ายสกุล คือ ประจบสกุลด้วยดอกไม้ก็ดี ผลไม้ก็ดี
แบ่งก็ดี ดินก็ดี ไม้สัณฑ์ก็ดี ไม้ไผ่ก็ดี การแพทย์ก็ดี การสื่อสารก็ดี

บทว่า มีความประพฤติเลวทราม คือ ปลุกไม้ดอกเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่น
ปลุกบ้าง รตนน้ำเองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง
ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ไซ้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ยังไม่ถูกสวดสมณูภาสน์ ๒.ภิกษุผู้สละเสียได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุเมื่อดังขันธ์ ๕.ภิกษุผู้กระสันกระสายเพราะเวทนา ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสาวัตถี. ครั้งนั้น ภิกษุที่ชื่อว่าเป็นพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพลุกะ เป็นภิกษุเจ้าถิ่น อยู่ในชนบท ชื่อว่า กิฏาคิริ เป็นพระอลัชชี (ไม่ละอาย) ภิกษุเหล่านั้น ประพฤติอนาจาร มีประการต่างๆ เช่นการประจบคฤหบดี ทำสิ่งต่างๆ ให้เขา เล่นชนต่างๆ.

มีภิกษุรูปหนึ่งจำพรรษาในแคว้นกาสิ ผ่านมาพัก ณ ชนบทนั้น เพื่อจะเดินทางไปกรุงสาวัตถี เพื่อเข้าเฝ้าพระพุทธเจ้า ภิกษุนั้นเข้าไปบิณฑบาต ในหมู่บ้านด้วยอาการสำรวม แต่มนุษย์ทั้งหลายไม่ชอบ เพราะไม่แสดงอาการ ประจบประแจงเหมือนภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพลุกะ จึงไม่ถวาย อาหาร. แต่อุบาสกผู้หนึ่ง(เป็นผู้เข้าใจพระธรรมวินัยถูกต้อง) เห็นเข้าจึงนิมนต์ ภิกษุนั้นไปฉันที่บ้านของตน และขอให้ท่านไปกราบทูลพระพุทธเจ้าว่า ภิกษุ พวกพระอัสสชิ และปุนัพพลุกะ ประพฤติตนไม่สมควรต่าง ๆ ความทราบถึง พระพุทธเจ้า ทรงติเตียนว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การกระทำของภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้นนั้น ไม่เหมาะ ไม่สม ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย โฉนภิกษุโมฆบุรุษเหล่านั้น จึงได้ประพฤตินาจารย์เห็นปานนี้ คือ ปลุกต้นไม้ดอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นปลุกบ้าง รดน้ำเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นรดบ้าง เก็บดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นเก็บบ้าง ร้อยกรองดอกไม้เองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นร้อยกรองบ้าง ทำมาลัยต่อกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำมาลัยเรียงกันเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้ช่อเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พุ่มเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้เทริดเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้พวงเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง ทำดอกไม้แผงสำหรับประดับอกเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นทำบ้าง

พวกเธอนำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยต่อกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งมาลัยเรียงกัน นำไปเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่น

นำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้ช่อ นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พุ่ม
นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้เทริด นำไปเองบ้าง
ใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง ซึ่งดอกไม้พวง นำไปเองบ้างใช้ให้ผู้อื่นนำไปบ้าง
ซึ่งดอกไม้แผง สำหรับประดับอก เพื่อกุลสตรี เพื่อกุลธิดา เพื่อกุลกุมารี
เพื่อสะใภ้แห่งสกุล เพื่อกุลทาสี

พวกเธอฉันอาหารในภาชนะอันเดียวกันบ้าง ตีมน้ำในขัน
ใบเดียวกันบ้าง นึ่งบหาสนะอันเดียวกันบ้าง นอนบนเตียงอันเดียว
กันบ้าง นอนร่วมเครื่องลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกัน
บ้าง นอนร่วมเครื่องลาด และคลุมผ้าห่มร่วมกันบ้าง กับกุลสตรี กุลธิดา
กุลกุมารี สะใภ้แห่งสกุล กับกุลทาสี

ฉันอาหารในเวลาวิกาลบ้าง ตีมน้ำเมาบ้าง ทัดทรงดอกไม้ของ
หอมและเครื่องลูบไล้บ้าง ฟ้อนรำบ้าง ขับร้องบ้าง ประโคมบ้าง
เต้นรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ขับร้องกับหญิงฟ้อนรำบ้าง
ประโคมกับหญิงฟ้อนรำบ้าง เต้นรำกับหญิงฟ้อนรำบ้าง ฟ้อนรำกับหญิง
ขับร้องบ้าง ขับร้องกับหญิงขับร้องบ้าง ประโคมกับหญิงขับร้องบ้าง
เต้นรำกับหญิงขับร้องบ้าง ฟ้อนรำกับหญิงประโคมบ้าง ขับร้องกับหญิง
ประโคมบ้าง ประโคมกับหญิงประโคมบ้าง เต้นรำกับหญิงประโคมบ้าง
ฟ้อนรำกับหญิงเต้นรำบ้าง ขับร้องกับหญิงเต้นรำบ้าง ประโคมกับหญิง
เต้นรำบ้าง เต้นรำกับหญิงเต้นรำบ้าง เล่นหมากกรุกแถวละแปดตาบ้าง
เล่นหมากกรุกแถวละสิบตาบ้าง เล่นหมากเก็บบ้าง เล่นชิงนางบ้าง
เล่นหมากไหบ้าง เล่นโยนห่วงบ้าง เล่นไม้หึ่งบ้าง เล่นฟาดให้เป็น
รูปต่างๆ บ้าง เล่นสะกาบ้าง เล่นเป่าใบไม้บ้าง เล่นไถน้อยๆ บ้าง
เล่นหกคะเมนบ้าง เล่นไม้กัณฑ์บ้าง เล่นตวงทรายด้วยใบไม้บ้าง
เล่นรถน้อยๆ บ้าง เล่นธนูน้อยๆ บ้าง เล่นเขียนทายบ้าง เล่นทายใจบ้าง
เล่นเลียนคนพิการบ้าง หัดขี่ช้างบ้าง หัดขี่ม้าบ้าง หัดขี่รถบ้าง หัดยิง
ธนูบ้าง หัดเพลงอาวุธบ้าง วังผลัดช้างบ้าง วังผลัดม้าบ้าง วังผลัดรถบ้าง
วังขับกันบ้าง วังเปรี้ยวกันบ้าง ผีปากบ้าง ประมอมือบ้าง ปล้ำกันบ้าง

ชกมวຍกันบ้าง ปลูกผ้าสังฆาฏิ ณ กลางสถานเด่นรำ แล้วพูดกับหญิง
 ฟ้อนรำอย่างนี้ว่า น้องหญิงเธอจงฟ้อนรำ ณ ที่นี้ดังนี้บ้าง ให้การคำนับบ้าง
 ประพฤติอาจารย์อย่างต่าง ๆ บ้างเล่า.”

ทรงรับสั่งให้พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะ พาหมู่ภิกษุไปทำ
 ปิพพาชนียกรรม (การลงโทษโดยสงฆ์ให้ประพฤติวัตร และไล่ให้ออกจากที่นั้น)
 แก่พวกภิกษุหมุนั้น (ซึ่งเป็นสัทธีวาริกรของพระอัครสาวกทั้งสอง)

แต่ภิกษุพวกนั้นสงฆ์ทำปิพพาชนียกรรมแล้ว ยังไม่ประพฤติชอบ
 หายเยอหยิ่ง ไม่ประพฤติกลับตัว ไม่ขอขมาภิกษุทั้งหลาย ยังด่าว่าการกสงฆ์
 (สงฆ์ผู้ดำเนินการในกิจตามพระธรรมวินัย) เทียวใส่ความว่าการกสงฆ์ลำเอียง
 บริวารของภิกษุนั้นบางพวกหลีกไปเสียก็มี บางพวกสีกเสียก็มี.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบความนั้น ทรงรับสั่งให้ประชุมสงฆ์บัญญัติ
 สิกขาบท มีใจความว่า ภิกษุประทุษร้ายสกุล มีความประพฤติเลวทราม เป็นที่
 รู้เห็นทั่วไป ภิกษุทั้งหลายพึงขับเสียจากที่นั้น ถ้าเธอกลับว่าดีเตียน ภิกษุทั้งหลาย
 พึงสวดประกาศ (เป็นการสงฆ์) ให้เธอละเลิก ถ้าสวดครบ ๓ ครั้ง ยังดื้อดั่ง ต้อง
 อาบัติสังฆาทิเสส.

๔. อนิยตกัณฑ์

อาบัติอันไม่แน่ว่าจะควรปรับในข้อไหนมี ๒ สิกขาบท

อนิยตสิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือในอาสนะ กำบัง พอจะทำการได้กับมาตุคามผู้เดียว อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นนั้นแล้ว พุดขึ้นด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยปาราชิกก็ดี ด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิญาณซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วยธรรม ๓ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ด้วยปาราชิกบ้าง ด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้น กล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น ธรรมนี้ชื่อ อนิยต.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า มาตุคาม ได้แก่ หญิงมนุษย์ ไม่ใช่หญิงยักษ์ ไม่ใช่หญิงเปรต ไม่ใช่สัตว์ดิรัจฉานตัวเมีย โดยที่สุด แม้เด็กหญิงที่เกิดในวันนั้น ไม่ต้องพุดถึงสตรีผู้ใหญ่

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ที่ลับตา ๑ ที่ลับหู ๑

ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว หรือชูศีรษะ ไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้

ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่พุดตามปกติได้
อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือเป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยผ้า บานประตู

บทว่า พอจะทำการได้ คือ อาจเพื่อจะเสพเมถุนธรรมได้

คำว่า สำเร็จการนั่ง หมายความว่า เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุ
นั่งใกล้หรือนอนใกล้ก็ดี เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ก็ดี
นั่งทั้งสองคน หรือนอนทั้งสองคนก็ดี

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม ใกล้กรุงสรวดี สมัยนั้น
พระอุทายเป็นผู้เข้าสู่สกุลมากด้วยกันในกรุงสรวดี วันหนึ่ง เข้าไปนั่ง
ในห้องลับตาสองต่อสองกับหญิงสาว สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง
นางวิสาขาได้รับเชิญไปสู่สกุลนั้นเห็นเข้า จึงทักท้วงว่าเป็นการไม่สมควร
ก็ไม่เอื้อเฟื้อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรง
ไต่สวนได้ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความ
ว่า ภิกษุหนึ่งในที่ลับตาสองต่อสองกับหญิงเป็นที่อันพอจะประกอบกรรมได้
ถ้าอุบาสิกามีวาจาควรเชื่อได้กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน
๓ อย่าง คืออาบัติปาราชิก (เพราะเสพเมถุน) ก็ตาม อาบัติสังฆาติเสส
(เพราะถูกต้องกายหญิง หรือเกี่ยวหญิง เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตตีย์ (เพราะ
นั่งในที่ลับสองต่อสองกับหญิง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุสารภาพว่าตนนั้น ก็จะถูกอุบาสิกา
ผู้มีวาจาเชื่อถือได้รับอาบัติได้ ๓ อย่างดังกล่าว.

อนิยตสิกขาบทที่ ๒

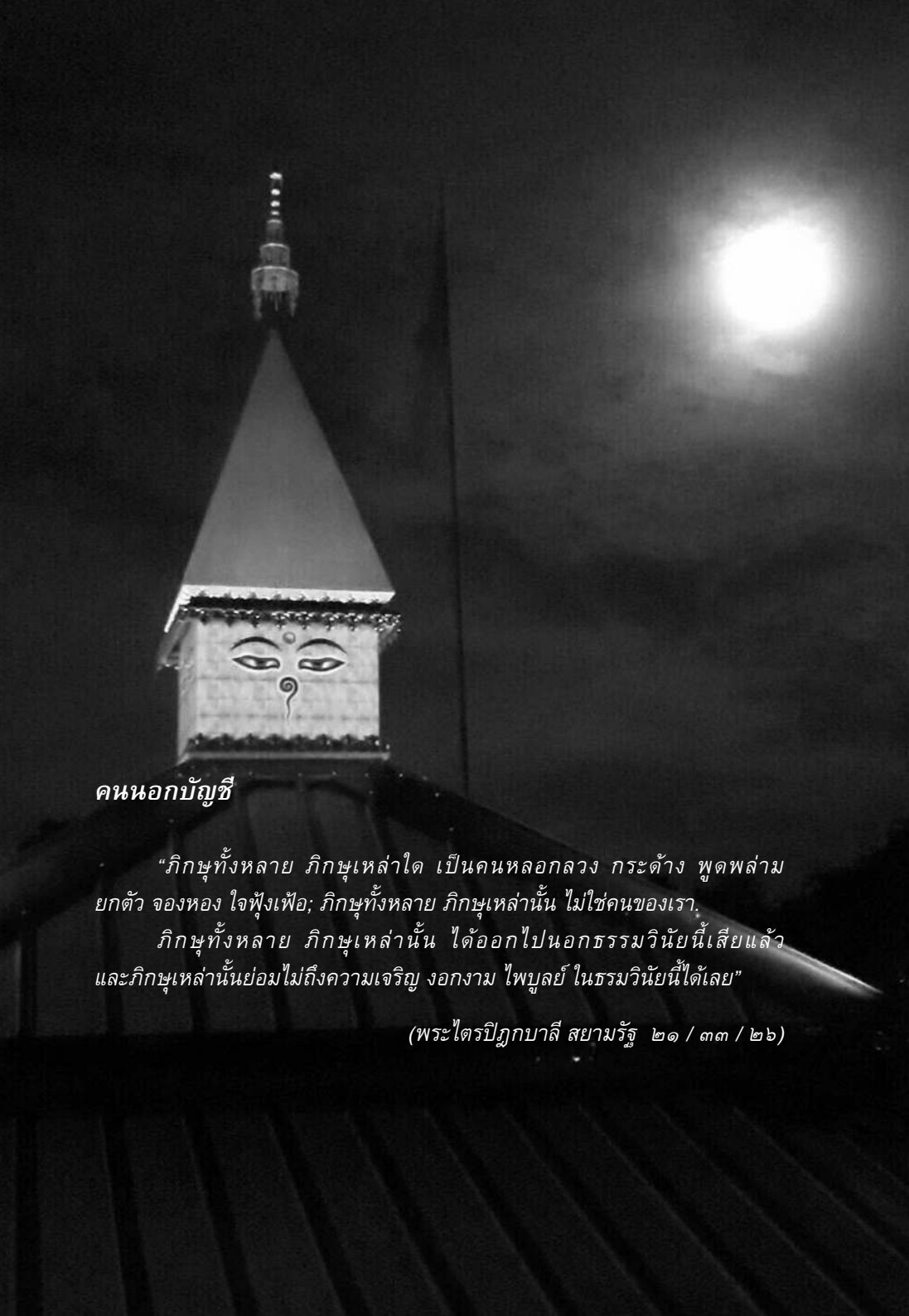
นะ เหวะ โข ปะนะ ปะฏิฉนัง อาสะนัง โหติ.....

“อนึ่ง สถานหาเป็นอาสนะกำบังไม่เลยทีเดียว หาเป็นที่พอจะทำการได้ไม่ แต่เป็นที่พอจะพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบได้อยู่ แลภิกษุใดรูปเดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับด้วยมาตุคามผู้เดียว ในอาสนะมีรูปอย่างนั้น อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้ เห็นภิกษุกับมาตุคามนั้นแล้ว พูดขึ้นด้วยธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสก็ดี ด้วยปาจิตติยก็ดี ภิกษุปฏิบัติญาณ ซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับด้วย ธรรม ๒ ประการ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือด้วยสังฆาทิเสสบ้าง ด้วยปาจิตติยบ้าง อีกอย่างหนึ่ง อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อได้นั้นกล่าวด้วยธรรมใด ภิกษุนั้นพึงถูกปรับด้วยธรรมนั้น แม้ธรรมนี้ก็ชื่อ อนิยต.”

เรื่องต้นบัญญัติ

เล่าเรื่องสืบมาจากสิกขาบทก่อน. พระอุทายีเห็นว่าพระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับมีอาสนะกำบังกับหญิงสองต่อสอง จึงนั่งในที่ลับไม่กำบังเสียเลยทีเดียวนักสองต่อสองกับหญิงนั้น สนทนาบ้าง กล่าวธรรมบ้าง นางวิสาขาไปพบเข้าอีก จึงทักท้วงว่าไม่สมควรเช่นเคย พระอุทายี ก็ไม่เอื้อเพื่อเชื่อฟัง.

ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ ทรงได้สวนไต่ความเป็นสัตย์แล้ว จึงทรงติเตียนและทรงบัญญัติสิกขาบท ใจความว่า ภิกษุนั่งในที่ลับ (อาสนะหากำบังไม่เลยทีเดียว) สองต่อสองกับหญิง ถ้ามีอุบาสิกามีวาจาควรเชื่อถือได้ กล่าวว่า ภิกษุต้องอาบัติอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๒ อย่าง คือ อาบัติสังฆาทิเสส (เพราะพูดเกี่ยวหญิง หรือพูดล้อหญิงให้น่าเรอตนด้วยกาม เป็นต้น) ก็ตาม อาบัติปาจิตติย (เพราะนั่งในที่ลับหุบกับหญิงสองต่อสอง) ก็ตาม. ถ้าภิกษุผู้นั้นรับสารภาพซึ่งการนั่ง พึงถูกปรับในอาบัติ ๒ อย่างนั้น หรือปรับตามที่อุบาสิกามีวาจาที่เชื่อถือได้นั้นกล่าวหา.

คนนอกบัญชี

“ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่าใด เป็นคนหลอกลวง กระด้าง พูดพละม
ยกตัว จองหอง ใจฟุ้งเฟ้อ; ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ไม่ใช่คนของเรา.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้น ได้ออกไปนอกธรรมวินัยนี้เสียแล้ว
และภิกษุเหล่านั้นย่อมไม่ถึงความเจริญ งอกงาม ไพบุลย์ ในธรรมวินัยนี้ได้เลย”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๓๓ / ๒๖)

คัมภีร์ภิกขุวิภังค์

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๒)

อาบัติเบา ที่มาในพระปาติโมกข์

๕. นิสสัคคิยกัณฑ์

อาบัติปาจิตตีย์ (อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป) ที่ต้องสละ
สิ่งของ แบ่งออกเป็น ๓ วรรคๆละ ๑๐ สิกขาบท

๑.จีวรวรรค วรรคว่าด้วยจีวร
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐สิกขาบท

นิสสัคคิยปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑

นิฎฐิตะจีวะรสัมมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสัมมิงกะจิเน, ทะสาหะปะระมัง.....

“จีวรสำเร็จแล้ว กฐินอันภิกษุตะเอาเสียแล้ว ฟังทรง
อดิเรกจีวรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป
เป็นนิสสัคคิยปาจิตตีย์.”

วิภัตต์

ที่ชื่อว่า อดิเรกจีวร ได้แก่ จีวรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน^๒ ยังไม่ได้วิกัป^๓.

คำว่า ให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคิย ความว่า เมื่ออรุณที่ ๑๑
ขึ้นมาจีวรนั้นเป็นนิสสัคคิย คือเป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือ บุคคล.

^๑กฐินตะ ในที่นี้ตามศัพท์แปลว่า รื้อไม่สะติง คือไม่แบบสำหรับรับผ้า หมายถึงยกเลิกอาณิสสสังกฐินที่ภิกษุพึงรับ
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๓/๔๖๒) (ดูหน้า ๒๕๘ ประกอบ)

^๒อธิษฐาน คือ การตั้งเอาไว้หรือตั้งใจกำหนดเอาไว้ ได้แก่ตั้งใจกำหนดเอาไว้ว่าจะเป็นของประจำตัวชนิดนั้นๆ เช่น
ไตรจีวร บาตร ; วิธอธิษฐาน กระทำโดยใช้กายคือมือสัมผัส หรือเปล่งวาจาตามคำอธิษฐานก็ได้ (วิ.ป. ๘/๓๒๒/๒๖๑,
วิ.อ.๒/๔๖๗/๑๔๗) (ดูหน้า ๔๐๘ ประกอบ)

^๓วิกัป คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ คือขอให้ภิกษุหรือสามเณรรูปอื่นร่วมเป็นเจ้าของสิ่งที่จะวิกัปนั้น ทำให้ไม่ต้องอาบัติ
แม้เก็บไว้เกินกำหนด (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์ หน้า ๒๒๗)

อนาบัติ

๑.ในภายใน ๑๐ วัน ภิกษุอธิฐาน ๒.ภิกษุวิกัปไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป
๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ
๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ โคตมกเจติย เขตกรุงสาวัตถี สมัยนั้น ทรงอนุญาตให้ภิกษุมีจีวรได้เพียง ๓ ผืน (ผ้านุ่ง, ผ้าห่ม, ผ้าห่มซ้อนที่เรียกว่า สังฆาฏี) ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุผู้รวมกันเป็นคณะ ๖ รูป) เข้าบ้าน อยู่ในวัด ลงสู่ที่อาบน้ำ ด้วยไตรจีวรต่างสำหรับกัน ภิกษุทั้งหลายดิเตียน ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค ทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บอติเรกจีวร (จีวรที่เกินจำเป็น คือเกินจำนวนที่กำหนด) ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์.

ต่อมามีเหตุเกิดขึ้น พระอานนท์ใคร่จะเก็บผ้าไว้ถวายพระสารีบุตร พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมให้เก็บไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าประกอบด้วยชาติและประมาณเป็นของ ๒.ผ้านั้นถึงซึ่งกาล นับวันได้ ถือว่ามีมือของตนแล้ว เป็นต้น ๓.ปลีโพยทั้ง ๒ ขาดแล้ว ๔.ผ้านั้นเป็นอติเรกจีวร ๕.ล่วง๑๐วันไป พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๕๕).

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๒

นิภูติจะจีวรสัมมิง ภิกขุณา อุพพะตัสสัมมิงกะฐิเน, เอกะรัตตัมปิ เจ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว ถ้าภิกษุอยู่
ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ
เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

วิภังค์

คำว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้สิ้นราตรีหนึ่ง ความว่า ถ้าภิกษุอยู่ปราศจากผ้าสังฆาฏิกีดี จากผ้าอุตราสงค์กัถี จากผ้าอันตราวาสกัถี แม้คืนเดียว.

อนาบัติ

๑.ภายในอรุณ ภิกษุถอนเสีย ๒.ภิกษุสละให้ไป ๓.จีวรหาย ๔.จีวรฉิบหาย ๕.จีวรถูกไฟไหม้ ๖.โจรชิงเอาไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะ ๘.ภิกษุได้รับสมมติ ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเอาผ้าสังฆาฏี (ผ้าห่มซ้อนข้างนอก) ผากภิกษุรูปอื่นไว้ จาริกไปสู่ชนบทด้วยสบน (ผ้าห่ม) กับจีวร (ผ้าห่ม) รวม ๒ ผืนเท่านั้น. ผ้าที่ผากไว้นานขึ้นราเปรอะเปื้อน ภิกษุผู้รับผากจึงนำออกตาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงติเตียน และทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้คืนหนึ่ง. ในบทวิภังค์ของสิกขาบทนี้ว่า ช่วงก่อนอรุณขึ้น^๑ รักษาผ้าไตรไว้ในที่มีรั้ว หรือกำแพงล้อม, เเงโคนไม้ในที่นั้นในขณะอยู่คนเดียวได้ แต่หากอยู่หลายคนหรืออยู่ที่ปราศจากรั้ว กำแพงล้อม อย่าให้จีวรละหัดถบาส^๒ ถ้าล่วงละเมิดต้องอาบัติ นิสสัคคิยาจิตติย.

ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น ภิกษุเป็นไข้ ไม่สามารถนำจีวรไปได้ทั้ง ๓ ผืน จึงทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดสมมติแก่ภิกษุเช่นนั้นเป็นกรณีพิเศษ และไม่รับอาบัติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้าภิกษุชัษฐานเป็นจีวรแล้ว ๒.ไม่มีอาณิสสสังกฐิน ๓.ไม่ได้อธิปวาสนสมมติ ๔.อยู่ปราศจากผ้านั้นราตรีหนึ่งจนอรุณใหม่ขึ้นมา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคิยาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๑๕๖).

^๑ ในบุพพสิกขาवरณนาหน้า ๕๐๔ กล่าวว่า โบราณคติสืบมา... ให้รู้จักอรุณแดงขึ้นมา.. ให้ทันอรุณขาวก่อนอรุณแดง

^๒ หักถบาส แปลว่า บ่วงแห่งมือ (ระยะบ่วงมือ ในบุพพสิกขาवरณนา หน้า ๔๖๔ กล่าวว่า ประมาณ ๒ ศอก ๑ คืบ)

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓

นิฏฐิตะจีวรธัมมัง ภิกขุณา อุพพะตัสสังกะฐิเน, ภิกขุโน ปะเนวะ.....

“จีวรของภิกษุสำเร็จแล้ว กฐินเดาะเสียแล้ว อกาลจีวร
เกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุหวังอยู่ก็พึงรับ ครั้นรับแล้ว พึงรับให้ทำ
ถ้าผ้านั้นมีไม่พอ เมื่อความหวังว่าจะได้มีอยู่ภิกษุนั้นพึงเก็บจีวรนั้น
ไว้ได้เดือนหนึ่งเป็นอย่างยิ่ง เพื่อจีวรที่ยังบกพร่องจะได้พอกัน
ถ้าเก็บไว้ยิ่งกว่ากำหนดนั้น แม้ความหวังว่าจะได้มีอยู่ เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อกาลจีวร ได้แก่ ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๑๑ เดือนในเมื่อไม่ได้
กรานกฐิน ผ้าที่เกิดขึ้นตลอด ๗ เดือนในเมื่อได้กรานกฐินแล้ว แม้ผ้าที่เขา
ถวายเจาะจงในกาล นี้ชื่อว่า อกาลจีวร*.

อนาบัติ

๑.ในภายในหนึ่งเดือน ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิภังค์ไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป
๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ
๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม สมัยนั้นอกาลจีวร (ผ้าที่เกิดขึ้นนอกกาลที่อนุญาตเป็นกาลทำจีวร. ดูเชิงอรรถ) เกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่ง แต่ไม่พอ
ทำจีวร เธอจึงพยายามดึงผ้านั้นให้ยืดแล้วรีดเป็นหลายครั้ง พระผู้มีพระภาค

* อกาลจีวร คือ (๑) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๑๒ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ของปีถัดไปสำหรับผู้ที่ไม่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๑๑
เดือน (๒) ตั้งแต่แรม ๑ ค่ำเดือน ๔ ถึงขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๑๑ ในปีเดียวกัน สำหรับผู้ที่ได้กรานกฐิน รวมเป็น ๗ เดือน
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒/๒๑/๕๐๐)

ทอดพระเนตรเห็นตรัสถามทราบความแล้ว จึงทรงอนุญาตให้เก็บผ่านอกกาลไว้ได้ ถ้ามีหวังว่าจะได้ทำจีวร ปรากฏว่าภิกษุบางรูปเก็บไว้เกิน ๑ เดือน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตตีย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา ปุราณะจีวะรัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติให้ซักก็ดี ให้ย้อมก็ดี ให้ทุบก็ดี ซึ่งจีวรเก่า เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติซักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้ภิกษุณีผู้มีโชญาติซักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ซักจีวรที่ยังไม่ได้บริโศก ๕.ภิกษุใช้ให้ซักบริวารอย่างอื่น เว้นจีวร ๖.ใช้สีกขมานาให้ซัก ๗.ใช้สามเณรีให้ซัก ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติเลย.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขตวนาราม. อติตภริยาของพระอุทายี เข้ามาบวชเป็นภิกษุณี รับอาสาซักผ้าของพระอุทายี ซึ่งมีน้ำอสุจิเประใหม่ ๆ นางได้นำน้ำอสุจินั้นส่วนหนึ่งเข้าปาก ส่วนหนึ่งใส่ไปในองค์กำเนิดเกิดตั้งครรรภ์ขึ้น จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีโชญาติ* ซัก, ย้อม หรือทุบ จีวรเก่า (คือที่นุ่งหรือห่มแล้วแม้คราวเดียว) ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

*มีโชญาติ คือไม่เกี่ยวเนื่องทางสายโลหิตตลอดเจ็ดชั่วคน คือวงศ์สกุลที่สืบสายโลหิตกันมา นับตั้งแต่ตัวภิกษุขึ้นไป ๓ ชั้น คือ ช้นพ่อ ช้นปู่ ช้นทวด กับนับจากตัวภิกษุลงมาอีก ๓ ชั้น คือ ช้นลูก ช้นหลาน ช้นเหลน รวมเป็น เจ็ดชั่วคน (วิ.อ. ๒/๕๐๓-๕/๑๖๕-๑๖๖) (เขย - สะใภ้ ของสกุล ไม่นับเป็นญาติสายโลหิต คือ เป็นผู้มีโชญาติในที่นี้)

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย หัตตะโต....

“อนึ่ง ภิกษุได้รับจีวรจากมือภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ เว้นไว้แต่
ของแลกเปลี่ยน เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับจีวรของภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.แลกเปลี่ยนกัน คือแลกเปลี่ยน
จีวรดีกับจีวรเลว หรือจีวรเลวกับจีวรดี ๓.ภิกษุถือวิสาสะ ๔.ภิกษุขอยืมไป
๕.ภิกษุรับบริวารอื่นนอกจากจีวร ๖.ภิกษุรับจีวรของสิกขมานา ๗.ภิกษุรับจีวร
ของสามเณรี ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม ใกล้กรุงราชคฤห์ พระอุทายี
แค้นได้ขอร้องนางอุบลวรรณา ซึ่งมีผ้าอยู่จำกัด นางจึงให้ผ้านุ่ง (อันตราสก)
ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามรับจีวรจากมือ
นางภิกษุณีผู้มีใช้ญาติ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด
ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมมีเงื่อนไข ไม่ปรับอาบัติในกรณีที่เป็นการแลก
เปลี่ยนกัน.

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานัง วา....

“อนึ่ง ภิกษุใด ขอจีวรต่อคฤหัสถ์ชายก็ดี ต่อคฤหัสถ์
หญิงก็ดี ผู้มีใช้ญาติ นอกจากสมัย เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.
สมัยในคำนัดังนี้: ภิกษุเป็นผู้มีจีวรถูกชิงเอาไปก็ดี มีจีวรฉิบหาย
ก็ดี นี่สมัยในคำนั.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ผู้มิใช่ญาติ คือ ไม่ใช่คนเนื่องถึงกัน ทางมารดาภักดี ทางบิดาภักดี ตลอด ๗ ช่วงอายุของบรรพชน

อนาปัตติ

๑.ภิกษุขอในสมัย ๒.ภิกษุขอต่อญาติ ๓.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๔.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๕.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ.

เรื่องต้นบัญญัติ

บุตรเศรษฐีเลื่อมใสพระอุปนันทศากยบุตร จึงปวารณาให้อะไรก็ได้ แต่เธอขอผ้า (ห่ม) จากตัวเขา แม้เขาจะขอไปเอาที่บ้านมาให้ก็ไม่ยอม พระศาสดาทรงทราบ ทรงติเตียนว่า “ดูก่อนโหมฆบุรุษการกระทำของเธอ นั้น ไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ไม่ควรทำ คนที่มีเชื้อญาติ ย่อมไม่รู้จักการกระทำอันสมควร หรือไม่สมควร ของที่มีอยู่หรือไม่มีของคน ที่ไม่ใช่ญาติ เมื่อเป็นเช่นนั้น เธอยังขोजีวรต่อบุตรเศรษฐีผู้มีเชื้อญาติได้.” จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามขोजีวรต่อคฤหัสถ์ชายหญิงที่มีเชื้อญาติ ถ้าขอได้มา ต้องนิสัสคิยปาจิตติย

ภายหลังมีโจรขโมยจีวรไป ภิกษุเห็นว่าทรงบัญญัติห้ามไว้จึงไม่ขोजีวร เปลือยกายเดินมา จึงตรัสว่า “เราอนุญาตให้ภิกษุผู้ถูกโจรแย่งชิงจีวรไป หรือมีจีวรฉิบหาย ขोजีวรต่อพ่อเจ้าเรือน หรือแม่เจ้าเรือน ผู้มิใช่ญาติได้ เธอเดินไปถึงวัดใดก่อน ถ้าจีวรสำหรับวิหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ในวัดนั้นมีอยู่ จะถือเอา ผ้าของสงฆ์นั้นไปห่มด้วยคิดว่า ได้จีวรนั้นมาแล้วจักคืนไว้ดังกล่าว

ดังนี้ก็ควร. ถ้าจีวรสำหรับบริหารก็ดี ผ้าลาดเตียงก็ดี ผ้าลาดพื้นก็ดี ผ้าปูที่นอนก็ดี ของสงฆ์ไม่มี ต้องปกปิดด้วยหญ้า หรือใบไม้เดินมา ไม่พึงเปลือยกายเดินมา ภิกษุใดเปลือยกายเดินมา ต้องอาบัติทุกกฏ.”
ทรงบัญญัติให้ข้อได้ ในเวลาจีวรถูกโจรชิงเอาไป หรือจีวรฉิบหาย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผ้ากว้างยาวควรวิกัปได้ ๒.ไม่มีสมัย ๓.ขอกับคนไม่ใช่ญาติ ๔.ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๕๙).

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗

ตัญเญ อัญญาตะโก อะหะปะติ วา อะหะปะตานี วา พะหุหิ.....

“ถ้าคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ ปวราณา ต่อภิกษุหนึ่งด้วยจีวรเป็นอันมาก เพื่อนำไปได้ตามใจ ภิกษุหนึ่ง พึงยินดีจีวร มีอุตราสงค์ อันตราวาสกเป็นอย่างมาก จากจีวร เหล่านั้น ถ้ายินดียิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุนำเอาไปด้วยคิดว่า จักนำจีวรที่เหลือมาคืน ๒.เจ้าเรือนถวาย บอกว่า จีวรที่เหลือจะเป็นของท่านรูปเดียว ๓.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุ จีวรถูกชิงไป ๔.เจ้าเรือนไม่ได้ถวายเพราะเหตุจีวรหาย ๕.ภิกษุขอต่อญาติ ๖.ภิกษุขอต่อคนปวราณา ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖ รูป) เทียบขอจีวรให้กลุ่มภิกษุที่มีจีวรถูกโจร

* หมายเหตุผู้รวบรวม สิกขาบทนี้มีความต่อเนื่องมาจากจีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖

ชิงไป หรือ จีวรหาย ทั้ง ๆ ที่ภิกษุเหล่านั้น มีผู้ถวายจีวรแล้ว เป็นการขอหรือ
เรียไรแบบไม่รู้จักประมาณ ได้ผ้ามากจนถูกหาวจะขายผ้าหรืออย่างไร
พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ถ้าภุคฺคหฺสฺถปวารณาให้รับจีวรมากผืน
เพื่อนำไปได้ตามใจ ก็รับได้เพียงผ้านุ่งกับผ้าห่มเท่านั้น รับเกินกว่านั้น
ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ยินดีเกินกว่ากำหนด ๒. ไม่มีเหตุเป็นต้นว่าผ้าเขาชิงเอาไปเสียหมด ๓. ขอกับคนผู้ไม่ใช่ญาติ
๔. ได้มาเป็นของตน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตติย (บุพเพสิกขาบรรณา หน้า๑๖๐).

นิสสัคคียปาจิตติย จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘

ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะพะปะติสสะ วา.....

“อหนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติ
ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะภิกษุไว้ว่า เราจักจ่ายจีวร
ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้ว ยังภิกษุชื่อนี้ให้ครองจีวร ถ้าภิกษุ
นั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้ว ถึงการกำหนด
ในจีวรในสำนักของเขาว่า ดิละ ท่านจงจ่ายจีวรเช่นนั้น หรือ
เช่นนี้ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้ แล้วยังรูปให้ครองเถิด เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย เพราะอาศัยความเป็นผู้ใดในจีวรติ.”

วิงค์

บทว่า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน คือ เป็นผู้อื่นเขาไม่ได้บอกไว้ก่อนว่า
ท่านเจ้าข้า ท่านต้องการจีวรเช่นไร ผมจักจ่ายจีวรเช่นไรถวายท่าน.

อนาบัติ

๑. ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒. ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้

๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน
 ๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
 ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายผู้หนึ่งพูดกับภริยาว่า จะถวายผ้าแก่พระอุปนันทะ เธอทราบ
 จึงไปพูดให้เขาถวายจีวร อย่างนั้นอย่างนี้ ถ้าถวายจีวรอย่างที่เขาไม่ให้
 เขาก็ไม่รู้จะเอาไปทำอะไร เขาจึงติเตียนว่ามักมาก ความทราบถึงพระผู้มี
 พระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามกำหนดให้คฤหัสถ์ที่ไม่ใช่ญาติ
 ไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ให้ซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ถวายตนด้วยหมายจะได้ของดี ๆ
 ทรงปรณอบดินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกขุ ปะเนวะ อุทิสสะ อุภินันัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตินัง วา.....

“อนึ่ง มีคฤหัสถ์ชายก็ดี คฤหัสถ์หญิงก็ดี ผู้มิใช่ญาติสองคน
 ตระเตรียมทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ไว้เฉพาะภิกษุว่า
 เราทั้งหลายจักจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
 เฉพาะผืน ๆ เหล่านี้แล้ว ยังภิกษุอื่นให้ครองจีวรหลายผืนด้วยกัน,
 ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน เข้าไปหาแล้วถึงการกำหนด
 ในจีวรในสำนักของเขาว่า ตีละ ขอท่านทั้งหลายจงจ่ายจีวร
 เช่นนั้นหรือเช่นนี้ ด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรเฉพาะผืน ๆ เหล่านี้
 แล้วทั้งสองคนรวมกัน ยังรูปให้ครองจีวรผืนเดียวเกิด เป็น
 นิสสัคคียปาจิตติย์ เพราะอาศัยความเป็นผู้ใคร่ในจีวรดี.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุขอต่อเจ้าเรือนผู้ปวารณาไว้
 ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายด้วยทรัพย์ของตน
 ๕.เจ้าเรือนใครจะจ่ายจีวรมีราคาแพง ภิกษุให้เขาจ่ายจีวรมีราคาถูก
 ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชายสองคนพูดกันว่า ต่างคนต่างจะซื้อผ้าคนละผืนถวายพระอุปนันทะ
 เเรูจึงไปแนะนำให้เขารวมทุนกันซื้อผ้าชนิดนั้นชนิดนี้ เขาพากันติเตียนว่า
 มักมาก ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามเข้าไป
 ขอให้ภุหส์ถที่มีโชฎฐาติ มิได้ปวารณาไว้ก่อน ที่เขาตั้งใจจะต่างคนต่างซื้อจีวร
 ถวายเธอ แต่เธอกลับไปขอให้เขารวมกันซื้อจีวรอย่างนั้นอย่างนี้ โดยมุ่งให้
 ได้ผ้าดี ๆ ทรงปรบอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย์ จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ ราชา วา ราชะโกคโค วา.....

“อนึ่ง พระราชาก็ดี ราชอำมาตย์ก็ดี พราหมณ์ก็ดี คหบดีก็ดี
 ส่งทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรไปด้วยทูตเฉพาะภิกษุว่า เจ้าจงจ่าย
 จีวรด้วยทรัพย์สำหรับจ่ายจีวรนี้แล้วยังภิกษุซื้อให้ครองจีวร,
 ถ้าทูตนั้นเข้าไปหาภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร
 นี้นำมาเฉพาะท่าน, ขอท่านจงรับทรัพย์สำหรับจ่ายจีวร, ภิกษุนั้น
 ฟังกล่าวต่อทูตนั้นอย่างนี้ว่า พวกเราหาได้รับทรัพย์สำหรับจ่าย
 จีวรไม่, พวกเรารับแต่จีวรอันเป็นของควรโดยกาล; ถ้าทูตนั้น
 กล่าวต่อภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ก็ใคร ๆ ผู้เป็นไวยาวัจกรของท่าน
 มี หรือ? ภิกษุผู้ต้องการจีวรพึงแสดงชนผู้ทำการในอารามหรือ

อุปาสกให้เป็นไวยาวัจกร ด้วยคำว่า คนนั้นแลเป็นไวยาวัจกรของ ภิกษุทั้งหลาย, ถ้าทูตนั้นสั่งไวยาวัจกรนั้นให้เข้าใจแล้ว เข้าไปหา ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่าคนที่ท่านแสดงเป็นไวยาวัจกรนั้น, ข้าพเจ้า สั่งให้เข้าใจแล้ว; ท่านจงเข้าไปหา เขาจักให้ท่านครองจีวรตาม กาล, ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้ว ฟังทวงฟังเดือน สองสามครั้งว่า รูปต้องการจีวร*; ภิกษุทวงอยู่ เดือนอยู่ สอง สามครั้ง ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้ การให้สำเร็จได้ด้วย อย่างนี้ นั้นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ฟังยืหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; เรื่อยยืหนึ่งต่อหน้า ๔ ครั้ง ๕ ครั้ง ๖ ครั้ง เป็นอย่างมาก; ยังไวยาวัจกรนั้นให้จัดจีวรสำเร็จได้, การให้ สำเร็จได้ด้วยอย่างนี้ นั้นเป็นการดี, ถ้าให้สำเร็จไม่ได้, ถ้าเธอ พยายามให้ยิ่งกว่านั้น ยังจีวรนั้นให้สำเร็จ, เป็นนิสสัคคิยาจิตติย; ถ้าให้สำเร็จไม่ได้ฟังไปเองก็ได้, ส่งทูตไปก็ได้ในสำนักที่สงฆ์สำหรับจ่ายจีวรมาเพื่อเธอ, บอกว่า ท่านสงฆ์สำหรับจ่ายจีวร ไปเฉพาะภิกษุใด, ทรัพย์นั้นหาสำเร็จประโยชน์น้อยหนึ่งแก่ภิกษุนั้นไม่, ท่านจงทวงเอาทรัพย์ของท่านคืน, ทรัพย์ของท่านอย่าได้ จิบหายเสียเลย; นี่เป็นสามิจกรรมในเรื่องนั้น."

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุทวง ๓ ครั้งยื ๖ ครั้ง ภิกษุทวงไม่ถึง ๓ ครั้งยืไม่ถึง ๖ ครั้ง
- ๒.ภิกษุไม่ได้ทวงไวยาวัจกรถวายเอง ๓.เจ้าของทวงเอาถวาย ๔.ภิกษุวิกลจริต
- ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้อุปฐากพระอุปนันทศากยบุตร ใช้ทูตให้นำเงินค่าซื้อ

* วิภคฺคิลกขาบทว่า : ภิกษุผู้ต้องการจีวรเข้าไปหาไวยาวัจกรแล้วฟังทวง ฟังเดือนสองสาม ครั้งว่า รูปต้องการจีวร; อย่างทูตว่า จงให้จีวรแก่รูป จงนำจีวรมาให้รูป จงแลกจีวร ให้รูป จงจ่ายจีวรให้รูป

จีวรไปถวายพระอุปนันทะ ท่านตอบว่าท่านรับเงินไม่ได้ รับได้แต่จีวรที่ควร โดยกาล เขาจึงถามหาไวยาวัจกร (ผู้ทำกิจธุระแทนสงฆ์) ท่านจึงแสดงอุपासกคนหนึ่ง ว่าเป็นไวยาวัจกรของภิกษุทั้งหลาย เขาจึงมอบเงินแก่ไวยาวัจกร แล้วแจ้งให้ท่านทราบ

ท่านก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร แม้จะได้รับคำเตือนจากมหาอำมาตย์ ซึ่งส่งทูตมา ขอให้ใช้ผ้านั้นเป็นครั้งที่ ๒ ก็ไม่พูดอะไรกับไวยาวัจกร จนกระทั่งได้รับคำเตือนเป็นครั้งที่ ๓ ขอให้ใช้ผ้านั้น จึงไปเร่งเร้าเอา กับไวยาวัจกรผู้กำลังมีธุระ จะต้องเข้าประชุมสงฆ์ ซึ่งมักคิดว่า ใครไปช้าจะต้องถูกปรับ ๕๐ กหาปณะ แม้เขาจะแจ้งให้ทราบก็ไม่ได้ฟัง คงเร่งเร้าเอาจนเขาต้องไปซื้อผ้ามาให้และไปถูกปรับเพราะเข้าประชุมช้า คนทั้งหลายจึงติเตียนว่าทำให้เข้าประชุมช้าต้องเสียค่าปรับ.

พระผู้มีพระภาคทรงทราบและทรงติเตียน จึงบัญญัติสิกขาบทความว่า ถ้าเขาส่งทูตมาถวายค่าซื้อจีวร และเธอแสดงไวยาวัจกรแล้ว เธอจะไปทวงจีวร เอา กับไวยาวัจกรได้ไม่เกิน ๓ ครั้ง ไปยืมหนึ่ง ๆ ให้เขาเห็นไม่เกิน ๖ ครั้ง ถ้าทวงเกิน ๓ ครั้ง หรือไปยืมเกิน ๖ ครั้ง ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กบปิยการภิกษุแสดงเอง ๒.ทูตบอกกบปิยการกรให้รู้แล้ว บอกภิกษุให้รู้ด้วย ๓.พยายามคือ ทวงและยืมให้เกินกำหนด ๔.ได้มาด้วยความพยายามนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๖๓).

๒. โกสิยวรรค วรรคว่าด้วยไหม เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมัสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ.....
“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสันถัตเจือด้วยไหม, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

สันถัต ได้แก่ ผ้ารองนั่งที่เขาหล่อ ไม่ใช่ท่อ.*

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นพาดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกพุทกัฏฐี เป็นเปลือกหมอนกัฏฐี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าไปหาช่างทำไหม ขอให้เขาต้มตัวไหม, และขอไหมไหมบ้าง เพื่อจะหล่อสันถัต (เครื่องลาดรองนั่ง, เครื่องปูนั่ง) เจือด้วยไหม. เขาว่า เบียดเบียนเขาและเบียดเบียนตัวไหม พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุหล่อสันถัตเจือด้วยไหม ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

* วิธหล่อสันถัต ใช้อย่างเหนียวเช่นน้ำข้าวเทลงบนพื้นที่ยเรียบแล้วเอาขนไโปรยลาดลงบนยางเหนียว (วิ.อ ๒/๕๔๒/๑๙๒)

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกะพะกานัง เอพะกะโลมานัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำสนัดแห่งชนเจียมดำนั่น, เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำเป็นเพศานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกพุทกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หล่อสนัดด้วยชนเจียมดำนั่น (ชนสัตว์ชนิดหนึ่งในจำพวกกวาง มีอยู่ทางเหนือของประเทศจีน ; ภาษาเขมร เจียม ว่า แกะ : พจนานุกรมไทย) คนทั้งหลายติเตียนว่า ไซ้ของอย่างคฤหัสถ์ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามหล่อเองหรือไซ้ให้หล่อสนัดด้วยชนเจียมดำนั่น ทรงปรับอาบัติ นิสสัคคียปาจิตติย แก่ผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๓

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันตะดัง การะยะมานะ เทว ภาคา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสนัดใหม่ ฟังถือเอาชนเจียมดำนั่น
๒ ส่วน ชนเจียมขาวเป็นส่วนที่ ๓ ชนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔,
ถ้าภิกษุไม่ถือเอาชนเจียมดำนั่น ๒ ส่วน ชนเจียมขาวเป็น
ส่วนที่ ๓ ชนเจียมแดงเป็นส่วนที่ ๔ ให้ทำสนัดใหม่, เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาว ๑ ชั่ง ขนเจียมแดง ๑ ชั่ง แล้วทำ ๒.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวมากกว่า ขนเจียมแดงมากกว่า แล้วทำ ๓.ภิกษุถือเอาขนเจียมขาวล้วน ขนเจียมแดงล้วน แล้วทำ ๔.ภิกษุทำเป็นพาดนากัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้น กัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกพุทกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๕.ภิกษุวิกุลจรีต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ หล่อส้นถัดด้วยขนเจียมดำล้วน เพียงแต่เอาขนเจียมขาวน้อยหนึ่งใส่ลงไปที่ชาย มีผู้ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล่อส้นถัดใหม่ ฟังถือเอาขนเจียมดำ ๒ ส่วน ขนเจียมขาว ๑ ส่วน ขนเจียมแดง ๑ ส่วน ถ้าไม่ทำตามส่วนนั้น ต้องนิสัคคียปาจิตติย.

นิสัคคียปาจิตติย โสยวรรค สิกขาบทที่ ๔

นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตวา จัप्พัสสาณิ ธาเรตัพพัง.....

“อนึ่ง ภิกษุให้ทำส้นถัดใหม่แล้ว ฟังทรงไว้ให้ได้ ๖ ฝน. ถ้ายังหย่อนกว่า ๖ ฝน เธอสละเสียแล้วก็ดี ยังไม่สละแล้วก็ดี ซึ่งส้นถัดนั้น ให้ทำส้นถัดอันใหม่ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ, เป็นนิสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ครบ ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๒.เกิน ๖ ฝนแล้วภิกษุทำใหม่ ๓.ภิกษุทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เพื่อใช้เป็นของอื่น ๔.ภิกษุได้ส้นถัดที่คนอื่น

ทำไว้แล้ว ใช้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๖.ภิกษุได้สมมติ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายหล่อสนัถัตทุกปี ต้องขอขนาเจียมจากชาวบ้าน เป็นการรบกวนเขา มีผู้ติเตียนอ้างว่าของชาวบ้านเขาใช้ได้นานถึง ๕ - ๖ ปี จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหล่อสนัถัตใหม่ พึงใช้ให้ถึง ๖ ปี ถ้ายังไม่ถึง ๖ ปี หล่อใหม่ต้องนิสัคคียปาจิตติย. ภายหลังภิกษุเป็นไข้ เขานิมนต์ไปที่อื่น ไม่กล้าไป เพราะจะนำสนัถัตไปด้วยไม่ไหว จึงทรงอนุญาตให้มีการสมมติเป็นพิเศษสำหรับภิกษุไข้.

นิสัคคียปาจิตติย โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๕

นีสัททะนนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำสนัถัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาคิບสุดค โดยรอบแห่งสนัถัตเก่า เพื่อทำให้เสียสี, ถ้าภิกษุไม่ถือเอาคิບสุดค โดยรอบแห่งสนัถัตเก่า ให้ทำสนัถัตสำหรับนั่งใหม่, เป็น นีสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาสนัถัตเก่าหนึ่งคิບสุดค โดยรอบแล้วทำ ๒.ภิกษุหาไม่ได้ ถือเอาแต่น้อยแล้วทำ ๓.ภิกษุหาไม่ได้ ไม่ถือเอาเลยแล้วทำ ๔.ภิกษุได้สนัถัต ที่คนอื่นทำไว้แล้วใช้สอย ๕.ภิกษุทำเป็นเพดานกัฏฐี เป็นเครื่องลาดพื้นกัฏฐี เป็นม่านกัฏฐี เป็นเปลือกฟูกกัฏฐี เป็นปลอกหมอนกัฏฐี ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สมัยนั้น พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน เขตพระนครสาวัตถี รับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ปราธณจะหลีกออกเร้นอยู่ตลอดไตรมาส ใครๆ อย่าเข้าไปหาเรา นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปให้รูปเดียว แม้จะไม่มีใครเข้าไปเฝ้า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว แต่สงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถีก็ยังตั้งกติกากันไว้ว่า นอกจากภิกษุผู้นำบิณฑบาตเข้าไปถวายรูปเดียว ภิกษุรูปใดเข้าไปเฝ้า ต้องให้แสดงอาบัติปาจิตตีย์.

ครั้งนั้น ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตรกับภิกษุบริษัทเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ทรงปฏิสันถารด้วย แลตรัสถามพระอุปเสนวังคันทบุตรถึงวิธีแนะนำศิษย์ที่ทำให้บริษัทของท่าน สมาทานธุดงค์อยู่ป่าเป็นวัตร เทียบบิณฑบาตเป็นวัตร ถือผ้าบังสุกุลเป็นวัตร ท่านกราบทูลให้ทรงทราบ ว่า ท่านชี้แจงให้ผู้จะเป็นบริษัททราบวัตรนั้น และถามก่อนว่า ถ้าสามารถปฏิบัติตามได้จึงรับเป็นศิษย์ พระผู้มีพระภาคทรงสาธุการ และตรัสถามว่า ท่านทราบกติกาสงฆ์ในสาวัตถีตั้งกันเองนั้นหรือไม่ แล้วทรงบอกให้ทราบ

ท่านพระอุปเสนฯ กราบทูลว่า “พระสงฆ์ในเขตพระนครสาวัตถีจักเปิดเผยตนเองออกมาด้วยกติกาสงฆ์ของตน พวกข้าพระพุทธเจ้าจักไม่แต่งตั้งสิกขาบทที่พระองค์มิได้ทรงบัญญัติ และจักไม่เพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ จักสมาทานประพฤตินิสัยตามกติกาสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้ ดังนี้.” ทรงรับสาธุการ และทรงอนุญาตให้บรรดาภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้ตามสะดวก.

ภิกษุเหล่านั้นเห็นจริงด้วยในทันใดนั้นว่า ท่านพระอุปเสนวังคันทบุตรพูดถูกต้องจริงแท้, พระสงฆ์ไม่ควรแต่งตั้งสิกขาบทที่ยังมิได้ทรงบัญญัติ หรือไม่ควรเพิกถอนสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้, ควรสมาทานประพฤตินิสัยตามกติกาสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้.

ภิกษุทั้งหลายได้ทราบข่าวว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ถือการอยู่ป่าเป็นวัตร ถือบิณฑบาตเป็นวัตร ทรงผ้าบังสุกุลเป็นวัตร เข้าเฝ้าได้

ตามสะดวก ภิกษุเหล่านั้นปรารถนาจะเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ต่างละทิ้งสันถัตพากันสมათานอารัญญิกฐงค์ ปินทบาติกฐงค์ บังสุกุลิกฐงค์*.

พระผู้มีพระภาคทอดพระเนตรเห็นสันถัตซึ่งทอดทิ้งไว้ในที่นั้น ๆ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะหล່ส่นถัตสำหรับนั่ง พึงถือเอาสันถัตเก่า ๑ คืบ โดยรอบเจือลงไป เพื่อทำลายให้เสียสี. ถ้าไม่ทำอย่างนั้น หล່ส่นถัตใหม่ ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๖

ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมัตตะ ปะฏิปันนัสสะ....

“อหนึ่ง ขนเจียมเกิดขึ้นแก่ภิกษุผู้เดินทางไกล, ภิกษุต้องการพึงรับได้, ครั้นรับแล้ว เมื่อคนถือไม่มี พึงถือไปด้วยมือของตนเอง ตลอดระยะทาง ๓ โยชน์เป็นอย่างมาก, ถ้าเธอถือเอาไปยิ่งกว่านั้น แม้คนถือไม่มี, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือไปเพียงระยะ ๓ โยชน์ ๒.ภิกษุถือไปหย่อนระยะ ๓ โยชน์ ๓.ภิกษุถือไปก็ดี ถือกลับมาก็ดี เพียงระยะ ๓ โยชน์ ๔.ภิกษุถือไปเพียง ๓ โยชน์ แล้วพักแรมเสีย รุ่งขึ้นถือต่อจากนั้นไปอีก ๕.ขนเจียมถูกโจรชิงไปแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๖.ขนเจียมที่สละแล้ว ภิกษุได้คืนมา ถือไปอีก ๗.ภิกษุให้คนอื่นช่วย ถือไป ๘.ขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วภิกษุถือไป ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

* อารัญญิกฐงค์ คือข้อปฏิบัติขัดเกลากิเลสของผู้ถืออยู่ในป่า ห่างไกลจากหมู่บ้านอย่างน้อย ๕๐๐ ชั่ววัน คือประมาณ ๒๕ เส้น , ปินทบาติกฐงค์ ถือปินทบาติที่ยาวปินทบาติเป็นประจำ, บังสุกุลิกฐงค์ ถือผ้าบังสุกุล(ผ้าเบื่อนุ่น) เป็นวัตร ไม่ใช่จีวรที่ทหบดีถวาย

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เดินทางไปสู่กรุงสาวัตถี ในโกศลชนบท, มีผู้ถวายขนเจียมในระหว่างทาง เธอเอาจีวรห่อนำไป มนุษย์ทั้งหลายพากันพูดล้อว่า ซ้อมาด้วยราคาเท่าไร จะได้กำไรเท่าไร ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทใจความว่า ภิกษุเดินทางไกล มีผู้ถวายขนเจียม ถ้าปรารถนาก็พึงรับ และนำไปเองได้ไม่เกิน ๓ โยชน์ ในเมื่อไม่มีผู้นำไปให้ ถ้านำไปเกิน ๓ โยชน์ แม้ไม่มีผู้นำไปให้ ต้องนิสัคคียปาจิตตีย์.

นิสัคคียปาจิตตีย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา เอพะกะโลมานิ....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังภิกษุณีผู้มีโชญาติ ให้ชักกัถิ ให้ย้อมกัถิ ให้สาวกัถิ ซึ่งขนเจียม, เป็นนิสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติชักให้เอง ๒.ภิกษุณีผู้มีโชญาติเป็นผู้ช่วยเหลือ ๓.ภิกษุไม่ได้บอกใช้แต่ภิกษุณีผู้มีโชญาติชักให้เอง ๔.ภิกษุใช้ให้ชักขนเจียมที่ทำเป็นสิ่งของแล้วแต่ยังไม่ได้ใช้ ๕.ใช้สิกขมานาชัก ๖.ใช้สามเณรีชัก ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ใช้นางภิกษุณีให้ชักให้ย้อม ให้สาวกขนเจียม

ทำให้เสียการเรียน การสอบถามและเสียข้อปฏิบัติ ศีล สมาธิ ปัญญา ขั้นสูง. พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามใช้นางภิกษุณีที่มีโชฎฐาติชก, ย่อม, หรือสาขณเจียม ทรงปรับนิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

นิสสัคคียปาจิตติย์ โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรูปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา....

“**อนึ่ง ภิกษุใด รับกัติ ให้รับกัติ ซึ่งทอง เงิน หรือยินดีทอง เงินอันเขาเก็บไว้ให้, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.**”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า ทอง ตรัสหมายทองคำ.

ที่ชื่อว่า เงิน ได้แก่ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้.

บทว่า รับ คือ รับเอง เป็นนิสสัคคีย.

บทว่า ให้รับ คือ ให้อันอื่นรับแทน เป็นนิสสัคคีย.

บทว่า หรือยินดีทองเงินอันเขาเก็บไว้ให้ ความว่า ยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้ให้ด้วยบอกว่า ของนี้จึงเป็นของพระคุณเจ้า ดังนี้ เป็นต้น, เป็นนิสสัคคีย ทอง เงินที่เป็นนิสสัคคีย ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ทองเงินตกอยู่ภายในวัดก็ดี ภายในที่อยู่ก็ดี, ภิกษุหยิบยกเองก็ดี ไซ้ให้หยิบยกก็ดี, แล้วเก็บไว้ด้วยตั้งใจว่า เป็นของผู้ใด, ผู้นั้นจักนำไปดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าของบ้านที่พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปฉนั้นเป็นนิตย์ เตรียมเนื้อ

ไว้ถวายในเวลาเช้า แต่เต็กร้องให้ชอกกินในเวลากลางวัน จึงให้เด็กกินไป รุ่งเช้า พระอุปนันทะเข้าไปในบ้านนั้น เขาจึงแจ้งเรื่องให้ทราบแล้วถามว่า “พระคุณเจ้า จะให้ผมนำกหาปณะไปแลกอะไรมา ขอรับ” ท่านพระอุปนันทะถามว่า “ท่านบริจาตทรัพย์ ๑ กหาปณะแก่อาตมาหรือ” เขาตอบว่าใช่ ท่านจึงกล่าวว่า “ท่านจงถวายกหาปณะนั้นแก่อาตมาเถิด” ที่นั้นเขาเอากหาปณะ ถวายแก่ท่าน พระอุปนันทะ แล้วดำนิ ประณาม โพนทะนาว่า “พระสมณะเชื้อสายศากยบุตร เหล่านี้รับรูปียะ เหมือนพวกเรา”

พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุรับเอง ใช้ให้รับ ทองเงินหรือยินดีทองเงินที่เขาเก็บไว้เพื่อตน ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ต้องสละเงินทองที่ได้มานั้นแก่สงฆ์ (ภายหลังทรงอนุญาต ให้ยินดีในปัจจัย ๔ ได้ คือ ทายกมอบเงินไว้แก่ไวยวัจจร เพื่อให้จัดหาปัจจัย ๔ ภิกษุต้องการอะไร ก็บอกให้เขาจัดหาให้ มีรายละเอียดอยู่หน้า ๒๕๓)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของนั้นเป็นทองและเงินที่เป็นนิสสัคคียวัตถุ ๒.เฉพาะเป็นของตัวเอง ๓.รับเองหรือให้เขารับ หรือเขาเก็บไว้ให้ ยินดีเอาอย่างใดอย่างหนึ่ง พร้อมด้วย องค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า ๑๖๗).

นิสสัคคียปาจิตติย์ โกลิยวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ นานุปะการะกัง รูปียะสังโฆหารัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดถึงความซื้อขายด้วยรูปียะมีประการต่าง ๆ,
เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

วิวัฏฏ

ที่ชื่อว่า รูปียะ ได้แก่ ทองคำ กหาปณะ มาสกที่ทำด้วยโลหะ มาสกที่ทำด้วยไม้ มาสกที่ทำด้วยครั้ง ซึ่งใช้เป็นมาตราสำหรับแลกเปลี่ยนซื้อขายกันได้ ของที่ซื้อขายด้วยรูปียะซึ่งเป็นนิสสัคคียนั้น, ต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุวิกลจริต ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทำการซื้อขายด้วยรูปียะ มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่า ไฉนพระสมณะเชื้อสายศากยะบุตรจึงทำการซื้อขายด้วยรูปียะ เหมือนพวกคฤหิษฐ์ที่ยังบริโภคกามเล่า

พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามทำการซื้อขายด้วยรูปียะ ทรงปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของที่แลกเปลี่ยนมากที่สุด ทรัพย์ของตนที่จะเอาไปแลกเปลี่ยนก็ตี ข้างใดข้างหนึ่งเป็นรูปียะ เป็นนิสสัคคียวัตถุ ๒.สำเร็จในการซื้อขายแลกเปลี่ยนกัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย์ (บุพเพสิกขาพรรณนา หน้า๑๖๘).

นิสสัคคียปาจิตติย์ โกลียวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ นานุปะการะกัง กะยะวิกะยัง.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่าง ๆ ,
เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

วิงค์

บทว่า ถึงการแลกเปลี่ยน คือ ภิกษุพูดเป็นเชิงบังคับว่า จงให้ของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงนำของสิ่งนี้มาด้วยของสิ่งนี้ จงแลกเปลี่ยนของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ จงจ่ายของสิ่งนี้ด้วยของสิ่งนี้ ดังนี้ เป็นต้น, ต้องอาบัติทุกกฏ. ในเวลาที่แลกแล้ว คือของๆ ตนไปอยู่ในมือของคนอื่น และเปลี่ยนแล้ว คือของๆ

คนอื่นมายุ่งในมือของตน, เป็นนิสสัคคีย์ คือ เป็นของจำต้องเสียสละแก่สงฆ์ คณะ หรือบุคคล.

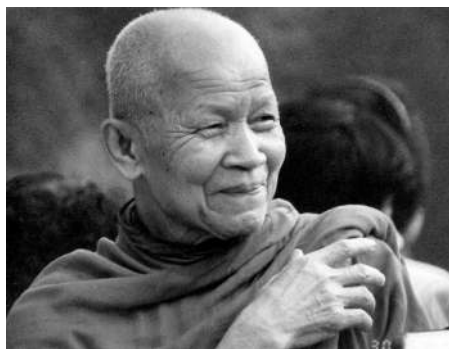
อนาบัติ

๑.ภิกษุถามราชา , ๒.ภิกษุบอกแก่กบปียการกว่า ของสิ่งนี้ของเรามีอยู่ แต่เรา ต้องการของสิ่งนี้และของสิ่งนี้ ดังนี้ , ๓.ภิกษุวิกุลจจิต , ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ปริพาชกผู้หนึ่ง เห็นพระอุปนันทศากยบุตร ห่มผ้าสังฆาฏิสีงาม จึงชวนแลกกับท่อนผ้าของตน ภายหลังทราบว่ ผ้าของตนดีกว่า จึงขอแลกคืน พระอุปนันทะไม่ยอมให้แลกคืน จึงติเตียนพระอุปนันทะ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำการแลกเปลี่ยนด้วยประการต่างๆ ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์ (กรณีการแลกเปลี่ยนโดยใช้สิ่งของ แลกเปลี่ยนกันเอง ระหว่างสหธรรมิก ๕ คือ ภิกษุ ภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ทำได้).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของๆตนที่จะเอาไปแลกก็ดี ของๆผู้อื่นที่ตนจะแลกมาก็ดีทั้ง ๒ นี้ เป็นกบปียภัณฑ์ของคาร ๒.เจ้าของภะณะนั้น เป็นคฤหัสถ์ไม่ใช่สหัมมิก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๑๗๐).

๓.ปัตตวรรค วรรคว่าด้วยบาตร เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

นิสสัคคิยาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑

ทะสาหะประมะมัง อะติเรกะปัตโต ชาเรตัพโพ, ตัง.....

“พึงทรงอดิเรกบาตรไว้ได้ ๑๐ วัน เป็นอย่างยิ่ง, ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป, เป็นนิสสัคคิยาจิตติย.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า อดิเรกบาตร ได้แก่ บาตรที่ยังไม่ได้อธิษฐาน ยังไม่ได้วิภัคค์.(ทำวินัยกรรมให้เป็นของสองเจ้าของ)

ที่ชื่อว่า บาตร มี ๒ อย่าง คือ บาตรเหล็ก ๑ บาตรดินเผา ๑.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิษฐาน ๒.ภิกษุวิภัคค์ไว้ ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.บาตรหายไป ๕.บาตรฉีกหายไป ๖.บาตรแตก ๗.โจรชิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายใน ๑๐ วัน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สะสมบาตรไว้เป็นอันมาก ถูกมนุษย์ติเตียนว่าเป็นพ่อค้าบาตร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเก็บอดิเรกบาตร ต่อมาเมื่ออดิเรกบาตรเกิดขึ้นแก่พระอานนท์ ท่านต้องการถวายแก่พระสารีบุตร ซึ่งอีก ๑๐ วันจึงจะกลับมา จึงทรงให้เก็บอดิเรกบาตรได้ ๑๐ วันเป็นอย่างยิ่ง.

ก็โดยสมัยนั้นแล พระฉัพพัคคีย์ไม่ให้คืนบาตรที่เสียสละ ภิกษุทั้งหลายกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระผู้มีพระภาคตรัสว่า ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย บาตรที่ภิกษุเสียสละแล้ว สงฆ์ คณะ หรือบุคคล จะไม่คืนให้ไม่ได้ ภิกษุรูปใดไม่คืนให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ อุนะปัญจะพันธะเนนะ ปัตเตนะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด มีบาตรมีแผลหย่อนเท้า ให้จ่ายบาตรใหม่, เป็นนิสสัคคียปาจิตติย. ภิกษุนั้นพึงสละบาตรใบนั้นในภิกษุบริษัท; บาตรใบสุดแห่งภิกษุบริษัทนั้น, พึงมอบให้แก่ภิกษุนั้นสั่งว่า “ภิกษุ นี้บาตรของท่าน พึงทรงไว้กว่าจะแตก” นี่เป็นสามิจิกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

บาตรที่ชื่อว่า มีแผล ได้แก่ บาตรที่มีรอยร้าวยาวถึงสององคุลี.

บทว่า ให้จ่าย คือ ขอเขา เป็นทุกกฏในประโยคที่ขอเป็นนิสสัคคียด้วยได้บาตรมา จำต้องเสียสละในท่ามกลางสงฆ์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบาตรหาย ๒.ภิกษุมีบาตรแตก ๓.ภิกษุขอต่อญาติ ๔.ภิกษุขอต่อคน ปวาราณา ๕.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๖.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน, ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างหม้อปวารณาให้ภิกษุทั้งหลายขอบาตรได้ แต่ภิกษุทั้งหลายขอเกินประมาณ จนเขาเดือดร้อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอบาตรต้องนิสสัคคียปาจิตติย์ ภายหลังมีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงผ่อนผันให้ขอได้ ในเมื่อบาตรหาย บาตรแตก หรือบาตรเป็นแผลเกิน ๕ แห่ง.

นิสสัคคียปาจิตติย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓

ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานานัง ภิกขุณัง ปะฐิสายะนียานิ.....

“อหนึ่ง มีเกสัชอันควรลื้มของภิกษุผู้อาพาธ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ภิกษุรับประเคนของนั้นแล้ว พึงเก็บไว้ฉันได้เจ็ดวันเป็นอย่างยิ่ง ภิกษุให้ล่วงกำหนดนั้นไป เป็นนิสสัคคียปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผูกใจไว้ว่าจะไม่บริโภค ๒.ภิกษุแจกจ่ายให้ไป ๓.เกสัชนั้นสูญหาย ๔.เกสัชนั้นเสีย ๕.เกสัชนั้นถูกไฟไหม้ ๖.เกสัชนั้นถูกโจรชิงไป ๗.ภิกษุถือวิสาสะไป ๘.ในภายในเจ็ดวัน ภิกษุให้แก่อนุปสัมบันด้วยจิตคิดสละแล้ว ทั้งแล้วปล่อยแล้ว ไม่ห้วงใย กลับได้มา ฉันได้ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มีผู้ถวายเกสัช ๕ สำหรับคนไข้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่พระปิลินทวัจจะ ท่านก็แบ่งให้บริษัทของท่าน (ซึ่งเป็นภิกษุ) ภิกษุเหล่านั้นเก็บไว้ในที่ต่างๆ เกสัชก็ไหลเยิ้มเลอะเทอะ วิหารก็มากไปด้วยหนู คนทั้งหลาย

พากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้เก็บเภสัช ๕
ไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าเกิน ๗ วัน ต้องนิสสัคคียปาจิตติย

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔

มาโส เสโส คิมหันทิ ภิกขุณา วสสึกะสาฎิเกจิวรัง....

“ภิกษุรู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีก ๑ เดือน ฟังแสวงหาจีวรคือ
ผ้าอาบน้ำฝนได้ รู้ว่า ฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน ฟังทำนองได้,
ถ้าเธอรู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่า ๑ เดือน แสวงหาจีวร คือผ้า
อาบน้ำฝน รู้ว่า ฤดูร้อนเหลือต่ำกว่าทั้งเดือนทำนอง เป็น
นิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกหนึ่งเดือน แสวงหาจีวร คือผ้าอาบน้ำฝน
๒.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลืออีกทั้งเดือน ทำนอง ๓.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึง
หนึ่งเดือน แสวงหาจีวรคือผ้าอาบน้ำฝน ๔.ภิกษุรู้ว่าฤดูร้อนยังเหลือไม่ถึงทั้ง
เดือน ทำนอง ๕.เมื่อผ้าอาบน้ำฝนภิกษุแสวงหาได้แล้วฝนแล้ง เมื่อผ้าอาบน้ำฝน
ภิกษุทำนองแล้วฝนแล้ง ชักเก็บไว้ ๖.ภิกษุนุ่งในสมัย ๗.ภิกษุมีจีวรถูกโจรชิงไป
๘.ภิกษุมีจีวรหายเสีย ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทราบว่า พระผู้มีพระภาค ทรงอนุญาตผ้าอาบน้ำฝน
จึงแสวงหาและทำนองก่อนเวลา (จะถึงหน้าฝน) ต่อมาผ้าเก่าชำรุด เลยต้อง
เปลือยกายอาบน้ำฝน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้
แสวงผ้าอาบน้ำฝนได้ภายใน ๑ เดือนก่อนฤดูฝน ให้ทำนองได้ภายใน ๑๕ วัน
ก่อนฤดูฝน ถ้าแสวงหาหรือทำก่อนกำหนดนั้น ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตถา กุปีโด.....

“อหนึ่งภิกษุใด ให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้ว โกรธน้อยใจซึ่งเอามาก็ดี ให้ซึ่งเอามาก็ดี เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ได้รับไปนั้นให้คืนเองก็ดี ภิกษุเจ้าของเดิมถือวิสาสะแก่ผู้ได้รับไปนั้น ก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งเดินทางไปชนบท เธอว่าจีวรชำรุดมาก เธอไม่ไป พระอุปนันทะจึงให้จีวรใหม่ ภายหลังภิกษุนั้นเปลี่ยนใจ จะตามเสด็จพระผู้มีพระภาค พระอุปนันทะโกรธจึงชิงจีวรคืนมา พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้ว โกรธไม่พอใจ ชิงคืนเองหรือใช้ให้ชิงคืนมา ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผากว้างยาวควรวิกัปเป็นอย่างต่ำ ๒.นำนั้นภิกษุให้เอง ๓.สำคัญว่าเป็นของๆตัว ๔.ผู้ที่ได้ไปเป็นอุปสัมบันภิกษุ ๕.ซึ่งเขาเองหรือให้ผู้อื่นชิงเอาด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นนิสสัคคียปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๗๓).

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตถา ตันตะวาเยहि.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดขอด้วยมาเองแล้ว ยังช่างผูกให้ทอจีวรเป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอด้วยมาเพื่อเย็บจีวร ๒.ภิกษุขอด้วยมาทำผ้ารัดเข้า ๓.ภิกษุขอด้วยมาทำประคตเอว ๔.ภิกษุขอด้วยมาทำผ้าอังสะ ๕.ภิกษุขอด้วยมาทำถุงบาตร ๖.ภิกษุขอด้วยมาทำผ้ากรองน้ำ ๗.ภิกษุขอต่อญาติ ๘.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๙.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๑๐.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๑.ภิกษุวิกลจริต ๑๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เทียวขอด้วยเขามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ด้ายเหลือก็ไปขอเขาเพิ่ม ให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก ด้ายเหลืออีก ก็ไปขอด้วยเขาสบทบเอาไปให้ช่างหูกทอเป็นจีวรอีก รวม ๓ ครั้ง คนทั้งหลายพากันติเตียนพระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุขอด้วยเขาด้วยตนเองเอามาให้ช่างหูกทอเป็นจีวร ต้องอาบัตินิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗

ภิกขุ ปะเนวะ อุททิสสะ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา.....

“อหนึ่ง เจ้าพ่อเรือนก็ดี เจ้าแม่เรือนก็ดี ผู้มิใช่ญาติ สั่งช่างหูกให้ทอจีวรเฉพาะภิกษุ ถ้าภิกษุนั้นเขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อนเข้าไปหาช่างหูกแล้วถึงความกำหนดในจีวรในสำนักของเขานั้นว่า จีวรผืนนี้ทอเฉพาะรูป ขอท่านจงทำให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่น ให้เป็นของที่ซึงดี ให้เป็นของที่ทอดี ให้เป็นของที่สางดี ให้เป็นของที่กริดดี แม้ใจนรูปจะให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลแก่ท่าน ครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว ภิกษุนั้นให้ของเล็กน้อยเป็นรางวัลโดยที่สุดแม้สักว่าบิณฑบาต เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุขอต่อญาติ ๒.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๓.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์ของภิกษุอื่น ๔.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตนเอง ๕.เจ้าเรือนใครจะให้ทอจีวรมีราคามาก ภิกษุให้ทอจีวรมีราคาน้อย ๖.ภิกษุขุฎิลจรีต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทสากยบุตร ทราบว่า ชายผู้หนึ่งสั่งภริยาให้จ้างช่างทอทอจีวรถวาย จึงไปหาช่างทอ สั่งให้เขาทอให้ยาว ให้กว้าง ให้แน่นเป็นต้น ด้ายที่ให้ไว้เดิมไม่พอ ช่างต้องมาขอด้ายจากหญิงนั้นไปเติมอีกเท่าตัว ชายผู้สามีทราบภายหลังจึงติเตียน พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ควมว่า ภิกษุที่เขามาได้ปวารณาไว้ก่อน ไปหาช่างทอให้ทออย่างนั้นอย่างนี้ ตนจะให้รางวัลบ้าง ครั้นพูดกับเขาแล้ว ให้แม่ของเพียงเล็กน้อยสักว่าบิณฑบาต ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๘

ทะสาหณาคะตัง กัตติกะเตมาสิปฺปนณมะมัง, ภิกฺขุโน ปะนะเว....

“วันปฺรณมิตีครบ ๓ เดือน แห่งเดือนกัตติกา ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน อัจเจกจีวรเกิดขึ้นแก่ภิกษุ ภิกษุรู้ว่าเป็นอัจเจกจีวรพึงรับไว้ได้ ครั้นรับไว้แล้ว พึงเก็บไว้ได้จนตลอดสมัยที่เป็นจีวรกาล ถ้าเธอเก็บไว้ยิ่งกว่านั้น เป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิภังค์

บทว่า ยังไม่มาอีก ๑๐ วัน คือ ก่อนวันปวารณา ๑๐ วัน.

ที่ชื่อว่า อัจเจกจีวร อธิบายว่า บุคคลประสงค์จะไปในกองทัฬหีก็ดี, บุคคลประสงค์จะไปแรมคั่นต่างถิ่นก็ดี บุคคลเจ็บไข้ก็ดี สตรีมีครรภ์ก็ดี บุคคลยังไม่มีศรัทธา มามีศรัทธาเกิดขึ้นก็ดี บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส มามีความเลื่อมใสเกิดขึ้นก็ดี ถ้าเขาส่งทูตไปในสำนักภิกษุทั้งหลายว่านิมนต์ท่านผู้เจริญมาข้าพเจ้าจักถวายผ้าจ่านำพรรษา ผ้าเช่นนี้ชื่อว่าอัจเจกจีวร.

ที่ชื่อว่า สมัยที่เป็นจีวรกาล คือ เมื่อไม่ได้กรานกฐิน ได้ทักขยฤดูฝน ๑ เดือน เมื่อกรานกฐินแล้ว ได้ขยายออกไปเป็น ๕ เดือน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอธิฐาน ๒.ภิกษุวิกัป ๓.ภิกษุสละให้ไป ๔.จีวรหาย ๕.จีวรฉิบหาย ๖.จีวรถูกไฟไหม้ ๗.จีวรถูกขิงเอาไป ๘.ภิกษุถือวิสาสะ ๙.ในภายในสมัย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์คนหนึ่งจะไปค้างคั่นต่างถิ่น ประสงค์จะถวายผ้าจ่านำพรรษาจึงส่งทูตมา ภิกษุทั้งหลายรังเกียจว่า พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตให้รับผ้าจ่านำพรรษาแก่ภิกษุผู้จำพรรษาแล้ว จึงไม่รับ มหาอำมาตย์จึงดำหนิว่า “ทำไมพระคุณเจ้าทั้งหลาย เมื่อเราส่งทูตไปจึงไม่มาเล่า เราจะเดินทางไปรบจะเป็นหรือตายก็ยากจะรู้ได้” พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงอนุญาตให้รับอัจเจกจีวรแล้วเก็บไว้ได้ แต่ภิกษุบางรูปเก็บไว้เกินเขตจีวรกาล พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ให้รับผ้าอัจเจกจีวรก่อนออกพรรษา ๑๐ วันได้ แต่ให้เก็บไว้เพียงตลอดกาลจีวร คือ จำพรรษาแล้ว เก็บไว้ได้ ๑ เดือน ถ้ากรานกฐินแล้วเก็บไว้ได้ ๕ เดือน เก็บไว้เกินกำหนดนั้น ต้องนิสสัคคียปาจิตติย.

นิสสัคคียปาจิตติย ปัตตวรรค ลิกขาบทที่ ๙

อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปฺปนณะมัง, ยานิ โข ปะนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุจำพรรษาแล้ว จะอยู่ในเสนาสนะป่า ที่รู้กันว่า เป็นที่รังเกียจ มีภัยจำเพาะหน้า ตลอดถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ประราธนาอยู่ ฟังเก็บจิวร ๓ ผืนๆ ไตผืนหนึ่งไว้ในละแวกบ้านได้ และปัจจัยอะไรๆ เพื่อจะอยู่ปราศจากจิวรนั้น จะพึงมีแก่ภิกษุนั้น ภิกษุนั้นพึงอยู่ปราศจากจิวรนั้นได้ ๖ คินเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเธออยู่ ปราศยิ่งกว่านั้นเว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติเป็นนิสสัคคียปาจิตติย.”

วิกัจฉ์

คำว่า เสนาสนะป่า เป็นต้น ความว่า เสนาสนะที่ชื่อว่า ป่านั้นมีระยะไกล ๕๐๐ ขั้วธนู เป็นอย่างน้อย. (ห่างหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น=๑ กิโลเมตร : พระไตรปิฎก มจร. ๒/๖๔๔/๕๗๓)

ที่ชื่อว่า เป็นที่รังเกียจ คือ ในอาราม อุปจารแห่งอาราม มีสถานที่อยู่ ที่กิน ที่ยืน ที่นั่ง ที่นอน ของพวกโจรปรากฏอยู่.

อนาปัตติ

๑.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรี ๒.ภิกษุอยู่ปราศไม่ถึง ๖ ราตรี ๓.ภิกษุอยู่ปราศ ๖ ราตรีแล้วกลับมายังคามสีมา อยู่แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุถอนเสียภายใน ๖ ราตรี ๕.ภิกษุสละให้ไป ๖.จิวรหาย ๗.จิวรฉิบหาย ๘.จิวรถูกไฟไหม้ ๙.จิวรถูกชิงเอาไป ๑๐.ภิกษุถือวิสาสะ ๑๑.ภิกษุได้รับสมมติ ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุออกพรรษาพิจารณาแล้ว ยังอยู่ในเสนาสนะป่า พวกโจรเข้าใจว่า "พวกภิกษุมีลาภ" ก็เข้าปล้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุอยู่ป่า

เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ ภิกษุจึงเก็บไว้ในบ้านเกิน ๖ คืบ จีวรหายบ้าง หนักดบัง จึงทรงบัญญัติสิกขาบทให้ภิกษุอยู่ป่า เก็บจีวรผืนใดผืนหนึ่งไว้ในบ้านได้ แต่จะอยู่ปราศจากจีวรนั้นได้ไม่เกิน ๖ คืบ ถ้าเกินไปต้อง นิสสัคคียปาจิตตีย์ เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ (คือ สงฆ์สวดประกาศเป็นกรณีพิเศษ เช่น เจ็บป่วย)

นิสสัคคียปาจิตตีย์ ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประณะตัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ น้อมลากที่เขา น้อมไว้เป็นของจะถวาย สงฆ์มาเพื่อตน เป็นนิสสัคคียปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอันพวกทายกถามว่า จะถวายที่ไหน ดังนี้ บอกแนะนำว่า ไทยธรรมของพวกท่าน พึงได้รับการใช้สอย พึงได้รับการปฏิสังขรณ์ หรือพึงตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในภิกษุรูปใด ก็จงถวายในที่นั้นหรือภิกษุรูปนั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ไปพบกับคณะบุคคล ซึ่งเตรียมอาหารและจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ เพื่อให้เขาถวายแก่ตน เขาถูกรบเร้าหนัก ก็เลยถวายไป ความทราบถึงพระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ยู่ น้อมลากที่จะถวายสงฆ์มาเพื่อตน ต้องนิสสัคคียปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ลากหายกน้อมไปแล้วในสงฆ์ ๒.รู้แล้วน้อมมาเพื่อตน ๓.ได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็น นิสสัคคียปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๑๗๖).

๖.ปาจิตตีย์กัณฑ์

อาบัติอันยังกุศลธรรมให้ตกไป มี ๘๒ สิกขาบท แบ่งเป็น ๕ วรรค ๆ ละ ๑๐ สิกขาบท เว้นแต่วรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

๑.มุสาวาทวรรค วรรคว่าด้วยการพูดปด
เป็นวรรคที่ ๑ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑

สัมปะชานะมุสาวาเท ปาจิตตีย์.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะสัมปะชานมุสาวาท.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า สัมปะชานมุสาวาท ได้แก่ วาจา เสียงที่เปล่ง ถ้อยคำเป็นแนวทาง การเปล่งวาจา เจตนาที่ให้เขาเข้าใจทางวาจา ของบุคคลผู้ตั้งใจจะพูด ให้คลาดจากความจริง ได้แก่ คำพูดของอนารยชน ๘ อย่าง คือ

- ๑.ไม่เห็น พูดว่าข้าพเจ้าเห็น
- ๒.ไม่ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าได้ยิน
- ๓.ไม่ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าทราบ
- ๔.ไม่รู้ พูดว่าข้าพเจ้ารู้
- ๕.เห็น พูดว่าข้าพเจ้าไม่เห็น
- ๖.ได้ยิน พูดว่าข้าพเจ้าไม่ได้ยิน
- ๗.ทราบ พูดว่าข้าพเจ้าไม่ทราบ
- ๘.รู้ พูดว่าข้าพเจ้าไม่รู้.

ที่ชื่อว่า ไม่ทราบ คือ ไม่ได้สดุดมด้วยจุมก ไม่ได้ลิ้มด้วยลิ้น
ไม่ได้สัมผัสด้วยกาย.

ที่ชื่อว่า ไม่รู้ คือ ไม่รู้ด้วยใจ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุพุดพลั้ง (คือพุดเร็วไป) ๒.ภิกษุพุดพลาด (คือตั้งใจว่าจักพุด
คำอื่น แต่กลับพุดไปอีกอย่าง) ๓.ภิกษุวิกุลจรีต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระหัตถกศากยบุตรสนทนากับพวกเดียรธีย์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ
รับแล้วกลับปฏิเสธ กล่าวพุดตทั้ง ๆ รู้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท
ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้พุดตทั้ง ๆ รู้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.คิดจะกล่าวให้คลาดจากจริงเป็นเบื้องหน้า ๒.ทำประโยคกายหรือวาจา ให้ผู้ฟังรู้ความที่ตนหมาย
จะกล่าวด้วยจิตจะพุดให้คลาดจากจริง พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๗๗).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

โอมะสวาเท ปาจิตตีย์.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะโอมสวาท.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โอมสวาท ได้แก่ คำพุดเสียดแทงให้เจ็บใจด้วยอาการ ๑๐ อย่าง
(อภักโกสวัตถุ ๑๐) คือ ๑.ชาติ ๒.เชื้อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ(วิชา) ๖.โรค
๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำด่า .

อุปสัมบัน ไม่ปรารถนาจะว่า ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอุปสัมบัน
 (..ไม่ปรารถนาจะสบประมาทอนุอุปสัมบัน..)ไม่ปรารถนาจะทำให้อัปยศแต่มีความ
 ประสงค์จะล้อเล่น จึงพูดด้วยการกล่าว กระทบด้วยอักษโกสวัตถุ ๑๐ เช่น กล่าว
 กระทบชาติ ว่าเป็นคนสูงเกินไป ว่าเป็น คนโง่ เป็นต้น ต้องอาบัติทุกุภาสิต

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่งอรรถ ๒.ภิกษุมุ่งธรรม ๓.ภิกษุมุ่งสั่งสอน ๔.ภิกษุมุ่งกิจจริต
 ๕.ภิกษุมุ่งจิตฟุ้งซ่าน ๖.ภิกษุกระสับกระส่ายเพราะเวทนา ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
 ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับภิกษุผู้มีศีลอันเป็นที่รักอื่นๆ แล้วด่า แข่ง
 ด้วยคำด่า ๑๐ ประการ คือ ถ้อยคำที่พาดพิงถึง ชาติ (กำเนิด), ชื่อ, โศตร,
 การงาน, ศิลปะ, อาพาธ, เพศ, กิเลส, อาบัติ และคำด่าที่เลว พระผู้มีพระภาค
 ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ด่าภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ด่าผู้ใดผู้นั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.ด่าด้วยชาติเป็นต้น ไม่อ้างผู้อื่น ๓.ผู้ต้องด่ารู้ว่าเขาด่าเรา ๔.ไม่ทำอรรถะ
 ธรรมะ คำสอนเป็นเบื้องหน้า พร้อมด้วย องค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๗๙).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

ภิกษุเปสุญญे ปาจิตตियัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะส่อเสียดภิกษุ.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า **ส่อเสียด** คือ พังคำของฝ่ายนี้แล้วบอกแก่ฝ่ายโน้น
 เพื่อทำลายฝ่ายนี้ พังคำของฝ่ายโน้นแล้วบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น

ขยายความว่า วัตถุสำหรับเก็บมาส่อเสียด มีได้ด้วยอาการ ๒ อย่าง คือ

๑. ของคนผู้ต้องการจะให้เขาชอบ

๒. ของคนผู้ประสงค์จะให้เขาแตกกัน

ภิกษุเก็บเอาวัตถุสำหรับส่อเสียดมากล่าวโดยอาการ ๑๐ อย่าง คือ

๑.ชาติ ๒.ชื่อ ๓.โคตร ๔.การงาน ๕.ศิลปะ ๖.โรค ๗.รูปพรรณ ๘.กิเลส ๙.อาบัติ ๑๐.คำดำ .

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ต้องการจะให้เขาชอบ ๒.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้เขาแตกกัน
๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ พุดส่อเสียดภิกษุสองฝ่ายซึ่งทะเลาะกัน พังความขำนี้ไปบอกข้างโน้น พังความขำโน้นไปบอกข้างนี้เพื่อให้แตกร้างกันทำให้ทะเลาะกันยิ่งขึ้น พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พุดส่อเสียดภิกษุอื่น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ได้อันภิกษุว่าด้วยอักษะวัตตุมิชาติเป็นต้น ไม่อ้าผู้อื่นแล้วนำไปบอกแก่ภิกษุผู้ถูกคำ ๒.หวังจะให้ผู้ถูกตำราใครตัว หรือให้เธอทั้ง ๒ แยกกัน อย่างใดอย่างหนึ่ง ๓.ผู้ถูกคำนั้นรู้ความ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๔๖๐).

ปาจิตตีย์ มสวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโสธัมมัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดยังอนุปสัมบันให้กล่าวธรรมโดยบท
เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **อนุปสัมบัน** คือ ยกเว้นภิกษุ ภิกษุณี นอกนั้นชื่อว่าอนุปสัมบัน.

ที่ชื่อว่า **ธรรม ไค้แก่** บาลีที่เป็นพุทธภาษิต สาวกภาษิต อธิภาษิต เทวตภาษิต ซึ่งประกอบด้วยอรรถ ประกอบด้วยธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้สวดพร้อมกัน ๒.ท่องพร้อมกัน ๓.อนุปสัมบันผู้กล่าวอยู่ สวดอยู่ ซึ่งคัมภีร์ที่คล้องแคล้วโดยมาก* ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิยะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ สอนอุบาสกทั้งหลายให้กล่าวธรรม (พร้อมกัน) โดยบท ทำให้อุบาสกเหล่านั้น ขาดความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้สอนธรรมแก่อนุปสัมบัน (คือผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี) พร้อมกันโดยบท.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นอนุปสัมบัน ๒.สอนธรรมมีลักษณะดังกล่าวแล้วโดยบท ๓.ให้จบลงในที่อันเดียวกัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๑๘๒).

* คัมภีร์ที่คล้องแคล้วโดยมาก หมายถึงว่าถ้าคาถา ๑ คาถาจำไม่ได้เสีย ๑ บาท ส่วนบาทที่เหลือจำได้(กฺษา.ฎีกา ๓๗๑)

ปาจิตตีย์ มสวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ อุตตะริทวิรัตตะติรัตตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับอนุปสัมบัน ยิ่งกว่า

๒-๓ คืบ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ ค่ำ ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ ค่ำ ๓.ภิกษุอยู่ ๒ ค่ำแล้ว ค่ำที่ ๓ ออกไปก่อนอรุณ แล้วอยู่ใหม่ ๔.อยู่ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๕.อยู่ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๖.อยู่ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๗.อนุปสัมบันนอน ภิกษุหนึ่ง ๘.ภิกษุนอน อนุปสัมบันหนึ่ง ๙.หรือหนึ่ง ทั้งสอง ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

อุบาสกไปฟังธรรม นอนค้างที่วัด ในหอประชุม ภิกษุบวชใหม่ก็นอนร่วมกับเขาด้วย เป็นผู้ไม่มีสติ สัมปชัญญะ นอนเปลือยกาย ละเมอ กรน เป็นที่ติเตียนของอุบาสกเหล่านั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับอนุปสัมบัน (ผู้มีใช้ภิกษุ) ต่อมาทรงผ่อนผันให้นอนร่วมกันได้ไม่เกิน ๓ ค่ำ

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัดกุแห่งปาจิตติย์ ๒.นอนกับอนุปสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตยอัสดงคดกลับไปในวันที่ยี่ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๑๔๓).

ปาจิตติย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดสำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ในสถานที่มุงทั้งหมด ไม่บังทั้งหมด ๒.ในสถานที่บังทั้งหมด ไม่มุงทั้งหมด ๓.ในสถานที่ไม่มุงโดยมาก ไม่บังโดยมาก ๔.มาตุคามนอนภิกษุหนึ่ง

๕.ภิกษุนอน มาตุคามนั้น ๖.นั่งทั้งสอง ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอนรุทธะเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ขออาศัยใน
อาคารพักแรมของหญิงคนหนึ่ง ต่อมามีคนเดินทางมาขออาศัยในโรงพักนั้นอีก
หญิงเจ้าของบ้านพอใจในรูปโฉมของพระอนรุทธะ จึงจัดให้พักในห้องเดียว
กับนาง แล้วยั่วยวนทำนต่าง ๆ ทำนกลับเฉย และแสดงธรรมให้ฟัง จนหญิงนั้น
ปฎิญาตนถึงพระรัตนตรัยตลอดชีวิต พระพุทธเจ้าทรงทราบ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้นอนร่วมกับมาตุคาม (คือ ผู้หญิง).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เสนาสนะเป็นวัตถุแห่งปาจิตตีย์ ๒.นอนกับอนุปสัมบันในเสนาสนะนั้น ๓.อาทิตยอัสดงคดกลับไปแม้แต่
ในคืนที่แรก พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๑๘๓-๑๘๔).

ปาจิตตีย์ มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริณฺปิณฺจะวาจาหิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใดแสดงธรรมแก่มาตุคามยิ่งกว่า ๕-๖ คำ
เว้นไว้แต่มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.มีบุรุษผู้รู้เพียงสาวอยู่ด้วย ๒.ภิกษุแสดงธรรมเพียง ๕-๖ คำ ๓.ภิกษุ
แสดงธรรมหย่อนกว่า ๕-๖ คำ ๔.ภิกษุลุกขึ้นแล้วนั่งแสดงธรรมต่อไป ๕.มาตุคาม
ลุกขึ้นแล้วนั่งลงอีก ภิกษุแสดงแก่มาตุคามนั้น ๖.ภิกษุแสดงแก่มาตุคามอื่น
๗.มาตุคามถามปัญหา ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วกล่าวแก่ ๘.ภิกษุแสดงธรรมเพื่อ
ประโยชน์แก่คนอื่นอยู่ มาตุคามฟังอยู่ด้วย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีแสดงธรรมกระชับที่หูของสตรีทำให้ผู้อื่นสงสัย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามแสดงธรรมแก่สตรี ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ภิกษุแสดงธรรมแก่มาตุคาม (สตรี) เกิน ๖ คำ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เว้นแต่มีชายผู้รู้เพียงสาวยุ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.แสดงธรรมยิ่งกว่า ๖ คำ ๒.มาตุคามเป็นหญิงมนุษย์ที่รู้คำชัดและ ทყบไม่ทยบ ๓.ไม่เปลี่ยนอริยาบท ๔.ไม่มีชายผู้รู้ความอยู่ด้วย ๕.ไม่ใช่กาลวิสันนาปัญหา พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๔๕).

ปาจิตตีย์ มสวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมบันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะธัมมัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดบอกอุตตริมนุสสธรรมแก่อนุปสัมบัน
เป็นปาจิตตีย์เพราะมีจริง.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุปสัมบัน ๒.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเรื่องเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในปาราชิก
สิกขาบท ที่ ๔ คืออวดคุณวิเศษที่ไม่มีในตน แต่คราวนี้ทรงบัญญัติสิกขาบท
ปรับอาบัติ ปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้บอกคุณวิเศษที่มีจริง แก่ผู้มีได้บวช (มิได้เป็นภิกษุ
หรือ ภิกษุณี).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทฏฺฐลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด บอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน
เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

อาบัติที่ชื่อว่า ชั่วหยาบ ได้แก่ ปาราชิก ๔ และสังฆาทิเสส ๑๓.

บทว่า เว้นไว้แต่ภิกษุได้รับสมมติ คือ ยกเว้นแต่ภิกษุที่สงฆ์สมมติ
(มอบหมายให้เป็นผู้บอกอาบัติ).

อนาบัติ

๑.ภิกษุบอกวัตถุ ไม่บอกอาบัติ ๒.ภิกษุบอกอาบัติ ไม่บอกวัตถุ
๓.ภิกษุได้รับสมมติ ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ทะเลาะกับพระอุปนันทศากยบุตร เลยแกล้งประจานพระ
อุปนันทะกับพวกอุบาสกที่กำลังเลี้ยงพระว่า พระอุปนันทะต้องอาบัติ
สังฆาทิเสสสิกขาบทที่ ๑ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่อนุปสัมบัน (ผู้มีได้เป็นภิกษุหรือภิกษุณี)
ต้องปาจิตติย เว้นไว้แต่ได้รับสมมติ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.สังฆาทิเสสแห่งภิกษุทั้งวัตถุด้วย ๒.บอกแก่อนุปสัมบัน ๓.ไม่มีภิกษุได้รับสมมติ พร้อมด้วยองค์ ๓
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๔๖).

ปาจิตติย มุสาวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ประฐะวัง ขะณะเยะ วา ขะณาเปยยะ วา....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ขุดก็ดี ให้ขุดก็ดี ซึ่งปฐพี, เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้ดินนี้ ท่านจงให้ดินนี้ ท่านจงนำดินนี้มา เรามีความต้องการด้วยดินนี้ ท่านจงทำดินนี้ให้เป็นกับปียะ* ดังนี้ ๒.ภิกษุไม่แกล้ง ๓.ภิกษุไม่มีสติ ๔.ภิกษุไม่รู้ ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง จึงขุดดินเองบ้าง ใช้ให้ผู้อื่นขุดบ้าง มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียนว่าผิดประเพณีนิยมของสมณะ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุขุดดินเอง หรือใช้ให้ผู้อื่นขุด ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ดินเป็นชาติปฐวี (ดินเกิดเอง, ปฐพีแท้ คือมีดินร่วนล้วน มีดินเหนียวล้วน หรือมีของอื่น เช่น หินกรวด กระเบื้อง แร่ และทรายน้อย มีดินร่วน ดินเหนียวมาก ดินนี้ประสงค์เอาที่ยังไม่ได้เผาไฟ กองดินร่วนก็ดี กองดินเหนียวก็ดี มีฝนตกกราดเกิน ๔ เดือนมาแล้วนับเข้าในปฐพีแท้: พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์) ๒.รู้ว่าเป็นแผ่นดิน ๓.ขุดเอง หรือให้ผู้อื่นขุด อันใดอันหนึ่ง พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๑๘๘).

* คือ ใช้ให้ผู้อื่นทำด้วยกล่าวว่า ท่านจงรู้หลุมเสา จงรู้ดินเหนียวมาก จงรู้ดินเหนียวผสมกลบ ท่านจงให้ดินเหนียวมาก จงให้ดินเหนียวผสมกลบ ท่านจงนำดินเหนียวมา จงนำฝุ่นมา ต้องการดินเหนียว ต้องการฝุ่น ท่านจงทำหลุมเสานี้ให้เป็นกับปียะ จงทำดินเหนียวนี้ให้เป็นกับปียะ จงทำฝุ่นให้เป็นกับปียะ คือให้เป็นของที่ควรใช้ (วิ.อ. ๒/๘๘/๒๘๑)

๒. ภูตคามวรรค วรรคว่าด้วย พืชพันธุ์ไม้ เป็นวรรคที่ ๒ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑

ภูตคามะปาตัพยะตายะ ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะพรากภูตคาม.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ภูตคาม ได้แก่ พืช ๕ ชนิด ๑. พืชเกิดจากเงา ๒. พืชเกิดจากต้น
๓. พืชเกิดจากข้อ ๔. พืชเกิดจากยอด ๕. พืชเกิดจากเมล็ดเป็นที่ครอบหุ้ม.

อนาบัติ

๑. ภิกษุกล่าวว่า ท่านจงรู้พืชนี้ ท่านจงให้พืชนี้ ท่านจงนำพืชนี้มา เรามี
ความต้องการด้วยพืชนี้ ท่านจงทำพืชนี้ให้เป็นกับปิยะดังนี้ ๒. ภิกษุไม่แก่งพราก
๓. ภิกษุทำเพราะไม่มีสติ ๔. ภิกษุไม่รู้ ๕. ภิกษุวิกลจริต ๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง
อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวีทำการก่อสร้างจึงตัดต้นไม้บ้าง ใช้ผู้อื่นตัดบ้าง
มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติ
ปาจิตติยแก่ภิกษุผู้พรากภูตคาม (ภูตคาม ได้แก่ของเขียวหรือพืชพรรณ อันเป็น
ของอยู่กับที่ มี ๕ ชนิดดังกล่าวแล้วในวิภังค์ข้างต้น เป็นวัตถุแห่งปาจิตติย, ส่วน
พืชคาม คือพืชพันธุ์ ที่ถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังจะเป็นได้อีกเป็นวัตถุแห่งทุกกฏ

ดูรายละเอียดวิธีกับปิยะ คือวิธีทำให้เป็นของที่ควรที่ทรงอนุญาต ในหน้า ๔๑๗)

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกุตคาม ๒.รู้ว่าเป็นกุตคาม ๓.ให้กำเริบเองหรือให้ผู้อื่นกำเริบ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๑๙๐).

ปาจิตติย กุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๒

อัญญาทาเทเก วิหสะเก ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะความเป็นผู้กล่าวคำอื่น
ในเพราะความ เป็นผู้ให้ลำบาก.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าวคำอื่น คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงเอาเรื่องอื่นมาพูดกลบเกลื่อนว่า ใครต้อง ต้องอะไร ต้องในเพราะเรื่องอะไรต้องอย่างไร ท่านทั้งหลายว่าใครว่าเรื่องอะไร ดังนี้ที่ชื่อว่า เป็นผู้กล่าว คำอื่น.

ที่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก คือ ภิกษุเมื่อถูกไต่สวนในเพราะวัตถุหรืออาบัติ ณ ท่ามกลางสงฆ์ ไม่ปรารถนาจะบอกเรื่องนั้น ไม่ปรารถนาจะเปิดเผยเรื่องนั้น จึงนิ่งเสีย ทำให้สงฆ์ลำบาก นี่ชื่อว่า เป็นผู้ให้ลำบาก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่เข้าใจจึงถาม ๒.ภิกษุอาพาธให้การไม่ได้ ๓.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น หรือความวิวาท จักมีแก่สงฆ์ ๔.ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า จักเป็นสังฆเภท หรือสังฆราชา^๒

^๑ วัตถุในที่นี้หมายถึงเรื่องที่ถูกลงโทษนำมาสอบสวน กรณีที่สงฆ์ยกขึ้นมาสอบสวน (พระไตรปิฎกแปลมจร. ๒/๒๘๔/๙๙)

^๒ สังฆเภท : ความแตกแห่งสงฆ์ กำหนดด้วยภิกษุแต่ละฝ่ายตั้งแต่ ๔ รูปไม่ทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมด้วยกัน
สังฆราชา : ความร้าวรานแห่งสงฆ์ คือ สงฆ์จะแตกแยกกัน แต่ไม่ถึงกับแยกทำอุโบสถปวารณาและสังฆกรรมต่างหากกัน

๕. ภิกษุไม่ให้การด้วยคิดว่า สงฆ์จักทำกรรมโดยไม่ชอบธรรม โดยเป็นวรรค หรือจักไม่ ทำกรรมแก่ภิกษุผู้ควรแก่กรรม ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้อง อาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉนนะประพตือนาจารย์ ถูกโจทอาบัติในท่ามกลางสงฆ์ กลับพูด เฉลไฉนไปต่างๆบ้าง นิ่งเสียบ้าง พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้พูดไปอย่างอื่น ผู้ทำสงฆ์ให้ลำบาก (ด้วยการ นิ่งในเมื่อ ถูกไต่สวนในท่ามกลางสงฆ์).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุชฌาปะนะเก ขียะนะเก ปาจิตตีย์.

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะความเป็นผู้ให้โทษหนา ในเพราะ ความเป็นผู้บั่นว่า.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ความเป็นผู้ให้โทษหนา คือ อุปสัมบันผู้อันสงฆ์สมมติ แล้วให้เป็นผู้จัดเสนาสนะ เป็นผู้แจกอาหาร แจกยาคุ แจกผลไม้ แจกของเคี้ยว หรือแจกของเล็กน้อยก็ตาม ภิกษุประสงค์จะใส่โทษ ให้อภัยศ ให้ก่อเขิน จึงให้ โพนทะนาก็ดี บ่นว่าก็ดี ซึ่งอุปสัมบัน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ให้โพนทะนา หรือบ่นว่าภิกษุผู้มีปกติทำเพราะฉันทาคติ โทสาคติ โมหาคติ ภัยาคติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายซึ่งมีพระเมตตियะและพระภุมมชกะ^๑เป็นหัวหน้าตีเียน บ่นว่าพระทัพพมัลลบุตร ผู้แจกเสนาสนะแจกภัตต์ พระผู้มีพระภาคทรงสอบถาม แล้ว จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ตีเียน บ่นว่า (ภิกษุผู้ทำการสงฆ์โดยชอบ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ทำการสงฆ์ ได้สมมติด้วยกรรมเป็นธรรม ๒.ผู้ทำการนั้นเป็นอุปสัมบัน ๓.ไม่มีความถึงอคติ ๔.ใคร่จรรณโทษแก่ผู้นั้น ๕.พูดในสำนักของผู้ใดผู้หนึ่งเป็นอุปสัมบัน ๖.ชวนให้ดูหมิ่นหรือตีเียน พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณา หน้า๑๙๑).

อยู่ในกลุ่มพระ ๖ รูป ซึ่งเรียกว่า “ภิกษุฉัพพัคคีย์” ได้แก่ (๑)พระปณฺฑะกะ (๒)พระโสหิตกะ (๓)พระเมตตियะ (๔)พระภุมมชกะ (๕)พระอัสสชิ (๖)พระปุนฺณพสุกะ (ม.ม.อ.๑๗๕/๑๓๘)

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจํ วา ปีธฺจํ วา ภิสฺส วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใดวางไว้แล้วก็ตี ให้วางไว้แล้วก็ตี ซึ่งเตียงก็ตี ตั่งก็ตี ฟูกก็ตี เก้าอี้ก็ตี อันเป็นของสงฆ์ในที่แจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเองก็ตี ไม่ใช่ให้เก็บก็ตี ซึ่งเสนาสนะที่วางไว้นั้น หรือไม่บอกมอบหมายไปเสีย เป็นปาจิตตีย์.”

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลายอยู่ในที่แจ้ง รีบเก็บเสนาสนะก่อนเวลาอันสมควร จึงทรงรับสั่งว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้เก็บเสนาสนะไว้ในปะรำ หรือที่โคนไม้ หรือในที่ซึ่งนกกาหรือนกเหยี่ยวจะไม่ถ่ายมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน ซึ่งกำหนดว่ามีไข้ฤดูฝน”.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.ภิกษุเอาออกฝืนแดดไว้ ไปด้วยตั้งใจจักกลับมาเก็บ ๕.เกิดเหตุฉุกเฉินขึ้น ๕.ภิกษุมีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายนำเสนาสนะ (ที่นอนที่นั้ง) มาไว้กลางแจ้งในฤดูหนาว ผิงแดดแล้วหลีกไปไม่เก็บ ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ ไม่บอกให้ใครรับรู้ เสนาสนะถูกฝน และน้ำค้างตกใส่(เปียกชุ่ม)พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุตั้งไว้เอง หรือใช้ผู้อื่นให้ตั้งไว้ซึ่งเตียง ตั้ง ฟูก แก้วอ้อของสงฆ์ในกลางแจ้ง เมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง ไม่ใช่ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไปโดยไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตติย ต่อมาทรงอนุญาตพิเศษให้เก็บเสนาสนะในมณฑป หรือที่โคนไม้ซึ่งสังเกตว่าฝนจะไม่ตก รั่วรด กาเหี่ยวจะไม่ถ้ำยมูลรดได้ตลอด ๘ เดือน (แห่งฤดูหนาวและฤดูร้อน ฤดูละ ๔ เดือน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงตั้งเป็นต้น เป็นของสงฆ์ ๒.ลาดเองหรือใช้ให้ผู้อื่นลาดในที่แจ้ง ๓.ไม่มีสิ่งใดกางกัน ๔.ไม่มีอันตราย ๕.ไม่เหลียวแลที่จะกลับมาเก็บ ๖.ล่วงเลศทุพาทที่ตกก่อนดินแห้งมีขมิบบนบุษขวาง พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณา หน้า๑๔๓).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหารเ เสยยัง สันถะริตฺวา วา....

“อนึ่ง ภิกษุใด ปูแล้วก็ดี ให้ปูแล้วก็ดี ซึ่งที่นอนในวิหาร เป็นของสงฆ์, เมื่อหลีกไป ไม่เก็บเองก็ดี ไม่ให้เก็บก็ดี ซึ่งที่นอนอันปูไว้วันนั้น หรือไม่บอกมอบหมาย ไปเสีย, เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอง แล้วไป ๒.ภิกษุให้คนอื่นเก็บ แล้วไป ๓.ภิกษุบอกมอบหมาย แล้วไป ๔.เสนาสนะมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๕.ภิกษุยังหวังไปยืนอยู่ ณ ที่นั้นบอกมอบหมายมา ๖.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวาง ๗.ภิกษุมิอันตราย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พวกภิกษุ ๑๗ รูป ปูที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วหลีกไปไม่เก็บเอง หรือให้ผู้อื่นเก็บ หรือบอกให้ใครรับรู้ ปลวกกินเสนาสนะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรูป หรือให้ปู ที่นอนในวิหารของสงฆ์แล้วเมื่อหลีกไปไม่เก็บเอง หรือไม่ให้ผู้อื่นเก็บ หรือไม่บอกกล่าวให้ใครรับรู้ ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ที่นอนมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งใน ๑๐ อย่างคือ ฟูก, เครื่องลาดรักษาสีพั้น, เครื่องลาดบนเตียงตั้ง, เครื่องลาดพั้น, เสื่อใบตาล, หนังก้อนหนึ่ง, ผ้าสีทนมียาย, ผ้าปาवारและโกเชาว์, เครื่องลาดแล้วด้วยหญ้า, เครื่องลาดแล้วด้วยใบไม้ ๒.ที่นอนนั้นเป็นของสงฆ์ ๓.ลาดเองหรือให้ผู้อื่นลาด ๔.ไม่มีผู้กางกัน ๕.ไม่มีอันตราย ๖.หลีกไปยังทิศใดทิศหนึ่งจะไม่กลับมา ๗.ล่วงอุปจารสีมา พร้อมด้วยองค์ ๗ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาบรรณหน้า ๑๙๔).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิเก วิหาเร ชาวัน ปุพฺพปะคะตัง....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ สำเร็จการนอนแทรกแซงภิกษุผู้เข้าไปก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยหมายว่า ผู้ใดมีความคับใจ ผู้นั้นจักหลีกไปเอง ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นให้เป็นปัจจัยหาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธเข้าอยู่ ๒.ภิกษุถูกความหนาวหรือความร้อนเบียดเบียนแล้วเข้าไปอยู่ ๓.ภิกษุมีอันตราย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์หาวิธีแย่งที่อยู่ภิกษุอื่นโดยเข้าไปนอนเบียดภิกษุเถระด้วยคิดว่าเธออึดอัดเข้าก็จะหลีกไปเอง พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรื้ออยู่เข้าไปนอนเบียดผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารของสงฆ์ ด้วยคิดว่าเธออึดอัดก็จะหลีกไปเอง เธอมีอยู่อย่างนี้เท่านั้น ไม่ใช่อย่างอื่น ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารที่อยู่เป็นของสงฆ์ ๒.รู้อยู่ว่าผู้อยู่ก่อนไม่ควรจะให้ลุก ๓.ปรารถนาจะให้ภิกษุนั้นกลับแคบ ๔.นั่งหรือนอนในอุบจาร(ในบริเวณรอบกุฏิารสงฆ์) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย(บุพเพสิกขาบรรณหน้า ๑๙๖).

ปาจิตติย ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ กุปีโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ ขัดใจ จุตคร่ากัฏฐิให้จุตคร่ากัฏฐิ ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุจุตคร่ากัฏฐิ ให้จุตคร่ากัฏฐิ ซึ่งภิกษุอลัชชี ๒.ภิกษุชนกัฏฐิ ให้ชนกัฏฐิ ซึ่งบริหารของภิกษุอลัชชี ๓.ภิกษุจุตคร่ากัฏฐิ ให้จุตคร่ากัฏฐิ ซึ่งภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุชนกัฏฐิ ให้ชนกัฏฐิ ซึ่งบริหารของภิกษุวิกลจริตนั้น ๕.ภิกษุจุตคร่ากัฏฐิ ให้จุตคร่ากัฏฐิ ซึ่งภิกษุผู้ก่อการบาดหมางกัฏฐิ ก่อการทะเลาะกัฏฐิ ก่อการวิวาทกัฏฐิ

ก่อนความอื้อฉาวก็ดี ก่อนอิทธิพลในสงฆ์ก็ดี ๖.ภิกษุชนก็ดี ให้ชนก็ดี ซึ่งบริหารของภิกษุผู้ก่อการบาดหมางเป็นต้นนั้น ๗.ภิกษุฉุดคร่าก็ดี ให้ฉุดคร่าก็ดี ซึ่งอันเตวาสิก หรือสัทธวิहारิก ผู้ประพฤตินิวัฏฐะ ๘.ภิกษุชนก็ดี ให้ชนก็ดี ซึ่งบริหารของอันเตวาสิกหรือสัทธวิहारิกนั้น ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) แย่งที่ภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เมื่อเห็นชัดขึ้นก็โกรธ จึงจับฉุดคร่าออกไป พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธไม่พอใจฉุดคร่าเองก็ดี ใช้ให้ผู้อื่นฉุดคร่าก็ดี ซึ่งภิกษุจากวิหารของสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.วิหารเป็นของสงฆ์ ๒.เป็นอุปสมบันพันโทหามีความเป็นคนมักทะเลาะเป็นต้น ๓.ฉุดคร่าเองหรือให้ผู้อื่นฉุดคร่าอุปสมบันนั้นด้วยความโกรธ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพเพสิกขาบรรณหน้า ๑๙๗).

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหารเ อูปะริ เวหาสะกุฎิยา.....

“อหัง ภิกษุใด นั่งทับก็ดี นอนทับก็ดี ซึ่งเตียงก็ดี ซึ่งตั้งก็ดี อันมีเท้าเสียบ บนร้านในวิหารเป็นของสงฆ์ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ร้าน ได้แก่ ร้านที่ไม่กระทบศีรษะของมัชฌิมบุรุษ.
เตียงที่ชื่อว่า มีเท้าเสียบ คือเขาสอดเท้าเสียบเข้าไว้ในตัวเตียง.

อนาบัติ

๑.ไม่ใช้ร้าน ๒.ร้านสูงพอกระทบศีรษะ ๓.ข้างล่างไม่ได้ใช้เป็นที่อยู่
๔.ข้างบนปูพื้นไว้ ๕.เท้าเตียงเท้าตั้งได้ตรึงสลักกับตัว ๖.ภิกษุยืนบนเตียงตั้งนั้น
หยิบจีวรหรือพาดจีวรได้ ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุ ๒ รูป อยู่ในกุฏิเดียวกัน เตียงหนึ่งอยู่ข้างล่างเตียงหนึ่งอยู่ข้างบน
ภิกษุอยู่ข้างบนนั้นบนเตียงโดยแรง เท้าเตียงหลุดตกลงถูกศีรษะของภิกษุผู้อยู่
ข้างล่าง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่งนอนบนเตียงหรือ
ตั้งอันมีเท้าเสียบ (ในเตียง) ในวิหารของสงฆ์ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ กุตคามวรรค สิกขาบทที่ ๙

มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมานะนะ ยาวะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำซึ่งวิหารใหญ่ จะวางเช็ดหน้าเพียงไร
แต่กรอบแห่งประตู จะบริกรรมช้อนหน้าต่าง พึงยืนในที่ปราศจาก
ของสดเขียว อำนวยให้พอกได้ ๒-๓ ชั้น ถ้าเธออำนวยยิ่งกว่านั้น
แม้ยืนในที่ปราศจากของสดเขียว ก็เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัทช์

บทว่า เพียงไรแต่กรอบแห่งประตู คือ ชั่วหัตถบาสนโดยรอบแห่งบาน
ประตู.

บทว่า จะวางเช็ดหน้า คือ จะวางประตู.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมุ่ง ๒-๓ ชั้น ๒.ภิกษุมุ่งหย่อนกว่า ๒-๓ ชั้น ๓.ภิกษุสร้างถ้ำ
๔.คูหา ๕.กุฏิมุ่งหญ้า ๖.ภิกษุสร้างกุฏิเพื่อภิกษุอื่น ๗.ภิกษุสร้างด้วยทรัพย์ของตน
๘.ยกอาคารอันเป็นที่อยู่เสีย ภิกษุสร้างทุกอย่างไม่ต้องอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต
๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหาอำมาตย์ผู้ปฏิบัติของพระฉันทะให้สร้างวิหารถวายพระ เมื่อ
เสร็จแล้วพระฉันทะอำนาวยการพอกหลังคาพอกปูนบ่อย ๆ วิหารก็เลยพังลงมา
พระฉันทะเก็บหญ้า เก็บไม้ ได้ทำนาข้าวของพราหมณ์ผู้หนึ่งให้เสียหาย
พราหมณ์ยกโทษทีเดียว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าถ้าภิกษุจะให้
ทำวิหาร พึงยืนในที่ไม่มีของเขียว(พืชพันธุ์ไม้)อำนาวยการ พอกหลังคาไม่เกิน
๓ ชั้น จนจรดกรอบประตู เพื่อตั้งบานประตูได้ เพื่อทาสีหน้าต่างได้
ถ้าทำให้นเกินกว่านั้น แม้นในที่ปราศจากของเขียว ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ ภูตคามวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สปปาณะกัง อุทะกัง ดินัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้ยู่ว่ามีตัวสัตว์ รดกดี ให้รดกดี
ซึ่งหญังกดี ดินกดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้ง ๒.ภิกษุไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ทำการก่อสร้าง ร้อยยูน้ำมีตัวสัตว์เอาน้ำนั้นรดหญ้าบ้าง ดินบ้าง ใช้ให้รดบ้าง เป็นที่ติเตียนของภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุร้อยยูน้ำมีตัวสัตว์รดหญ้า หรือดิน หรือใช้ให้ผู้อื่นรด ต้องปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑. น้ำมีตัวสัตว์ ๒. ร้อยยูน้ำมีตัวสัตว์ตายด้วยการรด ๓. น้ำคงจะแห้งไป ๔. รดหญ้าเป็นต้น ด้วยกิ่งอันหนึ่งเว้นจากกรกเจตนา(กรกเจตนา: เจตนาฆ่า) พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขากรรมนาหน้า ๑๙๙)

๓. โอวาทรรค วรรคว่าด้วยการให้อวาท เป็นวรรคที่ ๓ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย โอวาทรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะสम्मะโต ภิกขุ นิโย โอวะเทยยะ....

“อหนึ่ง ภิกษุใดไม่ได้รับสมมติ กล่าวสอนพวกภิกษุณี
เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑. ภิกษุให้อุเทศ ๒. ภิกษุให้ปริจฉา ๓. ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔. ภิกษุถามปัญหา ๕. ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖. ภิกษุกล่าวสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗. ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘. ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙. ภิกษุวิกลจริต ๑๐. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เห็นภิกษุอื่น ๆ สอนนางภิกษุณีแล้วได้รับของถวาย

ต่าง ๆ อย่างจะมีลาภบ้าง จึงแจ้งความประสงค์แก่นางภิกษุณีทั้งหลาย เมื่อนางภิกษุณีไปสดับโอวาทก็สอนเพียงเล็กน้อย แล้วชวนสนทนาเรื่องไร้สาระโดยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุที่ไม่ได้รับสมมติจากสงฆ์ สอนนางภิกษุณีต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์หาทางสมมติกันเองในที่นอกสีมา พระผู้มีพระภาคจึงทรงกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมสำหรับภิกษุ ที่จะสอนนาง ภิกษุณีถึง ๘ ข้อ โดยกำหนดให้มีพรรษาถึง ๒๐ หรือเกินกว่าเป็นข้อสุดท้าย.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๒

สัมมะโดปิ เจ ภิกขุ อุตถังคะเต สุริเย ภิกขุณีโย.....

“ถ้าภิกษุ แม้ได้รับสมมติแล้ว เมื่อพระอาทิตย์อัสดงแล้ว
กล่าวสอนพวกภิกษุณี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้อุเทศ ๒.ภิกษุให้ปริจฉา ๓.ภิกษุอันภิกษุณีกล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๔.ภิกษุถามปัญหา ๕.ภิกษุถูกถามปัญหาแล้วแก้ ๖.ภิกษุกล่าวสอน เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นอยู่ แต่พวกภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๗.ภิกษุกล่าวสอนสิกขมานา ๘.ภิกษุกล่าวสอนสามเณรี ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระจุฬปันถกสอนนางภิกษุณีจนค้ำ มนุษย์ทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อพระอาทิตย์ตกแล้ว ภิกษุสอนนางภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตติย โฉวาทวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณฺณัสสะยัง อุปะสังกะมิตฺวา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เข้าไปสู่ที่อาศัยแห่งภิกษุณีแล้วสั่งสอนพวกภิกษุณี เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. สมัยในเรื่องนั้น ดังนี้คือ ภิกษุณีอาพาธ นี่เป็นสมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งสอนในสมัย ๒.ภิกษุให้อุเทศ ๓.ภิกษุให้ปริพจนา ๔.ภิกษุอันภิกษุณี กล่าวว่า นิมนต์ท่านสวดเถิดเจ้าข้า ดังนี้ สวดอยู่ ๕.ภิกษุถามปัญหา ๖.ภิกษุถูกถามปัญหา แล้วแก้ ๗.ภิกษุสั่งสอนเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่นแต่ภิกษุณีฟังอยู่ด้วย ๘.ภิกษุสั่งสอนสิกขมานา ๙.ภิกษุสั่งสอนสามเณรี ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เข้าไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ นางภิกษุณีทั้งหลาย ตีเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปสอนนางภิกษุณีถึงที่อยู่ ต้องปาจิตติย ภายหลังทรงผ่อนผันให้เมื่อนางภิกษุณีเจ็บไข้.

ปาจิตติย โฉวาทวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ เอวํ ะเทยยะ อามิสเหตุ ภิกขุ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า พวกภิกษุสั่งสอนพวกภิกษุณี เพราะเหตุอามิส เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้กล่าวแก่ภิกษุผู้สั่งสอนเพราะเหตุจิวร บิณฑบาต เสนาสนะ
คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร สักการะ ความเคารพ ความนับถือ การกราบไหว้
การบูชา ตามปกติ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์กล่าวว่า พระเถระทั้งหลายสอนนางภิกษุณีเพราะเห็นแก่
อามิส พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพูดว่าภิกษุทั้งหลายสอน
นางภิกษุณีเพราะเห็นแก่อามิส ต้องปาจิตติย

ปาจิตติย โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया จิวะรัง ทะเทยยะ.....

“**อนึ่ง ภิกษุใด ให้จิวรแก่ภิกษุณีผู้มีไชยญาติ เว้นไว้แต่
แลกเปลี่ยน เป็นปาจิตติย.**”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุแลกเปลี่ยน คือ เอาจิวรมีค่าน้อยแลก
เปลี่ยนจิวรมีค่ามาก หรือเอาจิวรมีค่ามากแลกเปลี่ยนจิวรมีค่าน้อย ๓.ภิกษุณีถือ
วิสาสะ ๔.ภิกษุณีถือเอาเป็นของขอยืม ๕.ภิกษุให้บริขารอื่นเว้นจิวร ๖.ภิกษุให้แก่
สิกขมานา ๗.ภิกษุให้สามเณรี ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งให้จิวรแก่นางภิกษุณีผู้มีไชยญาติ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค

จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้จีวรแก่นางภิกษุณีผู้มีโชญาติ เว้นแต่ของ แลกเปลี่ยน ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา จีวรัง สีพเพยยะ วา...

“อนึ่ง ภิกษุใด เย็บก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งจีวร เพื่อภิกษุณีผู้มีโชญาติ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเย็บเพื่อภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุเย็บเองก็ดี ให้เย็บก็ดี ซึ่งบริวารอื่นเว้นจีวร ๓.ภิกษุเย็บเพื่อสิกขมานา ๔.ภิกษุเย็บเพื่อสามเณรี ๕.ภิกษุวิกุลจรีต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเย็บจีวรให้นางภิกษุณี มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเย็บเอง หรือใช้ผู้อื่นให้เย็บจีวรเพื่อนางภิกษุณีผู้มีโชญาติ ต้องปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธิง สังฆาเย เอกัทธานะมัคคัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดชักชวนกันแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับ ภิกษุณีโดยที่ สุดแม่น้ำระยะบ้านหนึ่ง เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ นี่สมัยในเรื่องนั้น ทางเป็นที่จะต้องไปด้วยพวกเกวียน รู้กันอยู่ว่า เป็นที่นารังเกียจ มีภัยเฉพาะหน้า นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.มีสภ ๒.ไม่ได้ชักชวนกันไป ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.ไปโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชวนนางภิกษุณีเดินทางไกลร่วมกัน แม้ชั่วระยะบ้านหนึ่งต้องปาจิตตีย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้เดินทางร่วมกันได้เมื่อทางนั้นมีภัย แต่ต้องไปเป็นคณะ.

ปาจิตตีย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณียา สัทธัง สังวิชาเย เอกังนาวัง อะภิรุเหยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุได้ชักชวนกันแล้วโดยสารเรือลำเดียวกับ
ภิกษุณี ขึ้นน้ำไปก็ดี ล่องน้ำไปก็ดี เว้นแต่ข้ามฟาก เป็นปาจิตตีย์

อนาบัติ

๑.ข้ามฟาก ๒.ไม่ได้ชักชวนกันโดยสาร ๓.ภิกษุณีชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน ๔.โดยสารเรือโดยมิได้นัดหมาย ๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนนางภิกษุณีไปในเรือลำเดียวกัน มีผู้ติเตียน

พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุชนนางภิกษุณีลงเรือลำเดียวกัน ขึ้นหรือลง ต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ข้ามปากได้.

ปาจิตติย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุณีปะริปาจิตัง ปิณฑะปาตัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดรู้อยู่ฉนบิณฑบาตอันภิกษุณีแนะนำให้ถวาย
เว้นแต่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉนบิณฑบาตที่คฤหัสถ์ปรารภไว้ก่อน ๒.ภิกษุฉนบิณฑบาต
อันสิกขมานา แนะนำให้ถวาย ๓.ภิกษุฉนบิณฑบาตอันสามเณรแนะนำให้ถวาย
๔.ภิกษุฉนอาหารทุกชนิดเว้น โภชนะห้า ๕.ภิกษุวิกุลจรีต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางกุลลันนทาภิกษุณีเที่ยวไปสู่ตระกูล แนะนำให้เขาถวายอาหาร
แก่พระเวททตกับพวก มีผู้ติเตียนพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุรู้อยู่ฉนบิณฑบาตที่นางภิกษุณีแนะนำให้เขาถวาย ต้องปาจิตติย์ ภายหลัง
ทรงผ่อนผันให้ว่าถ้าคฤหัสถ์เขาปรารภไว้เองก่อนฉนได้.

ปาจิตติย์ โอวาทวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุเนีย สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห....

“อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับภิกษุณีผู้
เดียวเป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้เดียวเสนาสนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุผู้มีได้มุ้งที่ลับ ๔.ภิกษุหนึ่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต
๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายืนนั่งในที่ลับสองต่อสองกับนางภิกษุณีผู้เป็นอดีตภริยา
ของตนเสมอ มีผู้เตือน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนึ่ง
ในที่ลับสองต่อสองกับภิกษุณี ต้องปาจิตตีย์.

๔.โกชนวรรค วรรคว่าด้วย การฉันอาหาร เป็นวรรคที่ ๔ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑

อะคิลานะ ภิกขุนา เอโก อาวะสะถะปิตโ ทฏฐิตัพโพ.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อาพาธ พึงฉันอาหารในโรงทานได้ครั้งหนึ่ง
ถ้าฉันยิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุไม่อาพาธฉันครั้งเดียว ๓.ภิกษุเดินทางไป หรือ
เดินทางกลับ มาแวะฉัน ๔.เจ้าของนิมนต์ให้ฉัน ๕.ภิกษุฉันอาหารที่เขาจัดไว้
จำเพาะ ๖.ภิกษุฉันอาหารที่เขามิได้จัดไว้มากมาย ๗.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด
เว้นโภชนะห้า ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปฉันอาหารในโรงพักเดินทาง ที่คณะเจ้าของเขาจัดอาหารให้เป็นทานแก่คนเดินทางที่มาพัก แล้วเลยถือโอกาสไปพักและฉันเป็นประจำ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุพึงฉันอาหารในโรงพักเดินทางเพียงมือเดียว ถ้าฉันเกินกว่านั้นต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงผ่อนผันให้ภิกษุใช้ซึ่งเดินทางต่อไปไม่ไหว ฉันเกินมือเดียวได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นก่อนข้าวในโรงทาน ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.เฝ้าฉันอยู่ พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๐๕).

ปาจิตติย์ โขชนวรรค สิกขาบทที่ ๒

คะณะโกชเน อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย์ ในเพราะฉันเป็นหมู่นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวอาพาธ คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คราวที่ทำจีวร คราวที่เดินทางไกล คราวที่โดยสารเรือไป คราวประชุมใหญ่ คราวภัตของสมณะ นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า ฉันเป็นหมู่นี้ คือ คราวที่มีภิกษุ ๔ รูป อันเขานิมนต์ด้วยโภชนะ ๕ (คือ ๑.ข้าวสุก ๒.ขนมสด ๓.ขนมแห้ง ๔.ปลา ๕.เนื้อ) อย่างใดอย่างหนึ่งแล้วฉัน นี่ชื่อว่าฉันเป็นหมู.

บทว่า เว้นไว้แต่สมัย คือ ยกเว้นสมัย.

ที่ชื่อว่า คราวอาพาธ คือ โดยที่สุดแม้เท้าแตก ภิกษุคิดว่าเป็นคราวอาพาธแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่เป็นฤดูถวายจีวร คือ เมื่อภิกษุยังไม่ได้กรานกำหนด ทำยถุญฺณ ๑ เดือน เมื่อภิกษุกรานแล้ว ๕ เดือน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่เป็นฤดูถวายจีวร แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวที่ทำจีวร คือ เมื่อภิกษุกำลังทำจีวรกันอยู่ ภิกษุคิดว่าเป็นคราวที่ทำจีวรแล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวเดินทางไกล คือ ภิกษุคิดว่า จักเดินทางไปถึงกิ่งโยชน์ แล้วฉันได้ เมื่อจะไปก็ฉันได้ มาถึงแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวโดยสารเรือไป คือ ภิกษุคิดว่า เราจักโดยสารเรือไปแล้วฉันได้ เมื่อจะโดยสารไปก็ฉันได้ โดยสารกลับมาแล้วก็ฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวประชุมใหญ่ คือ คราวที่มีภิกษุ ๒-๓ รูปเที่ยวบิณฑบาต พอเลี้ยงกัน แต่เมื่อมีรูปที่ ๔ มารวมด้วย ไม่พอเลี้ยงกัน ภิกษุคิดว่าเป็นคราวประชุมใหญ่ แล้วฉันได้.

ที่ชื่อว่า คราวภัตของสมณะ คือ คราวที่มีผู้ใดผู้หนึ่งซึ่งนับเนื่องว่าเป็นนักบวชทำภัตถวายภิกษุ ภิกษุคิดว่าเป็นคราวภัตของสมณะ แล้วฉันได้.

นอกจากสมัย ภิกษุรับว่า จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ กลืนกิน ต้องอาบัติปาจิตตีย์ทุกๆ คำกลืน

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุ ๒-๓ รูปฉันรวมกัน ๓.ภิกษุหลายรูปเที่ยวบิณฑบาต แล้วประชุมฉันแห่งเดียวกัน ๔.ภัตเขาถวายเป็นนิตย์ ๕.ภัตเขาถวายตามสลาก ๖.ภัตเขาถวายในปัทม ๗.ภัตเขาถวายในวันอุโบสถ ๘.ภัตเขาถวายในวันปาฏิพัช ๙.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิดเว้นโภชนะห้า ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเทวทัตเสื่อมลามาสักการะ จึงต้องเที่ยวขออาหารเขาตามสกุล

ฉันรวมกลุ่มกับบริษัทของตน มนุษย์ทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาค
จึงทรง บัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุฉันเป็นหมู่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรง
ผ่อนผันให้เมื่อเป็นไข้, เมื่อถึงหน้าถวายจีวร, เมื่อถึงคราวทำจีวร, เมื่อเดินทางไกล,
เมื่อไปทางเรือ, เมื่อประชุมกันอยู่มาก ๆ, เมื่อนักบวช เป็นเจ้าภาพเลี้ยงอาหาร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นคณะโกษณะ ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์
(บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๐๔).

ข้อสังเกต จากต้นบัญญัติ, และที่ตรัสว่า“เพื่อ..อย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์”(หน้า๓๓๑), วิภังค์สิกขาบทที่๒ และ๓ที่ระบุถึง
“นิมนต์ด้วยโกษณะ๕” ทั้งสองแห่งต่างกันแต่ว่าภิกษุ๔รูป, และเรื่องอนุบัญญัติที่ทรงอนุญาตในจิรกาลนั้น ไม่ได้กล่าวถึง
นิมนต์โดยออกชื่อโกษณะ แต่ภิกษุซึ่งเป็นกลุ่มทำจีวรด้วยกันทั้ง๔รูปจึงเกรงจะอาบัติ. แสดงว่า คณะโกษณะ(การฉันเป็นหมู่)
นั้น ประเด็นอยู่ที่ เราจะจับกลุ่มเดียวกัน ๔รูปฉันร่วมกัน มิใช่ที่นิมนต์โดยออกชื่อโกษณะ นักวินัยรพึงพิจารณาเองเถิด.

ปาจิตตีย์ โขชนวรรค สิกขาบทที่ ๓

ประมประโกษะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตียัง.....

“เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตตีย์ เพราะโกษณะที่หลัง
นี้สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวเป็นไข้ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร
นี้สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า โขษณะที่หลัง ความว่า ภิกษุรับนิมนต์ด้วยโกษณะ ๕
อย่างใดอย่างหนึ่งไว้แล้ว เว้นโกษณะนั้น ฉนโกษณะ ๕ อย่างใดอย่างหนึ่งอื่น นี้ชื่อว่า
โกษณะที่หลัง (ปรัมปรโกชน).

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุวิกัปแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันบิณฑบาตที่รับ
นิมนต์ไว้ ๒-๓ แห่งรวมกัน ๔.ภิกษุฉันตามลำดับที่รับนิมนต์ ๕.ภิกษุรับนิมนต์
ชาวบ้านทั้งมวล แล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในตำบลบ้านนั้น ๖.ภิกษุรับนิมนต์
หมู่ประชาชนทุกเหล่าแล้วฉัน ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่งในประชาชนหมู่นั้น

๗.ภิกษุถูกเขานิมนต์ แต่บอกว่า จักรับภิกษา ๘.ภัตตาหารที่เขาถวายเป็นนิตย์
 ๙.ภัตตาหารที่เขาถวายด้วยสลาก ๑๐.ภัตตาหารที่เขาถวายในปักข์
 ๑๑.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันอุโบสถ ๑๒.ภัตตาหารที่เขาถวายในวันปาฏิบ
 ๑๓.ภิกษุฉันอาหารทุกชนิด เว้นโภชนะห้า ๑๔.ภิกษุวิกลจริต
 ๑๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

กรรมกรผู้ยากจนคนหนึ่ง นิมนต์ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธรเจ้าเป็นประมุข
 ไปฉันที่บ้าน ภิกษุทั้งหลายไปเที่ยวบิณฑบาตฉันเสียก่อน (อาจเกรงว่าอาหารเลว
 หรือไม่พอฉัน) เมื่อไปฉันที่บ้านกรรมกรคนนั้นจึงฉันได้เพียงเล็กน้อย
 (เพราะอิ่มมาก่อนแล้ว) ความจริงอาหารเหลือเฟือ เพราะชาวบ้านรู้ข่าวเอาของ
 ไปช่วยมาก พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าเป็นอาบัติปาจิตตีย์
 เพราะรับนิมนต์ แล้วไปฉันอาหารรายอื่นก่อน ภายหลังทรงผ่อนผันให้ยามเจ็บไข้
 ในฤดูถวายจีวร ในคราวทำจีวร (มอบให้ภิกษุอื่นฉันในที่นิมนต์แทน).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นโภชนะของผู้อื่น ๒. ไม่มีสมัย ๓. กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์
 (บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๒๐๖).

ปาจิตตีย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๔

ภิกษุ ปะเนาะ กุลัง อุปะคะตัง ปุเวหิ วา มันเถหิ วา....

“อนึ่ง เขาบวราณาเฉพาะภิกษุผู้เข้าไปสู่ตระกูล ด้วยขนม
 กิตติด้วยสัตตตุงกิตติ เพื่อนำไปได้ตามปรารณา ภิกษุผู้ต้องการ
 พึงรับได้เต็ม ๒-๓ บาตร ถ้าวรับยิ่งกว่านั้นเป็นปาจิตตีย์ ครั้นรับเต็ม
 ๒-๓ บาตรแล้ว นำออกจากที่นั้นแล้ว พึงแบ่งปันกับภิกษุทั้งหลาย
 นี้เป็นสามิจกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า **ขนม ได้แก่** ของกินชนิดใดชนิดหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของก้านัล.

ที่ชื่อว่า **สัตตุมง ได้แก่** ของกินอย่างใดอย่างหนึ่งที่เขาจัดเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรับเต็ม ๒-๓ บาตร ๒.ภิกษุรับหย่อนกว่า ๒-๓ บาตร ๓.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของก้านัล ๔.เขาไม่ได้ถวายของที่เตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นเสบียง ๕.เขาถวายของที่เหลือจากที่เขาเตรียมไว้เพื่อต้องการเป็นของก้านัลหรือเพื่อต้องการเป็นเสบียง เมื่อเขาระงับการไปแล้ว ๖.รับของพวกญาติ ๗.รับของคนปวาราณา ๘.รับเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๙.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มารดานางกาณาทำขนมไว้จะให้บุตรนำไปสู่สกุลแห่งสามี ภิกษุเข้าไปรับบิณฑบาตแล้วกลับบอกกันต่อไปให้ไปรับ นางจึงต้องถวายจนหมด แม้ครั้งที่ ๒ ครั้งที่ ๓ ที่ทำขนมก็เกิดเรื่องทำนองนี้ จนบุตรของนางกาณาไม่ได้ไปสู่สกุลสามี สักที ทำให้เกิดความเสียหายแก่บุตรของนาง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่สกุล ถ้าเขาปวาราณาด้วยขนมหรือด้วยข้าวสัตตุมง เพื่อไปได้ตามปรารภนา ฟังรับเพียงเต็ม ๒-๓ บาตร ถ้ารับเกินกว่านั้นต้องปาจิตตีย์ ทางที่ชอบ ภิกษุรับ ๒-๓ บาตร นำออกจากที่นั้นแล้ว ฟังนำไปแบ่งกับภิกษุทั้งหลาย.

ปาจิตติย โขทวารรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภุตตาวี ปะวาริโต อะนะติริตตัง....

“อนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามกัดแล้ว เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี
ซึ่งของเคี้ยวก็ดี ซึ่งของจันทก็ดี อันมิใช่เดน เป็นปาจิตติย.”

พุทธพจน์: “ดูก่อนอุบาลี การห้ามกัด ย่อมปรากฏด้วยอาการ ๕ อย่าง ๕ อย่าง
อะไรบ้าง ๑.การฉันยังปรากฏอยู่ ๒.โภชนะปรากฏอยู่ ๓.ผู้ให้อยู่ในหัตถบาส*
๔.เขาน้อมของเข้ามา ๕.การห้ามปรากฏ”(พระไตรปิฎกสยามรัฐ ๘/๑๑๗๕/๔๒๔)

“ดูก่อนอุบาลี ของที่เป็นเดน นี้มี ๕ อย่าง ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ภิกษุ
ทำให้เป็นกบปียะ ๒.รับ (ประเคน) ๓.ยกขึ้นส่งให้ ๔.ทำในหัตถบาส ๕.กล่าวว่า
ทั้งหมดนั้นพอละ.” (พระไตรปิฎกสยามรัฐ. ๘ / ๑๑๗๕ / ๔๒๓)

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วฉัน ๒.ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่าจักให้
ทำเป็นเดน แล้วจึงฉัน ๓.ภิกษุรับไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๔.ฉันอาหารที่
เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ฉันยามกาลิก สัตตาทกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุ
อันสมควร ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรับนิมนต์ไปฉันที่บ้านพราหมณ์คนหนึ่ง แล้วบางรูปไปฉันที่อื่น
หรือไปรับบิณฑบาตอีก พราหมณ์ติเตียนแสดงความน้อยใจ จึงทรงบัญญัติ
สิกขาบทว่า อนึ่ง ภิกษุใดฉันเสร็จแล้ว ห้ามกัดแล้ว เคี้ยวหรือฉัน ของเคี้ยว

ของฉันต้องปาจิตติย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ฉันอาหารที่เป็นเดนได้.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นผู้ห้ามข้าวจากอาสนะแล้ว ๒.อามิสไม่ได้ทำกัปปิยะ เป็นอนัตติตตะอยู่ (อนัตติตตะ = ซึ่งไม่เป็นเดน เป็นแต่นม ๒ คือ ๑.เป็นเดนภิกษุใช้ ๒.เป็นของภิกษุทำให้เป็นเดน : พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์) ๓.กลืนกินในกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๒).

ปาจิตติย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุญ ภุตตาวัง ปะวาริตัง อะนะติริตตะนะ.....

“อหัง ภิกษุได้รู้อยู่ เฟ่งจะหาโทษให้ นำไปปวารณาภิกษุ
ผู้ฉันเสร็จห้ามกัฏแล้ว ด้วยของเคี้ยวก็ดี ด้วยของฉันก็ดี
อันมิใช่เดน บอกว่า นิมนต์เกิดภิกษุ เคี้ยวก็ตาม ฉันก็ตาม
พอเธอฉันแล้ว เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุให้ทำเป็นเดนแล้วให้ ๒.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงให้ทำเป็นเดน
แล้วจึงฉันเกิด ๓.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า จงนำไปเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น
๔.ภิกษุให้อาหารที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๕.ภิกษุให้ด้วยบอกว่า
ในเมื่อมีเหตุสมควร จงฉันยามกาลิก สัตตาหาลิก ยาวชีวิต ๖.ภิกษุวิกลจริต
๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งรู้ว่า ภิกษุอีกรูปหนึ่ง ฉันในที่นิมนต์เสร็จแล้วห้ามกัฏแล้ว
แกลังแคนไค้ให้ฉันอาหารอีก เพื่อจับผิดเธอ (ตามสิกขาบทที่ ๕) พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับเป็นอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เธอห้ามข้าวแล้ว ๒.รู้ว่าเธอห้ามข้าวแล้ว ๓.เฟ่งเล็งในการยกโทษ ๔.เอาของที่เป็นอนัตติตตะ
น้อมเข้าไปให้ ๕.เธอนั้นฉันแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๓).

ปาจิตติย โขทวารรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของจันทก็ดี ในเวลาวิกาล เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า เวลาวิกาล หมายถึงตั้งแต่เวลาเที่ยงวันล่วงแล้วไปจนถึงอรุณขึ้น.

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก เมื่อมีเหตุสมควร
๒.ภิกษุวิกลจรีต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสูตรสวัคคีย์(พวก ๑๗) ฉันอาหารในเวลาวิกาล พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุฉันอาหารในเวลาวิกาล
(ตั้งแต่เที่ยงไป จนรุ่งอรุณ).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นเวลาวิกาล ๒.ของฉันเป็นยาวกาลิก ๓.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย
(บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๑๔).

ปาจิตติย โขทวารรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ สันนิหิการะกัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ซึ่งของเคี้ยวก็ดี
ซึ่งของจันทก็ดี ที่ทำการสังสม เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ทำการสังฆม คือ รับประเคนในวันนี้ ขบฉันในวันอื่น.
ภิกษุรับประเคนไว้ด้วยตั้งใจว่า จักเคี้ยว จักฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.
ขณะกลืน ต้องอาบัติปาจิตติย์ ทุกๆ คำกลืน.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บของเป็นยาวกาลิกไว้ฉันชั่วกาล ๒.ภิกษุเก็บของเป็น
ยามกาลิกไว้ฉันชั่วยาม ๓.ภิกษุเก็บของเป็นสัตตาคาลิกไว้ฉันชั่วสัปดาห์
๔.ภิกษุฉันของเป็นยาวชีวิติกในเมื่อมีเหตุสมควร ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเวฬุสีละ เก็บข้าวตากไว้ฉันในวันอื่น พระผู้มีพระภาคจึงทรง
บัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เก็บไว้ค้างคืน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อำมสเป็นยาวกาลิก ๒.อำมสนั้น รับประเคนแรมคืนไว้เป็นสันนิธิ(ของที่ส่งสมไว้) ๓.กลืนกิน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขารรณนา หน้า ๒๑๕).

ปาจิตติย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๔

ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโกชะนานิ, เสยยะถิทัง.....

“อหัง ภิกษุใด มิใช่ผู้อาพาธ ขอโภชนะอันประณีตเห็น
ปานนี้ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด
นมสั้ม เพื่อประโยชน์แก้ตนแล้วฉัน เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุเป็นผู้อาพาธขอมา หายอาพาธแล้วฉัน ๓.ภิกษุฉันโภชนะที่เหลือของภิกษุอาพาธ ๔.ภิกษุขอต่อญาติ ๕.ภิกษุขอต่อคนปวารณา ๖.ภิกษุขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๗.ภิกษุจ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขออาหารประณีต คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อย, ปลา, เนื้อ, นมสด, นมส้ม มาเพื่อตนเอง เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น เว้นไว้แต่อาพาธ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นปกติโภชนะ ๒.ไม่เป็นไข้ ๓.ได้มาด้วยวิญญูติ (การเคลื่อนไหวให้รู้ความหมาย มี ๒ คือ กายวิญญูติ เช่นพยักหน้า ๒ จีวิญญูติ คือพูดบอกกล่าว) ๔.กลืนกิน พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาบทหน้า ๒๑๖).

ปาจิตติย์ โภชนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ อะทินันัง มุชะทวารัง อาหารัง อาหาระเยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กลืนอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล้วงช่องปาก เว้นไว้แต่น้ำและไม่ชำระฟัน เป็นปาจิตติย์.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า เขาให้ คือ ๑.เมื่อเขาให้ด้วยกาย ด้วยของเนื่องด้วยกาย หรือโยนให้ ๒.เขาอยู่ในหัตถถบาส ๓.ภิกษุรับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย นี่ชื่อว่า เขาให้.

พุทธพจน์ในคัมภีร์วินัยที่เกี่ยวกับการรับประเคน “ดูก่อนอุบาลี การรับประเคนที่ใช้ไม่ได้นี้มี ๕ อย่าง. ๕ อย่างอะไรบ้าง คือ ๑.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๒.ของเขาให้ด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๓.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยกาย ๔.ของเขาให้ด้วยของเนื่องด้วยกาย ไม่รับประเคนด้วยของเนื่องด้วยกาย ๕.ของเขาให้ด้วยโยนให้ ไม่รับประเคนด้วยกาย หรือด้วยของเนื่องด้วยกาย”(มีตรัสไว้โดยนัยตรงข้าม, ไตร.๘/๑๑๗๓/๔๒๒)

อนาบัติ

๑.กลืนน้ำและไม่ชำระฟัน ๒.ฉันยามหาวิกิตี ๔ (มุตร คูก ถ้ำ ดิน) ในเมื่อมีเหตุฉุกเฉิน เมื่อกบปียการก (ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภค) ไม่มี ภิกษุถือเอาเองแล้วฉันได้ ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติ

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง ไม่ชอบรับประทานอาหารที่มนุษย์ถวาย จึงไปถือเอาเครื่องเซ่น ที่เขาทิ้งไว้ตามสุสานบ้าง ตามต้นไม้บ้าง ตามหัวบันไดบ้างมาฉัน เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ฉันอาหารที่เขามิได้ให้ (มิได้ประเคน) เว้นไว้แต่น้ำและไม้สัพน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ของไม่ได้รับประเคน ๒.ของนั้นไม่ใช่ของพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.ของนั้นไม่เป็นอัพโพหาริก ดังควนไฟ เป็นต้น ๔.กลืนเข้าไปในลำคอ พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๑๗).

๕.อเจลกวรรค วรควาด้วยชีเปลือย เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ปะริพาชะกัสสะ วา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ของเคี้ยวก็ดี ของกินก็ดี แก่อเจลกก็ดี แก่ปริพาชกก็ดี แก่ปริพาชิกาก็ดี ด้วยมือของตน เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า อเจลก ได้แก่ชีเปลือยคนใดคนหนึ่งจัดเข้าในจำพวกนักบวช.

ที่ชื่อว่า **ปริพาชก** ได้แก่ บุรุษคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุและสามเณร.

ที่ชื่อว่า **ปริพาชิกา** ได้แก่ สตรีคนใดคนหนึ่ง ที่จัดเข้าในจำพวกนักบวช
เว้นภิกษุณี สิกขมานา และสามเณรี.

อนาบัติ

๑.ภิกษุสั่งให้ผู้อื่นให้ ไม่ได้ให้เอง ๒.วางให้ ๓.ให้ของไล่ทาภายนอก
๔.ภิกษุขุภิกขุจโรติ ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ชนมเกิดขึ้นแก่สงฆ์ (มาก) พระผู้มีพระภาคจึงทรงโปรดให้พระอานนท์
แจกเป็นทานแก่คนอดอยาก พระอานนท์จึงแจกให้คนละชิ้น ได้มีนักบวชนอก
ศาสนาที่เป็นผู้หญิงมารับแจกด้วย เผลอญให้ไป ๒ ชิ้นด้วยสำคัญว่า ๑ ชิ้น พวก
นักบวชนั้นจึงล้อกันว่า พระอานนท์เป็นฐัของหญิงนั้น และมีภิกษุรูปหนึ่งฉัน
เสร็จก็เอาข้าวสุกคลุกเนยใส่ให้แก่อาชีวกผู้หนึ่ง มีอาชีวกผู้นั้นถามว่าได้มาจากไหน
อาชีวกผู้นั้นได้ตอบว่า “ข้าพเจ้าได้มาจากคหบดีโสนสมณโคดม” อุบาสกได้ยิน
จึงทูลพระผู้มีพระภาคว่า พวกเดียรถีย์เหล่านี้ต้องการดิเตียนพระรัตนตรัย
จึงทูลขอว่า พระคุณเจ้าโปรดอย่าให้สิ่งของแก่พวกเดียรถีย์ด้วยมือตนเองเลย
จึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามให้อาหารแก่ชีเปลือย แก่ปริพาชก แก่ปริพาชิกา
ด้วยมือของตน ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “ เอหาโส....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวต่อภิกษุอย่างนี้ว่า ท่านจงมาเข้าไป
สู่บ้านหรือสู่นิคมเพื่อวิชนพาทด้วยกัน เธอยังเขาให้ถวายแล้วก็ดี
ไม่ใหถวายแล้วก็ดี แก่เธอแล้วส่งไปด้วยคำว่า ท่านจงไปเกิด
การพุดกัฏฐิ การนังกัฏฐิ ของเรากับท่าน ไม่เป็นผาสุกเลย การพุดกัฏฐิ
การนังกัฏฐิ ของเราคนเดียว ย่อมเป็นผาสุก ทำความหมาย
อย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่าเรา ๒ รูปรวมกัน จักไม่พอฉัน ๒.ภิกษุ
ส่งกลับไปด้วยคิดว่า รูปนั้นพบสิ่งของมีราคามากแล้ว จักยังความโลภให้เกิด
๓.ภิกษุส่งกลับไปด้วยคิดว่ารูปนั้นเห็นมาตุคามแล้วจักยังความกำหนัดให้เกิด
๔.ภิกษุส่งกลับไปด้วยสั่งว่า จงนำข้าวต้มหรือข้าวสวย ของเคี้ยวหรือของฉันไปให้
แก่ภิกษุผู้อาพาธแก่ภิกษุผู้ตกค้างอยู่ หรือแก่ภิกษุผู้เฝ้าวิหาร ๕.ภิกษุไม่ประสงค์
จะประพฤตินาจาร แต่เมื่อมีกิจจำเป็นจึงส่งกลับไป ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ชวนภิกษุรูปหนึ่งไปเที่ยววิชนพาทด้วยกัน
แล้วไล่เชอกลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับ
อาบัติปาจิตติย แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใครจะประพฤตินาจาร ๒.ไล่ปลั้มนันเพื่อประโยชน์นั้น ๓.ผู้ต้องไล่ล่วงอุปจาร พร้อมด้วยองค์ ๓
ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๑๘).

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สะโกชะเน กุเล อะนุปะชัชชะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ตระกูลที่ชื่อว่า มีคน ๒ คน คือ มีเฉพาะสตรี ๑ บุรุษ ๑ ทั้ง ๒ คน ยังไม่ออกจากกัน ทั้ง ๒ คนหาใช่ผู้ปราศจากราคะไม่.

บทว่า แทรกแซง คือ กีดขวาง.

อนาบัติ

๑.ภิกษุหนึ่งในเรือนใหญ่ไม่ล่วงล้ำหัตถบาธแห่งบานประตู ๒.ภิกษุหนึ่งในเรือนเล็ก ไม่เลยท่ามกลางห้อง ๓.ภิกษุมีเพื่อนอยู่ด้วย ๔.คนทั้ง ๒ ออกจากกันแล้ว ๕.ทั้ง ๒ คนปราศจากราคะแล้ว ๖.ภิกษุหนึ่งในสถานที่อื่นมิใช่ห้องนอน ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร เข้าไปในสกุลที่มีสามีภริยาเข้านั่งอยู่ด้วยกัน ได้ภิกษาแล้วสามีไล่ให้กลับแต่ภริยานิมนต์ให้หนึ่งอยู่ก่อนจึงนั่งอยู่ เขาไล่ถึง ๓ ครั้งก็ไม่กลับ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุเข้าสู่สกุลที่มีสามีภริยาอยู่ด้วยกัน ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง ระโห ปะฏิจันเณ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด สำเร็จการนั่งในที่ลับ คือ ในอาสนะกำบัง
กับมาตุคาม เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ในที่ลับ ได้แก่ ๑.ที่ลับตา ๒.ที่ลับหู

ที่ชื่อว่า ที่ลับตา ได้แก่ ที่ซึ่งเมื่อภิกษุหรือมาตุคามขยิบตา ยักคิ้ว
หรือชะเง้อศีรษะไม่มีใครสามารถจะแลเห็นได้.

ที่ชื่อว่า ที่ลับหู ได้แก่ ที่ซึ่งไม่มีใครสามารถจะได้ยินถ้อยคำที่สนทนากันตามปกติได้.

อาสนะที่ชื่อว่า กำบัง คือ เป็นอาสนะที่เขากำบังด้วยผ้า บานประตู
ลำแพน ม่านบัง ต้นไม้ เสา หรือฉางข้าว อย่างใดอย่างหนึ่ง.

คำว่า สำเร็จการนั่ง ความว่า เมื่อมาตุคามนั่งแล้ว ภิกษุนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตติย เมื่อภิกษุนั่งแล้ว มาตุคามนั่งใกล้ หรือนอนใกล้ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้เดียวสักคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันททายกบุตร ไปสู่เรือนสหาย นั่งในที่ลับมีที่กำบังกับภริยา

ของสหายนั่น เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่ลับ
มีที่กำบังกับมาตุคาม (ผู้หญิง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะเนะ สัทธัง เอโก เอกายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ผู้เดียว สำเร็จการนั่งในที่ลับกับมาตุคาม
ผู้เดียวเป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุมีบุรุษผู้รู้เพียงสาคนใดคนหนึ่งอยู่เป็นเพื่อน ๒.ภิกษุยืนมิได้นั่ง
๓.ภิกษุมิได้มุงที่ลับ ๔.ภิกษุนั่งส่งใจไปในอารมณ์อื่น ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุ
อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทสากยบุตรไปสู่เรือนสหายนั่งในที่ลับ กับภริยาของสหายนั่น
สองต่อสอง เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามนั่งในที่
ลับ สองต่อสองกับมาตุคาม ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ นิมนฺโต โสภิตโต สะมาโน สันตัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รับนิมนต์แล้ว มีภักตอยู่แล้วไม่บอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่ ถึงความเป็นผู้เที่ยวไปในตระกูลทั้งหลาย ก่อนฉันกัถิที่หลังฉันกัถิ เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย. นี่สมัยในเรื่องนั้น คือ คราวที่ถวายจีวร คราวที่ทำจีวร, นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

วิภัคค์

ที่ชื่อว่า ภิกษุซึ่งมีอยู่ คือ อาจที่จะบอกลาก่อนเข้าไป.

อนาบัติ

๑.ภิกษุฉันในสมัย ๒.ภิกษุบอกลาภิกษุซึ่งมีอยู่แล้วจึงเข้าไป ๓.ไม่ได้บอกลาภิกษุซึ่งไม่มีอยู่แล้วเข้าไป ๔.เดินทางผ่านเรือนผู้อื่น ๕.เดินทางผ่านอุปจารเรือน ๖.ไปอารามอื่น ๗.ไปสู่สำนักภิกษุณี ๘.ไปสู่สำนักเดียรถีย์ ๙.ไปโรงฉัน ๑๐.ไปเรือนที่เขานิมนต์ฉัน ๑๑.ไปเพราะมีอันตราย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร รับนิมนต์ไปฉันในที่แห่งหนึ่งแล้ว ไปสู่สกุลอื่นเสียก่อน ทำให้ภิกษุอื่นและเจ้าของบ้านที่นิมนต์ไว้ต้องคอย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติเพิ่มเติมหลายครั้ง รวมความในสิกขาบทนี้ว่า ภิกษุรับนิมนต์แล้ว ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ (ในวัด) เที่ยวไปในสกุลทั้งหลายก่อนฉันกัถิ ภายหลังฉันกัถิ

เว้นไว้แต่สมัย คือ คราวถวายจีวร และคราวทำจีวร ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ยินดีเชาณินต์ด้วยโภชนะ ๕ อันใดอันหนึ่ง ๒.ไม่ลา ไม่บอกภิกษุที่มีอยู่ ๓.ไปเรือนอื่นจากเรือนผู้มีนินต์ ๔.ยังไม่ล่วงเวลาเที่ยงไป ๕.ไม่มีสมัยหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า ๒๒๐)

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๗

อะคิลานะ ภิกขุณา จาตุมาสะปัจจะยะปะวาระณา.....

“ภิกษุมิใช่ผู้อพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือน เว้นไว้แต่ปวารณาอีก เว้นไว้แต่ปวารณาเป็นนิตย ถ้าเธอยินดียิ่งกว่านั้น เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

คำว่า **ภิกษุมิใช่ผู้อพาธ พึงยินดีปวารณาด้วยปัจจัยเพียงสี่เดือนนั้น** ความว่า พึงยินดีปวารณาเฉพาะปัจจัยของภิกษุไซ้ แม้เขาปวารณาอีกก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่ แม้เขาปวารณาเป็นนิตย ก็พึงยินดีว่า เราจักขอชั่วเวลาที่ยังอาพาธอยู่.

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ขอเภสัชตามที่เขาปวารณาไว้ ๒.ขอในระยะเวลาตามที่เขาปวารณาไว้ ๓.บอกขอว่าท่านปวารณาพวกข้าพเจ้าด้วยเภสัชเหล่านี้แต่พวกข้าพเจ้าต้องการเภสัชชนิดนี้และชนิดนี้ ๔.บอกขอว่าระยะเวลาที่ท่านได้ปวารณาไว้ ได้ผ่านพ้นไปแล้ว แต่ข้าพเจ้ายังต้องการเภสัช ๕.ขอต่อญาติ ๖.ขอต่อคนปวารณา ๗.ขอเพื่อประโยชน์แก่ภิกษุรูปอื่น ๘.จ่ายมาด้วยทรัพย์ของตน ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

มหานามสากยะ ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์ ให้ขอเกสัชได้ตลอด ๔ เดือน แล้วปวารณาต่อจนตลอดชีวิต ภิกษุฉัพพัคคีย์ ขอนเยใส ในขณะที่คนใช้ของ มหานามสากยะไปทำงาน แม้จะถูกขอร้องให้คอยก็ไม่ยอม กลับพูดว่าปวารณาแล้วไม่ให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เป็นใช้พึงยินดีการ ปวารณาด้วยเหตุเพียง ๔ เดือน ถ้าขอเกินกำหนดนั้น เว้นไว้แต่เขาปวารณาอีก และปวารณาตลอดชีวิต ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เขาปวารณาแก่สงฆ์ ๒.ขอมาให้เกินกว่านั้น ๓.ไม่เป็นใช้ ๔.ล่วงกำหนดแล้ว พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า๒๒๑).

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ อyyยุดตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจเญยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไปเพื่อจะดูเสนายกออกแล้ว เว้นไว้แต่
ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัทค์

ที่ชื่อว่า อันยกออกแล้ว ได้แก่ กองทัพซึ่งยกออกจากหมู่บ้านแล้ว
ยังพักอยู่หรือเคลื่อนขบวนต่อไปแล้ว.

บทว่า เว้นไว้แต่ปัจจัยมีอย่างนั้นเป็นรูป คือ ยกเหตุจำเป็นเสีย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.กองทัพยกผ่านมายังสถานที่ภิกษุ
ยืนนั่งหรือนอนเฝ้ามองเห็น ๓.ภิกษุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.มีเหตุจำเป็น
๕.มีอันตราย ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไปดูกองทัฬหียกไป พระเจ้าปเสนทิโกศลทอดพระเนตรเห็นก็ทรงทักท้วง คนทั้งหลายพากันติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไปดูกองทัฬหียกไป ต้องอาบัติปาจิตติย์ภายหลังทรงอนุญาตให้ไปในกองทัฬหียกได้ เมื่อมีเหตุสมควร.

องค์แห่งอาบัติ ๑.กระบวนจตุรงคินเสนายกทัฬหียก ๒.ไปเพื่อจะดู ๓.เห็นในที่อันพ้นโอกาสซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๔.ไม่มีเหตุที่สมควรหรืออันตราย พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพเพสิกขาบรรณนา หน้า๒๒๑).

ปาจิตติย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๙

สียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง.....

“อนึ่ง ปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนา มีแก่ภิกษุนั้น
ภิกษุนั้นพึงอยู่ได้ในเสนาเพียง ๒ - ๓ คีน ถ้าอยู่ยิ่งกว่านั้น
เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอยู่ ๒-๓ คีน ๒.ภิกษุอยู่ไม่ถึง ๒-๓ คีน ๓.ภิกษุอยู่ ๒ คีน แล้วออกไปก่อนอรุณของคีนที่ ๓ ขึ้นมา กลับอยู่ใหม่ ๔.ภิกษุอาพาธพักแรมอยู่ ๕.ภิกษุอยู่ด้วยกิจธุระของภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุดกอยู่ในกองทัฬหียกที่ถูกข้าศึกล้อมไว้ ๗.ภิกษุมีเหตุบางอย่างขัดขวางไว้ ๘.มีอันตราย ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นไปในกองทัฬหียก และพักอยู่เกิน ๓ คีน

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อมีเหตุจำเป็นจะต้องไปในกองทัพบก ภิขุจะพักอยู่ในกองทัพบกได้ไม่เกิน ๓ ราตรี ถ้าอยู่เกินกว่านั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ อเจลกวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

ทวิรัตตะติรัตตัญเญ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน.....

“ถ้าภิขุอยู่ในเสนา ๒ - ๓ คืน ไปสู่สนามรบก็ดี ไปสู่ที่พักพลก็ดี ไปสู่ที่จัดขบวนทัพก็ดี ไปดูกองทัพบกที่จัดเป็นขบวนแล้วก็ดี เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิขุอยู่ในอารามมองเห็น ๒.การรบบพุ่งผ่านมายังสถานที่ภิขุยืนนั่ง หรือนอน เรอมองเห็น ๓.ภิขุเดินสวนทางไปพบเข้า ๔.ภิขุมีกิจจำเป็นเดินไปพบเข้า ๕.มีอันตราย ๖.ภิขุวิกลจริต ๗.ภิขุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิขุฉัพพัคคีย์ มีเหตุจำเป็นต้องไปพักในกองทัพบก ๒ - ๓ ราตรี เธอได้ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และดูทัพที่จัดเป็นกระบวนเสร็จแล้ว ภิขุรูปหนึ่ง ในจำนวน ๖ รูป ถูกลูกเกาทัณฑ์ (เพราะไปดูเขารบกัน) เป็นที่เยาะเย้ย ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิขุที่พักอยู่ในกองทัพบก ๒-๓ ราตรี ไปดูการรบ การตรวจพล การจัดทัพ และทัพที่จัดเป็นขบวนเสร็จแล้ว ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิขุผู้ล่วงละเมิด.

๖.สุราปานวรรค วรรคว่าด้วยการดื่มสุรา เป็นวรรคที่ ๖ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑

สุราเมระยะปาน ปาจิตติยัง.

“เป็นปาจิตติย ในเพราะดื่มสุราและเมรัย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า สุรา ได้แก่ สุราที่ทำด้วยแป้ง สุราที่ทำด้วยขนม
สุราที่ทำด้วยข้าวสุก สุราที่หมักส่ำเหล้า สุราที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

ที่ชื่อ เมรัย ได้แก่ น้ำดองดอกไม้ น้ำดองผลไม้ น้ำดองน้ำผึ้ง น้ำดอง
น้ำอ้อยยบ น้ำดองที่ผสมด้วยเครื่องปรุง.

คำว่า ดื่ม คือ ดื่มโดยที่สุดแม่ด้วยปลายหน้าคา ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุดื่มน้ำที่มีกลิ่นรสเหมือนน้ำเมา แต่ไม่ใช่ น้ำเมา ๒.ภิกษุดื่มน้ำเมา
ที่เจือลงในแก้ว ๓. ...ที่เจือลงในเนื้อ ๔. ...ที่เจือลงในน้ำมัน ๕.น้ำเมาที่เจือ
ลงในน้ำอ้อยที่ต้องมะขามป้อม ๖. ภิกษุดื่มยาต้องอริกฐะ (ต้องด้วยน้ำมะขาม
ป้อมเป็นต้น สี กลิ่น รส คล้ายน้ำเมา. ดูเชิงอรรถหน้า ๒๔๘) ซึ่งไม่ใช่ของเมา
๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระศาสดา ประทาน (ผู้ใหญ่) ของพวกขมุขิตได้ ชาวบ้านดีใจปรึกษา

ว่าจะถวายอะไรดีที่หาได้ยาก ภิกษุฉัพพัคคีย์ แนะนำให้ถวายเหล้าใส สีแดง ตั้งเท้านกพิราบ ชาวบ้านจึงเตรียมเหล้าแดงไว้ และถวายให้พระศาสดาดื่ม พระศาสดาเมานอนอยู่ที่ประตูเมือง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุดื่มสุรา (น้ำเมาที่กลั่น) และเมรัย (น้ำเมาที่หมักหรือดอง) ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นน้ำเมา ๒.ดื่มกิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า ๒๒๓).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๒

อังคฺลปิระโตทะเก ปาจิตตียัง.

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า จี้ด้วยนิ้วมือ คือ ใช้นิ้วมือจี้ อุปสัมบัน มีความประสงค์จะยังอุปสัมบันให้หัวเราะ ถูกต้องกายด้วยกาย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้หัวเราะ เมื่อมีกิจจำเป็นถูกต้องเข้า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ เอานิ้วมือจี้ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) รูปหนึ่ง เธอหัวเราะจนเหนื่อย หายใจไม่ทันถึงขาดใจตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ

สิกขาบทว่า ภิกษุจี้ภิกษุต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิบายจะเล่นสนุก ๒.ต้องกายอุปสมบันด้วยกายตน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๓

อุทเทเก หัสสระธมเม ปาจิตตียัง.....

“เป็นปาจิตตีย์ในเพราะธรรม คือ หัวเราะในน้ำ.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ธรรม คือ หัวเราะในน้ำ ความว่า ในน้ำลึกลับซ่อนเร้นเข้าไป
ภิกษุมีความประสงค์จะรื่นเริง ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายไปกิติ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ภิกษุเล่นน้ำตื้นได้ข้อเท้า ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเล่นเรือ ต้องอาบัติทุกกฏ

ภิกษุเอามือวกน้ำกิติ เอาเท้าแกว่งน้ำกิติ เอาไม้ขีดน้ำกิติ เอากระบือ

ปาน้ำเล่นกิติ ต้องอาบัติทุกกฏ

น้ำ น้ำส้ม น้ำนม เปรียง น้ำย้อม น้ำปัสสาวะ หรือน้ำโคลน ซึ่งขังอยู่ใน

ภาชนะ ภิกษุเล่น ต้องอาบัติทุกกฏ

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะเล่น แต่เมื่อมีกิจจำเป็น ลงน้ำแล้วดำลงกิติผุดขึ้น
กิติ ว่ายไปกิติ ๒.ภิกษุผู้จะข้ามฟาก ดำลงกิติ ผุดขึ้นกิติ ว่ายไปกิติ ๓.มีอันตราย
๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (ภิกษุพวก ๑๗) ลงเล่นน้ำในแม่น้ำอจิรวดี พระเจ้าปเสนทิโกศล ออกอุบายฝากน้ำอ้อยงมไปถวายพระพุทธเจ้า เพื่อให้ทรงทราบว่ภิกษุเหล่านี้ไปเล่นน้ำ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุว่ายน้ำเล่น ทรงปรับ อาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

องค์แห่งอาบัติ ๑.น้ำลึกท่วมข้อเท้า ๒.ลงเล่นประสงคจะสนุก พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๒๔).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๔

อะนาหะริเย ปาจิตตียัง....

“เป็นปาจิตตีย์ ในเพราะความไม่เอื้อเฟื้อ.”

วิงค์

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อ ได้แก่ ความไม่เอื้อเฟื้อ ๒ อย่าง คือ ๑.ความไม่เอื้อเฟื้อในบุคคล ๒.ความไม่เอื้อเฟื้อในธรรม

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อในบุคคล ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเฟื้อโดยอ้างว่า ท่านผู้นี้ถูกยกวัตร ถูกดูหมิ่น หรือถูกติเตียน เราจักไม่ทำตามถ้อยคำของท่านผู้นี้ ดังนี้ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ที่ชื่อว่า ความไม่เอื้อเฟื้อในธรรม ได้แก่ ภิกษุผู้นอุปสมบัน ว่ากล่าวอยู่ด้วยพระบัญญัติ แสดงความไม่เอื้อเฟื้อโดยอ้างว่า ไฉน ธรรมข้อนี้จะพึงเสื่อมสูญหาย หรืออันตรายจนเสีย ดังนี้ก็ดี ไม่ประสงคจะศึกษาพระบัญญัตินั้น จึงแสดงความไม่เอื้อเฟื้อก็ดี ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวชี้เหตุว่า อาจารย์ทั้งหลายของพวกข้าพเจ้าเรียนมาอย่างนี้ สอบถามมาอย่างนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันทะประพตือนาจารย์ ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือนกลับไม่เอื้อเพื่อ ขึ้นทำต่อไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่เอื้อเพื่อในวินัย ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสัมบันตักเตือนว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.ทำความไม่เอื้อเพื่อ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๒๕).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตตีย์.

“อหนึ่ง ภิกษุใดหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภังค์

บทว่า หลอน ความว่า อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน แสดงรูปก็ดี เสียงก็ดี กลิ่นก็ดี รสก็ดี ไผฐฐัพพะก็ดี^๑ เธอผู้ถูกหลอนนั้นจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

อุปสัมบันมุ่งจะหลอนอุปสัมบัน บอกเล่าทางกันดารเพราะโจรก็ดี ทางกันดารเพราะสัตว์ร้ายก็ดี ทางกันดารเพราะปีศาจก็ดี เธอจะตกใจก็ตาม ไม่ตกใจก็ตาม ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

^๑ นารูป เสียง กลิ่น รส หรือไผฐฐัพพะที่นำกล้วเข้าไปใกล้ (พระวินัยปิฎกแปล มจร. ๑ / ๑๔๗-๙ / ๑๗๘).

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะหลอน แต่แสดงรูปก็ดี เสียงก็ดี กลิ่นก็ดี รสก็ดี โผฏฐัพพะก็ดี หรือบอกเล่าทางกันดารเพราะโจร ทางกันดารเพราะสัตว์ร้าย ทางกันดาร เพราะปีศาจ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) หลอกภิกษุสัตตรสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ให้กลัวผจญร้องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำภิกษุให้กลัว ต้องปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ที่หลอนนั้นเป็นอุปสัมบัน ๒.พยายามด้วยหวังจะให้อุปสัมบันนั้นกลัว ในวิสัยที่เธอจะเห็นและได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๒๖).

ปาจิตตีย์ สราปานวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาน วิสัะนาเปกโข โขติง.....

“อนึ่ง ภิกษุใดมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการผิง ดิดก็ดี ให้ดิดก็ดี ซึ่งไฟ เว้นไว้แต่ปัจจัยมือนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาพาธ ๒.ภิกษุผิงไฟที่ผู้อื่นติดไว้ ๓.ภิกษุผิงถ่านไฟที่ปราศจาก เปลว ๔.ภิกษุตามประทีปก็ดี ก่อไฟใช้อย่างอื่นก็ดี ดิดไฟในเรือนไฟก็ดี เพราะมีเหตุเห็นปานนั้น ๕.มีอันตราย (มีสัตว์ร้าย เนื้อร้าย หรือมนุษย์มาทำร้าย) ๖.ภิกษุวิกลจริต ๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายก่อไฟผิงในฤดูหนาว งูร้อนออกจากโพรงไฟกัดภิกษุแตก
หนีกระเจายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุก่อไฟเองก็ดี
ใช้ให้ผู้อื่นก่อไฟก็ดี เพื่อจะผิง ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ภายหลังทรงอนุญาตให้ทำได้
เมื่อเป็นไข้. (ผิงไฟที่คนอื่นเขาก่อไว้แล้ว ไม่ผิด)

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่เป็นไข้ ๒.ไม่มีเหตุที่พระพุทเจ้าทรงอนุญาต ๓.ใครจะผิง ๔.ติดเองหรือให้ผู้อื่นติดให้โพล่งขึ้น
พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๒๖).

ปาจิตติย สราปานวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ โอเรณฺทมะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญุตฺระ สะมะยา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำ เว้นไว้แต่สมัย เป็นปาจิตติย นี่สมัยในเรื่องนั้น เดือนกึ่งท้ายฤดูร้อน เดือนต้นแห่งฤดูฝน สองเดือนกึ่งนี้เป็นคราวร้อนเป็นคราวกระวนกระวาย คราวเจ็บไข้ คราวทำการงาน คราวไปทางไกล คราวฝนมากับพายุ นี่สมัยในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุอาบน้ำในสมัย ๒.ภิกษุอาบน้ำในเวลากึ่งเดือน ๓.ภิกษุอาบน้ำในเวลาเกินกึ่งเดือน ๔.ภิกษุข้ามฟากอาบน้ำ ๕.ภิกษุอาบน้ำในปัจจุบันตชนบท ทุกๆ แห่ง ๖.ภิกษุอาบน้ำเพราะมีอันตราย ๗.ภิกษุวิกลจริต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายอาบน้ำในแม่น้ำตโปทา พระเจ้าพิมพิสาร ก็เสด็จไปจะสนานพระเกศาทรงรออยู่ ภิกษุเหล่านั้นอาบอยู่จนค่ำ พระองค์จึงได้สนานพระเกศา และกลับไปไม่ทันประตูเมืองปิด ต้องทรงพักค้างแรมอยู่นอกเมือง

พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามภิกษุอาบน้ำก่อนกำหนดกึ่งเดือน ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ก่อนกำหนดระยะกึ่งเดือน ในเมื่อมีเหตุจำเป็นเช่น ร้อนจัดเจ็บไข้ [ในประเทศไทยไม่เกี่ยวกับสิกขาบทนี้ เพราะทรงอนุญาตให้ อาบน้ำได้เป็นนิตย ทั่วปัจจุบันตชนบท (ในปัจจุบันตชนบท คือ นอกเขตตอนกลางของอินเดีย) ตามคำขอของพระมหากัจจายนะ ซึ่งส่งข่าวฝากลูกศิษย์ (คือ พระโสณกุฏิกัณณะ) มาทูลขอ. (ดูรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้ในหน้า ๒๔๔)]

ปาจิตติย สฺรปนาวรค สิกขาบทที่ ๘

นะวัมปะนะ ภิกขุณา จีวะระลาเภนะ ดิณฺเฬง ทุพฺพัตถะณะกะระณาดัง.....

“อนึ่ง ภิกษุได้จีวรมาใหม่ ฟังถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ ของเขียวครามก็ได้ ตมก็ได้ ของดำคล้ำก็ได้ ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ใช้จีวรใหม่ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

พากย์ว่า ถ้าภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ความว่า ภิกษุไม่ถือเอาวัตถุสำหรับทำให้เสียสี ๓ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง (ทำเป็นวงกลม) โดยที่สุดมัดด้วยปลายหูกาคาแล้วใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถือเอาแล้วนุ่งห่ม ๒.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีเครื่องหมายหายสูญไป ๓.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่มีโอกาสทำเครื่องหมายไว้แต่จางไป ๔.ภิกษุนุ่งห่มจีวรที่ยังมิได้ทำเครื่องหมายแต่เย็บติดกับจีวรที่ทำเครื่องหมายแล้ว ๕.ภิกษุนุ่งห่มผ้าปะ ๖.ภิกษุนุ่งห่มผ้าทาบ ๗.ภิกษุใช้ผ้าตาม ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุและปริพาชก เดินทางจากเมืองสาเกตมาสู่เมืองสาวัตถี โจรปล้นระหว่างทาง เจ้าหน้าที่จับโจรได้พร้อมทั้งของกลาง จึงขอให้ภิกษุไปเลือกจีวรของ

คนที่ถูกชิงไป ภิกษุเหล่านั้นจำไม่ได้ เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุ
ได้จีวรใหม่มา พึงถือเอาเครื่องทำให้เสียสี สีใดสีหนึ่งใน ๓ สี คือ สีคราม สีโคลน
สีดำคล้ำ (มาทำเครื่องหมาย) ถ้าไม่ทำอย่างนั้นใช้จีวรใหม่ ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ผิดังว่าไม่ได้ทำกัปปินทุ ๒. ไม่ใช่ผู้มีจีวรหายเป็นต้น ๓. นุ่งหรือห่มผ่านัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้
จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตติย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุณียา วา สิกขะมานายะ.....

“อหนึ่ง ภิกษุใดวิกัปจีวรเอง แก่ภิกษุก็ดี ภิกษุณีก็ดี
สิกขมานาก็ดี สามเณรก็ดี สามเณรีก็ดี แล้วใช้สอยจีวรนั้น
ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน เป็นปาจิตติย์.”

วิภัตค์

ที่ชื่อว่า วิกัป (โดยใจความก็คือทำให้เป็นของสองเจ้าของ) มี ๒ อย่าง
คือ วิกัปต่อหน้า ๑ วิกัปลับหลัง ๑.

ที่ชื่อว่า วิกัปต่อหน้า คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่ท่าน
หรือว่าข้าพเจ้าวิกัปจีวรผืนนี้แก่สทรรหมิกผู้มีชื่อนี้.

ที่ชื่อว่า วิกัปลับหลัง คือ กล่าวคำว่า ข้าพเจ้าให้จีวรผืนนี้แก่ท่านเพื่อ
ช่วยวิกัป ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงถามว่า ใครเป็นมิตรหรือเป็นผู้เคยเห็นของท่าน
พึงตอบว่า ท่านผู้มีชื่อนี้ และท่านผู้มีชื่อนี้ ภิกษุผู้รับวิกัปนั้นพึงกล่าวว่า ข้าพเจ้า
ให้แก่ภิกษุมิมีชื่อนั้นและภิกษุมิมีชื่อนั้น จีวรผืนนี้เป็นของภิกษุเหล่านั้น ท่านจง
ใช้สอยก็ตาม จงสละก็ตาม จงทำตามปัจจัยก็ตาม.

ที่ชื่อว่า ซึ่งไม่ให้เขาถอนก่อน คือ ภิกษุใช้สอยจีวรที่ผู้รับวิกัปนั้น
ยังมีได้คืนให้ หรือไม่วิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัปนั้น ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุใช้สอยจีวรที่ภิกษุผู้รับวิกัปคืนให้ หรือวิสาสะแก่ภิกษุผู้รับวิกัป
๒.ภิกษุวิกลจรีต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทสากยบุตร วิกัปจีวรกับภิกษุอื่นแล้วยังไม่ได้ถอน ใช้จีวรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุวิกัปจีวร กับภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, หรือ สามเณรี แล้วใช้สอยจีวรนั้นที่ยังมิได้ถอน ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่บังจุทธรณ(ถอนคืน)ผ้าที่ตนวิกัปไว้ ๒.ผ้านั้นกว้างยาวพอวิกัป ๓.บริโภคนุ่งหม่ม พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๒๘).

ปาจิตตีย์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นิสีทะนัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ช่อนก็ดี ให้ช่อนก็ดี ซึ่งบาตรก็ดี จีวรก็ดี
ผ้าปูนั่งก็ดี กล่องเข็มก็ดี ประคดเอวก็ดีของภิกษุ โดยที่สุดแม้หมาย
จะหัวเราะ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุไม่มีความประสงค์จะหัวเราะ ๒.ภิกษุเก็บบริขารที่ผู้อื่นวางไว้
ไม่ดี ๓.ภิกษุเก็บไว้ด้วยหวังสั่งสอนแล้วจึงจะคืนให้ ๔.ภิกษุวิกลจรีต
๗.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ (พวก ๖) ช้อนบาตรบ้าง จีวรบ้าง ของภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) ซึ่งไม่ค่อยเก็บงำบริหาร (เครื่องใช้) ของตนให้เรียบร้อย พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติ สิกขาบทว่าภิกษุช้อนบาตร, จีวร, กล่องเข็ม ประคตเอาของภิกษุ แม้เพื่อจะหัวเราะเล่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ช้อนบาตรเป็นต้น เป็นของอุปสัมบัน ๒.ใครจะให้เจ้าของลำบากหรือ จะหัวเราะเล่น พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๒๙).

๗.สัปปาณวรรค วรรคว่าด้วยสัตว์มีชีวิต เป็นวรรคที่ ๗ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ ปาณัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, ปาจิตตีย์.

“อหนึ่ง ภิกษุใด แกล้งพรากสัตว์จากชีวิต เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่แกล้งพราก ๒.ภิกษุพรากด้วยไม่มีสติ ๓.ภิกษุไม่รู้ ๔.ภิกษุไม่ประสงค์จะให้ตาย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ๗.ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุทายีเกลียดกา จึงยิงกา ตัดศีรษะเสียไว้ในหลาว พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุ จงใจฆ่าสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริกฺขุเขยยะ, ปาจิตติยัง.

“อนึ่ง ภิกษุใด ร้อยู่น้ำมีตัวสัตว์ เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ภิกษุร้อยู่น้ำ คือ รู้ว่า สัตว์ทั้งหลายจักตายเพราะการบริโภคน้ำนี้ บริโภค ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่รู้ว่าน้ำมีตัวสัตว์ ๒.ภิกษุรู้ว่ามีตัวสัตว์ คือรู้ว่าสัตว์จักไม่ตายเพราะการบริโภค ดังนี้ บริโภค ๓.ภิกษุวิกลจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ ร้อยู่น้ำมีตัวสัตว์ เป็นที่ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุร้อยู่น้ำมีตัวสัตว์ ต้องปาจิตติย.

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นิหะตาทิกะระณัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ร้อยู่น้ำ ฟั่นอธิกรณ์ที่สำเร็จแล้วตามธรรม เพื่อทำอีก เป็นปาจิตติย.”

“บริโภคน้ำหมายถึง ดื่ม ใช้ล้างบาตร เอาบาตรช้อนน้ำร้อนแช่ให้เย็น อาบ หรือแมลงไปลุยน้ำในตระพัง ในสระบอกรณีย์ ทำให้เกิดคลื่น (วิ.อ. ๒ / ๓๘๗ / ๔๑๒)

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า ทำกรรมโดยไม่เป็นธรรม โดยเป็นวรรค หรือทำแก่บุคคล ผู้ไม่ควรแก่กรรม ดังนี้ พ้น ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ รู้อยู่พื้นอธิกรณ์ ที่ชำระถูกต้องตามธรรมแล้ว เพื่อให้ชำระ ใหม่ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่าภิกษุรู้อยู่ รื้อพื้นอธิกรณ์ ที่ชำระ ถูกต้องตามธรรมแล้วเพื่อให้ชำระใหม่ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.อธิกรณ์สงฆ์รับแล้วตามธรรม ๒.รู้ยู่สงฆ์รับแล้ว ๓. เลิกเสีย พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึง เป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณ หน้า ๒๓๑).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทฏฐลลัง อาปัตติง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ เป็นปาจิตตีย์.”

วิภัตค์

ที่ชื่อว่า **อาบัติชั่วหยาบ ได้แก่** อาบัติปาราชิก ๔ และอาบัติสังฆาทิเสส ๑๓.

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่าความบาดหมางก็ดี ความทะเลาะก็ดี ความแค้นแค้นก็ดี การวิวาทก็ดี จักมีแก่สงฆ์ แล้วไม่บอก ๒.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าสงฆ์จัก แดกแยกกัน หรือจากร้าวรานกัน ๓.ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่าภิกษุรูปนี้เป็นผู้โหดร้าย

หยาบคาย จักทำอันตรายชีวิต หรือ อันตรายพรหมจรรย์ ๕. ไม่พบภิกษุอื่นที่สมควรจึงไม่บอก ๕. ไม่ตั้งใจจะปิดแต่ยังไม่ได้บอก ๖. ไม่บอกด้วยคิดเห็นว่า จักปรากฏเอง ด้วยการกระทำของตน ๗. ภิกษุวิกลจริต ๘. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร ต้องอาบัติสังฆาติเสสแล้วบอกกับภิกษุอื่นขอให้ช่วยปกปิดด้วย ภิกษุนั้นก็ช่วยปกปิด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑. รู้ว่าอุปสัมบันต้องทุกฎุลลาปติ ๒. ปลงธุระเสียว่า เราจักไม่บอกแก่ผู้อื่น ด้วยหวังจะช่วยปิดไว้ พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคหน้า หน้า ๒๓๒).

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุณะวีสะติวัสสัง ปุคคะลัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ยังบุคคลมีปีหยังอน ๒๐ ให้อุปสมบท บุคคลนั้นไม่เป็นอุปสัมบันด้วย ภิกษุทั้งหลายนั้นถูกติเตียนด้วยนี้เป็นปาจิตตีย์ในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑. บุคคลมีอายุหย่อน ๒๐ ปี ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๒. บุคคลมีอายุครบ ๒๐ ปี* ภิกษุสำคัญว่ามีอายุครบ ๒๐ ปี ให้อุปสมบท ๓. ภิกษุวิกลจริต ๔. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

* อายุครบ ๒๐ ปี กำหนดนับเอาตั้งแต่วันที่ถือปฏิสนธิ จิตดวงแรกเกิดในครรภ์มารดา (วิ.อ. ๒ / ๔๐๔ / ๔๑๕-๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายให้เด็ก ๆ บรรพชาอุปสมบท เด็ก ๆ เหล่านั้น ลูกขึ้นร้องให้ขออาหารกินในเวลากลางคืน เพราะทนหิวไม่ไหว พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ให้บุคคลมีอายุต่ำกว่า ๒๐ อุปสมบท ผู้นั้นไม่เป็นอันอุปสมบท ภิกษุทั้งหลาย (ที่นั่นเป็นพยาน) ต้องถูกติเตียน และในข้อนั้นภิกษุ (ผู้เป็นอุปัชฌายะให้บวช) ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัตเถนะ สัทธัง สังวิธายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับพวกเกวียน พวกต่างผู้เป็นโจร โดยที่สุดแม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.คนทั้งหลายชักชวน ภิกษุมิได้ชักชวน
๓.ไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง รู้อยู่ ชวนพ่อค้าผู้หนึ่งภาสี เดินทางร่วมกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุรู้อยู่ ชวนผู้เป็นโจร เดินทางไกลร่วมกัน แม้สิ้นระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นพวกโจร ๒.รู้อยู่ ๓.ชักชวนกันทั้งสองข้าง ๔.ไปล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกิ่งโยชนไม่ผิดสังเกตร่วมด้วยองค์ ๕ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๓).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง สังวิธายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ชักชวนแล้ว เดินทางไกลด้วยกันกับ มาตุคาม โดยที่สุดแม่สินระยะบ้านหนึ่ง เป็นปาจิตติย”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ได้ชักชวนกันไป ๒.มาตุคามชักชวน ภิกษุไม่ได้ชักชวน
๓.ภิกษุไปผิดวันผิดเวลา ๔.มีอันตราย ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่งเดินทางผ่านโกศลชนบท จะไปสู่กรุงสาวัตถี ถึงหมู่บ้าน
แห่งหนึ่ง สตรีคนหนึ่งทะเลาะกับสามีขอเดินทางร่วมไปกับภิกษุนั้นด้วย สามี
ติดตามมาพบจึงได้ทำร้ายภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า
ภิกษุชวนผู้หญิงเดินทางไกลร่วมกัน แม่สินระยะบ้านหนึ่ง ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ชักชวนด้วยกันทั้งสองข้าง แล้วเดินทางไป ๒.ไม่ผิดสังเกต ๓. ล่วงอุปจารบ้านอื่นหรือล่วงกัณโชน
พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๓๔).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ตะถาหัง ภะกะวะดา....

“อนึ่ง ภิกษุใด กล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่ ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า ท่านอย่าได้พูดอย่างนั้น ท่านอย่าได้กล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้า การกล่าวตู่พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ติดอก พระผู้มีพระภาคเจ้าไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย แน่ะเธอ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสธรรมทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก ก็แลธรรมเหล่านั้น อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ชินถืออยู่อย่างนั้นแล ภิกษุเหล่านั้นอันภิกษุทั้งหลายพึงสวดประกาศห้ามจนหนที่ ๓ เพื่อสละการนั้นเสีย ถ้าเธอถูกสวดประกาศห้ามอยู่จนหนที่ ๓ สละการนั้นเสียได้ การสละได้ดังนี้ นั้นเป็นการดี ถ้าไม่สละ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ถูกสวดประกาศห้าม ๒.ภิกษุผู้ยอมสละ ๓.ภิกษุวิกลจริต
๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุอรุญจะมีความเห็นผิดกล่าวตู่ว่า รู้ทั่วถึงธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้วโดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรมทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริงไม่*พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทนี้

* รับสั่งว่า “ธรรมอันตรายเรากล่าวไว้โดยบรรยายเป็นอันมากมิใช่หรือ? ธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง กามทั้งหลาย เรากล่าวว่ามีคามยินดีน้อย มีทุกข์มากมีความคับแค้นมาก โสภในกามทั้งหลายนี้มากยิ่งขึ้นนัก กามทั้งหลาย เรากล่าวว่าเป็นเหมือนร่างกระดูก... กามทั้งหลายเรากล่าวว่าเป็นเหมือนชิ้นเนื้อ...” (พระไตรปิฎก ๒/๖๖๒/๕๕๔).

ปาจิตติย สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ กินร่วมก็ดี อยู่ร่วมก็ดี สำเร็จการนอน
ด้วยกันก็ดี กับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร
ยัง ไม่ได้สละทักขณินั้น เป็นปาจิตติย.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า ยังไม่ได้ทำกรรมอันสมควร คือ เป็นผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว
สงฆ์ยังไม่ได้เรียกเข้าหมู่

ที่ชื่อว่า กินร่วม หมายถึง การคบหา มี ๒ อย่าง ๑.คบหากันในทาง
อามิส ๒.คบหากันในทางธรรม

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางอามิส คือ ให้อามิสก็ดี รับอามิสก็ดี ต้องอาบัติ
ปาจิตติย.

ที่ชื่อว่า คบหากันในทางธรรม คือ บอกธรรมให้ หรือขอเรียนธรรม.

บทว่า อยู่ร่วมก็ดี ความว่า ทำอุโบสถก็ดี ปวารณาก็ดี สังฆกรรมก็ดี
ร่วมกับภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว ต้องอาบัติปาจิตติย.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ว่าไม่ใช่ภิกษุผู้ถูกสงฆ์ยกวัตร ๒.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตร
แต่สงฆ์เรียกเข้าหมู่แล้ว ๓.ภิกษุรู้ว่าภิกษุถูกสงฆ์ยกวัตรแล้ว แต่ละทักขณินั้นแล้ว ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ยังคบหาพระอริฏฐะ ผู้กล่าวต่อพระธรรมวินัย ผู้ยังไม่ยอม

ละทั้งความเห็นผิดนั้นพระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามคบห้ามอยู่ร่วม
ห้ามนอนร่วมกับภิกษุเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

ปาจิตตีย์ สัปปาณวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

สมณะอุทเทโสปี เจ เอวัง วะเทยยะ "ตะถาหังกะวะตะตา....."

“ถ้าแม่สมณฺทเทสกล่าวอย่างนี้ว่า ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมที่
พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแล้ว โดยประการที่ตรัสว่าเป็นธรรม
ทำอันตรายได้อย่างไร ธรรมเหล่านั้นหาอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพ
ได้จริงไม่สมณฺทเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่างนี้ว่า
อาวุโส สมณฺทเทส เธออย่าได้พูดอย่างนั้น เธออย่าได้กล่าวต่อ
พระผู้มีพระภาค การกล่าวต่อพระผู้มีพระภาคไม่ติดอก พระผู้มี
พระภาคไม่ได้ตรัสอย่างนั้นเลย. อาวุโส สมณฺทเทส พระผู้มี
พระภาค ตรัสธรรม ทำอันตรายไว้โดยบรรยายเป็นอันมาก
ก็แลธรรมเหล่านั้นอาจทำอันตรายแก่ผู้เสพได้จริง และ
สมณฺทเทสนั้นอันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่อย่างนั้น ขึ้นถือ
อยู่อย่างนั้นเทียว สมณฺทเทสนั้น อันภิกษุทั้งหลายพึงว่ากล่าวอย่าง
นี้ว่า แนะอาวุโส สมณฺทเทส เธออย่าอ้างพระผู้มีพระภาค
นั้นว่าเป็นพระศาสดาของเธอ ตั้งแต่วันนี้ไป และพวก
สมณฺทเทสอื่นย่อมได้การนอนร่วมเพียง ๒-๓ คืน กับภิกษุทั้งหลาย
อันใด แม้ภิกษุที่ได้การนอนร่วมนั้นไม่มีแก่เธอ เจ้าคนเสีย
เจ้าจงไป เจ้าจงฉิบหายเสีย. อนึ่งภิกษุใด รู้อยู่ เกลี่ยกล่อม
สมณฺทเทสผู้ถูกให้ฉิบหายเสียอย่างนั้น แล้วให้อุปฐากกิตติ
กินร่วมกิตติ สำเร็จการนอนร่วมกิตติ เป็นปาจิตตีย์.”

* สมณฺทเทส ในที่นี้ หมายถึง สามเณร พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้ถือว่า สมณทูเทศไม่ใช่ผู้ถูกสงฆ์นาสนะ* ๒.ภิกษุรู้ถือว่า สมณทูเทศยอมสละทิฏฐินั้นแล้ว ๓.ภิกษุวิกัลจจริต ๔.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สามเณรชื่อกัณทกะ มีความเห็นผิด กล่าวต่อพระธรรมวินัย สงฆ์จึงขับเสียจากหมู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับคบหา พุดจา ร่วมกินร่วมนอนกับสามเณรนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามพุดด้วย ห้ามใช้สอย ห้ามใช้ของร่วม หรือนอนร่วมกับสามเณรเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด

๘.สหรัหมิกวรรค การกล่าวถูกต้องตามธรรม เป็นวรรคที่ ๘ มี ๑๒ สิกขาบท

ปาจิตตีย์ สหรัหมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัหมิกัง วุจจะมาโน....

“อหนึ่ง ภิกษุใด อันภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวอยู่โดยชอบธรรม กล่าวอย่างนี้ว่า แนะเธอ ฉันจักยังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้ ตลอดเวลาที่ยังไม่ได้สอบถามภิกษุอื่น ผู้ฉลาด ผู้ทรงวินัย เป็นปาจิตตีย์. (ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย) อันภิกษุศึกษาอยู่ ควรรู้ถึง ควรสอบถาม ควรตริตรอง นี่เป็นสามิจกรรมในเรื่องนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุกล่าวว่า จักรู้ จักสำเหนียก ดังนี้

๒.ภิกษุวิกัลจจริต

*นาสนะ แปลว่า ให้ลบหาย ได้แก่ การลงโทษภิกษุ มี ๓ วิธี คือ (๑) ลิงคนาสนะ ให้สึก (๒) ทัณฑกรรมนาสนะ ไล่ออกจากสำนัก (๓) สังวาสนาสนะ ยกออกจากหมู่ (วิ.อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐-๔๒๑)

๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระฉันนะประพุดิอนาจารย์ ภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตักเตือน กลับพูดว่า จะขอถามภิกษุผู้วินัยก่อน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว โดยรับอาบัติปาจิตตีย์

องค์แห่งอาบัติ ๑.อุปสมบันว่ากล่าวด้วยบัญญัติ ๒.กล่าวผิดเพี้ยนไปดังนั้น ด้วยหวังจะไม่ศึกษา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๓๖).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ปาติโมกฺเข อุตฺทิสสะมาเน เอวัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อมีใครสวดปาติโมกข์อยู่ กล่าวอย่างนี้ว่า ประโยชน์อะไรด้วยสิกขาบทเล็กน้อยเหล่านี้ที่สวดขึ้นแล้ว ช่างเป็นไปเพื่อความรำคาญ เพื่อความลำบาก เพื่อความยุ่งเหยิงนี้กระไร เป็นปาจิตตีย์ เพราะก่นสิกขาบท.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุผู้ไม่ประสงค์จะก่น พูดตามเหตุว่า นิมนต์ท่านเรียนพระสูตร พระคาถา หรือพระอภิธรรมไปก่อนเถิด ภายหลังจึงค่อยเรียนพระวินัย ดังนี้
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกลังกล่าวติเตียนพระวินัยว่า สิกขาบทเล็กๆ น้อยๆ

ชวนให้นำราคาญรบกวนเปล่าๆ เพราะเกรงว่าเมื่อพวกภิกษุรู้สิกขาบทแล้ว จะติเตียนพวกตนได้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงบัญญัติสิกขาบทดังกล่าว.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ใครจะติเตียน ๒.ติเตียนสิกขาบทในสำนักอุปสมบัน พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณา หน้า ๒๓๖).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ อัมมัทธะมาสัง ปาติโมกเข อุกิสมมะเน....

“อหนึ่ง ภิกษุใด เมื่อพระวินัยธรสวดปาติโมกข์อยู่ทุกกึ่งเดือน กล่าวอย่างนี้ว่า ฉันเพิ่งรู้เดี๋ยวนี้เองว่า เออ ธรรมแม่นี้ก็มาแล้วในสูตร” เหนียงแล้วในสูตร มาสู่อุเทศทุกกึ่งเดือน ถ้าภิกษุทั้งหลายอื่นรู้จักภิกษุนั้นว่า ภิกษุนี้เคยหนึ่งเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ ๒-๓ คราวมาแล้ว กล่าวอะไรอีก อันความพินด้วยอาการที่ไม่รู้หามิแก่ภิกษุนั้นไม่ ฟังปรับเธอตามธรรมด้วยอาบัติที่ต้องในเรื่องนั้น และพึงยกความหลงขึ้นแก่เธอเพิ่มอีกว่า แน่ะเธอไม่ใช่ลาภของเธอ เธอได้ไม่ดีแล้ว ด้วยเหตุว่าเมื่อปาติโมกข์กำลังสวดอยู่ เธอหาทำในใจให้สำเร็จประโยชน์ดีไม่ นี่เป็นปาจิตตีย์ในความเป็นผู้แสวงทำหลงนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุยังไม่ได้ฟังโดยพิสดาร ๒.ภิกษุฟังโดยพิสดารไม่ถึง ๒ - ๓ คราว ๓.ภิกษุผู้ไม่ปรารถนาจะแสวงทำหลง ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะไม่ต้องอาบัติแล.

* ธรรม หมายถึง สิกขาบท, สูตร หมายถึง พระปาติโมกข์ (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๔๕๒ / ๔๔๓)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุจันพัคคีย์ประพุดิอนาจาร เมื่อฟังสวดปาติโมกข์ว่าภิกษุไม่รู้ก็ต้องอาบัติ จึงกล่าวว่าเพ็งรู้ว่าข้อความนี้มีในปาติโมกข์ (ทั้ง ๆ ที่ฟังมาแล้วหลายครั้ง เป็นการแก้ตัว) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทปรับอาบัติปาจิตติย์ แก่ภิกษุผู้กล่าวแก้ตัวเช่นนั้น เป็นการปรับอาบัติในภิกษุ (ผู้แก้ตัวว่า) หลงลืม

ปาจิตติย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปิโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง....
“อเนิง ภิกษุใด โกรธ ห้อยใจ ให้ประหารแก่ภิกษุ เป็นปาจิตติย์.”

วิภัทก์

คำว่า ให้ประหาร ความว่า ให้ประหารด้วยกายก็ดี ด้วยของเนื่องด้วยกายก็ดี ด้วยของที่โยนไปก็ดี โดยที่สุด แม้ด้วยกลีบอบล ต้องอาบัติปาจิตติย์.

อนาบัติ

๑.ภิกษุถูกใครๆเบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัวให้ประหาร ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุจันพัคคีย์โกรธ ทำร้ายร่างกายภิกษุสัตตสวัคคีย์ (พวก ๑๗) เอร้องให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองทำร้ายภิกษุต้องปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.โกรธแค้น ๒.ไม่มีอธิบายจะให้พ้นอันตราย ๓.ให้ประหารอุปสัมบัน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า๒๓๔).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๕

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ทะละสัดติกัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด โกรธ ห้อยใจ เจือหอกคือฝ่ามือ ขึ้นแก้ภิกษุ
เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุถูกใครๆ เบียดเบียน ประสงค์จะป้องกันตัว เจือหอกคือฝ่ามือขึ้น
๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์โกรธ เจือมือจะทำร้ายภิกษุสัตตรสวัคคีย์ พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโกรธเคืองเจือมือ (จะทำร้าย) ภิกษุ ต้องอาบัติ
ปาจิตติย.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ อะมุละเกนะ สังฆาทิเสสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กำจัดซึ่งภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสหามูล
มิได้ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

- ๑.ภิกษุสำคัญว่ามีมูล โจอเองก็ดี ให้ผู้อื่นโจทก็ดี ๒.ภิกษุวิกลจริต
๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์แกล้งโจทภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุโจทภิกษุ ด้วยอาบัติสังฆาทิเสส ไม่มีมูล ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้ต้องโจทเป็นอุปสัมบัน ๒.อาบัติสังฆาทิเสสไม่มีมูล ๓.โจทเองหรือให้ผู้อื่นโจท ๔.ผู้ต้องโจทรู้ตัวในขณะนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรคณา หน้า ๒๓๙).

ปาจิตตีย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๗

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สญฺจิจะ กุกกัจจ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด แกล้งก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยหมายว่า ด้วยเช่นนี้ ความไม่ผาสุกจักมีแก่เธอแม้ครูหนึ่ง ทำความหมาย อย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุไม่ประสงค์จะก่อความรำคาญ พุดแนะนำว่า ชะรอยท่านจะมีอายุไม่ครบ ๒๐ ฝน อุปสมบทแล้ว ชะรอยท่านจะบริโภคอาหารในเวลาวิกาลแล้ว ชะรอยท่านจะดื่มน้ำมาแล้ว ชะรอยท่านจะนั่งในที่ลับกับมาตุคามแล้ว ท่านจงรู้ไว้เถิดว่า ความรำคาญใจในภายหลังอย่าได้มีแก่ท่าน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุพวก ๖ แกล้งพุดให้ภิกษุพวก ๑๗ กังวลสงสัยว่า เมื่อบวชอายุจะไม่

ครบ ๒๐ จริ่ง ถ้าเช่นนั้นก็คงไม่เป็นพระ ภิกษุพวก ๑๗ ร้องให้ พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุแกลังก่อความรำคาญแก่ภิกษุด้วยคิดว่า ความไม่สบายจักมีแก่ภิกษุนั้น แม้เพียงครู่หนึ่ง มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.หวังความไม่มาสู่แก่เขานั้น ๓.ทำความรำคาญให้เกิดขึ้นดังว่านั้น พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาวรรณนา หน้า๒๔๐).

ปาจิตตีย์ สหรัหมิกวรรค สิกขาบทที่ ๘

โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ภันทะนะชาตานิ....

“อหนึ่ง ภิกษุใด เมื่อภิกษุทั้งหลายเกิดหมางกัน เกิดทะเลาะกัน ถึงการวิวาทกัน ยืนแอบฟังด้วยหมายว่าจักได้ฟังคำที่เธอพูดกัน ทำความหมายอย่างนี้เท่านั้นแลให้เป็นปัจจัย หาใช่ออย่างอื่นไม่ เป็นปาจิตตีย์.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุเดินไปหมายว่า จักฟังถ้อยคำของภิกษุเหล่านี้แล้ว จักงด จักเว้น จักระงับ จักเปลื้องตน ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาภิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ทะเลาะกับภิกษุทั้งหลาย แล้วแอบฟังความว่าภิกษุทั้งหลายว่ากล่าวตนอย่างไร พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า เมื่อภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน ภิกษุแอบฟังความด้วยประสงค์จะทราบว่ภิกษุ

เหล่านั้นพูดอย่างไร มุ่งเพียงเท่านั้น มิได้มุ่งเหตุอื่น ต้องอาบัติปาจิตติย์.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ผู้อื่นเป็นอุปสัมบัน ๒.อธิบายจะโจท ๓.แอบฟังได้ยิน พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพเพสิกขาบรรณา หน้า๒๔๐).

ปาจิตติย์ สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๙

โย ปะนะ ภิกขุ รัมมิกานัง กัมมานัง ฉันทัง.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้ว
ถึงธรรมคือความบ่นว่าในภายหลัง เป็นปาจิตติย์.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า กรรมอันเป็นธรรม ได้แก่ ๑.อปโลกนกรรม ๒.ญัตติกรรม ๓.ญัตติทุติยกรรม ๔.ญัตติจตุตถกรรม ที่สงฆ์ทำแล้วตามธรรม ตามวินัย ตามสัตตสุตสาสน์ นี่ชื่อว่ากรรมอันเป็นธรรม.

อนาบัติ

๑.ภิกษุรู้อยู่ว่า สงฆ์ทำกรรมโดยไม่ถูกกรรม เป็นพวกหรือทำแก่ภิกษุ มิใช่ผู้ควรแก้กรรมบ่นว่า ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ให้ฉันทะในการประชุมทำกรรมของสงฆ์ แล้วกลับว่า ตีเดียในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ฉันทะ (คือความพอใจหรือการมอบอำนาจให้สงฆ์ทำกรรมได้) เพื่อกรรมอันเป็นธรรม แล้วบ่นว่าในภายหลัง ต้องอาบัติปาจิตติย์.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค ลิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วินิจจะยะกะถายะ วัตตะมานายะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด เมื่อเรื่องอันจะพึงวินิจัยยังเป็นไปอยู่ในสงฆ์ไม่ให้อันตะแล้ว ลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุคิดเห็นว่า ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแก่งแย่ง หรือการวิวาท จักเกิดแก่สงฆ์ดังนี้ แล้วหลีกไป ๒.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักแตกแยกกัน หรือจากร้าวรานกันดังนี้ แล้วหลีกไป ๓.ภิกษุคิดเห็นว่า สงฆ์จักทำกรรม โดยไม่เป็นธรรม เป็นนรรค หรือจักทำกรรมแก่ภิกษุผู้มีผู้ควรแก่กรรม ดังนี้ แล้วหลีกไป ๔.ภิกษุเกิดอาพาธ หลีกไป ๕.ภิกษุหลีกไปด้วยธุระอันจะทำการแก่ภิกษุอาพาธ ๖.ภิกษุพูดอวดจาเราะปัสสาวะแล้วหลีกไป ๗.ภิกษุไม่ตั้งใจจะทำการให้เสีย หลีกไปด้วยคิดว่าจะกลับมาอีก ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

สงฆ์กำลังประชุมกันทำกรรมอยู่ ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้อันตะแก่ภิกษุพวกตนรูปหนึ่งให้เข้าไปประชุมแทน ภายหลังภิกษุรูปนั้นไม่พอใจจึงลุกออกจากที่ประชุมทั้งที่มีได้ให้อันตะ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุไม่ให้อันตะ ลุกออกจากอาสนะหลีกไป ในเมื่อถ้อยคำวินิจัยยังค้างอยู่ในสงฆ์ ต้องอาบัติปาจิตติย.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ตัดสินใจหรือสังฆกรรมค้างอยู่ ๒.กรรมนั้นเป็นธรรม ๓.รู้ว่าเป็นธรรม ๔.อยู่ในสีมาด้วยสงฆ์ ๕.ตนมีสังวาสเสมอด้วยสงฆ์ ๖.ประสงค์จะให้กรรมกำเริบแล้วลุกไป พร้อมด้วยองค์ ๖ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย (บุพพสิกขาवरณนา หน้า๒๔๒).

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๑

โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคเคนะ สังเขนะ จีวะรัง ทัตวา.....

“อนึ่ง ภิกษุใด กับสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน ให้จีวรแก่ภิกษุ แล้วภายหลังถึงธรรมคือบ่นว่า ภิกษุทั้งหลายน้อมลากของสงฆ์ ไปตามชอบใจ เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุบ่นว่า สงฆ์มีปกติทำโดยฉันทาคติ ... โทสาคติ ... โมหาคติ ... ภยาคติ จะประโยชน์อะไรด้วยจีวรที่ให้แล้วแก่ภิกษุนั้น แม้เธอได้ไปแล้วก็จักทิ้งเสีย จักไม่ใช้สอยโดยชอบธรรม ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

จีวรเกิดขึ้นแก่สงฆ์ สงฆ์ประชุมกันให้แก่พระทัพพมัลลบุตร ภิกษุฉัพพัคคีย์ กลับว่าสงฆ์ให้จีวรเพราะชอบกัน ภิกษุทั้งหลายจึงติเตียนว่า ร่วมประชุมกับสงฆ์แล้ว ทำไมจึงมาพูดติเตียนในภายหลัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามทำเช่นนั้น ทรงปรับอาบัติปาจิตติยแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ปาจิตติย สหัมมิกวรรค สิกขาบทที่ ๑๒

โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลากัง ประริตะตัง ปุคคะลัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด รู้อยู่ น้อมลากที่เขาห้อมไปจะถวายสงฆ์ มาเพื่อบุคคล เป็นปาจิตติย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุ เมื่อทนายถามว่า จะถวายที่ไหน ตอบว่า ไทยธรรมของพวกท่าน ฟังได้รับการใช้สอย ฟังได้รับการปรับปรุง หรือฟังตั้งอยู่ได้นานในที่ใด ก็หรือจิตของพวกท่านเลื่อมใสในที่ใด ก็จงถวายในที่นั้นเถิด ดังนี้ ๒.ภิกษุวิกลจริต ๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุณัฬพคิยัรว่า เขาเตรียมจีวรไว้ถวายแก่สงฆ์ไปพูดให้เขาถวายแก่ภิกษุ ที่เป็นพรรคพวกของตน เขาไม่ยอม เธอก็พูดแค้นได้จนเขารำคาญต้องถวายไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุหนุ่มลามกที่เขาจะถวายแก่สงฆ์ไปเพื่อบุคคล ต้องอาบัติปาจิตตีย์

๕.รัตนวรรค วรรคว่าด้วยของมีค่า เป็นวรรคที่ ๕ มี ๑๐ สิกขาบท

ปาจิตติย รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ รัญโญ ชัตติยัสสะ มุทธากิสิตัสสะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับบอกก่อน ก้าวล่วงธรณีเข้าไปใน
ห้องของพระราชาผู้กษัตริย์ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ที่พระราชายัง
ไม่ได้เสด็จออก ที่รัตนะยังไม่ออก เป็นปาจิตติย.”

วิงค์

บทว่า ที่พระราชายังไม่เสด็จออก คือ พระเจ้าแผ่นดินยังไม่เสด็จ
ออกจากตำหนักที่บรรทม.

บทว่า ที่รัตนะยังไม่ออก คือ พระมเหสียังไม่เสด็จออกจากตำหนักที่
บรรทม หรือ ทั้ง ๒ พระองค์ยังไม่เสด็จออก.

อนาบัติ

๑.ได้รับบอกแล้ว ๒.ไม่ใช่กษัตริย์ ๓.ไม่ได้รับอภิเษกโดยสรองสนาน
ให้เป็นกษัตริย์ ๔.พระเจ้าแผ่นดินเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว
๕.พระมเหสีเสด็จออกจากตำหนักที่บรรทมแล้ว ๖.หรือทั้ง ๒ พระองค์เสด็จ
ออกจากที่บรรทมแล้ว ๗.ไม่ใช่ตำหนักที่บรรทม ๘.ภิกษุวิกลจริต
๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระเจ้าปเสนทิโกศล ขอให้พระพุทธเจ้าส่งภิกษุไปสอนธรรมแก่พระองค์ พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงส่งพระอานนท์ไปสอนเป็นประจำ เช้าวันหนึ่งพระอานนท์เข้าไปยังตำหนักของพระเจ้าปเสนทิโกศล พระนางมัลลิกาทรงทอดพระเนตรเห็นแล้วจึงรีบลุกขึ้น พระภูษาทรงจึงเลื่อนหลุด ท่านพระอานนท์จึงกลับแต่ไกล พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบทความว่า ภิกษุมิได้รับการบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไป (ในห้อง) ของพระราชามีได้รับมรธาภิเษก ในเมื่อพระราชายังไม่เสด็จออก พระมเหสียังไม่ออก ต้องอาบัติปาจิตตีย์.

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๒

โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา.....

“อเนง ภิกษุใด เก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ เว้นไว้แต่ในวัดที่อยู่กัถิ ในที่อยู่พักกัถิ เป็นปาจิตตีย์. และภิกษุเก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ ในวัดที่อยู่กัถิในที่อยู่พักกัถิ แล้วพึงเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป นี่เป็นสามิจกรรมในเรื่องนั้น.”

วิภังค์

ที่ชื่อว่า รัตนะ ได้แก่ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลากแก้วประพาฬ เงิน ทอง แก้วทับทิม แก้วลาย นี่ชื่อว่ารัตนะ.

ที่ชื่อว่า ของที่สมมติว่ารัตนะ ได้แก่ เครื่องอุปโภค เครื่องบริโภค ของมวลมนุษย์ นี่ชื่อว่าของที่สมมติว่ารัตนะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุเก็บเอากัถิ ให้เก็บเอากัถิ ซึ่งรัตนะกัถิ ซึ่งของที่สมมติว่ารัตนะกัถิ ในวัดที่อยู่กัถิ ในที่อยู่พักกัถิ แล้วเก็บไว้ด้วยหมายว่า ของผู้ใด ผู้นั้นจะได้นำไป ดังนี้ ๒.ภิกษุถือวิสาสะของที่สมมติว่ารัตนะ ๓.ภิกษุถือเป็นของขอยืม ๔.ภิกษุเข้าใจว่าเป็นของบังสุกุล ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุรูปหนึ่ง เก็บถุงเงินของพราหมณ์ผู้หนึ่ง ด้วยปรารถนาดี เมื่อพราหมณ์มาถามก็คืนให้ไป พราหมณ์แกล้งกล่าวว่าเงินในถุงของตนมีมากกว่านั้น (เพื่อไม่ต้องให้รางวัล) พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเก็บเองหรือให้ผู้อื่นให้เก็บซึ่งรัตนะ (แก้วแหวนเงินทอง) หรือสิ่งซึ่งสมมติว่าเป็นรัตนะ ทรงปรับอาบัติปาจิตติย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด. ภายหลังทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่าของตกในวัดหรือในที่อยู่ควรเก็บเพื่อจะคืนเจ้าของไป ถือว่าเป็นการปฏิบัติชอบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่ใช่เหตุที่พระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๒.เป็นของผู้อื่น ๓.ไม่มีแห่งความถือเอาด้วยวิสาสะและบังสุกุลสัญญา ๔.ถือเอาเองหรือให้ผู้อื่นถือเอาของนั้น พร้อมด้วยองค์ ๔ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตติย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า ๒๔๔).

ปาจิตติย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๓

โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขง อะนาปุจฉา วิกาเล....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่อาลาภิกษุที่มีอยู่แล้วเข้าไปสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นไว้แต่กัจริบถ้วนมีย่างนั้นเป็นรูป เป็นปาจิตติย์.”

อนาบัติ

๑.เข้าไปสู่บ้านเพราะมีกิจรีบด่วนเห็นปานนั้น ๒.อาลาภิกษุที่มีอยู่แล้ว เข้าไป ๓.ภิกษุไม่มี ไม่อาลา เข้าไป ๔.ไปสู่อารามอื่น ๕.ภิกษุไปสู่สำนักภิกษุณี ๖.ภิกษุไปสู่สำนักเดียวิธีย์ ๗.ไปสู่โรงฉัน ๘.เดินไปตามทางอันผ่านบ้าน ๙.มีอันตราย ๑๐.ภิกษุวิกลจริต ๑๑.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล (หลังเที่ยงไปแล้ว) ชนชาวบ้าน พุดเรื่องไร้สาระเป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทห้ามเข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงผ่อนผันให้เข้าไปในบ้านในเวลาวิกาลได้ เมื่อบอกลาภิกษุที่มีอยู่ในวัดหรือในเมื่อมีกิจรีบด่วน.

องค์แห่งอาบัติ ๑.ไม่บอกลาภิกษุที่มีอยู่ ๒.ไม่มีเหตุซึ่งพระพุทธเจ้าทรงอนุญาต ๓.เข้าไปบ้านในเวลาวิกาล พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณนา หน้า ๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๔

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญิมะยัง วา ทันตะมะยัง วา.....

“อหนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำกล่องเข็ม แล้วด้วยกระดูกก็ดี แล้วด้วยงาก็ดี แล้วด้วยเขาก็ดี เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ต้อยเสีย.”

วิภังค์

บทว่า ให้ทำ คือ ทำเองก็ดี ใช้ผู้อื่นทำก็ดี เป็นทุกกฏในประโยค เป็นปาจิตตีย์ด้วย ได้กล่องเข็มมา ต้องต้อยให้แตกก่อน จึงแสดงอาบัติตก.

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำลูกตุ้ม ๒.ภิกษุทำตะบันไฟ ๓.ภิกษุทำลูกถวิล (ห่วงร้อยสายประคด) ๔.ภิกษุทำกลัฏยาตา ๕.ภิกษุทำไม้ป้ายยาตา ๖.ภิกษุทำฝักมีด ๗.ภิกษุทำกระบอกกรองน้ำ ๘.ภิกษุวิกุลจรีต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ช่างกลึงงาช่างปวารณาให้ภิกษุขอล่องเข็มได้ ภิกษุทั้งหลายก็ขอ กันเรื่อย มีกล่องเล็กขอล่องใหญ่ มีกล่องใหญ่ขอล่องเล็ก จนช่างไม่เป็น อันทำขาย เขาติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ ทำกล่องเข็มที่ทำด้วยกระดูก, งาช้าง, เขาสัตว์ ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ต่อยกั งก่อนจึงแสดงอาบัติตก.

องค์แห่งอาบัติ ๑.เป็นกล่องเข็ม ๒.แล้วด้วยกระดูกเป็นต้น ๓.ทำเองหรือให้ผู้อื่น ทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๓ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาบรรณา หน้า๒๔๖).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๕

นะวัมปะนะ ภิกขุณา มัญจิง วา ปิจฺจิง วา.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำเตียงก็ดี ตั้งก็ดี ใหม่ พึงทำให้มีเท้าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุด เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องต่ำ เธอทำให้ล่วง ประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

วิกังค

ภิกษุทำเองก็ดี ใช้คนอื่นทำก็ดี เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ต้องอาบัติทุกกฏ.
ภิกษุได้เตียง ตั้งที่คนอื่นทำสำเร็จแล้วมาใช้สอย ต้องอาบัติทุกกฏ.

อนาบัติ

๑.ทำเตียง ตั้งได้ประมาณ ๒.ทำเตียง ตั้งหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้เตียง ตั้งที่ผู้อื่น ทำเกินประมาณมาตัดเสียก่อนแล้วใช้สอย ๔.ภิกษุวิกลจริต ๕. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระอุปนันทศากยบุตร นอนบนเตียงสูง พระผู้มีพระภาคเสด็จตรวจวิหารพบเข้า จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำเตียงหรือตั้งใหม่ พึงทำให้มีเท่าเพียง ๘ นิ้ว ด้วยนิ้วสุด เว้นไว้แต่แม่แคร่เบื้องล่าง ถ้าทำให้มีเท่าเกินกำหนดนั้นต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดทิ้ง(จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั้งสูงประมาณ ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาพรรณนา หน้า๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๖

โย ปะนะ ภิกขุ มัญจิง วา ปีฐิง วา ตูโลนัทธัง การาเปยยะ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ให้ทำเตียงก็ดี ตั้งก็ดี เป็นของห่มหนุน^{*}
เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้รื้อเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำสายรัดเข้า ๒.ทำประคตเอว ๓.ทำสายโยกบาตร ๔.ทำอุงบาตร ๕.ทำผ้ากรองน้ำ ๖.ทำหมอน ๗.ได้เตียงตั้งที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วมาทำลายก่อนใช้สอย ๘.ภิกษุวิกลจริต ๙.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

^{*}ที่ชื่อว่าห่มหนุน คือ ใส่หนุนแล้วห่มด้านบนด้วยผ้ารองพื้น (พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๑๑ / ๕๒๖)

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ให้ทำเตียงบ้าง ตั้งบ้าง ห่มด้วยนุ่น เป็นที่ติเตียนของ
คนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุให้ทำเตียงหรือ
ตั้งที่ห่ม ด้วยนุ่น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้หรือเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

องค์แห่งอาบัติ ๑.เตียงหรือตั้งห่มนุ่น ๒.ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์
(บุพพสิกขาวรรณา หน้า ๒๔๗).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๗

นิสัททะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมานะนะ ปะมาณิกัง.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าสำหรับนั่ง พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้
ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๒ คืบ โดยกว้างคืบครึ่ง ชายคืบหนึ่ง
ด้วยคืบสุด เธอทำให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้
ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุทำผ้าสำหรับนั่งได้ประมาณ ๒.ทำผ้าสำหรับนั่งหย่อนกว่า
ประมาณ ๓.ได้ผ้าสำหรับนั่ง ที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกินประมาณมาตัดเสีย แล้ว
ใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นม่านก็ดี ทำเป็น
เปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ
ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปูนั่งไม่มีประมาณ ผ้าย้อยไปข้างหน้าข้างหลังของเตียงแลตั้ง พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะทำผ้าปูนั่งพึงทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๒ คืบ กว้างคืบครึ่งด้วยคืบสุด ถ้าทำให้เกินประมาณนั้นไป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก) ภายหลังทรงอนุญาตชายผ้าปูนั่ง อีก ๑ คืบ.

องค์แห่งอาบัติ ๑. ผ้านิสิตนั้นล่วงประมาณ ๒. ทำเองหรือให้ผู้อื่นทำเพื่อตนแล้วได้มา พร้อมด้วยองค์ ๒ ดังนี้ จึงเป็นปาจิตตีย์ (บุพพสิกขาवरณนา หน้า ๒๔๔).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๔

กัณทุปะฏิจฉาทัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าปิดผี พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๔ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุด เธอให้ล่วงประมาณนั้นไป เป็นปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑. ทำผ้าปิดผีได้ประมาณ ๒. ทำผ้าปิดผีให้หย่อนกว่าประมาณ ๓. ได้ผ้าปิดผีที่ผู้อื่นทำไว้เกินประมาณมาตัดแล้วใช้สอย ๔. ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกพุทกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕. ภิกษุวิกลจริต ๖. ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบุญญติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าปิดฝีไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง เทียวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าปิดฝีพึงทำให้ได้ประมาณคือยาว ๔ คืบ กว้าง ๒ คืบ ด้วยคืบสุด ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องอาบัติปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย (จึงแสดงอาบัติตก).

ปาจิตตีย์ รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๙

วลีสักสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ.....

“อนึ่ง ภิกษุผู้ให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงให้ทำให้ได้ประมาณนี้ประมาณในคำนั้น โดยยาว ๖ คืบ โดยกว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุด เธอทำให้ล่วงประมาณนั้น เป็นปาจิตตีย์ มีอันให้ตัดเสีย.”

อนาบัติ

๑.ทำผ้าอาบน้ำฝนได้ประมาณ ๒.ทำผ้าอาบน้ำฝนหย่อนกว่าประมาณ ๓.ได้ผ้าอาบน้ำฝนที่ผู้อื่นทำเกินประมาณมาตัด แล้วใช้สอย ๔.ทำเป็นผ้าซึ่งเพดานก็ดี ทำเป็นผ้าปูพื้นก็ดี ทำเป็นผ้าม่านก็ดี ทำเป็นเปลือกฟูกก็ดี ทำเป็นปลอกหมอนก็ดี ๕.ภิกษุวิกุลจริต ๖.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบุญญติ

ภิกษุฉัพพัคคีย์ใช้ผ้าอาบน้ำฝนไม่มีประมาณ ลากผ้าไปข้างหน้าบ้าง ข้างหลังบ้าง เทียวไป พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุจะให้ทำผ้าอาบน้ำฝน พึงให้ทำให้ได้ประมาณ คือ ยาว ๖ คืบ กว้าง ๒ คืบครึ่ง ด้วยคืบสุด ถ้าทำให้เกินประมาณนั้น ต้องปาจิตตีย์ ที่ให้ตัดเสีย จึงแสดงอาบัติตก.

ปาจิตติย รัตนวรรค สิกขาบทที่ ๑๐

โย ปะนะ ภิกขุ สุกะตะจีวะระปะมาณัง จีวะรัง.....

“อึ่ง ภิกษุใด ให้ทำจีวรมีประมาณเท่าสุดตจีวร หรือ
ยิ่งกว่า เป็นปาจิตติย มีอันให้ตัดเสีย นี่ประมาณแห่งสุดตจีวร
ของพระสุคตในคำนั้น โดยยาว ๙ คืบ โดยกว้าง ๖ คืบ ด้วยคืบ
สุด นี่ประมาณแห่งสุดตจีวรของพระสุคต.”

อนาบัติ

๑.ทำจีวรหย่อนกว่าประมาณ ๒.ได้จีวรที่ผู้อื่นทำสำเร็จแล้วเกิน
ประมาณมาดัดเสียแล้วใช้สอย ๓.ทำเป็นผ้าซิ่นเพดานกิติ ทำเป็นผ้าปูพื้นกิติ
ทำเป็นผ้าม่านกิติ ทำเป็นเปลือกฟูกกิติ ทำเป็นปลอกหมอนกิติ ๔.ภิกษุวิกลจริต
๕.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

พระนันทะพระพุทธอนุชาใช้จีวรมีขนาดเท่าจีวรพระสุคต ภิกษุทั้งหลาย
เห็นท่านเดินมาแต่ไกลก็ลุกขึ้นต้อนรับ ด้วยนึกว่าพระผู้มีพระภาคเสด็จมา เมื่อ
เข้าใกล้เห็นว่ามิใช่ จึงติเตียนว่าใช้จีวรขนาดเท่าของพระสุคต พระผู้มีพระภาค
จึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทำจีวรให้มีขนาดเท่าจีวรสุคตหรือยิ่งกว่า ต้อง
อาบัติปาจิตติยที่ให้ตัดเสีย ประมาณแห่งจีวรสุคต คือ ยาว ๙ คืบ กว้าง ๖ คืบ.

๗.ปาฏิเทสนียกัณฑ์

ว่าด้วยอาบัติปาฏิเทสนียะ คือที่พึงแสดงคืน มี ๔ สิกขาบท

ปาฏิเทสนียะ สิกขาบทที่ ๑

โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา อันตะระณะรัง....

“อหนึ่ง ภิกษุใด รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ด้วยมือของตน จากมือของภิกษุณีผู้มีปัญญาติ ผู้เข้าไปสู่ละแวกบ้าน แล้วเคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี อันภิกษุนั้นพึงแสดงคืนว่า แน่ะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืนธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีผู้เป็นญาติ ๒.ภิกษุณีผู้มีปัญญาติสั่งให้ถวาย มิได้ถวายเอง
๓.ภิกษุณีถวายโดยวางไว้ถวาย ๔.ถวายในอาราม ๕.ในสำนักภิกษุณี
๖.ในสำนักเดียรฉาย ๗.ในโรงฉัน ๘.นำออกจากบ้านแล้วถวาย ๙.ถวายยามกาลิก
สัตตาทกาลิก ยาวชีวิต ด้วยคำว่า เมื่อเหตุมีอยู่นั้นฉันได้ ๑๐.สิกขมานาถวาย
๑๑.สามเณรีถวาย ๑๒.ภิกษุวิกลจริต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

นางภิกษุณีรูปหนึ่งไปเที่ยวบิณฑบาตได้แล้ว ขากลับเห็นภิกษุรูปหนึ่ง จึงบอกถวายอาหารที่ได้มา ภิกษุนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารเพราะหมด เวลาที่จะเข้าไปบิณฑบาตอีกแล้ว รุ่งขึ้นนางไปบิณฑบาตได้พบภิกษุรูปนั้นอีก ก็บอกถวายภิกษุรูปนั้นก็รับจนหมด นางจึงอดอาหารอีก ในวันที่ ๓ ก็เป็นเช่นนี้

จนเวลาหสิกรรมเสร็จ นางถึงกับหมดแรงล้มลง เศรษฐีขอมา ทราบความ ก็ติเตียนภิกษุนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุเข้าไปสู่ละแวก บ้าน รับของเคี้ยวของฉันของนางภิกษุณีมาเคี้ยวหรือฉันต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย.

ปาฏิเทสนีเย สิกขาบทที่ ๒

ภิกษุ ปะเนาะ กุเลสุ นิมันติดา ภุญชันติ , ตัตระ เจ.....

“อนึ่ง ภิกษุทั้งหลายรับนิมนต์ฉันอยู่ในสกุล ถ้าภิกษุณีมายืนสั่งเสียอยู่ในที่นั้นว่า จงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุทั้งหลายนั้นพึงรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกเลี่ยงไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่งไม่กล่าวออกไป เพื่อจะรุกรานภิกษุณีนั้นว่า น้องหญิง เธอจงหลีกเลี่ยงไปเสีย ตลอดเวลาที่ภิกษุฉันอยู่ ภิกษุเหล่านั้นพึงแสดงคินว่า แหนะเธอ พวกฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคิน พวกฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

อนาบัติ

๑.ภิกษุณีสั่งให้ถวายภัตตาหารของตน มิได้ถวายเอง ๒.ถวายภัตตาหารของผู้อื่น มิได้สั่งให้ถวาย ๓.สั่งให้ถวายภัตตาหารที่เขาไม่ได้ถวาย ๔.สั่งให้เขาถวายในภิกษุที่เขาไม่ได้ถวาย ๕.สั่งให้ถวายเท่าๆ กันแก่ภิกษุทุกรูป ๖.สิกขมานาสั่งเสีย ๗.สามเณรสั่งเสีย ๘.เว้นโภชนะห้า อาหารทุกอย่างไม่เป็นอาบัติ ๙.ภิกษุวิกลจริต ๑๐.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล นางภิกษุณีพวก ๖ ซึ่งชอบพอ

กับภิกษุพวก ๖ ได้ยืนอยู่ด้วยบอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุพวก ๖ นั้นได้ตามต้องการ แต่ภิกษุอื่นๆ นั้นอย่างไม่สะดวกใจ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบทว่า ภิกษุทั้งหลายได้รับนิมนต์ให้ไปฉันในสกุล ถ้านางภิกษุณีผู้คุ้นเคยมายืนอยู่ในที่นั้น บอกกับเขาว่าจงถวายแกงในองค์นี้ จงถวายข้าวในองค์นี้ ภิกษุทั้งหลายพึงไล่ นางภิกษุณีนั้นไป จนกว่าภิกษุทั้งหลายจะฉันเสร็จ ถ้าภิกษุแม้รูปหนึ่ง มิได้ไล่ นางภิกษุณี นี้ต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย.

ปาฏิเทสนีเย สิกขาบทที่ ๓

ยานิโข ปะนะ ตานิ เสกชะสัมมะตานิ กุลานิ.....

“อนึ่ง ภิกษุใด ไม่ได้รับนิมนต์ก่อน มิใช่ผู้อาหาร รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี ในตระกูลทั้งหลายที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะเห็นปานนั้น ด้วยมือของตน แล้วเคี้ยวก็ดี จันทก็ดี ภิกษุนั้นพึงแสดงคินว่า แนะเธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย ควรจะแสดงคินฉันแสดงคินธรรมนั้น.”

วิภังค์

คำว่า **ตระกูลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะ** ความว่า ตระกูลที่ชื่อว่าอันสงฆ์สมมติว่าเป็นเสกชะ ได้แก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธา แต่หย่อนด้วยโภคสมบัติ ได้รับสมมติ ด้วยญัตติทุติยกรรมว่าเป็นเสกชะ.

อนาบัติ

๑.ภิกษุได้รับนิมนต์ไว้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดน ภิกษุผู้ได้รับนิมนต์ไว้หรือผู้อาพาธ ๔.ภิกษุฉันภิกษาที่เขาจัดไว้ในที่นั้นเพื่อภิกษุอื่นๆ ๕.ภิกษุฉันภัตตาหารที่เขานำออกจากเรือนไปถวาย ๖.ภิกษุฉันนินตยภัต ๗.ภิกษุ

ฉันสลากภัต ๘.ภิกษุฉันปักขิกภัต ๙.ภิกษุฉันอุโบสถิกภัต ๑๐.ภิกษุฉัน
ปาฏิปทิกภัต ๑๑.ภิกษุฉันยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ที่เขาถวายบอกว่า
เมื่อมีปัจจัยก็นมน์ฉัน ๑๒.ภิกษุวิกุลจรีต ๑๓.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัตแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

ในสมัยนั้นมีสกุลหนึ่งเลื่อมใสทั้งฝ่ายสามีและภริยา เป็นสกุลเจริญด้วย
ศรัทธา แต่เลื่อมทรัพย์ บุคคลเหล่านี้ย่อมสละของเคี้ยว ของกินที่เกิดขึ้นทั้งหมด
แก่ภิกษุทั้งหลาย บางครั้งตัวเองถึงอด คนทั้งหลายพากัน ตีเตียนพวกภิกษุว่า
รับไม่รู้จักประมาณ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้สงฆ์ สวดประกาศสมมติ
สกุลนั้นว่าเป็นสกุลพระเสกขะ แล้วทรงบัญญัติห้ามเข้า ไปรับของเคี้ยวของตน
ในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะด้วยมือของตนมาเคี้ยวแลฉัน ทรงปรับอาบัติ
ปาฏิเทสนียะแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ภายหลังทรงอนุญาตว่า ถ้า เขานิมนต์ไว้ก่อน
หรือเป็นไขเข้าไปรับอาหารมาฉันได้.

ปาฏิเทสนียะสิกขาบทที่ ๔

ยานิ โข ปะนะ ดานิ อารัญญะกานิ เสนาสะนานิ....

“อหัง ภิกษุใดอยู่ในเสนาสนะป่า” ที่รู้กันว่าเป็นที่มีรังเกียจ
มีภัยเฉพาะหน้า รับของเคี้ยวก็ดี ของฉันก็ดี อันหาไม่ได้บอกให้รู้
ไว้ก่อน ด้วยมือของตน ในวัดที่อยู่ ไม่ใช่ผู้อุปการ เคี้ยวก็ดี ฉันก็ดี
ภิกษุนั้นพึงแสดงคืนว่าแน่เธอ ฉันต้องธรรมที่น่าดี ไม่เป็นที่สบาย
ควรจะแสดงคืน ฉันแสดงคืน ธรรมนั้น.”

๑ เสนาสนะป่าหมายถึง เสนาสนะที่อยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ ๒๕ เส้น (๒๕ เส้น เท่ากับ ๕๐๐ วา หรือ ๑,๐๐๐ เมตร)
(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๒ / ๖๔๔ / ๕๗๓)

วิภัต

ที่ชื่อว่า บอกให้รู้ คือ ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นสตรีก็ตาม เป็นบุรุษก็ตาม มาสู่อาราม หรือ อุปจารแห่งอารามแล้วบอกว่า ท่านเจ้าข้า สตรีหรือบุรุษชื่อโน้น จักนำของเคี้ยวหรือของฉันมาถวายภิกษุมีชื่อนี้ ถ้าที่นั้นเป็นสถานที่มีรังเกียจ ภิกษุพึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีรังเกียจ ถ้าที่นั้นเป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า พึงบอกเขาว่า เป็นสถานที่มีภัยเฉพาะหน้า ถ้าเขากล่าวว่า ไม่เป็นไรเจ้าข้า เขาจักนำมาเอง ภิกษุพึงบอกพวกโจรว่า ชาวบ้านจักเข้ามาในที่นี้ พวกท่านจงหลีกไปเสีย.

เมื่อเขาบอกให้รู้เฉพาะยาคุ แล้วเขานำบริวารแห่งยาคุมาด้วย นี้ชื่อว่า อันเขาบอกให้รู้.

อนาบัติ

๑.เขาบอกให้รู้ ๒.ภิกษุอาพาธ ๓.ภิกษุฉันของเป็นเดนของภิกษุผู้ได้รับ นิมนต์ไว้หรือของภิกษุผู้อาพาธ ๔.ภิกษุรับนอกวัดแล้วมาฉันในวัด ๕.ภิกษุฉัน รากไม้ เปลือกไม้ ใบไม้ ดอกไม้ หรือผลไม้ ซึ่งเกิดขึ้นในวัดนั้น ๖.ภิกษุฉันของ เป็นยามกาลิก สัตตาหกาลิก ยาวชีวิก ในเมื่อมีเหตุจำเป็น ๗.ภิกษุวิกุลจรีต ๘.ภิกษุอาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.

เรื่องต้นบัญญัติ

เจ้าศากยที่เป็นหญิง นำอาหารไปเพื่อถวายภิกษุในเสนาสนะป่า ถูก พวกทาสชังของและข่มขืน เจ้าศากยที่เป็นชายออกจับพวกนั้นได้ ตีเตียนภิกษุทั้งหลายว่าไม่บอกเรื่องโจรอาศัยอยู่ในวัด พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ ลิกขาบทว่า ภิกษุอยู่ในเสนาสนะป่าเปลี่ยวน่ากลัว รับของเคี้ยวของฉันซึ่งเขามิ ได้จัดไว้ก่อนด้วยมือของตนภายในอารามมาฉัน ต้องอาบัติปาฏิเทสนีเย

๘.เสขียะกัณฑ์

ว่าด้วยข้อที่ภิกษุพึงศึกษา เกี่ยวกับวัตร ธรรมเนียม หรือ จรรยามารยาทต่าง ๆ มี ๑๕ สิกขาบท แบ่งออกเป็น ๔ หมวด

เรื่องต้นบัญญัติ

ต้นเหตุแห่งการบัญญัติเสขียะสิกขาบททุกข้อทั้งเจ็ดสิบห้าข้อนี้ เนื่องมาจากแต่ภิกษุฉัพพัคคีย์ (ภิกษุพวก ๖) ทำความไม่ดีไม่งามไว้ทั้งสิ้น ในตัวสิกขาบทมิได้ปรับอาบัติไว้ เพียงแต่กล่าวว่า ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ หรือไม่ทำอย่างนั้นอย่างนี้ แต่ในคำอธิบายท้ายสิกขาบทระบุว่าจะทำอย่างนั้นอย่างนี้ ต้องอาบัติทุกกฏ (ซึ่งแปลว่าทำชั่ว) พร้อมทั้งแสดงลักษณะที่ไม่ต้องอาบัติไว้ด้วย ในที่นี้จะกล่าวเฉพาะตัวสิกขาบท และคำอธิบายสิกขาบทจากวิภังค์ของสิกขาบทนั้นในบางข้อ ที่ควรกล่าวไว้ในวงเล็บ ดังต่อไปนี้.

๑.สารูป หมวดว่าด้วยความเหมาะสมแก่สมณเพศ ๒๖ สิกขาบท

ประมัตตะลัง นิวาเสสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักนุ่งเป็นปริมนทล.

(อันภิกษุนุ่งปิดมณฑลสะดือ มณฑลเข่า ชื่อว่านุ่งเป็นปริมนทล ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ห่มผ้าเลื้อยหน้าหรือเลื้อยหลัง ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปริมนทะลัง ปารุปิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักห่มเป็นปริมนทล.

(อันภิกษุห่มทำมุมทั้งสองให้เสมอกัน ชื่อว่าห่มเป็นปริมนทล.)

สุภังคิณโน อันตะระมะเร คะมิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี ไปในละแวกบ้าน.

สุภังคิณโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักปกปิดกายดี นั่งในละแวกบ้าน.

สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี ไปในละแวกบ้าน.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อคะนองมือก็ดีคะนองเท้าก็ดี ต้องอาบัติทุกกฏ)

สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักสำรวมดี นั่งในละแวกบ้าน.

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีนัยน์ตาทอดลง เดินไปในละแวกบ้าน พึงแลประมาณ
ชั่วแอกหนึ่ง ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ไปในละแวกบ้าน พลงแลดูในที่นั้นๆ
ต้องอาบัติทุกกฏ.)

โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีตาทอดลง นั่งในละแวกบ้าน.

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เวิกผ้า ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินเวิกผ้าไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ
เวิกผ้าขึ้นข้างเดียวก็ดี ทั้งสองข้างก็ดี เดินไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติ ทุกกฏ.)

นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ ลิกขา กระณียา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งเวิกผ้า ในละแวกบ้าน.

นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัรละล้น ไปในละแวกบ้าน.

นะ อุชัคคฌิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่หวัรละล้น นั่งในละแวกบ้าน.

อัปปะสัทโท อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา ไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุพึงมีเสียงเบาเดินไปในละแวกบ้าน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินส่งเสียงตะเบ็ง เสียงตะโกนไปในละแวกบ้าน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

อัปปะสัทโท อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักมีเสียงเบา นั่งในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินโยกกายไปในละแวกบ้าน.

นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโยกกายในละแวกบ้าน.

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ไกวแขนไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน พึงประคองแขนเดินไป ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อเดินแกว่งแขนไปในละแวกบ้าน แสดงทำกรัตถกราย ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งไกวแขนในละแวกบ้าน.

นะ สีสัปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา กระณैया

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่โคลงศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ สีสัปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งโคลงศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ ชัมมะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เอามือค้ำกายไปในละแวกบ้าน.

นะ ชัมมะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่นั่งเอามือค้ำกายในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิตโต อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่คลุ่มศีรษะไปในละแวกบ้าน.

นะ โอคุณฐิตโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งคลุ่มศีรษะในละแวกบ้าน.

นะ อุกกุฎิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เดินกระโห่ยไปในละแวกบ้าน.

(อันภิกษุไม่พึงมีการกระโห่ยงเท้าเดินไปในละแวกบ้าน.)

นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามิติ สิกขา กระณैया.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่นั่งรัดเข้า ในละแวกบ้าน.

๒. โภชนปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการฉันอาหาร ๓๐ สิกขาบท

สัททังจัจจ ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสามิติ สิกขา กระณैया.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจกรับบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ.

ปัตตะสัณฺณู ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องในบาตรรับบิณฑบาต.

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง*.

(จักรับบิณฑบาต มีสุปะเสมอกัน ที่ชื่อว่า สุปะ มีสองชนิด คือ สุปะ ทำด้วยถั่วเขียว ๑ สุปะทำด้วยถั่วเหลือง ๑ ที่จับได้ด้วยมือ.)

สมะตัตติกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักรับบิณฑบาตจดเสมอบาตร.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ รับบิณฑบาตจนล้น ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ลักกัจจัง ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตโดยเอื้อเพื่อ.

(ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันบิณฑบาตโดยรังเกียจ ทำอาการ ดุจไม่อยากฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ.)

ปัตตะสัณฺณู ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักจ้องดูอยู่ในบาตร ฉันบิณฑบาต.

สปะทานัง ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตไม่แหง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตเกลี้ยให้เสมอ ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันบิณฑบาตเจาะลงในที่นั้นๆ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

สมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักฉันบิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกง.

(อันภิกษุพึงฉันบิณฑบาตมีสุปะพอดีกัน ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ฉันแต่สุปะอย่างเดียว ต้องอาบัติทุกกฏ.)

*บิณฑบาตพอเหมาะกะกับแกงคือบิณฑบาต ๓ ส่วน แกง ๑ ส่วน (วิ.อ. ๒ / ๖๐๔ / ๔๕๑)

นะ ญปะโต โอมัททิตฺวา ปิณฑะปาตัง ญญชิสสามิตี สิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ขยำลงแต่ยอด จันนิณฑบาต.

นะ สุปัง วา พยัญชนะนัง วา โอทะเนนะ ประจิจจาเทสสามิ.....

๑๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่กลบแกงหรือกับข้าว ด้วยข้าว.

นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลานो อัตตะโน อัตถายะ.....

๑๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราไม่อาพาธ จักไม่ขอแกงหรือข้าวสุก เพื่อประโยชน์แก่ตนฉัน.

นะ อุชฌมานะสัณญี ปะเรสํ ปัตตัง โอลิเกสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่เพ่งโพนทะนาแลดูบาตรของผู้อื่น.
(อันภิกษุไม่พึงมุ่งหมายจะเพ่งโทษ แลดูบาตรของภิกษุอื่น)

นาติมะหันตัง กะวะพํ กะริสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ทำคำข้าวให้ใหญ่หนัก.

ปะริมัตตะลัง อาโลปัง กะริสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักทำคำข้าวให้กลมกล่อม.
(อันภิกษุผู้ฉันอาหารพึงทำคำข้าวให้กลมกล่อม ภิกษุใดอาศัยความไม่เอื้อเพื่อ ทำคำข้าวใหญ่ ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ อะนาหะญะ กะวะเพ มุชะทะวารัง วิวะริสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเมื่อคำข้าวยังไม่นำมาถึงเราจักไม่อ้าช่องปาก.

นะ ญุชะมาโน สัพพํ หัตถัง มุเช ปักขิปีสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราฉันอยู่ จักไม่สอดมือทั้งนั้นเข้าในปาก.
(อันภิกษุกำลังฉันอาหารอยู่ ไม่พึงสอดนิ้วมือทั้งหมดเข้าในปาก)

นะ สะกะวะเพนะ มุเชนะ พยาหะริสสามิตี สิกขา กระณียา.

๑๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า ปากยังมีคำข้าว เราจักไม่พูด.

นะ ปิณฑุกเขปะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันอาหารโยนคำข้าว.

นะ กะวะหาวัจเณทะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๑๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันกัตคำข้าว.

(๑.ไม่เกลี้ยง ๒.เฟลอ ๓.ไม่รู้ตัว ๔.อาพาธ ๕.ฉันขนมที่แข็งแข็ง ๖.ฉันผลไม้
น้อยใหญ่ ๗.ฉันกับแกง ๘.มีอันตราย ๙.วิกลจริต ๑๐.อาทิกัมมิกะ ไม่ต้องอาบัติแล.)

นะ อะวะคัณทะการะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำกระพุงแก้มให้ดูย.

นะ หัตถะนิทฐะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันสลัดมือ.

นะ สิตถะวะการะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเมล็ดข้าวตก.

นะ ชิวหานิจจระกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันแลบลิ้น.

นะ จะปะจะปะการะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังจับ ๆ.

นะ สุรสุรการะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันทำเสียงดังซูด ๆ.

นะ หัตถะนิลเลหะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันเลียมือ.

นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ญญชิสสามีติ สิกขา กระณैया.

๒๗. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉันขอดบาตร.

นะ โอฏฐะนัลเลหะกัง ภูณฺขิสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๒๘. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่ฉนเลียริมฝีปาก.

นะ สามิเสนะ หัตถะเนนะ ปาณียะถาละกัง ปะฏิกะเสสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๒๙. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่รับโอษฐ์ด้วยมือเปื้อนอาภิส.

นะ สะลิตตะกัง ปัตตะโธวะนัง อันตะระมะเร ฉัทเทสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๓๐. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่าเราจักไม่เทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน.

๓. วัมมเทสณาปฏิสังยุต หมวดว่าด้วยการแสดงธรรม ๑๖ ลิกขาบท

นะ จัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีร่มในมือ.

(แสดงธรรมแก่คนไม่เป็นไข้ผู้กำน่อม ต้องอาบัติทุกกฏ.)

นะ ทันทะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีไม้พลองในมือ.

(ที่ชื่อว่า ไม้พลอง ได้แก่ ไม้พลองยาวสี่ศอกของมัชฌิมบุรุษ ยาวกว่านั้นไม่ใช่ไม้พลอง สั้นกว่านั้น ก็ไม่ใช่ไม้พลอง.)

นะ สัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีศีศตราในมือ.

นะ อาวุระปาณิสสะ อะคิลานัสสะ วัมมัง เทลิสสามิติ ลิกขา กะระณียา.

๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้ มีอาวุธในมือ.

นะ ปาทุการูพัสสอะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๕. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมเขียงเท้า.

นะ อุปาหะนารูพัสสอะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๖. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
สวมรองเท้า.

นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๗. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ไปในยาน^๑.

นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๘. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
ผู้อยู่บนที่นอน.

นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๙. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
นั่งรัดเข้า.

นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๐. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
พันศีรษะ.

นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ ชัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๑. ภิกษุพึงทำความเข้าใจว่า เราจักไม่แสดงธรรมแก่บุคคลไม่ใช่ผู้เจ็บไข้
คลุมศีรษะ.

^๑ น้อยอยู่ในยาน หมายถึงบุคคลผู้นั่งบนคานหาม บนวอ ถูกอุ้มไป ถูกแบกใส่บาไป นั่งบนยานที่ไม่ได้เทียมม้า หรือแม้แต่บนล้อที่แยกส่วนออกมา ถือว่าน้อยอยู่ในยานทั้งสิ้น แต่ถ้าอยู่ในยานด้วยกันทั้งภิกษุผู้แสดงธรรมและอุบาสก ผู้รับธรรมเทศนา ภิกษุแสดงธรรมแก่คนที่ไม่ไปนยานด้วยกันได้ ถ้าภิกษุผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ข้างหน้าในที่สูงกว่า หรือเสมอกัน กับอุบาสกผู้ฟังไม่ต้องอาบัติ (วิ.อ. ๒ / ๖๔๐ / ๔๕๖).

นะ ฉะมายัง นิสิตีตว่า อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งอยู่ที่พื้นดิน จักไม่แสดงธรรมแก่คน
ไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะ.

นะ นีเจ อาสะเน นิสิตีตว่า อุจเจ อาสะเน นิสินนัสสะ.....

๑๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานั่งบนอาสนะต่ำ จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้นั่งบนอาสนะสูง.

นะ จูโต นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ ฐัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๔. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เรานอนอยู่จักไม่แสดงธรรมแก่คนไม่เจ็บไข้
ผู้นอนอยู่.

นะ ปัจฉโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๕. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปข้างหลัง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้เดินไปข้างหน้า.

นะ อุปปะณณะ คัจฉันโต ปะณณะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ.....

๑๖. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราเดินไปนอกทาง จักไม่แสดงธรรมแก่
คนไม่เจ็บไข้ ผู้ไปอยู่ในทาง.

๔.ปณณกะ หมวดเบ็ดเตล็ด ๓ สิกขาบท

นะ จูโต อะคิลาน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา กระสิสามีติ สิกขา กระณียา.

๑. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ยืนถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ.

นะ หะริเต อะคิลาน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กระสิสามีติ สิกขา กระณียา.

๒. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือ
ปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในของเขียว (พืชพันธุ์ไม้)

นะ อุทะเก อะคิลาโน อุจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะวิสสามิตี สิกขา กระณียา.

๓. ภิกษุพึงทำความศึกษาว่า เราไม่อาพาธ จักไม่ถ่ายอุจจาระ หรือถ่ายปัสสาวะ หรือบ้วนน้ำลายลงในน้ำ.

๕.อธิกรณสมถะ

แสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยธรรมะ ๗ ประการ (รายละเอียดอยู่ในจุลวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎก เล่ม ๖ ที่จะได้กล่าวต่อไป) คือ :-

- ๑.สัมมุขาวินัย การระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า(บุคคล, วัตถุ, ธรรมะ).
- ๒.สตินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกให้ว่าพระอรหันต์เป็นผู้มีสติ.
- ๓.อมุห์หวินัย การระงับอธิกรณ์ด้วยยกประโยชน์ให้ในขณะเป็นบ้า.
- ๔.ปฎิญญาตกรณะ การระงับอธิกรณ์ด้วยปฏิบัติตามรับสารภาพตามทำจริง.
- ๕.เยภุยยสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ.
- ๖.ตัสสสปายสิกา การระงับอธิกรณ์ด้วยการลงโทษ.
- ๗.ติณวัตถการกะ การระงับอธิกรณ์ด้วยดูหมิ่นกลับไว้ หยัดไม่ให้ลูกลาม.

ผู้กินคุณ

ภิกษุทั้งหลาย! ลากสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุทั้งหลาย! เปรียบเหมือนตัวกิ้งก่าคะ ซึ่งกินคุณเปื้ออาหาร อิ่มแล้ว ด้วยคุณ; อนึ่ง กองคุณใหญ่ ก็มีอยู่ตรงหน้าของมัน เพราะเหตุนี้ มันจึงนึกดูหมิ่น กิ้งก่าคะตัวอื่นว่า “เราผู้มีคุณเป็นภิกษา อิ่มแล้วด้วยคุณ ท้องป่องด้วยคุณ. อนึ่ง กองคุณใหญ่ตรงหน้าของเรากียังมี. กิ้งก่าคะตัวอื่น มีบุญน้อย มีเกียรติน้อย ไม่รวยลากด้วยคุณ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุบางรูปในศาสนานี้ก็เหมือนกัน, เป็นผู้ถูกลากสักการะ และเสียงเหินยอครอบงำแล้ว มีจิตติดแน่นอยู่ในสิ่งนั้นๆ, ในเวลาเข้าครองจีวร ถือบาตร เข้าไปบิณฑบาตในหมู่บ้าน หรือในเมือง, เธอได้ฉันทตามพอใจจนอิ่มแล้ว ในที่นั้นด้วย, ทั้งเขาก็นิมนต์เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้ด้วย, ของบิณฑบาตก็เต็มบาตร กลับมาด้วย, ภิกษุนี้ ครั้นกลับมาถึงวัดแล้ว ก็พูดพล่าม (เหมือนตัวกิ้งก่าคะ) ในท่ามกลางหมู่เพื่อนภิกษุว่า “เราได้ฉันทตามพอใจจนอิ่มแล้ว ทั้งเขาก็นิมนต์ เพื่อฉันในวันพรุ่งนี้อีก, ของบิณฑบาตของเรานี้ก็เต็มบาตร กลับมา, เรา รวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาณเภสัชบริขาร, ส่วนภิกษุอื่นๆ เหล่านี้ มีบุญน้อย มีอิณิหารน้อย จึงไม่รวยลากด้วยจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และศิลาณเภสัชบริขาร” ดังนี้

ภิกษุทั้งหลาย! ลากสักการะและเสียงเหินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ดหยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า ด้วยอาการอย่างนี้. เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกในใจไว้ดังนี้ว่า “เราทั้งหลาย จักไม่เื้ออใยในลากสักการะและ เสียงเหินยอที่เกิดขึ้น. อนึ่ง ลากสักการะและเสียงเหินยอที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา”. ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ อย่างนี้แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๖ / ๒๖๙ / ๕๔๗)

อภิธานจาริกาศึกษา

: ระเบียบปฏิบัติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี อันดีงามของสงฆ์

คัมภีร์มหาวรรค : เรื่องสำคัญ ที่ต้องทำเสมอ

มหาวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๔)

มหาวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

คัมภีร์จุลวรรค : เรื่องระเบียบกระบวนการสงฆ์

จุลวรรค ภาค ๑ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๖)

จุลวรรค ภาค ๒ (พระวินัยปิฎก เล่ม ๗)

พระอริยวินัย ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่น ๆ

คัมภีร์ปริวาร (พระวินัยปิฎก เล่ม ๘)

พระอริยวินัย ที่มาในพระสุตตันตปิฎก

เนื้อแท้ที่ไม่อันตราย

ภิกษุทั้งหลาย พวกภิกษุในบริษัทกรณีนี้, สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา, เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่; เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร? มีความหมายก็奈何?” ดังนี้. ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้, ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้, ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เราเรียกว่า บริษัทที่มีการจุลวงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง, หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจำงของบุคคลภายนอกเหล่าอื่นไม่; จัดเป็นบริษัทที่เลิศแล.

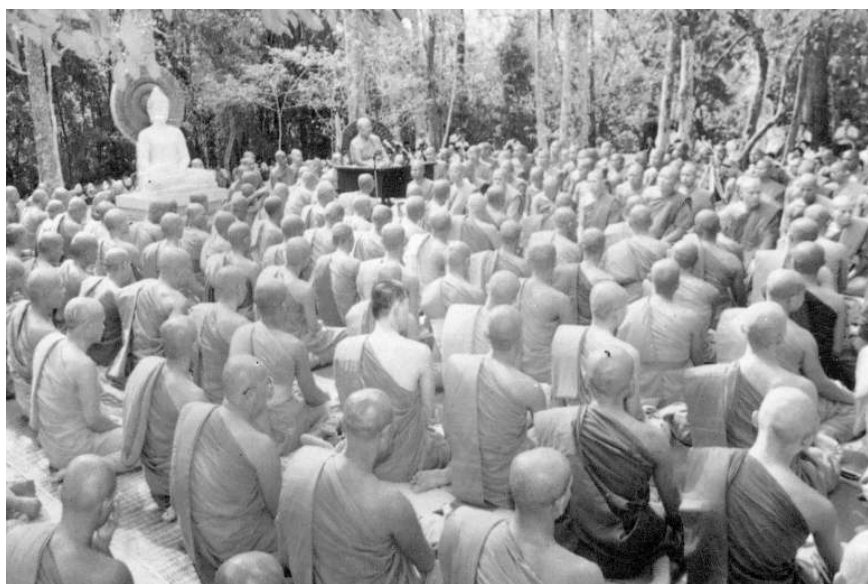
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๒๙ / ๒๙๒)

คัมภีร์มหาพรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๔)

พรรคใหญ่ ภาค ๑ มี ๔ ชั้น

๑. มหาขันธกะ

หมวดใหญ่ ว่าด้วยเหตุการณ์ในสมัยที่ตรัสรู้ใหม่ ๆ

ทรงมนสิการปัจฉิณสมุปบาท

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้ใหม่ ๆ ประทับ ณ โคนไม้โพธิริมฝั่งแม่น้ำเนรัญชราในตำบลอุรุเวลา พระองค์ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้โพธิตลอด ๗ วัน ในเวลาปฐมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิณสมุปบาท ธรรมที่เกิดขึ้นและดับไปเพราะอาศัยเหตุปัจจัยโดยอนุโลมและปฏิโลม แล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะรู้ธรรมพร้อมทั้งต้นเหตุ ในเวลามัชฌิมยามแห่งราตรี ทรงพิจารณาปัจฉิณสมุปบาทโดยอนุโลมและปฏิโลมแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ เขาย่อมสิ้นความสงสัย เพราะได้ทราบถึงความสิ้นไปแห่งปัจจัย ในเวลาปัจฉิมยามแห่งราตรีทรงพิจารณาปัจฉิณสมุปบาททั้งโดยอนุโลมตามลำดับ และโดยปฏิโลมย้อนลำดับแล้วทรงเปล่งอุทานว่า เมื่อธรรมปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารพร้อมทั้งเสนาเสียได้ ดังดวงอาทิตย์ทำท้องฟ้าให้สว่างฉะนั้น.

ทรงโต้ตอบกับพราหมณ์ที่ขอบตวาดคน

เมื่อครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้โพธิ ไปยังไม้ชัชปาลนิโครธ ต้นไทรที่เติบเลี้ยงแพะชอบมาพัก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้มนั้นตลอด ๗ วัน มีพราหมณ์ขอบตวาดคนมาเฝ้ากราบทูลถามถึงธรรมะที่ทำให้คนให้เป็นพราหมณ์ ทรงเปล่งอุทานเป็นใจความว่า ผู้ที่จะนับว่าเป็นพราหมณ์ คือผู้ลอบบาป ไม่มักตวาดคนอื่น ไม่มีกิเลสเหมือนน้ำฝาดสำรวมตน มีความรู้จบเวท อยู่จบพรหมจรรย์แล้ว ไม่มีความเย่อหยิ่ง.

ทรงเปล่งอุทานที่ตันจิก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้ชปาณนิโครธ ไปยังตันจิก ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้จิกนั้น ตลอด ๗ วัน ได้เกิดเมฆใหญ่ผิวดฤตुकาลมีฝนตกพริ้วเจือด้วยลมหนาว ตลอด ๗ วัน พญานาคชื่อมุจลินท์ มาวงด้วยขนครอบพระกายของพระผู้มีพระภาค ๗ รอบ เพื่อป้องกันหนาวร้อนเลื้อบยุงเป็นต้น ทรงเปล่งอุทานปรารภสุข ๔ ประการ คือ สุขเพราะความสด สุขเพราะไม่เบียดเบียน สุขเพราะปราศจากราคะ ก้าวล่วงกามเสียได้ และสุขอย่างยอดคือการนำความถือตัวออกได้.

เหตุการณ์ที่ต้นเกต

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้จิกไปยังไม้ราชายตนะ (ต้นเกต) ประทับนั่งเสวยวิมุตติสุข ณ โคนไม้เกตนั้นตลอด ๗ วัน มีพ่อค้า ๒ คนชื่อ ตปัสสะ กับ ภัลลิกะ เดินทางมาจากอูกละชนบท ถวายข้าวสัตตูก่อนและสัตตุงม ทรงรับด้วยบาตรที่ทำวจากตมมหาราชถวาย แล้วเสวยข้าวนั้น พ่อค้า ๒ คนปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึง พระพุทฺธ พระธรรม เป็นสรณะ นับเป็นอุบาสกชุดแรกในโลกที่เปล่งวาจาถึงรัตนะ ๒ (คือ พระพุทฺธ พระธรรม).

เสด็จกลับไปต้นไทรอีก

ครั้นครบ ๗ วันแล้ว ทรงออกจากสมาธินั้น เสด็จจากโคนไม้เกต ไปยังต้นไทรที่เด็กเลี้ยงแพะชอบมาพัก (ชปาณนิโครธ) และประทับ ณ โคนไม้ไทรนั้น ทรงพิจารณาเห็นว่า ธรรมที่พระองค์ตรัสรู้ ลึกซึ้ง ยากที่คนอื่นจะตรัสรู้ตามได้ กล่าวคือ หลักอทิปปัจจยตา ปฏิจจสมุปบาท แม้ฐานะคือ ความสงบแห่งสังขารทั้งปวง ความสลัดคืนซึ่งอุปธิทั้งปวง ความสันตัตถหา วิราคะ นิโรธนิพพาน ก็เป็นสิ่งที่เห็นได้ยาก ทรงน้อมพระหฤทัยไปในทางที่จะไม่แสดงธรรม

พระพรหมมาอาราธนา

ท้าวสหัมบดีพรหมทราบพระพุทธรังษี จึงมาเฝ้ากราบทูลอาราธนาให้ทรงแสดงธรรม อ้างเหตุผลว่าผู้ที่มิเกลสน้อย พอจะรู้พระธรรมได้มีอยู่ พระผู้มีพระภาคทรงพิจารณาสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว ๓ ชนิด คือที่อยู่ใต้น้ำ เหมอน้ำ และโผล่พ้นน้ำ อันเปรียบด้วยบุคคล ๓ ชนิด ที่พอจะตรัสรู้ได้^{*} จึงทรงตกลงพระเหตุที่จะแสดงธรรม ทรงปรารภอาพาธดาบส กาลามโคตร ก็ทรงทราบว่าจะถึงแก่กรรมเสีย ๗ วันแล้ว ทรงปรารภอุทกดาบส รามบุตร ก็ทรงทราบว่าถึงแก่กรรมเสียเมื่อวานนี้เอง จึงตกลงพระเหตุเสีย เสด็จไปแสดงธรรมโปรดปัญจวัคคีย์ ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ระหว่างทางทรงพบอุปัชฌาย์ ได้ตรัสโต้ตอบกับอุปัชฌาย์นั้น แต่อุปัชฌาย์ไม่เชื่อ.

ทรงแสดงธรรมครั้งแรก

เมื่อเสด็จถึงป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงกรุงพาราณสีแล้ว ครั้งแรกปัญจวัคคีย์เหล่านั้นแสดงอาการกระต้างกระเตื้อง แต่เมื่อทรงเตือนให้นึกถึงว่าเมื่อก่อนพระองค์ ไม่เคยตรัสบอกเลยว่าตรัสรู้ บัดนี้ตรัสบอกแล้ว จึงควรตั้งใจฟัง ก็พากันตั้งใจฟัง พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงธรรมจกกับปวัตตนสูตร มีใจความสำคัญคือ:-

๑. ทรงชี้ทางที่ผิดอันได้แก่กามสุขัลลิกานุโยค (การประกอบตนให้ชุ่มอยู่ด้วยกาม) และอัตตกิลมณานุโยค (การทรมานตนให้ลำบาก) ว่าเป็นส่วนสุดโต่งที่บรรพชิตไม่ควรดำเนิน แล้วทรงแสดงมัชฌิมาปฏิปทา (ข้อปฏิบัติสายกลาง) ได้แก่มรรคมีองค์ ๘ ที่พระองค์ตรัสรู้แล้ว อันเป็นไปเพื่อพระนิพพาน.

๒. ทรงแสดงอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ เหตุให้ทุกข์เกิด ความดับทุกข์ และข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ โดยละเอียด.

๓. ทรงแสดงว่าทรงรู้ตัวอริยสัจทั้ง ๔ ทรงรู้หน้าที่อันควรทำในอริยสัจ

* ในอรรถกถา ได้กล่าวไว้ส่วนประเภทที่ ๔ คือดอกบัวที่ไม่มีหัวจะโผล่มาได้ เปรียบด้วยบุคคลที่ไม่มีหัวจะได้ตรัสรู้

ทั้ง ๔ และทรงรู้ว่า ได้ทรงทำหน้าที่เสร็จแล้ว จึงทรงแนพระหัตถ์ว่า ได้ตรัสรู้
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว (อันแสดงว่าทรงปฏิบัติจนได้ผลด้วยพระองค์
เองแล้ว) เมื่อจบพระธรรมเทศนา ท่านโกณฑัญญะได้ดวงตาเห็นธรรม และได้
ขอบวช ต่อมาท่านวัปปะ ท่านภัททิยะ ท่านมหานามะและท่านอัสสชิ สดับ
พระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรมตามลำดับ และได้ขอบวช เป็นอันได้บวช
ครบทั้ง ๕ ท่าน.

ทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตร

ต่อจากนั้น พระผู้มีพระภาค จึงทรงแสดงอนัตตลักษณะสูตรแก่ภิกษุ
ปัจจุวัคคีย์นั้น มีใจความสำคัญคือ :-

๑. รูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ไม่ใช่ตน ถ้าเป็นตนก็จะ
บังคับบัญชาให้เป็นอย่างนี้ ไม่เป็นอย่างนั้นได้ ฉะนั้นจึงเป็นไปเพื่อป่วยอาพาธ
เพราะไม่ใช่ตนจึงบังคับบัญชาไม่ได้.

๒. แล้วตรัสถามให้ตอบเป็นข้อ ๆ ไปว่า ชนธ ๕ เที่ยงหรือไม่เที่ยง
ตอบว่าไม่เที่ยง สิ่งที่ไม่เที่ยงเป็นทุกข์หรือเป็นสุข ตอบว่าเป็นทุกข์ สิ่งใดไม่เที่ยง
เป็นทุกข์มีความแปรปรวนไปเป็นธรรมดา ควรหรือที่จะตามเห็นว่ามันของเรา
เราเป็นนั่น นั่นเป็นตัวตนของเรา ภิกษุปัจจุวัคคีย์เหล่านั้นตอบว่าไม่ควร.

๓. ตรัสสรุปว่าเพราะเหตุนี้ เห็นด้วยปัญญาอันชอบว่า รูป
เป็นต้นนั้นทุกชนิดไม่ใช่ของเรา เราไม่ได้เป็นนั่น นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา.

๔. ตรัสแสดงผลว่า อริยสาวกผู้เห็นอย่างนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในรูป
เป็นต้นนั้น เมื่อเบื่อหน่ายก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดจึงหลุดพ้น เมื่อ
หลุดพ้นก็รู้ว่าหลุดพ้นแล้ว รู้ว่าสิ้นชาติอยู่จบพรหมจรรย์ทำหน้าที่เสร็จแล้ว
ไม่ต้องทำหน้าที่อะไรเพื่อความเป็นอย่างนี้อีก ภิกษุปัจจุวัคคีย์มีจิตหลุดพ้นจาก
อาสวะไม่ถือนั่นด้วยอุปาทาน ครั้งนั้น มีพระอรหันต์เกิดขึ้นในโลก ๖ องค์.

แสดงธรรมโปรดยสกุลบุตรกับครอบครัวและมิตรสหาย

ยสกุลบุตร เบื่อหน่ายชีวิตครองเรือนกลุ้มใจออกจากบ้านไปยังป่าอิสิปตนมฤคทายวัน ในเวลาเช้ามีตได้พบพระผู้มีพระภาค ทรงตรัสอนุพพิกธา^๑ และทรงแสดงอริยสัจสี่ ยสกุลบุตรได้ดวงตาเห็นธรรม เศรษฐีผู้เป็นบิดาออกตามพบพระผู้มีพระภาคได้สดับพระธรรมเทศนาได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย ในขณะที่ฟังพระธรรมเทศนาที่แสดงแก่เศรษฐีผู้เป็นบิดา ยสกุลบุตรก็ได้ตรัสรู้เป็นพระอรหันต์ และขอบวช ครั้งนั้นมีพระอรหันต์ในโลก ๗ องค์ รุ่งเช้าพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยพระยสะ เสด็จไปฉันที่เรือนเศรษฐีผู้บิดา ทรงแสดงธรรมโปรดมารดา และภริยาของพระยสะให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ประกาศตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย ตลอดชีวิต นับเป็นอุบาสกชุดแรกในโลก ครั้นแล้วมีเพื่อนของพระยสะ ๔ คน กับอีก ๕๐ คนตามลำดับ ได้มาฟังพระธรรมเทศนา สำเร็จเป็นพระอรหันต์ จึงมีพระอรหันต์ในโลก ๖๑ องค์.

ทรงส่งพระสาวกไปประกาศพระศาสนา

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้รับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์และของมนุษย์ ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่หยาตเทพและมนุษย์ อย่าไปทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายที่มีธุลีในตาน้อย มีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม”.

^๑ อนุพพิกธา คือ เรื่องทาน, เรื่องศีล, เรื่องสวรรค์, เรื่องโทษความต่ำทรามความเศร้าหมองแห่งกาม และเรื่องอาณิสสแห่งการออกจากกาม

ทรงอนุญาตการบรรพชาอุปสมบท

ภิกษุที่ไปเผยแผ่พระศาสนาเหล่านั้น นำกุลบุตรที่ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทมาเฝ้า เพื่อให้พระผู้มีพระภาคทรงบรรพชาอุปสมบทให้ ได้รับความลำบากเกี่ยวกับการเดินทางมา จึงทรงเรียกประชุมสงฆ์ อนุญาตให้ภิกษุเหล่านั้นดำเนินการให้บรรพชาอุปสมบทได้เอง โดยให้ผู้ประสงค์จะบวชโกณณพลลงหวด นุ่งห่มผ้าย้อมผาด ทำผ้าห่มเฉียงบ่าข้างหนึ่ง ให้ไว้เท้าภิกษุทั้งหลาย เปล่งวาจาถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะ ครบ ๓ ครั้ง ก็เป็นอันได้บวชด้วยการถึงสรณะ ๓ (ติสรณคมนาอุปสัมปทา)

ตรัสเรื่องความหลุดพ้นอย่างยอดเยี่ยม

เมื่อพระผู้มีพระภาค ทรงจำพรรษาเสร็จแล้ว ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า เราได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้ว ซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองโดยแยบคาย ด้วยความเพียรชอบโดยแยบคาย แม้ท่านทั้งหลายก็ได้บรรลุได้ทำให้แจ้งแล้วซึ่งความหลุดพ้นอันยอดเยี่ยม ด้วยการไตร่ตรองอันแยบคาย และด้วยความเพียรชอบอันแยบคายเช่นเดียวกัน.

โปรดสหาย ๓๐ คน

ครั้นประทับ ณ กรุงพาราณสีพอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคม ระหว่างทางทรงแวะพัก ณ โคนไม้แห่งหนึ่ง ได้แสดงธรรมโปรดภิกษุวัคคีย์กุมาร ซึ่งเป็นสหายกัน ๓๐ คน ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมแล้วขอบวช พระองค์ก็ได้ประทานการบวชด้วยพระองค์เอง โดยตรัสว่า “เธอจงเป็นภิกษุมาเถิด ธรรมอัน เรากล่าวดีแล้ว เธอจงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อทำที่สุดแห่งทุกข์โดยชอบเถิด” (เอหิภิกขุอุปสัมปทา)

โปรดชฎิล ๓ พี่น้องและบริวาร

ครั้นถึงตำบลอุรุเวลา ซึ่งชฎิล ๓ พี่น้องอาศัยอยู่คืออุรุเวลกัสสป

นทีกัสสป และคยาภกัสสป แต่ละคนมีบริวาร ๕๐๐, ๓๐๐, และ ๒๐๐ คนตามลำดับ ในชั้นแรกได้ทรงขอพักในเขตอาศรมของอูรุเวลกัสสป ได้ทรงแสดงปาฏิหาริย์หลายอย่าง จนอูรุเวลกัสสปคลายทิฏฐิมานะ ขอบวชในพระพุทธศาสนา เมื่อพระผู้มีพระภาคตรัสให้ออกลาบริวารก่อน บริวารก็ตกลงใจจะบวชด้วย จึงลอยบริวารลงในน้ำ ขอบวชร่วมกัน ซึ่งพระผู้มีพระภาคก็ประทานการบวชด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา.

นทีกัสสป น้องคนที่สองเห็นบริวารลอยมาตามกระแสน้ำคิดว่า เกิดอันตรายแก่พี่ของตน แต่เมื่อสอบถามทราบความก็ลอยบริวารของตนและบริวารขอบวช ทำนองเดียวกับพี่ชาย และคยาภกัสสป เห็นบริวารลอยมาก็สงสัย เมื่อสอบถามทราบความก็ขอบวชพร้อมด้วยบริวารเช่นเดียวกัน.

ทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร

เมื่อประทับ ณ ตำบลอูรุเวลา พอสมควรแล้ว ก็เสด็จไปยังตำบลคยาสีสะ พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์หมู่ใหญ่ผู้เคยเป็นชฎิลมาก่อน ณ ที่นั้นทรงแสดงอาทิตตปริยายสูตร มีใจความว่า

๑. ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นของร้อน รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ คือสิ่งที่ถูกต้องได้ด้วยกาย ธรรมารมณ์ คือสิ่งที่รู้ได้ด้วยใจ เป็นของร้อน วิญญูญาณ คือความรู้อารมณ์ทาง ตา หู เป็นต้น เป็นของร้อน ผัสสะ คือความกระทบอารมณ์ทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน เวทนา คือความเสวยอารมณ์เป็นสุขทุกข์หรือไม่ทุกข์ไม่สุขซึ่งเกิดจากสัมผัสทางตา เป็นต้น เป็นของร้อน ร้อนเพราะไฟ คือราคะ โทสะ โมหะ ร้อนเพราะความเกิด ความแก่ ความตาย ความเศร้าโศก ความพิโรธ รำพัน ความไม่สบายกาย ความไม่สบายใจ และความขัดใจ.

๒. เมื่ออริยสาวกผู้ได้สดับ ได้เห็นเช่นนี้ ย่อมเบื่อหน่ายในตา หู เป็นต้น ย่อมเบื่อหน่ายในรูป เสียงฯ ย่อมเบื่อหน่ายในวิญญูญาณ มีความรู้อารมณ์ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในผัสสะ มีความกระทบอารมณ์ ทางตาฯ ย่อมเบื่อหน่ายในเวทนา มีความเสวยอารมณ์ที่เกิดเพราะจักขุสัมผัสฯ เมื่อเบื่อหน่าย ก็คลายกำหนด เพราะคลายกำหนดย่อมหลุดพ้น เมื่อหลุดพ้นก็มีญาณรู้ว่าหลุดพ้นแล้ว

รู้ว่าสิ้นความเกิด ได้อยู่จบพรหมจรรย์แล้วได้ทำหน้าที่เสร็จแล้ว ไม่มีกิจอื่นที่จะพึงทำเพื่อความเป็นอยู่อย่างนี้อีก

ผลของการแสดงพระธรรมเทศนานี้ ภิกษุ ๑,๐๐๐ รูปมีจิตพ้นจากอาสวะไม่ถือมั่นด้วยอุปาทาน

โปรดพระเจ้าพิมพิสาร

เมื่อประทับ ณ ตำบลคยาสิสสะพอสสมควรแล้ว จึงเสด็จไปสู่กรุงราชคฤห์ พร้อมด้วยภิกษุผู้เคยเป็นชฎิล ๑,๐๐๐ รูปประทับอยู่ ณ เจตีย์ซึ่งประดิษฐานไว้ดีแล้ว ณ สวนตาลหนุ่ม พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธพร้อมด้วยพราหมณ์ คฤหบดีชาวมคธจำนวน ๑๒ นหุต (๑๒๐,๐๐๐ คน) ได้สดับกิตติศัพท์ของพระผู้มีพระภาคจึงเสด็จไปและไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ในชั้นแรกพระผู้มีพระภาคทรงให้ อรุเวลกัสสป ประกาศความที่ตนละเลิกลัทธิเดิมมาขอบวชว่ามีเหตุผลอย่างไร เพื่อทำลายทิฏฐิมานะของบุคคลบางคนก่อน แล้วจึงทรงแสดงอนุปพพิกขา (ทาน ศีล สวรรค์ โทษของกาม และอานิสงส์ของการออกจากกาม โดยลำดับ) และทรงแสดงอริยสัจ ๔ พระเจ้าพิมพิสาร พร้อมทั้งพราหมณ์ คฤหบดี ๑๑ นหุต ได้ดวงตาเห็นธรรม (เป็นโสดาบันบุคคล) อีกหนึ่งนหุต รู้แจ้งความเป็นอุบาสก

พระเจ้าพิมพิสารกราบทูลในการที่ทรงสมพระราชประสงค์ ๕ ประการ คือ

- ๑.ขอให้ได้อภิเษกในราชสมบัติ
- ๒.ขอให้พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้ามาสู่แคว้นแคว้น
- ๓.ขอให้ได้เข้าไปนั่งใกล้
- ๔.ขอให้พระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรม
- ๕.ขอให้ได้รับธรรมะของพระผู้มีพระภาค

ครั้นแล้วกราบทูลสรรเสริญพระธรรมเทศนา ประกาศพระองค์เป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัย เป็นสรณะตลอดพระชนม์ชีพ แล้วทรงอาราธนาพระผู้มีพระภาคพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันในวันรุ่งขึ้น.

ในวันรุ่งขึ้นที่พระผู้มีพระภาคเสด็จไป ณ ราชนิเวศน์พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เมื่ออังกาส(ถวายพระ, เลี้ยงพระ)เสร็จแล้ว พระเจ้าพิมพิสารได้ทรงหลั่งน้ำจากพระเต้าทอง เพื่อถวายเวฬุวัน ป่าไผ่ แต่พระสงฆ์มีพระพุทธรูปเจ้าทรงเป็นประมุขพระผู้มีพระภาคทรงรับ แล้วเสด็จกลับ ทรงปรารภเหตุ นั้น จึงได้ประทานพระพุทธานุญาตให้มีอาราม (วัด) ได้.

สารีบุตร โมคคัลลานะออกบวช

สมัยนั้นสัตถุชัยปริพาชกอาศัยอยู่ ณ กรุงราชคฤห์พร้อมด้วยบริษัทปริพาชกหมู่ใหญ่ จำนวน ๒๕๐ คน ในครั้งนั้น สารีบุตรและโมคคัลลานะประพาศพรหมจรรย์ในสำนักสัตถุชัยปริพาชก ต่างทำกติกากันว่า ใครได้บรรลุอมตธรรมก่อนจะบอกแก่อีกคนหนึ่ง สารีบุตรได้เห็นพระอัสสชิเข้าไปสู่กรุงราชคฤห์เพื่อบิณฑบาต มีความเลื่อมใสในความสงบเสงี่ยมเรียบร้อยของท่าน จึงรออนได้โอกาสก็เข้าไปถามถึงหลักธรรมในศาสนาที่ท่านบวช ท่านกล่าวหลักธรรมเพียงย่อๆให้ฟังว่า “ธรรมเหล่าใดเกิดแต่เหตุ พระตถาคตทรงแสดงเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับแห่งธรรมเหล่านั้น.”

สารีบุตรได้ฟังก็ได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วนำมาเล่าให้โมคคัลลานะฟัง โมคคัลลานะก็ได้ดวงตาเห็นธรรม จึงพากันไปลาปริพาชก ๒๕๐ คน เพื่อจะไปบวชในสำนักพระบรมศาสดา แต่ปริพาชกเหล่านั้นขอไปด้วย จึงพร้อมกันไปลาสัตถุชัยผู้อาจารย์ สัตถุชัยขอให้อยู่ช่วยกันบริหารหมู่คณะถึง ๓ ครั้ง แต่สารีบุตรโมคคัลลานะไม่ยอม คงลาไปพร้อมทั้งปริพาชกอีก ๒๕๐ คน สัตถุชัยเสียใจจึงอาเจียนเป็นโลหิต

เมื่อไปเฝ้าทูลขอบวชในพระพุทธศาสนาต่อพระผู้มีพระภาคก็ได้รับพระพุทธานุญาตให้เป็นภิกษุด้วยเอหิภิกขุอุปสัมปทา ครั้งนั้นคนสำคัญขวามครออกบวช ประพาศพรหมจรรย์ในพระผู้มีพระภาคเป็นอันมาก คนทั้งหลายจึงพากันติเตียนว่า เป็นปฏิปทาที่ทำสกุลงค์ให้ขาดสูญ พระผู้มีพระภาคทรงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลายกล่าวว่า พระองค์แนะนำโดยธรรม

มิใช่โดยอธรรม เมื่อมนุษย์ทั้งหลายจำนนต่อคำว่า ธรรม และหาทางจับผิด
 ที่ว่ามีอะไร เป็น อธรรม ไม่ได้ ก็พากันเลิกติเตียน ภายใน ๗ วัน (มีเรื่องที่ทรง
 แก้อ้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “กาฝากสังคม” อยู่ในหน้า ๓๐๒)

ทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์

สมัยนั้นภิกษุทั้งหลาย ไม่มีอุปัชฌาย์^๑ ไม่มีผู้ให้อวาทสั่งสอน ก็นุ่งห่ม
 ไม่เรียบร้อย มีอาภักิริยาไม่เหมาะสมเที่ยวไปปิตนทาต เขากำลังบริโภคอยู่
 ก็ย่นบาตรเข้าไปเหนือของบริโภค ของขบเคี้ยว เป็นต้น บ้างก็ขอแกลง บ้างขอ
 ข้าวสุกด้วยตนเองมาฉัน บ้างก็ส่งเสียงดังในโรงอาหาร เป็นที่ตำหนิตติเตียน
 พระผู้มีพระภาคทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงอนุญาตให้มีอุปัชฌาย์ ให้อุปัชฌาย์
 ตั้งจิตในสัทธวิหาริก^๒เหมือนบุตร ให้สัทธวิหาริกตั้งจิตในอุปัชฌาย์เหมือนบิดา
 ทรงสอนวิธีถืออุปัชฌาย์ซึ่งต้องเปล่งวาจาด้วยกันทั้งสองฝ่าย. (หน้า ๔๑๐)

ทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร

ครั้นแล้วทรงบัญญัติอุปัชฌายวัตร คือข้อที่สัทธวิหาริกจะพึงปฏิบัติชอบ
 ในอุปัชฌาย์ มีการรับใช้การปฏิบัติตนต่อท่าน การช่วยจัดสิ่งต่าง ๆ ให้ท่าน
 ประมาณไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อ. (มีรายละเอียดในอุปัชฌายวัตร หน้า ๓๔๔)

ทรงบัญญัติสัทธวิหาริกวัตร

ครั้นแล้ว ทรงบัญญัติสัทธวิหาริกวัตร คือ ข้อที่อุปัชฌาย์ จะพึงปฏิบัติ
 ชอบในสัทธวิหาริก มีการสั่งสอน การสงเคราะห์ ด้วยบาตร จีวร การพยาบาล
 เมื่อป่วยไข้ และกิจอย่างอื่นอีกไม่น้อยกว่า ๑๐๐ ข้อเช่นกัน. (มีรายละเอียด
 ในสัทธวิหาริกวัตร หน้า ๓๔๘)

^๑ อุปัชฌายะ “ผู้เพ่งโทษน้อยใหญ่” หมายถึง ผู้รับรองกุลบุตรเข้ารับการอุปสมบทในท่ามกลางสงฆ์ เป็นทั้งผู้นำเข้าหมู่
 และเป็นผู้ปกครองคอยดูแลติเตียนและชอบ ทำหน้าที่ฝึกสอนอบรมให้การศึกษา (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม)

^๒ สัทธวิหาริก “ศิษย์, ผู้อยู่ด้วย” หมายถึง ถ้าอุปสมบทต่อพระอุปัชฌาย์องค์ใด ก็เป็นสัทธวิหาริกพระอุปัชฌาย์องค์นั้น.

ทรงปรับอาบัติ อนุญาตให้ประณาม และขอขมา

ครั้งนั้น สัทธวิหาริก ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์เป็นที่ติเตียน จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่สัทธวิหาริก ผู้ไม่ปฏิบัติชอบในอุปัชฌาย์.

แม้เช่นนั้น ก็ยังมีสัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ประณาม คือ ไล่สัทธวิหาริกด้วยแรงให้ทราบด้วยกายหรือวาจาได้.

สัทธวิหาริกที่ถูกไล่แล้ว ไม่ขอขมา จึงทรงอนุญาตให้ขอขมา และทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ไม่ขอขมา.

สัทธวิหาริกขอขมาแล้ว อุปัชฌาย์ไม่ยอมยกโทษให้ จึงทรงอนุญาตให้อุปัชฌาย์ยกโทษให้ อุปัชฌาย์ไม่ยกโทษให้ก็มี สัทธวิหาริกจึงจากไปบ้าง สึกไปบ้าง ไปเข้ารีตเดียรถย์บ้าง พระพุทฺธองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏ แก่อุปัชฌาย์ ที่สัทธวิหาริกขอขมาแล้วไม่ยอมยกโทษให้.

ทรงวางวิธีประณามให้รัดกุม

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ ประณาม (ขับไล่) สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบไม่ประณาม สัทธวิหาริกที่ไม่ปฏิบัติชอบ พระองค์ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติว่า สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติชอบ ไม่ควรประณาม ผู้ใดประณาม ผู้นั้นต้องอาบัติทุกกฏ สัทธวิหาริกที่ปฏิบัติไม่ชอบ จะไม่ประณามไม่ได้ ถ้าไม่ประณามต้องอาบัติทุกกฏ.

ครั้นแล้ว จึงทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ควรประณาม คือ ขาดความรัก ขาดความเลื่อมใส ขาดความละเอียด ขาดความเคารพ และขาดความเมตตา แล้วทรงแสดงองค์ ๕ ของสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม มี ประกอบด้วยความรัก ความละเอียด ความเคารพเป็นต้น สัทธวิหาริกที่ควรประณาม แต่ไม่ประณามก็มีโทษ ถ้าประณามก็ไม่มีโทษ ส่วนสัทธวิหาริกที่ไม่ควรประณาม ถ้าประณามก็มีโทษ ถ้าไม่ประณามก็ไม่มีโทษ.

ทรงอนุญาตการบวชเป็นการสงฆ์

พราหมณ์ผู้หนึ่ง (ชื่อ ราชะ) ขอบวช ไม่มีภิกษุรูปใดบวชให้ พระผู้มีพระภาค ตรัสถามว่า ไครระลึกถึงอุปการะของพราหมณ์นี้ได้บ้าง พระสารีบุตร ตอบว่า ท่านระลึกได้ว่า พราหมณ์ผู้นี้ เคยถวายอาหารแก่ท่านทัพพีหนึ่ง พระผู้มีพระภาค จึงสรรเสริญพระสารีบุตรที่มีความกตัญญูรู้คุณมาก และมอบให้พระสารีบุตร บวชให้พราหมณ์นั้น โดยทรงแสดงวิธีบวชเป็นการสงฆ์ ที่เรียกว่า **ญัตติจตุตถ-กัมมอุปสัมปทา**^๑ ภายหลังมีเหตุเกิดขึ้น คือผู้บวชประพฤติไม่เรียบร้อย และอ้างว่าไม่ได้ขอบวช พระบวชให้เอง จึงทรงอนุญาตให้บวชเฉพาะแก่ผู้ขอบวชเท่านั้น.

ผู้บวชเพราะเห็นแก่ท้อง

พราหมณ์ผู้หนึ่ง เห็นว่าบวชแล้วกินอิ่มนอนหลับ จึงออกบวช ครั้นอาหาร ที่เขาถวายประจำหมดวาระ ภิกษุทั้งหลายจึงชวนออกบิณฑบาต ก็กล่าวว่า จะสึก เพราะคิดว่าจะบวชโดยไม่ต้องบิณฑบาต มีผู้ติเตียนว่าบวชเพราะเห็นแก่ท้อง พระผู้มีพระภาค จึงทรงอนุญาตให้บอกนิสสัย ๔ คือ ปัจจยเครื่องอาศัยของ บรรพชิต อันได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม, อาหาร, ที่อยู่อาศัย, และยารักษาโรค อันเป็นของ พออาศัยดำรงชีพอยู่ได้ เช่น อาหารที่เพียวบิณฑบาตได้มา, ผ้าที่เก็บตกมาปะติด ปะต่อพอทำนุ่งห่ม, ที่อยู่โคนไม้, ฉันทาด้วยน้ำมูลตรา^๒ แก่ผู้บวชใหม่

ข้อบัญญัติเพิ่มเติมในการบวช

๑. ภิกษุบอกนิสสัยก่อน ผู้บวชไม่พอใจ จึงทรงห้ามบอกนิสสัยก่อน แต่ให้บอกเมื่อบวชเสร็จแล้ว ในเวลาติด ๆ กัน **ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุ ผู้บอกนิสสัยก่อน.**

^๑ การบวชด้วยกรรม มีการเสนอญัตติเป็นที่ ๔ คือ เป็นการเสนอญัตติ ขออนุมัติสงฆ์ ๑ ครั้ง เป็นการสวดประกาศฟังมติว่าจะคัดค้านหรือไม่อีก ๓ ครั้ง

^๒ ยาดองด้วยน้ำมูลตรา คือ ยา(เช่นสมอ, มะขามป้อม ฯลฯ)ที่นำไปดองด้วยน้ำปัสสาวะ

๒. ภิกษุที่ร่วมในการบวชเป็นคณะ คือ ๒ รูปบ้าง ๓ รูปบ้าง ๔ รูปบ้าง ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่**ให้บวชมีคณะต่ำกว่า ๑๐ ; คณะครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐** ให้บวชได้ (ในภายหลังทรงอนุญาตให้คณะภิกษุ ๕ หรือเกิน ๕ ให้บวชได้ในปัจจุฉนตประเทศ มีรายละเอียดหน้า ๒๔๔)

๓. ภิกษุมีพรรษา ๑ บ้าง ๒ บ้าง ให้สัทธวิหาริกบวช แม้พระอุปเสนะวังคันตบุตร มีพรรษาเพียง ๑ ก็ให้สัทธวิหาริกอุปสมบท จึงทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติแก่**ภิกษุผู้มีพรรษาย่อยกว่า ๑๐ ที่บวชให้สัทธวิหาริก** พรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ ให้บวชได้.

๔. ภิกษุมีพรรษารครบ ๑๐ แต่เป็นผู้เขลา ไม่ฉลาด ให้สัทธวิหาริกบวชปรากฏว่าเป็นผู้ด้อยกว่าสัทธวิหาริก จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉลาด สามารถผู้มีพรรษารครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ บวชให้สัทธวิหาริกได้

ทรงอนุญาตให้มีอาจารย์

สมัยนั้น อุปัชฌาย์ทั้งหลาย เดินทางไปที่อื่นบ้าง ลี้กไปบ้าง มรณภาพบ้าง ไปเข้ารีตเสียบ้าง ภิกษุทั้งหลายไม่มีใครให้อาวาสสั่งสอน ก็มุ่งห่มไม่เรียบร้อย ประกอบด้วยอากัปภิกิริยาอันไม่สมควรต่างๆ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้มีอาจารย์ ให้อาจารย์ตั้งจิตในอันเตวาสิก (ผู้อยู่ใต้ปกครอง) เหมือนบุตร และให้อันเตวาสิกตั้งจิตในอาจารย์เหมือนบิดา แล้วทรงแสดงวิธีถือนิสสัย (การขออาศัยอยู่ใต้ปกครอง) ของอันเตวาสิก และคำถามตอบของอาจารย์ (มีรายละเอียดในภาคผนวกหน้า ๔๑๐)

ทรงบัญญัติอาจารย์วัตรและอันเตวาสิกวัตร

ครั้นแล้วทรงแสดงวัตรที่อันเตวาสิกคือผู้อยู่ใต้ปกครอง จะพึงปฏิบัติต่ออาจารย์ และวัตรที่อาจารย์ จะพึงปฏิบัติต่ออันเตวาสิก มีวัตรที่พึงปฏิบัติชอบต่อกัน ไม่น้อยกว่าฝ่ายละ ๑๐๐ ข้อ (มีรายละเอียดอยู่ในหน้า ๓๔๔)

การประณาม, การขอขมา, การยกโทษ

เมื่ออันตวาสสิกไม่ปฏิบัติชอบในอาจารย์ จึงทรงอนุญาตให้มีการประณาม (ไล่) การขอขมา การยกโทษให้ในทำนองเดียวกับเรื่องอุปัชฌาย์ และสัททวิหริก แล้วทรงแสดงผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ควรประณาม และไม่ควรประณาม ตลอดจนให้อาจารย์ที่มีพรรษาคบ ๑๐ หรือเกินกว่า ๑๐ ที่เป็นผู้ฉลาดสามารถ จึงให้นิสัย (รับผู้นั้นอยู่ได้ปกครอง) ได้.

นิสัยรับจากอุปัชฌาย์และอาจารย์

สมัยนั้นอุปัชฌาย์และอาจารย์เดินทางไปทีอื่นบ้าง สิกไปบ้างเป็นต้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงแสดงลักษณะ ๕ ประการ ที่นิสัย (การอยู่ได้ปกครอง) รับจากอุปัชฌาย์ คือ

๑. อุปัชฌาย์ หลีกไปที่อื่น

๒. อุปัชฌาย์ สิก

๓. อุปัชฌาย์ ถึงมรณภาพ

๔. อุปัชฌาย์ เข้ารีตเดียรถีย์

๕. อุปัชฌาย์ มีคำสั่ง (เช่น สั่งประณาม คือ ไล่ไม่ให้อยู่ในปกครอง)

แล้วทรงแสดงลักษณะ ๖ ประการที่นิสัยรับจากอาจารย์ คือ ๕ ข้อแรก เหมือนกับของอุปัชฌาย์ ส่วนข้อที่ ๖ เมื่ออันตวาสสิก ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์*

คุณสมบัติของอุปัชฌายะ ๕ อย่าง

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง ของภิกษุ ที่ทำให้เป็นผู้ไม่ควรให้อุปสมบท ไม่ควรให้นิสสัย ไม่ควรมีสามเณรรับใช้ในลักษณะต่าง ๆ กัน รวม ๘ ประเภท หรือ ๘ หมวด คือ.

๑. ไม่มีศีล, สมာธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระอเสขะ

* ไปเข้าร่วมกับอุปัชฌาย์ คือ เมื่อสัททวิหริกได้พบเห็นอุปัชฌาย์เที่ยวบิณฑบาต ได้ยินเสียงอุปัชฌาย์แสดงธรรม จำเสียงอุปัชฌาย์ได้นิสสัยรับจากอาจารย์ (วิ.อ. ๓ / ๘๓ / ๔๗)

๒.ตนเองไม่มีศีลและไม่ชักชวนผู้อื่นใน ศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระอเสขะ

๓.เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตัปปะ, เกียจคร้าน, มีสติพ้นเพื่อน

๔.เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทรม

๕.ไม่สามารถทำเองหรือใช้ให้ผู้อื่นพยาบาล, ระงับความกระสัน, บรรเทาความเบื่อหน่ายของศิษย์, ไม่รู้จักอาบัติ, ไม่รู้จักวิธีออกจากอาบัติ

๖.ไม่สามารถฝึกศิษย์ในอภิสมาจารสิกขา, อาทิพรหมจริยกาสิกขา, แนะนำในอภิธรรม, อภิวินัย, เปลื้องความเห็นผิดของศิษย์ได้

๗.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี

๘.ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๑๐

และหมวดประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๘ หมวด ซึ่งมีนัยตรงข้ามกับหมวดขาดคุณสมบัติที่กล่าวแล้ว.

คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖ อย่าง

ครั้นแล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ และการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง ในลักษณะต่าง ๆ กัน ฝ่ายละ ๗ หมวด รวม ๒ ฝ่าย เป็น ๑๔ หมวดของภิกษุ ว่าควรให้อุปสมบท ควรให้ในสัณย และควรมีสามเณรรับใช้ หรือไม่ คุณสมบัติ ๕ ข้อ หรือ ๖ ข้อนั้น ต่างกันที่ข้อสุดท้าย คือมีพรรษาครบ ๑๐ หรือเกิน ๑๐ คือในคุณสมบัติ ๕ อย่าง ไม่มีข้อกำหนดเรื่องพรรษา ถ้าเติมข้อกำหนดเรื่องพรรษาก็เป็น ๖ อย่าง.

ข้อปฏิบัติต่อผู้เคยเป็นเดียรถีย์

มีเหตุการณ์เกิดขึ้นเกี่ยวกับผู้บวชแล้ว ไปเข้ารีตเป็นเดียรถีย์ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ผู้เคยเป็นเดียรถีย์เข้ามาบวช อุปัชฌาย์ว่ากล่าวโดยธรรมกลับคัดค้าน แล้วจากไปเข้ารีตเดียรถีย์ ครั้นแล้วขอเข้ามาบวชอีก ไม่ควรบวชให้.

ส่วนผู้ที่เคยเป็นเดียรธีย์ ประสงค์จะบรรพชาอุปสมบทในพระธรรมวินัยนี้ จะต้องได้รับการอบรม (อยู่ติดตัญญูปริวาส) ๔ เดือน คือให้โกนผมปลงหนวด หนุ่งหมัด กาสายะ ทำผ้าห่มเจวียงบ้างหนึ่ง ให้ไว้ทำภิกษุทั้งหลายเปล่งวาจาถึง พระรัตนตรัย ๓ จบ แล้วให้ภิกษุรูปหนึ่งสวดประกาศขอให้สงฆ์ให้ติดตัญญูปริวาส (การอบรม) ๔ เดือนเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้านจึงสำเร็จไปชั้นหนึ่ง ในระหว่าง ๔ เดือน ถ้าประพฤติดน ไม่เรียบร้อยไม่เป็นที่พอใจของสงฆ์ เช่น เข้าหมู่บ้านช้าเกินไป กลับสายเกินไป ชอบเที่ยวไปหาหญิงแพศยา หญิงม่าย หญิงเทื้อ บัณเฑาะก์, เกียจคร้านในงานสงฆ์ ไม่มีฉันทะแรงกล้าในการศึกษาอริสัจ อริจิต และ อธิปัญญา, เมื่อมีใครติเตียนลัทธิเก่าก็โกรธ แต่เมื่อใครติเตียนพระรัตนตรัย กลับชอบใจยินดี เป็นต้น ก็ไม่ควรบวชให้ ถ้าประพฤติดนเรียบร้อยเป็นที่น่าพอใจ จึงบวชให้.

อนึ่งได้ประทานข้อกำหนดพิเศษแก่พวกชฎิล เพราะเป็นกรรมวาที กิริยาที่* และแก่พระญาติผู้เกิดในศากยสกุล ถ้าเคยเป็นเดียรธีย์มาก่อน แล้วมาขอบวช ให้บวชให้เลย ไม่ต้องรับการอบรม ๔ เดือน.

ห้ามบวชให้คนเป็นโรค ๕ ชนิด

สมัยนั้น มีโรค ๕ ชนิด เกิดขึ้นมาก ในแคว้นมคธ คือ โรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคมองครอ (โรคหลอดลมโป่งพอง) โรคลมบ้าหมู มนุษย์ทั้งหลาย ที่เป็นโรคเหล่านี้ ก็พากันไปหาหมอชิว เพื่อให้ช่วยรักษาให้ หมอชิวก็ไม่รับรักษา อ้างว่ามีภาระต้องรักษาพระราช บุคคลในราชสำนัก และภิกษุสงฆ์มี พระพุทธเจ้าเป็นประมุข คนเหล่านั้นเห็นไม่มีทางอื่นจึงขอบวช ภิกษุทั้งหลาย ก็บวชให้ เป็นภาระแก่ภิกษุทั้งหลายที่จะต้องพยาบาล แม้หมอชิวเองก็ต้อง ทำงานหนักจนเสียราชกิจ ชายคนหนึ่งออกบวชให้หมอชิวรักษา พอหายแล้วก็สึกไปหมอชิวเห็นเข้าจำได้ ถ้ามทราบความก็ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึง ทรงบัญญัติวินัยห้ามบวชแก่คนเป็นโรค ๕ ชนิด ผู้ใดบวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

* ผู้มีความเห็นอย่างนี้ว่า “กรรมมียุ ผลของกรรมมียุ” (วิ. อ. ๓ / ๘๗ / ๕๕)

ห้ามบวชให้ข้าราชการ

เกิดความไม่สงบชายแดน พระเจ้าพิมพิสาร ตรัสสั่งมหาอำมาตย์ที่เป็นนายทัพให้ไปปราบ มีหลายคนหนีไปบวช ภิกษุทั้งหลายก็บวชให้ พระเจ้าพิมพิสาร จึงทรงขอให้พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติวินัย มิให้พระบวชคนที่เป็นข้าราชการ เพราะอาจมีพระราชาที่ไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเบียดเบียนภิกษุเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคจึงตรัสห้ามบวชให้ข้าราชการ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่บวชให้^๑.

ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อหมายจับ

สมัยนั้นโจรองคฺคัลมาลบวชอยู่ในสำนักภิกษุทั้งหลาย คนเห็นก็ตกใจ กลัวบ้าง สะดุ้งบ้าง วิ่งหนีบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติวินัย ห้ามบวชให้โจรที่มีชื่อเสียงมีหมายจับ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้บวชให้.

ห้ามบวชโจรที่ทำลายเครื่องพันธนาการ

ครั้งนั้นพระเจ้าพิมพิสาร ทรงประกาศมิให้ใครทำอะไรบุคคลที่เข้ามาบวชในพระพุทธศาสนา โจรผู้หนึ่ง ทำโจรกรรมถูกพันธนาการด้วยเครื่องจองจำ แต่ทำลายเครื่องจองจำได้ จึงหนีไปบวช คนทั้งหลายพากันติเตียนภิกษุผู้บวชให้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้โจร ที่ทำลายเครื่องพันธนาการหนีมา ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ห้ามบวชบุคคลที่ไม่สมควรอื่นอีก

ได้มีเหตุการณ์เกิดขึ้น ที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้บุคคลผู้ไม่สมควร

^๑ ในสมัยนี้ ผู้เป็นข้าราชการจะต้องมีใบอนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร จากผู้ที่พระมหากษัตริย์ทรงมอบหมาย ให้อนุญาตแทนพระองค์ พระอุปัชฌาย์และสงฆ์จึงบวชให้

มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาค จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามบวชให้บุคคล
ผู้ไม่สมควรอื่นอีก คือ

โจรที่ถูกหมายประกาศให้ฆ่า

บุคคลที่ถูกอาญาเขียนด้วยหวาย ให้เป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่ถูกหนาบด้วยเหล็กแดง ลงอาญาสักเป็นเครื่องหมายโทษ

บุคคลที่เป็นหนี้^๑

บุคคลที่เป็นทาส.

ให้บอกสงฆ์เมื่อจะโกณศีระคนบวช

เด็กลูกช่างทองทะเลาะกับพ่อแม่หนีมาบวช พ่อแม่มาถามภิกษุ
ทั้งหลายไม่ทราบจึงปฏิเสธ ครั้นเขาพบว่ามาบวชก็ติเตียนหาว่า ภิกษุเหล่านั้น
พูดปด (ความจริงไม่รู้) พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้บอกกล่าวสงฆ์
(อปโลกน์) เมื่อจะโกณศีระคนบวช (ภณทุกัมม - การโกณศีระ).

ห้ามบวชผู้มีอายุยังไม่ครบ ๒๐

เด็ก ๑๗ คน ขออนุญาตมารดาบิดาออกบวช ถึงเวลากลางคืนลุกขึ้น
ร้องให้ขออาหาร พวกินถ่ายอุจจาระปัสสาวะรดเสนาสนะ พระผู้มีพระภาค
ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้คนมีอายุไม่ถึง ๒๐ ทั้งที่รู้อยู่
ถ้าบวชให้ ให้ปรับตามธรรม (ปาจิตตีย์สิกขาบทที่ ๕ สปัปณวรรค หน้า ๑๔๙).

ข้อห้ามเกี่ยวกับสามเณร

อหิวาตกโรคเกิดขึ้น สกุลหนึ่งรอดตายมาเฉพาะบิดากับบุตร ทั้งสอง
คนได้ออกบวช เมื่อมีผู้ถวายอาหารแก่บิดาบุตรวิ่งไปขอแบ่ง เป็นที่ติเตียน

^๑ ในที่นี้หมายถึงทั้งที่บุคคลนั้น ๆ ยืมมาและหนี้ที่บิดามารดาและปู่ของบุคคลนั้นยืมไว้ก่อนแล้ว จะให้บุคคลเช่นนี้
บรรพชาไม่ควร แต่ถ้ามีญาติและคนมีสัมพันธรัับภาระหนี้แทน จะให้บรรพชาควรอยู่ (วิ. อ. ๓ / ๙๖ / ๖๑)

จึงทรงห้ามบรรพชา (บวชเป็นสามเณร) ให้เด็กที่มีอายุหย่อน ๑๕ ปี

ภายหลังมีเหตุจำเป็นที่ต้องสงเคราะห์บวชให้เด็กอื่น ๆ ที่พ่อแม่ตายหมด จึงทรงผ่อนผันให้บวช ให้เด็กอายุหย่อน ๑๕ ปี ซึ่งสามารถไล่กาได้ (คือพอที่จะรู้เตี๋ยงสา) และมีเหตุเกิดขึ้นเกี่ยวกับสามเณร จึงทรงบัญญัติมิให้ภิกษุหนึ่งรูปมีสามเณรไว้รับใช้ถึง ๒ รูป ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

เรื่องการถือณิสสัย

สมัยนั้นภิกษุจะต้องถือณิสสัย (อยู่ในปกครองของอุปัชฌาย์ หรืออาจารย์) ตลอด ๑๐ ปี เกิดความไม่สะดวกจึงทรงผ่อนผันให้ภิกษุที่ฉลาดสามารถถือณิสสัยตลอด ๕ ปี ส่วนภิกษุผู้ไม่ฉลาด ให้ถือณิสสัยตลอดชีวิต แล้วทรงแสดงการขาดคุณสมบัติ ๕ อย่าง รวม ๕ หมวด ที่ต้องถือณิสสัยคือ

๑. ไม่มีศีล, สมาธิ, ปัญญา, วิมุตติ และวิมุตติญาณทัสสนะของพระอเสขะ
๒. เป็นผู้ไม่มีศรัทธา, หิริ, โอตตปปะ, เกียจคร้าน, มีสติพ้นเพื่อน
๓. เป็นผู้วิบัติในอริศีล, อาจารย์, ทิฏฐิ, ได้ยินได้ฟังน้อย, ปัญญาทราวม
๔. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, จำปาติโมกข์ไม่ได้ดี
๕. ไม่รู้จักอาบัติ, อนาบัติ, อาบัติเบา, อาบัติหนัก, มีพรรษาไม่ถึง ๕

ทรงแสดงการประกอบด้วยคุณสมบัติที่ไม่ต้องถือณิสสัย ๕ หมวด มีนัยตรงข้าม ทรงแสดงการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๖ อย่าง รวม ๔ หมวด เหมือนการขาดและการประกอบด้วยคุณสมบัติ ๕ อย่าง โดยเพิ่มข้อที่ ๖ ว่าจะต้องมีพรรษารับ ๕ หรือเกิน ๕.

พระราหุลราชกุมารทรงผนวชเป็นสามเณร

พระผู้มีพระภาคเสด็จสู่กรุงกบิลพัสดุ์ พระราหุลราชกุมารมากราบทูลขอราชสมบัติ พระผู้มีพระภาคตรัสสั่งให้พระสารีบุตรบวชให้ ทรงกำหนดวิธีบรรพชาเป็นสามเณรด้วยการถึงไตรสรณคมน์ (คือ ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ว่าเป็น

ที่พึง)* พระเจ้าสุทโธทนะ ทรงขอร้องพระผู้มีพระภาคเจ้า อย่าให้บวชแก่บุตร
ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามบวช
ผู้ที่มารดาบิดายังมิได้อนุญาต ผู้บวชให้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ให้มีสามเณรรับใช้ได้เกิน ๑ รูป

พระสาวกมีสามเณรหุลไรรับใช้ ๑ รูป แต่เมื่อมีสามเณรอื่น ๆ
บวชเพิ่มขึ้น ก็ไม่กล้ารับไว้ในปกครอง พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ภิกษุ
ผู้ฉลาด สามารถมีสามเณรไว้รับใช้ได้ ๒ รูป และสามารถที่จะให้อาวาสังสอน
ได้จำนวนเท่าใด ก็อนุญาตให้มีสามเณรไว้รับใช้ได้ตามจำนวนนั้น ๆ.

ศีล ๑๐ ของสามเณร

สามเณรทั้งหลายสงสัยว่า สิกขาบทหรือศีลของตนมีเท่าไร? จะพึงศึกษา
ในสิกขาบทอะไรบ้าง? พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ๑๐ ของสามเณรคือ

๑. เว้นจากฆ่าสัตว์
๒. เว้นจากลักทรัพย์
๓. เว้นจากประพฤติกกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์
๔. เว้นจากพูดเท็จ
๕. เว้นจากการดื่มสุราเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท
๖. เว้นจากบริโภคอาหารในเวลาวิกาล
๗. เว้นจากฟ้อนรำขับร้องประโคม การดูมหรสพ อันเป็นข้าศึกต่อกุศล
๘. เว้นจากตัดทรงตกแต่งประดับประดาร่างกายด้วยดอกไม้ ของหอม

เครื่องทา เครื่องประดับตกแต่ง

* เดิมที่พระผู้มีพระภาคทรงอนุญาตการบรรพชาและอุปสมบทด้วยไตรสรณคมน์ ต่อมาทรงห้ามอุปสมบท
ด้วยไตรสรณคมน์ ทรงอนุญาตอุปสมบทด้วยอุทตถกกรรม แต่ไม่ได้ทรงห้ามการบรรพชา ทั้งไม่ได้ทรงอนุญาตให้
ภิกษุใช้วิธีนี้ต่อไปอีก แต่มีพระประสงค์ที่จะอนุญาตให้บรรพชาสามเณรด้วยไตรสรณคมน์ พระสาวกทราบ
พุทธอัธยาศัย จึงกราบทูลให้ทรงอนุญาตการบรรพชาอีก และใช้วิธีบรรพชาด้วยไตรสรณคมน์ บวชราหุลกุมาร
เป็นสามเณรรูปแรก (วิ. อ. ๓ / ๑๐๕ / ๗๔)

๙. เว้นจากที่นึ่งที่นอนอันสูงใหญ่^๑
 ๑๐. เว้นจากการรับทองและเงิน.

การลงโทษสามเณร

สมัยนั้นสามเณรไม่มีความเคารพในภิกษุทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติ องค์กร ๕ ที่จะทำทัณทกรรม (ลงโทษ) สามเณร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลามกของภิกษุทั้งหลาย
๒. ขวนขวายเพื่อให้เกิดความเสียหาย (อนัตตะ) แก่ภิกษุทั้งหลาย
๓. ขวนขวายเพื่อให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ไม่ได้
๔. ดำ บริภาษ ภิกษุทั้งหลาย
๕. ทำภิกษุทั้งหลายให้แตกกัน.

เรื่องเกี่ยวกับการลงโทษ

ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าจะลงโทษสามเณรอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้กำหนดข้อห้ามได้ ภิกษุทั้งหลายห้ามไม่ให้เข้าสังฆาราม (วัดที่สงฆ์อยู่) สามเณรเข้าไม่ได้ ก็เดินทางไปอื่นบ้าง ลี้กไปบ้าง ไปเข้าริตเตยรถียบ้าง จึงทรงห้ามมิให้ภิกษุห้ามสามเณรเข้าสังฆารามทั้งหมด ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ อนุญาตให้ทำการห้ามเฉพาะในบริเวณที่อยู่ ที่ไปมา (กักบริเวณ) ภิกษุทั้งหลาย ห้ามกลืนกิน (ห้ามใช้ปากบริโภคอาหารหรือดื่มข้าวยาคุ) คนถวายอาหาร ถวายข้าวยาคุสามเณรก็ไม่กล้าฉัน มีผู้ติเตียน จึงทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุที่ห้ามแบบนั้น.

ภิกษุฉัพพัคคีย์กักบริเวณสามเณรหลายรูป อุปัชฌาย์ทั้งหลายตามเที่ยวถามหา ทราบความกิตติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยว่า ถ้ายังไม่บอกเล่าอุปัชฌาย์ก่อนไม่พึงทำการห้าม (กักบริเวณ) สามเณร ผู้ทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

^๑ คือ เว้นจากนึ่งนอนเหนือเตียงตั่งมีเท้าสูงเกินประมาณ และที่นึ่งที่นอนอันใหญ่ มีภายในสี่ง่าและสี่ล้า

ห้ามชวนสามเณรของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย

ภิกษุฉัพพัคคีย์ ชวนสามเณรของภิกษุผู้เป็นเถระไปอยู่ด้วย ท่านลำบากด้วยการหาไม้สัณฑ์ และน้ำล้างหน้าเอง จึงทรงบัญญัติพระวินัย ไม่ให้ชวนบริษัท (สามเณร) ของภิกษุอื่นไปอยู่ด้วย ถ้าทำเช่นนั้นต้องอาบัติทุกกฏ.

การให้สามเณรสี่ก

สามเณรของพระอุปนันทศากยบุตร ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี ภิกษุทั้งหลายติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้นาสนะ^๑ สามเณรผู้ประกอบด้วยองค์ ๑๐ คือ

๑. ข่าสัตว์
๒. ลักทรัพย์
๓. ประพฤติผิดในกาม
๔. พุดปด
๕. ดื่มสุราเมรัย
๖. ติเตียนพระพุทธ
๗. ติเตียนพระธรรม
๘. ติเตียนพระสงฆ์
๙. มีความเห็นผิด
๑๐. ประทุษร้าย (ข่มขืน) นางภิกษุณี.

บุคคลที่ห้ามบวชอื่น ๆ อีก ๑๑ ประเภท ถ้ารู้เข้าต้องให้สึกไป

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น ในการที่ภิกษุทั้งหลายบวชให้แก่ผู้ไม่สมควร จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามบวชให้แก่ผู้ไม่สมควรต่อไปนี้

^๑ นาสนะ มี ๓ อย่าง คือ ๑.สังวาสนาสนะ ไล่ออกจากการร่วมกิจกรรม ๒.ลิงคานาสนะ ไล่อีก ๓.ทันทกรรม ลงโทษไล่ให้พ้นจากสังกัด. ในที่นี้ หมายถึงลิงคานาสนะ คือไล่อีก (วิ. อ. ๒ / ๔๒๘ / ๔๒๐ , วิ. อ. ๓ / ๑๐๘ / ๗๙)

๑. กะเทย (บัณเฑาะก์)^{*}
 ๒. คนที่ลักเพศ (คือบวชเอาเองโดยไม่ถูกต้อง)
 ๓. อนุปสัมบันที่ไปเข้ารีตเตียรถีย์ (ผู้ไปเข้าลัทธิศาสนาอื่น)
 ๔. สัตว์เดรัจฉาน
 ๕. ผู้ฆ่ามารดา
 ๖. ผู้ฆ่าบิดา
 ๗. ผู้ฆ่าพระอรหันต์
 ๘. ผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
 ๙. ผู้ทำสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๐. ผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๑. คนมีอวัยวะ ๒ เพศ (อุกโตพยัญชนก)
- ทั้ง ๑๑ ประเภทนี้ ถ้าบวชให้แล้วรู้เข้าภายหลังต้องให้สึกไป.

ลักษณะที่ไม่ควรให้อุปสมบท (บวชเป็นพระ) อีก ๒๐ ประเภท

ครั้นแล้วทรงบัญญัติพระวินัยแสดงลักษณะที่ไม่ควรให้บวช (อุปสมบท) บุคคล รวม ๒๐ ประเภทดังต่อไปนี้

๑. ผู้ไม่มีอุปัชฌาย์
๒. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นสงฆ์ (อุปัชฌายะต้องมีรูปเดียวไม่ใช่มากรูป)
๓. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคณะ (๒,๓ ชื่อว่าเป็นคณะ ๔ ขึ้นไปเป็นสงฆ์)
๔. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นกะเทย
๕. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นคนลักเพศ (ผู้บวชเอาเอง)
๖. ผู้มีอุปัชฌาย์เป็นผู้ไปเข้ารีตเตียรถีย์

^{*} บัณเฑาะก์มี ๕ ประเภท ๑.อาศัยตบัตถะเกะ คนที่ตีความใคร่เร่าร้อน (เพราะกาม) ของตนโดยใช้ปากอมองศาตของผู้อื่น ๒.อุสุยบัณเฑาะก์ คนที่เมื่อเห็นผู้อื่นประพฤตล่วงเกินทางเพศกัน เกิดความริษยาขึ้น ความเร่าร้อนจึงระงับไป ๓.โอปั๊กมิกบัณเฑาะก์ คนที่ถูกตบตองศาต ๔.ปิกขบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์ในเวลาข้างแรมด้วยอาณูภาพแห่งอุทฺตลวิบาก ๕.นปฺงสกบัณเฑาะก์ คนที่เป็นบัณเฑาะก์โดยกำเนิด ในบัณเฑาะก์ ๕ นั้น ประเภทที่ ๑, ๒ ไม่ห้ามบรรพชา ส่วนที่เหลือ ห้ามบรรพชา (วิ. อ. ๓ / ๑๐๙ / ๘๑ - ๘๒)

๗. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นสัตว์เดรัจฉาน
 ๘. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ฆ่ามารดา
 ๙. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ฆ่าบิดา
 ๑๐. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ฆ่าพระอรหันต์
 ๑๑. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ข่มขืนนางภิกษุณี
 ๑๒. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน
 ๑๓. ผู้มีอุปชฌาย์เป็นผู้ประทุษร้ายพระพุทธเจ้าจนถึงยังพระโลหิตให้ห้อ
 ๑๔. ผู้มีอุปชฌายะเป็นผู้มีอวัยวะ ๒ เพศ
 ๑๕. ผู้ไม่มีบาตร
 ๑๖. ผู้ไม่มีจีวร
 ๑๗. ผู้ไม่มีทั้งจีวรและบาตร
 ๑๘. ผู้ขอขมบาตรเขมาบวช
 ๑๙. ผู้ขอขมจีวรเขมาบวช
 ๒๐. ผู้ขอขมทั้งบาตรทั้งจีวรเขมาบวช
- ทั้ง ๒๐ ประเภทนี้ ถ้า (สงฆ์) บวชให้ ต้องอาบัติทุกกฏ.

ลักษณะที่ไม่ควรให้บรรพชา (เป็นสามเณร) ๓๒ ประเภท

๑. คนมีมือขาด
๒. คนมีเท้าขาด
๓. คนมีทั้งมือทั้งเท้าขาด
๔. คนมีหูขาด
๕. คนมีจมูกแหว่ง
๖. คนมีทั้งหูขาดทั้งจมูกแหว่ง
๗. คนมีนิ้วมือขาด
๘. คนมีนิ้วหัวแม่มือขาด
๙. คนมีเอ็น (เท้า) ขาด

๑๐. คนมีนิ้วมือเป็นแผ่น
 ๑๑. คนค่อม
 ๑๒. คนเตี้ย (เกินไป)
 ๑๓. คนคอพอก
 ๑๔. คนถูกสักหมายโทษนาบด้วยเหล็กแดงจนเสียโฉม
 ๑๕. คนถูกลงอาญาโบยด้วยแส้ (มีรอยแผล)
 ๑๖. คนถูกหมายจับ (ให้ฆ่าได้เมื่อพบ)
 ๑๗. คนมีเท้าปุก (เป็นตุ่ม)
 ๑๘. คนเป็นโรคอันเป็นโทษแห่งบาป (โรคเรื้อรังที่รักษาไม่หาย)
 ๑๙. คนประทุษร้ายบริษัท^๑
 ๒๐. คนตาบอดข้างเดียว หรือทั้งสองข้าง
 ๒๑. คนเป็นง่อย
 ๒๒. คนกระจอก (เท้าผิดปกติ ต้องเดินด้วยหลังเท้า เป็นต้น)
 ๒๓. คนเป็นอัมพาต (ร่างกายตายไปซีกหนึ่ง)
 ๒๔. คนเปลี้ย (เดินเองไม่ได้)
 ๒๕. คนชรา ทุพพลภาพ
 ๒๖. คนตาบอดแต่กำเนิด
 ๒๗. คนใบ้
 ๒๘. คนหูหนวก
 ๒๙. คนทั้งบอดทั้งใบ้
 ๓๐. คนทั้งบอดทั้งหูหนวก
 ๓๑. คนทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
 ๓๒. คนทั้งบอดทั้งใบ้ทั้งหูหนวก
- บุคคลทั้ง ๓๒ ประเภทนี้ ผู้บรรพชาให้ ต้องอาบัติทุกกฏ^๒.**

^๑ คืออยู่ในหมู่แล้วทำให้หมู่ดูวิปริต ด้วยรูปร่างอันผิดปกติของตน เช่น สูงเกินไป เตี้ยเกินไป ดำเกินไป ขาวเกินไป ผอมเกินไป อ้วนเกินไป เป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๑๑๙ / ๙๖ - ๙๙)

^๒ การกำหนดข้อห้ามไม่ให้บวชคน ๓๒ ประเภทนี้ เป็นสามกรณี เป็นอันห้ามสำหรับบวชเป็นพระด้วย เพราะตามวิธีการบวช ผู้ที่จะบวชเป็นพระจะต้องผ่านลำดับจากการเป็นสามเณรมาก่อน แม้ชั่วคราวหนึ่ง แต่ก็ไม่มีข้อห้ามเด็ดขาดถึงขนาดว่า บวชให้แล้วต้องให้สึกไปเหมือนบุคคล ๑๑ ประเภทที่กล่าวไว้ ในข้อห้ามบวชเด็ดขาด.

ข้อกำหนดเรื่องให้หิณสสัยเพิ่มเติม

ต่อมามีเหตุการณ์เกิดขึ้น จึงทรงบัญญัติพระวินัย มีข้อกำหนดเพิ่มเติม เรื่องการให้หิณสสัย (รับเข้าในปกครอง) ดังนี้:-

๑. ห้ามให้หิณสสัยแก่ภิกษุอลัชชี (ผู้ไม่ละอายในการต้องอาบัติ) ถ้าให้หิณสสัยต้องอาบัติทุกกฏ

๒. ห้ามขอนิสัย (อยู่อาศัย) พวกภิกษุอลัชชี รูปใดอยู่ ต้องอาบัติทุกกฏ จะรู้ว่าเป็นผู้มีความละอาย หรือเป็นอลัชชี ให้รอดู ๔ - ๕ วันได้

๓. ภิกษุเดินทางไกล อนุญาตให้ไม่ต้องถือหิณสสัย ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หิณสสัย

๔. อนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นไข้ ภิกษุผู้พยาบาลภิกษุไข้ ไม่ต้องถือหิณสสัย ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หิณสสัย

๕. อนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร กำหนดเอาความผาสุก ไม่ต้องถือหิณสสัย ในเมื่อไม่มีภิกษุผู้ให้หิณสสัยได้ โดยผูกใจว่า “เราจักถือหิณสสัยอยู่ในเมื่อมีผู้สมควรมาถึง”.

ข้อกำหนดเรื่องการอุปสมบท

ต่อมาทรงบัญญัติให้สวดอนุสาวนา ไม่ต้องระบุนาม แต่ระบุเพียงโคตร (สกุล) ได้ และให้สวดประกาศครั้งละ ๒ - ๓ รูปได้ โดยมีอุปัชฌาย์รูปเดียวกัน และทรงอนุญาตให้นับอายุผู้บวชว่าครบ ๒๐ โดยคิดตั้งแต่อยู่ในครรภ์.

ข้อบัญญัติในพิธีกรรมอุปสมบท

ครั้นแล้วทรงแสดงวิธีการต่าง ๆ ในการอุปสมบท เช่น ญัตติสมมติภิกษุ สอนข้อมการสอบถามอันตราภิกรรม เพื่อสอนข้อ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง คำเรียกผู้บวช, คำขออุปสมบท การสมมติเพื่อถามอันตราภิกรรม การสอบถาม

อันตราภิกขกรรม*ในที่ประชุมสงฆ์ และสงฆ์ให้อุปสมบทด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา จึงเป็นภิกษุ

เมื่อบวชแล้ว ให้วัดเงาแดด ให้บอกฤดู ให้บอกส่วนของวัน ให้บอกสังคีติ คือบอกรวมข้างต้นทั้งหมด เพื่อเป็นหลักฐาน

แล้วให้บอกนิสสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต) ๔ อย่าง คือ อาหาร, เครื่องนุ่งห่ม, ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรค ซึ่งกล่าวมาแล้วข้างต้น แล้วให้บอก อภรณ์ยกิจ (สิ่งที่ไม่ควรทำ) ๔ อย่าง คือ การเสพเมถุน การลักทรัพย์ การฆ่าสัตว์ มีชีวิต^๒ การอวดคุณพิเศษที่ไม่มีในตน เพื่อป้องกันประพฤติกว้างอาบัติขาดจากความเป็นภิกษุในระยะแรกหลังจากบวชใหม่ๆ (ดูนิสสัย, อภรณ์ยกิจ ในหน้า ๔๘๔..)

การปฏิบัติต่อผู้ทำผิด

มีเรื่องเกิดขึ้น จึงทรงแสดงข้อปฏิบัติในกรณีนั้น ๆ คือ

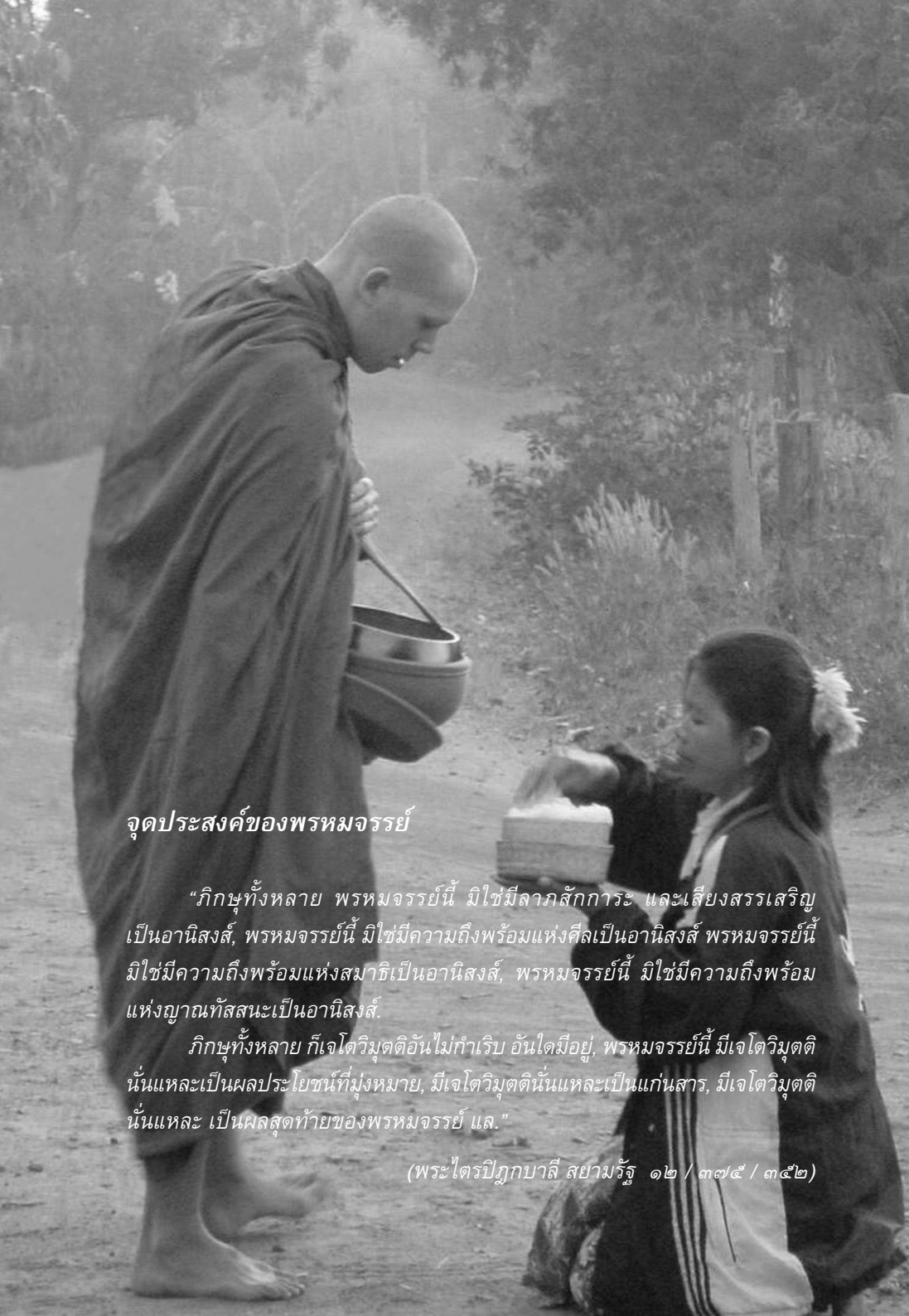
๑. เมื่อภิกษุไม่เห็นอาบัติ (คือต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง) ถูกสงฆ์ประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไปภายหลังขอเข้ามาบวชใหม่ ถ้าสอบถามแล้วยอมรับว่าต้องอาบัติจริงก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำพิธีทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อน

๒. เมื่อภิกษุไม่ทำคืนอาบัติ ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักทำคืนอาบัติ ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วให้ทำคืนอาบัติที่ต้องไว้แต่ครั้งก่อนให้เรียบร้อย

๓. เมื่อภิกษุมีความเห็นชั่วหยาบ คือความเห็นผิดอย่างแรง ถูกสงฆ์สวดประกาศยกเสียจากหมู่ จึงสึกไป ภายหลังมาขอบวช ถ้ารับว่าจักละความเห็นผิดนั้น ก็ให้บวชได้ เมื่อบวชแล้วไม่ยอมทำคืนอาบัติก็ดี ไม่ยอมสละความเห็นผิดก็ดี สงฆ์มีสิทธิประกาศยกเสียจากหมู่ได้อีก แต่ถ้าไม่ได้ภิกษุครอบงำสงฆ์ที่จะสวดประกาศ ก็อยู่ร่วมกับเธอได้ ไม่ต้องอาบัติ.

* อุปสรรคที่ต้องห้ามในการบวช มีถ้าม่าเป็นโรคเรื้อน โรคฝี โรคกลาก โรคหลอดลมโป่งพอง โรคลมบ้าหมูหรือเจ้าเป็นมนุษย์หรือ เจ้าเป็นชายหรือ เจ้าเป็นไทหรือ เจ้าไม่มีหน้หรือ เจ้าไม่ไช่ราชภักฎหรือ มารดาบิดาอนุญาตเจ้าแล้วหรือ เจ้ามีอายุครบ ๒๐ ปีหรือ บาดรและจิวรของเจ้ามีครบแล้วหรือ เจ้าชื่ออะไร อุปัชฌาย์ของเจ้าชื่ออะไร

^๒ ในอภรณ์ยกิจ ระบุถึงห้ามฆ่าสัตว์มีชีวิต ส่วนในปาราชิก ๔ ระบุถึงห้ามฆ่ามนุษย์, ในนิสสัย ๔ ระบุอาหารก่อนเครื่องนุ่งห่ม

จุดประสงค์ของพรหมจรรย์

“ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีลาภสักการะ และเสียงสรรเสริญ เป็นอาณิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งศีลเป็นอาณิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งสมาธิเป็นอาณิสงส์, พรหมจรรย์นี้ มิใช่มีความถึงพร้อมแห่งญาณทัสสนะเป็นอาณิสงส์.

ภิกษุทั้งหลาย ก็เจโตวิมุตติอันไม่กำเร็บ อันใดมีอยู่, พรหมจรรย์นี้ มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นผลประโยชน์ที่มุ่งหมาย, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละเป็นแก่นสาร, มีเจโตวิมุตตินั้นแหละ เป็นผลสุดท้ายของพรหมจรรย์ แล.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๓๓/๕ / ๓๕๒)

๒. อุโบสถขันธกะ

หมวดว่าด้วยอุโบสถ

พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธ เห็นนักบวชลัทธิอื่นประชุมกัน กล่าวธรรม ในวัน ๘ ค่ำ ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ แห่งปักข์ มีคนไปฟังธรรมมีความรัก ความเลื่อมใส ทำให้นักบวชเหล่านั้นได้มีผู้เข้าเป็นฝักฝ่าย ทรงปรารภจะให้ภิกษุ ในพระพุทธศาสนาทำอย่างนั้นบ้าง จึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูล พระราชดำรินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าก็ทรงอนุমိติ ประทานพระพุทธานุญาต ให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันในวัน ๑๔ ค่ำ ๑๕ ค่ำ และ ๘ ค่ำ แห่งปักข์

ครั้งแรกภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่นั่งหนึ่ง ๆ ชาวบ้านไม่ได้ฟังธรรม จึงติเตียนว่านั่งอยู่หนึ่ง ๆ เหมือนหมูอ้วน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ ประชุมกันเพื่อกล่าวธรรม.

การสวดปาติโมกข์เป็นอุโบสถกรรม

พระผู้มีพระภาคทรงพระดำริว่า สิกขาบทที่ทรงบัญญัติแก่ภิกษุทั้งหลาย ควรอนุญาตให้สวดเป็นปาติโมกข์ การสวดปาติโมกข์นั้นจักเป็นอุโบสถกรรม คือ การทำกิจกรรมในการทำอุโบสถของภิกษุเหล่านั้น จึงทรงบัญญัติตามที่ทรง พระดำรินั้น และทรงแสดงวิธีสวดปาติโมกข์ เริ่มต้นแต่บุรพกิจ.

ข้อกำหนดเพิ่มเติมเกี่ยวกับปาติโมกข์

๑. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ทุกวัน จึงทรงบัญญัติห้ามและ ปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดเฉพาะวันอุโบสถ

๒. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ ๓ ครั้งต่อ ๑ ปักข์ คือในวัน ๘ ค่ำ วัน ๑๔ ค่ำ และวัน ๑๕ ค่ำ จึงทรงบัญญัติห้าม และปรับอาบัติทุกกฏ

แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์เพียงครั้งเดียวต่อ ๑ ปักษ์ คือในวัน ๑๕ ค่ำ หรือในวัน ๑๔ ค่ำ (ในปักษ์ที่เป็นเดือนขาด*)

๓. ภิกษุฉัพพัคคีย์สวดปาติโมกข์ เฉพาะในพวกของตน จึงทรงบัญญัติห้ามทรงปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำอุโบสถกรรมแก่ภิกษุทั้งหลายผู้พร้อมเพรียงกัน

๔. ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่า เขตความพร้อมเพรียงกันมีเพียงเท่าไร ในอาวาสหนึ่ง หรือทั่วทั้งแผ่นดิน ตรัสอนุญาตความพร้อมเพรียงชั่วอาวาสเดียว

๕. พระมหากัปปิเนคิดว่าท่านบริสุทธ์แล้ว เพราะได้บรรลุพระอรหันต์ จะควรไปทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคทรงทราบดำรินั้นจึงเสด็จมา ตรัสว่า “ถ้าพวกเธอไม่สักการะไม่เคารพไม่นับถือไม่บูชาอุโบสถ เมื่อเป็นเช่นนั้น ใครเล่าจะเคารพนับถือบูชาอุโบสถ..เธอจงไปทำอุโบสถ..จะไปทำสังฆกรรมจะไม่ใช่ไม่ได้”

๖. ภิกษุทั้งหลายสงสัยต่อว่าอาวาสเดียวกันนั้นกำหนดอย่างไร จึงทรงอนุญาตให้สมมติสีมา(พัทธสีมา) โดยกำหนดภูเขา แผ่นหิน ป่าไม้ ต้นไม้ หนทาง จอมปลวก,แม่น้ำ หรือแอ่งน้ำเป็นเครื่องหมาย (นิมิต) แล้วทรงแสดงวิธีสมมติสีมา

๗. ภิกษุฉัพพัคคีย์ สมมติสีมาใหญ่เกินไป ๔ โยชน์บ้าง ๕ โยชน์บ้าง ๖ โยชน์บ้าง ภิกษุทั้งหลาย มาพอดีสวดปาติโมกข์ก็มี สวดจบแล้วจึงมาถึงก็มี มาถึงเวลากำลังสวดอยู่ก็มี จึงทรงห้ามสมมติสีมาใหญ่เกินไป ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น แล้วทรงอนุญาตให้สมมติสีมา ใหญ่ไม่เกิน ๓ โยชน์

๘. ภิกษุฉัพพัคคีย์สมมติสีมาริมฝั่งแม่น้ำ ภิกษุที่มาทำอุโบสถ ถูกรน้ำพัด บาตรจีวรถูกรน้ำพัด จึงทรงบัญญัติห้ามสมมติสีมาเช่นนั้น ทรงอนุญาตให้ทำได้ต่อเมื่อมีเรือจอดอยู่เป็นประจำ หรือ มีสะพานทอดอยู่เป็นประจำ.

๙. ภิกษุทั้งหลายสวดปาติโมกข์ตามบริเวณไม่มีที่สังเกต ภิกษุที่เป็นอาคันตุกะจรมาไม่รู้ว่า ทำอุโบสถกันที่ไหน จึงทรงอนุญาตให้สมมติโรงอุโบสถในการทำอุโบสถ จะเป็นวิหาร (กุฏิ) หรือเพิง หรือปราสาท หรือเรือนโล้น (หลังคาตัด) หรือถ้ำก็ได้

๑๐. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถ ๒ แห่ง ในอาวาสเดียวกัน ทรง

* ฤกษ์มี ๘ ปักษ์ ปักษ์ ๑๔ วัน มี ๒ ครั้ง ปักษ์ที่ ๓ และปักษ์ที่ ๗ ปักษ์ ๑๕ วัน มี ๒ ครั้ง (วิ. อ. ๓ / ๓๖ / ๑๐๖)

บัญญัติห้าม และตรัสแนะนำให้สวดถอนโรงอุโบสถออกหลังหนึ่งเสียก่อน อนุญาตให้ใช้เพียงหลังเดียว

๑๑. ภิกษุทั้งหลายสมมติโรงอุโบสถเล็กเกินไป มีพระมาประชุมมาก บางรูปต้องนั่งนอกเขต มีพระภิกษุสงฆ์ทูลถามว่าจะป็นอันทำอุโบสถหรือไม่ พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันทำอุโบสถ และได้ตรัสแนะนำให้กำหนดนิมิต แล้วประชุมสงฆ์สวดสมมติหน้าอุโบสถขยายให้ใหญ่ออกไปตามต้องการ

๑๒. ภิกษุชาวใหม่มาประชุมก่อนเวลาในวันอุโบสถ นึกว่าพระเถระ คงยังไม่มาถึงกลับไป กว่าจะได้ทำอุโบสถก็กลางคืน เพราะมัวแต่รอกัน จึงตรัส อนุญาตให้ภิกษุผู้เป็นเถระมาประชุมก่อนในวันอุโบสถ

๑๓. ที่อยู่ของสงฆ์ในนครราชคฤห์หลายแห่งมีสีมาเดียวกัน ภิกษุทั้งหลาย วิวาทกันว่า ขอสงฆ์จงทำอุโบสถในที่อยู่ของพวกเรา จึงตรัสว่า “ภิกษุเหล่านั้น ทุกๆรูป พึงทำอุโบสถแห่งเดียวกัน ก็หรือภิกษุผู้เถระอยู่ในที่อยู่ใด พึงทำอุโบสถในที่นั้น แต่สงฆ์เป็นวรรคไม่พึงทำอุโบสถ รูปใดทำต้องทุกกฎ”

๑๔. พระมหากัสสปเกือบถูกน้ำพัดไปในระหว่างทางข้ามแม่น้ำ เพื่อจะ มาทำอุโบสถ จีวรของท่านเปียก จึงตรัสอนุญาตให้สมมติสีมาเป็นเขตอยู่ร่วมกัน ทำอุโบสถร่วมกัน และให้เป็นแดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร (ติจีรวาวิปวาสน สีมา)^๑ และให้สมมติเว้นเขตบ้าน และละแวกบ้าน เพื่อไม่ให้เก็บจีวรไว้ในบ้าน

๑๕. ตรัสอนุญาตว่าเมื่อสวดถอน ให้ถอนเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร ก่อน แล้วถอนเขตอยู่ร่วมกันทีหลัง เมื่อสวดสมมติให้สมมติสีมา ให้เป็นเขต อยู่ร่วมกันก่อน สมมติเขตไม่อยู่ปราศจากไตรจีวรทีหลัง

๑๖. ถ้ายังมีได้สมมติสีมา(อพัทธสีมา) ให้ใช้หมู่บ้านหรือนิคมที่อยู่นั้นเป็น ความสีมาและนิคมสีมาได้, ถ้าในป่าไม่มีให้ใช้ระยะรัศมี ๗ อัฒกันตร^๒จากจุด ศูนย์กลางเป็นสัตตพัณฺดรสีมาได้ อนุญาตให้ใช้เขตที่พื้นระยะน้ำสาตถึงในน้ำ เป็นอุททุกเขปสีมาเป็นเขตลอยเรือหรือแพ หรือปลูกโรงอุโบสถได้กลางแม่น้ำ

^๑ ติจีรวาวิปวาสนสีมา แดนไม่อยู่ปราศจากไตรจีวร สมมติแล้ว ภิกษุอยู่ห่างจากไตรจีวรในสีมานั้น ก็ไม่เป็นอันปราศ (พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์)

^๒ เมื่อยืนอยู่กลาง๗อัฒกันตร ในทิศทั้งปวง = รัศมี ๔๘ เมตรจากศูนย์กลาง(๑อัฒกันตร=๒๘ศอก, บุพพสิกขาหน้า๕๑๗)

ทะเล หรือสระน้ำ แต่ไม่อนุญาตสมมติแม่น้ำทะเลหรือสระน้ำทั้งหมด เป็นเขตสีมา

๑๗. ตรัสห้ามมิให้สมมติสีมาคาบเกี่ยวกัน ให้มีขนาดของสีมา

๑๘. ตรัสอธิบายว่านุโบสถ๑๔ค้ำก็มี ๑๕ ค้ำก็มี (ตามเดือนขาดเดือนเต็ม)

๑๙. ตรัสอธิบายหลักเกณฑ์เรื่องสวดปาติโมกข์ย่อ เมื่อมีเหตุสมควร
๑๐ อย่างเกิดขึ้น (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวกเรื่องปาติโมกข์ทุเทศ ๕ หน้า ๔๒๘)

๒๐. ภิกษุที่จะกล่าวธรรมต้องได้รับเชื้อเชิญ ทรงอนุญาตให้พระเถระ
กล่าวธรรมเอง หรือเชื้อเชิญภิกษุอื่นกล่าวธรรม

๒๑. ตรัสอนุญาตให้มีการสมมติแต่งตั้งผู้ถามพระวินัย และผู้ตอบ
พระวินัย ภิกษุใดยังไม่ได้แต่งตั้ง ถามตอบวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๒. ตรัสอนุญาตให้ขอโอกาสก่อน แล้วจึงโจทด้วยอาบัติ รูปใดไม่ขอ
โอกาสก่อน โจทด้วยอาบัติต้องทุกกฏ รูปใดขอโอกาสในเรื่องที่ไม่เป็นเรื่อง
ไม่มีเหตุอันควรต่อภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๓. ในการทำกรรมเป็นการสงฆ์ที่ไม่ชอบธรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุ
๔ - ๕ รูปค้านได้ ภิกษุ ๒ - ๓ รูปให้แสดงความคิดเห็นแย้งได้ ให้ภิกษุรูปเดียว
เมื่อไม่เห็นด้วย ให้อธิษฐานในใจว่า ไม่เห็นด้วยกับกรรมนั้น

๒๔. ตรัสห้ามมิให้แก่งสวดปาติโมกข์มิให้ผู้อื่นได้ยิน ถ้ามีเสียง
ผิดปกติและพยายามแล้วไม่เป็นอาบัติ

๒๕. ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวดปาติโมกข์ในบริษัท
ที่มีอนุสัมบันปนด้วย รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ”

๒๖. ภิกษุผู้มิได้รับเชื้อเชิญ ตรัสห้ามมิให้สวดปาติโมกข์ รูปใดสวดต้อง
อาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้พระเถระเป็นใหญ่ ในเรื่องปาติโมกข์

๒๗. พระเถระสวดเองไม่ได้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้ฉลาดสามารถ
เป็นใหญ่ในเรื่องปาติโมกข์

๒๘. พระทั้งวัดไม่สามารถสวดปาติโมกข์ได้ ให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไป
เรียนจากอาวาสใกล้เคียง จะโดยย่อหรือโดยพิสดารก็ตาม ให้พระเถระเป็น
ผู้ใช้ไป ผู้ถูกใช้ขัดขืนในเมื่อไม่ป่วยไข้ต้องอาบัติทุกกฏ

๒๙. ตรัสอนุญาตให้เรียนนักขคณนา (การคำนวณบัญชี) ได้ทุกรูป เพื่อ

บอกดีแก่คนทั้งหลายได้

๓๐. ตรัสอนุญาตให้เรียกชื่อหรือจับฉลากเพื่อบันทึกจำนวนภิกษุวันอุโบสถ

๓๑. ตรัสอนุญาตให้พระเถระบอกวันอุโบสถแต่เช้าตรู่ หรือในเวลาฉัน หรือในเวลาที่นั่งได้ เพื่อไม่หลงลืมหรือไปที่อื่นเสีย

๓๒. ตรัสอนุญาตให้ปิดกวาด ปูอาสนะ ตามประทีป ตั้งน้ำดื่ม น้ำใช้ในโรงอุโบสถ โดยให้พระเถระเป็นผู้สั่งการ ไม่ใช่ใช้ลูกใช้แล้วไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏ

๓๓. ตรัสห้ามภิกษุที่จะไปที่อื่นโดยไม่บอกลาอุปัชฌาย์หรืออาจารย์ ให้อุปัชฌาย์หรืออาจารย์สอบสวนว่าจะไปไหนไปกับใคร ถ้าเห็นไม่สมควร ก็ไม่ให้อนุญาต ถ้าไม่อนุญาตขึ้นก็ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๔. ภิกษุผู้ทรงความรู้ประพัตติตนดีมา ให้ต้อนรับด้วยดี ถ้าไม่ต้อนรับ ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๕. ถ้าไม่มีใครสวดปาติโมกข์ได้เลยให้ส่งภิกษุรูปหนึ่งไปในวัดที่อาจกลับได้ทันในวันนั้น เพื่อเรียนปาติโมกข์โดยย่อหรือโดยพิสดาร ถ้าไม่ได้ ภิกษุเหล่านั้นทุกรูปพึงพากัน ไปสู่วัดที่รู้จักทำอุโบสถ รู้ปาติโมกข์ ถ้าไม่ไปต้องทุกกฏ

ถ้าเป็นช่วงพรรษาให้ส่งภิกษุไปเรียนเช่นกัน ถ้าไม่ได้ให้ส่งไปชั่วระยะ ๗ วัน ถ้าไม่ได้ ไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสนั้น ถ้าขึ้นอยู่ต้องอาบัติทุกกฏ

๓๖. ภิกษุเป็นไข้ ตรัสให้บอกความบริสุทธิ์แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อนำไปบอกแก่สงฆ์ ถ้าไม่มีผู้รับไปบอก ให้หน้าขึ้นเตียง ขึ้นตั่ง ห้ามไปทำอุโบสถ ไม่ให้ทำอุโบสถแยกกัน ถ้าให้เคลื่อนที่อาพาธอาจกำเริบหรืออาจถึงมรณภาพ ให้สงฆ์ไปทำอุโบสถ ณ สถานที่ที่ภิกษุรูปนั้นอยู่ แล้วตรัสให้ภิกษุผู้รับบอกปาริสุทธิต้องไปบอกแก่สงฆ์ให้จงได้ ถ้าไปไม่ได้ด้วยตนเองให้มอบหมายผู้อื่นไปบอกแทน ถ้าภิกษุผู้นำบริสุทธิ์เข้าที่ประชุมสงฆ์แล้ว จงใจไม่บอก ให้ถือว่าบริสุทธิ์นั้นเป็นอันนำมาแล้ว แต่ภิกษุผู้นำบริสุทธิ์ที่จงใจไม่บอกต้องอาบัติทุกกฏ

๓๗. สังฆกรรมอื่นนอกจากอุโบสถ ถ้าภิกษุเป็นไข้ตรัสอนุญาตให้มอบฉันทะและมีเงื่อนไขคล้ายอุโบสถ

๓๘. ในวันอุโบสถถ้ามีสังฆกรรมอื่นด้วย ตรัสอนุญาตให้ภิกษุผู้บอกความบริสุทธิ์นั้น บอกให้ฉันทะด้วย (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวก หน้า ๔๓๐)

๓๙. ภิกษุถูกญาติจับตัว ถูกคนอื่น ๆ จับตัว ไม่สามารถมาร่วมทำอุโบสถได้ ให้เจรจาขอตัวมาทำอุโบสถ ถ้าไม่สำเร็จให้เจรจาขอให้บอกปริสฺสุทฺธิ์ ถ้าไม่สำเร็จให้นำภิกษุนั้นออกให้พ้นเขตสีมา เพื่อให้สงฆ์ที่เหลือทำอุโบสถ สงฆ์เป็นพรรคไม่พึงทำอุโบสถถ้าทำต้องอาบัติทุกกฏ

๔๐. ถ้าในอุโบสถหรือสังฆกรรมอื่นมีภิกษุเป็นบ่าวอยู่ในเขตสีมา ให้สงฆ์สวดสมมติเพื่อจะได้ทำอุโบสถ หรือสังฆกรรมอื่น ๆ โดยไม่มีเขาอยู่ด้วย

๔๑. พระมี ๔ รูป ตรัสอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ ถ้ามี ๓ รูป ให้ประชุมกันตั้งญัตติบอกความปริสฺสุทฺธิ์แก่กันและกันเรียกว่า ปาปริสฺสุทฺธิ์อุโบสถ ถ้า ๒ รูป ให้บอกความปริสฺสุทฺธิ์แก่กัน โดยไม่ต้องตั้งญัตติ

ถ้ามีรูปเดียว ให้ปิดกวาดสถานที่คอยภิกษุอื่น เมื่อไม่เห็นมาให้อริชฺฐานในใจระลึกว่าวันนี้เป็นวันอุโบสถ ถ้าไม่ทำต้องอาบัติทุกกฏเรียกว่า อริชฺฐานอุโบสถ (มีรายละเอียดวิธีการอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๖)

๔๒. มิให้ทำอุโบสถทั้งที่ยังมีอาบัติ ให้แสดงอาบัตติก่อนแล้วจึงทำอุโบสถ ถ้าสงสัยในอาบัตติกให้บอกแก่ภิกษุรูปหนึ่งก่อน

๔๓. ห้ามภิกษุที่ต้องอาบัติเหมือน ๆ กันแสดงคืนอาบัติ (ปลงอาบัติ) ที่เหมือน ๆ กัน (สภาคาบัติ*) ถ้าแสดงหรือรับ ต้องอาบัติทุกกฏ

๔๔. ถ้าระลึกได้ว่ายังมีอาบัติอยู่ หรือสงสัยว่าจะต้องอาบัติใด ๆ ในขณะฟังปาติโมกข์ ให้บอกแก่ภิกษุที่อยู่ใกล้ ๆ เพื่อรับทราบไว้ เมื่อเสร็จอุโบสถ จะแสดงอาบัติ แล้วทำอุโบสถฟังปาติโมกข์ต่อไป แต่ต้องไม่ทำอันตรายต่ออุโบสถ

๔๕. ถ้าสงฆ์ต้องอาบัติในเรื่องเดียวกัน (สภาคาบัติ) ทั้งวัด ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่งไปทำคืนอาบัตติกับภิกษุอื่นที่ไม่ต้องสภาคาบัติ (กรณีจำพรรษาให้ไปกลับภายใน๗วัน)กรณีสงฆ์ทั้งหมดไม่แน่ใจในสภาคาบัติพึงสวดญัตติกรรมวาจาในเรื่องสภาคาบัติ (มีรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๓๓) แล้วทำอุโบสถ

๔๖. ถ้าสงฆ์ทั้งวัดต้องอาบัติเรื่องเดียวกัน แต่ไม่รู้ชื่อหรือต้นเค้าแห่งอาบัติ ให้สอบถามภิกษุผู้วินัย ที่เดินทางมาพัก ถ้าภิกษุเหล่านั้นจะปลงอาบัติ

* สภาคาบัติ แปลว่า อาบัตติที่มีวัตถุเหมือนกัน เช่น ภิกษุ ๒ รูป ต้องอาบัติปาจิตตีย์ เพราะฉนโภชนาในเวลาวิกาลเหมือนกัน อาบัตติที่ภิกษุต้องเพราะความผิดเดียวกันอย่างนี้ เรียกว่า สภาคาบัติ (วิ. ธ. ๓ / ๑๖๙ / ๑๔๐)

นั้น ตามคำของภิกษุผู้รื้อวินัย ทำได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าจะไม่พึงทำคืน ภิกษุผู้รื้อวินัยนั้นไม่ปรารถนา ก็ไม่พึงว่ากล่าวภิกษุเหล่านั้น.

๔๗. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถที่ไม่ต้องอาบัติเกี่ยวกับไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นอยู่อีก จึงทำอุโบสถไปก่อนรวม ๑๕ ข้อ สรุปได้ว่า ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมากกว่าให้สวดใหม่ ยกเว้นสวดจบลูกหมดแล้วให้บอกบริสุทธฺ์, ถ้าภิกษุที่มาที่หลังมีจำนวนเท่ากันหรือน้อยกว่าให้สวดต่อ ถ้าสวดจบไปแล้วให้บอกบริสุทธฺ์

๔๘. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา ทำอุโบสถ สำคัญว่าเป็นธรรมเป็นวินัย สำคัญว่าพร้อมกันจึงทำอุโบสถ คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะภิกษุผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๔๙. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่สงสัยว่าจะเป็นการสมควรหรือไม่ แล้วขึ้นสวดปาติโมกข์คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๐. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่ผินใจทำอุโบสถ ด้วยเข้าใจว่าเราทำอุโบสถแท้มิใช่ไม่ควร แล้วสวดปาติโมกข์ คงปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวด รวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๑. ทรงแสดงเงื่อนไขในการทำอุโบสถ ที่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นยังมีได้มา แต่มุ่งให้แตกร้างว่า ขอให้ภิกษุเหล่านั้นจงเสื่อมสยุมงพินาศ แล้วสวดปาติโมกข์ ปรับอาบัติทุกกฏเฉพาะผู้สวดรวม ๑๕ ข้อ และให้ทำตามข้อสรุปในข้อ ๔๗

๕๒. ทรงแสดงเงื่อนไขดังกล่าว ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, ระหว่างภิกษุที่อยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ, ระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุที่อยู่ประจำวัด, และระหว่างภิกษุอาคันตุกะกับภิกษุอาคันตุกะรวม ๗๐๐ ข้อ

๕๓. ทรงแสดงเงื่อนไขการนับวันอุโบสถ ๑๔ คำหรือ ๑๕ คำ ที่ภิกษุอยู่ประจำวัดกับภิกษุอาคันตุกะ มีความเห็นแตกต่างกัน ให้อนุโลมตามภิกษุข้างมาก เป็นต้น อีกหลายร้อยข้อ

๕๔. ในวันอุโบสถนั้น ไม่พึงออกจากที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำ

อุโบสถได้ ไปสู่ที่ ๆ ไม่มีภิกษุพอทำอุโบสถได้ หรือเป็นนานาสังวาส ยกเว้นแต่ไปเป็นสงฆ์ (๔ รูปขึ้นไป) เว้นแต่มีอันตราย หรือไปสู่ที่มีภิกษุสมานสังวาสที่พอจะทำอุโบสถได้ ที่รู้ว่าจะสามารถไปถึงได้ในวันนั้น

๕๕. ในที่สุดทรงแสดงหลักการ ที่มีให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่มีภิกษุณี สิกขมานา สามเณร สามเณรี ภิกษุผู้บอกคินสิกขา (สิก) ผู้ต้องอันติมัตถุ (ต้องปาราชิก) ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่เห็นอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่ทำคินอาบัติ ผู้ถูกลงอุกเขปนียกรรมเพราะไม่สละทิฏฐิบาป มีบัณฑิตเจาะก (กะเทย) มีคนลักเพศ (ปลอมบวช) มีภิกษุผู้เข้ารีตเตียรถีย (ไปเข้าศาสนาอื่น) มีสัตว์เดรัจฉาน* คนฆ่ามารดา คนฆ่าบิดา คนฆ่าพระอรหันต์ คนประทุษร้ายภิกษุณี คนทำลายสงฆ์ คนทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห่อพระโลหิตนั้นรวมอยู่ด้วย ในการสวดปาติโมกข์

๕๖. ถ้านำบริสุทธื์มาบอกแล้ว แต่มีการเลิกประชุมอุโบสถเสีย เมื่อจะทำอุโบสถให้ผู้นำบริสุทธื์บอกใหม่ และทรงบัญญัติว่าไม่พึงทำอุโบสถในวันที่มีวันอุโบสถ ยกเว้นวันที่สงฆ์สามัคคี.^๒

* หมายถึง สัตว์เดรัจฉานที่พระผู้มีพระภาคทรงห้ามอุปสมบท (วิ. สงคท. ๒๔๕, กง. อ. ๑๑๖)

^๒ หมายถึง การลำดับเลขแต่ ๑ ถึง ๕๖ ขึ้นนี้ เป็นการลำดับเพื่อให้อ่านเข้าใจได้ง่าย

๓. วัสดุปณายิกาชั้นชกะ

หมวดวันเข้าพรรษา

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เวฬุวนาราม กรุงราชคฤห์ สมัยนั้นมิได้ทรงบัญญัติเรื่องการจำพรรษา ภิกษุทั้งหลายเที่ยวจาริกไปทุกฤดูกาล มีผู้ติเตียนว่าเที่ยวเหยียบย่ำต้นหญ้าต้นข้าว และเหยียบสัตว์ตาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติพระวินัยให้พระภิกษุจำพรรษา (คือไม่พักค้างคืนที่อื่นตลอด ๓ เดือนฤดูฝน)

ทรงแสดงว่าวันจำพรรษามี ๒ อย่าง คือ **วันจำพรรษาดัน** เมื่อดวงจันทร์เสวยฤกษ์อาสาฬหะล่วงแล้ววันหนึ่ง คือแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ และ **วันจำพรรษาหลัง** เมื่อพระจันทร์เพ็ญเสวยฤกษ์อาสาฬหะ ล่วงไปแล้วเดือนหนึ่ง (แรม ๑ ค่ำ เดือน ๙) ทรงห้ามจาริกไปไหนระหว่าง ๓ เดือน ของวันเข้าพรรษาแรกหรือเข้าพรรษาหลังแล้วแต่กรณี ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงบัญญัติพระวินัยปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้เมื่อถึงวันเข้าพรรษาแล้วไม่จำพรรษา หรือพบวัดที่จะจำพรรษาแล้ว แกล้งเดินทางเลยไปเสีย.

ทรงอนุมัติการเลื่อนวันจำพรรษา

พระเจ้าพิมพิสารทรงส่งทูตไปเฝ้า ขอให้เลื่อนวันจำพรรษาออกไปอีกในวันเพ็ญหน้า (รวมเป็น ๑ เดือน) จึงทรงอนุญาตให้อนุวัดตามพระราช*

ทรงอนุญาตให้ไปกลับภายใน ๗ วัน

แล้วทรงอนุญาตให้เดินทางได้ในระหว่างพรรษาโดยให้กลับภายใน ๗ วัน ในเมื่อมีความจำเป็นเกิดขึ้นที่เรียกว่า “สัตตาทกณียะ” ดังต่อไปนี้

* หมายถึง ให้คล้อยตามบ้านเมือง แม้ในเรื่องอื่นที่ขอบรรณ ก็พึงคล้อยตาม แต่ไม่พึงคล้อยตามใครๆ ในเรื่องที่ไม่ขอบรรณ (วิ. อ. ๓ / ๑๘๕ / ๑๔๖)

๑. ทายกปรารถนาจะบำเพ็ญกุศล ส่งคนมานิมนต์ กรณีเช่นนี้ ทรงอนุญาตให้ไปได้ เฉพาะที่เขาส่งคำนิมนต์มา ถ้าไม่ส่งคำนิมนต์มาไม่ให้ไป.

๒. เพื่อนสหรัหมิก ๕ คือ ภิกษุ, ภิกษุณี, นางสิกขมานา, สามเณร, สามเณรี เป็นไข้ จะส่งคนมานิมนต์หรือไม่ก็ตาม ทรงอนุญาตให้ไปได้.

นอกจากนั้น ยังทรงบัญญัติรายละเอียดเกี่ยวกับเพื่อนสหรัหมิกอีก คือ เมื่อเพื่อนสหรัหมิกเป็นไข้ ภิกษุปรารถนาจะช่วยแสวงหาอาหาร, ยารักษาโรค หรือเป็นผู้พยาบาล ก็ไปได้

เมื่อเพื่อนสหรัหมิกเกิดความไม่ยินดี เกิดความรังเกียจ หรือเกิดความเห็นผิดขึ้น ไปเพื่อระงับเหตุนั้นๆ, เมื่อเพื่อนสหรัหมิก (เฉพาะภิกษุ, ภิกษุณี) ต้องอาบัติสังฆาทิเสส ปรารถนาจะออกจากอาบัติในชั้นใดๆก็ตาม, เมื่อสงฆ์จะทำสังฆกรรมลงโทษภิกษุรูปหนึ่ง ภิกษุรูปที่จะถูกลงโทษต้องการให้ไปก็ได้ เพื่อจะช่วยไกลเกลี่ยไม่ให้เกิดการกระทำกรรม หรือให้ลงโทษเบาลงไป เพื่อให้ปฏิบัติโดยชอบด้วยพระวินัย หรือเพื่อปลอบใจ เป็นต้น, เมื่อนางสิกขมานา หรือสามเณร ปรารถนาจะสมათานสิกขาบท ถามปี หรือจะบวช ไปเพื่อช่วยเหลือในการนั้นได้.

๓. มารดาบิดาเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์หรือรู้เข้าไปได้ ส่วนญาติหรือผู้อยู่อาศัยกับภิกษุเป็นไข้ ส่งคนมานิมนต์จึงไปได้ ถ้าไม่ส่งมาไม่ฟังไป.

๔. มีเหตุข่มเสนาสนะตรัสว่า อนุญาตให้ไปได้เพราะกรณีะของสงฆ์

ขาดพรรษาที่ไม่ต้องอาบัติ

เมื่อมีเหตุเกิดขึ้น ไม่สามารถจะจำพรรษาในที่นั้นๆต่อไปได้ ทรงอนุญาตให้หลีกเลี่ยงโดยไม่ต้องอาบัติ ดังต่อไปนี้ :-

๑. ถูกสัตว์ร้ายรบกวน ถูกโจรปล้น ถูกปีศาจรบกวน หมูบ้านหรือเสนาสนะถูกไฟไหม้ หรือถูกน้ำท่วม.

๒. ชาวบ้านถูกโจรปล้นอพยพหนีไป ทรงอนุญาตให้ไปกับเขาได้ ชาวบ้านแตกกันเป็น ๒ ฝ่าย ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างมากได้ หรือถ้าฝ่ายข้างมากไม่มีศรัทธาเลื่อมใสก็ทรงอนุญาตให้ไปกับฝ่ายข้างน้อยที่มีศรัทธาเลื่อมใส.

๓. ขาดแคลนอาหาร ยารักษาโรค หรือขาดผู้บำรุงได้รับความลำบาก

ทรงอนุญาตให้ไปได้.

๔. มีผู้เอาทรัพย์มาล่อ หรือนำสติรมาให้เป็นภริยา เป็นอันตรายต่อพรหมจรรย์ ทรงอนุญาตให้ไปให้พ้นได้.

๕. ภิกษุสงฆ์หรือภิกษุณีสงฆ์แตกกัน หรือมีผู้พยายามให้แตกกัน หรือทำให้แตกกันแล้ว คิดว่า“การทำลายสงฆ์เป็นกรรมหนัก เมื่อเรายู้งงสงสัยอย่าแตกกันเลย” จึงหลีกไป หรือไปเพื่อหาทางระงับได้.

ทรงอนุญาตการจำพรรษาในที่บางแห่ง

มีภิกษุบางรูปประสงค์จะจำพรรษาในที่บางแห่งต่าง ๆ กัน ทรงผ่อนผันให้จำพรรษาได้ คือ :-

๑. ในคอกสัตว์*
๒. เมื่อคอกสัตว์ย้ายไป ทรงอนุญาตให้ย้ายตามไปได้
๓. ในหมู่เกวียน
๔. ในเรือ

ทรงห้ามจำพรรษาในที่ที่ไม่สมควร

ทรงห้ามการจำพรรษาในที่ที่ไม่สมควร รูปใดเข้าจำต้องอาบัติทุกกฏ คือ:-

๑. ในโพรงไม้
๒. บนกิ่งหรือค้ำคบไม้
๓. กลางแจ้ง
๔. ไม่มีเสนาสนะ (คือที่นอนที่นั่ง)
๕. ในโลงผี กระท่อมผี^๒

* ในที่นี้หมายถึง สถานที่ซึ่งคนเลี้ยงโคพักอาศัยในขณะที่ตอนโคไปเลี้ยง ณ ที่แห่งใดแห่งหนึ่ง ไม่ได้หมายถึงคอกโคที่ประจำอยู่ตามหมู่บ้าน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๑๕๐)

^๒ หมายถึง กระท่อมที่เขาสร้างไว้ในป่าช้าเป็นที่เก็บศพ (ปาจิตยาทีโยชนา ๓๒๑ ม.๑) หรือโกดังเก็บศพ แต่จะสร้างกุฏิหรือกระท่อมอื่นในป่าช้าแล้วเข้าจำพรรษาได้ ไม่ทรงห้าม (วิ. อ. ๓ / ๒๐๔ / ๑๕๑, สารต. กุฎิ. ๓ / ๒๐๔ / ๓๔๕)

๖. ในกลด

๗. ในตุ่ม

ข้อห้ามอื่น ๆ

๑. ห้ามตั้งกติกากที่ไม่สมควร เช่น ไม่ให้บวชสามเณรในพรรษา สงฆ์หมู่ใดตั้ง ต้องอาบัติทุกกฏ

๒. รับคำว่าจะจำพรรษาดันหรือจำพรรษาหลังในที่ใด แล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น ต้องอาบัติทุกกฏเพราะรับคำ (ปฏิสสวทุกกฏ)

๔. ปวารณำขันธกะ

หมวดปวารณา

เรื่องภิกษุที่จำพรรษาในแคว้นโกศล ดังกติกาไม่พูดกัน ใช้วิธีบอกใบ้ หรือใช้มือแทนคำพูด เมื่อออกพรรษาแล้วไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ตรัสถามทราบความแล้ว ก็ทรงติเตียนการอยู่ร่วมกันอย่างปศุสัตว์* ทรงห้ามการสมาทานมุควัตถ (ถือการไม่พูด) ที่พวกเดียรถียถือปฏิบัติกัน รูปใดสมาทานต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตการปวารณา คือการอนุญาตให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้ด้วยเหตุ ๓ คือ ด้วยได้เห็น, ได้ยิน, หรือนึกสงสัย ตรัสว่า การปวารณานั้น จักเป็นวิธีที่เหมาะสม เพื่อว่ากล่าวซึ่งกันและกัน เป็นวิธีออกจากอาบัติ เป็นวิธีเคารพพระวินัยของภิกษุ เมื่อได้จำพรรษาแล้ว โดยให้สวดประกาศตั้งญัตติแล้ว ให้ภิกษุพรรษาแก่กว่าปวารณาก่อน ๓ ครั้ง ภิกษุพรรษาอ่อนกว่าปวารณาทีหลัง ทรงห้ามไม่ให้นั่งลงกับพื้นจนกว่าจะปวารณาเสร็จ คือให้ทุกรูปนั่งกระโหย่ง รูปไหนเสร็จก่อนก็นั่งลงกับพื้นได้.

ทรงแสดงวันปวารณามี ๒ คือ วัน ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ และทรงแสดงปวารณา ๔ อย่าง คือ

๑. ปวารณาแยกกันที่ไม่เป็นธรรม
๒. ปวารณารวมกันที่ไม่เป็นธรรม
๓. ปวารณาแยกกันที่เป็นธรรม
๔. ปวารณารวมกันที่เป็นธรรม

แล้วตรัสสอนให้ปวารณาเฉพาะรวมกันที่เป็นธรรม.

ทรงแสดงการมอบปวารณา (ใช้ให้ผู้อื่นปวารณาแทน) ของภิกษุผู้เป็นไข้ มีลักษณะคล้ายการมอบบริสุทธิ หรือฉันทะในเรื่องปาติโมกข์.

* หมายถึง อยู่ร่วมกันโดยไม่มีการถามสวทุกข์ของกันและกัน เพราะปศุสัตว์ทั้งหลายย่อมไม่บอกสวทุกข์ที่เกิดขึ้นแก่ตนให้ใครทราบ และไม่ทำปฏิสันถารต่อกัน (วิ. อ. ๓ / ๒๐๙ / ๑๔๕)

และทรงอนุญาตให้ปวารณาเป็นการสงฆ์ต่อเมื่อมีภิกษุ ๕ รูปขึ้นไป ภิกษุ ๔ รูปลงมาถึง ๒ รูปให้ปวารณาเป็นคณะ (คณะปวารณา) ถ้ามีรูปเดียวให้อริขฐานปวารณาว่า วันนี้เป็นวันปวารณาของเรา (ดูวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๖๙)

ทรงแสดงการปวารณาไปโดยไม่รู้ว่ายังมีภิกษุอื่นมาไม่ครบ ๑๕ ประเภท ที่ไม่ต้องอาบัติ และแสดงเงื่อนไขอื่น ๆ เหมือนเรื่องอุโบสถ.

อนึ่ง ทรงแสดงว่าเมื่อมีเหตุจำเป็นจะปวารณา ๓ ครั้งไม่ได้ ก็ทรงอนุญาตให้ปวารณา ๒ ครั้ง หรือครั้งเดียวได้ และให้ภิกษุผู้มีพรรษาเท่ากัน ปวารณาพร้อมกันได้.

อนึ่งทรงห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติมิให้ปวารณาถ้าขึ้นปวารณาต้องอาบัติทุกกฏ ให้ปลงอาบัตีก่อน มีเงื่อนไขวิธีการเหมือนอุโบสถ

ทรงอนุญาตให้ขอโอกาส แล้วโจทอาบัติได้ ถ้าภิกษุผู้ต้องอาบัติ ไม่ยอมให้ออกาสเพื่อโจทอาบัติ ให้สงฆ์สวดประกาศหยุดการปวารณาไว้ อ้างเหตุว่าผู้หนึ่งผู้หนึ่งยังมีอาบัติอยู่ แล้วทรงแสดงลักษณะที่หยุดการปวารณาไว้ หรือหยุดไม่ได้ (เพราะปวารณาไปแล้ว) เป็นต้น.

มีภิกษุที่อื่นประสงค์จะมาก่อการทะเลาะ หรือก่อให้เกิดอธิกรณ์ ทรงอนุญาตให้รีบปวารณาเสียให้เสร็จก่อนที่ภิกษุเหล่านั้นจะมา โดยทำ ๒ (และ) ๓ อุโบสถ^๑ ให้เป็นวัน ๑๔ ค่ำ หรือไปปวารณานอกสีมา ถ้าทำอย่างนั้นไม่ได้ ให้สวดปาติโมกข์แทน โดยเลื่อนวันปวารณาออกไปอีกปักข์หนึ่ง (๑๕ วัน) ถ้าภิกษุที่ก่อเรื่องยังพักอยู่จนถึงวันปวารณาที่เลื่อนไปนั้น ให้สวดประกาศเลื่อนการปวารณาออกไปได้อีกปักข์หนึ่งแล้วสวดปาติโมกข์แทน ถ้าภิกษุเหล่านั้น ยังพักอยู่อีกแม้ไม่ประสงค์จะปวารณาก็ต้องปวารณาหมดทุกรูป (เลื่อนอีกไม่ได้) ภิกษุโจทสงฆ์ฟังสอบสวน ภิกษุใช้จะโจทหรือถูกโจท ขอให้ร้อจนกว่าจะหายได้

สงฆ์อยู่ด้วยกันเป็นผาสุก ถ้าปวารณาแล้วจะแยกย้ายจากกันไป ทรงอนุญาตให้เลื่อนวันปวารณาไปได้ ๑ เดือน โดยสวดประกาศญัตติทุติยกรรมวาจา ถ้ามีภิกษุปรารถนาจะหลีกไปชนบท สามารถปวารณาก่อนได้.

^๑ ๒ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓ และ ที่ ๔

^๓ อุโบสถ คือ อุโบสถที่ ๓, ๔, และที่ ๕ (วิ. อ. ๓ / ๒๔๐ / ๑๖๑)

ผู้โละ

“ภิกษุทั้งหลาย มูลเหตุแปดอย่างเหล่านี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความเสื่อมเสียสำหรับภิกษุ ผู้ยังไม่จบกิจแห่งการปฏิบัติ เพื่อลู่ถึงนิพพาน. มูลเหตุแปดอย่างอะไรกันเล่า? แปดอย่างคือ :-

๑. ความเป็นผู้พอใจในการทำงานก่อสร้าง.
๒. ความเป็นผู้พอใจในการคุย.
๓. ความเป็นผู้พอใจในการนอน.
๔. ความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน.
๕. ความเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย.
๖. ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการบริโภค.
๗. ความเป็นผู้พอใจในการทำ เพื่อเกิดสัมผัสผัสสะสนุกสบายทางกาย.
๘. ความเป็นผู้พอใจในการขยายกิจ ให้โยกโย้โอ้อวดเน้นซ้ำ.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๓๔๓ / ๑๙๓)

คัมภีร์มหาพรรค

ภาค ๒

(พระวินัยปิฎก เล่ม ๕)

แบ่งเป็น ๖ ชั้น

๑. จัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยหน้

พระผู้มีพระภาคประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ กรุงราชคฤห์ พระเจ้าพิมพิสาร จอมทัพแคว้นมคธทรงเรียกประชุมชาวบ้านจำนวนมาก ที่อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ ได้ทรงทราบข่าวว่า บุตรเศรษฐีชื่อโสณโกพิริสะมีขนขึ้นที่พื้นเท้า ก็ทรงใคร่จะได้เห็น จึงตรัสให้ไปเฝ้า พochtพระเนตรแล้วก็ทรงสั่งสอนชาวบ้านเหล่านั้นด้วยเรื่องประโยชน์ปัจจุบัน ตรัสให้เขาเหล่านั้นไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค เพื่อสดับเรื่องประโยชน์ในอนาคต

พระผู้มีพระภาคทรงแสดงอนุปฺพฬิกถา และอริยสัจ ๔ ประการ ชาวบ้านเหล่านั้นได้ปฏิญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยตลอดชีพ ส่วนโสณโกพิริสะขอบวช เมื่อบวชแล้วมีความเพียรพยายามมาก เติบจนจรจนเท้าแตกเลือดไหล พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่าพระโสณโกพิริสะเมื่อยังไม่บวชเคยติดพิน จึงทรงแสดงธรรมให้เดินสายกลางไม่ตึงเกินไป ไม่หย่อนเกินไป เหมือนสายพินที่ซึ่งแต่พอดียอมติดดั่งไฟระเระ พระโสณโกพิริสะปฏิบัติตามก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

ทรงอนุญาตรองเท้าใบไม้

พระผู้มีพระภาคทรงเห็นพระโสณโกพิริสะ เป็นผู้สุขุมลชาติ (ละเอียดอ่อน) ก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าใบไม้ชั้นเดียว พระโสณโกพิริสะเกียงว่า ถ้าวินญาตแก่สงฆ์เป็นการส่วนรวมจึงจะยอมใช้ พระองค์ก็ทรงอนุญาตรองเท้าที่ทำด้วยใบไม้ชั้นเดียว ห้ามใช้ชนิดที่ทำ ๒ - ๓ ชั้น หรือซ้อนหลาย ๆ ชั้น.

ทรงห้ามรองเท้าที่ไม่ควร

ภิกษุฉันพคัศยี่ใช้รองเท้ามีสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคจึงทรงบัญญัติห้ามว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงสวมรองเท้าสีเขียวล้วน สีเหลืองล้วน สีแดงล้วน สีบานเย็นล้วน สีดำล้วน สีแสดล้วน สีชมพูล้วน รูปใดสวม ต้องอาบัติทุกกฏ เธอใช้รองเท้ามีหูสีต่าง ๆ มีผู้ติเตียน ก็ทรงห้ามรองเท้าที่มีหู สีดังที่ห้ามแล้วนั้นอีก เธอยกย้ายไปใช้รองเท้าลักษณะต่าง ๆ เช่น รองเท้าปิดส้น ปิดหลังเท้า รองเท้ายึดหนุ่น มีหูหลาย มีหูงอนคล้ายเขา แกะ, เขาแพะ, หางแมงป่อง, รองเท้าที่เย็บด้วยขนหางนกยูง และที่สวຍงามประดับประดาต่าง ๆ ซึ่งเป็นของที่คฤหัสถ์เขาใช้สอยกัน ก็ทรงห้ามทั้งหมด นอกจากนั้นยังทรงห้ามใช้รองเท้าหนังสัตว์ที่ไม่ควรต่าง ๆ ซึ่งคฤหัสถ์สมัยนั้นใช้กัน เช่น รองเท้าทำด้วยหนังขลิบด้วยหนังราชสีห์, เสือโคร่ง, เสือเหลือง, เสือดาว, หนังนก, หนังแมว, หนังค่าง, หนังนกเค้า รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ขออนุญาตและข้อห้ามเกี่ยวกับรองเท้า

๑. ทรงอนุญาตรองเท้าหลายชั้นที่คนอื่นใช้แล้ว ห้ามที่เป็นของใหม่
๒. ถ้าภิกษุผู้เป็นอาจารย์หรือมีพรรษารุ่นอาจารย์ เป็นอุปัชฌาย์ หรือรุ่นอุปัชฌาย์ไม่สวมรองเท้าเดินจงกรม ห้ามภิกษุสวมรองเท้าเดินจงกรม
๓. ทรงห้ามใช้รองเท้าในวัด ภายหลังทรงอนุญาตให้ใช้ได้ รวมทั้งทรงอนุญาตให้ใช้คบเพลิง, ประทีปและไม้เท้า เพื่อไม่ให้เหยียบหนาม เหยียบต่อ และเพื่อสะดวกในเวลากลางคืน
๔. ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่เท้าเจ็บ, เท้าแตก หรือมีโรคที่เท้า ใช้รองเท้าได้
๕. จะขึ้นเตียง ขึ้นดั่งก็ทรงอนุญาตให้ใช้รองเท้าได้ เพื่อว่าล้างใหม่ ๆ น้ำที่ติดเท้าและผงต่าง ๆ จะได้ไม่ทำให้เตียงตั่งเสียหาย
๖. ห้ามใช้รองเท้าไม้ เพราะมีเสียงดัง

๗. ห้ามใช้รองเท้าทำด้วยใบตาลและใบไม้ เพราะพระที่ยาวขอให้เขาตัดต้นตาลและต้นไม้ที่ยังอ่อน ๆ ทำให้ต้นไม้เหล่านั้นเหี่ยวแห้งไป

๘. ห้ามใช้รองเท้าหญ้าและรองเท้าใบไม้หลายชนิด ตลอดจนรองเท้าทำด้วย เงิน ทอง เพชร พลอย แก้ว และโลหะต่าง ๆ เพราะมัวยุ่งอยู่ด้วยเรื่องรองเท้า ไม่เป็นอันศึกษาทอดทิ้งการประพฤติปฏิบัติ

๙. ทรงอนุญาตเพียงเท้าที่ตรึงติดกับที่ สำหรับใช้ในการถ่ายอุจจาระ, ปัสสาวะ และชำระ

ทั้งหมดนี้หากภิกษุใดล่วงละเมิด ต้องอาบัติทุกกฏ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับโคตัวเมีย

มีเด็กเลี้ยงโคนาโคตัวเมียข้ามลำน้ำอจิรวดี พวกภิกษุฉัพพัคคีย์เที่ยวจับที่เข่าข้าง, หูข้าง, คอข้าง, หางข้าง, ขันชี้หลังข้าง, ถูกต้ององค์กำเนิดแม่โคด้วยจิตกำหนดข้าง, จับลูกโคกดน้ำให้ตายบ้าง มีผู้ติเตียนอื้อฉาว จึงทรงห้ามทำเช่นนั้น ถ้าขึ้นทำ ให้รับอาบัติตามควรแก่กรณี คือถ้ามีจิตกำหนดถูกต้ององค์กำเนิดแม่โครับอาบัติถุลลัจจัย ถูกต้องอวัยวะอื่นอาบัติทุกกฏ ฆ่าลูกโคอาบัติปาจิตตีย์.

ข้อห้ามเกี่ยวกับยานพาหนะเทียมสัตว์

สมัยนั้น พวกภิกษุฉัพพัคคีย์โดยสารยานพาหนะที่เทียมด้วยโคเพศเมีย มีบุรุษเป็นสารถีบ้าง เทียมด้วยโคเพศผู้มีสตรีเป็นสารถีบ้าง คนทั้งหลายตำหนิว่า "เหมือนชายหนุ่มหญิงสาวโดยสารยานพาหนะไปเล่นน้ำ"

ทรงห้ามไปด้วยยานเทียมสัตว์ ต่อมาภิกษุใช้ จึงทรงอนุญาตยานพาหนะที่เทียมโคเพศผู้^๑ ยานพาหนะที่ใช้มีอลากทรงอนุญาตคานหามมีดั่งนั่งและเปลผ้าที่เขาผูกติดกับไม้คาน.

^๑ คนที่ลากยานพาหนะ จะเป็นบุรุษหรือสตรีก็ได้ (วิ. อ. ๓ / ๑๕๓ / ๑๖๔) ภิกษุหนึ่งยานพาหนะเช่นนี้ไม่ต้องอาบัติ.

ข้อห้ามเกี่ยวกับที่นอนสูงใหญ่

ทรงห้ามที่นอนอันสูงใหญ่ ที่มีลักษณะวิจิตรงดงามเป็นของใช้คฤหัสถ์ คือ เตี้ยมีเท้าสูงเกินขนาด มีเท้าเป็นรูปสัตว์ร้าย พรหมชนสัตว์ เครื่องลาดชนแกะ สีขาว หรือชนแกะลายวิจิตร เครื่องลาดยัดนุ่น เครื่องลาดชนแกะขนาดใหญ่ ที่นางพื่อน ๑๖ คนร่ายรำได้ เครื่องลาดบนหลังช้างบนหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดมีเพดาน เครื่องลาดมีหมอน ๒ ข้าง และห้ามใช้หนังสัตว์ขนาดใหญ่ๆ สำหรับปูนั้งหรือนอน เช่น คฤหัสถ์. ภายหลังมีภิกษุต้องการใช้หนังโค และมีผู้ฆ่าโค เพื่อนำหนังมาถวาย จึงทรงห้ามใช้หนังสัตว์ทุกชนิด รูปใดใช้ต้องอาบัติทุกกฏ เว้นไว้แต่นั่งบนของที่คฤหัสถ์เขามีไว้ใช้ แต่ไม่ให้นอนบนนั้น นอกจากนั้น ทรงอนุญาตให้ใช้หนังสัตว์ที่เขาทำเป็นเชือกผูก.

ห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน

ทรงห้ามสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ ทั้งนี้เพราะชาวบ้านพากัน ตีเตียนภิกษุฉุนพัตติย์ที่ทำเช่นนั้นว่า เหมือนคฤหัสถ์ผู้บริโภคมก.

พระโสณกุฎิกัณณะ

โสณกุฎิกัณณะอุบาสก ใครจะบวช จึงไปหาพระมหากัจจายนะ ขอให้ช่วยสงเคราะห์บวชให้ ท่านเห็นว่าลำบากที่จะประพฤติปฏิบัติจึงห้ามไว้ ครั้งที่สองเมื่อขอบวชอีกและเห็นว่าตั้งใจแน่วแน่ จึงยอมบวชเป็นสามเณรให้ และกล่าวจะหาภิกษุประชุมครบ ๑๐ รูป เพื่ออุปสมบทเป็นพระภิกษุ ก็ลำบากยิ่งนัก ต้องรอถึงสามปี เพราะในชนบทนั้นทุกรักษารมีภิกษุน้อย พระโสณกุฎิกัณณะ พอบวชแล้วอยู่จำพรรษาที่อุปัชฌาย์ หลังออกพรรษาแล้วมาเฝ้าพระพุทธเจ้า นำคำขอรับรองของพระมหากัจจายนะเถระผู้เป็นอุปัชฌาย์ มากราบทูลด้วย หลายข้อเกี่ยวกับการผ่อนผันพระวินัยบางประการสำหรับเขตทุรกันดาร.

ข้ออนุญาตสำหรับชนบทชายแดน

๑.ทรงอนุญาตให้อุปสมบทกุลบุตรในชนบทชายแดน (ปัจฉินตชนบท) ทั้งปวง ด้วยภิกษุเพียง ๕ รูป

๒.ทรงกำหนดชนบทภาคกลาง (มัชฌิมชนบท) ดังนี้ คือ

ทิศตะวันออก ภายในแต่มหาสาสนนครเข้ามา

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ ภายในแต่แม่น้ำสัลลวตีเข้ามา

ทิศใต้ ภายในแต่เสตกัณณนิคมเข้ามา

ทิศตะวันตก ภายในแต่หมู่บ้านพราหมณ์ชื้อกณะเข้ามา

ทิศเหนือ ภายในแต่ภูเขาสีรหะเข้ามา

ทั้งหมดนี้รวมในมัชฌิมชนบท พ้นเขตออกไปเป็นปัจฉินตชนบท ทรงอนุญาตให้ภิกษุ ๕ รูปบวชกุลบุตรได้

๓.ทรงอนุญาตให้ใช้ร่องเท้าหลายชั้นในชนบทชายแดนได้ เพราะแผ่นดินขรุขระเป็นระแหง

๔.ทรงอนุญาตให้อาบน้ำได้ประจำ ในปัจฉินตชนบททั้งหมด

๕.ทรงอนุญาตให้ใช้หนังแกะ หนังแพะ หนังเนื้อ เป็นเครื่องลาดได้ ตามที่มีใช้กันอยู่ในเขตชนบทชายแดน

๖.ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมา รับจีวรที่เขาฝากถวายภิกษุอื่นได้ โดยยังไม่ต้องนับวัน トラบเวลาที่ผ้ายังไม่ถึงมือภิกษุนั้น^๑.

^๑ ภิกษุที่รับฝากถวายจีวร ยังมีได้นำจีวรมาถวายจนถึงมือ หรือยังมีได้ส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบว่ามีทายกถวายจีวร ต่อเมื่อภิกษุที่รับฝากถวายจีวรนำมาถวายจนถึงมือ หรือส่งข่าวมาแจ้งให้ทราบ หรือได้ฟังข่าวว่ามีทายกถวายจีวรแล้วแต่นั้น จีวรนั้นเก็บไว้ได้ ๑๐ วัน (วิ. อ. ๓ / ๒๕๙ / ๑๗๒) ตามสิกขาบทที่ ๑ ของจีวรวรรค ในนิสสัคคิยาปจจิตติย.

๒. เกลัชชขันธกะ

หมวดว่าด้วยยา

ทรงอนุญาตเกลัช ๕ และอื่น ๆ

๑. ภิกษุหลายรูปด้วยอาพาธในฤดูสารท* ต้มข้าวยาหรือฉันอาหาร ก้อาเจียนออกจึงชูปผอม พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงอนุญาตเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ให้ฉันได้ทั้งในกาล (ก่อนเที่ยง) และในวิกาล (หลังเที่ยงไป)

๒. ทรงอนุญาตมันเหลวที่เป็นยา คือ มันเหลวหมี ปลาจลาม^๑ มันเหลวหมู มันเหลวลา ที่รับประทานในเวลา เจริญในกาล กรองในกาล แล้วฉันอย่างน้ำมัน ถ้ารับประทานในเวลาวิกาล เจริญในเวลาวิกาล กรองในเวลาวิกาลแล้วฉันมันเหลวนั้น เป็นอาบัติทุกกฏ ๓ ตัว

๓. ทรงอนุญาตให้ฉันมูลเกลัช (ยาที่เป็นหัว หรือเหง้าไม้) เช่น ขมิ้น ขิง เป็นต้น ที่ไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพไม่กำหนดกาล แต่ต้องมีเหตุผลสมควร ถ้าไม่มีเหตุผลสมควร ต้องอาบัติทุกกฏ สำหรับภิกษุผู้อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้หินบดบดได้

๔. ทรงอนุญาตให้ฉันกสาวเกลัช (ยาที่เป็นน้ำฝาดจากต้นไม้) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

๕. ทรงอนุญาตให้ฉันปัทมเกลัช (ใบไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติได้ตลอดชีพ ในเมื่อมีเหตุผลสมควร

* อาพาธในฤดูสารท คือ ไข้เหลือง (หรือโรคดีซ่าน) ที่เกิดในฤดูสารท (ฤดูใบไม้ร่วง) เพราะในฤดูสารทนี้ ภิกษุทั้งหลายเบียดชุมด้วยน้ำฝนบ้าง เติ้นยาโคลนบ้าง แสงแดดแผดกล้าบ้าง (วิ. อ. ๓ / ๒๖๐ / ๑๗๓)

^๑ บางอาจารย์ว่า จะเข้ (สารตุก. ฎีกา. ๓ / ๒๖๒ / ๓๖๗) ฉบับ PALI TEXT SOCIETY แปลว่า จะเข้ (Book of the discipline past 4 P. 271) มหาเวรรคฉบับภาษาพม่าแปลว่า "ปลาโลมา"

๖. ทรงอนุญาตให้ฉันผลเภสัช (ผลไม้ที่เป็นยา) ซึ่งไม่เป็นอาหารโดยปกติ เช่น ตีป्ली สมอ มะขามป้อม ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๗. ทรงอนุญาตให้ฉันชตฺเภสัช (ยางไม้ที่เป็นยา) เช่น มหาหิงคุ์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๘. ทรงอนุญาตโลณเภสัช (เกลือที่เป็นยา) เช่น เกลือสมุทร เกลือสินเธาว์ ได้ตลอดชีพ เมื่อมีเหตุสมควร

๙. ทรงอนุญาตให้ใช้ยาผงในเมื่อเป็นแผลพุพอง หรือกลืนตัวแรง เพื่อมิให้แผลติดจีวร สำหรับภิกษุผู้ไม่อาพาธ ทรงอนุญาตให้ใช้มูลโค (แห้ง) ดิน (แห้ง) และกากเครื่องย้อม ทรงอนุญาตครก สาก และแล่ง (สำหรับร่อนยาผง) และผ้าร่อนยาเพื่อการนี้

๑๐. ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ดิบโลหิตดิบ ในเมื่ออาพาธเนื่องด้วยอมนุญยสัง

๑๑. ทรงอนุญาตยาตา และกลักยาตา สำหรับภิกษุผู้อาพาธเป็นโรคตา แต่ห้ามมิให้ใช้กลักยาตา ที่ทำด้วยเงินทองแบบของคฤหัสถ์ ให้ทำด้วยกระดูกงา ไม้ โลหะ และเปลือกไม้ กับทรงอนุญาตฝาดปิดกลักยาตา และให้ใช้ด้ายพันกันฝาดก กับทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ป้ายยาตา และถุงใส่ไม้ป้ายยาตา รวมทั้งสายสำหรับสะพายคล้องบ่า

๑๒. ทรงอนุญาตให้น้ำมันที่ศีรษะ เมื่อเป็นโรคร้อนศีรษะ และอนุญาตให้หนัตถุยา และกล้องยานัตถุ แต่กล้องยานัตถุ ห้ามทำด้วยเงิน ทอง หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตกล้องยานัตถุที่มีหลอดคู่ ทรงอนุญาตให้สุดคว้น (ของยา) ทางจมูก, ทรงอนุญาตกล้องยาสูบ (ที่ใช้รักษาโรค) แต่ไม่ให้ใช้กล้องที่ทำด้วยทอง เงิน หรือทองคำแบบคฤหัสถ์ ทรงอนุญาตให้มีเครื่องปิด กล้องยาสูบ เพื่อกันสัตว์เข้าไปข้างใน ถุงและเชือกผูกเป็นสายสะพาย

๑๓. ทรงอนุญาตให้เคี้ยวน้ำมัน (ทำยา) และอนุญาตให้เติมน้ำเมาลงในน้ำมันที่จะทำยาได้ โดยมีเงื่อนไขว่า น้ำเมาที่ใส่นั้นต้องไม่ปรากฏสี กลิ่น และรส ถ้าเจือน้ำเมามากไปทรงอนุญาตให้เก็บไว้เป็นยาทา ทรงอนุญาตภาชนะสำหรับใส่น้ำมันที่ทำด้วยโลหะ หรือผลไม้ ทรงอนุญาตการทำให้เหล็้อออก ตั้งแต่อย่างธรรมดาถึงอย่างเข้ากระโجم โดยมีเถาตัมไปต้วยายอยู่ในนั้น และอ่างน้ำ

๑๔. ทรงอนุญาตให้นำเลือดออกด้วยใช้เขาควายดูด

๑๕. ทรงอนุญาตยาทาเท้า เมื่อเท้าแตก และอนุญาตให้ปรุยาทาเท้าได้

๑๖. ทรงอนุญาตการผ่าฝี และอนุญาตกระบวนการทั้งปวงที่เนื่องด้วยแผลผ่าตัดนั้น คือน้ำฟาด งามบด ยาพอก ผ้าพันแผล ล้างแผลด้วยน้ำแปง เมล็ดผักกาด รมด้วยควิน ใช้ก้อนเกลือตัดเนื้องอก น้ำมันทาแผล

๑๗. ทรงอนุญาตยา ๔ ชนิด ในขณะที่ถูกงูหรือสัตว์มีพิษกัด คือ มูตร (ปัสสาวะ) อุจ (อุจจาระ) ขี้เถาและดินในขณะที่รีบด่วนเช่นนั้น ถ้าไม่มีคนทำให้งูให้ถือเอาและฉินได้เอง ไม่ต้องอาบัติ

๑๘. ทรงอนุญาตยา และ อาหารอ่อนบางอย่าง ตามสมควรแก่โรคและความต้องการที่จำเป็น เช่น ตีมน้ำที่ละลายจากดินผาลไถ เมื่ออาพาธโดยยาแผด^๑ น้ำต่างจากขี้เถาของข้าวสุกเผา แก่โรคท้องผูก สมอดองน้ำมันโค แก่โรคผอมเหลือง^๒ การทาตัวด้วยของหอม แก่โรคผิวหนัง ยาถ่าย แก่ผดผื่นขึ้นตามตัว น้ำข้าวใส น้ำถั่วต้มที่ไม่ข้น น้ำถั่วต้มที่ข้นเล็กน้อย น้ำเนื้อต้ม เป็นการผ่อนผันให้เหมาะแก่อาพาธ.

ห้ามเก็บเภสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน

พระเจ้าพิมพิสาร มีพระราชประสงค์จะถวายคนทำงานวัด แก่พระปิลินทวัจฉะ ก็ทรงอนุญาตให้มีคนวัดได้ มนุษย์ทั้งหลายพากันเลื่อมใส พระปิลินทวัจฉะในฐานะมีอำนาจจิตสูงใช้อำนาจจิตได้หลายอย่าง พากันถวายเภสัช ๕ คือ เนยใส, เนยข้น, น้ำมัน, น้ำผึ้ง, น้ำอ้อยเป็นอันมาก ท่านก็แบ่งถวายภิกษุผู้เป็นบริษัทยของท่าน ภิกษุเหล่านั้นก็เก็บของเหล่านั้นใส่ผ้ากรองบ้าง ใส่ถุงบ้างแขวนไว้บ้าง พาดที่หน้าต่างบ้าง มีเหฺนรบกวนมาก เป็นที่ติเตียนของคนทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงทราบจึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุรับเภสัช ๕ จะเก็บไว้บริโภคได้ไม่เกิน ๗ วัน ถ้าล่วงกำหนดนั้นไปให้ปรับอาบัตินิสสัคคียปาจิตตีย์.

^๑ อาพาธโดยยาแผด แปลมาจากบาลีว่า “ฆรทินนาพาโร” หมายถึงโรค ที่เกิดขึ้นเพราะน้ำหรือยาที่หญิงแม่เรือนให้ซึ่งดื่มกินเข้าไปแล้ว จะตกอยู่ในอำนาจของหญิงนั้น (วิ. อ. ๓ / ๒๖๔ / ๑๗๕, สารตต. ฎีกา ๓ / ๒๖๔)

^๒ โรคผอมเหลือง คือ โรคดีซ่าน

ทรงอนุญาตของฉันทบางอย่าง

พระกัณหาเรวตเห็นเขาสสมแบ่งบ้าง ถ้ำบ้าง ลงในบงน้ำอ้อย ยำเกรงอยู่ว่า “น้ำอ้อยบงเจืออามิสเป็นของไม่ควรในเวลาวิกาล” พร้อมด้วยบริษัท ไม่นับน้ำอ้อยบง ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงทรงสอบถามว่า ชาวบ้านเขาสสมของดังกล่าวเพื่ออะไร ภิกษุกราบทูลว่า “เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น” จึงทรงรับสั่งว่า “ถ้าเขาสสมแบ่งบ้าง ถ้ำบ้างลงในน้ำอ้อยบง เพื่อให้เนื้อน้ำอ้อยเกาะกันแน่น น้ำอ้อยบงนั้นคงเป็นน้ำอ้อยบงเหมือนเดิม เราอนุญาตให้ฉันทน้ำอ้อยบงได้ตามสบาย” และทรงอนุญาตให้ฉันทข้าวที่ต้มสุกแล้วแต่ยังงอกได้ในกาล อนุญาตให้ฉันทยาโลณโสวีระกะ^๙ แก่ภิกษุผู้อาพาธ แต่ผู้ไม่อาพาธต้องเจียน้ำฉันทอย่างปานะ.

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคทรงอาพาธด้วยโรคลมในท้อง พระอานนท์ของาถ้วเขียวด้วยตนเอง เก็บค้างคืนไว้ในที่อยู่ แล้วต้มเองในที่อยู่ แล้วถวายพระผู้มีพระภาค เมื่อทรงทราบจึงตรัสห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ ห้ามหุงต้มอาหารในที่อยู่ และห้ามหุงต้มเอง ผู้ล่วงละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ แต่การย่นของที่สุกแล้ว อนุญาตให้ทำได้ ต่อมาเกิดข้าวยากในกรุงราชคฤห์ ทรงอนุญาตให้เก็บอาหารไว้ค้างคืนในที่อยู่ ให้หุงต้มอาหารในที่อยู่ ให้หุงต้มเองได้ (แต่เมื่อบ้านเมืองกลับสู่สภาพปกติ ก็ทรงห้ามการเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ เป็นต้นนั้นอีก หน้า ๒๕๑)

อนึ่งทรงอนุญาตว่า (ในการเดินทางไกล) เห็นผลไม้ตกอยู่ ถ้าไม่มีกบปียการก^{๑๐} ก็ให้เก็บนำไปเอง ต่อเมื่อพบกับปียการกจึงให้วางบนพื้นดิน ให้เขาจัดถวายให้ฉันทได้ ทรงอนุญาตให้รับประเคนผลไม้ที่เก็บมาเองได้ (ข้อนี้ ต่อมาก็ทรงยกเลิกเช่นเดียวกับเรื่องการเก็บอาหารในที่อยู่ หน้า ๒๕๒).

^๙ ยาตองโลณโสวีระกะ ได้แก่ยาที่ปรุงด้วยส่วนประกอบนานาชนิด เช่น มะขามป้อมสด สมอพิเภก ธัญชาติทุกชนิด ถั่วเขียว ข้าวสุก ผลกล้วย หน่อหวาย การระเกด อินทผลัม หน่อไม้ปลา เนื้อ น้ำผึ้ง น้ำอ้อย เกลือ โดยใส่เครื่องยาเหล่านี้ในหม้อปิดฝาปิดสนิท เก็บคองไว้ ๑ - ๓ วัน เมื่อยานี้สุกได้ที่แล้ว จะมีรสและสีเหมือนผลหว่า เป็นยานกัโรคลม โรคไอ โรคผอมเหลือง (ดีข่าน) โรคจิตสิดง เป็นต้น ในภายหลังกัต คือเที่ยงวันไปก็ฉันได้ (วิ. ธ. ๑ / ๑๔๒ / ๕๑๘)

^{๑๐} กบปียการก หมายถึง ผู้ทำหน้าที่จัดของที่สมควรแก่ภิกษุบริโภคน, ผู้ปฏิบัติภิกษุ, ศิษย์พระ (พจนานุกรมพุทธศาสนา)

ทรงอนุญาตเรื่องการฉันหลายข้อ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุที่ฉันเสร็จแล้ว ห้ามกัดแล้ว ฉันอาหารที่เป็นเดน ซึ่งนำมาจากบ้านเจ้าภาพได้ (คือ ทรงห้ามไว้ในสิกขาบทที่ ๕ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ แต่ทรงบัญญัติเพิ่มเติมว่า ถ้าเจ้าภาพนำมาถวาย ที่วัดอีกให้ฉันได้) อนึ่งถ้าเขา ถวายไว้ก่อนเวลาอาหาร และถ้าของนั้นเป็นของป่า ของเกิดในสระ ก็ทรงอนุญาต ให้ฉันได้ (ข้ออนุญาตเหล่านี้ทุกข้อต่อมาก็ทรงยกเลิก ดูหน้า ๒๕๒) อนึ่งผลไม้ ที่ใช้เพาะพันธุ์ไม่ได้ หรือที่ปล่อนเมล็ดออกแล้วไม่มีใครทำให้ควร (กบปียะ, ตูรายละเอียดสมณกัมปะหน้า ๔๑๗) ก็ทรงอนุญาตให้ฉันได้.

ทรงห้ามทำการผ่าตัดหรือผูกมัดที่ทวารหนัก

ทรงห้ามผ่าตัดหรือผูกมัดด้วยหนังหรือผ้า ภายในบริเวณ ๒ นิ้ว โดยรอบ ทวารหนัก เพราะในที่แคบผิวเนื้ออ่อน แผลหายยาก ผ่าตัดลำบาก ผู้ฝ่าฝืนต้อง อาบัติถุลลัจจัย (เกี่ยวกับริดสีดวงทวาร).

ทรงห้ามฉันเนื้อที่ไม่ควร

๑. ทรงห้ามฉันเนื้อมนุษย์ ผู้ฉันต้องอาบัติถุลลัจจัย ภิกษุจะฉันเนื้อสัตว์ ต้องพิจารณาก่อน ขึ้นฉันทั้งไม่พิจารณา ต้องอาบัติทุกกฏ.
๒. ทรงห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่ไม่สมควรอีก ๙ ชนิด คือ เนื้อช้าง, เนื้อม้า, เนื้อสุนัข, เนื้องู, เนื้อราชสีห์, เนื้อเสือโคร่ง, เนื้อเสือเหลือง, เนื้อหมี และเนื้อเสือดาว.

ทรงอนุญาตและไม่อนุญาตของฉันบางอย่าง

๑. ทรงอนุญาตข้าวยาคุ [ทำด้วยเมล็ดข้าวอ่อนตำแล้วคั้นเอาน้ำเคี่ยว กับน้ำตาล (พจนานุกรมไทยฯ)] และขนมหวาน ทรงสรรเสริญข้าวยาคุว่า

มีอาณิสงส์มาก

๒. ตรัสว่า ภิกษุอันทายกนิมนต์ไว้แห่งอื่น ไม่พึงฉันยาคุที่แขนของผู้อื่น รูปใดฉันพึงปรับอาบัติตามธรรม(ปรับปาจิตติยเพราะฉันปรมปรโภชน ดูหน้า๑๑๖)

๓. ทรงแสดงธรรมโปรดเวลัฏฐะ กัจจายนะ ผู้ถวายบิณฑบาตแก่ภิกษุทั้งหลาย ให้ได้ดวงตาเห็นธรรมปฎิญาณตนเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต ต่อมาทรงปรารภเรื่องบิณฑบาตถวายใหภิกษุที่ป่วยเป็นไข้ฉันได้ แต่ภิกษุผู้ไม่เป็นไข้ ให้ละลายน้ำฉัน.

เสด็จแสดงธรรมที่ปาฏลิกามและโกฏิกาม

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงราชคฤห์ไปยังปาฏลิกาม ทรงแสดงธรรมโปรดอุบาสกชาวปาฏลิกามผู้ถวายอาคารที่พัก เรื่องโทษแห่งศีลวิบัติของผู้ทุศีล และอาณิสงส์แห่งศีลสัมปทาของผู้มีศีล คือ

๑. ย่อมได้โภคะทรัพย์ ซึ่งมีความไม่เบียดเบียนเป็นเหตุ
๒. กิตติศัพท์อันดีงามย่อมกระฉ่อนไป
๓. เข้าไปบริษัทใด ย่อมแก้แล้วกล้าไม่เก้อเขิน
๔. ย่อมไม่หลงลืมสติตาย
๕. หลังจากตายแล้วย่อมไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์

มหาอำมาตย์แห่งมคธ ชื่อสุนิรวัสสการะ นิมนต์พระพุทธเจ้าพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์เพื่อฉันภัตตาหาร เสร็จแล้วพระผู้มีพระภาคเสด็จข้ามแม่น้ำคงคาไปยังโกฏิกาม ทรงแสดงธรรมเรื่องอริยสัจ ๔.

นางอัมพปาลีถวายปามะม่วง

นางอัมพปาลี ได้เดินทางโดยขบวนยานจากกรุงเวสาลี ไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงโกฏิกาม แล้วนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น คณะกษัตริย์ลิจฉวีแห่งกรุงเวสาลีก็เดินทางไปโกฏิกาม เพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า กราบทูลนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น แต่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงรับนิมนต์ของนางอัมพปาลีไว้ก่อนแล้ว

คณะภิกษุत्रीลิจฉวีขอร้องนางให้พวกตนได้ถวายก่อน นางไม่ยอม ในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า และพระภิกษุสงฆ์เสร็จแล้ว จึงกราบทูลถวายปามะม่วงให้เป็นสังฆาราม.

สีหเสนาบตีเปลี่ยนศาสนา

สีหเสนาบตีเป็นสาวกของนิครนถ์ ได้ฟังพวกภิกษุत्रीลิจฉวีสรรเสริญคุณพระรัตนตรัยก็ใคร่จะไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า เมื่อจะไปก็ปรึกษากับอาจารย์นิครนถนาฏบุตร ก็ถูกห้ามปรามถึง ๓ ครั้ง ในที่สุดได้ตัดสินใจไปเฝ้าโดยไม่บอกอาจารย์ เมื่อไปเฝ้ากราบทูลถามถึงข้อที่มีคนกล่าวหาพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งได้ทรงชี้แจงโดยละเอียดแล้ว ทรงแสดงธรรมโปรด สีหเสนาบตีได้ดวงตาเห็นธรรม และได้นิมนต์ฉันภัตตาหารในวันรุ่งขึ้น พวกนิครนถ์เที่ยวพูดว่าสีหเสนาบตีฆ่าสัตว์มาทำเป็นอาหารเลี้ยงพระ พระสมณโคตมรู้อยู่ก็ยังไม่ฉันเนื้อสัตว์นั้น สีหเสนาบตีได้ทราบก็ปฏิเสธว่าไม่เป็นความจริง แล้วก็ถวายอาหารแด่พระผู้มีพระภาคเจ้า พร้อมทั้งภิกษุสงฆ์ต่อไปจนเสร็จ

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามฉันเนื้อสัตว์ที่เขา(ฆ่า)ทำจำเพาะภิกษุ ทรงปรับอาบัติทุกกฎ และทรงอนุญาตปลาและเนื้อที่บริสุทธิ์โดยเงื่อนไข ๓ ประการ คือ ไม่ได้เห็น, ไม่ได้ยิน, ไม่ได้รังเกียจ.

ทรงถอนข้ออนุญาตสำหรับยามข้าวยาก

ต่อมากรุงเวสาลีสมบูรณ์บริบูรณ์ขึ้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงถอนข้ออนุญาตที่ประทานไว้ในสมัยข้าวยาก เป็นอันกลับห้ามต่อไป คือ

ห้ามเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่, (อันโตฎฐะ)

ห้ามหุงต้มในที่อยู่, (อันโตปักกะ)

ห้ามหุงต้มด้วยตนเอง, (สามปักกะ)

ห้ามฉันผลไม้ที่เก็บมาเองโดยหาคนประเคนที่หลัง คือ จับต้องแล้ว
รับประเคนใหม่ (อุคคหิตปฏิคคหิตกะ)

๔ ข้อนี้ ปรับอาบัติทุกกฎแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามฉันอาหารที่ฉันจนเสร็จ บอกไม่รับของที่เขาจะถวายเพิ่มแล้ว
กลับฉันของที่เขานำมาถวายจากบ้านเจ้าภาพอีก (ตโตนีหฺมกะ) อาหารที่รับ
ประเคนไว้ก่อนเวลาอาหาร (ปุเรภักตปฏิคคหิตกะ) หรืออาหารที่เกิดในป่า
(วณฺเฑาะ) ในสระน้ำ (โปกขรฺวณฺเฑาะ) เช่น ผลไม้ เหง้าบัว ซึ่งเป็นอาหารไม่เป็นเดน
ให้ปรับอาบัติแก่ผู้บริโภคตามควร*

ทรงอนุญาตที่เก็บอาหาร

มีผู้นำของที่เป็นอาหาร เช่น เกลือ, น้ำมัน, ข้าวสาร, ของเคี้ยว (ผลไม้)
มาถวาย พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตกบปียญฺมิ คือที่เก็บของที่สมควร
โดยให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ โดยทรงระบุกบปียญฺมิ ๔ ชนิด คือ

๑. อุตสวานันติกา กบปียญฺมิที่ประกาศให้รู้กันแต่เริ่มสร้าง
๒. โคนิสาทิกา^๒ กบปียญฺมิเคลื่อนที่ได้
๓. คหปติกา เรือนที่คฤหบดีถวายเป็นกบปียญฺมิ (สงฆ์สวดประกาศ)
๔. สัมมติกา กบปียญฺมิที่สงฆ์สมมติ คือสวดประกาศเป็นการสงฆ์
ทรงห้ามภิกษุใช้กบปียญฺมิที่สงฆ์สมมติไว้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฎ

ทรงแสดงธรรมโปรดเมณฑกคฤหบดี

พระผู้มีพระภาคเสด็จจากกรุงไพศาลี ไปยังภัททิยนคร ประทับ ณ
ชาติยารวัน ณ ที่นั้น เมณฑกคฤหบดี (ผู้เป็นเศรษฐี) ได้ไปเฝ้า ได้สดับพระธรรม
เทศนาได้ดวงตาเห็นธรรมแล้ว ก็นิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อฉันเสร็จแล้ว

* ปรับอาบัติปาจิตตีย์ เพราะเคี้ยวฉันของที่ไม่เป็นเดนหลังห้ามภัตแล้ว ตามความในสิกขาบทที่ ๕ แห่งโภชนวรรค

^๒ โคนิสาทิกา แปลว่า กบปียญฺมิเหมือนกับโคจ่อม ได้แก่ สถานที่ไม่มีรั้วล้อม แบ่งออกเป็น ๒ ประเภท คือ
วัดที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า อารามโคนิสาทิกา กุฎีที่ไม่มีรั้วล้อม เรียกว่า วิหารโคนิสาทิกา โดยความก็คือ เรือนครัวเล็กๆ
ที่ไม่ลงหลักปักฐานมั่นคง สามารถเคลื่อนย้ายได้ (วิ. อ. ๓ / ๒๔๕ / ๑๔๒ - ๑๔๓)

พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดงธรรมโปรดครอบครัว พร้อมทั้งทาสของเมณฑก ให้ได้ดวงตาเห็นธรรม ทุกคนปฎิญาณตนถึงพระรัตนตรัยเป็นสรณะตลอดชีวิต.

ทรงอนุญาตตามที่เมณฑกคฤหบดีขอร้อง

เมณฑกคฤหบดีทราบบว่า พระผู้มีพระภาคจะเสด็จเดินทางไกลไป อังคุดตราบะ ซึ่งเป็นหนทางกันดาร อัดคัตน้ำ อัดคัตอาหาร จึงกราบทูลขอร้อง ให้ทรงอนุญาตเสบียง จึงทรงอนุญาต ดังต่อไปนี้

๑. ทรงอนุญาตปัจจุโครส ๕ คือ นมสด, นมส้ม, เบรียง, เนยข้น, เนยใส

๒. ทรงอนุญาตให้แสวงหาเสบียงเดินทางได้ คือ ข้าวสาร, ถั่วเขียว, ถั่วราชมาส, เกลือ, น้ำอ้อยบ, น้ำมัน, เนยใส ตามความต้องการ

๓. ตรัสว่า “มียูภิกษุทั้งหลาย ชาวบ้านที่มีศรัทธาเลื่อมใส เขามอบเงิน ทองไว้ในมือกับปัยการกสั่งว่า สิ่งใดควรแก่พระผู้เป็นเจ้า ขอท่านจงถวายสิ่งนั้น ด้วยกับปัยภณห์นี้. ตูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ยินดีของอันเป็น กับปัยะจากกับปัยภณห์นั้นได้ แต่เราได้กล่าวว่า พึงยินดี พึงแสวงหาทอง และเงิน โดยปริยายไร ๆ เลย.

ทรงอนุญาตน้ำอัฐฐพาน (น้ำดื่ม ๘ อย่าง)

ณ ตำบลอาปนยะ ทรงปรารภคำของเกณิยะชฎิล ผู้ปรุงน้ำปานะมาถวาย จึงทรงอนุญาตน้ำปานะ ๘ อย่าง คือ ๑. น้ำมะม่วง ๒. น้ำชมพูหรือน้ำหว่า ๓. น้ำกล้วยมีเมล็ด ๔. น้ำกล้วยไม่มีเมล็ด ๕. น้ำมะขาง ๖. น้ำลูกจันทน์หรืออุ้ง ๗. น้ำเหง้าบัว ๘. น้ำมะปรางหรือลิ้นจี่ ทรงอนุญาตน้ำจากผลไม้ทุกชนิด^๑ เว้นแต่ รสแห่งธัญญผล^๒ ทรงอนุญาตน้ำจากใบไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำฝักทอง ทรงอนุญาต น้ำจากดอกไม้ทุกชนิด เว้นแต่น้ำดอกมะขาง และทรงอนุญาตน้ำอ้อยสด.

^๑ “มหาผล ๘ อย่าง คือ ผลตาล มะพร้าว ขนุน สาเก น้ำเต้า พักเขียว แตงไทย แตงโม พักทอง เป็นอันทรงห้าม และอปรัตนธาดินนั้น ไม่ได้ทรงห้ามไว้ก็จริง ถึงกระนั้น ย่อมเข้ากับสิ่งที่ป็นอกกับปัยะ, เพราะเหตุนั้น จึงไม่ควรในปัจฉกัต” (วิ.อ.)

^๒ ธัญญผล ได้แก่ สาลิ(ข้าวสาลี), วิหิ(ข้าวเจ้า), ยโว(ข้าวเหนียว), โคธโม(ข้าวละมาน), กงคฺ(ข้าวฟ่าง), วรโก(ลูกเดือย), กุทฺฐโก(หญ้ากับแก่) (พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๓ / ๑๗๓ / ๑๐๖)

ทรงอนุญาตผักและของเคี้ยวที่ทำด้วยแปง

ณ เมืองกุสินารา ทรงปรารภคำของมัลลกะษัตริย์ชื่อโรหะผู้เคยเป็นสหายของพระอานนท์ ทรงอนุญาตให้ภิกษุฉันผักและของฉุนที่ทำด้วยแปงทุกชนิด (เฉพาะก่อนเที่ยง).

ทรงห้ามและทรงอนุญาตอื่นอีก

ณ ตำบลลาดุมมา ทรงปรารภการกระทำของภิกษุผู้บวชเมื่อแก่ ซึ่งเคยเป็นช่างตัดผม ทราบข่าวว่าพระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังเสด็จมาพร้อมด้วยสงฆ์หมู่ใหญ่ จึงสั่งให้บุตรชาย ๒ คน ถือเครื่องมือตัดผมโกนผมกับทะนานและถุงเที่ยวไปตัดและโกนผมตามบ้านเรือนทุกแห่ง แลกเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้าง ชาวบ้านเห็นเด็กสองคนนั้นพูดจาอ่อนหวาน มีไหวพริบดี แม่ผู้ที่ไม่ประสงค์จะให้ตัดและโกนผม ก็ให้ตัดให้โกนผมถึงให้ตัดให้โกนผม แล้วก็ให้ค่าแรงมาก เป็นอันว่าเด็กทั้งสองคนนั้นเก็บรวบรวมเกลือบ้าง น้ำมันบ้าง ข้าวสารบ้าง ของขบฉันบ้างได้เป็นอันมาก.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเสด็จจาริกโดยลำดับ เสด็จถึงอาตุมานครแล้ว ทราบว่าพระองค์ประทับอยู่ที่กุสาคารเขตอาตุมานครนั้น พระภิกษุเหล่านั้นให้คนตกแต่งข้าวยาคุเป็นอันมาก โดยผ่านราตรีนั้นน้อมถวายพระผู้มีพระภาค

ครั้งนั้น พระผู้มีพระภาคได้ตรัสถามพระภิกษุรูปนั้นว่า ข้าวยาคุนี้เธอได้มาจากไหน ? พระภิกษุนั้นก็กราบทูลเรื่องนั้นให้ทรงทราบทุกประการ.

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนว่า การกระทำของเธอนั้นไม่เหมาะ ไม่สมควร ไม่ควร ไม่ใช่กิจของสมณะ ใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ ไฉนเธอบวชแล้วจึงได้ชักจูงทากในสิ่งอันไม่ควรเล่า การกระทำของเธอนั้น ไม่เป็นไปเพื่อความเลื่อมใสของชุมชนที่ยังไม่เลื่อมใส

ครั้นแล้วจึงทรงห้ามมิให้ชักชวนบุคคลไปในทางไม่สมควร กับห้ามมิให้ภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมเก็บรักษาเครื่องตัดโกนผม ไว้สำหรับตัว รูปใดเก็บรักษาไว้ต้องอาบัติทุกกฏ.

ณ กรุงสาวัตถีทรงอนุญาตของฉันทผลไม้ทุกชนิด พืชของสงฆ์
ที่เพาะปลูกในที่ของบุคคล และพืชของบุคคลที่เพาะปลูกในที่ของสงฆ์
ให้แบ่งส่วนแล้วบริโภคได้.

ทรงแนะนำข้อตัดสินวินัย ว่าด้วยมหาปเทศ ๔

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายเกิดความยำเกรงอยู่ในข้อบัญญัติบางอย่างว่า
สิ่งใดที่ทรงอนุญาต สิ่งใดไม่ทรงอนุญาต พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า

๑. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่**ไม่ควร** ขัดกับสิ่งที่**ควร** สิ่งนั้น**ไม่ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๒. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งที่เราไม่ได้ห้ามไว้ว่า **สิ่งนี้ไม่ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่**ควร** ขัดกับสิ่งที่**ไม่ควร** สิ่งนั้น**ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๓. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่**ไม่ควร** ขัดกับสิ่งที่**ควร** สิ่งนั้น**ไม่ควร** แก่เธอทั้งหลาย

๔. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดที่เราไม่ได้อนุญาตไว้ว่า **สิ่งนี้ควร** หากสิ่งนั้น
เข้ากับสิ่งที่**ควร** ขัดกับสิ่งที่**ไม่ควร** สิ่งนั้น**ควร** แก่เธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลายได้มีความปริวิตก การที่กาลิกระคนกัน จึงตรัสว่าดังนี้:-

- ๑...ยามกาลิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาลไม่ควรในวิกาล
๒. สัตตหาลิกะคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรในกาลไม่ควรในวิกาล
๓. ยาวชีวิกระคนกับยาวกาลิกที่รับประเคนในวันนั้น ควรในกาล ไม่ควรในวิกาล
๔. สัตตหาลิกะคนยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
๕. ยาวชีวิกระคนกับยามกาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรชั่วยามล่วงยามแล้วไม่ควร
๖. ยาวชีวิกระคนกับสัตตหาลิกที่รับประเคนในวันนั้นควรตลอด๗วันล่วง๗วันแล้วไม่ควร

^๑ กาลิก แปลว่า เนื่องด้วยกาล, ขึ้นกับกาล, ของจะกลืนกินให้ล่วงล้าออกไป ซึ่งพระวินัยบัญญัติให้ภิกษุรับเก็บไว้
และฉันได้ภายในเวลาที่กำหนด จำแนกเป็น ๔ อย่าง คือ

๑. ยาวกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่วเวลาเช้าถึงเที่ยงของวันนั้น เช่น ข้าว ปลา เนื้อ ผัก ผลไม้ นม นมสับ ขนมน
๒. ยามกาลิก ของรับประเคนไว้และฉันได้ชั่ววันหนึ่งกับคืนหนึ่ง ได้แก่ ปานะ คือ น้ำผลไม้ที่ทรงอนุญาต
๓. สัตตหาลิก ของรับประเคนไว้แล้ว ฉันได้ภายใน ๗ วัน ได้แก่ เกสข ๕ คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย
๔. ยาวชีวิก ของรับประเคนแล้วฉันได้ตลอดไปไม่จำกัดเวลาได้แก่ของที่ปรุงเป็นยา(ยาชีวิกไม่เป็นกาลิก แต่มีเข้าด้วยไตรปิฎก)

๓. กฐินชั้นชกะ

หมวดว่าด้วยกฐิน

สมัยนั้นพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เขตวัน กรุงสาวัตถี ภิกษุชาวเมืองปาฐะยยะ* ๓๐ รูป ซึ่งเป็นผู้ถือการอยู่ป่า, การเที่ยววิภงสาต, นุ่งห่มผ้าบังสุกุล (ผ้าเก็บตกมาปะติดปะต่อทำเป็นจีวร) และใช้จีวร ๓ ผืนเป็นวัตรเดินทางจะมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค เหลือระยะทางอีก ๖ โยชน์ (๙๖ กิโลเมตร) ถึงวันเข้าพรรษา ต้องจำใจจำพรรษาอยู่ในเมืองสาเกต มีความระลึกถึงพระบรมศาสดา เมื่อออกพรรษาแล้วฝนยังตกอยู่ แผ่นดินยังชุ่มชื้นด้วยน้ำเป็นหล่มเลนได้เดินทางมาเข้าเฝ้าด้วยจีวรที่ชุ่มชื้นด้วยน้ำเหน็ดเหนื่อย ทรงปรารภเหตุนี้ จึงทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้จำพรรษาแล้วกรานกฐินได้^๑.

อานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐิน^๒

ทรงแสดงอานิสงส์ ๕ ของภิกษุผู้ได้กรานกฐินคือ

๑. ไปไหนไม่ต้องบอกลาภิกษุอื่น
(ตามความในสิกขาบทที่ ๖ อเจลกวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)
๒. ไปไหนไม่ต้องนำไตรจีวรไปครบสำรับ
(ตามสิกขาบทที่ ๒ จีวรวรรค นิสัคคิยกัณฑ์)

* เมืองปาฐะยยะ ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกแคว้นโกศล คำว่า “ปาฐะยยะ” เป็นชื่อของพระภิกษุผู้ถือวัตรทั้งหลาย ซึ่งเป็นพี่น้องร่วมบิดาเดียวกับพระเจ้าโกศล ในบรรดาท่านเหล่านั้น ผู้เป็นพี่ใหญ่เป็นพระอนุคามี คนที่เป็นน้องสุดท้องเป็นพระโสดาบัน ไม่มีใครเป็นพระอรหันต์หรือปุถุชน (วิ. อ. ๓ / ๓๐๖ / ๑๙๑) ว่า “ปาฐะยยะ” ก็มี

^๒ กรานกฐิน เป็นวิธีร่วมกันตัดเย็บจีวรผืนใดผืนหนึ่ง โดยขึ้นไม้กฐิน (ไม้สะดึง) แล้วเอาผ้าที่จะเย็บเป็นจีวรเข้าซึ่งที่ไม้กฐินเย็บซ่อมเสร็จแล้ว ร่วมใจกันยกจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งในนามสงฆ์ ภิกษุที่เหลือร่วมอนุโมทนา เรียกว่า “กรานกฐิน”

^๓ คือทรงผ่อนผันวินัยบางอย่างเพื่อความสะดวกในการทำจีวร เป็นระยะเวลา ๔ เดือน รวมกับอานิสงส์การจำพรรษา ๑ เดือน เป็น ๕ เดือน (อานิสงส์จำพรรษากับอานิสงส์กฐินเหมือนกัน เพียงแต่ถ้าได้กรานกฐินด้วยก็จะเพิ่มเวลาอานิสงส์ออกไปอีก)

๓. จันณโกชณะ คือจันอาหารรวมกลุ่มกันได้
(ตามสิกขาบทที่ ๒ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์)^๓
๔. เก็บจีวรไว้ได้ตามต้องการโดยไม่ต้องวิกัป คือทำให้เป็น ๒ เจ้าของ
(ตามสิกขาบทที่ ๑ จีวรวรรค นิสสัคคิยกัณฑ์)
๕. ผ้าที่เกิดขึ้นในวัดนั้นเป็นของพวกเธอ
(คือพวกเธอมีสิทธิได้รับส่วนแบ่ง ภิกษุเขตอื่นมากไม่มีสิทธิ).

ทรงอนุญาตให้สวดประกาศการกรานกฐิน

ทรงอนุญาตให้สงฆ์สวดประกาศมอบผ้ากฐิน แก่ภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง โดยให้ตั้งญาติ ๑ ครั้ง สวดประกาศขอความเห็นชอบ ๑ ครั้ง (เรียกว่า ญาติทุติยกรรม มีรายละเอียดวิธีการในภาคผนวก หน้า ๔๗๐).

ทรงแสดงเรื่องกฐินเป็นอันกรานและไม่เป็นอันกราน

ทรงแสดงว่า กฐินไม่เป็นอันกราน ด้วยเพียงสักว่า ชีตประมาณ, ชักผ้า, กะผ้า, ตัดผ้า, เย็บเนา, เย็บ, ทำลูกดุม, ทำรังดุม, ติดอนุวาท^๒, ดามผ้า, ย้อมผ้าเป็นสีหม่น รวมทั้งไม่เป็นอันกรานด้วยผ้าที่ทำนิมิต(ทำเครื่องหมาย) หรือเลียบเคียงให้เขาถวาย, ผ้าเยี่ยมมา, ผ้าเก็บไว้ค้างคืน, ผ้าที่เป็นของต้องสละ (นิสสัคคิย), ผ้าที่ไม่ทำพินทุ^๓, ผ้ามิได้ทำเป็นไตรจีวร, จีวรมันมีขันธ์ต่ำกว่า ๕ ขันธ์^๔ ซึ่งมีมณฑล, ไม่เสร็จในวันนั้น, ไม่ได้ถวายให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง, ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาอนุโมทนากฐินนั้น

^๓ ในสิกขาบทที่ ๓ โภชนวรรค ปาจิตติยกัณฑ์ อนุญาตให้ฉันปรัมปร(โภชนะที่หลัง)ได้ ในคราวที่ถวายจีวรและคราวที่ทำจีวร

^๒ อนุวาท คือ ผ้าขอบจีวรทั้งด้านยาวทั้งด้านกว้าง (วิ. อ. ๓ / ๓๔๕ / ๒๑๗)

^๓ ทำพินทุ คือ การทำผ้าจีวรที่ได้มาใหม่ให้เสียด ด้วยสีเขียว ตม หรือคล้ำที่จีวร เพื่อทำดำนิน ตามสิกขาบทที่ ๔ สุราปานวรรค (ดูรายละเอียดวิธีในภาคผนวกหน้า ๔๐๘)

^๔ จีวรมันมีขันธ์ ๕ คือ จีวรที่ตัดเย็บปรากฏกระหง (ผ้าท่อนหนึ่ง ๆ มีลักษณะเหมือนกระพวงนา มีรูปสี่เหลี่ยม) กระพวงใหญ่ กระพวงเล็ก โดยมีจุดคั่นจุดคั่นนายันระหว่างกระพวงจีวร แบ่งเป็น ๕ กระพวง (ดู วิ. อ. ๓ / ๓๐๘, ๓๔๔ / ๑๙๗, ๒๑๗).

แล้วทรงแสดงว่า กฐินเป็นอันกรานด้วยผ้าใหม่, ผ้าเทียมใหม่, ผ้าเก่า, ผ้าบังสุกุล, ผัตกตามร้านตลาด* และข้อที่มีนัยตรงข้ามกับกฐินไม่เป็นอันกราน.

ข้อกำหนดในการเจาะกฐิน (มาติกา ๘)

ทรงแสดงมาติกา คือแม่บทหรือข้อกำหนดในการเจาะกฐิน^๒ รวม ๘ ประการ คือ:-

๑. เดินทางไปที่อื่นไม่คิดจะกลับมา
๒. ทำจีวรเสร็จแล้ว
๓. ตั้งใจเลิกเรื่องการทำจีวร
๔. จีวรที่กำลังทำอยู่ทำเสียหรือหายเสีย
๕. ด้วยได้ยินข่าว คือ เธอจากไปด้วยคิดจะกลับมาอีก แต่ได้ยินข่าวว่าในวัดที่เธออยู่เขาเลิกทำกันแล้ว
๖. ด้วยหมดหวัง คือหวังว่าจะได้จีวรแต่ก็ไม่สมหวัง
๗. อยู่นอกเขตสีมา คือคิดจะกลับมาที่วัดนั้น จนหมดสมัยของกฐิน
๘. เลิกกฐินพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย คือเมื่อพ้นกำหนด ก็เป็นอันเลิกกฐินร่วมกัน

จากนั้นเป็นคำอธิบายมาติกาทั้ง ๘ ในตอนท้ายได้สรุปเกี่ยวกับปิลิโพธ^๓

๒ ประการ คือ

๑. อาวาสปิลิโพธ ความห่วงใยด้วยวัด (คือตั้งใจจะกลับมาที่วัด)
 ๒. จีวรปิลิโพธ ความห่วงใยด้วยจีวร (คือตั้งใจทำจีวรภายในกำหนด)
- ถ้าหมดปิลิโพธ ก็เป็นอันเลิกกฐิน.

* ผัตกตามร้าน คือ ผ้าเก่าที่ตกอยู่ข้างประตูร้านตลาด ซึ่งมีผู้เก็บมาถวาย (วิ. อ. ๓ / ๓๐๙ / ๑๙๘)

^๒ กฐินเจาะ หมายถึง กฐินเสียหาย ไม่มีอันสงฆ์ ใช้ไม่ได้ ภิกษุหมดโอกาสจะได้ประโยชน์จากกฐิน

^๓ ปิลิโพธ ในทางวินัย หมายถึง ความกังวลที่เป็นเหตุให้กฐินยังไม่เจาะ คือยังรักษาอันสงฆ์กฐินและเขตแห่งจีวรกาลตามกำหนดได้ ถ้าภิกษุหลีกไปโดยคิดว่า “จะไม่กลับมาอีก” จีวรปิลิโพธขาดก่อนในขณะที่ที่อยู่ภายในสีมานั้นเอง อาวาสปิลิโพธ ขาดเมื่อก้าวล่วงสีมาไปแล้ว (วิ. อ. ๓ / ๓๑๑ / ๑๙๘).

๔. จีวรชั้นธกะ

หมวดว่าด้วยจีวร

คหบดีชาวกรุงราชคฤห์ไปเที่ยวเมืองเวสาลี เห็นบ้านเมืองเจริญ และมีหญิงนครโสเภณี นามว่า อัมพปาลี เมื่อกลับไปกรุงราชคฤห์ จึงไปแนะนำให้พระเจ้าพิมพิสารทรงอนุญาตให้มีหญิงนครโสเภณีบ้าง เมื่อทรงอนุญาต จึงหาหญิงสาวงามมา เป็นนางสาละวดีมาเป็นหญิงนครโสเภณีประจำกรุงราชคฤห์ นางตั้งครรภ์ คลอดบุตรเป็นชาย จึงให้นำไปทิ้งยังกองขยะ อภัยราชกุมาร ไปพบจึงให้รับไปเลี้ยงไว้ในวัง เด็กนั้นจึงมีชื่อว่า ชิววก (รอดตาย) โกมารภักจ (พระราชกุมารเลี้ยงไว้) เมื่อชิววกโกมารภักจเติบโต จึงเดินทางไปศึกษาวิชาแพทย์ ณ เมืองตักกสิลา อยู่ ๗ ปี เมื่อสำเร็จแล้วในระหว่างเดินทางกลับก็ได้รักษาภริยา เศรษฐีผู้หนึ่ง ในเมืองสาเกต ซึ่งเป็นโรคปวดศีรษะมา ๗ ปี ด้วยใช้น้ำมัน ให้นัตถ์ทางจมูก ได้ลาภสักการะมาก ก็มาตั้งหลักแหล่งอยู่ในบริเวณที่อยู่ของ อภัยราชกุมาร.

ต่อมาได้รักษาโรคจิตสติดวงทวารของพระเจ้าพิมพิสารหาย ด้วยให้ทายา เพียงครั้งเดียว จึงได้รับแต่งตั้งให้เป็นแพทย์ประจำราชสำนัก และประจำ พระผู้มีพระภาคพร้อมทั้งพระภิกษุสงฆ์.

ต่อมาได้รักษาโรคปวดศีรษะของเศรษฐีผู้หนึ่ง แห่งกรุงราชคฤห์ด้วยการ ผ่าตัดศีรษะ, รักษาโรคเนื้องอกในลำไส้ใหญ่ของบุตรเศรษฐีผู้หนึ่งแห่งกรุง พาราณสีด้วยการผ่าตัดหน้าท้อง, รักษาโรคผอมเหลืองของพระเจ้าจันทัชโชติ แห่งกรุงอุชเชนี ด้วยการถวายยา ให้ทรงดื่มได้ผลดีทุกราย.

ครั้งหลังถวายยาถ่ายแด่พระผู้มีพระภาคโดยไม่ต้องให้เสวย เพียงแต่ อบอุ่นใส่ดอกอบุล ๓ ก้าน แล้วถวายให้พระองค์ทรงสูดดมที่ละก้านก็ได้ผลดี ในที่สุดได้กราบทูลขอรับรองต่อพระผู้มีพระภาค เพื่อให้ภิกษุทั้งหลายรับคหบดีจีวร (คือจีวรที่มีผู้ศรัทธาถวายให้ใช้ สมัยก่อนอนุญาตแต่จีวรที่เก็บเศษผ้ามาปะติดกัน)

ทรงปรารภคำขอของหมอชีวก จึงทรงอนุญาตให้รับคหบดีจิ๋ว หรือภิกษุรูปใดปรารภนาจะใช้จิ๋วที่เก็บเศษผ้าเก็บมาปะติดปะต่อ ที่เรียก บังสกุลจิ๋ว ก็ได้ แต่ทรงสรรเสริญการยินดีปัจจัยตามมีตามได้.

ทรงอนุญาตคหบดีจิ๋ว ๖ ชนิด

สมัยนั้น จิ๋วทั้งชนิดที่มีเนื้อละเอียดและเนื้อหยาบได้เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ภิกษุทั้งหลายสงสัยว่าทรงอนุญาตจิ๋วอะไรบ้าง จึงทรงอนุญาตจิ๋ว ๖ ชนิด คือ

๑. โขมะ (ผ้าเปลือกไม้)	๒. กัปปาสิกะ (ผ้าฝ้าย)
๓. โกเสยยะ (ผ้าไหม)	๔. กัมพล (ผ้าขนสัตว์)
๕. สาณะ (ผ้าป่าน)	๖. ภังคะ (ผ้าที่ทำด้วยของผสมกัน)

ในการแสวงหาผ้าบังสกุลในป่าช้านั้น ทรงอนุญาตให้ ภิกษุผู้ไม่ปรารภนา ก็ต้องให้ส่วนแบ่งแก่ภิกษุพวกที่รอคอย, ภิกษุที่เข้าไปแสวงหาพร้อมกัน หรือนัดกันไป นอกจากกรณีทีกล่าวเหล่านี้แล้ว ภิกษุไม่ปรารภนาก็ไม่ต้องให้ส่วนแบ่ง.

ทรงอนุญาตเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจิ๋ว

เมื่อมนุษย์ทั้งหลายทราบว่า ทรงอนุญาตให้ถวายจิ๋วได้ก็พากันนำมถวายมาก เมื่อจิ๋วมีมากจึงทรงอนุญาตให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้รับจิ๋ว, ภิกษุผู้เก็บจิ๋ว, สมมติเรือนคัล, ภิกษุผู้รักษาเรือนคัล, ภิกษุผู้แจกจิ๋ว (มีรายละเอียดอยู่ในภาคผนวก หน้า ๔๒๐) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ทำหน้าที่เหล่านั้น คือ

๑. ไม่ลำเอียงเพราะชอบ	๒. ไม่ลำเอียงเพราะชัง
๓. ไม่ลำเอียงเพราะหลง	๔. ไม่ลำเอียงเพราะกลัว

๕. รู้จักจิ๋วที่รับแล้วหรือยังไม่ได้รับ, เก็บแล้วหรือยังไม่ได้เก็บ, รักษาแล้วหรือยังไม่รักษา, แจกแล้วหรือยังไม่แจก ตามแต่ลักษณะหน้าที่นั้นๆ

นอกจากนี้ยังทรงบัญญัติว่า ห้ามย้ายที่อยู่เจ้าหน้าที่เรือนคัล ผู้ได้ย้าย

ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงแนะวิธีแจกจีวรว่า ให้คัดผ้าแล้วเฉลี่ยตามจำนวนภิกษุและสามเณร โดยมอบแก่สามเณรครึ่งส่วน แล้วผูกเป็นมัดไว้แจก ให้ผู้ที่จะรับไปรับส่วนของตนได้ก่อน ให้มอบส่วนพิเศษในเมื่อจะให้สิ่งทดแทน ถ้าจีวรไม่พอแจก ให้สมยอมส่วนที่พร่องแล้วจับฉลาก.

ทรงอนุญาตสีย้อมและวิธีการเกี่ยวกับจีวร

ทรงอนุญาตสีย้อมจีวร ๖ ชนิด คือ ที่ทำจาก รากไม้, ลำต้นไม้, เปลือกไม้, ใบไม้, ดอกไม้ และ ผลไม้ และทรงอนุญาตวิธีการและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในการซักย้อมจีวร คือ อนุญาตหม้อต้มน้ำย้อม ผูกตะกร้อกันน้ำล้น กระบวยตักน้ำย้อมอ่างหม้อและรางสำหรับย้อม ราวจีวรสายระเดียง ผูกมุมจีวรตาก ด้ายผูกมุมจีวรทุบซักจีวรด้วยฝ่ามือ.

ทรงอนุญาตวิธีตัดจีวร

ทรงห้ามภิกษุใช้จีวรที่ยังไม่ได้ตัด เพื่อให้จีวรที่ตัดแล้วเสร็จเหมาะสมแก่สมณะและพวกโจรไม่ต้องการ เมื่อเสด็จไปยังทักขิณาคีรี (ภูเขาภาคใต้) ทอดพระเนตรเห็นนาชาวมคธ มีขอบคันและกระทงนา จึงตรัสให้พระอานนท์ลองตัดจีวรเป็นรูปอย่างนั้นดู เมื่อพระอานนท์ทำเสร็จ ทรงสรรเสริญว่าเป็นผู้ฉลาด.

ต่อมาทอดพระเนตรเห็นภิกษุหอบจีวรพะรุงพะรัง ทรงทดลองห่มจีวรประทับอยู่กลางแจ้งในกลางคืนฤดูหนาวดำริว่า กุลบุตรในธรรมวินัยนี้ที่เป็นคนมีปกติหนาวกลัวความหนาวอาจครองชีพอยู่ได้ด้วยผ้า ๓ ผืน จึงทรงบัญญัติให้ใช้จีวร ๓ ผืน (ไตรจีวร) คือผ้าสังฆาฏิ (ผ้าซ้อนนอก) ๒ ชั้น ผ้าห่ม (จีวร) ๑ ชั้น ผ้าถุง (สบง) ๑ ชั้น แล้วทรงอนุญาตให้เก็บจีวรที่เกินจำนวน ๓ ผืนไว้ได้ไม่เกิน ๑๐ วัน ถ้าจะเก็บเกินกว่านั้นให้วิกัป (คือทำให้เป็นของ ๒ เจ้าของ) ต่อมา ทรงอนุญาตว่าถ้าเป็นผ้าเก่าค้างฤดูให้ใช้สังฆาฏิ ๔ ชั้น ผ้าจีวร ๒ ชั้น สบง ๒ ชั้น (เพื่อไม่ให้เห็นช่องขาดปะปะ) อนุญาตผ้าปะชุน, รังคุม และลูกคุม.

ทรงอนุญาตคำขอ ๘ ประการของนางวิสาขา

นางวิสาขาปรารถนาจะถวายความสะดวกแก่พระภิกษุสงฆ์ จึงกราบทูลขอพร ๘ ประการ เพื่อถวายสิ่งต่างๆแก่ภิกษุจนตลอดชีวิต อ้างเหตุผลที่เคยประสบมาต่างๆ อันควรจะทรงอนุญาต ก็ทรงอนุญาตตามที่ขอร้อง คือ:-

๑. ผ้าวัสสิกสาฎก (ผ้าอาบน้ำฝน)
๒. อาคันตุกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เพิ่งมา)
๓. คมิกภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้เตรียมจะเดินทางไป)
๔. คิลานภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข้)
๕. คิลานุปัฏฐากภัต (อาหารสำหรับภิกษุผู้พยาบาลไข้)
๖. คิลานเภสัช (ยาสำหรับภิกษุผู้ป่วยไข้)
๗. ขว้ายาคูที่ถวายเป็นประจำ
๘. ผ้าอุทกสาฎก (ผ้าอาบน้ำสำหรับนางภิกษุณี)

ทรงอนุญาตผ้าอื่น ๆ

ต่อมาทรงจาริกไปตามเสนาสนะ ทอดพระเนตรเห็นเสนาสนะเบื่อนอสฺจิ ทรงยืนย่นตามคำของพระอานนท์ที่ว่า เป็นเพราะเมื่อภิกษุเหล่านั้นจำวัดหลับ ขาดสติสัมปชัญญะน้ำอสุจีย่อมออกมาเพราะความฝัน ตรัสว่า “ภิกษุผู้จำวัดโดยมีสติตั้งมั่นน้ำอสุจีย่อมไม่เคลื่อน แม้ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม” น้ำอสุจีย่อมไม่ออกมา ย่อมไม่มีทางเป็นไปได้ ไม่ใช่โอกาสที่น้ำอสุจิของพระอรหันต์จะออกมา” ตรัสโทษแล้วแสดงอานิสงส์ของการนอนหลับ อย่างมีสติ ๕ อย่าง คือ

๑. หลับเป็นสุข
๒. ตื่นเป็นสุข
๓. ไม่ฝันเห็นความเลวทราม
๔. เทวตารักษา
๕. น้ำอสุจิไม่เคลื่อน

อนุญาตให้มีผ้าปูนั่ง หรือผ้าปูนอน (เพื่อป้องกันเสนาสนะเปราะเปื้อน)

* ปุถุชนผู้ปราศจากความกำหนดในกาม คือ ผู้มีปกติได้ฌาน (วิ. อ. ๓ / ๓๕๓ / ๒๑๘)

ทรงอนุญาตผ้าปิดฝี เมื่อเป็นฝีเป็นต่อม, ทรงอนุญาตผ้าเช็ดหน้า และผ้าอื่นๆ ที่ใช้เป็นบริวาร เช่น ผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ แล้วตรัสสรุปว่าผ้าไตรจีวรให้อริชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าอาบน้ำฝนให้อริชฐานใช้ตลอด ๔ เดือนฤดูฝนต่อจากนั้นให้วิกัป, ผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ให้อริชฐานไม่ให้วิกัป, ผ้าปิดฝีให้อริชฐานไว้ใช้ตลอดเวลาที่อาพาธหายแล้วให้วิกัป, ผ้าเช็ดหน้า และผ้าที่ใช้เป็นบริวารอื่นๆ ให้อริชฐานไม่ให้วิกัป ผ้าที่มีขนาดยาว ๘ นิ้ว กว้าง ๔ นิ้ว เป็นอย่างต่ำพึงวิกัป.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับจีวรอีก

เพราะผ้าบังสุกุลหนักจึงทรงอนุญาตให้เย็บตามด้วยด้าย, มุมไม่เสมอ ทรงอนุญาตเจียนมุม, ด้ายล้วยออก ทรงอนุญาตติดอนุวาท, แผ่นผ้าสังฆาฏิล้วย ทรงอนุญาตเย็บตะเข็บดังตาหมากรุก, เมื่อสงฆ์ทำจีวรให้ภิกษุรูปหนึ่งผ้า ๒ ผืนไม่ตัด ผืนหนึ่งต้องตัด ผ้ายังไม่พอ จึงทรงตรัสว่าเราอนุญาตให้เพิ่มผ้าเพลาะ แต่ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัด ภิกษุไม่พึงใช้ รูปใดใช้ ต้องอาบัติทุกกฏ, ผ้าเกิดขึ้นแก่ภิกษุรูปหนึ่งหลายผืนท่านปรารถนาจะให้ผ้านั้นแก่โยมมารดาบิดา ตรัสอนุญาตว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อภิกษุให้ด้วยรู้วามารดาบิดาเราจะพึงว่าอะไร เราอนุญาตให้สละแก่มารดาบิดา แต่ภิกษุไม่พึงทำศรัทธาไทยให้ตกไป รูปใดให้ตกไป ต้องอาบัติทุกกฏ.

มีปัญหารื่องการนำจีวรไปไม่ครบสำหรับ จีวรที่เก็บไว้ถูกโจรลักไป จึงทรงบัญญัติว่า ภิกษุมิแต่อุตราสงค์ (จีวร) กับอันตราวาสก (สบง) ไม่พึงเข้าหมู่บ้าน รูปใดเข้าไปต้องอาบัติทุกกฏ ภายหลังทรงกำหนด เดือนไขว่เมื่อมีเหตุจำเป็น ๕ อย่างจะเข้าบ้านโดยเก็บจีวรไว้ไม่นำไปครบสำหรับได้ คือ

๑. เป็นไข้ ๒. สงเกตเห็นว่าฝนจะตก

๓. ไปสู่ฝั่งแม่น้ำ ๔. ที่อยู่คุ้มได้ด้วยตาล(กลอน) ๕. ได้ทราบกฐินแล้ว

และมีปัญหาเรื่องมีผู้ถวายจีวรแก่สงฆ์ แต่อยู่ไม่ครบสงฆ์คือ ๔ รูป ตรัสว่าถ้าเป็นช่วงพรรษาจนถึงเตาะกฐินจีวรเป็นของภิกษุเหล่านั้น ถ้าอยู่ผู้เดียวตลอดกาลอื่น ให้อริชฐานว่าจีวรนั้นเป็นของเรา ก่อนอริชฐานถ้ามีภิกษุอื่นมาให้แบ่งเท่าๆกัน ทรงห้ามภิกษุผู้จำพรรษาในวัดหนึ่ง แต่จะละโมบไปยืมได้รับจีวรในวัดอื่นเป็นส่วนแบ่งอีกต้องอาบัติทุกกฏ, มีภิกษุทำเป็นว่าอยู่จำพรรษา ๒ แห่ง

ทรงดีเตียน แล้วทรงให้แบ่งส่วนจีวรวัดละกึ่งส่วน หรือให้ส่วนของจีวรของวัดที่เธอจำพรรษามาก.

พระพุทธเจ้าทรงพยาบาลภิกษุอาพาธ

สมัยนั้น ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ ขณะนั้นพระผู้มีพระภาค มีท่านพระอานนท์ตามเสด็จ เทียวตรวจเสนาสนะไปยังที่อยู่ของภิกษุนั้น ทอดพระเนตรเห็นเรือนนอนจมปลั่งสภาวะ อูจจาระของตนอยู่ จึงเสด็จเข้าไปพยาบาล และรับสั่งให้พระอานนท์ไปนําน้ำมาสร้งน้ำให้เธอ พระองค์ทรงรดน้ำ พระอานนท์ทำความสะอาด พระผู้มีพระภาคทรงจับทางศีรษะ พระอานนท์ยกทางเท้าให้ภิกษุนั้นนอนบนเตียง ครั้นแล้ว พระผู้มีพระภาคทรงเรียกประชุมภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุการณ์นั้น ตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่า “รู้หรือไม่ว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคอะไร มีใครพยาบาลภิกษุนั้นหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลว่า “ทราบว่ามีภิกษุอาพาธอยู่ในวิหารโน้น ด้วยโรคท้องเสีย โดยไม่มีใครพยาบาล” จึงตรัสถามว่า “ทำไมเล่า? ภิกษุทั้งหลายจึงไม่พยาบาลเธอ” ภิกษุทั้งหลายก็ทูลตอบว่า “ภิกษุทั้งหลายไม่พยาบาลเธอ เพราะเธอไม่ทำประโยชน์แก่ภิกษุทั้งหลายพระเจ้าข้า.” พระผู้มีพระภาคจึงทรงตรัสว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย! มารดาบิดา ผู้จะพึงพยาบาลพวกเธอก็ไม่มี. ถ้าเธอไม่พยาบาลกันเอง ใครเล่าจักพยาบาล. ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ผู้ใดจะพยาบาลเรา ก็พึงพยาบาลภิกษุไข้เถิด.

ถ้ามีอุปัชฌาย์ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอาจารย์ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีสัทธวิhariก พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีอันเตวาสิก พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอุปัชฌาย์ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้ามีภิกษุผู้ร่วมอาจารย์ พึงพยาบาลเธอตลอดชีวิตจนกว่าจะหาย ถ้าไม่มีอุปัชฌาย์ อาจารย์ สัทธวิhariก อันเตวาสิก ผู้ร่วมอุปัชฌาย์ หรือผู้ร่วมอาจารย์ สงฆ์พึงพยาบาลเธอ ถ้าไม่พยาบาลต้องอาบัติทุกกฏ”.

ทรงแสดงคุณสมบัติของคนไข้ที่พยายาบาลได้ง่าย ๕ คือ

๑. ทำความสบาย
๒. รู้ประมาณในความสบาย
๓. ฉันทา
๔. บอกอาการไข้ตามเป็นจริง
๕. อดทนต่อความรู้สึกทางกายที่เกิดขึ้น

ทรงตรัสคุณสมบัติของคนไข้ที่พยายาบาลได้ยาก มีนัยตรงกันข้ามกับคนไข้ที่พยายาบาลได้ง่าย และตรัสสองคํ่าของผู้ควรพยายาบาลภิกษุไข้ ๕ คือ

๑. สามารถจัดยา
๒. รู้จักของแสลงและไม่แสลง
๓. ไม่พยายาบาลเพราะเห็นแก่อำภิส มีจิตเมตตา
๔. ไม่รังเกียจที่จะนำอุจจาระ ปัสสาวะ น้ำลายของที่อาเจียนไปเททิ้ง
๕. สามารถพูดให้เห็นชัด รับไปปฏิบัติ เร้าใจให้กล้า ปลอดภัยให้สดชื่น

สมัยนั้นมีภิกษุสามเณรอาพาธได้มรณภาพลง ตรัสว่า “เมื่อภิกษุสามเณรมรณภาพ สงฆ์เป็นเจ้าของบาตรและจีวร แต่ภิกษุพยายาบาลเป็นผู้มีอุปการะมาก เราอนุญาตให้สงฆ์มอบไตรจีวรและบาตรแก่ภิกษุสามเณรพยายาบาล”

นอกจากนั้นได้ทรงแสดงวิธีสวดประกาศของสงฆ์เพื่อบอกของผู้เป็นไข้ที่สิ้นชีวิตแก่ภิกษุพยายาบาล ทรงอนุญาตให้สงฆ์พร้อมใจกันแบ่งลหุภันท์ลหุบริวาร (ของเล็กๆน้อยๆ) แต่ถ้าเป็นครุภันท์ ครุบริวาร (คือของใช้ขนาดใหญ่) ห้ามแบ่งและแจกให้เก็บไว้ใช้เป็นของสงฆ์.

การเปลือยกายและการใช้ผ้า

ทรงห้ามสมათานการเปลือยกายแบบเดียรถีย์ และปรับอาบัติถุลลัจจัยแก่ผู้ล่วงละเมิด อนึ่งทรงห้ามใช้ผ้าคากรอง, เปลือกต้นไม้กรอง, ผลไม้กรอง, ผ้ากัมพล ทำด้วยผมคน, ผ้ากัมพล ทำด้วยขนหางสัตว์ ปีกนกเค้าหรือหนังเสือ, ซึ่งเป็นผ้านุ่งห่มของพวกเดียรถีย์ใช้นุ่งห่ม ผ้าผืนต้องอาบัติถุลลัจจัยและห้ามนุ่งผ้าทำด้วยก้านดอกรัก, ด้วยเปลือกปอ ปรับอาบัติทุกกฏ.

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควร และห้ามใช้เสื้อ หมวก ผ้าโพก

ทรงห้ามใช้จีวรที่มีสีไม่ควรต่าง ๆ คือ เขียวล้วน, เหลืองล้วน, แดงล้วน, สีบานเย็นล้วน, ดำล้วน, สีแสดล้วน, ชมพูล้วน อนึ่ง ทรงห้ามใช้จีวรที่ไม่ตัดชาย, จีวรมีชายยาว, จีวรมีชายเป็นดอกไม้, จีวรมีชายเป็นแผ่น และทรงห้ามใช้เสื้อ, หมวก, ผ้าโพก ทรงปรมาบัติทุกกฏแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ทรงวางหลักเกี่ยวกับจีวรอีก

เมื่อภิกษุจำพรรษาแล้ว จีวรยังไม่ทันเกิดขึ้นหลักไปเสีย ภายหลังมีจีวรเกิดขึ้น ถ้ามีผู้รับแทนเธอที่สมควรจะให้ก็ให้ได้ แต่ถ้าเธอสึกเสีย เป็นต้น สงฆ์ยอมเป็นใหญ่ ถ้าสงฆ์แตกกันให้แจกผ้าตามความประสงค์ ของผู้ถวายว่าจะถวายแก่ฝ่ายไหน ถ้าเขาไม่เจาะจงให้แบ่งฝ่ายละเท่ากัน.

อนึ่ง ทรงวางหลักการถือเอาจีวรที่ฝากไปถวายผู้อื่น ด้วยถือวิสาสะ คือ คู่กันเคยกัน ถ้าผู้ฝากจีวรไปกล่าวว่า “จงถวาย...” ถือว่าของนั้นเป็นของผู้ฝากไปอยู่ แต่ถ้ากล่าวว่า “ขอถวาย...” ของนั้นเป็นของผู้รับแล้ว ฉะนั้น ถ้าจะถือจีวรนั้น เอาด้วยวิสาสะต้องถือวิสาสะให้ถูกเจ้าของ

แล้วทรงแสดงกติกา (ข้อกำหนดหรือแม่บท) ๘ ประการที่จีวรจะเกิดขึ้น คือ

๑. เขาถวายกำหนดเขตภิกษุที่อยู่ในสีมา
๒. เขาถวายกำหนดกติกา
๓. เขาถวายกำหนดเฉพาะเขตหรือวัดที่เขาทำบุญประจำ
๔. เขาถวายแก่สงฆ์
๕. เขาถวายแก่สงฆ์ ๒ ฝ่าย (คือ ภิกษุ และ ภิกษุณี ฟังให้ฝ่ายละครึ่ง)
๖. เขาถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาแล้วในอาวาสนั้น
๗. เขาถวายโดยเจาะจง (ให้เกี่ยวเนื่องกับการถวายข้าวยาสูบ หรือ อาหารอื่นๆ เป็นต้น)
๘. เขาถวายจำเพาะบุคคล (คือ แก่ภิกษุรูปนั้นรูปนี้).

๕. จัมเปยยขันธกะ

(หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงจัมปา)

การทำความที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม

ภิกษุชื่อ กัสสปโคตร เป็นผู้เอื้อเฟื้อเพื่อดีต่อภิกษุที่เป็นอาคันตุกะเมื่อมีภิกษุอาคันตุกะมาก็ต้อนรับ ถวายความสะดวกด้วยประการต่าง ๆ ภิกษุที่มาติดใจพักอยู่ด้วย แต่เมื่อพักอยู่นานไป ภิกษุชื่อกัสสปโคตร ก็ไม่ชวนถวายอาหารให้เพราะถือว่ารู้ทำเลิณหยาบแล้ว ถ้าชวนถวายมากก็ต้องรบกวนชาวบ้านเป็นการประจำ ภิกษุอาคันตุกะไม่พอใจรวมกันสวดประกาศยกเธอเสียจากหมู่ (ลงอุกเขปนียกรรมอย่างผิด ๆ) เธอจึงไปเข้าเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคเมื่อทรงทราบเหตุการณ์ดั่งนี้สั่งให้เธอกลับไปอยู่ที่เดิม ทรงชี้แจงว่าภิกษุที่ลงโทษเธอนั้นทำไปโดยไม่เป็นธรรม เธอไม่มีอาบัติอะไร ฝ่ายภิกษุพวกที่ลงโทษร้อนตัวจึงมาขอขมาต่อสมเด็จพะบรมศาสดา พระองค์ประทานอภัยแล้วจึงทรงแสดงการทำสังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมหลายอย่างหลายประการ พร้อมทั้งทรงกำหนดจำนวนสงฆ์ที่ทำการดังนี้ :-

๑. สงฆ์ ๔ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบท, สังฆปวารณา, และสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส (อัพภาน) .
๒. สงฆ์ ๕ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่ การอุปสมบททุกุลบุตรในมัชฌิมประเทศ และการสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.
๓. สงฆ์ ๑๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้ เว้นแต่การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสส.
๔. สงฆ์ ๒๐ รูป ทำกรรมทั้งปวงได้.
๕. สงฆ์เกิน ๒๐ รูป ขึ้นไป ทำกรรมทั้งปวงได้.

แต่ทุกข้อนี้ ต้องประชุมพร้อมเพรียงกันโดยธรรม ถูกต้องตามพระวินัย ครั้นแล้วทรงอธิบายรายละเอียดเกี่ยวกับสงฆ์ ๔ รูป ๕ รูป ๑๐ รูป ๒๐ รูป ซึ่งทำกรรมต่าง ๆ กันโดยพิสดาร.

ดัชชเนียยกรรม (ข่มขู่)

ทรงแสดงหลักการลงดัชชเนียยกรรม คือการสวดประกาศโทษเป็นการตำหนิภิกษุผู้ชอบหาเรื่องก่อการทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาวก่ออิริยวัตรขึ้นในสงฆ์.

นียสกรรม (ถอดยศหรือตัดสิทธิ)

ทรงแสดงหลักการลงนียสกรรม คือ การถอดยศหรือตัดสิทธิแก่ภิกษุผู้มากด้วยอาบัติ คลุกคลีกับคฤหัสถ์ ในลักษณะที่ไม่สมควร.

ปัพพาชนียกรรม (ขับไล่)

ทรงแสดงหลักการลงปัพพาชนียกรรม คือการไล่เสียจากวัด แก่ภิกษุผู้ประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์ ยอมตัวให้เขาใช้ มีความประพฤติชั่ว.

ปฏิสารณียกรรม (ขอโทษคฤหัสถ์)

ทรงแสดงหลักการลงปฏิสารณียกรรม คือการให้ไปขอโทษคฤหัสถ์ แก่ภิกษุผู้ด่า บริภาษคฤหัสถ์.

อุกเขปนียกรรม (ยกเสียจากหมู่)

ครั้นแล้วทรงแสดงหลักการลงอุกเขปนียกรรม คือการสวดประกาศยกเสียจากหมู่ ไม่ให้ใครร่วมกิน ร่วมนอน หรือคบหาด้วยว่าจะทำได้ในกรณีที่ไม่

ไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่สละความเห็นที่ชั่ว ต่อจากนั้นทรงอธิบายการทำกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรมแก่พระอุบาลี.

ครั้นแล้ว ทรงแสดงวิธีระงับการลงโทษทั้ง ๕ ประการนั้น เมื่อภิกษุรูปที่ถูกลงโทษต่าง ๆ แล้ว กลับประพฤติชอบหายเยื่อหยิ่งกลับตัวได้ ขอร้องรับกรรมนั้น ๆ กับสงฆ์ (การลงโทษทั้ง ๕ ประการนี้ เรียกรวม ๆ ว่า การลงนิคหกรรม) รายละเอียดพิสดารในเรื่องนี้ ยังมีในพระไตรปิฎก เล่ม ๖ ตอนกัมมขันธกะ ว่าด้วยสังฆกรรมเกี่ยวกับการลงโทษ หน้า ๒๗๔ (และมีรายละเอียดซึ่งอธิบายด้วยแผนผัง สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์ ๔ ในภาคพิเศษ หน้า ๔๗๕, ๔๘๓).

๖. โกสัมพิขันธกะ

หมวดว่าด้วยเหตุการณ์ในกรุงโกสัมพิ

เรื่องมีอยู่ว่าภิกษุ ๒ รูปทะเลาะกัน คือรูปหนึ่งหาว่าอีกรูปหนึ่งต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ จึงพาพวกมาประชุมสวดประกาศลงอุกเขปนียกรรมแก่ภิกษุรูปนั้น ต่างก็มีเพื่อนฝูงมากด้วยกันทั้งสองฝ่าย และต่างหาว่าอีกฝ่ายหนึ่งทำไม่ถูกต้องกับสงฆ์แตกกันเป็นสองฝ่าย และแยกทำอุโบสถ แม้พระผู้พระภาคจะทรงแนะนำตักเตือนให้ประนีประนอมกันก็ไม่ฟัง ในที่สุดถึงกับทะเลาะวิวาทและแสดงอาการทางกายทางวาจา ที่ไม่สมควรต่อกัน.

พระผู้มีพระภาคทรงตักเตือนอีก ภิกษุเหล่านั้นก็กลับพูดขอให้พระผู้มีพระภาคอย่าทรงเกี่ยวข้อง ขอให้ทรงหาความสุขส่วนพระองค์ไป ตนจะดำเนินการกันเองต่อไป (ดูทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน หน้า ๓๘๗)

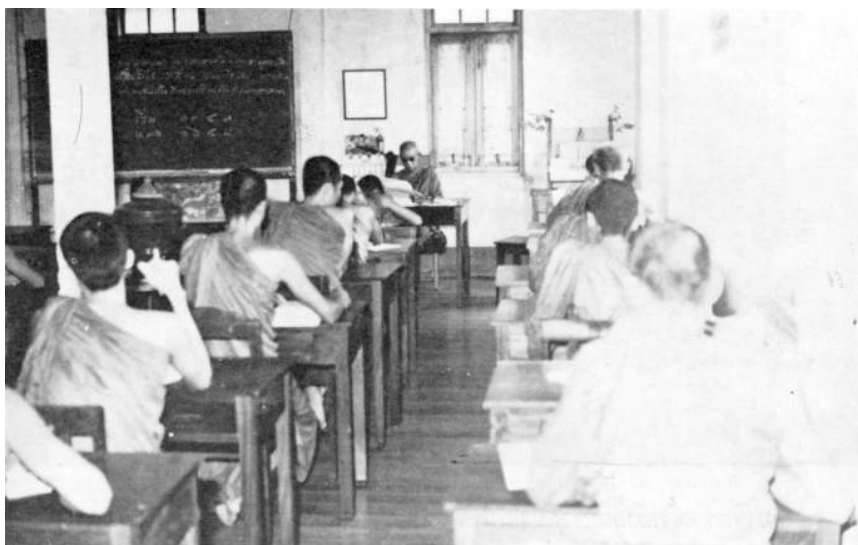
พระผู้มีพระภาคจึงทรงสั่งสอนให้ดูตัวอย่างที่ฆาตุกุมาร แห่งแคว้นโกศล ผู้คิดแก้แค้นพระเจ้าพรหมทัตแห่งแคว้นกาสิ ในการที่จับพระราชบิดาของพระองค์ คือพระเจ้าที่ซีตีไปทรมานประจานและประหารชีวิต เมื่อมีโอกาสจะแก้แค้นได้ก็ยังระลึกถึงโอวาทของบิดา ที่ไม่ให้เห็นแก่ยาว (คือไม่ให้ผูกเวรจองเวรไว้นาน) ไม่ให้เห็นแก่สั้น (คือไม่ให้ตัดไม้ตรี) และให้สำนึกว่า เวรย่อมระงับด้วยการไม่จองเวร จึงไว้ชีวิตพระเจ้าพรหมทัต แล้วกลับได้ราชสมบัติที่เสียไปคืน พร้อมทั้งได้พระราชธิดาของพระเจ้าพรหมทัตด้วย.

ทรงสรุปว่า พระราชาที่จับศัสตราอาวุธยังทรงมีขันติและโสรจจะได้ จึงควรที่ภิกษุทั้งหลายผู้บวชในพระธรรมวินัยนี้จะมีความอดทนและความสงบเสถียร แต่ภิกษุเหล่านั้นก็มิได้เชื่อฟัง จึงเสด็จไปจากที่นั้นสู่พาลกโลณการกคาม, สู่ป่าช้อปาจินวังสะโดยลำดับ ได้ทรงพบปะกับพระเถระต่างๆในที่ที่เสด็จไปนั้น ในที่สุดได้เสด็จไปพำนักอยู่ ณ โคนไม้สาละอันร่มรื่น ณ ป่าช้อปารีเลยยกะ ในตอนนี้ได้เล่าเรื่องแทรกว่า มีพญาช้างช้อปารีเลยยกะ มาอุปัฏฐากดูแลพระผู้มีพระภาค ต่อจากนั้นจึงได้เสด็จไปยังกรุงสาวัตถี.

อุบาสกอุบาสิกาชาวโกสัมพีไม่พอใจภิกษุที่แตกกันเหล่านั้น จึงนัดกัน ไม่แสดงความเคารพไม่ถวายอาหารบิณฑบาต ภิกษุเหล่านั้นได้รับความลำบาก ก็รู้สึกสำนึกผิด จึงพากันเดินทางไปกรุงสาวัตถีและยอมตกลงระงับข้อวิวาท แยกแยกกัน โดยภิกษุรูปที่เป็นต้นเหตุยอมแสดงอาบัติ ภิกษุฝ่ายที่สวดประกาศ ลงโทษยอมถอนประกาศ พระผู้มีพระภาคจึงตรัสให้ประชุมสงฆ์สวดประกาศ ระงับเรื่องนั้นเป็นสังฆสามัคคีด้วยพุทธิกรรมวาจา เสร็จแล้วให้สวดปาติโมกข์.

อนึ่งทรงแสดงเรื่องสังฆสามัคคี คือความพร้อมเพรียงแห่งสงฆ์ที่ไม่เป็น ธรรมและที่เป็นธรรม โดยแสดงว่าการสามัคคิกันภายหลังที่แตกกันแล้วจะต้อง แก่ที่ต้นเหตุวินิจฉัยเรื่องราวเข้าหาเรื่องเดิมให้เสร็จสิ้นไป ไม่ใช่ปล่อยคลุ้มๆ ไว้ แล้วสามัคคิกันอย่างคลุมๆ.

(เห็นได้ว่าตอนนี้แสดงเป็นประวัติไว้เป็นส่วนใหญ่ ส่วนข้อวินัยเกี่ยวกับ สงฆ์แตกกันในตอนนี้ มีซ้ำกับที่จะกล่าวข้างหน้า ในเล่ม ๗ สังฆเภทขันธกะ คือ หมวตว่าด้วยสงฆ์แตกกัน).

ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี

ท่านอาหนท์ ทูลถามว่า :

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! ข้าพระองค์ทั้งหลาย จะปฏิบัติในมาตุคาม (สตรี) อย่างไร ?”

พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า :

“อาหนท์! การไม่พบปะกัน.”

“ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า! เมื่อยังมีการพบปะกัน จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

“อาหนท์! การไม่พูดด้วย”

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ! เมื่อต้องพูดด้วย จะพึงปฏิบัติอย่างไรเล่า ?”

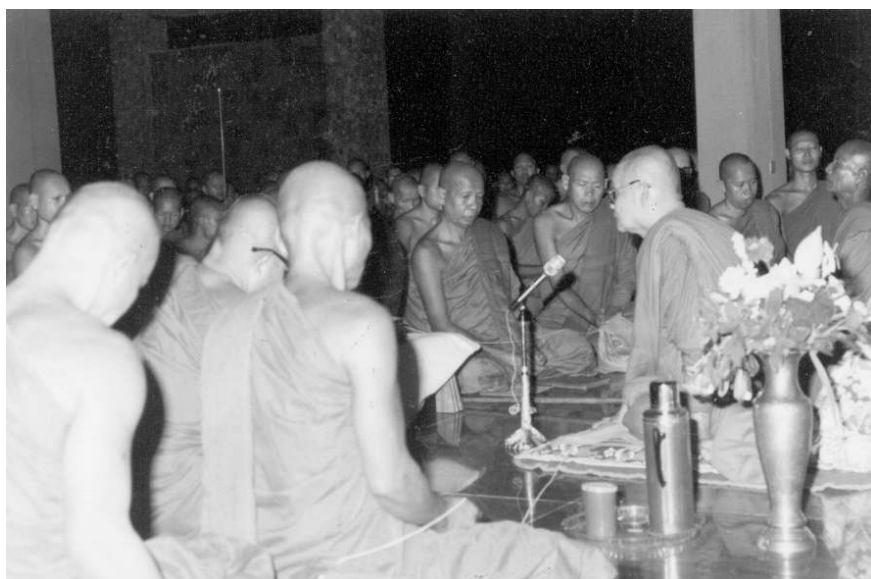
“อาหนท์! ถ้าต้องพูดด้วย พึงมีสติแล.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๐ / ๑๖๔ / ๑๓๒)

จุลวรรค

ภาค ๑

(พระไตรปิฎก เล่ม ๖)
วรรคเล็ก แบ่งเป็น ๔ ชั้น

๑.กัมมขันธกะ

หมวดว่าด้วยสังฆกรรมลงโทษเพื่อให้แก้ไขพฤติกรรม

ตัชชนียกรรมที่ ๑ (ด้วยการข่มขู่)

โดยสมัยนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถปิณฑิกคหบดี เขตพระนครสาวัตถี ครั้งนั้นภิกษุพวกปณฺฑุกะและพระโลหิตกะได้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่ออิริยในสงฆ์ ยุแหย่ให้ภิกษุทั้งหลายบาดหมางกัน ภิกษุผู้ชอบสงบมักน้อย สันโดษ มีความละเอียดต่างกิตติเตียน ครั้นแล้ว กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค พระองค์สอบถามได้ความว่าเป็นความจริง จึงทรงติเตียนภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยเอนกปริยาย แล้วตรัสโทษแห่งความเป็นผู้เลี้ยยาก ความเป็นคนมักมาก ความคลุกคลี ความเกียจคร้าน แล้วตรัสคุณแห่งความเป็นคนเลี้ยง่าย ความมักน้อยสันโดษ การไม่สะสม การปรารภความเพียร โดยเอนกปริยาย แล้วตรัสสั่งให้สงฆ์ทำตัชชนียกรรมแก่ภิกษุพวกพระปณฺฑุกะและพระโลหิตกะโดยให้โจทอาบัติให้ระลึกว่าได้ทำผิดจริงหรือไม่ แล้วให้ยกอาบัติขึ้นเป็นเหตุสวดประกาศขอมติสงฆ์ลงตัชชนียกรรมแก่พวกภิกษุเหล่านั้น โดยสวดเสนอญฺติ ๑ ครั้ง สวดประกาศย้าขอมติ ๓ ครั้ง

ลักษณะกรรมไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะการทำตัชชนียกรรมว่า อย่างไรเป็นธรรม อย่างไรไม่เป็นธรรม ๑๒ หมวด หมวดละ ๓ ข้อ คือ

หมวดที่ ๑

๑. ทำลับหลัง^๑
๒. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ทำตามปฏิญาณ

หมวดที่ ๒

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำเพราะอาบัติเป็นอเทสนาคามินี^๒
๓. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว

หมวดที่ ๓

๑. ไม่โจทก์ก่อนแล้วทำ
๒. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๓. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ

หมวดที่ ๔

๑. ทำลับหลัง
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๕

๑. ไม่สอบถามก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๖

๑. ไม่ทำตามปฏิญาณ
๒. ทำโดยไม่เป็นธรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

^๑ ลงลับหลัง หมายถึง ลงโดยที่สงฆ์ ธรรมวินัย และบุคคลไม่อยู่พร้อมหน้ากัน (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑)

^๒ อาบัติที่เป็นอเทสนาคามินี ได้แก่ อาบัติปาราชิก และสังฆาทิเสส (วิ. อ. ๓ / ๔ / ๒๕๑) ที่ชื่อว่า อเทสนาคามินี เพราะเป็นอาบัติที่ไม่อาจพ้นได้ด้วย การแสดง (ปลงอาบัติ)

หมวดที่ ๗

๑. ทำเพราะไม่ต้องอาบัติ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๘

๑. ทำเพราะอาบัติที่เป็นอุทเทสนาคามินี
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๙

๑. ทำเพราะอาบัติที่แสดงแล้ว
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๐

๑. ไม่โจทก์ก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๑

๑. ไม่ให้จำเลยให้การก่อนแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

หมวดที่ ๑๒

๑. ไม่ปรับอาบัติแล้วทำ
๒. ทำโดยไม่เป็นกรรม
๓. สงฆ์แบ่งพวกกันทำ

ดัชนียกกรรมประกอบด้วยองค์ ๓ สิบสองหมวดนี้ จัดว่าเป็นกรรมไม่เป็นกรรมไม่เป็นวินัยและระงับแล้วไม่ดี ส่วนลักษณะกรรมที่เป็นกรรมเป็นวินัยระงับดีแล้ว ๑๒ หมวด ก็ตรงกันข้ามกับ ๑๒ หมวดนี้ ทั้งนี้สงฆ์ต้องพร้อมเพรียงกันทำ สงฆ์ทำเป็นคณะเป็นพวกๆไม่ได้

ลักษณะของผู้ที่ควรลงตชชนียกรรม

ภิกษุที่สงฆ์ปรารภจะลงตชชนียกรรม ก็ลงได้ คือ

หมวดที่ ๑

๑. เป็นผู้ชอบก่อเรื่องทะเลาะวิวาทก่อเรื่องอื้อฉาว ก่ออิกรรมในสงฆ์
๒. เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้^๑ มีความประพฤติไม่เรียบร้อย
๓. เป็นผู้คลุกคลีด้วยคฤหัสถ์ในทางที่ไม่สมควร

หมวดที่ ๒

๑. มีศีลวิบัติ ในอธิศีล^๒
๒. มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์
๓. มีกฏฐีวิบัติ ในอดติกฐฐิ

หมวดที่ ๓

๑. ดิเตียนพระพุทธรเจ้า
๒. ดิเตียนพระธรรม
๓. ดิเตียนพระสงฆ์

หมวดที่ ๔ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้ก่อความบาดหมาง ก่อการทะเลาะ ก่อการวิวาท ก่อความอื้อฉาว ก่ออิกรรมในสงฆ์
๒. รูปหนึ่งเป็นพาลไม่ฉลาดมีอาบัติกำหนดมิได้ มีมารยาทไม่สมควร
๓. รูปหนึ่งคลุกคลีกับคฤหัสถ์ ด้วยการคลุกคลีอันไม่สมควร

หมวดที่ ๕ ภิกษุ ๓ รูป คือ

๑. รูปหนึ่งเป็นผู้มีศีลวิบัติ ในอธิศีล
๒. รูปหนึ่งเป็นผู้มีอาจารย์วิบัติในอัชฌาจารย์
๓. รูปหนึ่งเป็นผู้มีกฏฐีวิบัติในอดติกฐฐิ

^๑ เป็นผู้ต้องอาบัติกำหนดมิได้ คือ เว้นจากการกำหนดอาบัติ หมายถึง ต้องอาบัติไม่มีขอบเขต (วิ.อ. ๓ / ๔๐๗ / ๒๔๒)

^๒ มีศีลวิบัติในอธิศีล คือ ต้องอาบัติปาราชิก หรือสังฆาทิเสส

มีอาจารย์วิบัติ ในอัชฌาจารย์ คือ ต้องอาบัติที่เหลืออีก ๔ มีกุลลัจจัยเป็นต้น

มีกฏฐีวิบัติ ในอดติกฐฐิ คือ ประกอบด้วยความเห็นว่า โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด เป็นต้น
(วิ. อ. ๓ / ๘๔ / ๔๘ - ๔๙, ดูกฏฐินอกพุทธศาสนาในพรหมชาลสูตร พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๙ / ๕๓ / ๒๑)

๑. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระพุทธเจ้า
๒. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระธรรม
๓. รูปหนึ่งกล่าวติเตียนพระสงฆ์

เมื่อสงฆ์จำนง พึงลงดัชนีกรรมแก้ภิกษุเหล่านี้แล

ภิกษุถูกสงฆ์ลงทัณฑ์นิยกรรณ จะต้องประพจน์วัตรหรือถูกตัดสิทธิต่าง ๆ
รวม ๑๘ อย่าง คือ:-

๑. ไม่พึงให้อุปสมบท (ห้ามเป็นอุบิขฌาย์)
๒. ไม่พึงให้ศีล (ห้ามรับภิกษุสามเณรไว้ในปกครอง)
๓. ไม่พึงมีสามเณรไว้รับใช้
๔. ไม่พึงรับแต่งตั้งให้สั่งสอนนางภิกษุณี
๕. ได้รับแต่งตั้งแล้วก็ไม่พึงสั่งสอนนางภิกษุณี
๖. ถูกสงฆ์ลงโทษด้วยอาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้นอีก
๗. ไม่พึงต้องอาบัติประเภทเดียวกันนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติที่เลวกว่านั้น
๙. ไม่พึงตำหนิกรรมนั้น
๑๐. ไม่พึงตำหนิสงฆ์ผู้ทำกรรมนั้น
๑๑. ไม่พึงห้ามอุบาสกแก่ภิกษุปกติ (ปกติตัดตภิกษุ*)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ภิกษุผู้ปกติ
๑๓. ไม่พึงไต่สวนภิกษุอื่น
๑๔. ไม่พึงเริ่มตั้งอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอให้ภิกษุอื่นทำโอกาส

^๑ ปกัตตตภิกขุ ได้แก่ ภิกขุผู้มีศีลและอาจาระเสมอกับภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุโดยปกติที่ไม่ถูกลงโทษ หรือไม่ต้องอาบัติปาราชิก (วิ. อ. ๓ / ๓๙๔ / ๒๔๐, ๗๕ / ๒๕๖, ๑๐๒ / ๒๗๒)

๑๖. ไม่พึงโจทอาบัติภิกษุอื่น

๑๗. ไม่พึงทำภิกษุอื่นให้ระลึก (ว่าทำความผิดข้อนั้นข้อนี้หรือไม่)

๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุทั้งหลายให้สู้กันในอธิกรณ

การไม่ระงับและระงับโทษ

ภิกษุที่ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมเสียสิทธิต่างๆ แล้วฝ่าฝืนทำในข้อที่ถูกตัดสิทธินั้นไม่ควรระงับการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามในการยอมเสียสิทธิต่างๆ จึงควรสวดประกาศระงับโทษ ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา.

นิยสกรรมที่ ๒ (ถอดยศ หรือตัดสิทธิ)

โดยสมัยนั้นแล ท่านพระเสยยสกะเป็นพาล ไม่ฉลาดมีอาบัติมาก มีมารยาทไม่สมควร อยู่คลุกคลีกับภคุหส์ถด้วยการคลุกคลีไม่สมควร ทั้งที่ปกติตัดะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส-ชักเข้าหาอาบัติเดิม-ให้มานัด-ให้อัพภานอยู่ บรรดาภิกษุผู้มักน้อยมีความละเอียดต่างกิตติเตียน แล้วกราบทูลเรื่องนั้นแก่พระผู้มีพระภาคเจ้า พระองค์ประชุมสงฆ์สอบถามได้ความจริง จึงทรงติเตียนโดยเอนกปริยาย แล้วรับสั่งให้สงฆ์ทำนิยสกรรมแก่ภิกษุพวกนั้น คือให้กลับถือนิสังใหม่ เวลานั้นต้องถูกตัดสิทธิต่างๆ เหมือนกันกับทัชชณียกรรม

นอกจากนั้น ทรงแสดงลักษณะการทำนิยสกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนทัชชณียกรรม แล้วทรงแสดงลักษณะของภิกษุผู้ควรลงนิยสกรรม เหมือนกับลักษณะของผู้ถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรมทุกประการ*

การเสียสิทธิ การระงับการลงโทษ การไม่ระงับการลงโทษต่างๆ ก็เป็นอย่างเดียวกันกับทัชชณียกรรม

* ข้อสังเกต ทัชชณียกรรมเน้นในเรื่องก่อการวิวาท แต่นิยสกรรมเน้นในเรื่องต้องอาบัติมาก, มีมารยาทไม่ดี, คลุกคลีกับภคุหส์ถในทางไม่สมควรทั้งที่ปกติตัดะภิกษุทั้งหลายได้ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัด ให้อัพภานอยู่

ปัพพาทนียกรรมที่ ๓ (ขับไล่)

สมัยนั้น ภิกษุพวกพระอัสสชิ และพระปุนัพพสุกะเป็นเจ้าถิ่นในชนบท ภัฏฐาคีรี เป็นภิกษุอลัชชี ประพฤติเลวทราม ภิกษุพวกนั้น ประพฤติอนาจาร เห็นปานดังนี้ คือ นำดอกไม้ไปฝากกุลสตรี, กุลธิดา, กุมาริ, กุลทาสี, สะเภาแห่งตระกูล, ตีมน้ำขึ้นเดียวกันบ้าง, นั่งอาสนะเดียวกันบ้าง, นอนบนเตียงเดียวกันบ้าง, นอนร่วมเครื่องปูลาดอันเดียวกันบ้าง นอนคลุมผ้าห่มผืนเดียวกันบ้างกับกุลสตรี กุลธิดา กุมาริ กุลทาสี และสะเภาในตระกูล นอกจากนั้นภิกษุเหล่านั้นก็ฉันอาหารในเวลาวิกาล, ตีมน้ำเมา, ทรงดอกไม้ของหอม, ฟ้อนรำ, ร้องเพลง, เต้นรำ, เล่นหมากรุก, เล่นชิงนาง, วิ่งเปี้ยวกัน, หัดขี่ช้างขี่ม้า และชกมวยกันดังนี้ เป็นต้น

พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงส่งพระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ ให้ไปลงปัพพาทนียกรรมแก่ภิกษุเหล่านั้น ทรงแนะวิธีทำ วิธีสวดประกาศ มิให้ภิกษุเลวทรามเหล่านั้นอยู่ในชนบทชื่อภัฏฐาคีรีอีกต่อไป (ดูคำตรัสหน้า ๔๔)

ทรงแสดงลักษณะการทำปัพพาทนียกรรมว่า อย่างไรไม่เป็นธรรม อย่างไรเป็นธรรม ซึ่งมีข้อกำหนดเหมือนตัตถชนนียกรรมซึ่งได้กล่าวผ่านมาแล้ว.

ลักษณะของผู้ควรลงปัพพาทนียกรรม

ทรงแสดงลักษณะของภิกษุ ผู้ควรลงปัพพาทนียกรรมหลายประการ มีทั้งความไม่ดีไม่งามแบบที่กล่าวไว้แล้วในตัตถชนนียกรรม แต่มีเพิ่มอีก ๘ หมวด คือ

หมวดที่ ๗

๑. เล่นคะนองกาย
๒. เล่นคะนองวาจา
๓. เล่นคะนองทั้งกายและวาจา

หมวดที่ ๘

๑. ประพฤติไม่สมควรทางกาย
๒. ประพฤติไม่สมควรทางวาจา
๓. ประพฤติไม่สมควรทางกายและวาจา

หมวดที่ ๙

- ๑.ทำลายพระบัญญัติทางกาย^๑ ๒.ทำลายพระบัญญัติทางวาจา
- ๓.ทำลายพระบัญญัติทางกายและวาจา

หมวดที่ ๑๐

- ๑.ประกอบมิจฉาชีพทางกาย^๒ ๒.ประกอบมิจฉาชีพทางวาจา
- ๓.ประกอบมิจฉาชีพทางกายและวาจา

และหมวดที่ ๑๑-๑๔ คือภิกษุ ๓ รูป แต่ละรูปทำไม่ดีไม่งามดังที่กล่าวไว้ในแต่ละหมวดนั้นรูปละอย่าง^๓

การเสียสิทธิของภิกษุผู้ถูกลงทัณฑ์ชานียกรรม คงมี ๑๘ อย่าง เช่นเดียวกับทัชชณียกรรม

ทรงแสดงลักษณะที่ไม่ควรระงับการลงโทษ และควรระงับการลงโทษ เช่นเดียวกับ ที่กล่าวมาแล้ว.

ปฏิสารณียกรรมที่ ๔ (ให้กลับไปขอโทษ)

พระสุธรรมอาศัยอยู่ในวัดของจิตตะคฤหบดี ณ รวป่าชื่อมัจฉิกา โกรธคฤหบดีนิมนต์พระเถระรูปอื่นไปฉันไม่เจ้งตนก่อน จึงเกิดถกเถียงกันกับคหบดี ทั้งพูดกระทบตระกูลของคหบดี และได้แสดงอาการ อันไม่สมควรอย่างอื่น คหบดีนิมนต์ให้ฉันก็ไม่ฉันโกรธ หนีไปกราบทูลความต่อพระผู้มีพระภาคที่พระเชตวัน พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงได้ถามจนทราบเรื่องชัดเจน จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศลงปฏิสารณียกรรม แล้วให้พระสุธรรมกลับไปขอโทษคหบดีที่ตนล่วงเกิน.

^๑ ทำลายพระบัญญัติทางกาย คือ ทำลายด้วยการไม่ศึกษาสิกขาบท ที่พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติเกี่ยวกับข้อปฏิบัติทางกาย (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๒ มิจฉาชีพทางกาย คือ การหุงน้ำมันดื่มยา เป็นต้น ด้วยอำนาจแห่งเวชกรรม (คือเป็นหมอ) เป็นต้น

มิจฉาชีพทางวาจา คือ การรับและบอกข่าวแก่พวกคฤหัสถ์ (วิ. อ. ๓ / ๒๗ / ๒๕๓)

^๓ ข้อสังเกต ลักษณะที่พิเศษออกไปก็คือ การถูกขับไล่ออกจากที่อยู่ของตน เพราะประทุษร้ายตระกูล คือ ประจบคฤหัสถ์ และประพฤติเลวทราม เป็นชาวเชิงแซ่ปรากฏเป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไป

ลักษณะของผู้ที่ควรลงปฏิสารณียกรรม

แล้วทรงแสดงลักษณะของการทำปฏิสารณียกรรมที่ไม่เป็นธรรม และที่เป็นธรรม ในทำนองเดียวกับ ตัชชนียกรรม

ส่วนลักษณะของภิกษุผู้ควรลงโทษแบบนี้ ท่านแสดงไว้ ๔ หมวด หมวดละ ๕ ข้อ คือ:-

หมวดที่ ๑.

๑. ขวนขวายเพื่อความเสื่อมลามกแก่ภุหัสถ์
๒. ขวนขวายเพื่อความเสียหายแก่ภุหัสถ์
๓. ขวนขวายเพื่ออยู่ไม่ได้แก่ภุหัสถ์
๔. ด่าหรือพูดข่มภุหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. ทำภุหัสถ์ให้แตกกัน

หมวดที่ ๒.

๑. ดิเตียนพระพุทเจ้าให้ภุหัสถ์ฟัง
๒. ดิเตียนพระธรรมให้ภุหัสถ์ฟัง
๓. ดิเตียนพระสงฆ์ให้ภุหัสถ์ฟัง
๔. ด่าหรือพูดข่มภุหัสถ์ด้วยถ้อยคำอันเลว
๕. รับปากอันเป็นธรรมแก่ภุหัสถ์ไว้แล้ว แต่ไม่ทำตามนั้น (ปฏิสวทุกฺก)

หมวดที่ ๓.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๑ รูปละอย่าง

หมวดที่ ๔.

ภิกษุ ๕ รูป แต่ละรูปทำความไม่ดีดังที่กล่าวไว้ในหมวด ๒ รูปละอย่าง

จากนั้นทรงแสดงการเสียสิทธิ หรือการประพฤติวัตร ๑๘ อย่าง เหมือนที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น แล้วทรงแสดงวิธีที่จะปฏิบัติในการทำปฏิสารณียกรรม โดยมีการสวดประกาศสงฆ์เพื่อส่งภิกษุเป็นทูตรูปหนึ่งร่วมไปกับภิกษุที่ถูกลงโทษ เพื่อช่วยเจรจาให้เขายกโทษให้ เมื่อทำได้ดังนี้ สงฆ์จึงสวดประกาศเพิกถอนการลงโทษนั้น.

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรที่จะเพิกถอนการลงโทษฝ่ายละ ๑๘ ข้อ เช่นเดียวกับ ดัตตชนียกรรม.

อุกเขปนียกรรมที่ ๕ (ยกเสียจากหมู่)

พระฉันนะต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติ และไม่ทำคืนอาบัติ กับกรณี พระอริฏฐะ ผู้มีความเห็นผิดที่ว่า ธรรมที่พระผู้มีพระภาคตรัสว่าเป็นอันตราย (เช่นกามราคะ) ไม่สามารถก่ออันตรายแก่ผู้ช้องเสพได้จริง ความเหล่านั้ันทราบถึงพระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะนำให้สงฆ์ลงโทษผู้ไม่เห็นอาบัติ ผู้ไม่ทำคืนอาบัติ และผู้มีความเห็นผิด โดยยกเสียจากหมู่ คือไม่คบค้าด้วย ทรงแสดงลักษณะการลงโทษที่ถูกต้องและไม่ถูกต้อง เช่นเดียวกับที่กล่าวไว้ในเรื่องดัตตชนียกรรม แต่มีการเห็นว่า การลงโทษยกเสียจากหมู่นี้ เพราะภิกษุไม่เห็นอาบัติ, ไม่ทำคืนอาบัติ, ไม่เลิกละความเห็นชั่ว และยังมีความไม่ดีข้ออื่นอีก ที่เหมือนกับดัตตชนียกรรม

แล้วทรงแสดงการเสียสิทธิ เป็นต้น เหมือนกับที่กล่าวไว้ในดัตตชนียกรรม ๑๘ ข้อ (หน้า ๒๗๘) โดยเพิ่มเติมอีก ๒๕ ข้อ (แทรกลงระหว่างข้อ ๑๐ - ๑๑) คือ

๑. ไม่พึงยินดีการกราบไหว้ของภิกษุปกติ
๒. ไม่พึงยินดีการลูกรับของภิกษุปกติ
๓. ไม่พึงยินดีการประนมมือของภิกษุปกติ
๔. ไม่พึงยินดีการทำสามีจิกรรมของภิกษุปกติ
๕. ไม่พึงยินดีการนำอาสนะมาให้ของภิกษุปกติ
๖. ไม่พึงยินดีการนำที่นอนมาให้ของภิกษุปกติ
๗. ไม่พึงยินดีการนำน้ำล้างเท้าตั้งรองเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๘. ไม่พึงยินดีการนำกระเบื้องเช็ดเท้ามาให้ของภิกษุปกติ
๙. ไม่พึงยินดีการรับบาตรและจีวรของภิกษุปกติ
๑๐. ไม่พึงยินดีการอุทลั้ให้ของภิกษุปกติ

* ข้อสังเกต คำว่า การเสียสิทธินั้น เป็นการพูดให้เข้าใจง่าย ในภาษาบาลีใช้คำว่า วัตร หรือข้อปฏิบัติ ๑๘ ข้อนั้นเอง

๑๑. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยศีลวิบัติ
๑๒. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาจารย์วิบัติ
๑๓. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยทักขิณวิบัติ
๑๔. ไม่พึงใส่ความภิกษุปกติด้วยอาชีวีวิบัติ
๑๕. ไม่พึงยุยงภิกษุปกติให้แตกกัน
๑๖. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์
๑๗. ไม่พึงใช้เครื่องนุ่งห่มอย่างเดียรถีย์
๑๘. ไม่พึงคบเดียรถีย์
๑๙. พึงคบพวกภิกษุ
๒๐. พึงศึกษาสิกขาบทของภิกษุ
๒๑. ไม่พึงอยู่ในอาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๒. ไม่พึงอยู่ในที่มิใช่อาวาสที่มีเครื่องมุงเดียวกันกับภิกษุปกติ
๒๓. ไม่พึงอยู่ในอาวาสและมีมิใช่อาวาสมีเครื่องมุงเดียวกับภิกษุปกติ
๒๔. เห็นภิกษุปกติพึงลุกจากอาสนะ
๒๕. ไม่พึงรุกรานภิกษุปกติทั้งข้างในหรือข้างนอกวิหาร

รวมเป็นข้อวัตรทั้งหมด ๔๓ ข้อ

ต่อมาทรงแสดงลักษณะของภิกษุที่ไม่ควร และควรเพิกถอนการลงโทษ ต่อเมื่อปฏิบัติตามข้อวัตรต่าง ๆ จึงควรระงับการลงโทษ และวิธีสวดระงับกรรม.

๒.ปริวาสสิกขณชกะ

หมวดว่าด้วยผู้อยู่ปริวาส

หมายเหตุ วินัยกรรมเกี่ยวกับการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส ซึ่งกล่าวไว้ในหมวดนี้ต่อไปนั้น ท่านผู้อ่านควรจะได้ทราบความหมายเกี่ยวกับศัพท์และลำดับการปฏิบัติซึ่งกล่าวในหมวดนี้ก่อน ซึ่งมีดังนี้ (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑):-

๑.การอยู่ปริวาส คือการลงโทษให้บรมตนเองภายใต้ข้อกำหนดเท่าจำนวนวันที่ปกปิดอาบัติสังฆาทิเสส นับตั้งแต่ล่วงละเมิด ถ้าปิดไว้กี่วันก็เดือนก็จะต้องอยู่ปริวาสเท่าวันเท่าเดือนที่ปกปิดนั้น.

๒.การชักเข้าหาอาบัติเดิม หรือที่เรียกว่า มุลาปยปฏิภัสสนา คือในขณะที่อยู่ปริวาสก็ตาม ประพฤติมนัตก็ตาม เธอไปต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีก ก็จะต้องสวดประกาศให้เริ่มต้นนับวันที่ถูกลงโทษใหม่.

๓.การประพฤติมนัต เมื่ออยู่ปริวาสครบกำหนดที่ปิดไว้แล้ว หรือไม่ได้ปิดไว้เลย ไม่ต้องอยู่ปริวาส คงประพฤติมนัตทีเดียว การประพฤติมนัตคือการถูกลงโทษลักษณะเดียวกับการอยู่ปริวาส แต่มีกำหนด ๖ ราตรี ไม่ว่าจะปิดไว้หรือไม่ปิดอาบัติสังฆาทิเสส จะต้องประพฤติมนัต ๖ ราตรีเหมือนกันหมด และต้องไม่ประพฤติมนัตในคณะสงฆ์อันพร่อง (คือ มีภิกษุปกติไม่น้อยกว่า ๔ รูป).

๔.การสวดถอนจากอาบัติสังฆาทิเสสหรืออัพภาน เมื่อภิกษุถูกลงโทษให้อยู่ปริวาสและให้ประพฤติมนัตถูกต้องแล้ว ก็เป็นผู้ควรแก่การสวดถอนจากอาบัตินั้น การสวดถอนจากอาบัตินี้จึงเรียกว่า อัพภาน ต้องใช้ภิกษุประชุมกันไม่น้อยกว่า ๒๐ รูป.

ในระหว่างที่ถูกลงโทษเหล่านี้ ภิกษุถูกตัดสิทธิมากมาย ทั้งยังต้องคอยบอกความผิดของตนแก่ภิกษุผู้ผ่านไปมา และบอกในที่ประชุมสงฆ์ เมื่อทำอุโบสถสังฆกรรมด้วย สรุปว่าเป็นการลงโทษที่ทำให้ผู้ถูกลงโทษรู้สึกท้อแท้หนักมาก ต้องเกี่ยวข้องกับสงฆ์ส่วนมากโดยการประจานตัว และการสวดประกาศหลายขั้นตอน

ตัดสิทธิภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน

สมัยนั้น ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน ยินดีการกราบไหว้เป็นต้น ของภิกษุปกติ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงทราบ จึงทรงวางข้อกำหนด มิให้ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานยินดี การกราบไหว้, การนำที่นอนมาให้, การล้างเท้า, การตั้งตั้งรองเท้า, การตั้งกระเบื้องเช็ดเท้า, การรับบาตรจีวร, การถูหลังในเวลาอาบน้ำ ถ้ายินดีให้ผู้อื่นทำแก่ตนนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ

ทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานด้วยกันปฏิบัติ และแสดงความเคารพเอื้อเฟื้อต่อกันดังที่กล่าวข้างต้นได้ ตามลำดับพรรษา และทรงอนุญาตให้ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานด้วยกันทำอุโบสถ ปวารณา รับแจกผ้าอาบน้ำฝน รับอาหาร รับแจกอาหารได้ตามลำดับพรรษา.

วัตร ๙๔ ข้อสำหรับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน

ทรงแสดงวัตร ๙๔ ข้อของภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน (หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งก็คือ การตัดสิทธิต่าง ๆ ห้าม ทำอย่างนั้นอย่างนี้) รวมทั้งสิ้น ๙๔ ข้อดังต่อไปนี้

หมวดที่ ๑

๑. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานไม่พึงให้อุปสมบท
๒. ไม่พึงให้ศีล
๓. ไม่พึงใช้สามเณรอุปัฏฐาก
๔. ไม่พึงรับสมมติเป็นผู้สั่งสอนภิกษุณี
๕. แม้ได้รับสมมติแล้ว ก็ไม่พึงสั่งสอนภิกษุณี
๖. สงฆ์ให้ปรินิพพานเพื่ออาบัติใด ไม่พึงต้องอาบัตินั้น
๗. ไม่พึงต้องอาบัติอื่นอันเช่นนั้น
๘. ไม่พึงต้องอาบัติอันเลวทรามกว่านั้น
๙. ไม่พึงติกรรม
๑๐. ไม่พึงติเตียนภิกษุทั้งหลายผู้ทำกรรม

๑๑. ไม่พึงห้ามอุโบสถแก่ปกติตตะภิกษุ (ภิกษุปกติ)
๑๒. ไม่พึงห้ามปวารณาแก่ปกติตตะภิกษุ
๑๓. ไม่พึงทำการไต่สวน
๑๔. ไม่พึงเริ่มอนุวาทาธิกรณ์
๑๕. ไม่พึงขอโอกาสภิกษุอื่น
๑๖. ไม่พึงโจทภิกษุอื่น
๑๗. ไม่พึงให้ภิกษุอื่นให้การ
๑๘. ไม่พึงช่วยภิกษุกับภิกษุให้สู้อธิกรณ์กัน

หมวดที่ ๒

๑๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสไม่พึงเดินนำหน้าภิกษุปกติ
๒๐. ไม่พึงนั่งข้างหน้าภิกษุปกติ
๒๑. พึงพอใจในอาสนะสุดท้าย ที่นอนสุดท้าย วิหารสุดท้ายของสงฆ์
ที่สงฆ์จะให้แก่เธอ
๒๒. ไม่พึงมีปกติตตะภิกษุเป็นสมณะนำหน้า หรือตามหลังเข้าไป
สู่สกุล
๒๓. ไม่พึงสมานาหารัญญกฐิน
๒๔. ไม่พึงสมานาหรินทปาติกฐิน
๒๕. ไม่พึงให้เขานำนิมนทมาส่งเพราะปัจจัยนั้น ด้วยคิดว่าคนทั้ง
หลายอย่ารู้จักเรา

หมวดที่ ๓

๒๖. ภิกษุผู้อยู่ปริวาสเป็นอาคันตุกะไปพึงบอกให้ทราบ*
๒๗. มีอาคันตุกะมากก็พึงบอก
๒๘. พึงบอกในอุโบสถ
๒๙. พึงบอกในปวารณา
๓๐. ถ้าอาพาธพึงสั่งทูตให้บอก

* คือเป็นอาคันตุกะไปวัดอื่น พึงบอกภิกษุทั้งหลายในวัดนั้น (วิ. อ. ๓ / ๗๗ / ๒๖๑)

หมวดที่ ๔

๓๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๓. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๖. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๗. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๘. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
 ๓๙. ไม่พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่หาภิกษุไม่ได้
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกับปกติตตะภิกษุ และเว้นแต่มีอันตราย

หมวดที่ ๕

๔๐. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนนาสังฆวาส
๔๑. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนนาสังฆวาส
๔๒. ไม่พึงออกจากอาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนนาสังฆวาส
๔๓. ไม่พึงออกจากถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนนาสังฆวาส

๔๔. ไม่พึงออกจากถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ
แต่เป็นนานาสังวาส
๔๕. ไม่พึงออกจากถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นนานาสังวาส
๔๖. ไม่พึงออกจากาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
ที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
๔๗. ไม่พึงออกจากาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิช่อาวาส
ที่มีภิกษุนานาสังวาส
๔๘. ไม่พึงออกจากาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
หรือถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ แต่เป็นนานาสังวาส
- ทั้งนี้ เว้นแต่ไปกบปถัตตะภิกษุ และมีอันตราย

หมวดที่ ๖

๔๙. ภิกษุผู้อยู่ปริวาส พึงออกจากาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุ
เป็นสมานสังวาส
๕๐. พึงออกจากาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุเป็น
สมานสังวาส
๕๑. พึงออกจากาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๒. พึงออกจากถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุเป็น
สมานสังวาส
๕๓. พึงออกจากถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ
เป็นสมานสังวาส
๕๔. พึงออกจากถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส
๕๕. พึงออกจากาวาสหรือถิ่นมิช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๖. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่ถิ่นมิใช่อาวาส
ที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

๕๗. พึงออกจากอาวาสหรือถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุ ไปสู่อาวาสหรือ
ถิ่นมิใช่อาวาสที่มีภิกษุเป็นสมานสังวาส

ทั้งนี้ ที่รู้ว่าอาจจะไปถึงในวินาทีเดียว

หมวดที่ ๗

๕๘. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพาน ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส
กับปกติตตะภิกษุ

๕๙. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส

๖๐. ไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาสก็ดี ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดี

๖๑. เห็นปกติตตะภิกษุแล้ว พึงลุกออกจากอาสนะ

๖๒. พึงนิมนต์ปกติตตะภิกษุให้นั่ง

๖๓. ไม่พียงนั่งในอาสนะเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ

๖๔. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะสูง

๖๕. เมื่อปกติตตะภิกษุนั่ง ณ พื้นดิน ไม่พียงนั่ง ณ อาสนะ

๖๖. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมอันเดียวกันกับปกติตตะภิกษุ

๖๗. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรม
ในที่จงกรมสูง

๖๘. เมื่อปกติตตะภิกษุจงกรม ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม

หมวดที่ ๘

๖๙. - ๘๙. ภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานไม่พึงอยู่ในที่มุงอันเดียวกันในอาวาส,
ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกันในถิ่นมิใช่อาวาส, ไม่พึงอยู่ในที่มุงเดียวกัน ในอาวาสก็ดี
ในถิ่นมิใช่อาวาสก็ดีอาวาส กับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานที่แก่พรรษากว่า

ไม่พียงนั่งในอาสนะเดียวกันกับภิกษุผู้อยู่ปรินิพพานแก่พรรษาว่า

... กับภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

... กับภิกษุผู้ควรมานัต

... กับภิกษุผู้ประพฤติมานัต

... กับภิกษุผู้ควรอัปทาน

๙๐. เมื่อเธอนั่ง ณ อาสนะต่ำ ไม่พึงนั่งอาสนะสูง

๙๑. เมื่อเธอนั่งพื้นดิน ไม่พึงนั่ง ณ อาสนะ

๙๒. ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมเดียวกัน

๙๓. เมื่อเธอจงกรมอยู่ในที่จงกรมต่ำ ไม่พึงจงกรมในที่จงกรมสูง

๙๔. เมื่อเธอจงกรมอยู่ ณ พื้นดิน ไม่พึงจงกรมในที่จงกรม.

ถ้าสงฆ์มีภิกษุอยู่ปริวาสเป็นที่ ๔ ให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม
ให้มันดใช้ไม่ได้ ไม่ควรทำ

สงฆ์ ๒๐ รูป ทั้งภิกษุผู้ควรอัปทานนั้น ให้อัปทาน การกระทำดังนั้น
ใช้ไม่ได้ และไม่ควรทำ

รัตติเจท ๓ อย่างของภิกษุอยู่ปริวาส

รัตติเจท^๑ความขาดแห่งราตรีของภิกษุอยู่ปริวาสมี ๓ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม (สหวาสะ)^๒
๒. อยู่ปราศ (วิปวาสะ)
๓. ไม่บอก (อนาโรจนา)

รัตติเจท ๔ อย่างของภิกษุผู้ประพฤติมานัต

ความขาดแห่งราตรีของภิกษุผู้ประพฤติมานัตมี ๔ อย่าง คือ

๑. อยู่ร่วม
๒. อยู่ปราศ

^๑ รัตติเจท แปลว่าขาดราตรี หมายถึงเหตุให้ขาดราตรี นับวตรีที่อยู่ปริวาสหรือมานัตไม่ได้ พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้
สำหรับภิกษุผู้ประพฤติปริวาสหรือมานัต (วิ. อ. ๓ / ๔๗๕ / ๕๒๘)

^๒ สหวาสะ การอยู่ร่วม หมายถึง อยู่ในที่มุ่งบังเดียวกันกับปกติตติภิกษุ
วิปวาสะ การอยู่ปราศ หมายถึง การที่ภิกษุอยู่ปริวาสนั้นอยู่รูปเดียว
อนาโรจนา การไม่บอก หมายถึง การไม่บอกแก่พวกภิกษุอาคันตุกะเป็นต้น (วิ. อ. ๓ / ๘๓ / ๒๖๖)

๓. ไม่บอก

๔. การประพฤติมานัตในคณะสงฆ์อันพร้อม (มีปกติภิกษุน้อยกว่า ๔ รูป)

วัตรสำหรับผู้อยู่ปริวาส, ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม และวัตรของผู้ประพฤติมานัตมีลักษณะใกล้เคียงกัน เพียงแต่วัตรของผู้ประพฤติมานัตนั้นต้องบอกทุกวัน และต้องไม่ประพฤติในคณะสงฆ์อันพร้อม

การเก็บปริวาส และเก็บมานัต

ในกรณีที่มีเหตุการณ์เกิดขึ้น อันทำให้ไม่สามารถอยู่ปริวาส หรือประพฤติมานัตได้สะดวก เช่น สงฆ์มาประชุมมากมาย จะเที่ยวบอกประจานตัวเองให้หมดสิ้นทั่วถึงคงไม่ไหว ทรงอนุญาตให้เก็บปริวาสหรือมานัตได้ เมื่อเหตุการณ์เป็นปกติแล้ว จึงสมทวนการอยู่ปริวาสหรือประพฤติมานัตต่อไปใหม่

๓. สมุจจัยขันธกะ

หมวดว่าด้วย การรวบรวมเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาทิเสส

ในหมวดนี้แสดงวิธีออกจากอาบัติสังฆาทิเสส โดยเล่าเรื่องพระอุทายี ปรีกษาสงฆ์ว่าต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้ว ควรปฏิบัติอย่างไร? มีการแสดง รายละเอียดซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสแนะดังต่อไปนี้ :-

๑. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียว ไม่ได้ปกปิด ให้ขอมนต์ ๖ ราตรี เพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ ให้สงฆ์สวดประกาศให้มนต์ เมื่อประพฤติมนต์ แล้วจึงให้อภัยภานกับสงฆ์ สงฆ์จึงสวดอภัยภานประกาศถอนจากอาบัติให้

๒. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวปิดไว้วันเดียว ให้ขอปริวาส ๑ วัน อยู่ปริวาสแล้ว จึงขอมนต์แล้วดำเนินการต่อไปตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๓. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสข้อเดียวแต่ปิดไว้ ๒ วันบ้าง ๓ วันบ้าง ๔ วันบ้าง ๕ วันบ้าง ให้ขอปริวาสเท่ากับวันที่ปกปิดไว้วันนั้น อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมนต์ ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัวกับสงฆ์ และทำตามลำดับเหมือนข้อ ๑

๔. ต้องอาบัติสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๕ วัน ขอปริวาส ๕ วัน ระหว่าง อยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลายปฏิกัสสนา คือ ขอชักเข้าหาอาบัติเดิมต่อสงฆ์ให้มุลายปฏิกัสสนา เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ ควรแก้มนต์ต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำอีกโดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลายปฏิกัสสนา แล้วให้มนต์ ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๓ ตัว ขณะอยู่มนต์เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสซ้ำ โดยไม่ปิดไว้ ทรงให้ขอมุลายปฏิกัสสนาเพื่ออาบัติ ๑ ตัวแล้วให้มนต์ ๖ ราตรี เมื่อประพฤติมนต์แล้วเป็นผู้ควรแก้ภัยภาน เธอต้องอาบัติสังฆาทิเสสโดยไม่ปิด ทรงให้ขอมุลายปฏิกัสสนา ให้มนต์ ๖ ราตรีเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติมนต์แล้ว จึงให้อภัยภานต่อสงฆ์

๕. ต้องสังฆาทิเสสแล้วปกปิดไว้ ๑ ปักข์ (๑๕วัน) ให้ขอปริวาส ๑ ปักข์ ระหว่างที่อยู่ปริวาสต้องอาบัติสังฆาทิเสสปิดไว้ ๕ วัน ทรงให้ขอมุลายปฏิกัสสนา

กับสงฆ์ แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน คือ รวมวันอยู่ปริวาสกับอาบัติที่ปิดไว้เดิม เมื่ออยู่ปริวาสแล้วเป็นผู้ควรฆาตเขตต้องสังฆาติเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาบปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ รัตริเพื่ออาบัติ ๓ ตัวกะสงฆ์ ระหว่างที่ประพฤติฆาตเขตต้องสังฆาติเสสปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาบปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ รัตริเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติฆาตเขตแล้วเป็นผู้ควรอัปภาน เขตต้องสังฆาติเสส ปิดไว้ ๕ วันอีก ให้ขอมุลาบปฏิกัสนา แล้วให้สโมธานปริวาสเพื่ออาบัติตัวก่อน อยู่ปริวาสแล้วจึงขอมานัต ๖ รัตริเพื่ออาบัติ ๑ ตัว ประพฤติฆาตเขตแล้วจึงขออัปภานกับสงฆ์.

๖. ต้องสังฆาติเสส ๑ ตัวปิดไว้ ๑ วัน อาบัติ ๒ ตัวปิดไว้ ๒ วัน อาบัติ ๓ ตัวปิดไว้ ๓ วัน อาบัติ ๔ ตัวปิดไว้ ๔ วัน อาบัติ ๕ ตัวปิดไว้ ๕ วัน อาบัติ ๖ ตัวปิดไว้ ๖ วัน อาบัติ ๗ ตัวปิดไว้ ๗ วัน อาบัติ ๘ ตัวปิดไว้ ๘ วัน อาบัติ ๙ ตัว ปิดไว้ ๙ วัน อาบัติ ๑๐ ตัวปิดไว้ ๑๐ วัน ตรัสว่า “บรรดาอาบัติเหล่านั้น อาบัติเหล่านี้ ปิดไว้นานกว่าอาบัติทั้งหมด สงฆ์จงให้อัคขสโมธานปริวาสเพื่ออาบัติเหล่านั้น

๗. ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาติเสส ๒ ตัวปิดไว้ ๒ เดือน ได้ขอรวิวาสเพื่ออาบัติ ๑ ตัวปิดไว้ ๒ เดือนกับสงฆ์ ภายหลังละอายใจจึงแจ้งความที่ปิดอาบัติ ๒ ตัวปิดเอาไว้ ๒ เดือน จึงทรงให้สงฆ์ให้ปริวาส ๒ เดือนเพื่ออาบัติแม้นอกนี้

๘. สมัยนั้นภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติสังฆาติเสสหลายตัว ไม่รู้จำนวนระลึกไม่ได้ ไม่แน่ใจในอาบัติ และจำนวนราตริที่ปกปิด จึงทรงให้สงฆ์ให้สุทธันตปริวาส (คือปริวาสที่อยู่จนกว่าจะบริสุทธิ์) แล้วดำเนินตามข้อ ๑

๙. กรณีที่ภิกษุผู้กำลังอยู่ปริวาส ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม ผู้ควรแก่ฆาตเขต ผู้ควรแก่อัปภานนั้นสิก ลตฐานะเป็นสามเณร วิกลจริตมีจิตฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายเพราะเวทนา ถูกสงฆ์ลงอุกเขปนียกรรม การอยู่ปริวาสและกรรมทั้งหลายนั้นใช้ไม่ได้, ถ้ากลับคืนสภาพเป็นภิกษุอีก ปริวาสฆาตเขตที่ให้แล้วหรืออยู่ประพฤติแล้ว เป็นอันให้หรือประพฤติดีแล้ว ให้ทำกรรมที่เหลืออยู่ต่อไป

นอกจากนี้ยังมีตัวอย่างอื่นอีก ในสมุจจยขันธกะนี้เป็นการประมวลเรื่องการออกจากอาบัติสังฆาติเสส ที่มีปัญหาซับซ้อน (ดูแผนผังหน้า ๔๘๑ ประกอบ)

๔. สมณชั้นธกะ

หมวดว่าด้วยวิธีระงับอธิกรณ์

๑. สัมมุขานินัย (การระงับพร้อมหน้า)

ภิกษุณฺพคคิยํทำกรรมลงโทษแก่ภิกษุทั้งหลาย ที่ไม่ได้อยู่ต่อหน้า คือตักขณียกรรมบ้าง นิยสกรรมบ้าง ปัพพาชนียกรรมบ้าง ปฏิสารณียกรรมบ้าง อุกเขปนียกรรมบ้าง มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามทำการลับหลังผู้ถูกลงโทษ ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น

ทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายไม่ดี ๓ ประเภท คือ

๑. บุคคลคนเดียว
๒. บุคคลหลายคน
๓. สงฆ์ที่พูดไม่เป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง

กับทรงแสดงภิกษุที่เป็นบุคคลฝ่ายดี ๓ ประเภท ที่พูดเป็นธรรมฝ่ายหนึ่ง ฝ่ายที่พูดไม่เป็นธรรม แม้จะระงับเรื่องที่เกิดขึ้นในที่พร้อมหน้า ก็เรียกว่า สัมมุขานินัยเทียม และระงับไม่เป็นธรรม ฝ่ายที่พูดเป็นธรรมระงับเรื่องที่เกิดขึ้น เรียกว่าสัมมุขานินัย และระงับอย่างเป็นธรรม

๒. สติวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์)

พระทัพพมัลลบุตรได้บรรลุอรหัตตผลตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ ท่านปรารภนา จะทำประโยชน์แก่สงฆ์ จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ขอรับทำหน้าที่เป็นผู้จัด เสนาสนะและแจกภัต พระผู้มีพระภาคทรงเห็นชอบด้วย จึงตรัสให้เรียก ประชุมสงฆ์ ขอมติสวดประกาศแต่งตั้งพระทัพพมัลลบุตร เป็นผู้จัดเสนาสนะ และผู้แจกภัต เมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน จึงเป็นอันประกาศแต่งตั้ง เมื่อได้รับแต่งตั้งแล้ว

ปรากฏว่าได้จัดเสนาสนะได้ดีและเรียบร้อย ถึงกับมีภิกษุมาทดลองให้ท่านจัดในที่ต่าง ๆ กัน ซึ่งอยู่ห่างไกลกันทีละหลาย ๆ รูป เพื่อจะดูความสามารถ แต่ท่านก็จัดได้เรียบร้อย อย่างน่าอัศจรรย์ ส่วนการจัดแบ่งภิกษุไปรับอาหารก็ทำได้เรียบร้อย แต่มีภิกษุพวกหนึ่งซึ่งเป็นพวกภิกษุเมตติยะ และภุมมชกะไม่พอใจว่าตนไม่ค่อยได้รับอาหารดี ๆ ภิกษุพวกนั้นเข้าใจผิดว่า พระทัฬหฬัลลบุตร กลั่นแกล้ง จึงหาเรื่องให้นางเมตติยาภิกษุณี แกล้งใส่ความหาว่าข่มขืนนาง เมื่อได้สวนได้ความสัตย์แล้ว พระผู้มีพระภาคจึงทรงให้สงฆ์จัดการให้สีกนางเมตติยาภิกษุณี แม้ภิกษุที่ก่อเรื่องจะขอรับผิดชอบว่าตนเป็นผู้ต้นคิด.

พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงแนะวิธีระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ซึ่งเกิดขึ้นแก่พระอรหันต์ โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่พระทัฬหฬัลลบุตร แล้วทรงแสดงเงื่อนไข ๕ ประการ ในการให้สติวินัย คือ

๑. ภิกษุผู้ถูกโจทก์ฟ้อง เป็นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติ
๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ
๓. เธอขอสติวินัย
๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม อย่างนี้จึงเรียกว่าการให้สติวินัยอันเป็นธรรม

๓. อมุพหวินัย (การระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)

ภิกษุข้อคัคคะเป็นบ้าได้ทำความผิดหลายประการ มีผู้โจทก์ฟ้อง พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแนะให้ระงับ ด้วยอมุพหวินัย โดยให้ผู้ถูกฟ้อง (ซึ่งหายแล้ว) ขออมุพหวินัย และให้สงฆ์สวดประกาศให้อมุพหวินัย เป็นอันระงับด้วยยกให้ว่าเป็นบ้าในขณะที่ทำความผิด แต่ก็ทรงวางเงื่อนไขไว้ว่า ถ้าทำความผิดขณะที่รู้สึกตน และไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้ หรือรู้สึกเหมือนฝัน หรือแก้ตัวอ้างความเป็นบ้า สงฆ์ให้อมุพหวินัยแก่เธอดังนี้ เรียกว่า ไม่เป็นธรรม ถ้าตรงกันข้ามคือทำไปในขณะที่เป็นบ้าไม่รู้สีกตัวจริง ๆ การให้อมุพหวินัยจึงเป็นธรรม

๔. ปฏิญญาตกระณะ (การระงับด้วยคำสารภาพของผู้ถูกฟ้อง)

ภิกษุฉัพพัคคีย์ลงกรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย โดยไม่ฟังคำสารภาพของภิกษุเหล่านั้น มีผู้ติเตียน พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามทำเช่นนั้น ถ้าฝ่าฝืนต้องอาบัติทุกกฏ

แล้วจึงทรงแสดงวิธีระงับอธิกรณ์ ด้วยการรับสารภาพของจำเลยที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรม ลักษณะอธิกรณ์ที่ไม่เป็นธรรมคือสารภาพไม่ตรงตามที่ทาลงไปจริง เช่น ต้องอาบัติหนัก สารภาพว่าต้องอาบัติรองลงมา หรือต้องอาบัติเบา สารภาพว่าต้องอาบัติหนัก

ส่วนที่เป็นธรรม คือต้องอาบัติอะไรก็สารภาพตามนั้น

๕. เยภุยยสิกา (การระงับด้วยถือเสียงข้างมาก)

ภิกษุทั้งหลายบาดหมางทะเลาะวิวาทกันในท่ามกลางสงฆ์ ด่ากันอยู่ ไม่อาจระงับอธิกรณ์ได้ พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ด้วยถือเอาเสียงข้างมาก ให้สมมติภิกษุผู้ให้จับฉลาก(คือผู้ดูแลการลงคะแนนนับคะแนน) ภิกษุผู้ให้จับฉลากจะต้องประกอบด้วยองค์ ๕ คือ ไม่ลำเอียง เพราะรัก เพราะเกลียด เพราะหลง เพราะกลัว และรู้ว่อย่างไรเป็นอันจับอย่างไรไม่เป็นอันจับ (คุมการลงคะแนนได้ดี) แล้วให้สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ให้จับฉลากในท่ามกลางสงฆ์

ทรงแสดงการจับฉลาก (ลงคะแนน) ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมอย่างละ ๑๐ ประการคือ

๑. อธิกรณ์เป็นเรื่องเล็กน้อย
๒. ไม่ลุกลามไปที่อื่นไกล
๓. ภิกษุพวกนั้นระลึกไม่ได้ และพวกอื่นก็ไม่สามารถให้ระลึกได้
๔. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมมีมากกว่า
๕. รู้ว่าผู้กล่าวไม่เป็นธรรมอาจมีมากกว่า
๖. รู้ว่าสงฆ์จะแตกกัน

๗. รู้ว่าสงฆ์อาจแตกกัน
๘. จับฉลากโดยไม่เป็นธรรม
๙. จับฉลากเป็นพวก ๆ
๑๐. มิได้จับฉลากตามความเห็นของตน

ลักษณะอย่างนี้เรียกว่าไม่เป็นธรรม ส่วนที่เป็นธรรม คือที่ตรงกันข้ามจากที่แสดงมาข้างต้น.

๖. ตัสสปาปิยสิกา (การระงับด้วยการลงโทษ)

ภิกษุชื่ออุปวาพะ ถูกฟ้องด้วยเรื่องต้องอาบัติในที่ประชุมสงฆ์ ปฏิเสธแล้วกลับรับ รับแล้วกลับปฏิเสธ ให้การกลับกลอกกล่าวเท็จทั้งที่รู้ พระผู้มีพระภาคทรงทราบ จึงทรงแนะให้สงฆ์ใช้วิธีตัสสปาปิยสิกา คือให้สวดประกาศเป็นการสงฆ์ลงโทษจำเลย

ทรงแสดงการทำตัสสปาปิยสิกากรรมที่เป็นธรรมว่า ประกอบด้วยองค์ ๕ คือ

๑. ภิกษุเป็นผู้ไม่บริสุทธิ์
๒. เป็นผู้ไม่มี恙อายุ
๓. มีผู้โจทฟ้อง
๔. สงฆ์ทำตัสสปาปิยสิกากรรมแก่เธอ
๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันลงโทษโดยธรรม

อนึ่ง ทรงแสดงลักษณะการทำกรรมชนิดนี้ที่ไม่เป็นธรรมและที่เป็นธรรมตามแบบที่ทรงแสดงไว้ในเรื่องตัชชนียกรรม ทรงแสดงลักษณะที่สงฆ์ควรลงโทษชนิดนี้ และการเสียสิทธิของภิกษุผู้ต้องโทษชนิดนี้เช่นเดียวกับตัชชนียกรรม (ซึ่งได้กล่าวไว้แล้วใน จุลวรรค ภาค ๑ หน้า ๒๗๘).

๗. ตินวัตถารกะ (การระงับดุจหย้ากลบไว้, หยุดไม่ให้ลุกลาม)

ภิกษุทั้งหลายทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าถ้าขึ้นทะเลาะวิวาทกันต่อไป

เรื่องก็จะลุกลามเลวร้ายถึงกับแตกแยกกัน เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณชนิดนี้ ด้วยให้เลิกแล้วกันไป

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้น เป็นผู้แสดงแทน เว้นอาบัติหยาบ^๑ เว้นอาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์^๒ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น.

อธิกรณ ๔ (เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วจะต้องจัดต้องทำ)

อธิกรณมี ๔ คือ

๑. วิวาทาธิกรณ การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับธรรม เกี่ยวกับวินัยว่า นี่เป็นธรรม นี่ไม่ใช่ธรรม, นี่เป็นวินัย นี่ไม่ใช่วินัย, นี่เป็นคำตรัส นี่ไม่ใช่คำตรัส, นี่เป็นพุทธรจิริยา นี่ไม่ใช่พุทธรจิริยา, นี่ทรงบัญญัติ นี่ไม่ได้ทรงบัญญัติ, นี่อาบัติ นี่ไม่อาบัติ, นี่อาบัติเบา นี่อาบัติหนัก, นี่อาบัติมีส่วนเหลือ นี่อาบัติไม่มีส่วนเหลือ (ปาราชิก), นี่อาบัติชั่วหยาบ นี่อาบัติไม่ชั่วหยาบ.

๒. อนุวาทาธิกรณ เป็นการโจทพ้องกันด้วยศีลวิบัติ, อาจารย์วิบัติ, ทิฏฐิวิบัติ, หรืออาชีวิวิบัติ.

๓. อาปัตตาธิกรณ การต้องอาบัติ ทั้ง ๗ กอง

๔. กิจจาธิกรณ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม คือ อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม.

ครั้นแล้วทรงแสดงลักษณะของอธิกรณแต่ละอย่าง พร้อมทั้งมูลเหตุโดยพิสดาร ในที่สุดตรัสสรุปว่า อธิกรณแต่ละอย่างจะระงับได้ด้วยสมณะ (วิธีระงับ) อะไรบ้าง.

^๑ อาบัติที่มีโทษหยาบ คือ อาบัติปาราชิก และสังฆาภิเสก (วิ. อ. ๓ / ๒๑๓ / ๒๕๘)

^๒ อาบัติที่เนื่องด้วยคฤหัสถ์ คือ อาบัติที่ต้องเพราะด่าคฤหัสถ์ ชูคฤหัสถ์และเพราะรับคำคฤหัสถ์ (แล้วไม่ทำตาม) (วิ. อ. ๓ / ๒๐๓ / ๒๕๕)

วิธีการระงับอธิกรณ์ (อธิกรณ์สมณะ)

๑. **วิวาทาธิกรณ์** การวิวาทกันในเรื่องเกี่ยวกับพระธรรมวินัย ย่อมระงับด้วยวิธี ๒ ประการ คือ ๑. สัมมุขาวินัย ๒. เยกุยยสิกาวินัย โดยเลือกใช้ ๒ แบบแบบแรกใช้วิธีสัมมุขาวินัยอย่างเดียว แบบ ๒ ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับเยกุยยสิกาวินัย

การระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย) คือ ประชุมระงับอธิกรณ์โดย

๑. พร้อมหน้าสงฆ์ ๒. พร้อมหน้าธรรม

๓. พร้อมหน้าวินัย ๔. พร้อมหน้าบุคคลทั้งโจทและจำเลย

ถ้าระงับได้เรียกว่าระงับด้วยสัมมุขาวินัย กรณีระงับไม่ได้ในอาวาสนั้นทรงให้ไปสู่อาวาสที่มีภิกษุมากกว่า เพื่อให้ภิกษุในอาวาสนั้นปรึกษากันเพื่อรับและระงับอธิกรณ์ ถ้ากำลังเดินทางระงับอธิกรณ์ได้ในระหว่างไปสู่อาวาสนั้นก็ระงับด้วยสัมมุขาวินัย หรือภิกษุในอาวาสนั้นช่วยระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้าก็ระงับด้วยสัมมุขาวินัย ถ้าภิกษุเหล่านั้นกำลังวินิจฉัยอยู่มีเสียงแข็งขันไม่สงบทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ด้วยอุพพาติกวิธี^๑ ถ้ายังระงับไม่ได้ ทรงให้มอบอธิกรณ์ให้สงฆ์ แล้วให้สงฆ์ระงับด้วยเยกุยยสิกาวินัย.

ระงับโดยถือเสียงข้างมากเป็นประมาณ (เยกุยยสิกาวินัย) โดยทรงให้สงฆ์แต่งตั้งภิกษุที่ประกอบด้วยองค์คุณ ๕ คือ ไม่ลำเอียงเพราะชอบ, ชัง, หลง, กลัว, และรู้จักผลจากที่จับแล้วหรือยังไม่จับ เป็นผู้ให้จับฉลาด(ลงคะแนน) ตรัสว่าวิธีลงคะแนนมี ๓ อย่าง คือ ปกปิด, กระซิบบอก, และเปิดเผย ตามความยินยอมของภิกษุพวกนั้น. (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๘ ประกอบ)

^๑ **อุพพาติกวิธี คือวิธีระงับอธิกรณ์** (เนื่องด้วยในที่ประชุมสงฆ์มีความไม่สะดวกด้วยเหตุบางประการ) โดยสงฆ์เลือกภิกษุนางรูปในที่ประชุมนั้น (ผู้มีองค์คุณ ๑๐ ประการ คือ ๑.เป็นผู้มีศีลสำรวมสังวรในปาติโมกข์ ถึงพร้อมด้วยอาจาระและโจระ มีปกติเห็นภัยในโทษมีประมาณน้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาทั้งหลาย ๒.เป็นพหูสูตร ทรงสุตะ สัมมุตตะธรรม เหล่าใดที่งามในเมืองต้น ท่ามกลาง และงามในที่สุด ที่สรรเสริญพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ บริสุทธิบริบูรณ์สิ้นเชิง ธรรมเหล่านั้น เธอย่อมสดับมาก ทรงไว้ สัมมด้วยวาจา เข้าไปฟังด้วยใจ ประจักษ์ชัดดีแล้วด้วยทักขุวิ ๓.จำปาติโมกข์ทั้งสองได้ดีโดยพิสดาร จำแนกดี สวดดี วินิจฉัยถูกต้องโดยสูตร โดยอนุพยัญชนะ ๔.เป็นผู้ตั้งมั่นในพระวินัยไม่คลอนแคลน ๕. เป็นผู้อาจชี้แจงให้คู่ต่อสู้ในอธิกรณ์ยินยอม เข้าใจ ฟัง เห็น เลื่อมใส ๖.เป็นผู้ฉลาดเพื่อยังอธิกรณ์อันเกิดขึ้นให้ระงับ ๗.รู้อธิกรณ์ ๘.รู้เหตุอธิกรณ์ ๙.รู้ความระงับแห่งอธิกรณ์ ๑๐.รู้ทางระงับอธิกรณ์) ตั้งเป็นคณะแล้วมอบเรื่องให้นำไปวินิจฉัย (วิ. อ. ๓ / ๒๓๑ / ๒๔๙) (ระหว่างวินิจฉัยถ้ามีภิกษุที่ได้รับเลือกบางรูปขาดคุณสมบัติ จำพระสูตรไม่ได้... ย่อมคำนึงความ ตามเจ้าพญชุนะ ให้สวดประกาศถอดถอนภิกษุนั้นให้ภิกษุเหล่านั้นทราบด้วยญัตติกรรม)

๒. อหฺวาทาธิกรณ การโจทก์ฟ้องกันด้วยศีลวินัย อาจารย์วินัย ทิฏฐิวินัย อาชีวินัย ย่อมที่ระงับด้วยสมณะ (วิธีระงับ) ๔ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัยดูหน้า ๒๙๕)
๒. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ (ขอสติวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๕)
๓. ระงับด้วยสงฆ์ยกให้ว่าเป็นบ้า (ขอมุพหุวินัยกับสงฆ์ หน้า ๒๙๖)
๔. ระงับด้วยการลงโทษโดยสงฆ์ แก่ภิกษุผู้ถูกซักถามถึงอาบัติ ในท่ามกลางสงฆ์ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ เอาเรื่องหนึ่งมากล่าวกลบเคลื่อน อีกเรื่องหนึ่ง (ตัสสปาปิยสิกา หน้า ๒๙๘).

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย, สัมมุขาวินัยร่วมกับอมุพหุวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปาปิยสิกาตามควรแก่กรณี (ดูหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

๓. อาปัตตาทิกรณ การต้องอาบัติต่างๆระงับด้วยใช้วิธีระงับ ๓ ประการ คือ

๑. ระงับด้วยระงับในที่พร้อมหน้า (สัมมุขาวินัย หน้า ๒๙๕, ๓๐๐)
๒. ระงับด้วยปรับโทษตามคำสารภาพ (ปฏินญาตกรณะ หน้า ๒๙๗)
๓. ระงับดุจหย้ากลบไว้, หยุดไม่ให้ลูกกลาม (ติณวัตถการวินัย หน้า ๒๙๘) ตามวิธีสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้

ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏินญาตกรณะ หรือใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับติณวัตถการวินัย ตามควรแก่กรณี (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

๔. กิจจาธิกรณ เรื่องที่สงฆ์จะต้องจัดต้องทำที่เป็นสังฆกรรม ระงับด้วยวิธีระงับประการเดียว คือ ด้วยสัมมุขาวินัย (ดูแผนผังหน้า ๔๗๗, ๔๗๙)

ทรงปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้รื้อฟื้นอธิกรณที่ชำระตามธรรมเสร็จไปแล้ว และปรับอาบัติปาจิตตีย์แก่ภิกษุผู้ให้ฉันทะแล้วบ่นว่าในภายหลัง.

ทรงแก้ข้อที่ถูกกล่าวหาว่าเป็น “กาฝากสังคม”

คามณี! ตลอดเวลาผ่านมา ๔๑ ปีนี้ เราระลึกไม่ได้ว่าเราเคยเข้าไป
ทำลายตระกูลใดๆ เพราะการรับเอาข้าวสุกมา โดยที่เห็นตระกูลใดๆ ก็เป็น
ตระกูลมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโศกะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก
มีข้าวเปลือกเป็นหลักทรัพย์เป็นอันมาก ก็เพราะตระกูลเหล่านั้นเพียบพร้อม
ด้วยทาน เพียบพร้อมด้วยสัจจะ เพียบพร้อมด้วยสัญญาะ (ความสำรวมระวัง)

คามณี! เหตุปัจจัยมีอยู่ ๘ อย่างเพื่อการทำลายแห่งสกุล กล่าวคือ :-

ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ราชภัย ๑,
ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ โจรภัย ๑,
ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อัคคีภัย ๑,
ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ อุทกภัย ๑,
ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ ทรัพย์ที่ฝังไว้เคลื่อนที่จากเดิม ๑,
ตระกูลถึงความขาดสูญเพราะ การงานวิบัติเพราะบริหารไม่ดี ๑,
บุคคลกลังการ (แกะดำ) เกิดขึ้นล้างผลาญโภคทรัพย์ในตระกูล ๑,
ความไม่เที่ยง (แห่งสังขารทั้งหลาย) นับเป็นที่แปด.

คามณี! เหล่านี้แล คือ เหตุปัจจัย ๘ อย่าง เพื่อการทำลายแห่งสกุล.

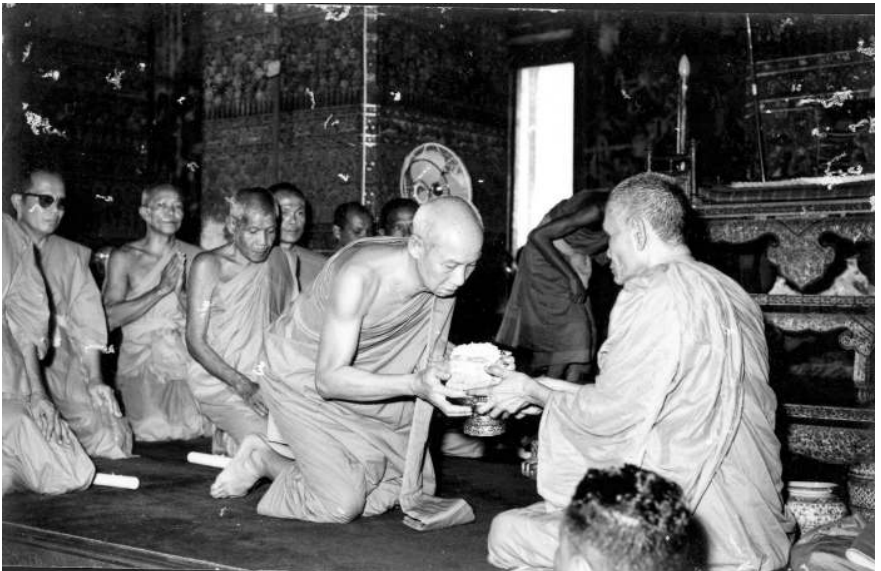
(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘/๔๐๐/๖๒๒)

จุลวรรค

ภาค ๒

(พระไตรปิฎก เล่ม ๙)

เรื่องเบ็ดเตล็ด, ที่อยู่, ข้อวัตร

๑. ขุททกวัตถุขันธกะ

หมวดว่าด้วยเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ

เรื่องเกี่ยวกับการอาบน้ำ

ทรงปรารภการกระทำของภิกษุณีพหุติย^๑ มีผู้ติเตียน จึงตรัสห้ามมิให้ ภิกษุเอากายสีกับตันไม้ สีกับเสา สีกับฝา ในขณะที่อาบน้ำ ทรงปรับอาบัติ ทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะชาวบ้านคิดว่าทำเหมือนนักมวยปล้ำ

และทรงห้ามอาบน้ำในสถานที่อื่นไม่สมควร

ทรงห้ามอาบน้ำโดยอุด้วยมือที่ทำด้วยไม้ (คณฺฐพฺพหตฺถ)^๑ หรือ อุด้วยก้อนจूरณหินสีเหมือนพลอยแดง หรือผลัดกันอุตัว และทรงห้ามอุ ด้วยไม้ที่จักเป็นพินมnger ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด เพราะมีผู้ ติเตียนว่าทำเหมือนอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคมาม

กรณีภิกษุอาพาธ เช่น เป็นหิด ทรงอนุญาตใช้ไม้ที่มีได้จักเป็นพินมnger เอมานูได้

ส่วนการอาบหน้านั้นทรงอนุญาตเกลียวผ้าหรือฝามืออุตัวได้

ห้ามใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์

ทรงห้ามประดับกายด้วยตุ้มหู, สายสร้อย, สร้อยคอ, สร้อยเอว, เข็มขัด, บานพับสำหรับแขน, กำไลมือ, และแหวน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ แก่ผู้ทำเช่นนั้น

^๑ คณฺฐพฺพหตฺถ ได้แก่ มือที่ทำด้วยไม้ซึ่งยาวงวไว้ที่ท่าอาบหน้าคนทั้งหลายใช้มือนั้นตักจूरณขัดสีกาย (วิ.อ.๓/๒๔๓/๓๐๒)

ข้อห้ามเกี่ยวกับผม

ทรงห้ามไว้ผมเกิน ๒ เดือน หรือไว้ผมยาวเกิน ๒ นิ้ว อึ่งทรงห้ามใช้แปรง ใช้หวี ใช้มือต่างหวี ใช้น้ำมันผสมขี้ผึ้งหรือผสมน้ำใส่ผม ซึ่งเป็นอย่างคฤหัสถ์ผู้บริโภคมกาม ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น.

ข้อห้ามเกี่ยวกับการส่องกระจก

ทรงห้ามมองดูเงาหน้าในกระจก หรือในภาชนะน้ำ ทรงปรับอาบัติทุกกฏ ถ้ามีเหตุสมควร เช่น เป็นแผลที่หน้า ทรงอนุญาตให้ดูได้เพื่อรักษา.

ข้อห้ามทาหน้าทาตัว

ทรงห้ามผัดหน้า, ไล้หน้า, ทาหน้า, เจิมหน้า, ย้อมตัว ย้อมทั้งตัวทั้งหน้า ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น ใช้ฝุ่นทาหน้าเพื่อรักษาโรคได้

ห้ามดูฟ้อนรำและห้ามขับด้วยเสียงยาว

ทรงห้ามไปดูฟ้อนรำขับร้อง หรือการบรรเลงดนตรี ทรงห้ามสวดขับธรรมด้วยเสียงขับยาว ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และทรงแสดงโทษ ๕ ประการของภิกษุผู้สวดธรรมด้วยเสียงขับยาว คือ

๑. แม้นตนเองก็กำหนดในเสียงนั้น
๒. แม้ผู้อื่นก็กำหนดในเสียงนั้น
๓. แม้คบดีทั้งหลายก็ตำหนิ
๔. เมื่อภิกษุพอใจการทำเสียง ความเสื่อมแห่งสมาธิย่อมมี
๕. ภิกษุรุ่นหลังจะพากันทำตามอย่าง

แต่ทรงอนุญาตให้สวดสรภัญญะได้.

ห้ามห่มผ้าขนสัตว์

ทรงห้ามห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ภายนอก ซึ่งคฤหัสถ์ใช้กัน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด.

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับผลไม้

ทรงห้ามฉันมะม่วง เพราะภิกษุฉันพดด้ยี้ให้คนสอยมะม่วง ในพระราชอุทยานของพระเจ้าพิมพิสาร ซึ่งอนุญาตให้พระฉันผลไม้ได้ จนพระเจ้าพิมพิสารจะเสวยเองก็ไม่ได้เสวย ต่อมาเมื่อผู้ถวายภัตผ่านขึ้นมะม่วงไว้ในกับข้าวทรงอนุญาตให้ฉันได้ ในที่สุดทรงอนุญาตให้ฉันผลไม้ได้ทุกชนิด ถ้าเป็นของควรแก่สมณะ ๕ อย่าง คือ ๑.เอาไฟจี้ ๒.เอามีดกรีด ๓.เอาเล็บจิก (หมายถึงที่คนอื่นทำให้) ๔.ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด ๕.ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว (มีรายละเอียดวิธีการ ในภาคผนวก เรื่องสมณกัมปะ หน้า ๔๑๗).

ตรัสสอนให้แผ่เมตตา

ภิกษุถูกกวด ถึงแก่มรณภาพ จึงตรัสสอนให้แผ่เมตตาในสกุลพญานกทั้ง ๔ คือ

๑. วิรุฬหกชะ	๒. เอราปณะ
๓. ฉัพพาปุตตะ	๔. กัณหาโคตมกะ

รวมทั้งหมู่สัตว์ทั้งหลายไม่เลือกว่า ๒ เท้า ๔ เท้า มีเท้ามาก หรือไม่มีเท้า ขอให้สัตว์เหล่านั้นจงประสบแต่สิ่งที่ดีงาม อย่าได้พบความเลวร้าย.

ห้ามตัดองคชาต

ภิกษุรูปหนึ่งเกิดความกำหนัด จึงตัดองคชาตทิ้ง พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงติเตียน ทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามตัดองคชาต ถ้าตัดต้องอาบัติถุลลัจจัย

ข้อห้ามและอนุญาตเกี่ยวกับบาตร

ทรงปรารภ พระปิตุโศลภารัทวาชะ ผู้เป็นพระอรหันต์ ซึ่งได้บาตรมา เพราะแสดงฤทธิ์ พระผู้มีพระภาค ทรงทราบ จึงทรงบัญญัติพระวินัย ห้ามแสดงอิทธิปาฏิหาริย์อันเป็นอุตริมนุสสรธรรมแก่คฤหัสถ์ ถ้าแสดง ต้องอาบัติทุกกฏ ทรงสั่งให้ทำลายบาตรไม้จันทน์นั้น เพื่อใช้การอย่างอื่น เช่น บดเป็นยาหยอดตา แล้วตรัสห้ามใช้บาตรไม้ และปรับอาบัติทุกกฏ แก่ภิกษุผู้ใช้ อนึ่ง ทรงห้ามใช้บาตรที่ทำด้วยทอง เงิน แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ แก้วผลึก สำริด กระจัก ดินบุก สังกะสี ทองแดง (รวมเป็น ๑๑ ทั้งบาตรไม้) ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิด คือบาตรเหล็กและบาตรดิน

ทรงอนุญาตบังเวียน* เพื่อกันกันบาตรสึก โดยให้ใช้บังเวียนธรรมดา ที่ทำด้วยดินบุกหรือตะกั่ว แต่ไม่อนุญาตบังเวียนที่ทำด้วยทองเงินหรือวิจิตรงดงาม บังเวียนรองบาตรหนาไม่กระทบกับบาตร จึงทรงอนุญาตให้กลิ้งบังเวียนที่ทำแล้วยังเป็นคลื่น และตรัสอนุญาตให้จักเป็นฟันม้งกร

บาตรเหม็นอับเพราะเก็บบาตรทั้งที่ยังเปียกน้ำ จึงอนุญาตให้ผึ่งแล้วนำไปเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรทั้งที่ยังมีน้ำ บาตรมีกลิ่นเหม็น จึงทรงให้ทำให้หมดน้ำเสียก่อนผึ่ง แล้วจึงเก็บ ภิกษุผึ่งบาตรไว้ในที่ร้อนจนผิวบาตรเสีย จึงทรงห้ามและอนุญาตให้ผึ่งไว้ในที่ร้อนครู่เดียวแล้วจึงเก็บ

บาตรวางเก็บในที่แจ้งถูกลมพัดตกแตก จึงทรงอนุญาตเชิงรองบาตร* ทรงห้ามวางบาตรริมตั่งไม้ ริมตั่งไม้เล็กนอกฝา, ภิกษุคว่ำบาตรไว้ที่พื้นดิน ขอบบาตรสึก จึงทรงอนุญาตให้ใช้หญ้า, ท่อนฝารองบาตร ต่อมาถูกปลวกกัด จึงทรงอนุญาตแท่นเก็บบาตร มีเหตุที่บาตรตกจากแท่นเก็บ บาตรแตก จึงทรงอนุญาตหม้อเก็บบาตร บาตรไปครูดสีกับหม้อเก็บบาตร จึงทรงอนุญาตถุงบาตร และสายโยก(สายสะพาย)ที่เป็นด้ายถัก

ทรงห้ามแขวนบาตร (ไว้กับสิ่งที่ยื่นออกมาจากข้างฝา) **ทรงห้ามเก็บ** บาตรไว้บนเตียง, บนตั่ง, บนตัก, บนร่ม, กันเปลอสตินั่งทับหรือหล่น

* ข้อสังเกต มีข้อแตกต่างในการใช้งานระหว่างบังเวียน, เชิงรองบาตร, โดอก; บังเวียน ใช้รองบาตรเพื่อกันกันบาตรสึก, เชิงรองบาตร ใช้กระเบื้องวางเก็บบาตรเพื่อกันลมพัดกลิ้งตกแตก, โดอก ใช้รองบาตรเวลาฉันอาหาร (ดูหน้า ๓๑๑ ประกอบ)

ทรงห้ามพลักบานประตูเมื่อมือยังถือบาตรอยู่

ทรงห้ามใช้ กะโหลกน้ำเต้า หม้อกระเบื้อง เป็นบาตร มีภิกษุรูปหนึ่ง ใช้ของบังสุกุลทุกอย่าง เธอใช้บาตรกะโหลกผี ชาวบ้านหวาดกลัวเพ่งโทษ จึงทรงห้ามใช้บาตรกะโหลกผี และห้ามอีกว่า ภิกษุไม่พึงใช้ของบังสุกุล ทุกอย่าง

ทรงห้ามใช้บาตรรองรับเศษอาหาร หรือก้าง หรือน้ำบ้วนปาก และทรงอนุญาตให้ใช้กระโถน

ข้อที่ทรงห้ามทั้งหมดนี้ ภิกษุผู้ละเมิดต้องอาบัติทุกกฏ.

ทรงอนุญาตมิดและเข็ม

ต่อจากนั้นเล่าเรื่องทรงอนุญาตมิดสำหรับตัดผ้า พร้อมทั้งอนุญาตปลอกมิด ทรงอนุญาตด้ามมิด แต่ไม่อนุญาตด้ามที่ทำด้วยทองเงินวิจิตรงดงาม ทรงอนุญาต ด้ามมิดที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ธ้อ ไม้ไผ่ ไม้ยาง ไม้อื่นๆ ผลไม้ โลหะ กระดองสังข์

ภิกษุสมัยนั้นใช้ชนไก่นาง ที่ไม้ไผ่บางเย็บจีวร ปรากฏว่าไม่เรียบร้อย จึงทรงอนุญาตเข็ม และเพื่อป้องกันเข็มเป็นสนิม ทรงอนุญาตกล่องเข็ม และผงที่ใส่ลงไปกันสนิม รวมทั้งอนุญาตให้ทำเข็มด้วยซี่ผึ้ง และใช้ผ้ามัดซี่ผึ้ง ปอกด้วยฝู้นศิลา.

ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับไม้แบบหรือสะดึง

ทรงอนุญาตไม้แบบหรือไม้สะดึง และเชือกซึ่งรัดจีวรเข้ากับไม้สะดึง แล้วเย็บ ตลอดจนวิธีการต่างๆ เพื่อให้การเย็บผ้าเป็นไปโดยเรียบร้อย

ทรงห้ามเหยียบไม้สะดึงทั้งที่ยังมิได้ล้างเท้า แม้เท้ายังเปียกอยู่ ก็ห้ามเหยียบ รวมทั้งห้ามเหยียบไม้แบบ (ไม้สะดึง) ทั้งที่ใส่รองเท้า

ทรงอนุญาตปลอกสวมนิ้วมือ เพื่อกันเข็มตำนิ้วมือในขณะที่เย็บผ้า

แต่ไม่อนุญาตปลอกสวมนิ้วมือที่ทำด้วยทองเงิน ทรงอนุญาตเช่นเดียวกับด้ามมีด คือ ที่ทำด้วยกระดูก เป็นต้น ทรงอนุญาตที่ใส่เข็มมีดและปลอกสวมนิ้วมือ รวมทั้ง ฤๅงใส่ปลอกสวมนิ้วมือ สายโยกด้ายถักสำหรับคล้องบา (เวลานำเครื่องใช้นั้นไป) ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กรฐินศาลา) และปะรำไม้แบบ อนุญาตให้ยกพื้นเพื่อกัน น้ำท่วม อนุญาตให้ก่อคันดินที่ถมยกพื้นด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ และทรงอนุญาต ให้มีบันไดและราวบันได

ผงหญ้าที่โรงไม้แบบตกลงมาจากหลังคา จึงทรงอนุญาตให้ใช้ไม้ระแนงถี่ ฉาบปูนและทาสี เป็นต้น ตลอดจนทรงอนุญาตให้มีห่วงแขวนจีวร และราวจีวร หนึ่ง เมื่อเสร็จกิจจนแล้ว ทรงอนุญาตให้เก็บไม้แบบให้ดี เช่นให้มีไม้ไผ่ หรือด้ามไม้ ประคบข้างใน เพื่อกันไม้แบบแตก ให้มีเชือกรัด ให้แขวนไม้แบบ ไว้กับตะปู หรือขอเกี่ยวเพื่อกันตก.

ทรงอนุญาตฤๅงใส่ของ สายคล้องบา ผ้ากรองน้ำ และมุ้ง

ทรงอนุญาตฤๅงใส่ยา ฤๅงใส่รองเท้า และสายสำหรับคล้องบา ทรงอนุญาต ให้ใช้ผ้ากรองน้ำ ผ้ากรองมีด้าม และกระบอกกรองน้ำ เมื่อภิกษุอื่นขอใช้ ผ้ากรองน้ำ ภิกษุที่ถูกขอแล้วไม่ต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุเดินทางไกลไม่มี ผ้ากรองน้ำ ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าไม่มีผ้ากรองน้ำหรือกระบอกกรองน้ำ ให้ใช้มุมผ้าสังฆาฏิเป็นผ้ากรองน้ำ ในการก่อสร้างใช้น้ำมาก ทรงอนุญาต ผ้ากรองน้ำมีขอบ ขนาดใหญ่ และให้ลาดผ้าลงบนน้ำ

ภิกษุทั้งหลายถูกยุบรบกวน จึงทรงอนุญาตมุ้ง.

ทรงอนุญาตการจงกรมและเรือนไฟ เป็นต้น

ทรงปรารภคำแนะนำของหมอชีวกโกมารภัจจ์ จึงทรงอนุญาต ที่จงกรม และเรือนไฟ (สำหรับอบกาย)

* จงกรม คือ เดินไปมาโดยมีสติกำกับ ในพระสูตรทรงตรัสสอนสังฆการีการจงกรมไว้ ๕ ประการคือ ๑.เป็นผู้มีความ
อดทนต่อการเดินทางไกล ๒.อดทนต่อการบำเพ็ญเพียร ๓.มีอาพาธน้อย ๔.อาหารย่อยง่าย ๕.สมาธิที่ได้เพราะการ
เดินจงกรมตั้งอยู่ได้นาน (พระไตรปิฎกแปลไทยฉบับ มจร. ๗ \ ๔๑ \ ๒๔)

ทรงอนุญาตให้ปรับปรุงที่จงกรมให้ดีขึ้น โดยให้ทำพื้นจงกรมให้เรียบ (เพราะภิกษุเดินที่ขรุขระแล้วเท้าเจ็บ) มีโรงจงกรมยกพื้นกันน้ำท่วม โดยใช้อิฐ, หิน, ไม้ เพราะขึ้นลงลำบาก จึงทรงอนุญาตบันได แต่ภิกษุบางรูปพลัดตก จึงทรงอนุญาตราวสำหรับยึดและรั้วรอบที่จงกรม, โรงจงกรม, อนุญาตการโบกฉาบ ด้วยดินทั้งนอกใน ทำให้มีสีขาวสีดำสีเหลืองสลักเป็นพวงดอกไม้ เถาวัลย์ ฟันมังกร ดอกจอกหักสลับ ราวจิ้วร สายระเดียงจิ้วร

ส่วนเรือนไฟ ทรงอนุญาตส่วนประกอบต่างๆ เช่น บานประตูและอุปกรณ์, การฉาบ, ปล่องไฟ ที่ตั้งเตาไฟด้านหนึ่งในโรงหรือตรงกลาง, ไฟในเรือน ลวกหน้า จึงทรงอนุญาตดินทาหน้าพร้อมอุปกรณ์ อนุญาตที่ใส่หน้า, การปูพื้น ด้วยอิฐศิลาหรือไม้, รางระบายน้ำเพื่อกันน้ำแฉะ, ตั่ง, รั้ว, ชุ้ม การโรยกรวด ฯลฯ

ทรงห้ามภิกษุเปลือยกายให้วักัน หรืออุหฺลฺงให้วักัน ตลอดจนห้ามเปลือยกายให้ของ รับของ เคี้ยวอาหาร จันอาหาร ลิ้มรส ดื่มน้ำ ปรับอบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้น

ทรงอนุญาตราวจิ้วร สายระเดียงในเรือนไฟ และอนุญาตศาลาใกล้เรือนไฟ... ภิกษุทั้งหลายอย่าเกรงที่จะทำปริกรรม (การนวด ขัดถู) ในเรือนไฟในน้ำ จึงทรง อนุญาตเครื่องกำบัง ๓ ชนิด คือ ที่กำบังคือเรือนไฟ ที่กำบังคือน้ำ ที่กำบังคือผ้า ทรงอนุญาตบ่อน้ำ เชือกผูกภาชนะน้ำ คันโพง คันชั่ง ระหัดมือ ระหัดจักร ถังไม้ ถังหนัง ศาลาบ่อน้ำ การโบกฉาบ ทาสี ฝาปิดบ่อน้ำ

ทรงอนุญาตที่อาบน้ำที่มีรางระบายน้ำ ภิกษุอายุที่จะสร้งน้ำ จึงทรงอนุญาตให้มีฝากัน ด้วยอิฐ หิน ไม้ ปลูกาดพื้นด้วยอิฐ หิน ไม้ แต่น้ำยังข้ง จึงทรงอนุญาตท่อระบายน้ำ ภิกษุมีเนื้อตัวหนาวจึงทรงอนุญาตให้เอาผ้าชุบน้ำเช็ดตัว

ทรงอนุญาต สระน้ำ และให้ก่อขอบสระได้ด้วยอิฐ ศิลา หรือไม้ ทรงอนุญาตให้มีบันได, ราวบันได รางน้ำ, ท่อระบายน้ำ, ทรงอนุญาตเรือนไฟมีบันลม.

เรื่องที่หนึ่งที่นอนและที่ใส่อาหาร

ทรงห้ามอยู่ปราศจากผ้าปูนั่งถึง ๔ เดือน ทรงปรับอบัติทุกกฎแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิด ทรงห้ามนอนบนที่นอนที่โรยด้วยดอกไม้

ทรงอนุญาตให้รับของหอมได้ โดยให้เจิมไว้ที่บ้านประตูหน้าต่าง
ทรง อนุญาตให้รับดอกไม้ได้ แล้วให้เก็บไว้ข้างหนึ่งในวิหาร, ทรงอนุญาต
ผ้าสันถัดชนเจียมที่เกิดขึ้นแก่สงฆ์ ไม่ต้องอธิฐาน หรือวิกัป

พระฉัพพัคคีย์ฉันจังหันในเตียบชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน โพนทะนาว่า ...
เหมือนพวกคฤหัสถ์ผู้บริโภคคาม จึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉัน
อาหารในเตียบ* รูปใดฉัน ต้องอาบัติทุกกฏ”

ภิกษุรูปหนึ่งอาพาธ เวลาฉันจังหัน (ข้าว, อาหาร) เธอไม่สามารถจะทรง
บาตรไว้ด้วยมือได้ จึงทรงอนุญาตว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตโตก*”

ห้ามฉันอาหาร ตีมน้ำในภษณะเดียวกัน เป็นต้น

ตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงฉันร่วมภษณะเดียวกัน ไม่พึงตีมน้ำ
ร่วมขันใบเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเตียงเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดเดียวกัน
ไม่พึงนอนร่วมผ้าห่มผืนเดียวกัน ไม่พึงนอนร่วมเครื่องลาดและผ้าห่มผืนเดียวกัน
รูปใดนอน ต้องอาบัติทุกกฏ”

การลงโทษคว่ำบาตรแก่วัชฌลิจฉวี

วัชฌลิจฉวี เป็นพวกของพระเมตติยะและภุมมชกะ รู้ว่าพระพวกนั้น
ไม่ชอบพระทัฬหีมลลบุตร และถูกเกลียดเกลียดให้กำจัดพระทัฬหีมลลบุตร
โดยไปฟ้องพระพุทเจ้าว่า พระทัฬหีมลลบุตรทำชั่ว ด้วยภรรยาของตน ทรง
ประชุมสงฆ์ สอบถามพระทัฬหี (ซึ่งท่านเป็นพระอรหันต์ตั้งแต่อายุ ๗ ขวบ)
ว่า “ดูก่อน ทัฬหะ เรายังระลึกได้หรือว่า เป็นผู้ทำกรรมตามที่เจ้าวัชฌลิจฉวีนี้
กล่าวหา” ท่านพระทัฬหี กราบทูลว่า “พระองค์ย่อมทรงทราบว่า ข้าพระพุทธเจ้า
เป็นอย่างไร พระพุทเจ้าข้า” แม้ครั้งที่สอง, สาม พระองค์ทรงถามเหมือนเดิม
พระทัฬหี ก็ตอบเหมือนเดิม พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ดูก่อนทัฬหี
บัณฑิตย่อมไม่กล่าวแก้คำกล่าวหาอย่างนี้ ถ้าเธอทำ จงบอกกว่าทำ ถ้าไม่ได้ทำ

* เตียบ : ภษณะมีเชิงคล้ายพานมีปากผาย มีฝาครอบ สำหรับใส่ของกิน ; โตก : ภษณะมีเชิงสูงรูปคล้ายพาน มีพื้นตื้น
สำหรับวางหรือใส่สิ่งของ; พจนานุกรมราชบัณฑิตย (หน้า ๓๐๗, สังเกตความสัมพันธ์ของคำว่า บังเวียน, เชิงบาตร, โตก)

จงบอกว่าไม่ได้ทำ” พระทัฬหะกราบทูลว่า “ตั้งแต่ข้าพระพุทธเจ้าเกิดมาแล้ว แม้โดยความผั่นกัยังไม่รู้จักเสพเมถุนธรรม จะกล่าวไปถึงเมื่อตื่นอยู่แล้ว พระพุทธเจ้าข้า” จึงรับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จงคว่าบาตรเจ้าวัชฌณลิจณี คือ อย่าให้คบกับสงฆ์”

จากนั้นทรงกำหนดองค์ ๘ สำหรับอุบาสกที่ควรคว่าบาตร คือ

๑. ขวนขวายเพื่อมิใช่ลามกแก่ภิกษุ ๒. ขวนขวายเพื่อมิใช่ประโยชน์แก่ภิกษุ
๓. ขวนขวายเพื่อความอยู่ไม่ได้แก่ภิกษุ ๔. ดำ หรือบริภาษภิกษุ
๕. ยุยงให้ภิกษุทั้งหลายแตกกัน ๖. กล่าวติเตียนพระพุทธ
๗. กล่าวติเตียนพระธรรม ๘. กล่าวติเตียนพระสงฆ์

ทรงแสดงวิธีสวดประกาศคว่าบาตรโดยละเอียด เมื่อพระอานนท์ไปแจ้งให้วัชฌณลิจณี ทราบว่า บัดนี้สงฆ์ได้คว่าบาตรไม่เกี่ยวข้องด้วยแล้ว วัชฌณลิจณีเสียใจถึงสลบ มีตรอำมาตย์ญาติสายโลหิต จึงแนะนำให้ไปกราบทูล ขอขมาพระผู้มีพระภาค ซึ่งวัชฌณลิจณีได้ปฏิบัติตาม เมื่อพระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่าวัชฌณลิจณีสำนึกตนยอมรับผิด จึงตรัสแนะนำให้สงฆ์ประกาศหางยาบาตร โดยให้วัชฌณลิจณีเข้าไปกราบสงฆ์ ขอให้หางยาบาตร แล้วให้สงฆ์ประกาศหางยาบาตร.

เรื่องผืนผ้าที่ไม่ให้เหยียบ และเหยียบได้

โพธิราชกุมารณลงปราสาท นิมนต์พระผู้มีพระภาคเจ้าพร้อมพระภิกษุสงฆ์ไปฉัน ทรงให้ปู ผ้าขาวไว้ตลอดจนถึงชานบันได พระผู้มีพระภาคไม่ทรงเหยียบ ต่อมาทรงปรารภเรื่องนั้น จึงตรัสห้ามมิให้ภิกษุเหยียบผืนผ้าในบ้าน ถ้าเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ แต่ถ้าถุกุสธ์ขอให้เหยียบเพื่อเป็นมงคล ทรงอนุญาตให้เหยียบได้ แม้ผ้าเช็ดเท้าก็ทรงอนุญาตให้เหยียบได้.

นางวิสาขาถวายของใช้

นางวิสาขานำหมอน้ำ, ที่เช็ดเท้าทำเป็นปุ่มไม้รูปผักบัว, ไม้กวาดไปถวายพระผู้มีพระภาค ทรงรับหมอน้ำและไม้กวาด และตรัสอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้

ตรัสห้ามใช้ที่เช็ดเท้าที่ทำเป็นปุ่มไม้ ส่วนเครื่องเช็ดเท้าที่ทำด้วยหินกรวด, กระเบื้อง และหินฟองน้ำ ทรงอนุญาตให้ใช้ได้

นางวิสาขานำพัดโบก และพัดใบตาลไปถวาย ทรงรับและทรงอนุญาตให้ภิกษุใช้ได้ ทรงอนุญาตให้ใช้ส้นสำหรับปิดแมลง แต่ไม่ทรงอนุญาตส้นที่ทำด้วยขนจามรี ทรงอนุญาตส้น ๓ อย่าง คือ ส้นป่อ ส้นแฝก และส้นขนนกยูง.

ทรงอนุญาต และห้ามใช้ร่ม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ใช้ร่ม ภายหลังภิกษุฉัพพัคคีย์ทางร่วมเที่ยวไปในที่ต่าง ๆ มีผู้ติเตียนว่า ทำอย่างมหาอำมาตย์ จึงทรงห้ามใช้ร่ม แต่ทรงผ่อนผันให้ใช้ร่มได้เมื่อเป็นไข้ เมื่อใช้ภายในวัด หรืออุปจารวัด(บริเวณใกล้เคียง).

ทรงอนุญาตไม้เท้า และสาแหรก

มีภิกษุเอาบาตรใส่สาแหรก* แล้วห้อยไว้ที่ไม้เท้าเดินไปในเวลาวิกาล ชาวบ้านไล่จับนึกว่าเป็นโจร ทรงทราบครั้งแรกทรงห้ามภิกษุไม่พึงถือไม้เท้ากับสาแหรกรูปใดก็ต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ ต้องการใช้ไม้เท้าปราศจากไม้เท้าไม่สามารถไปไหนได้ จึงทรงอนุญาต ให้สมมติไม้เท้าแก่ภิกษุอาพาธ โดยให้สงฆ์สวดสมมติให้ ต่อมาภิกษุเป็นไข้ไม่ใช้สาแหรกไม่สามารถจะนำบาตรไปได้ จึงทรงอนุญาตให้สมมติสาแหรกแก่ภิกษุอาพาธ ต่อมาความจำเป็นที่ภิกษุเป็นไข้จะใช้ทั้งไม้เท้า^๒ ทั้งสาแหรก ทรงอนุญาตและให้สงฆ์สวดสมมติเช่นเคย.

เรื่องอาเจียนและเมล็ดข้าว

ภิกษุเป็นโรคอาเจียน อาเจียนออกมาแล้วก็กลืนลงไป ถูกกล่าวหาว่าฉันอาหารในเวลาวิกาล จึงทรงตรัสว่าดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุรูปนี้จุติมาจาก

* คือ ภาชนะที่ทำด้วยหวายสำหรับหิ้วหรือหาบ ส่วนบนทำเป็นหูหิ้ว ส่วนล่างใช้ไม้ขัดกันเป็นสี่เหลี่ยม สำหรับวางกระจาด

^๒ ในกรณีอยู่ในอารามและอยู่ป่าทรงอนุญาตให้ใช้ไม้เท้าได้ (ดูหน้า ๒๔๑, ๓๔๑ ประกอบ)

กำเนิดโคไม่นาน เราอนุญาตอาหารที่อ้วนแก่ภิกษุที่มักอ้วน แต่ออกมานอกปากแล้วไม่พึงกลืนเข้าไป รูปใดกลืนเข้าไปพึงปรับตามธรรม สมัยหนึ่งสังฆภิกษุเกิดแก่สงฆ์ ในโรงฉันมีเมล็ดข้าวเปลือกกลืนมีผู้ติเตียน จึงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สิ่งใดทายกถวายตกหล่น เราอนุญาตให้เก็บสิ่งนั้นฉันเองได้... เพราะฉะนั้น ทายกบริจาครแล้ว

ทรงอนุญาตมิดตัดเล็บเป็นต้น

ทรงห้ามไว้เล็บยาว ภิกษุผู้ไว้เล็บยาวต้องอาบัติทุกกฏ และทรงอนุญาตมิดตัดเล็บ ให้ตัดพอเสมอเนื้อ ทรงห้ามภิกษุว่า ภิกษุไม่พึงวานกันให้ขัดเล็บทั้งยี่สิบนิ้ว รูปใดให้ขัด ต้องอาบัติทุกกฏ แต่ทรงให้แกะขี้เล็บออกได้.

เรื่องผมและหนวดเครา

ทรงถามว่า จะสามารถโกนศีรษะกันเองได้หรือไม่ เมื่อภิกษุทั้งหลายรับว่าได้ จึงทรงอนุญาตมิดโกน หินลับมิด, ผักมิดโกน, ผ้าพันมิดโกน และเครื่องใช้เกี่ยวกับมิดโกนทุกชนิด ยกเว้นภิกษุผู้เคยเป็นช่างตัดผมห้ามมี มิดโกนด้วยเกรงจะเอาไปประกอบอาชีพนั้นอีก

ภิกษุฉัพพัคคีย์ไว้หนวดยาว ไว้เครายาว แต่งหนวดด้วยกรรไกร และไว้หนวดเคราแต่งขนหน้าอกขนหน้าท้องเป็นรูปต่าง ๆ รวมทั้งนำขนในที่แคบออก ชาวบ้านติเตียน จึงทรงห้ามตัดหนวด ห้ามไว้หนวดไว้เครายาว ห้ามแต่งหนวดขนหน้าอกขนหน้าท้อง หรือโกนขนในที่แคบ และปรับอาบัติทุกกฏ

ในกรณีที่อาพาธทรงอนุญาตให้โกนขนในที่แคบออกได้ เช่น เมื่อเป็นแผล หรือต้องการทายา

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงให้ตัดผมด้วยกรรไกร” ทรงอนุญาตให้ใช้มิดโกน แต่ถ้าอาพาธทรงอนุญาตให้ตัดผม ด้วยกรรไกรได้

ทรงห้ามไว้ขนจมูกยาว เพราะมีผู้ติเตียน ทรงอนุญาตให้ใช้แหนบ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ถอนผมหงอก รูปใดให้ถอนต้องอาบัติทุกกฏ.

เครื่องใช้เบ็ดเตล็ด

ทรงอนุญาตเครื่องแคะหู แต่ไม่อนุญาตที่ทำด้วยทอง เงิน ฯลฯ ทรงอนุญาตเครื่องแคะหูที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ โลหะ เป็นต้น

ทรงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงสังสมเครื่องโลหะ, เครื่องทองสัมฤทธิ์ รูปใดสังสมต้องอาบัติทุกกฏ” ภิกษุทั้งหลายจึงเกียจกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู ซึ่งเพียงห่อรวมกันไว้ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตกล่องยาตา, ไม้ป้ายยาตา, ไม้แคะหู เพียงห่อรวมกันไว้” (คือไม่ถือว่าเป็นการสังสม)

เครื่องใช้ที่เป็นผ้า

ทรงห้ามหั้นรัดเข้าด้วยผ้าสังฆาฏิ และปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ล่วงละเมิด แต่ภิกษุบางรูปอาพาธไม่มีเครื่องรัดเขาก็ไม่สบาย จึงทรงอนุญาตผ้ารัดเข้า ทรงอนุญาตเครื่องมือของช่างทุกทุกชนิด เพื่อให้ทำผ้ารัดเข้า

ทรงห้ามเข้าบ้านโดยไม่มีประคตเอว (เพราะมีภิกษุรูปหนึ่งผ้านุ่งหลุดในบ้าน) ทรงห้ามประคตเอวที่ถักสวยงาม มีทรวดทรงต่างๆ ทรงอนุญาตประคตเอวที่ทอตามปกติ ๒ ชนิด ที่เรียกว่า ชนิดประคตแผ่นผ้า และชนิดประคตกลมดั่งไส้สุกร ทรงอนุโมติวิธีการต่าง ๆ ที่จะทำให้ประคตมั่นคง เช่น การถักคล้ายเกลียวเชือก คล้ายสังวาลย์ และเย็บชายให้มั่นคง แล้วถักเป็นห่วง

ทรงอนุญาตลูกถวิน^๑ ทรงห้ามใช้ลูกถวินที่ทำด้วยทอง เงิน ทรงอนุญาตลูกถวินที่ทำด้วยกระดูก งา เขาสัตว์ ไม้ไผ่ ไม้แก่น ยางไม้ ผลไม้ เช่น กะลามะพร้าว โลหะ กระตองสังข์ และด้ายถัก ภิกษุเย็บตรึงลูกตุ้ม, รังตุ้มลงที่จีวร จีวรชำรุด จึงทรงอนุญาตแผ่นผ้ารอง ลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังตุ้ม ภิกษุเย็บตรึงแผ่นผ้ารองลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังตุ้มที่ชาย จีวร มุมผ้าเปิด จึงทรงอนุญาตให้ติดแผ่นผ้ารองลูกตุ้ม แผ่นผ้ารองรังตุ้ม ที่ชายผ้า ลึกเข้าไป ๗ - ๘ องคุลี

ทรงห้ามห่มอย่างคฤหัสถ์ คือ ห่มปล่อยชาย เหมือนนางช้าง เหมือนหางปลา ปล่อยชายสีแฉก ปล่อยชายคล้ายก้านตาลยกกลีบตั้งร้อย

^๑ ลูกถวิน ลูกกลมๆ ที่ผูกติดสายประคตเอว, ห่วงร้อยสายประคตเอว

ทรงห้ามห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ และห้ามห่มผ้าเหินขายกระเบน

เรื่องหาบหาม

ทรงห้ามหาบของโดยมีของอยู่ ๒ ด้าน ทรงอนุญาตการคอน (มีของด้านเดียว), การหาม(ของอยู่กลางคนอยู่ ๒ ข้าง), การเทิน(บนศีรษะ), การแบก(บนบ่า), การกระเดียด(ที่สะเอว), และการหิ้ว.

การเคี้ยวไม้ชำระฟัน

ทรงแสดงโทษในการไม่เคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการ คือ ๑.นัยน์ตาไม่แจ่มใส ๒.ปากมีกลิ่นเหม็น ๓.ลิ้นร้นรสได้ไม่ดี ๔.น้ำดีและเสมหะท้อหุ้มอาหาร ๕.เบื่ออาหาร และทรงแสดงอานิสงส์ในการเคี้ยวไม้ชำระฟัน ๕ ประการโดยนัยตรงกันข้าม จากนั้นทรงตรัสว่า “เราอนุญาตไม้ชำระฟัน” และทรงตรัสห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันยาว ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันยาว ๘ นิ้วเป็นอย่างยิ่ง ห้ามเอาไม้ชำระฟันตีสามเณร ทรงห้ามเคี้ยวไม้ชำระฟันสั้นเกินไป และได้ทรงอนุญาตไม้ชำระฟันขนาด ๔ องคุลีเป็นอย่างต่ำ โดยปรับอาบัติทุกกฏภิกษุผู้ล่วงละเมิด.

ห้ามเผากองหญ้าและขึ้นต้นไม้

ทรงห้ามเผากองหญ้า และปรับอาบัติทุกกฏ ถ้าเมื่อไฟไหม้ป่าลามมา ทรงอนุญาตให้จุดไฟรับเพื่อป้องกัน ทรงห้ามขึ้นต้นไม้ เมื่อมีเหตุจำเป็นอนุญาตให้ขึ้นต้นไม้สูงชั่วบุรุษ ในคราวมีอันตรายขึ้นได้ตามประสงค์

ห้ามยกพุทธพจน์ขึ้นเป็นภาษาสันสกฤตและเรียนสอนโลกาภยณะ

ทรงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะตามภาษาเดิม

มีภิกษุเรียนคัมภีร์โลกายตะ ทรงตรัสว่า “ผู้ที่เห็นคัมภีร์โลกายตะว่า มีสาระ จะพึงถึงความเจริญงอกงามไปพลอยในธรรมวินัยนี้หรือ?” (ภิกษุฯ ตอบ “ไม่เช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า”) ทรงตรัสต่อว่า “อันผู้ที่เห็นธรรมวินัยนี้ว่ามีสาระ จะพึงเล่าเรียนคัมภีร์โลกายตะหรือ?” จึงรับสั่งว่า “**ภิกษุไม่พึงเรียนคัมภีร์โลกายตะ** รูปใดเรียนต้องอาบัติทุกกฏ” ในเหตุการณ์ลักษณะเดียวกันจึงทรงห้ามสอนคัมภีร์โลกายตะ และ**ทรงห้ามเรียนห้ามสอนเดรัจฉานวิชา**ด้วยเช่นกัน

ครั้งหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้ากำลังแสดงธรรม ทรงจามขึ้น ภิกษุทั้งหลาย ได้ถวายพระพรอย่างอ้ออึงว่า ขอพระผู้มีพระภาคจงทรงพระชนมายุ ธรรมกถาได้พักในระหว่างเพราะเสียงนั้น จึงตรัสถามว่า “บุคคลที่ถูกเขาให้พรว่า ขอจงเจริญชนมายุในเวลาจาม จะพึงเป็นหรือพึงตายเพราะเหตุที่ให้พรนั้นหรือ?” ภิกษุตอบว่า เป็นไปไม่ได้ จึงตรัสว่า “ภิกษุไม่พึงกล่าวคำให้พรว่า ขอจงมีชนมายุในเวลาที่เขาจาม รูปใดให้พรต้องอาบัติทุกกฏ” ต่อมาชาวบ้านให้พรเมื่อมีภิกษุจาม ภิกษุไม่ให้พรตอบ ชาวบ้านเพ่งโทษติเตียน.. ภิกษุกราบทูลให้ทรงทราบ จึงตรัสว่า “..ชาวบ้านมีความต้องการด้วยสิ่งเป็นมงคล เราอนุญาตให้ภิกษุที่เขาให้พรว่า จงเจริญชนมายุดังนี้ ให้พรตอบแก่ชาวบ้านว่า ขอท่านจงเจริญชนมายุยืนนาน”

ห้ามฉันทกระเทียม

ภิกษุรูปหนึ่งฉันทกระเทียม เกรงภิกษุรูปอื่นจะเหม็น ครั้นเมื่อเวลานั่งฟังธรรมเลณัณ ณ ที่สุดส่วนข้างหนึ่ง (ห่างจากภิกษุอื่น ๆ ไม่เข้าใกล้ใคร) พระผู้มีพระภาคตรัสถามภิกษุทั้งหลาย และจึงตรัสต่อไปว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุฉันทของใดแล้ว จะพึงเป็นผู้เห็นห่างจากธรรมกถาเห็นปานนี้ ภิกษุควรฉันทของนั้นหรือ” แล้วจึงทรงห้ามว่า “**ภิกษุไม่พึงฉันทกระเทียม** รูปใดฉันทต้องอาบัติทุกกฏ” แต่เพราะเหตุอาพาธของพระสารีบุตร จึงทรงอนุญาตให้ฉันทกระเทียมได้ เพราะเหตุอาพาธ

* โลกายตะ คือ ศาสตร์ของพวกเจ้าลัทธิต่าง ๆ ซึ่งประกอบด้วยเรื่องไร้ประโยชน์ เช่น สิ่งทั้งปวงมีอยู่, สิ่งทั้งปวงไม่มีอยู่, สิ่งทั้งปวงมีสภาพเป็นอย่างเดียวกัน, สิ่งทั้งปวงมีสภาพต่างกัน (ดูโลกายตคสูตร พระไตรปิฎก สยามรัฐ ๑๖/๑๗๖/๕๒)

ทรงอนุญาตที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ

ภิกษุถ่ายปัสสาวะลงในที่ต่างๆในวัดทำให้วัดสกปรก จึงทรงให้ถ่ายปัสสาวะในที่ที่เหมาะสม; อารามมีกลิ่นเหม็นจึงอนุญาตหม้อปัสสาวะ, เขียงรองเท้า ถ่ายปัสสาวะ เพราะภิกษุละอายๆ จึงทรงอนุญาตเครื่องล้อมคือ อีฐ หิน และฝาไม้; หม้อปัสสาวะมีกลิ่นจึงทรงอนุญาตฝาปิด

ในเรื่องอุจจาระทรงอนุญาตให้ถ่ายในที่ที่จัดไว้ให้มีหลุมอุจจาระ และให้ก่อด้วยอิฐ ติลา ไม้ เพื่อกันปากหลุมพัง และถมพื้นให้สูงโดยก่อด้วยอิฐ ติลาหรือไม้ เพื่อกันน้ำท่วม, ให้มีบันไดอิฐ หิน ไม้, รวบันได ให้ลาดพื้นเจาะช่องถ่ายอุจจาระตรงกลาง ให้มีเขียงรองเหยียบ, รางรองปัสสาวะ, ไม้ชำระ, ที่ใส่ไม้ชำระ และฝาปิดหลุมอุจจาระ; ภิกษุลำบากด้วยร้อนหนาวจึงให้มีวักกฏี (ห้องส้วม) มีฝาหรือกำแพง พร้อมทั้งเครื่องประกอบ เช่น ดาล กลอน รวพาดจีวร เชือกสำหรับเหนี่ยวตัวลุกขึ้น เป็นต้น; ทรงอนุญาตให้มีขุมเพื่อชำระเมื่อเสร็จจากอุจจาระแล้วให้มีรางระบายน้ำ, หมอน้ำชำระ, ขันตักน้ำ และเขียงรองขณะชำระ ฯลฯ

ทรงห้ามประพฤตินาจาร

ภิกษุฉัพพัคคีย์ประพฤตินาจาร^๙มีประการต่างๆ เช่น ประจบคฤหัสถ์ เกี่ยวข้องกับสตรีมากไป เล่นฟ้อนรำ ขับร้อง เล่นกีฬาต่างๆ ทรงห้ามทำเช่นนั้น รูปใดประพฤติดังปรับอาบัติตามธรรม

ทรงอนุญาตเครื่องใช้

เมื่อพระอรุณเวลกัสสปะบวชแล้ว เครื่องโลหะเครื่องไม้และเครื่องดินเกิดแก่สงฆ์มาก ภิกษุสงสัยๆ จึงตรัสว่า “เราอนุญาตเครื่องโลหะทุกชนิด เว้นเครื่องประหาร, อนุญาตเครื่องไม้ทุกชนิด เว้นเก้าอี้นอนมีแคร่ บัลลังก์ บาตรไม้รองเท้าไม้, อนุญาตเครื่องดินทุกชนิด เว้นเครื่องเซ็ดเท้า และกฏีที่ทำด้วยดินเผา”.

^๙ ประพฤติไม่เหมาะสม (ดูรายละเอียดในเรื่องการประพฤตินาจาร จากหน้า ๔๔, ๒๘๐)

๒. เสนาสนชั้นหะ

หมวดว่าด้วยที่อยู่อาศัย

เศรษฐีกรุงราชคฤห์เลื่อมใสในพระภิกษุทั้งหลาย ที่อยู่กับพระพุทธเจ้า ณ เวฬุวันาราม ใครจะสร้างวิหารถวาย จึงขอให้ภิกษุเหล่านั้นกราบทูล พระผู้มีพระภาคฯ ตรัสว่าเราอนุญาตเสนาสนะ ๕ ชนิดคือ ๑.วิหาร ๒.เรือนมุม แถบเตี้ยว(เพิง) ๓.เรือนชั้น ๔.เรือนโล้น(หลังคาตัด) ๕.ถ้ำ

จากนั้นเศรษฐีได้สร้างวิหารเสร็จ ๖๐ หลัง และสงสัยว่าจะปฏิบัติอย่างไร ในวิหารเหล่านั้น จึงตรัสว่า ให้ถวายวิหารเหล่านั้นแก่สงฆ์จารุทิศทั้งที่มาแล้ว และยังไม่มา และตรัสอนุโมทนาว่า

“วิหารย่อมป้องกันหนาวร้อนและเนื้อร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงูและยุง ฝนในสิริฤดู นอกจากนั้นวิหารยังป้องกันลมและแดดอันกล้าที่เกิดขึ้นได้ การถวายวิหารแก่สงฆ์ เพื่อหลักเรือนอยู่ เพื่อความสุข เพื่อเพ่งพิจารณาและเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญว่า เป็นทานอันเลิศ เพราะเหตุนั้นแล คนผู้ฉลาดเมื่อ เล็งเห็นประโยชน์ตน พึงสร้างวิหารอันรื่นรมย์ให้ภิกษุทั้งหลายผู้พหุสูตอยู่ในวิหารนี้เกิด อนึ่ง พึงมีใจเลื่อมใสถวายข้าว น้ำ ผ้า และเสนาสนะ อันเหมาะสมแก่ พวกเธอ ในพวกเธอผู้ชื่อตรง เพราะพวกเธอย่อมแสดงธรรมอันเป็นเครื่องบรรเทา สรรพทุกข์แก่เขา เขาชั่วทั่วถึงแล้ว จะเป็นผู้ไม่มีอาสวะ ปรินิพพานในโลกนี้”

เพราะอาศัยเหตุต่างๆ ที่เกิดขึ้นต่อมาจึงทรงอนุญาตเพิ่มเติม ให้ที่อยู่นั้น สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น มีประตู กลอน ล้อมสลัก หน้าต่าง ลูกกรง ม่าน เป็นต้น.

เครื่องนั่ง, เครื่องนอน, เติียงสูง

สมัยนั้นมีภิกษุทั้งหลายนอนบนพื้นดิน เนื้อตัวและจีวรเปื้อนด้วยฝุ่น จึงทรงอนุญาตให้ลาดด้วยหญ้า, แผ่นกระดานคล้ายตั่ง, เติียงถักหรือสาน และ

เตียง,ตั้งสำหรับนั่งอีกหลายชนิด เช่น ม้านั่งสี่เหลี่ยมมีพนักสามด้านสูง, ตั้งหวายเก๋อ, ตั้งฟาง เป็นต้น ทรงห้ามนอนเตียงสูง แต่ให้มีหนุนเท้าเตียงที่สูงไม่เกิน ๘ นิ้วได้ มีด้ายเกิดขึ้นแก่สงฆ์มาก ทรงอนุญาตด้ายไว้ถักเตียง เปลื้องด้ายมาก จึงทรงให้เจาะตัวแม่แครงแล้วถักเป็นตาหมากรุก ท่อนผ้าเกิดมาก จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าปูพื้น หนุนเกิดแก่สงฆ์ ทรงอนุญาตให้สาธยายทำเป็นหมอน หนุนมี ๓ ชนิด คือ หนุนต้นไม้ หนุนเถาวัลย์ หนุนหญ้า ทรงห้ามใช้หมอนยาวกึ่งกาย อนุญาตให้ทำหมอนพอดีกับศีรษะ ทรงอนุญาตผูก ยัดด้วยของ ๕ ชนิด คือ ขนสัตว์ เศษผ้า เปลือกไม้ หญ้า ใบไม้ และให้ทำด้ายด้วยการจดไว้, ทำรอยไว้ หรือพิมพ์รอยนิ้วมือไว้

ต่อจากนั้นเป็นการอนุญาตการห้ามเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเบ็ดเตล็ด คือ อนุญาตทาสีขาว ดำ เหลืองในวิหาร และทรงอธิบายวิธีให้สัจับวิหาร... ; ห้ามเขียนภาพผู้หญิงภาพผู้ชายในวิหาร แต่อนุญาตภาพดอกไม้ เถาวัลย์ พนมังกร ดอกจอกหักกลีบ; อนุญาตให้ถมสร้างวิหารให้สูง

เพราะวิหารโล่งภิกษุจะอายุ ชลช จึงอนุญาตผ้าม่าน, ผากึ่งหนึ่ง, ห้อง ๓ ชนิด คือ ห้องสี่เหลี่ยมจตุรัส, ห้องยาว, ห้องคล้ายตึกโหล่น (เรือนหลังคาตัด), กรอบเชิงฝา, แผงกันสาด, เพดาน, พร้อมอุปกรณ์วิหารอื่น ๆ ชลช ทรงอนุญาตโรงหอดฉัน, โรงน้ำฉัน, ชุมนประตู่, โรงไฟ, อีกทั้งการถมพื้นก่อกรุดด้วย อิฐ หิน ไม้ ชลช ทรงอนุญาตหลังคา ๕ ชนิด คือกระเบื้อง ศิลา ปูนขาว หญ้า ใบไม้

อนาถบิณฑิกคหบดีนับถือพระพุทธศาสนา

อนาถบิณฑิกคหบดี ผู้อยู่กรุงสาวัตถี เดินทางไปกรุงราชคฤห์ ทราบว่า พระพุทธเจ้าเกิดขึ้นในโลกแล้ว และ เศรษฐีกรุงราชคฤห์กำลังเตรียมถวายอาหาร บิณฑบาต จึงไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า ได้สดับพระธรรมเทศนา ได้ดวงตาเห็นธรรม เมื่อถวายภัตตาหารในวันต่อมาแล้ว จึงอาราธนาพระผู้มีพระภาคเจ้า ไปจำพรรษา ณ กรุงสาวัตถี โดยได้เดินทางล่วงหน้าไปก่อน เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถี ได้ซื้อสวนนอกเมืองแปลงหนึ่ง จากราชกุมารชื่อเซต สร้างเชตวันารามขึ้นเป็นวัดในพระพุทธศาสนา.

ตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง

ช่างขุนผ้าผู้ยากจนเห็นคนทั้งหลายช่วยงานก่อสร้างเสนาสนะ และอุปัฏฐากภิกษุผู้บอกสอนการก่อสร้างด้วยปัจจัยสี่ จึงช่วยทำการก่อสร้างฝาผนัง เพราะไม่ชำนาญฝาผนังพังลงมาหลายครั้ง จึงบ่นว่าภิกษุบอกสอนการก่อสร้างเฉพาะคนที่อุปัฏฐาก จึงทรงให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้าง ตรัสว่า ภิกษุพึงชวนชวายเป็นอย่างไรวิหารจะสำเร็จได้เร็ว ต้องซ่อมสิ่งที่หักพัง.

ลำดับพรรษาแก่ก่อน

ศิษย์ของภิกษุณัฬพัตติยจึงอยู่ที่พักไว้มากมาย เพื่ออุปฐมาจารย์ของตนเอง เป็นเหตุให้พระอื่นๆ เช่น พระสารีบุตรหาที่พักไม่ได้ ต้องไปพักที่โคนต้นไม้ เมื่อทรงทราบจึงให้ประชุมสงฆ์แล้วถามว่า ภิกษุใดควรได้อาสนะ, น้ำ, บิณฑบาต อันเลิศ จากนั้นจึงยกอุปมาสอนภิกษุ แล้วตรัสต่อไปว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตการกราบไหว้ ลูกรับ การทำอัญชลีกรรม การทำสามีจิกรรม อาสนะที่เลิศ น้ำอันเลิศ บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่(พรรษา)กว่า อนึ่ง ภิกษุไม่ควรเกียดกันเสนาสนะของสงฆ์ตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียดกันต้องอาบัติทุกกฏ.

ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๑๐ จำพวกนี้ อันภิกษุไม่ควรไหว้ คือ

๑. อันภิกษุผู้อุปสมบทก่อนไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลัง
๒. ไม่ควรไหว้อนุุปสัมบัน (ผู้ไม่ได้อุปสมบท)
๓. ไม่ควรไหว้ภิกษุนานาสังวาส ผู้แก่กว่าแต่ไม่ใช่ธรรมวาที
๔. ไม่ควรไหว้มาตุคาม (ผู้หญิง)
๕. ไม่ควรไหว้บัณฑิตเขาะกะ (กะเทย)
๖. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้อยู่ปริวาส
๗. ไม่ควรไหว้ภิกษุผู้ควรชักเข้าหาอาบัติเดิม

๘. ไม่ควรให้ภิกษุผู้ควรมานัต
๙. ไม่ควรให้ภิกษุผู้ประพาศมานัต
๑๐. ไม่ควรให้ภิกษุผู้ควรอัปทาน...

ผู้ควรให้ ๓ ประเภท

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุคคล ๓ จำพวกนี้ ภิกษุควรให้คือ ๑.ภิกษุผู้อุปสมบทภายหลังควรให้ภิกษุผู้อุปสมบทก่อน ๒.ควรให้ภิกษุนานาสังวาสผู้แก่กว่า แต่เป็นธรรมวาที ๓.ควรให้วัดถาคตผู้อรหันต์ตรัสรู้เองโดยชอบ... บุคคล ๓ จำพวกนี้แล ภิกษุควรให้”

มณฑปที่สร้างอุทิศสงฆ์

ทรงทราบข่าวว่าศิษย์ของภิกษุฉัพพัคคีย์พูดว่า พระองค์ได้อนุญาตเสนาสนะตามลำดับผู้แก่กว่าเฉพาะของสงฆ์เท่านั้น ไม่ได้ทรงหมายถึงของที่เขาทำเจาะจง จึงรีบไปก่อนหน้าเที่ยวจับจองแย่งที่ให้อุปัชฌาย์อาจารย์ของตน ครั้นแล้วจึงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลายแม้ของที่เขาก่อทำเจาะจง ภิกษุก็ไม่พึงเกียตกันตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดเกียตกันต้องอาบัติทุกกฏ”

ที่นั่งต่างชนิดของคฤหัสถ์

ภิกษุถูกนิมนต์ไปฉันในละแวกบ้าน ชาวบ้านก็จัดที่นั่งต่างชนิดหลายอย่างตามคฤหัสถ์ใช้ จึงตรัสอนุญาตเครื่องลาดที่เป็นคิหิวิกกฏ (ของใช้ของคฤหัสถ์) ยกเว้นเครื่องลาด ๓ ชนิดคือ เก้าอี้นอน เตี้ยใหญ่ เครื่องลาดที่ยัดนุ่น นอกนั้นนั่งทับได้แต่จะนอนทับไม่ได้ ต่อมาชาวบ้านตกแต่งเตียงบ้างตั้งบ้างที่ยัดนุ่น จึงทรงอนุญาตให้นั่งทับเตียงตั้งที่เป็นคิหิวิกกฏได้ แต่จะนอนทับไม่ได้

เมื่อเสด็จถึงกรุงสาวัตถีแล้ว อนาคตปิณฑิกคหบดีนิมนต์ฉันในวันรุ่งขึ้น เมื่อถวายภัตตาหารเสร็จ จึงได้กราบทูลถวายเชตวนาราม

ปัญหาลำดับพรรษาเพิ่มเติม

เพราะมีภิกษุผู้มาที่หลัง ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ จึงทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึง ให้ภิกษุผู้นั่งในลำดับลุกขึ้นทั้งที่ยังฉันอาหารค้างอยู่ รูปใดให้ลุกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ ถ้าให้ลุกขึ้นยอมเป็นอันห้ามกัฏด้วย พึงกล่าวว่าท่านจงไปหาน้ำมา ถ้าได้อย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ พึงกลืนเมล็ดข้าวให้เรียบร้อยแล้ว จึงให้อาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อนึ่ง เรากล่าวมิได้หมายความว่า ภิกษุพึงหรงกันอาสนะแก่ภิกษุผู้แก่กว่า โดยปริยายใดๆ รูปใดหรงกัน ต้องอาบัติทุกกฏ

ต่อมามีการไล่ภิกษุอาพาธ ให้ลุกขึ้นจึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงไล่ภิกษุอาพาธให้ลุกขึ้น รูปใดไล่ให้ลุกขึ้นต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุฉัพพัคคีย์ ได้ถือโอกาสที่ตนเป็นไข้เพียงเล็กน้อย เลือกเสนาสนะที่ดีๆ ด้วยคิดว่าใครไล่ตนไม่ได้ ครั้นทรงทราบจึงตรัสว่า ภิกษุมีอาพาธเล็กน้อยไม่พึงหรงกันเสนาสนะไว้ รูปใดหรงกันต้องอาบัติทุกกฏ

มีภิกษุถูกจุดคร่าออกจากวิหารของสงฆ์ ทรงติเตียนแล้วตรัสว่า ภิกษุไม่พึงโกรธ ชัดเคื่อง จุดคร่าภิกษุทั้งหลายออกจากวิหารของสงฆ์ รูปใดจุดคร่าพึงปรับตามธรรม เรاونุญาตให้ภิกษุถือเสนาสนะ เพราะปรารภเหตุเหล่านี้ จึงตรัสให้มีภิกษุที่สงฆ์สมมติ เป็นผู้จัดให้ภิกษุถือเสนาสนะ (เสนาสนคาหาปก).

การจัดสรรให้ภิกษุถือเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย)

ภิกษุหารู้กันว่าใครควรเป็นผู้ได้รับสมมติฯ ทรงตรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เรاونุญาตให้สมมติภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๕ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะคือ ไม่ถึงความลำเอียงเพราะความชอบพอ, เพราะความเกลียดชัง, เพราะความงมงาย, เพราะความกลัว และรู้เสนาสนะที่ให้ถือแล้วและยังไม่ให้ถือ

ทรงแนะวิธีสวดแต่งตั้งภิกษุ เป็นผู้จัดให้ถือเสนาสนะ เป็นการสงฆ์แล้วตรัสแนะวิธีจัดสรร โดยให้นับภิกษุก่อน ครั้นแล้วนับที่นอน ครั้นแล้วจึงให้ถือตามจำนวนที่นอน, ที่นอนยังเหลือมาก, จึงอนุญาตให้ถือตามจำนวนวิหาร,

วิหารยังเหลือมาก จึงให้ถือตามจำนวนบริเวณ, บริเวณก็ยังเหลือมาก จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ ให้ส่วนซ้ำอีก เมื่อให้ถือส่วนซ้ำอีกแล้ว ภิกษุรูปอื่นมา ไม่ปรารถนาก็อย่าพึงให้ ภิกษุทั้งหลายให้ภิกษุอยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ จึงตรัสว่า ภิกษุไม่พึงให้ภิกษุผู้อยู่นอกสีมาถือเสนาสนะ รูปใดให้ถือต้องอาบัติทุกกฏ ต่อมาเมื่อภิกษุถือเสนาสนะแล้วหรงกันไว้ตลอดเวลา จึงทรงห้ามว่า ภิกษุถือเสนาสนะแล้วไม่พึงหรงกันไว้ตลอดเวลา ทรงอนุญาตให้หรงกันไว้ได้ตลอดพรรษา ๓ เดือน หรงกันไว้ตลอดฤดูกาลไม่ได้ แล้วตรัสอนุญาตการให้ถือเสนาสนะมี ๓ อย่างคือ

๑. ให้ถือในวันเข้าพรรษาแรกคือให้ถือในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน อาสาฬหะ
๒. ให้ถือในวันเข้าพรรษาหลัง คือเมื่อเดือนอาสาฬหะล่วงแล้ว ๑ เดือน
๓. ให้ถือในระหว่างพ้นจากนั้น พึงให้ถือในวันต่อจากวันปวารณา คือ แรม ๑ ค่ำ เพื่อยุ่จำพรรษาต่อไป

ทรงห้ามภิกษุรูปเดียวหรงห้ามที่อยู่อาศัยไว้ถึง ๒ แห่ง (ในที่ต่างสีมากัน) ถ้าทำเช่นนั้น ต้องอาบัติทุกกฏ และได้ตรัสว่า “...เมื่อเป็นเช่นนี้เธอก็เป็นคนอยู่ภายนอกทั้งสองแห่ง” (กรรมาจาสมมติเสนาสนคหป กู ๔๒๓)

การนั่งต่ำนั่งสูง

สมัยนั้น ทรงพรรณาและสรรเสริญคุณแห่งวินัย และพรรณาคุณของท่านอุบาลี ทำให้ภิกษุมากมาย ต่างพากันเรียนพระวินัยในสำนักท่านพระอุบาลี ยืนสอนด้วยความเคารพพระเถระๆ ก็ยืนเรียน ด้วยความเคารพธรรม พระเถระและท่านพระอุบาลีย่อมเมื่อยล้า จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุนวกะผู้สอนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือสูงกว่าได้ด้วยความเคารพธรรม ให้ภิกษุเถระผู้เรียนนั่งบนอาสนะเสมอกันหรือต่ำกว่าได้ ด้วยความเคารพธรรม

และทรงอนุญาตให้ภิกษุมีอาสนะเสมอกันนั่งร่วมกันได้, ภิกษุสงสัยว่ามีอาสนะเสมอกันนั้น ด้วยคุณสมบัติเพียงเท่าใด จึงตรัสว่า เรานุญาตให้ภิกษุระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้, ภิกษุที่มีสิทธิในการนั่งเสมอกันนั่งเคียงตั้งเดียวกัน

เตียงตั้งพังลงมา จึงทรงจำกัดจำนวนให้หนึ่งไม่เกิน ๓ รูป เตียงตั้งก็ยังพังอีก จึงให้หนึ่งได้เพียง ๒ รูป ส่วนอาสนะยาว แม้ภิกษุจะมีสิทธิ ในการนั่งไม่เสมอกัน ก็ให้นั่งร่วมกันได้ แต่ห้ามภิกษุนั่งร่วมอาสนะยาวเดียวกันกับกะเทย, ผู้หญิง, อุภโตพยัญชนก (คนมีทั้ง๒เพศ) มีปัญหาว่าอย่างไรจึงจัดว่าเป็นอาสนะยาว จึงทรงกำหนดว่า ถ้านั่งได้ถึง ๓ คน ก็จัดเป็นอาสนะยาว.

ปราสาท และเครื่องนุ่งนอน ต่าง ๆ

ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาทได้ทุกชนิด ส่วนเครื่องนุ่งนอน เป็นต้น ของ กุฬหัตถ์รวมหลายอย่าง ซึ่งถวายเป็นสังฆมณเฑียร เมื่อคราวพระอัยยิกาของพระเจ้า ปเสนทิโกศลสิ้นพระชนม์นั้น ทรงอนุญาตให้ตัดเท้าเก้อนอนแล้วใช้ได้ให้ทำลาย รูปสัตว์ร้ายเตียงใหญ่ออกแล้วใช้ได้ พูกที่ยัดหนุนให้หรือแล้วทำเป็นหมอน นอกนั้น ทำเป็นเครื่องลาด

ห้ามสละของสงฆ์ให้แก่บุคคล

ภิกษุที่อยู่ประจำในวัดใกล้หมู่บ้าน มีภิกษุอื่นผ่านไปมาเสมอ ลำบากด้วย การจัดที่อยู่อาศัย เพื่อแก้ข้อขัดข้องนี้ภิกษุวัดนั้นจึงประชุมกันมอบที่อยู่อาศัย ให้ภิกษุรูปหนึ่งเสีย ทุกรูปจึงได้อยู่อาศัยด้วยการให้ของภิกษุรูปนั้น เมื่อมีภิกษุ ผ่านมาจะขอพักอาศัย ก็อ้างว่าได้ยกให้แก่ภิกษุรูปหนึ่งไปแล้ว ไม่มีที่จะให้พัก หลังทรงทราบทรงบัญญัติว่า **ของที่ไม่ควรแจกจ่าย ๕ หมวดนี้*** อันภิกษุ ไม่ควรแจกจ่ายให้ไป แม้สงฆ์ คณะ หรือบุคคล แจกจ่ายไปแล้ว ก็ไม่เป็น อันแจกจ่าย รูปใดแจกจ่ายต้องอาบัติอุลลัจจัย คือ ๑.อาราม, พื้นที่อาราม ๒.วิหาร, พื้นที่วิหาร ๓.เตียง, ตั่ง, พูก, หมอน ๔.หม้อโลหะ อ่างโลหะ กระถาง โลหะ กระทะโลหะ มีด ขวาน ฝัก(สำหรับตากไม้) จอบ สว่าน ๕.เถวาลย์ ไม้ไผ่ หนุ่ยมุงกระต่าย หนุ่ยปล้อง หนุ่ยสามัญ เครื่องไม้ เครื่องดิน

*ข้อสังเกต ของที่ไม่ควรแจกจ่าย,แบ่งนี้ ตรงกับที่ตรัสไว้ในเรื่องมหาโจร ๕ จำพวก ข้อที่ ๔(หน้า ๒๒) ซึ่งระบุชื่อของแต่ละ ชนิดโดยตรงโดยไม่คำว่า“เป็นต้น” แสดงว่าตรัสเจาะจงเฉพาะสิ่งของตามที่ตรัสเท่านั้น ในการอธิบายบางตำรา จะรวมถึงสิ่งของนอกเหนือจากที่ทรงระบุ เช่น ผลไม้, ใบไม้, น้ำผาด ฯลฯ นักวินัยรเห็นควรอย่างไรพึงพิจารณาเองเถิด.

ต่อมามีภิกษุบางกลุ่มเสี่ยงที่จะไม่ใช้การแจกจ่าย แต่ใช้แบ่งแทน จึงทรงบัญญัติเพิ่มโดยห้ามไม่ให้แบ่งของ ๕ หมวดที่กล่าวมาแล้ว ผู้ใดแบ่ง ต้องอาบัติ ถุลลัจจัย

การควบคุมการก่อสร้าง

ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้าง (สมมติให้นวกกรรม) ในเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ตัดประตู ทาสี มุงหลังคา ห้ามมอบหมายการควบคุมการก่อสร้างนานเกินไป เช่น ๒๐ - ๓๐ ปี หรือตลอดชีวิต หรือจนถึงเวลาเผาศพผู้รับมอบหมาย ห้ามมอบหมายการก่อสร้างวิหารหมดทุกอย่าง ห้ามมอบหมายการก่อสร้าง ๒ อย่างแก่ภิกษุรูปเดียว ห้ามรับนวกกรรมแล้วมอบให้ภิกษุรูปอื่น ภิกษุผู้รับมอบหมายการก่อสร้างจะถือสิทธิหวงห้ามที่อยู่ ของสงฆ์ไม่ได้ ห้ามมอบหมายให้ภิกษุอยู่นอกสีมา เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างจะครอบครองที่อยู่อาศัยได้เพียง ๓ เดือน ห้ามครอบครองตลอดไป เมื่อพ้น ๓ เดือนต้องยินยอมให้จัดสรรใหม่

ภิกษุผู้ควบคุมการก่อสร้างพอรับมอบหรือทำค้างไว้ ลี้กไปหรือเดินทางไปที่อื่น เป็นต้น ให้สงฆ์มอบให้ภิกษุอื่น ทำการแทนด้วยสังฆา นวกรรมของสงฆ์อย่าได้เสียหาย (กรรมวาจาให้นวกรรม ดูหน้า ๔๒๔).

การขนย้ายเครื่องใช้และรักษาที่อยู่อาศัย

ภิกษุขนเครื่องใช้ที่ประจำอยู่เสนาสนะหลังหนึ่ง ไปใช้ในหลังอื่นถูกเขาตีเตียน จึงตรัสห้ามไม่ให้ทำเช่นนั้น ขอยืมไปใช้ชั่วคราวได้, นำไปเพื่อเก็บรักษาได้, แลกเปลี่ยน(ผาติกรรม*) ได้ ส่วนผ้าที่มีราคามากอันเป็นบริวารสำหรับเสนาสนะ ทรงอนุญาตให้แลกเปลี่ยนเพื่อประโยชน์แก่ผาติกรรมได้.

* ผาติกรรม หมายถึง การทำให้เพิ่มพูนโดยนำไปแลกเปลี่ยนกับเตียงตั้งเป็นต้นที่มีราคาเท่ากัน หรือมีราคามากกว่า ไม่ให้ต่ำกว่าราคาของเดิม (วิ. อ. ๓ / ๓๒๔ / ๓๔๕, วิมติ. ฎีกา ๒ / ๓๒๔ / ๓๒๓)

หนังหมี, เครื่องเช็ดเท้ารูปวงล้อ, และผ้าท่อนน้อยบังเกิดแก่สงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้ทำเป็นผ้าเช็ดเท้า และตรัสห้ามภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังมิได้ล้าง, ภิกษุไม่พึงเหยียบเสนาสนะด้วยเท้าที่ยังเปียก และภิกษุสวมรองเท้าไม่พึงเหยียบเสนาสนะ รูปใดเหยียบต้องอาบัติทุกกฏ จากนั้นทรงห้ามไม่ให้บ้วนน้ำลายลงบนพื้นที่ขัดถูแล้ว ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ละเมิด และทรงอนุญาตกระโถน

เนื่องด้วยเท้าเตี้ย, เท้าต่งครูดพื้นที่ขัดถูแล้ว จึงทรงอนุญาตให้ใช้ผ้าพันต่อมาทรงห้ามพึงผ้าที่ขัดถูแล้ว โดยทรงอนุญาตพนักอิงและผ้าพันทั้งข้างล่างและข้างบน เพื่อกันครูดผ้าและพื้น รวมทั้งอนุญาตให้ปูลาดก่อนแล้วนอน.

อาหาร และการแจกอาหาร

ทรงอนุญาตสังฆภัต, อุทเทสภัต(อาหารที่ถวายเป็นเจาเจง), นิมนตณภัต, สลากภัต(ถวายเป็นสลาก), ปักชิกภัต(ถวายเป็นประจำปักษ์), อุโปสถิกภัต, ปฏิปติกภัต(ถวายเป็นประจำวันแรม ๑ ค่ำ) และทรงกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้แจกอาหารว่า ไม่มีอคติ ๔ และรู้จักภัตที่แจกแล้ว หรือยังไม่ได้แจก ทรงแสดงวิธีสวดสมมติ คือ แต่งตั้งภิกษุผู้แจกอาหาร (ดูหน้า ๔๒๑) และแนะวิธีแจกโดยอนุญาตให้เขียนชื่อลงในสลากหรือแผ่นผ้ารวมเข้าไว้แล้วจึงแจกภัต.

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ

ทรงแนะนำให้มีการแต่งตั้งภิกษุผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม เป็นเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์อื่น ๆ โดยการสวดประกาศ คือ ภิกษุผู้ปูลาด(จัดแต่ง)เสนาสนะ ผู้รักษาเรือนคัลล ผู้รับจีวร ผู้แจกจีวร ผู้แจกข้าวยาคุ ผู้แจกผลไม้ ผู้แจกของเคี้ยว ผู้แจกของเล็กๆน้อยๆ (เช่น เข็ม มีด รองเท้า ประคคเอา สายบาตร ผ้ากรองน้ำ ที่กรองน้ำ ผ้าเล็กๆ น้อยๆ) ผู้แจกผ้า ผู้แจกบาตร ผู้ใช้คนทำงานวัด ผู้ใช้สามเณร.

๓. สังฆเภทขั้นธกะ

หมวดว่าด้วยสงฆ์แตกกัน

เล่าเรื่องราชมารในศากยสกุล คือ ภัททียราชา, อนรุทธะ, อานนท์, ภัคคุ, กิมพิละ และราชมารในโกถียสกุล คือ เทวทัต รวมเป็น ๗ ทั้งอุบาสีผู้เป็นช่างกลบ (ช่างตัดผม) ออกบวช ต่างเห็นพร้อมกันว่า ควรให้อุบาสีบวชก่อน ตนจะได้กราบไหว้คล้ายทิกุญฺเฆมานะ

เมื่อบวชแล้ว พระภัททียะได้วิชา ๓, พระอนรุทธได้ทิพยจักขุ, พระอานนท์ได้เป็นโสดาบัน ส่วนพระเทวทัตได้ฤทธิ์ของปฤชณ.

พระเทวทัตคิดการใหญ่

พระเทวทัตหวังลาภและสักการะ จึงแปลงกายเป็นเด็กน้อยไปนั่งอยู่บนตัก ของราชมาร ชี้อวดชาติศัตรู เพื่อให้ราชมารเลื่อมใส มีลาภสักการะเกิดขึ้นแล้ว ก็คิดการจะปกครองคณะสงฆ์เสียเองแทนพระพุทธเจ้า

ความทราบถึงพระมหาโมคคัลลานะ จึงเข้าไปเฝ้ากราบทูลพระผู้มีพระภาคฯ ตรัสแสดงศาสนา ๕ ประเภทที่ต้องอาศัยหรือหวังความคุ้มครองจากสาวก คือ

๑. ศาสดาผู้ศีลไม่บริสุทธิ์

๒. มีการเลียงชีพไม่บริสุทธิ์

๓. มีการแสดงธรรมไม่บริสุทธิ์

๔. มีการตอบคำถามไม่บริสุทธิ์

๕. มีญาณทัสสนะไม่บริสุทธิ์ แต่แสดงตนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ในทาง ๕ นั้น ส่วนพระองค์มิต้องหวังความคุ้มครองของสาวก เพราะมิได้เป็นดังนั้น.

ภิกษุจำนวนมากได้ทูลให้ทราบ ว่า อชาติศัตรูราชมารเสด็จโดยราชรถ ๕๐๐ คัน และจัดภัตตาหาร ๕๐๐ สำหรับ ไปบำรุงพระเทวทัต

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า “ผลกล้วยฆ่าต้นกล้วย ขุยไผ่ฆ่าต้นไผ่ ดอกอ้อฆ่าต้นอ้อ ลูกม้อ้อสตรฆ่าแม่ม้ออันใด ลามสักการะย่อมฆ่าคนชั่วฉนั้น”

พระเทวทัตขอปกครองสงฆ์

เมื่อได้โอกาส พระเทวทัตจึงเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค ขณะประทับนั่ง แสดงธรรมแก่บริษัทซึ่งมีพระราชาประทับอยู่ด้วย อ้างว่าพระพุทธรองค์มีอายุมากแล้ว ขอให้ทรงชวนชวายน้อย และให้สละภิกษุสงฆ์ให้ตน ตนจะบริหารเอง พระผู้มีพระภาคทรงปฏิเสธถึง ๓ ครั้ง ในครั้งที่ ๓ ตรัสว่า แม้พระสารีบุตร และพระโมคคัลลานะ พระองค์ยังมีได้มอบภิกษุสงฆ์ให้ ไฉนจะทรงมอบแก่พระเทวทัตผู้ต่ำช้าบริโภคน้ำจืดจกกลืนกินเนषะ พระเทวทัตได้คิดผูกอาฆาต.

ทรงให้สงฆ์ลงประกาศนียกรรมเทวทัต, เทวทัตยุให้กบถ

รับสั่งกะสงฆ์ว่า เพราะเหตุนั้นแล สงฆ์จงลงประกาศนียกรรมในกรุงราชคฤห์แก่พระเทวทัตว่า “ปกติของพระเทวทัตก่อนเป็นอย่างหนึ่ง เดียวนี้เป็นอีกอย่างหนึ่ง พระเทวทัตทำอย่างใดด้วยกายวาจา ไม่พึงเห็นว่าพระพุทธรธรรมหรือพระสงฆ์เป็นอย่างนั้น พึงเห็นเฉพาะตัวพระเทวทัตเอง” ด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา และให้สงฆ์สวดประกาศแต่งตั้งพระสารีบุตรเป็นผู้ชี้แจงแก่ชาวกรุงราชคฤห์ พระสารีบุตรทูลถามว่า เมื่อก่อนข้าพระพุทธเจ้ากล่าวชมพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์ว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มากมีอำนาจมาก ข้าพระพุทธเจ้าจะประกาศพระเทวทัตในกรุงราชคฤห์อย่างไร ทรงตอบว่า เธอกล่าวชมเทวทัตในกรุงราชคฤห์แล้ว เท่าที่เป็นจริงว่า โคธิบุตรมีฤทธิ์มาก..., ดูก่อนสารีบุตร เธอจงประกาศเทวทัตในกรุงราชคฤห์เท่าที่เป็นจริงเหมือนอย่างนั้นแล

พระเทวทัตจึงยุขอชาตศัตรูกุมารให้ฆ่าพระราชบิดา เพื่อชิงราชสมบัติ ส่วนตนจะฆ่าพระพุทธเจ้าแล้วเป็นพระพุทธเจ้า แต่ราชกุมารถูกจับได้ อำมาตย์ถวายความเห็นกันหลายประการ เช่น ให้ฆ่าพระเทวทัต, ราชกุมาร, รวมทั้งภิกษุทั้งหลาย บางพวกว่าไม่ควรฆ่า แต่ควรกราบทูลพระเจ้าพิมพิสารให้วินิจฉัย.

การประทุษร้ายพระพุทธเจ้าครั้งแรก

พระเจ้าพิมพิสารทรงทราบว่าราชกุมารอยากได้ราชสมบัติ ก็ทรงมอบให้พระเทวทัตก็มีอำนาจยิ่งขึ้น จึงขอกำลังจากพระเจ้าอชาตศัตรูส่งคนไปคอยฆ่าพระพุทธเจ้า แล้วสั่งว่าถ้าฆ่าแล้วให้ไปทางนั้นๆ แล้วส่งคน ๒ คนไปคอยดักฆ่าคนที่ฆ่าพระพุทธเจ้า ส่งคน ๔ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๒ คนนั้น ส่งคน ๘ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๔ คนนั้น และส่งคน ๑๖ คนไปคอยดักฆ่าพวก ๘ คนนั้น (เพื่อฆ่าปิดปาก) แต่คนเหล่านั้นได้ฟังธรรมกลับมีจิตเลื่อมใส ปฏิญญาตนเป็นอุบาสกหมดสิ้น พระผู้มีพระภาคทรงส่งคนเหล่านั้นกลับไป โดยให้สับทางกับที่พระเทวทัตสั่ง จึงไม่มีการฆ่ากันเกิดขึ้น เมื่อพวกที่คอยอยู่ เห็นนานเกินไป นึกสงสัยมาถามพระพุทธเจ้า ทรงแสดงธรรมให้ฟัง จึงแสดงตนเป็นอุบาสกทุกคน

การประทุษร้ายครั้งที่ ๒ และครั้งที่ ๓

เมื่อใช้คนไปฆ่าไม่สำเร็จ พระเทวทัตจึงเตรียมลงมือเอง คือขึ้นไปอยู่บนเขาคิชฌกูฏ คอยลี้ก่อกองหินใหญ่ ให้ลงมาทับพระพุทธเจ้า แต่ไม่สมประสงค์ เพียงสะเก็ดหินที่แตกมากระทบพระบาทห่อพระโลหิตเท่านั้น ภิกษุทั้งหลายเป็นห่วง จึงมาอยู่ยามเฝ้าพระพุทธเจ้า ท่องบ่นด้วยเสียงอันดัง แต่ทรงให้ภิกษุทั้งหลายกลับไป แล้วตรัสว่า ...พระตถาคตทั้งหลายย่อมไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น และตรัสเรื่องศาสดา ๕ ประเภท (ดูหน้า ๓๒๘)

พระเทวทัตไปหาคนเลี้ยงช้างของพระราชา อ้างตนเป็นญาติของพระราชา และอ้างว่าสามารถเลื่อนตำแหน่ง เพิ่มอาหาร เพิ่มค่าจ้างได้ แล้วสั่งให้ปล่อยช้างนาพาครีซึ่งดุร้ายเคยฆ่ามนุษย์ เพื่อไปทำร้ายพระพุทธเจ้า คนเลี้ยงช้างยอมทำตาม เมื่อเห็นพระพุทธเจ้าเสด็จมาก็ปล่อยช้างไป ภิกษุทั้งหลายกราบทูลให้เสด็จหนี แต่ทรงปฏิเสธและตรัสว่า ตถาคตไม่ปรินิพพานด้วยความพยายามของผู้อื่น ในการนี้มีผู้เห็นเหตุการณ์คอยดูอยู่บนที่สูง เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแผ่เมตตาจิต ช้างก็เอางวงจับ ผุ้นที่พระบาทขึ้นไต่บนกระพอง และกลับสู่โรงช้างตามเดิม.

ต่อมาพระเทวทัตเลื่อมลลาภพร้อมทั้งบริษัทได้เที่ยวขอในสกุลทั้งหลาย มาฉันทรงติเตียนแล้วตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แล เราจักบัญญัติโภชนะสำหรับ ๓ คนในสกุลแก่ภิกษุทั้งหลาย อาศัยอำนาจประโยชน์ ๓ ประการ คือ ๑. เพื่อข่มบุคคลผู้เกียจ ๒. เพื่ออยู่ผาสุกของภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก ๓. เพื่ออนุเคราะห์สกุล ด้วยหวังว่าภิกษุทั้งหลายที่มีความปรารถนาลามกอย่าอาศัยฝักฝ่ายทำลายสงฆ์ ในการฉนเป็นหมู่ พึงปรับอบัตติตามธรรม” (ปรับปาจิตติย ตามคณโกชนสิกขาบท, ใช้ประกอบคำอธิบายเชิงอรรถ หน้า ๑๑๖)

พระเทวทัตเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ

พระเทวทัตมาพระพุทธเจ้าไม่สมประสงค์ จึงชวนพรรคพวกมีพระโกกาลิกะ เป็นต้น คิดเสนอข้อปฏิบัติ ๕ ประการ เพื่อให้เห็นว่าตนเคร่งครัด คือ

๑. ให้ภิกษุทั้งหลายอยู่ป่าตลอดชีวิต เข้าสู่บ้านมีโทษ
๒. ให้ถือบิณฑบาตตลอดชีวิต รับนิมนต์มีโทษ
๓. ให้ถือผ้าบังสุกุลตลอดชีวิต รับคหบดีจีวรมีโทษ
๔. ให้อยู่โคนไม้ตลอดชีวิต เข้าสู่ที่มุงที่บังมีโทษ
๕. ห้ามฉันเนื้อสัตว์ตลอดชีวิต ฉันเข้ามีโทษ

เมื่อได้โอกาสจึงกราบทูลเสนอข้อปฏิบัติทั้ง ๕ ข้อนั้น แต่ได้ทรงปฏิเสธ คือ ใน ๔ ข้อข้างต้น ทรงให้ภิกษุปฏิบัติตามความสมัครใจ เฉพาะข้อ ๕ ทรงอนุญาตให้อยู่โคนไม้ได้เพียง ๘ เดือน ในข้อ ๕ ทรงอนุญาตเนื้อสัตว์ที่บริสุทธ์ ๓ ประการ คือ ๑. ไม่ได้เห็น ๒. ไม่ได้ฟัง ๓. ไม่ได้นึกถึงว่าเขามาเพื่อตน.

พระเทวทัตก็ตั้งใจที่จะได้ประกาศว่า ตนเคร่งกว่าพระพุทธเจ้า จึงเที่ยวประกาศทั่วกรุงราชคฤห์ถึงเรื่องข้อเสนอนั้น.

ทำให้สงฆ์แตกกัน

ครั้นถึงวันอุโบสถ พระเทวทัตก็ชวนภิกษุมาเป็นพวกได้มาก แล้วพาภิกษุเหล่านั้นแยกไปทำอุโบสถ ณ ตำบลคยาสีสะ.

พระเทวทัตอาเจียนเป็นโลหิต

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงส่งพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะไปชี้แจงให้ภิกษุที่เป็นพวกของพระเทวทัตหายเข้าใจผิด พระเทวทัตเข้าใจว่าพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะมาเข้าพวกด้วย ก็มอบให้พระสารีบุตรสั่งสอนพระเหล่านั้น ส่วนตนเองนอนพักผ่อน พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแสดงธรรมให้พระเหล่านั้นฟังได้ดวงตาเห็นธรรม แล้วก็กลับ มีภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูปตามมา พระโกกาลิกะรีบปลุกพระเทวทัตบอกให้รู้ พระเทวทัตถึงกับอาเจียนเป็นโลหิต.

พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า จากนั้นพระสารีบุตรได้กราบทูลขอให้ภิกษุทั้งหลายผู้ประพฤติดังภิกษุผู้ทำลายพึงอุปสมบทใหม่ ทรงตรัสว่า “อย่าเลยสารีบุตร เธออย่าพอใจการอุปสมบทใหม่ของพวกภิกษุผู้ประพฤติดังภิกษุผู้ทำลายเลย ดูก่อนสารีบุตร ถ้าเช่นนั้น เธอจงให้พวกภิกษุผู้ประพฤติดังภิกษุผู้ทำลายแสดงอาบัติกุลลัจฉัย”

แล้วตรัสสรรเสริญพระสารีบุตรว่ามีลักษณะสมเป็นทูต เพราะประกอบด้วยองค์ ๘ คือ ๑.รับฟังผู้อื่น ๒.ทำให้ผู้อื่นฟังตน ๓.กำหนดเพื่อจะรู้ทั่วถึง ๔.ทรงจำดี ๕.รู้คำพูดของคนอื่น ๖.ทำให้คนอื่นรู้คำพูดของตน ๗.ฉลาดในประโยชน์ และมีใช้ประโยชน์ ๘.ไม่ชวนทะเลาะ ครั้นแล้วได้ทรงแสดงธรรมอีกหลายเรื่อง.

ความร้าวและความแตกกันของสงฆ์

ทรงแสดงเรื่อง “สังฆราชี” ความร้าวรานของสงฆ์ว่า ถ้าภิกษุสองฝ่ายยังไม่ครบฝ่ายละ ๔ รูป ก็ยังเป็นเพียงความร้าวรานแห่งสงฆ์เท่านั้น ยังไม่เป็
“สังฆเภท” ความแตกแห่งสงฆ์ ต่อเมื่อทั้งสองฝ่ายมีตั้งแต่ ๔ รูปขึ้นไปมีรูปที่ ๙
 สวดประกาศ จึงเป็นทั้งความร้าวรานและความแตกกันแห่งสงฆ์ ดังที่ตรัสว่า
“ดูก่อนอุบาลี ฝ่ายหนึ่งมีภิกษุ ๔ รูป ฝ่ายหนึ่งมี ๔ รูป รูปที่ ๙ ประกาศ ให้จับ
สลากว่านี้ธรรม นีวินัย นีสัตตฤศาสน์ ท่านทั้งหลายจงจับสลากนี้ จงขอบใจสลากนี้
ดูก่อน อุบาลี แม้ด้วยเหตุอย่างนี้แล เป็นทั้งสังฆราชี และสังฆเภท ดูก่อนอุบาลี

ภิกษุ ๙ รูป หรือเกินกว่า ๙ รูป เป็นทั้งสังฆราชา และสังฆเภท

ดูก่อนอุบาลี ภิกษุณีทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้, สิกขมานาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, สามเณรีก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสกก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้, อุบาสิกาก็ทำลายสงฆ์ไม่ได้ แต่พยายามเพื่อจะทำลายได้, ดูก่อนอุบาลี ภิกษุปกตัตตะ มีสังวาสเสมอกันอยู่ในสีมาเดียวกัน ย่อมทำลายสงฆ์ได้.

เหตุเป็นเครื่องทำให้สงฆ์แตกกันและสามัคคีกันมี ๑๘ ข้อ คือ

๑. แสดงอธรรมว่าเป็นธรรม
๒. แสดงธรรมว่าเป็นอธรรม
๓. แสดงอนินัยว่าเป็นวินัย
๔. แสดงวินัยว่าเป็นอนินัย
๕. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสไว้ว่าตรัสไว้
๖. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่ามิได้ตรัสไว้
๗. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้ประพจน์ไว้ว่าได้ประพจน์
๘. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าประพจน์ไว้ว่าได้ประพจน์
๙. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้ามิได้บัญญัติว่าบัญญัติ
๑๐. แสดงข้อที่พระพุทธเจ้าบัญญัติว่ามิได้บัญญัติ
๑๑. แสดงสิ่งที่มีใช่อำบัติว่าเป็นอำบัติ
๑๒. แสดงอำบัติว่ามีใช่อำบัติ
๑๓. แสดงอำบัติเบาว่าหนัก
๑๔. แสดงอำบัติหนักว่าเบา
๑๕. แสดงอำบัติไม่มีส่วนเหลือว่ามีส่วนเหลือ
๑๖. แสดงอำบัติมีส่วนเหลือว่าไม่มีส่วนเหลือ
๑๗. แสดงอำบัติชั่วหยาบว่าไม่ชั่วหยาบ
๑๘. แสดงอำบัติไม่ชั่วหยาบว่าชั่วหยาบ

แล้วทำอุโบสถ ทำปวารณา และสังฆกรรมแยกกัน

ส่วนเหตุเป็นเครื่องทำให้สังฆสามัคคีกันก็มี ๑๘ อย่างที่ตรงกันข้ามกับที่กล่าวแล้ว คือแสดงถูกต้องตามความจริง ทำอุโบสถร่วมกัน ทำปวารณาร่วมกัน และไม่ทำสังฆกรรมแยกกัน.

การทำสงฆ์ให้แตกกันที่ทำให้ไปอบายและไม่ไปอบาย

ทรงแสดงการทำสงฆ์ให้แตกกันที่มีโทษเป็นเหตุให้ไปอบาย และไม่ไปอบาย โดยชี้ไปที่ ความบริสุทธิ์ใจ และเจตนา คือฝ่ายที่จะไปอบายนั้น รู้ว่าผิดธรรมวินัยแต่แกล้งแสดงว่าถูกต้องธรรมวินัย ส่วนฝ่ายที่ไม่ไปอบายนั้น คือทำด้วยความบริสุทธิ์ใจ และด้วยเข้าใจว่าเรื่องที่โต้เถียงกันนั้น เหตุผลของตนถูกต้องตามธรรมวินัย.

๔. วัตตขันธกะ

หมวดว่าด้วยวัตรหรือข้อปฏิบัติ (วัตร ๑๔)

๑. อาคันตุกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จรมา)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุอาคันตุกะคิดว่าจักเข้าไปสู่อารามเดี๋ยวนี้ พึงถอดรองเท้าเคาะ แล้วถือไปต่ำๆ ลดร่ม เปิดศีรษะ ลดจีวรบนศีรษะลงไว้ที่ป่า ไม่ต้องรีบร้อน พึงเข้าไปสู่อารามตามปกติ

เมื่อเข้าไปสู่อารามพึงสังเกตว่า ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ไหน ภิกษุเจ้าถิ่นประชุมกันที่ใด คือ ที่โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ พึงไปที่นั่น วางบาตรไว้ที่แห่งหนึ่ง วางจีวรไว้ที่แห่งหนึ่ง พึงถืออาสนะที่สมควรนั่ง พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ว่า ไหนน้ำฉัน ไหนน้ำใช้

ถ้าต้องการน้ำฉัน พึงตักน้ำฉันมาดื่ม ถ้าต้องการน้ำใช้ พึงตักน้ำใช้มาล้างเท้า เมื่อล้างเท้าพึงรดน้ำด้วยมือข้างหนึ่ง พึงล้างเท้าด้วยมือข้างหนึ่ง รดน้ำด้วยมือใด ไม่พึงล้างเท้าด้วยมือหนึ่ง พึงถามถึงผ้าเช็ดรองเท้าแล้วจึงเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้าพึงใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง พึงซักผ้าเช็ดรองเท้า บิดแล้วผึ่งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าภิกษุเจ้าถิ่นแก่พรรษาว่า พึงอภิวาท ถ้าอ่อนพรรษาว่า พึงให้เธอ อภิวาท พึงถามถึงเสนาสนะว่า เสนาสนะไหนสมควรถึงแก่ผม พึงถามถึงเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือที่ไม่มีภิกษุอยู่ พึงถามถึงโคจรคามพึงถามถึงอโคจรคาม พึงถามถึงสกุลทั้งหลายที่ได้รับสมมติว่าเป็น เสกขะ* พึงถามถึงที่ถ่ายอุจจาระ พึงถามถึงที่ถ่ายปัสสาวะ พึงถามถึงน้ำฉัน พึงถามถึงน้ำใช้ พึงถามถึงไม้เท้า พึงถามถึงกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า ควรเข้าเวลาเท่าไร ควรออกเวลาเท่าไร

* สกุลเสกขสมมติ คือ ตระกูลที่มีศรัทธาในการให้ทานวัตถุมากจนหมดทุนทรัพย์ได้ เพื่อไม่ให้ตระกูลเช่นนั้นเดือดร้อนจากการถวายสิ่งของแก่ภิกษุสงฆ์ หรือเพื่อไม่ให้ภิกษุสามเณรบนทระกูลเช่นนั้น สงฆ์จึงประกาศสมมติ (แต่งตั้ง) ตระกูลเช่นนั้น ให้เป็น “เสกขสมมติ” (ดู วิ. อ. ๒ / ๕๖๒ / ๔๔๔) (ดูหน้า ๑๗๘ ประกอบ)

ถ้าวิหารไม่มีภิกษุอยู่ ฟังเคาะประตูอยู่สักครู่หนึ่งแล้วถอดลิ้ม ผลักบานประตู ยืนอยู่ข้างนอกแลดูให้ทั่ว ถ้าวิหารรก หรือเตียงซ้อนอยู่บนเตียง หรือตั้งซ้อนอยู่บนตั่ง เสนาสนะมีละอองจับอยู่เบื่องบน ถ้าอุตสาหะอยู่ฟังชำระเสีย

เมื่อจะชำระวิหาร ฟังทำตามเสนาสนวัตร มีขนเครื่องลาดพื้นออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน เป็นต้น (ดังมีรายละเอียดในเสนาสนะวัตรหน้า ๓๔๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุอาคันตุกะทั้งหลาย ซึ่งภิกษุอาคันตุกะทั้งหลายพึงประพฤติกให้เรียบร้อย."

๒.อาวาสกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุเจ้าถิ่น)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเจ้าถิ่นเห็นภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่าแล้ว ฟังปูอาสนะ ฟังตั้งนาล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟังลูกรับบาตร จีวร ฟังถามด้วยน้ำฉัน ฟังถามด้วยน้ำใช้

ถ้าอุตสาหะ ฟังเช็ดรองเท้า เมื่อจะเช็ดรองเท้า ฟังใช้ผ้าแห้งเช็ดก่อนใช้ผ้าเปียกเช็ดทีหลัง ฟังชักผ้าเช็ดรองเท้าบิดแล้วผึ่งไว้ ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ฟังอภิวาทภิกษุอาคันตุกะผู้แก่กว่า ฟังจัดเสนาสนะถวายว่า เสนาสนะนั้นสมควรแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม ฟังบอกอโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ถ้าภิกษุอาคันตุกะอ่อนพรรษากว่า ฟังหนึ่งบอกว่า ท่านจงวางบาตรที่นั่น จงวางจีวรที่นั่น จงนั่งอาสนะนี้ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกผ้าเช็ดรองเท้า ฟังแนะนำภิกษุอาคันตุกะให้อภิวาท ฟังบอกเสนาสนะว่า เสนาสนะนั้นสมควรแก่ท่าน ฟังบอกเสนาสนะที่มีภิกษุอยู่ หรือไม่มีภิกษุอยู่ ฟังบอกโคจรคาม ฟังบอกอโคจรคาม ฟังบอกสกุลที่เป็นเสกขสมมติ ฟังบอกที่ถ่ายอุจจาระ ฟังบอกที่ถ่ายปัสสาวะ ฟังบอกน้ำฉัน ฟังบอกน้ำใช้ ฟังบอกไม้เท้า ฟังบอกกติกาสงฆ์ที่ตั้งไว้ว่า

เวลานี้ควรเข้า เวลานี้ควรออก

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลาย ซึ่งภิกษุเจ้าถิ่นทั้งหลายพึงประพฤติกให้เรียบร้อย."

๓. คมิกวัตร (ข้อปฏิบัติของภิกษุผู้จะเดินทางจากไป)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง มอบหมายเสนาสนะ

ถ้าภิกษุไม่มี พึงมอบหมายสามเณร ถ้าสามเณรไม่มี พึงมอบหมายคนวัด ถ้าคนวัดไม่มี พึงมอบหมายอุบาสก

ถ้าไม่มีภิกษุ สามเณร คนวัดหรืออุบาสก พึงยกเตียงขึ้น วางไว้บนศิลา ๔ แผ่น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่ว ถ้าอุตสาหะอยู่พึงมุง หรือพึงทำความชวนขวายว่าจะมุงวิหารได้อย่างไร ถ้าได้ตามความชวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ที่ใดฝนไม่รั่ว พึงยกเตียงขึ้นวางบนศิลา ๔ แผ่น ในที่นั้น แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง แล้วกองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบน เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่างแล้วจึงหลีกไป

ถ้าวิหารฝนรั่วทุกแห่ง ถ้าอุตสาหะอยู่พึงชนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้าน หรือพึงทำความชวนขวายว่า จะชนเครื่องเสนาสนะเข้าบ้านอย่างไร ถ้าได้ตามความชวนขวายอย่างนี้ นั่นเป็นความดี ถ้าไม่ได้ พึงยกเตียงขึ้นวางบนก้อนศิลา ๔ แผ่นในที่แจ้ง แล้วพึงยกเตียงซ้อนเตียง ยกตั้งซ้อนตั้ง กองเครื่องเสนาสนะไว้ข้างบนเก็บเครื่องมือ เครื่องดิน แล้วคลุ้มด้วยหญ้าหรือใบไม้ แล้วจึงหลีกไปด้วยคิดว่า อย่างไรเสียส่วนของเตียงตั้งคงเหลืออยู่บ้าง

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เตรียมจะไป ซึ่งภิกษุผู้เตรียมจะไปพึงประพฤติกให้เรียบร้อย."

๔. กัตตานุโมทนาวัตร (วัตรในการอนุโมทนาในที่ฉัน)

สมัยนั้น ภิกษุทั้งหลายไม่อนุโมทนาในที่ฉัน คนทั้งหลายจึงเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาว่า ในพระสมณะเชื้อสายพระศากยบุตรจึงได้ไม่อนุโมทนาในที่ฉัน ภิกษุทั้งหลายได้ยินคนพวกนั้นเพ่งโทษ ตีเตียน โพนทะนาอยู่จึงกราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงแสดงธรรมมีกถา ในเพราะเหตุเป็นคำมูลนั้น ในเพราะเหตุแรกเกิดนั้น แล้วรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้อนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุผู้เถระอนุโมทนาในที่ฉัน

เราอนุญาตให้ภิกษุเถระ อนุเถระ ๔ - ๕ รูป รอ (เป็นเพื่อน) อยู่ในที่ฉัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อมีกิจที่จะพึงทำ เราอนุญาตให้บอกลาภิกษุผู้หนึ่งอยู่ในลำดับ (ใกล้ๆ) แล้วไปได้.”

๕. กัตตัคควัตร (วัตรปฏิบัติในที่ฉัน)

“ถ้าภักตฺทุเทศก์บอกภักตกาล ภิกษุเมื่อปกปิดมณฑล ๓ พึงนั่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคตเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้น กลัดลูกคุม กรอกน้ำเพื่อล้างบาตร แล้วถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ไม่พึงเดินแซงไปข้างหน้าพระเถระทั้งหลาย

พึงสำรวจด้วยดีตามเสขียวัตร (หมวดสารูป มีการปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน เป็นต้น ดังมีรายละเอียดในหน้า ๑๘๑)

เมื่อเขาถวายน้ำ พึงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ พึงกรอกล้างบาตร ถือต่ำๆ ให้ดี อย่าให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี พึงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่ากระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี พึงค่อยๆ เทน้ำลงที่พื้นดิน ด้วยคิดว่าภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น

เมื่อเขาถวายข้าวสุก ฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับข้าวสุก ฟิงเว้นเนื้อที่ไว้สำหรับแกง ถ้ามีเนยใส น้ำมัน หรือแกงอ่อม พระเถระควรบอกว่าจงจัดถวายภิกษุทั้งหลายเท่าๆกันทุกรูป ฟิงรับบิณฑบาตโดยเคารพ และฟิงปฏิบัติตามเสขียวัตตรในการฉัน (หมวดโภชนสังยุต มีรายละเอียดในหน้า ๑๘๔)

พระเถระไม่ฟิงรับน้ำก่อนจนกว่าภิกษุทั้งหมดฉันเสร็จ เมื่อเขาถวายน้ำ ฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับน้ำ ฟิงค่อยๆ ล้างบาตรถือต่ำๆ ให้อ่อน อย่าย่ำให้ครูดสี ถ้ากระโถนมี ฟิงค่อยๆ เทน้ำลงในกระโถน ด้วยคิดว่า กระโถนอย่าเลอะเทอะด้วยน้ำ ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ถ้ากระโถนไม่มี ฟิงค่อยๆ เทน้ำลงบนพื้นดิน ด้วยคิดว่า ภิกษุใกล้เคียงอย่าถูกน้ำกระเซ็น ผ้าสังฆาฏิอย่าถูกน้ำกระเซ็น ไม่ฟิงเทน้ำล้างบาตรมีเมล็ดข้าวในละแวกบ้าน

เมื่อกลับ ภิกษุใหม่ฟิงกลับก่อน พระเถระฟิงกลับทีหลัง ปฏิบัติตามเสขียวัตตรทั้งปวง (ดูหน้า ๑๘๑)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แล วัตตรในที่ดินของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายฟิงประพฤดีให้เรียบร้อยในที่ฉัน."

๖. ปิณฑจาริกัตถ (วัตตรของภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร คิดว่าจักเข้าบ้านในบัดนี้ เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟิงนั่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ห่มผ้าซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้ว ถือเข้าบ้านโดยเรียบร้อยไม่ต้องรีบร้อน

ฟิงปฏิบัติตามเสขียมีการปกปิดกายด้วยดี เป็นต้น (ดูหน้า ๑๘๑)

เมื่อเข้าเขตบ้านฟิงกำหนดว่า จักเข้าทางนี้ จักออกทางนี้ อย่ายีบร้อนเข้าไป อย่ายีบร้อนออกเร็วนัก อย่ายืนไกลนัก อย่ายืนใกล้นัก อย่ายืนนานนัก อย่ำกลับเร็วนัก ฟิงยืนกำหนดว่า เขาประสงคฺจะถวายภิกษา หรือไม่ประสงคฺจะถวาย ถ้าเขาพักการงาน ลุกจากที่นั่งจับทัพพี หรือจับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟิงยืนด้วยคิดว่า เขาประสงคฺจะถวาย

เมื่อเขาถวายภิกษา ฟิงแหวกผ้าซ้อนด้วยมือซ้าย ฟิงน้อมบาตรเข้าไปด้วยมือขวา แล้วฟิงใช้มือทั้งสองประคองบาตรรับภิกษา และไม่ฟิงมองดูหน้าผู้ถวายภิกษา ฟิงกำหนดว่าเขาประสงค์จะถวายแกงหรือไม่ประสงค์จะถวาย ถ้าเขาจับทัพพี จับภาชนะ หรือตั้งไว้ ฟิงยืนอยู่ด้วยคิดว่า เขาประสงค์จะถวาย เมื่อเขาถวายภิกษาแล้ว ฟิงคลุมบาตรด้วยผ้าซ้อน แล้วกลับโดยรีบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน ปฏิบัติตามเสขียทุกประการ (รายละเอียดอยู่ในหน้า ๑๘๑)

ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านก่อน ภิกษุนั้นฟิงป้อนน้ำไว้ ฟิงจัดตั้งน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟิงล้างภาชนะรองของฉันตั้งไว้ ฟิงตั้งน้ำฉันน้ำใช้ไว้ ภิกษุใดกลับบิณฑบาตจากบ้านทีหลัง ถ้าอาหารที่ฉันแล้วยังเหลืออยู่ ถ้าจำนงก็ฟิงฉัน ถ้าไม่จำนงก็ฟิงเททิ้งในที่ปราศจากของเขี้ยวสด หรือฟิงเทลงในน้ำที่ไม่มีตัวสัตว์ ภิกษุนั้นฟิงรื้อขนอาสนะ เก็บน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ฟิงล้างภาชนะรองของฉัน เก็บไว้ ฟิงเก็บน้ำฉันน้ำใช้ ฟิงกวาดโรงฉัน

ภิกษุใดเห็นหม้อน้ำฉัน หม้อน้ำใช้ หรือหม้อน้ำชำระวางเปล่า ภิกษุนั้นฟิงจัดหาไปตั้งไว้ ถ้าเป็นการสุดวิสัย ฟิงกวักมือเรียกเพื่อนมา ให้ช่วยกันจัดตั้งไว้ แต่ไม่ฟิงเปล่งวาจาเพราะข้อนี้เป็นเหตุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้เกี่ยวบิณฑบาตเป็นวัตร ฟิงประพฤติกให้รีบร้อย."

๗.อารัญญิกวัตร (วัตรของภิกษุผู้อยู่ป่า)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ฟิงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ฟิงสวมถุงบาตร คล้องบ่า พาดจีวรบนไหล่ สวมรองเท้า เก็บเครื่องมือ เครื่องดิน ปิดประตูหน้าต่าง แล้วออกจากเสนาสนะ

กำหนดรู้ว่าจักเข้าบ้านเดี๋ยวนี้ ฟิงถอดรองเท้าเคาะต่ำๆ แล้วใส่ถุง คล้องบ่า เมื่อปกปิดมณฑลสาม ฟิงนั่งให้เป็นปริมณฑล คาคบะคดเอว ห่มผ้า ซ้อน ๒ ชั้นกลัดลูกดุม กรอกล้างบาตรแล้วถือเข้าบ้านโดยรีบร้อย ไม่ต้องรีบร้อน

พึงปกปิดกายด้วยดีไปในละแวกบ้าน พึงสำรวมด้วยดีไปในละแวกบ้านปฏิบัติตามเสขียวัตร และบิณฑจาริกวัตรดังกล่าวแล้วข้างต้น (หน้า ๓๓๙)

ออกจากบ้านแล้ว สวมถุงบาตร คล้องบา ปับจีวร วางบนศีรชะ สวมรองเท้าเดินไป

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงตั้งน้ำฉัน พึงตั้งน้ำใช้ พึงติดไฟไว้ พึงเตรียมไม้สไฟไว้ พึงเตรียมไม้เท้าไว้ พึงเรียนทางนักษัตรทั้งสิ้น หรือบางส่วนไว้ พึงเป็นผู้ฉลาดในทิศ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรของภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร ซึ่งภิกษุผู้อยู่ป่าเป็นวัตร พึงประพฤติให้เรียบร้อย."

๘.เสนาสนวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย)

"ภิกษุอยู่ในวิหารใด ถ้าวิหารนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงชำระ

เมื่อจะชำระวิหาร พึงขนบาตร จีวร ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่งก่อน พึงขนผ้าปูนั่ง ผ้าปูนอน ออกวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พึงขนฟูก หมอน ออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เตียงพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ตี อย่าให้ครูดสี กระทบกระแทก บานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง ตั้งพึงยกต่ำๆ ขนออกไปให้ตี อย่าให้ครูดสีกระทบกระแทกบานและกรอบประตู แล้วตั้งไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เชียงรองเท้าเตียง พึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง กระโถนพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง พนักอิงพึงขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง เครื่องลาดพื้น พึงกำหนดที่ปูไว้เดิม แล้วขนออกไปวางไว้ที่ควรแห่งหนึ่ง

ถ้าในวิหารมีหยากไย่ พึงกวาดแต่เพดานลงมาก่อน พึงเช็ดกรอบหน้าต่าง ประตูและมุมห้อง

ถ้าฝาทาน้ำมันขึ้นราพึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นทาสีดำขึ้นรา พึงเอาผ้าชุบน้ำบิดแล้วเช็ด ถ้าพื้นไม้ได้ทำ พึงเอาน้ำพรมแล้วกวาดด้วยคิดว่าอย่าให้ฝุ่นกลบวิหาร พึงกวาดหยากเยื่อไปทิ้งเสีย ณ ที่ควรแห่งหนึ่ง

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้ภิกษุ ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้วิหาร

ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำฉัน ไม่พึงเคาะเสนาสนะในที่ใกล้น้ำใช้
ไม่พึงเคาะเสนาสนะบนที่สูงเหนือลม พึงเคาะเสนาสนะในที่ต่ำลม

เครื่องลาดพื้นพึงผึ่งแดดในที่ควรแห่งหนึ่ง ชำระ เคาะ ปิด แล้วชนกลับไป
ไปปูไว้ตามเดิม เขียงรองเท้า เดียง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้ว
ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม เดียง ตั้ง พึงผึ่งแดดไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง ชัดสี เคาะ ยกต่ำๆ
ทำให้ต้อยให้ครูดสี กระทบบานและกรอบประตู ชนกลับตั้งไว้ตามเดิม พูกและ
หมอนพึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เคาะ ปิด ให้สะอาดแล้วชนกลับตั้งไว้ตามเดิม
ผ้าปูนั่งและผ้าปูนอน พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง สลัดให้สะอาดแล้วชนไปปูไว้
ตามเดิม กระโถน พนักอิง พึงตากไว้ในที่ควรแห่งหนึ่ง เช็ดแล้วชนไปตั้งไว้ตามเดิม

พึงเก็บบาตร จีวร เมื่อเก็บบาตร พึงเอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือ
ข้างหนึ่งลูบคลำได้เตียงหรือใต้เตียงแล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรบนพื้น
ที่ปราศจากเครื่องรอง เมื่อจะเก็บจีวร พึงเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่ง
ลูบรวจีวร หรือสายระเดียงพึงทำชายจีวรไว้ข้างนอก ขนดจีวรไว้ข้างใน เก็บจีวร

ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศตะวันออก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันออก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศตะวันตก พึงปิดหน้าต่างด้าน
ตะวันตก ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศเหนือพึงปิดหน้าต่างด้านเหนือ
ถ้ามีลมเจือด้วยฝนคลิพัฒมาทางทิศใต้ พึงปิดหน้าต่างด้านใต้

ถ้าฤดูหนาวกลางวันพึงเปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงปิด ถ้าฤดูร้อนกลางวัน
พึงปิดหน้าต่าง กลางคืนพึงเปิด

ถ้าบริเวณ ชุ่มน้ำ ไร่นา โรงไฟ วัฏฏ์กร พึงปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉัน
น้ำใช้ไม่มี พึงจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี พึงตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าอยู่ในวิหารหลังเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า ยังไม่อาบจุณาภิกษุผู้แก่กว่า
(ถามขอโอกาสก่อน) ไม่พึงให้อุเทศ ไม่พึงให้บริจุณา ไม่พึงทำการสาธยาย
ไม่พึงแสดงธรรม ไม่พึงตามประทีป ไม่พึงดับประทีป ไม่พึงเปิดหน้าต่าง
ไม่พึงปิดหน้าต่าง

ถ้าเดินจงกรมในที่จงกรมเดียวกับภิกษุผู้แก่กว่า พึงเดินคล้อยตาม
ภิกษุผู้แก่กว่า และไม่พึงกระทบกระทั่งภิกษุผู้แก่กว่า ด้วยชายผ้าสังฆาฏิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นเสนาสนวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในเสนาสนะ."

๙.ขันตมาขรวัตร (วัตรปฏิบัติในเรือนไฟ)

"ภิกษุใดไปสู่เรือนไฟก่อน ถ้ามีเถำมาก พึงเทเถำทิ้งเสีย ถ้าเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย ถ้าชานภายนอกรก พึงกวาดเสีย ถ้าบริเวณชุ่มประตูดุสลาเรือนไฟรก พึงกวาดเสีย พึงบดจุณไว้ พึงแซ่ดินเหนียว พึงตักน้ำไว้ในรางน้ำ

เมื่อจะเข้าไปสู่เรือนไฟ พึงเอาดินเหนียวทาหน้า ปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง แล้วจึงเข้าไปสู่เรือนไฟ ไม่พึงนั่งเบียดเสียดพระเถระ ไม่พึงกีดกันอาสนะภิกษุใหม่ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระในเรือนไฟ

เมื่อออกจากเรือนไฟ พึงถือตั้งสำหรับเรือนไฟแล้วปิดทั้งข้างหน้าข้างหลัง ออกจากเรือนไฟ ถ้าอุตสาหะอยู่ พึงทำบริกรรมแก่พระเถระ แม้ในน้ำ ไม่พึงอาบน้ำข้างหน้าพระเถระ แม้เหนือน้ำก็ไม่พึงอาบ อาบแล้วเมื่อจะขึ้น พึงให้ทางแก่พระเถระผู้จะลง

ภิกษุใดออกจากเรือนไฟภายหลัง ถ้าเรือนไฟเประเปื้อน พึงล้างให้สะอาด พึงล้างรางแซ่ดิน เก็บตั้งสำหรับเรือนไฟ ดับไฟ ปิดประตู แล้วจึงหลีกไป ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัตรในเรือนไฟของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในเรือนไฟ."

๑๐.วัจกุฎีวัตร (วัตรปฏิบัติเกี่ยวกับส้วม)

"ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุถ่ายอุจจาระแล้ว เมื่อน้ำมีอยู่ จะไม่ชำระไม่ได้ รูปใดไม่ชำระ ต้องอาบัติทุกกฏ ฯ

ภิกษุไม่พึงถ่ายอุจจาระในวัจกุฎีตามลำดับผู้แก่กว่า รูปใดถ่ายต้องอาบัติทุกกฏ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระตามลำดับของผู้มาถึงก่อน."

ภิกษุใดไปวัจกุฎี ภิกษุนั้นยืนอยู่ข้างนอก ฟังกระแอมขึ้น แม้ภิกษุผู้นั้น
อยู่ข้างในก็ฟังกระแอมรับ ฟังพาดจีวรไว้บนราวจีวร หรือบนสายระเดียง แล้วเข้า
วัจกุฎี ทำให้เรียบร้อยไม่ต้องรื้อร่อน ไม่ฟังเข้าไปเร็วนัก ไม่ฟังเวกผ้าเข้าไป
ยืนบนเขียงถ่ายอุจจาระ แล้วจึงค่อยเวกผ้า

ไม่ฟังถอนหายใจใหญ่พลางถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังเคี้ยวไม้ชำระฟันพลาง
ถ่ายอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายอุจจาระนอกรางอุจจาระ ไม่ฟังถ่ายปัสสาวะนอก
รางปัสสาวะ ไม่ฟังบ้านเขพะลงในรางปัสสาวะ ไม่ฟังชำระด้วยไม้หยาบ
ไม่ฟังทิ้งไม้ชำระลงในช่องถ่ายอุจจาระ ยืนบนเขียงถ่ายแล้วฟังปิดผ้า ไม่ฟังออก
มาเร็วนัก ไม่ฟังเวกผ้าออกมา ยืนบนเขียงชำระแล้วฟังเวกผ้า ไม่ฟังชำระให้มี
เสียงดังจะปุจะปุ ไม่ฟังเหลือน้ำไว้ในกระบอกชำระ ยืนบนเขียงชำระแล้วฟัง
ปิดผ้า ถ้าวัจกุฎีอันภิกษุถ่ายไว้เลอะเทอะ ต้องล้างเสีย ถ้าตะกร้าใส่ไม้ชำระเต็ม
ฟังเทไม้ชำระ ถ้าวัจกุฎีรก ฟังกวาดวัจกุฎี ถ้าชานภายนอก บริเวณ ชุ่มประตูก
ฟังกวาดเสีย ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มีฟังตักน้ำมาไว้ในหม้อชำระ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นวัจกุฎีวัตรของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งภิกษุ
ทั้งหลายพึงประพฤติให้เรียบร้อยในวัจกุฎี."

๑๑.อุปัชฌายวัตร (วัตรปฏิบัติต่อพระอุปัชฌาย์)

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัทธวิหาริกพึงประพฤติชอบในอุปัชฌาย์
วิธีประพฤติชอบในอุปัชฌาย์นั้น ดังต่อไปนี้

สัทธวิหาริกพึงลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ ถอดรองเท้า ห่มผ้าเจี๊ยกป่า แล้วถวาย
ไม้ชำระฟัน ถวายน้ำล้างหน้า ปูอาสนะไว้

ถ้ายากูมี ฟังล้างภาชนะ แล้วน้อมยาคูเข้าไป เมื่ออุปัชฌาย์ดื่มยาคูแล้ว
พึงถวายน้ำ รับประทานมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อย อย่าให้กระเทบ แล้วเก็บไว้
เมื่ออุปัชฌาย์ลุกแล้ว ฟังเก็บอาสนะ ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ประสงค์จะเข้าบ้านพึงถวายผ้าห่ม ฟังรับผ้าห่มผลัดมา
พึงถวายประคดเอว ฟังซ้อนผ้าห่มสองชั้นถวาย ฟังกรอกล้างบาตรแล้วถวาย

พร้อมทั้งน้ำ ถ้าอุปัชฌาย์ปรารภนาให้เป็นปัจฉาสมณะ ฟังปกปิดกายให้ปิดมณฑลสาม นุ่งให้เป็นปริมณฑล คาดประคดเอว ซ้อนผ้าห่มสองชั้นห่มคลุม กัดลูกตุ้ม กรอกล้างบาตรแล้วถือไปเป็นปัจฉาสมณะของอุปัชฌาย์ ไม่พึงเดินให้ห่างนักให้ชิตนัก ฟังรับวัตถุที่เนื่องในบาตร

เมื่ออุปัชฌาย์กำลังพูดไม่ฟังพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ เมื่ออุปัชฌาย์กล่าวถ้อยคำใกล้ต่ออาบัติฟังห้ามเสีย

เมื่อกลับ ฟังกลับมาก่อนแล้วปูอาสนะไว้ ฟังวางนาล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังรับบาตร จีวร ฟังถวายผ่านุ่งผลัด ฟังรับผ่านุ่งมา ถ้าจีวรชุ่มเหงื่อ ฟังผึ่งแดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังพับจีวร เมื่อจะพับจีวร ฟังพับจีวรให้เหลื่อมมุมกัน ๔ นิ้ว ด้วยตั้งใจมิให้มีรอยพับตรงกลาง ฟังสอดประคดเอวไว้ในชนคจีวร

ถ้าบิณฑบาตมี และอุปัชฌาย์ประสงค์จะฉัน ฟังถวายน้ำ แล้วน้อมบิณฑบาตเข้าไป ฟังถามอุปัชฌาย์ถึงน้ำฉัน เมื่ออุปัชฌาย์ฉันแล้ว ฟังถวายน้ำรับบาตรมา ถือต่ำๆ ล้างให้เรียบร้อยอย่าให้กระทบ ล้างเช็ดให้หมดน้ำแล้วฟืนผึ่งไว้ที่แดดสักครู่หนึ่ง แต่อย่าผึ่งทิ้งไว้ที่แดด ฟังเก็บบาตร จีวร

เมื่อเก็บบาตร เอามือข้างหนึ่งจับบาตร เอามือข้างหนึ่งลูบคลำใต้เตียงหรือใต้ตั่ง แล้วเก็บบาตร แต่อย่าเก็บบาตรไว้บนพื้นที่พักจากเครื่องรอง เมื่อเก็บจีวรฟืนเอามือข้างหนึ่งถือจีวร เอามือข้างหนึ่งลูบรวจีวร หรือสายระเดียง แล้วทำชายจีวรไว้ข้างนอกชนคไว้ข้างใน แล้วเก็บจีวร เมื่ออุปัชฌายะลุกขึ้นแล้ว ฟังเก็บอาสนะ เก็บนาล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้า ถ้าที่นั้นรก ฟังกวาดที่นั้นเสีย

ถ้าอุปัชฌาย์ใครจะสร้งน้ำ ฟังจัดน้ำสร้งถวาย ถ้าต้องการน้ำเย็น ฟังจัดน้ำเย็นถวาย ถ้าต้องการน้ำร้อน ฟังจัดน้ำร้อนถวาย

ถ้าอุปัชฌายะใครจะเข้าเรือนไฟ ฟังบดจุณ แฉดิน ถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วเดินตามหลังอุปัชฌายะไป ถวายตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วรับจีวรมาวางไว้ ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ฟังถวายจุณ ถวายดิน

ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังเข้าเรือนไฟ เมื่อเข้าเรือนไฟ ฟังเอาดินทาหน้าปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลัง แล้วเข้าเรือนไฟ อย่างนึ่งเบียดภิกษุผู้เณระ อย่ากีดกัน

อาสนะภิกษุใหม่ ฟังทำบริกรรมแก่อุปัชฌาย์ในเรือนไฟ เมื่อออกจากเรือนไฟ ฟังถือตั้งสำหรับเรือนไฟ แล้วปิดทั้งข้างหน้าทั้งข้างหลังออกจากเรือนไฟ

ฟังทำบริกรรมอุปัชฌาย์แม้น้ำ อาบเสร็จแล้ว ฟังขึ้นมาก่อน ทำตัวของตนให้แห้งน้ำ นุ่งผ้าแล้วฟังเช็ดน้ำจากตัวของอุปัชฌาย์ ฟังถวายนุ่งผ้าสังฆาฏิ ถือตั้งสำหรับเรือนไฟมาก่อน แล้วปูลาสนะไว้ ฟังวางน้ำล้างเท้า ตั้งรองเท้า กระเบื้องเช็ดเท้าไว้ใกล้ๆ ฟังถามอุปัชฌาย์ด้วยน้ำดื่ม

ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้เรียน ฟังเรียน ถ้าอุปัชฌาย์ต้องการจะให้สอบถาม ฟังสอบถาม

อุปัชฌายะอยู่ในวิหารแห่งใด ถ้าวิหารแห่งนั้นรก ถ้าอุตสาหะอยู่ ฟังปิดกวาดเสีย เมื่อปิดกวาดวิหาร ฟังปฏิบัติดังกล่าวแล้วในเสนาสนวัตร

ถ้าบริเวณชุ่มน้ำ โรงฉัน โรงไฟ วัฏกุฎีกร ฟังปิดกวาดเสีย ถ้าน้ำฉันน้ำใช้ไม่มี ฟังจัดตั้งไว้ ถ้าน้ำในหม้อชำระไม่มี ฟังตักมาไว้ในหม้อชำระ

ถ้าความกระสันบังเกิดขึ้นแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวาริกฟังช่วยระงับ หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น ถ้าความรำคาญบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวาริกฟังช่วยบรรเทา หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วยบรรเทา หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์ ถ้าทวิฏฐิบังเกิดแก่อุปัชฌาย์ สัทธิวาริกฟังให้สละเสีย หรือฟังวานภิกษุอื่นให้ช่วย หรือฟังแสดงธัมมกถาแก่อุปัชฌาย์นั้น

ถ้าอุปัชฌายะต้องอาบัติหนัก ควรแก่ปริวาส สัทธิวาริกฟังทำความเข้าใจว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้ปริวาสแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่การชักเข้าหาอาบัติเดิม สัทธิวาริกฟังทำความเข้าใจว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังชักอุปัชฌาย์เข้าหาอาบัติเดิม ถ้าอุปัชฌาย์ผู้ควรแก่มานัต สัทธิวาริกฟังทำความเข้าใจว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังให้มานัตแก่อุปัชฌาย์ ถ้าอุปัชฌาย์ควรอัปทาน สัทธิวาริกฟังทำความเข้าใจว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ฟังอัปทานอุปัชฌาย์

ถ้าสงฆ์ใครกระทำความแก่อุปัชฌาย์ คือ ดัชชเนยยกรรม นิยสกรรม ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารณียกรรม หรืออุกเขปนียกรรม สัทธิวาริกฟังทำความเข้าใจว่า

ชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ สงฆ์ไม่พึงทำกรรมแก่อุปัชฌาย์ หรือสงฆ์
 พึงน้อมไปเพื่อกรรมเบา หรืออุปัชฌาย์นั้นถูกสงฆ์ลงทัชชณียกรรม นิยสกรรม
 ปัพพาชนียกรรม ปฏิสารถนียกรรม หรืออุกเขปนียกรรมแล้ว สัทธวิหริก
 พึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ อุปัชฌายะพึงประพฤดิชอบ
 หายเยอหยิ่ง ประพฤติแก้ตัวได้ สงฆ์พึงระงับกรรมนั้นเสีย

ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องซัก สัทธวิหริกพึงซัก หรือพึงทำความ
 ชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของ
 อุปัชฌาย์จะต้องทำ สัทธวิหริกพึงทำ หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบาย
 ใดหนอ ใครๆ พึงทำจิวรของอุปัชฌาย์ ถ้าน้ำย้อมของอุปัชฌาย์จะต้อง ต้ม
 สัทธวิหริกพึงต้มเอง หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ
 พึงต้มน้ำย้อมของอุปัชฌาย์ ถ้าจิวรของอุปัชฌาย์จะต้องย้อม สัทธวิหริก พึงย้อม
 หรือพึงทำความชวนชวายเป็นด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจิวร
 ของอุปัชฌาย์ เมื่อย้อมจิวรพึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี เมื่อหยาดน้ำย้อม
 ยังหยดไม่ขาดสาย อย่าหลีกไปเสีย

สัทธวิหริกไม่บอกอุปัชฌาย์ก่อน อย่าให้บาตรแก่ภิกษุบางรูป อย่ารับ
 บาตร อย่าให้จิวร อย่ารับจิวร อย่าให้บริขาร อย่ารับบริขารของภิกษุบางรูป
 อย่าปลงผมให้แก่ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปปลงผมให้ อย่าทำกรรมแก่
 ภิกษุบางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปทำกรรมให้ อย่าทำความชวนชวแก่ภิกษุ
 บางรูป อย่าสั่งให้ภิกษุบางรูปทำความชวนชว อย่าเป็นปัจฉาสมณะของภิกษุ
 บางรูป อย่าพาภิกษุบางรูปไปเป็นปัจฉาสมณะ อย่านำบิณฑบาตไปให้แก่ภิกษุ
 บางรูป อย่าให้ภิกษุบางรูปนำบิณฑบาตมาให้

ไม่บอกลาอุปัชฌาย์ก่อน อย่าเข้าบ้าน อย่าไปป่าช้า อย่าหลีกไปสู่ที่ศอื่น
 ถ้าอุปัชฌาย์อาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นอุปัชฌาย์วัตรของสัทธวิหริกทั้งหลาย
 ซึ่งสัทธวิหริกพึงประพฤดิชอบในพระอุปัชฌาย์."

๑๒. สัทธิวาริกวัตร (ข้อปฏิบัติต่อสัทธิวาริก)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงประพฤติชอบในสัทธิวาริกวิธีประพฤติชอบในสัทธิวาริกนั้น ดังต่อไปนี้:-

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย อุปัชฌาย์พึงสงเคราะห์ อนุเคราะห์สัทธิวาริกด้วยอุเทศ ปริปปุจจา โอวาท อนุศาสน์

ถ้าอุปัชฌาย์มีบาตร สัทธิวาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวาริก หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บาตรพึงบังเกิดแก่สัทธิวาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีจีวร สัทธิวาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวาริก หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ จีวรพึงบังเกิดแก่สัทธิวาริก ถ้าอุปัชฌาย์มีบริขารสัทธิวาริกไม่มี อุปัชฌาย์พึงให้แก่สัทธิวาริก หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ บริขารพึงบังเกิดแก่สัทธิวาริก

ถ้าสัทธิวาริกอาพาธ อุปัชฌาย์พึงลุกแต่เช้าตรู่ พึงปฏิบัติดังที่สัทธิวาริกปฏิบัติแก่ตนในยามไม่อาพาธ มีการให้ไม้ชำระฟัน เป็นต้น

ถ้าความกระสันบังเกิดแก่สัทธิวาริก อุปัชฌาย์พึงระงับ หรือพึงวานภิกษุอื่นให้ช่วยระงับ หรือพึงแสดงธัมมกถาแก่สัทธิวาริกนั้น ฯลฯ ดังเช่นกล่าวแล้วในสัทธิวาริกพึงกระทำต่ออุปัชฌาย์

ถ้าจีวรของสัทธิวาริกจะต้องซัก อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงซักอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงซักจีวรของสัทธิวาริก ถ้าจีวรของสัทธิวาริกจะต้องทำ อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงทำอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงทำจีวรของสัทธิวาริก ถ้าน้ำย้อมของสัทธิวาริกจะต้องต้ม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงต้มอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงต้มน้ำย้อมของสัทธิวาริก ถ้าจีวรของสัทธิวาริกจะต้องย้อม อุปัชฌาย์พึงสั่งว่า ท่านพึงย้อมอย่างนี้ หรือพึงทำความชวนชาวยว่า ด้วยอุบายอย่างไรหนอ ใครๆ พึงย้อมจีวรของสัทธิวาริก เมื่อย้อมจีวร พึงย้อมพลิกกลับไปกลับมาให้ดี

เมื่อหยาดน้ำย่อมยังหยดไม่ขาดสาย ไม่พึงหลีกไปเสีย

ถ้าสัทธวิहारิกอาพาธ พึงพยาบาลจนตลอดชีวิต หรือจนกว่าจะหาย
ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี่แลเป็นสัทธวิहारิกวัตรของอุปัชฌาย์ทั้งหลาย
ซึ่งอุปัชฌาย์ทั้งหลายพึงประพฤติดชอบในสัทธวิहारิก."

๑๓.อาจารย์วัตร (ข้อปฏิบัติต่ออาจารย์)

มีใจความเหมือนใน อุปัชฌายวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๔ นั้นแล.

๑๔.อันเตवासิกวัตร (ข้อปฏิบัติต่ออันเตवासิก)

มีใจความเหมือนใน สัทธวิहारิกวัตร ดังกล่าวแล้วในหน้า ๓๔๘ นั้นแล.

๕. ปาฏิโมกขฐปณจันธกะ

หมวดว่าด้วยการงดสวดปาติโมกข์

ในวันอุโบสถ ๑๕ คำ พระผู้มีพระภาคประทับพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ ณ ปราสาทที่นางวิสาขาสร้างถวาย ในบุพพาราม จนกระทั่งตีกล้องปฐมยามแห่งราตรี พระอานนท์จึงกราบทูลขอให้พระองค์แสดงปาติโมกข์แต่พระองค์ก็ทรงนิ่งอยู่ เมื่อมัชฌิมยามแห่งราตรีล่วงไปพระอานนท์ก็กราบทูลเตือนเป็นครั้งที่สอง แต่ก็ประทับนิ่ง ครั้นปัจฉิมยามแห่งราตรีล่วงแล้วอรุณกำลังจะขึ้น พระอานนท์ก็กราบทูลเตือนอีกเป็นครั้งที่สาม พระองค์จึงตรัสว่าบริษัทไม่บริสุทธ์

พระโมคคัลลานะพิจารณาเห็นว่า มีภิกษุที่ขาดจากความเป็นภิกษุ แต่ปฏิญาณตนว่าเป็นภิกษุนั่งปนอยู่ในบริษัทนั้น จึงพูดกับภิกษุนั้นให้ออกไปเสีย แม้พูดถึงสามครั้งภิกษุนั้นก็ยังนั่งนิ่งอยู่ ท่านจึงจับแขนพาออกไปนอกชุมประชุม แล้วลงกลอนข้างในเสีย

ความอัศจรรย์ในพระธรรมวินัย ๘ ประการ

พระผู้มีพระภาค จึงตรัสเล่าถึงความอัศจรรย์ ๘ ประการของมหาสมุทรรที่พวกอสูรพบเห็นแล้วต่างพากันยินดี เปรียบด้วยพระธรรมวินัยของพระองค์ คือ

๑. มหาสมุทรต่ำลงไปโดยลำดับ ลาดลงไปโดยลำดับ ลึกลงไปโดยลำดับ ไม่ลึกชันดังไปทันที เปรียบเหมือนพระธรรมวินัยนี้มีการศึกษาไปตามลำดับ มีการกระทำไปตามลำดับ มีการปฏิบัติไปตามลำดับ มิใช่บรรลอรหัตผลโดยทันที

๒. (น้ำ) ในมหาสมุทรมีปกติคงที่ไม่ล้นฝั่ง เปรียบเหมือนสาวกทั้งหลายของพระองค์ ย่อมไม่ละเมิดสิกขาบทที่ทรงบัญญัติไว้ แม้เพราะเหตุแห่งชีวิต

๓. มหาสมุทรมิได้อยู่ร่วมกับซากศพ ย่อมขัดซากศพขึ้นฝั่งจนถึงบนบก ในทันที เปรียบเหมือนบุคคลผู้ทุศีลมีบาปธรรม ประพฤติไม่สะอาดนาร้างเกียจปกปิดพฤติกรรม มิใช่สมณะแต่ปฏิญาณตนว่าเป็นสมณะ มิใช่พรหมจารีแต่

ปฏิกฐานว่าเป็นพรหมจารี เน่าภายในเปียกและเป็นจุดบ่อขยะมูลฝอย สงฆ์ก็ไม่อยู่ร่วมกับบุคคลนั้น สงฆ์ย่อมประชุมกันนำบุคคลนั้นออกไปทันที แม้บุคคลนั้นจะนั่งอยู่ในท่ามกลางสงฆ์ก็ยังห่างไกลจากสงฆ์ และสงฆ์ก็ห่างไกลจากบุคคลนั้น

๔. มหานทีทุกสาย คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหิ ไหลลงสู่มหาสมุทรแล้ว ย่อมเรียกว่า มหาสมุทรทั้งสิ้น เปรียบเหมือน วรรณะ ๔ คือ กษัตริย์ พราหมณ์ แพศย์ ศูทร ออกบวชในธรรมวินัยที่ตกาศต ประกาศแล้ว ย่อมละชื่อและโคตรเดิม รวมเรียกว่า สมณะเชื้อสายศากยบุตรทั้งสิ้น

๕. แม่น้ำสายใดสายหนึ่งในโลกที่ไหลลงมหาสมุทร และสายฝนที่ตกลงจากฟ้า ก็ไม่ทำให้มหาสมุทรพร่องหรือเต็มได้ เปรียบเหมือนภิกษุจำนวนมาก ปรินิพพานด้วยอนุปาทิสเสนิพพานธาตุ ก็ไม่ทำให้นิพพานพร่องหรือเต็มได้

๖. มหาสมุทรมิรสเตียว คือ รสเค็ม เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรสเตียว คือ วิมุตติรส (ความหลุดพ้น)

๗. มหาสมุทรมิรตนะมากมาย คือ แก้วมุกดา แก้วมณี แก้วไพฑูรย์ สังข์ ศิลา ประพาฬ เงิน ทอง ทับทิม แก้วตาแมว เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้มีรตนะมาก มีรตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ (โพธิปักขิยธรรม ๓๗)

๘. มหาสมุทรเป็นที่อยู่ของสัตว์ขนาดใหญ่ คือ ปลาติมิ ปลาติมิงคละ ปลาติมิติมิงคละ ปลามหาติมิงคละ อสุร นาค คนธรรพ์ มีลำตัว ๑๐๐ โยชน์บ้าง ๒๐๐ โยชน์บ้าง ๓๐๐ โยชน์บ้าง ๔๐๐ โยชน์บ้าง ๕๐๐ โยชน์บ้าง เปรียบเหมือนธรรมวินัยนี้เป็นที่อยู่ของผู้ใหญ่คือ พระโสดาบัน บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุโสดาบัน พระสกทาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุสกทาคามี พระอนาคามี บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอนาคามี พระอรหันต์ บุคคลผู้ปฏิบัติเพื่อบรรลุอรหันต์

ต่อจากนั้นไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก

เนื่องจากเหตุการณ์นั้น จึงตรัสว่า ต่อไปจะไม่ทรงแสดงปาติโมกข์อีก ทรงมอบให้สงฆ์ทำอุโบสถสวดปาติโมกข์ เพราะไม่ใช่วินัยมิใช่โอกาสที่พระองค์

จะทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงในบริษัทที่ไม่บริสุทธิ์ แล้วทรงบัญญัติพระวินัยห้ามภิกษุที่ยังมีอาบัติติดตัวอยู่ฟังปาติโมกข์ ถ้าขึ้นฟังต้องอาบัติทุกกฏ ทรงอนุญาตให้ตสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุที่มีอาบัติติดตัว, ผู้ปาราชิก หรืออาบัติปาราชิกยังมีได้วินิจฉัน, ผู้บอกลาสิกขา หรือการปรารภการลาสิกขายังค้างอยู่, ผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมที่ยังไม่ได้วินิจฉัน, ผู้ที่มีผู้ได้เห็น ได้ยิน ได้รังเกียจด้วยศีลวิบัติ อาจารวิบัติ ทิฏฐิวิบัติ ทรงแสดงวิธีสวดประกาศเพื่องดปาติโมกข์แก่ภิกษุ (หน้า๔๓๑) แต่ทรงห้ามมิให้ตสวดปาติโมกข์แก่ภิกษุผู้บริสุทธิ์ไม่มีอาบัติ แล้วทรงแสดงการระงับการสวดปาติโมกข์ที่เป็นธรรมและไม่เป็นธรรม รวมทั้งทรงแสดงอันตราย หรือเหตุที่ทรงอนุญาตให้เลิกประชุมสวดปาติโมกข์ได้ ๑๐ ประการ คือ ๑.พระราชาเสด็จมา ๒.โจรปล้น ๓.ไฟไหม้ ๔.น้ำท่วม ๕.คนมามาก ๖.อมมนุษย์เบียดเบียน ๗.สัตว์ร้ายเข้ามา ๘.งูร้ายเลื้อยเข้ามา ๙.ภิกษุเกิดอาพาธ อันจะถึงแก่ชีวิต ๑๐.มีอันตรายแก่พรหมจรรย์

คุณสมบัติของอธิกรณ์ที่ควรรับ, คุณสมบัติผู้โจทก์, ผู้ถูกโจท

ทรงตอบคำถามของพระอุบาลีเกี่ยวกับการโจทฟ้อง เริ่มตั้งแต่ภิกษุผู้ปรารภจะรับอธิกรณ์ ฟังรับอธิกรณ์ที่ประกอบด้วยองค์เท่าใด และคุณสมบัติที่ควรมีในภิกษุผู้โจทก์ และภิกษุผู้ถูกโจทก์ ดังนี้

อธิกรณ์ประกอบด้วยองค์ ๕ ที่ภิกษุควรรับพิจารณาตามลำดับ คือ

๑.รู้ว่านี่เป็นกาลสมควรที่จะรับอธิกรณ์

๒.อธิกรณ์นี้เป็นเรื่องจริง

๓.อธิกรณ์นี้ประกอบด้วยประโยชน์

๔.จักได้ภิกษุผู้เคยเห็นกันเคยคบกันเป็นฝ่ายโดยธรรมโดยวินัย

๕.เมื่อรับอธิกรณ์นี้ไว้ความบาดหมาง ความทะเลาะ ความแค้นแค้น ความวิวาท ความแตกแห่งสงฆ์ ความร้าวรานแห่งสงฆ์ ความถือต่างแห่งสงฆ์ การกระทำต่างแห่งสงฆ์ ซึ่งมีการนั้นเป็นเหตุจักไม่มีแก่สงฆ์

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงพิจารณาธรรม ๕ ประการ
ในตนแล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เรามีความประพฤติกายบริสุทธิ์
- ๒.เรามีความประพฤติทางวาจาบริสุทธิ์
- ๓.จิตของเรามีเมตตาปรากฏไม่อาฆาตในสพรหมจารีทั้งหลาย
- ๔.เป็นพหูสูต...
- ๕.ทรงจำปาติโมกข์ทั้งสองได้อย่างแม่นยำ วินิจจยถูกต้อง...

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงตั้งธรรม ๕ ประการไว้ในตน
แล้วโจทผู้อื่น คือ**

- ๑.เราจักกล่าวโดยกาลอันควร จักไม่กล่าวโดยกาลอันไม่ควร
- ๒.จักกล่าวด้วยคำจริง จักไม่กล่าวด้วยคำอันไม่เป็นจริง
- ๓.จักกล่าวด้วยคำสุภาพ จักไม่กล่าวด้วยคำหยาบ
- ๔.จักกล่าวคำประกอบด้วยประโยชน์ จักไม่กล่าวด้วยคำไร้ประโยชน์
- ๕.จักมีเมตตาจิตกล่าว จักไม่มุ่งร้ายกล่าว

คุณสมบัติทั้ง ๕ นี้ยังเป็นองค์ที่ทำให้ผู้โจทก์โดยเป็นธรรม ไม่ถึงความ
เดือดร้อน แต่ผู้ถูกโจทโดยธรรมจะต้องเดือดร้อน

**ภิกษุผู้โจทก์ปรารภนาจะโจทผู้อื่น พึงมนสิการธรรม ๕ อย่าง
ไว้ในตน แล้วโจทผู้อื่น คือ**

๑.มีความการุญ	๒.มุ่งประโยชน์
๓.มีความเอ็นดู	๔.มุ่งออกจากอาบัติ
๕.ยึดวินัยไว้เป็นแนวทาง	

ภิกษุผู้ถูกโจทพึงตั้งอยู่ในธรรม ๒ ประการ คือ

- ๑.ความจริง
- ๒.ความไม่ขุ่นเคือง

๖. ภิกษุณีชั้นธกะ

หมวดว่าด้วยนางภิกษุณี

ได้ทรงตรัสยับยั้งความชอบใจของพระนางมหาปชาบดีโคตมี และพระอานนท์ที่ขอให้ทรงอนุญาต การให้สตรีออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิตรวม ๖ ครั้ง (ท่านละ ๓ ครั้ง) พระอานนท์จึงกราบทูลขอโดยปริยายอื่นอีก ในที่สุดทรงอนุญาต โดยทรงวางเงื่อนไขไว้ถึง ๘ ประการ ที่เรียกว่า ครุธรรม

ครุธรรม ๘ ประการ

๑. ภิกษุณีอุปสมบทแล้ว ๑๐๐ ปี ก็ต้องทำการกราบไหว้ ลูกรับ ทำอัญชลีกรรม สามิจิกรรม แก่ภิกษุที่อุปสมบทแม่วันนั้น
 ๒. ภิกษุณีไม่พึงอยู่จำพรรษาในอาวาสที่ไม่มีภิกษุ
 ๓. ภิกษุณีต้องหวังธรรม ๒ ประการ คือ ถามวันอุโบสถ และเข้าไปฟังคำสั่งสอนจากภิกษุสงฆ์ทุกกึ่งเดือน
 ๔. ภิกษุณีอยู่จำพรรษาแล้วต้องปวารณาในสงฆ์ ๒ ฝ่าย โดยสถานทั้ง ๓ คือ ได้เห็น ได้ฟัง หรือได้สงสัย
 ๕. ภิกษุณีต้องธรรมที่หนักแล้ว ต้องประพฤติกัมมานัตในสงฆ์ ๒ ฝ่าย
 ๖. ภิกษุณีต้องแสวงหาการอุปสมบทในสงฆ์ ๒ ฝ่าย เพื่อสิกขมานาผู้มีสิกขาอันศึกษาแล้วในธรรม ๖ ประการ (ศีล ๖ ข้อแรกในศีล ๘) มั่นตลอด ๒ ปีแล้ว
 ๗. ภิกษุณีไม่พึงด่า ไม่พึงบริภาษภิกษุ ไม่ว่ากรณีใดๆ
 ๘. ตั้งแต่วันนี้เป็นต้นไป ปิดทางไม่ให้ภิกษุณีทั้งหลายสอนภิกษุ เปิดทางให้ภิกษุทั้งหลายสอนภิกษุณี
- ทั้ง ๘ ข้อนี้ นางภิกษุณีพึงสักการะเคารพนับถือบูชา โดยไม่ละเมิดตลอดชีวิต พระนางมหาปชาบดีโคตมีได้ยอมรับ จากนั้นพระองค์ตรัสแก่

พระอานนท์ว่า ก็ถ้าสตรีจักไม่ได้ออกจากเรือนบวชเป็นบรรพชิต พรหมจรรย์จักตั้งอยู่ได้นาน ทรงอุปมาเหมือนตระกูลที่มีหญิงมากชายน้อยจะถูกโจรกำจัดได้ง่าย, เปรียบเหมือนนอนลงในนาข้าวที่สมบูรณ์ และเปลี่ยลงในไร่อ้อย ตรัสว่า บุรุษกันทำนบแห่งสระใหญ่ไว้ก่อนเพื่อไม่ให้น้ำไหลไป แม้ฉันใด เราบัญญัติครุธรรม ๘ ประการแก่ภิกษุณีเพื่อไม่ให้ภิกษุณีละเมิดตลอดชีวิต ฉันนั้นเหมือนกัน

ทรงอนุญาตการบวชนางภิกษุณี

ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายอุปสมบทภิกษุณี ต่อมาทรงอนุญาตให้ภิกษุณีบวชในสงฆ์ ๒ ฝ่าย คือบวชในภิกษุณีสงฆ์ก่อนแล้วบวชในภิกษุสงฆ์ มีเหตุการณ์ประทุษร้ายนางภิกษุณีที่บวชในภิกษุณีสงฆ์แล้ว จะเดินทางมาบวชในฝ่ายภิกษุสงฆ์ จึงทรงอนุญาตให้บวชโดยทูตได้ คือเมื่อบวช ในภิกษุณีสงฆ์เสร็จให้นางภิกษุณีผู้ฉลาดรูปหนึ่งสวดขออนุมัติสงฆ์ เพื่อให้อุปสมบทแก่นางภิกษุณีที่มาไม่ได้รวม ๓ ครั้งแล้วให้ภิกษุสวดประกาศการอุปสมบท ในที่ประชุมสงฆ์ด้วยญัตติจตุตถกรรมวาจา ต่อจากนั้น ฟังวัดเงาแดด บอกประมาณแห่งฤดู บอกส่วนแห่งวันบอกประชุมสงฆ์ สั่งภิกษุณีทั้งหลายว่า “พวกเธอฟังบอกนိสสัย ๓ และอกรณียกิจ ๘ แก่ภิกษุณีที่อุปสมบทนี้”

อนึ่ง ทรงชี้แจงว่า พระนางมหาปชาบดีโคตมีรับครุธรรม ๘ ประการแล้วในกาลใด พระนางชื่อว่าอุปสมบทแล้วในกาลนั้นทีเดียว พระนางมหาปชาบดีโคตมีกราบทูลผ่านพระอานนท์ เพื่อขอให้ทรงอนุญาตการกราบ การลูกรับ การไหว้ สามิจิกรรมแก่ภิกษุและภิกษุณีทั้งหลายตามลำดับผู้แก่ ทรงตรัสปฏิเสธว่า เพราะแม้เดียรถีย์ผู้กล่าวธรรมไว้ไม่ดี ก็ยังไม่กระทำการดังกล่าวกับมาตุคาม แล้วจึงทรงตรัสว่า “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงทำการกราบ ไหว้ การลูกรับ อัญชลิกรรม สามิจิกรรม แก่มาตุคาม รูปใดทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.”

ทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีศึกษาในสิกขาบทที่เป็นสาธารณะ คือใช้ได้ด้วยกันระหว่างภิกษุกับนางภิกษุณี ส่วนสิกขาบทที่เป็นอสาธารณะ คือบัญญัติไว้เฉพาะแก่นางภิกษุณี ก็ทรงอนุญาตให้ศึกษา.

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ

ทรงแสดงลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการแก่พระนางมหาปชาบดี คือ หากธรรมเหล่าใด

๑. เป็นไปเพื่อความกำหนดยินดี มิใช่เพื่อปราศจากความกำหนด
๒. เป็นไปเพื่อความประกอบทุกข์ มิใช่เป็นไปเพื่อการคลายทุกข์
๓. เป็นไปเพื่อสะสมกิเลส มิใช่เป็นไปเพื่อรื้อถอนกิเลส
๔. เป็นไปเพื่อความปรารถนาใหญ่ มิใช่มีความปรารถนาลด
๕. เป็นไปเพื่อไม่ยินดีด้วยของตน มิใช่ยินดีด้วยของตน
๖. เป็นไปเพื่อคลุกคลีด้วยหมู่ มิใช่เป็นไปเพื่อสงัดจากหมู่
๗. เป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน มิใช่เป็นไปเพื่อความเพียร
๘. เป็นไปเพื่อเลื่องยาก มิใช่เพื่อเลื่องง่าย

พึงทราบว่าธรรมเหล่านี้มิใช่ธรรมวินัย ถ้าตรงกันข้ามจึงเป็นธรรมเป็นวินัย เป็นคำสั่งสอนของพระองค์.

เรื่องเกี่ยวกับปาติโมกข์และสังฆกรรม

ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย สวดปาติโมกข์ให้นางภิกษุณีฟัง ต่อมาทรงห้ามและให้นางภิกษุณีสวดเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีได้ ภายหลังทรงห้าม และทรงให้นางภิกษุณีทั้งหลายรับการแสดงอาบัติของนางภิกษุณีด้วยกันเอง โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้, ครั้งแรกทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลาย ทำกรรมแก่นางภิกษุณีได้ (สวดประกาศลงโทษ) ภายหลังทรงห้าม และให้นางภิกษุณีทำกรรมแก่นางภิกษุณีด้วยกัน โดยให้ภิกษุทั้งหลายสอนวิธีให้ ทรงอนุญาตให้ภิกษุทั้งหลายระงับอธิกรณ์ของนางภิกษุณีได้ แต่เกี่ยวกับการทำกรรม ทรงอนุญาตให้ภิกษุยกกรรมยกอาบัติของนางภิกษุณีได้ แล้วมอบให้นางภิกษุณีด้วยกันทำกรรมและรับการแสดงอาบัติต่อไป และทรงอนุญาตให้ภิกษุสอนวินัยแก่นางภิกษุณีได้.

การลงโทษภิกษุด้วยการไม่ไหว้

ภิกษุฉัพพัคคีย์เอน้ำโคลนรดนางภิกษุณีบ้าง แสดงอาการต่างๆ ไม่ดี ไม่งาม เพื่อจะให้นางภิกษุณีกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏแก่ผู้ทำเช่นนั้น และให้ลงโทษ (ทัณฑกรรม) แก่ภิกษุนั้น โดยให้ภิกษุณีสงฆ์สวดประกาศให้ทราบว่ภิกษุนั้นไม่ควรไหว้.

การลงโทษนางภิกษุณี

นางภิกษุณีฉัพพัคคีย์ประพฤติน่าดูไม่ดี ไม่งาม เพื่อให้ภิกษุกำหนดในตน ทรงปรับอาบัติทุกกฏ และอนุญาตให้ลงโทษนางภิกษุณีนั้น โดยให้ห้ามปราม แต่ถ้ายังไม่เลิกทำให้ตให้โอวาท นางภิกษุณีที่ถูกงดโอวาทจะทำอุโบสถร่วมกับภิกษุณีอื่นๆ ไม่ได้จนกว่าอธิกรณ์จะสงบ.

การให้โอวาทนางภิกษุณี

ภิกษุผู้ให้โอวาทนางภิกษุณีจะงดเสวย แล้วเที่ยวจาริกไปก็ตาม งดโอวาท เพราะเขลาก็ตาม งดโอวาทโดยไม่มีเหตุผลสมควรก็ตาม งดโอวาทแล้วไม่วินิจฉัย (คือเมื่อลงโทษงดโอวาท ก็จะต้องมีการตัดสินให้เห็นผิด) ต้องอาบัติทุกกฏ ครั้งแรกทรงอนุญาตให้นางภิกษุณีไปฟังโอวาทของภิกษุ ภายหลังทรงอนุญาตให้สมมติ คือแต่งตั้งภิกษุรูปใดรูปหนึ่งให้ไปสอนนางภิกษุณี เป็นต้น รวมทั้งระเบียบเล็กๆ น้อยๆ ในการให้โอวาท.

นอกจากนี้ทรงบัญญัติว่า ถ้าภิกษุณี ลิกขามานา สามเณรีมรณภาพ สั่งไว้ว่า บริหารของเราจะเป็นของสงฆ์ ให้บริขารนั้นเป็นของภิกษุณีสงฆ์ฝ่ายเดียว ถ้าภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา หรือผู้อื่น สั่งไว้ก่อนล่วงลับว่า บริหารของเราจะเป็นของสงฆ์ บริขารนั้นเป็นของภิกษุสงฆ์ฝ่ายเดียว และทรงบัญญัติพระวินัยอนุญาตและห้ามเบ็ดเตล็ดเกี่ยวกับนางภิกษุณีอีกมากมาย เช่น ห้ามใช้ประคตเอว ยาวเกินไป เป็นต้น (ในที่นี้ได้รวบรวมเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับวินัยของพระภิกษุ).

๗. ปัญจสติกขันธกะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๕๐๐ รูป ในการทำสังคายนาครั้งที่ ๑

พระผู้มีพระภาคเจ้าปรินิพพานแล้ว ภิกษุทั้งหลายเศร้าโศก แต่มีภิกษุผู้บวชเมื่อแรกบวชหนึ่งชื่อ สุภททะ กล่าวห้ามไม่ให้เศร้าโศก ควรจะดีใจว่า ต่อไปจะได้ไม่มีใครคอยห้ามทำนั่นทำนี่ อยากทำอะไรก็จะทำได้ พระมหากัสสปะปรารภถ้อยคำนั้น จึงเสนอให้ทำสังคายนา คือร้อยกรองหรือจัดระเบียบพระธรรมวินัย โดยเลือกพระอรหันต์ ๔๙๙ รูปและพระอานนท์ แล้วเดินทางไปยังกรุงราชคฤห์ สวดประกาศมิให้ภิกษุอื่นที่ไม่เกี่ยวข้องกับการสังคายนาอยู่ในกรุงราชคฤห์ และใช้เวลา ๑ เดือนแรกในการปฏิสังขรณ์สิ่งปรักหักพัง รุ่งขึ้นก่อนจะมีการประชุมพระอานนท์ก็ได้บรรลุพระอรหัตตผล.

การสังคายนาครั้งที่ ๑

พระมหากัสสปะสวดขอให้สงฆ์สมมติ คือแต่งตั้งท่านเองเป็นผู้ถามวินัย พระอุบาลีเป็นผู้ตอบวินัย เมื่อถามตอบเสร็จแล้ว จึงขอสมมติตัวท่านเองเป็นผู้ถามธรรมะ พระอานนท์เถระเป็นผู้ตอบธรรมะ แล้วได้ถามตอบธรรมะ.

การถอนสิกขาบทเล็กน้อย

จากนั้นพระอานนท์ได้เสนอให้ที่ประชุมทราบถึงข้อที่พระพุทธาอนุญาตที่ให้สงฆ์ ถ้าปรารภณาก็ถอนสิกขาบทเล็กน้อยเสียได้ ที่ประชุมไม่ตกลงกันได้ว่า แດไหนเป็นสิกขาบทเล็กน้อย พระมหากัสสปะจึงสวดเสนอญัตติสงฆ์มิให้ถอนสิกขาบทเล็กน้อย เพื่อป้องกันไม่ให้มีผู้กล่าวได้ว่า สิกขาบทที่พระสมณโคดมทรงบัญญัตินั้น อยู่ได้ตราบเท่าที่ยังมีศาสดาเท่านั้น จึงมีระยะกาลเหมือนควนไฟ ในที่สุดเมื่อไม่มีผู้ใดคัดค้าน ก็เป็นอันใช้อำนาจสงฆ์ห้ามถอนสิกขาบทเล็กน้อย.

พระอานนท์ถูกปรับอาบัติ

พระเถระทั้งหลายได้ปรับอาบัติทุกกฏพระอานนท์หลายข้อคือ

๑. ไม่ถามให้ทรงแสดงว่าสิกขาบทเล็กน้อยคืออะไรบ้าง
๒. เหยียบผ้าวัสสิกสาฎกของพระผู้มีพระภาคเจ้าเย็บ
๓. สตรีถวายบังคมพระสรีระพระผู้มีพระภาคเจ้าก่อน พระสรีระของพระผู้มีพระภาคเจ้าเปื้อนน้ำตาของพวกนางผู้ร้องไห้อยู่
๔. ไม่อาราธนาให้ทรงพระชนม์อยู่ตลอดกับปีทั้งที่ทรงทำนิตให้ปรากฏ
๕. ขวนขวายให้สตรีบวชในพระธรรมวินัย

พระอานนท์มีข้อชี้แจงทุกข้อแต่ยอมแสดงอาบัติด้วยเชื่อฟังพระเถระ.

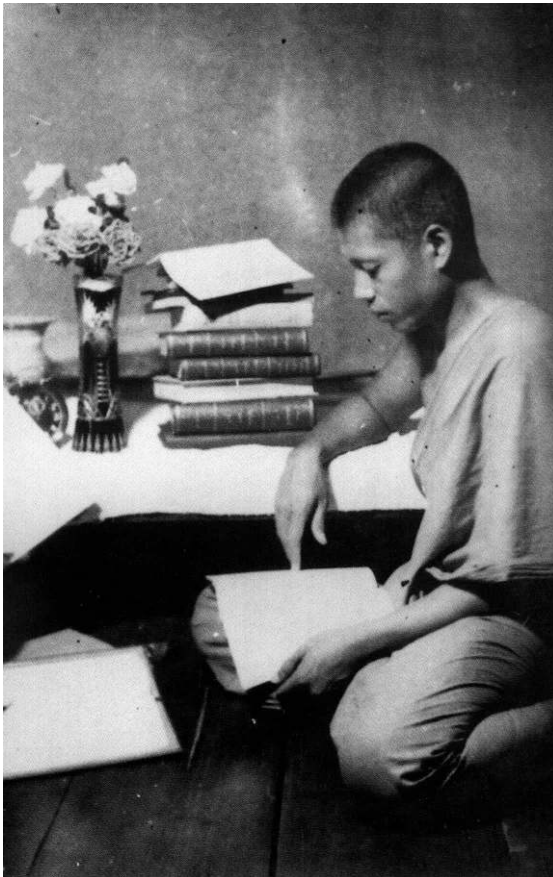
พระปราณะไม่ค้านแต่ถือตามที่ฟังมาเอง

พระปราณะพร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ประมาณ ๕๐๐ รูป จาริกไปในทักขิณาคิริพอสมควรแล้ว ก็เดินทางไปพัก ณ เวฬุวนาราม เมื่อเข้าไปหาพระเถระได้รับบอกกล่าวว่า พระเถระทั้งหลายได้สังคายนาพระธรรมวินัยแล้ว และแนะนำให้รับรองข้อที่สังคายนาแล้วนั้น พระปราณะตอบว่าธรรมและวินัยเป็นอันพระเถระทั้งหลายสังคายนาดีแล้ว แต่ข้าพเจ้าได้ฟังมาได้รับมาในที่เฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคอย่างไร ข้าพเจ้าจักทรงจำไว้อย่างนั้น.

ลงพรหมทัณฑ์พระฉันทะ

พระอานนท์จึงแจ้งให้สงฆ์ทราบถึงพระพุทธานุญาต ที่ให้ลงพรหมทัณฑ์พระฉันทะ คือพระฉันทะอยากจะทำอะไร ก็ปล่อยให้ทำตามใจชอบ ภิกษุทั้งหลายไม่ฟังว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอน สงฆ์จึงมอบให้พระอานนท์เป็นผู้จัดการลงพรหมทัณฑ์ โดยให้นำภิกษุไปด้วยเป็นอันมากเดินทางไปกรุงโกสัมพีโดยทางเรือ ได้พบพระเจ้าอุเทน พระเจ้าอุเทนทรงเลื่อมใสในคำชี้แจงเรื่องการใช้ผ้าให้เป็นประโยชน์ ตั้งแต่จำเริญที่เก่าแล้วมาทำเป็นผ้าเพดาน, ปลูกฟูก, ผ้าปูพื้น,

แม้เมื่อเก่าแล้วยังเอามาทำผ้าเช็ดเท้า ผ้าถูพื้น และนำมาขายกับดินเหลว ฉาบ ภายนอกกุฏิ ต่อจากนั้นพระอานนท์ได้เดินทางไปยังโฆสิตารามลงพรหมทัณฑ์ แก่พระฉนณะ ทำให้พระฉนณะเสียใจถึงสลบ และพยายามบำเพ็ญเพียรจนได้ บรรลุอรหัตตผล จึงขอให้ถอนพรหมทัณฑ์ แต่พระอานนท์ตอบว่า พรหมทัณฑ์ เป็นอันระงับแล้ว ตั้งแต่ท่านได้บรรลุอรหัตตผล.

๘. สัตตตติกขันธ์กะ

หมวดว่าด้วยพระอรหันต์ ๘๐๐ รูป ในการสังคายนาครั้งที่ ๒

วัตถุ ๑๐ ประการ

เมื่อพุทธปรินิพพานล่วงแล้ว ๑๐๐ ปี ภิกษุพวกวัชชีบุตร ชาวเมืองเวสาลี แสดงวัตถุ ๑๐ ประการว่า เป็นของที่ควรหรือถูกต้องตามธรรมวินัย คือ

๑. เก็บเกลือไว้ในเขาสัตว์เอาไว้อุ่นกับอาหารได้
๒. เภาแห้งตะวันฉายเลยเที่ยงไปแล้ว ๒ นิ้ว จันอาหารได้
๓. ภิกษุจันอาหารในที่นิมนต์จนบอกพอ ไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มเติม ด้วยคิดว่าจะเข้าบ้าน จันอาหารที่ไม่เป็นเดนได้
๔. ภิกษุอยู่ในสีมาเดียวกัน ทำอุโบสถแยกกันได้
๕. สงฆ์ยังมาประชุมไม่พร้อมกัน แต่ครบจำนวนพอจะทำการมได้ให้ทำไปก่อนได้ แล้วขออนุมัติจากภิกษุที่มาทีหลัง
๖. ประพฤติตามที่อุปัชฌาย์ อาจารย์เคยประพฤติกมาแล้วได้
๗. นมสดที่แปรแล้วแต่ยังไม่เป็นนมสัสมภิกษุจันในที่นิมนต์ จนบอกไม่รับอาหารที่เขาถวายเพิ่มให้แล้ว คงตมนมได้
๘. น้ำเมาอย่างอ่อนที่มิรสเจือปนอยู่น้อย ไม่ถึงกับทำให้เมา ควรดื่มได้
๙. ผ้าปูที่นั่งไม่มีชายใช้ได้
๑๐. เงิน ทอง รับได้.

พระยสะกัณฏกบุตรคัดค้าน

ภิกษุพวกวัชชีบุตรเอาถาดใส่น้ำ เทียวเรียไรเงินอุบาสกที่มาในวันอุโบสถ เพื่อเป็นค่าบริวารของพระสงฆ์ พระยสะกัณฏกบุตร กล่าวห้ามอุบาสกเหล่านั้นว่าไม่ควรให้แต่เพราะไม่รู้วินัยเขาจึงให้ตามที่เคยให้มา ตกกลางคืนภิกษุ

เหล่านั้นแบ่งเงินกันแล้วเฉลี่ยมาให้พระยสะกัณฏกบุตร ท่านปฏิสระ
ก็โกรธเคือง หาว่าท่านดาอุบาสกเหล่านั้น จึงประชุมกันลงปฏิสารณียกรรม
พระยสะกัณฏกบุตรจึงอ้างวินัยว่าต้องมีพระเป็นทูตไปด้วย ๑ รูป เมื่อภิกษุ
วัชชีบุตรสวดประกาศแต่งตั้ง ภิกษุรูปหนึ่งมอบให้ไปด้วยแล้ว พระยสะก็เข้าไปหา
อุบาสกเหล่านั้น ชี้แจงข้อที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้หลายแห่ง ห้ามรับเงินทอง

เล่าว่าสมัยหนึ่ง เมื่อพระผู้มีพระเจ้าประทับอยู่ ณ เขตวัน ทรงรับสั่งกับ
ภิกษุทั้งหลายว่า สิ่งมีวิฆเนศที่เป็นเหตุให้ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีวิฆเนศ
๔ อย่าง คือ ๑.เมฆ ๒.หมอก ๓.ควันและฝุ่นละออง ๔.ราหูผู้เป็นจอมอสูร
ทรงเปรียบกับอุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์มีวิฆเนศ ๔ อย่าง คือ

๑. ตีมหาและเมรีย ไม่เว้นขาดจากการตีมหาและเมรีย
๒. เสพเมถุนธรรม ไม่เว้นขาดจากการเสพเมถุนธรรม
๓. ยินดีทองและเงิน ไม่เว้นขาดจากการยินดีทองและเงิน
๔. ดำเนินชีวิตด้วยมิจฉาชีพ ไม่เว้นขาดจากมิจฉาชีพ

อุบาสกเหล่านั้นได้ทราบข้อวินัยจึงก็เลื่อมใสพระยสะ และกล่าวประณาม
ภิกษุวัชชีบุตร เมื่อกลับจากที่นั้นภิกษุที่เป็นทูตร่วมไปด้วยก็แจ้งให้ภิกษุวัชชีบุตร
ทราบ ต่างพากันโกรธเคืองพระยสะ อ้างว่าการที่พระยสะไปพูดกับคนเหล่านั้น
เป็นการไปแจ้งความแก่คฤหัสถ์โดยมิได้รับแต่งตั้งจากสงฆ์ จึงลงอุกเขปนียกรรม

การสังคายนาครั้งที่ ๒

พระยสะกัณฏกบุตรจึงหนีไปชวนพระเถระ ที่เห็นแก่พระธรรมวินัย
หลายรูป ซึ่งเป็นประมุขสงฆ์อยู่ในที่ต่าง ๆ เช่น พระสัพพกามี, พระสาฬหะ,
พระอุชชโสภิตะ, พระวาสกะคากะ ๔ รูปนี้ เป็นผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันออก
พระเววตะ, พระสัมภุตะ สาณวาสี, พระยสะกัณฏกบุตร พระสุน ๔ รูปนี้เป็น
ผู้แทนคณะสงฆ์ฝ่ายตะวันตก รวมทั้งพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอันมากถึง ๗๐๐ รูป
ประชุมกัน ณ วาลิการาม(เวสาลี แคว้นวัชชี) มีพระอชิตะผู้มีพรรษา ๑๐ เป็นผู้ป
อาสนะ วินิจฉัยวัตถุ ๑๐ ประการแสดงที่มาที่ทรงห้ามไว้ ปรับอาบัติไว้อย่างชัดเจน
ชี้ขาดด้วยมติสงฆ์ให้วัตถุ ๑๐ นั้นผิดธรรมวินัยมิใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า.

พระอริยวินัย

ที่มาในพระไตรปิฎกเล่มอื่นๆ

(คัมภีร์ปริวารและพระสูตร)

อานิสงส์ในการเรียนวินัย?

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๔๑๓ / ๑๑๖๗)

“ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้ อานิสงส์ ๕ มีอะไรบ้าง คือ:-

๑. กองศีลเป็นอันตนคุ้มครองรักษาไว้ด้วยดี
 ๒. เป็นที่พึ่งพิงของผู้ถูกความสงสัยครอบงำ
 ๓. เป็นผู้แก้แล้วกล่าวพูดในท่ามกลางสงฆ์
 ๔. ช่มชู้เข้าศึกได้ด้วยดีโดยเป็นไปกับด้วยธรรม
 ๕. เป็นผู้ปฏิบัติเพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม
- ดูก่อนอุบาลี ในการเรียนวินัยมีอานิสงส์ ๕ นี้แล้ว.”

ชื่อประเภทแห่งอาบัติและวิเคราะห์ความหมาย

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิดล ๘ / ๓๔๓ / ๑๐๓๕)

ปาราชิก : (แปลว่า ผู้พ่ายแพ้)

บุคคลเป็นผู้เคลือบแล้ว ผิดพลาดแล้ว และเห็นห่างจากสัทธรรม
หนึ่ง แม้สังวาสก็ไม่มีในผู้นั้น เพราะเหตุนี้ เราจึงเรียกว่า อาบัติปาราชิก.

สังฆาทิเสส : (แปลว่า อาบัติอันจำปรารภนางสงฆ์ในกรรมเบื้องต้น
และกรรมที่เหลือ)

สงฆ์เท่านั้นให้ปริวาส ชักเข้าหาอาบัติเดิม ให้มานัด ให้อัฟกาน เพราะ
เหตุนี้เราจึงเรียก อาบัตินั้นว่า สังฆาทิเสส.

อนียต : (แปลว่า ไม่แน่, ไม่แน่นอน)

กองอาบัติชื่อว่าอนียต เพราะไม่แน่ บทอันพระผู้มีพระภาคเจ้าทรง
ทำแล้วโดยมิใช่ส่วนเดียว บรรดาฐานะ ๓ ฐานะ อย่างใดอย่างหนึ่ง เรียกว่า อนียต.

อุลลัจจัย : (แปลว่า ความล่วงละเมิดที่หยาบ)

ภิกษุแสดงอาบัติอุลลัจจัยในที่ใกล้ภิกษุรูปหนึ่ง และภิกษุรับอาบัตินั้น โทษเสมอด้วยอุลลัจจัยนั้นไม่มี ฉะนั้นจึงเรียกโทษนั้นว่า อุลลัจจัย.

นิสสัคคิยะ : (แปลว่า ทำให้สละสิ่งของ)

ภิกษุเสียสละในท่ามกลางสงฆ์ ท่ามกลางคณะ และต่อหน้าภิกษุรูปใด รูปหนึ่งแล้ว จึงแสดงข้อละเมิดใด ฉะนั้นข้อละเมิดนั้นชื่อว่า นิสสัคคิยะ.

ปาจิตติย : (แปลว่า การละเมิดอันยังกุศลให้ตก)

ความละเมิดยังกุศลธรรมให้ตก ย่อมผินต่ออริยมรรค เป็นเหตุแห่งความ ลุ่มหลงแห่งจิต เพราะเหตุนั้น จึงเรียกความละเมิดนั้นว่า ปาจิตติย.

ปาฏิเทสนิยะ : (แปลว่า จะพึงแสดงคืน)

ภิกษุไม่มีญาติหาโทษจะได้ยากรับมาเองแล้วฉนั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่ น่าติเตียน

ภิกษุฉันอยู่ในที่นิมนต์ ภิกษุณีสั่งเสียอยู่ในที่นั้นตามพอใจ ภิกษุไม่ห้าม ฉนั้นอยู่ในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุไม่อาพาธไปสู่ตระกูลที่มีจิตศรัทธาแต่มีโรคทรพญ์น้อย เขามีได้ นำไปถวายแล้วฉนั้นในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุใดถ้าอยู่ป่าที่น่ารังเกียจ มีภยจำเพาะหน้า ฉนั้นภักดาหารที่เขามีได้ บอกในที่นั้น เรียกว่า ต้องธรรมที่น่าติเตียน

ภิกษุณิไม่มีญาติ ขอโทษที่ผู้อื่นยึดถือว่าเป็นของเรา คือ เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย ปลา เนื้อ นมสด และนมส้มด้วยตนเอง ชื่อว่า ปาฏิเทสนิยะ ถึงธรรมที่น่าติเตียนในศาสนาของพระสุคต.

ทุกกฏ : (แปลว่า ทำไม่ดี)

กรรมใดผิดพลั้งและพลาด กรรมนั้นชื่อว่าทำไม่ดี คนทำชั่วอันใด ในที่แจ้งหรือในที่ลับ บัณฑิตทั้งหลายย่อมประกาศความชั่วนั้น ทำชั่ว เพราะเหตุนั้น กรรมนั้นจึงเรียกว่าทุกกฏ.

ทุฬกาสิต : (แปลว่า พุดไม่ดี คำชั่ว คำเสียหาย)

บทใด อันภิกษุกล่าวไม่ดี พุดไม่ดี และเศร้าหมอง วิญญูชนทั้งหลาย ย่อมติเตียน บทใด เพราะเหตุนั้น บทนั้น จึงเรียกว่า ทุฬกาสิต.

เสขิยะ : (แปลว่า สิ่งที่ต้องศึกษา)

ข้อนี้เป็นเบื้องต้น เป็นข้อประพฤติเป็นทาง และเป็นข้อระวัง คือเป็น ความสำรวมของพระเสขะผู้ศึกษาอยู่ ผู้ดำเนินไปตามทางตรง ศึกษาทั้งหลาย เช่นด้วยสิกขานั้นไม่มี สิกขานั้น จึงเรียกว่า เสขิยะ.

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ สองหมวด

(พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๘ / ๔๒๒ / ๑๑๙๖)

ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการเท่าไรหนอแล พระพุทธเจ้าข้า?

“ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ละอาย
๒. ด้วยไม่รู้
๓. ด้วยสงสัยแล้วขึ้นทำ
๔. ด้วยสำคัญว่าควรในของที่ไม่ควร
๕. ด้วยสำคัญว่าไม่ควรในของที่ควร

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการแม้อีก ๕ อาการ ๕ อะไรบ้าง? คือ:-

๑. ด้วยไม่ได้เห็น
๒. ด้วยไม่ได้ฟัง
๓. ด้วยหลับ
๔. ด้วยเข้าใจว่าเป็นเช่นนั้น
๕. ด้วยลืมนสติ

ดูกรอุบาลี ภิกษุต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ นี้แล.”

ภิกษุผู้สมทานธุดงค์ ๑๓

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๘ / ๙๘๑ / ๓๓๐)

(เป็นข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการขุดเกลากิเลสอย่างยิ่ง ช่วยส่งเสริม ความมักน้อยสันโดษ ทรงชักชวนแนะนำให้ภิกษุสมทานปฏิบัติโดยไม่บังคับ)

“อุบาลี ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าเป็นวัตรนี้มี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มกมายจึงอยู่ป่า
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงอยู่ป่า
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงอยู่ป่า
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงอยู่ป่า
๕. เพราะอาศัยความมกน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเจียมสังัด และเพราะอาศัยว่าการอยู่ป่ามีประโยชน์อันงามนี้จึงอยู่ป่า.

ภิกษุผู้ถือเทียวบิณฑบาตเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าทรงผ้าบังสกุลเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่โคนไม้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถืออยู่ป่าช้าเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่กลางแจ้งเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือผ้าสามผืนเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือเทียวบิณฑบาตตามลำดับเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการนั่ง (คือ ยืนเดินนั่ง เว้นนอน) เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถืออยู่เสนาสนะตามที่จัดให้เป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ...

ภิกษุผู้ถือนั่งฉันท อาสนะแห่งเดียวเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ..

ภิกษุผู้ถือการห้ามกัฏฐที่เขานำมาถวายเมื่อภายหลังเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ ...

ภิกษุผู้ถือการฉนฺนเฉพาะในบาตรเป็นวัตรมี ๕ จำพวก คือ

๑. เพราะเป็นผู้เขลาเพราะเป็นผู้มกมายจึงฉนฺนเฉพาะในบาตร
๒. เป็นผู้ปรารถนาเลวทรามถูกความอยากครอบงำจึงฉนฺนเฉพาะในบาตร
๓. เพราะมัวเมาเพราะจิตฟุ้งซ่านจึงฉนฺนเฉพาะในบาตร
๔. เพราะเข้าใจว่าพระพุทธเจ้า พระสาวกของพระพุทธเจ้าสรรเสริญจึงฉนฺนเฉพาะในบาตร
๕. เพราะอาศัยความมกน้อย สันโดษ ขัดเกลา ความเจียมสังัด และเพราะอาศัยว่าการฉนฺนเฉพาะในบาตรมีประโยชน์อันงามนี้จึงถือฉนฺนเฉพาะในบาตร.

จุลศีล, มัชฌิมศีล, มหาศีล

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๙ / ๘๓ / ๑๐๓)

“มหาราชะ ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วเป็นอย่างไรเล่า ?...

จุลศีล (ผู้มีศีลถึงพร้อมด้วยอาทิพรหมจรรย์ศีล)

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์ วางท่อนไม้ วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูความกรุณา หวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายอยู่ ; แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการลักทรัพย์ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ถือเอาแต่ของที่เขาให้ หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน ; แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่พูดลวงโลก แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้างกัน หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่มาบอกฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้างกัน แต่จะสมานคนที่แตกร้างกันแล้ว ให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียงกัน เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียงกัน กล่าวแต่ว่าทำให้พร้อมเพรียงกัน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำจับใจ เป็นคำสุภาพ ที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่รักใคร่ที่พอใจของมหาชน แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

เป็นผู้ละคำพูดที่โปรยประโยชน์ เว้นขาดจากการพูดเพื่อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจาที่มีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากการพรากพิชคามและภุตคาม (คำอธิบายมีอยู่ในหน้าถัดไป) เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นการฉัน ในราตรีและเวลาวิกาล เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคมดนตรี และดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งประดับร่างกายด้วยดอกไม้ของหอม และเครื่องลูบทา เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนอันสูงใหญ่ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ลาทั้งผู้และเมีย เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทาสไปในที่ต่างๆ (ให้คฤหิस्त) เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลงด้วยของปลอม และการฉ้อด้วยเครื่องตวงวัด เป็นผู้เว้นขาดจากการโกง ด้วยการรับสินบน และการล่อลวง เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจองจำ การช่มทำร้าย การปล้น และ การโจก แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มัชฌิมศีล

ผู้มีศีลไม่ทำลายพืชคามและภุตคาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ตายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคาม (พืชพันธุ์อันถูกพรากจากที่แล้วแต่ยังเป็นได้อีก) และภุตคาม (ของเขียวหรือพืชพันธุ์อันเป็นอยู่กับที่) ให้กำเรียบ คือ อะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ลำต้น พืชที่เกิดแต่ปล้อง พืชที่เกิดแต่ยอด พืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ครบห้า

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการทำพืชคามและภุตคามเห็นปานนั้นให้กำเรียบแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ทำการบริโภคสะสม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ตายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนื่องๆ คือ อะไรบ้าง ? คือสะสมข้าว สะสมน้ำ สะสมผ้า สะสมยานพาหนะ สะสมเครื่องนอน สะสมของหอม สะสมอมิส

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการบริโภคสะสมเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ดูการเล่น

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ตายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการเล่นกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ การดูฟ้อน การขับร้อง ฟังประโคม ดูไม้อลอย ฟังนิยาย ฟังเพลง ปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่

ชนนกระทา รำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาดรจพล ดูเขาดัง
กระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดการดูการเล่นเห็นปานนั้นเสียแล้ว
แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เล่นการพนัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่หายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้เล่นการพนันหรือการเล่นอัน
เป็นที่ตั้งแห่งความประมาทกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือเล่นหมากรุกชนิด
แถวละ ๘ ตาบ้าง ๑๐ ตาบ้าง เล่นหมากเก็บ เล่นชิงนาง หมากไหว โยนห่วง
ไม้หึ่ง เล่นฟาดให้เป็นรูปต่างๆ ทอดลูกบาต เป่าโบไม้ เล่นไถน้อยๆ เล่น
หกคะเมน เล่นไม้กั้งหัน เล่นดวงทราย เล่นรถน้อย ธนูน้อย เล่นเขียนทายกัน
เล่นทายใจ เล่นล้อคนพิการบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเล่นการพนัน หรือการเล่น
อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาทเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอ
ประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่นอนบนที่นอนสูงใหญ่

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่หายก
ถวายเป็นศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการนอนบนที่นอนสูงใหญ่กัน
อยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ นอนบนเตียงมีเท้าสูงเกินประมาณ บนเตียงมีเท้า
ทำเป็นรูปสัตว์ร้าย บนผ้าโกเชาว์ขนยาว บนเครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะวิจิตร
ด้วยลวดลาย เครื่องลาดที่ทำด้วยขนแกะสีขาว เครื่องลาดขนแกะที่มีสัณฐานดัง
พวงดอกไม้ เครื่องลาดที่มีนุ่นภายใน เครื่องลาดวิจิตรด้วยรูปสัตว์ร้าย เครื่องลาด
มีขนขึ้นข้างบน เครื่องลาดมีชายครุย เครื่องลาดทอดด้วยทอง

และเงินแกมไหม เครื่องลาดไหมขลิบทองและเงิน เครื่องลาดขนแกะใหญ่พองนางพ่อนได้ ๑๖ คน เครื่องลาดบนหลังช้าง เครื่องลาดหลังม้า เครื่องลาดในรถ เครื่องลาดที่ทำด้วยหนังสัตว์ชื่ออินะอันมีขนอ่อนนุ่ม เครื่องลาดอย่างดีทำด้วยหนังชะมด เครื่องลาดมีเพดานแดง มีหมอนข้างแดง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ประดับตกแต่งร่างกาย

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายกันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ การอบตัว การเคล้นตัว การอาบน้ำหอม การนวดเนื้อ การส่องดูเงา(ส่องกระจก) การหยอดตาให้มีแววคมขำ การตัดดอกไม้ ประทีงผิว การผัดหน้า การทาปาก การผูกเครื่องประดับที่ข้อมือ การผูกเครื่องประดับที่กระหม่อม การถือไม้เท้า การห้อยแขวนกลองกลัก อันวิจิตร การคาดดาบ การคาดพระขรรค์ การใช้ร่มและรองเท้าอันวิจิตร การใส่กรอบหน้า การปักปิ่น การใช้พัดสวยงาม การนุ่งห่มผ้ามีชายเฟื้อย และอื่นๆ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการประกอบการประดับตกแต่งร่างกายเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่พูดคุยเตร็จจานกกา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ทายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการคุยด้วยเตร็จจานกกา กันอยู่เนื่องๆ คืออะไรบ้าง? คือ พูดคุยกันถึงเรื่องเจ้านายบ้าง เรื่องโจรบ้าง เรื่องมหาอำมาตย์ เรื่องกองทัพ เรื่องของน่ากลัว เรื่องการรบพุ่ง เรื่องข้าว เรื่องน้ำ เรื่องผ้า เรื่องที่นอน เรื่องดอกไม้ เรื่องของหอม เรื่องญาติ เรื่อง

ยานพาหนะ เรื่องบ้าน เรื่องจังหวัด เรื่องเมืองหลวง เรื่องบ้านนอก เรื่องหญิง เรื่องชาย เรื่องคนกล้า เรื่องตลก เรื่องทำน้ำ เรื่องคนที่ตายไปแล้ว เรื่องความแปลกประหลาดต่างๆ เรื่องโลก เรื่องสมุทร เรื่องความฉิบหายและเจริญบ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการคุยเตร็จจวนกถาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่กล่าวคำแก่งแย่งกัน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้กล่าวถ้อยคำแก่งแย่งกันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง ? คือ แก่งแย่งว่าท่านไม่รู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ข้าพเจ้ารู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ ท่านจกัรู้ทั่วถึงธรรมวินัยนี้ได้อย่างไร ท่านปฏิบัติผิด ข้าพเจ้าปฏิบัติถูก ถ้อยคำของข้าพเจ้าเป็นประโยชน์ ถ้อยคำของท่านไม่เป็นประโยชน์ คำที่ควรจะพูดก่อนท่านกลับพูดภายหลัง คำที่ควรจะพูดภายหลังท่านกลับพูดก่อน ข้อที่ท่านเคยเชียวชาญเปลี่ยนแปลงไปเสียแล้ว ข้าพเจ้าจับผิดวาตะของท่านได้แล้ว ข้าพเจ้าข่มท่านได้แล้ว ท่านจงถอนคำพูดท่านเสีย หรือท่านสามารถก็จงค้านมาเถิด.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการกล่าวคำแก่งแย่งกันเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นทุดนำชาว

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ประกอบการรับเป็นทุด รับใช้ไปในที่นั้นๆ กันอยู่เนืองๆ คืออะไรบ้าง? คือ รับใช้พระราชาม้าง รับใช้อำมาตย์ของพระราชาม้าง รับใช้กษัตริย์ รับใช้พราหมณ์ รับใช้คหบดีและรับใช้เด็กๆบ้างว่า “ท่านจงไปในที่นี้ ท่านจงไปในที่โน้น ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ไป ท่านจงนำเอาสิ่งนี้ในที่โน้นมา” ดังนี้

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการรับใช้เป็นทาสรับใช้ไปในที่ต่าง ๆ เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่ล่อลวงชาวบ้าน

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่หายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้แสวงหาลาภด้วยการกล่าวคำล่อหลอก การกล่าวคำพริ้ว ๆ การพูดแฉกฉ้อด้วยเลศ การพูดให้หายกเกิดมานะมุกะลุในการให้ และการใช้ของมีค่าน้อยต่อเอาของมีค่ามาก

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการแสวงหาลาภโดยอุบายหลอกลวงเช่นนั้นเสียแล้ว แม้ข้อนี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

มหาศีล

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายโชคกลาง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่หายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นกันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตกลางดี่กลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทำนายชะตา ทายหนูกัดผ้า ทำพิธีโหมเพลง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีชั๊ดโปรยเกลบ ทำพิธีชั๊ดโปรยรำ ทำพิธีชั๊ดโปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพลีด้วยโลหิต เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสกเป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมออุ หมอดับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนกหมอทายเสียงกา หมอทายอายุ หมอเสกกันลูกศร (กันปืน) หมอดูรอยสัตว์

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทายลักษณะสิ่งของ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายก
ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด
เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทายลักษณะแก้วมณี
(หมอดูเพชร) ทายลักษณะผ้า ทายลักษณะไม้เท้า ลักษณะคัสตรา ลักษณะดาบ
ลักษณะลูกศร ลักษณะธนู ลักษณะอาวุธ ทายลักษณะหญิง ลักษณะชาย
ลักษณะเด็กชาย ลักษณะเด็กหญิง ลักษณะทาส ลักษณะทาสี ลักษณะช้าง
ลักษณะม้า ลักษณะกระบือ ลักษณะโคอุสภะ ลักษณะโค ลักษณะแพะ
ลักษณะแกะ ลักษณะไก่ ลักษณะนกกระทา ลักษณะเหี้ย ลักษณะสัตว์ชื่อ
กัณณิกะ ลักษณะเต่า ลักษณะเนื้อ

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายการรพุง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโภชนะที่ทายก
ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด
เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์ยามตราทัพ
ให้แก่พระราชว่า วันนั้นควรยก วันนั้นไม่ควรยก, พระราชาภายในจักรุก
พระราชาภายนอกจักรถอย, พระราชาภายในจักรุก พระราชาภายในจักรถอย,
พระราชาภายในจักรมีชัย พระราชาภายนอกจักรปราชัย, พระราชาภายนอกจักรมีชัย
พระราชาภายในจักรปราชัย, พระราชาองค์นี้จักแพ้ พระราชาองค์นี้จักชนะบ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำ
เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอโหราศาสตร์

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลียงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดวงพระเคราะห์ ว่าจัก เดินในทางบ้างนอกทางบ้าง ทำนายว่าจักมีอุกกาบาต ดาวหาง แผ่นดินไหว พายุร้ายบ้าง, ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดวงดาว จักมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลียงชีวิตผิด เพราะทำ เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอทำนายดินฟ้าอากาศ

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลียงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดี จักมีฝนแล้ง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรค ทำนายการนับคะแนน คัดเลข ประมวล แต่งภาพย์ กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลียงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอดูฤกษ์ยาม

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก ฉันทโภชนะที่ท่ายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลียงชีวิตที่ผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้กันอยู่ คืออะไรบ้าง? คือ ดูฤกษ์อวามงคล ดูฤกษ์วิวาหมงคล ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าง ดูฤกษ์ทำการ

เก็บทรัพย์ ดูถูก จ้างทรัพย์ (ลงทุน) ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง, ให้อาผดุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึดปิดอุดบ้าง, ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กันเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เป็นหมอเชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง เป็นหมอทรงเจ้าบ้าง ทำพิธีบวงสรวง พระอาทิตย์ บวงสรวง ท้าวมหาพรหม ร่ายมนต์ฟันไฟ ทำพิธีเรียกขวัญให้บ้าง

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริจณาวินิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลไม่เป็นหมอผีและหมอยา

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวก จันโกษณะที่ตายก ถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริจณาวินิชาเห็นปานนี้กันอยู่, คืออะไรบ้าง? คือ บนขอลาภผลต่อ เทวดา ทำการบวงสรวงแก่บน ร่ายมนต์ขับผี สอนมนต์ป้องกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้กลับเป็นชาย ทำชายให้กลายเป็นกะเทย ทำพิธีปลุกเรื้อน ทำพิธี บวงสรวงในที่ปลุกเรื้อน ฟันน้ำมนต์ รดน้ำมนต์ ทำพิธีบูชาไฟให้บ้าง ประยูร สาธอกให้บ้าง ประยูรถ่าย ประยูรถ่ายโทษเบื้องบน ประยูรแก้ปวดศีรษะ หุง น้ำมันหยอดหู ประยูรหยอดตา ประยูรยาคัตถ์ ประยูรทากัด ประยูรทาสมาน เป็นหมอป้ายยาตา เป็นหมอผ่าตัด เป็นหมอรักษาเด็ก หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง.

ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอเว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตที่ผิด เพราะทำ เจริจณาวินิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้ นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัยแต่ที่ไหน ๆ

มหาราชะ ! ภิกษุเหล่านั้นแล ผู้มีศีลสมบูรณ์แล้วอย่างนี้ ย่อมไม่แลเห็นภัย แต่ที่ไหนๆเลยที่จะเกิดเพราะเหตุแห่งศีลสังวร เหมือนนักษัตริย์ผู้มูรธาภิเษกแล้ว มีปัจจามิตรอันกำจัดเสียได้แล้ว ย่อมไม่เห็นภัยแต่ที่ไหนๆเพราะเหตุแห่ง ข้ำศึกฉะนั้น.

เธอประกอบด้วยกองศีลอันเป็นอริยคุณนี้แล้ว ย่อมได้สวையสุขอันหา
โทษมิได้ ณ ภายใน มหาราชะ! ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว ด้วยอาการอย่างนี้แล.

กุศลศีลทั้งหลาย มีอะไรเป็นผล มีอะไรเป็นอานิสงส์?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๔ / ๑ / ๑)

“ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย มีวิปปฏิสาร (ความไม่ร้อนใจ) เป็น
ประโยชน์ที่มุ่งหมาย มีวิปปฏิสารเป็นอานิสงส์

วิปปฏิสาร มีความปราโมทย์เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย ..., เป็นอานิสงส์
ความปราโมทย์ มีปิติเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ปิติ มีปัสสัทธิ (ความสงบราบเรียบ) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็น อานิสงส์
ปัสสัทธิ มีสุขเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สุข มีสมาธิเป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

สมาธิ มียถาภูตญาณทัสสนะ (ญาณเครื่องรู้เห็นตามที่เป็นจริง)
เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

ยถาภูตญาณทัสสนะ มีนิพพิทา (ความเบื่อหน่าย) วิราคะ (ความคลาย
กำหนัด) เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย..., เป็นอานิสงส์

นิพพิทาวีราคะ มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นประโยชน์ที่มุ่งหมาย,
มีวิมุตติญาณทัสสนะ เป็นอานิสงส์ ดังนี้. ดูก่อนอานนท์ กุศลศีลทั้งหลาย
ย่อมยังความเป็นอรหัตต์ให้เต็มได้ โดยลำดับด้วยอาการอย่างนี้แล.

พรหมจรรย์นี้มีอะไรเป็นอานิสงส์ เป็นยอด เป็นแก่น เป็นใหญ่?

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๓๒๙ / ๒๔๕)

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์ที่ประพาดกันอยู่นี้ มีการทำตามสิกขา
เป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีการทำตามสิกขาเป็นอานิสงส์
เป็นอย่างไรเล่า? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ สิกขาที่เนื่องด้วยยอกิสมัจจา

เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้น. สิกขาที่เนื่องด้วยอภิสมัจจ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อให้คนที่ยังไม่เลื่อมใสเกิดความเลื่อมใส เพื่อให้คนที่เลื่อมใสแล้วเลื่อมใสยิ่งขึ้นในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้น ๆ.

อนึ่ง สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. สิกขาที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เราบัญญัติแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวงในลักษณะอย่างใด ๆ สาวกนั้นเป็นผู้ทำตามสิกขานั้น ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย สมทานศึกษาอยู่ในสิกขาบททั้งหลาย ในลักษณะอย่างนั้น ๆ. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสิกขาเป็นอันสงสั เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอดอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลายเราแสดงแล้วแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้น สาวกของเราก็พิจารณาเห็นได้อย่างดีด้วยปัญญา ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีปัญญาเป็นยอด เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ก็พรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสารอย่างไรเล่า ? ภิกษุทั้งหลาย ในกรณีนี้ ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลายเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง. ธรรมทั้งหลาย เราแสดงแก่สาวกทั้งหลาย เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบด้วยประการทั้งปวง ในลักษณะอย่างใด ๆ ธรรมทั้งปวงนั้นสาวกของเราก็ถูกต้องได้แล้วด้วยความหลุดพ้น, ในลักษณะอย่างนั้น ๆ ภิกษุทั้งหลายพรหมจรรย์มีวิมุตติเป็นแก่นสาร เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตยเป็นอย่างไรเล่า ? สติอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขาที่เนื่องด้วย อภิสมัจจ ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ดังนี้บ้าง เราจักประทับประคองสิกขาที่เนื่องด้วย

อภิสงฆาจารย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักทำสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่ยังไม่บริบูรณ์ให้บริบูรณ์ ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองสิกขา ที่เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ที่บริบูรณ์แล้วไว้ด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักพิจารณาด้วยปัญญา ให้เห็นธรรมที่ยังไม่เห็น ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรม ที่พิจารณาเห็นแล้วด้วยปัญญาในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง.”

สตอันสาวกของเราตั้งไว้ด้วยดีในภายในว่า “เราจักถูกต้องธรรมที่ยังไม่ถูกต้องด้วยความหลุดพ้น ดังนี้บ้าง เราจักประคับประคองธรรม ที่ได้ถูกต้องแล้วไว้ด้วยปัญญา ในสถานะนั้นๆ ดังนี้บ้าง” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย พรหมจรรย์มีสติเป็นอธิปไตย เป็นอย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ที่เรากล่าวว่า “พรหมจรรย์ที่ประพฤติกัณอยู่นี้มีสิกขาเป็นอานิสงส์ มีปัญญาเป็นยอด มีวิมุตติเป็นแก่นสาร มีสติเป็นอธิปไตย ดังนี้” นั้น เรากล่าวหมายเอาอธิปไตยว่ามานี้แล.

ถ้าภิกษุเป็นอยู่โดยชอบ โลกจะไม่ว่างจากพระอรหันต์

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๒๑ / ๔๓ / ๒๘)

“ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยใด ไม่มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น ไม่มีสมณะที่ ๑ สมณะที่ ๒ สมณะที่ ๓ หรือสมณะที่ ๔ ในธรรมวินัยใด มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔

ดูก่อนสุภัททะ ในธรรมวินัยนี้ มีอริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ในธรรมวินัยนี้เท่านั้น มีสมณะที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ หรือที่ ๔ ลัทธิอื่นๆ ว่างจากสมณะผู้รู้ทั่วถึง ก็ถ้าภิกษุเหล่านี้พึงอยู่โดยชอบไซ้ โลกจะไม่พึงว่างจากพระอรหันต์ทั้งหลาย.”

พระธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอ

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๐ / ๑๔๖ / ๑๔๐)

“ดูก่อนอานนท์ ! ความคิดอาจะมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่เธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.”

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง

(พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ ๑๙ / ๒๑๖ / ๗๓๖)

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมิตนเป็นประทีป มิตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ ; มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. อานนท์ ! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา, ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.

อริยวงศ์ ๔

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๑ / ๒๐๗ / ๒๓๗)

ธรรมที่เป็นเชื้อสายของพระอริยเจ้า ๔ อย่าง ซึ่งเป็นธรรมอันเลิศ ยั่งยืนเป็นแบบแผนมาแต่ก่อน ไม่ถูกทอดทิ้งแล้ว ไม่เคยถูกทอดทิ้งเลย ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ จักไม่ถูกทอดทิ้ง เป็นธรรมอันสมณพราหมณ์ทั้งหลายที่เป็นผู้รู้ไม่คัดค้านแล้ว

๑. ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เป็นผู้สันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้ ไม่ทำอเนสนา (การแสวงหาไม่สมควร) เพราะจีวรเป็นเหตุ, ไม่ได้จีวรก็ไม่ทรมทุราย, ได้จีวรแล้วก็ไม่ยินดีมหาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, นุ่งห่มจีวรนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ

มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยจีวรตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๒. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา เพราะบิณฑบาตเป็นเหตุ, ไม่ได้บิณฑบาตก็ไม่ทรมทุราย, ได้บิณฑบาตแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, บริโภคบิณฑบาตนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยบิณฑบาตตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยบิณฑบาต ตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๓. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้สันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้ และเป็นผู้สรรเสริญความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้, ไม่ทำอเนสนา เพราะเสนาสนะเป็นเหตุ, ไม่ได้เสนาสนะก็ไม่ทรมทุราย, ได้เสนาสนะแล้ว ก็ไม่ยินดีเมาหมกพัวพัน, เห็นส่วนที่เป็นโทษแห่งสังสารวัฏ, มีปัญญาในอุบายที่จะถอนตัวออกอยู่เสมอ, ใช้อยเสนาสนะนั้น. อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่น เพราะความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในความสันโดษด้วยเสนาสนะตามมีตามได้นั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน.

๔. อีกอย่างหนึ่ง ภิกษุเป็นผู้มีใจยินดีในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ ยินดีแล้วในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญ, เป็นผู้ที่มีใจยินดีในการละสิ่งที่ควรละ ยินดีแล้วในการละสิ่งที่ควรละ อนึ่ง ไม่ยกตนไม่ข่มผู้อื่นเพราะเหตุดังกล่าวมานั้น. ก็ภิกษุใดเป็นผู้ฉลาด ไม่เกียจคร้าน มีสัมปชัญญะ มีสติมั่น ในการบำเพ็ญสิ่งที่ควรบำเพ็ญและการละสิ่งที่ควรละนั้น เราเรียกภิกษุนี้ว่า ผู้สถิตอยู่ในอริยวงศ์ อันปรากฏว่าเป็นธรรมเลิศมาแต่เก่าก่อน...

ก็แลภิกษุผู้ประกอบพร้อม แล้วด้วยอริยวงศ์ ๔ อย่าง เหล่านี้ แม้หากอยู่ในทิศตะวันออก.. ตะวันตก. เหนือ.. ได้เธอย่อมย่ำยี ความไม่ยินดีเสียได้ข้างเดียว ความไม่ยินดีหายย่ำยีเธอได้ไม่... เพราะเหตุว่าภิกษุผู้มีปัญญาย่อมเป็นผู้ย่ำยีเสียได้ทั้งความไม่ยินดีและความยินดี, ดังนี้.

ทรงชักชวนฉันอาหารวันละหนเดียว

(กกจูปมสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๖๕ / ๒๕๑)

ภิกษุทั้งหลาย เราย่อมฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว (คือฉันอาหารหนเดียว ลุกขึ้นแล้วไม่ฉันอีกในวันนั้น) ภิกษุทั้งหลาย เมื่อเราฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ ย่อมรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย มาเถิด, แม้พวกเธอทั้งหลาย ก็จงฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียว. ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย เมื่อฉันโภชนะแต่ในที่หนึ่งแห่งเดียวอยู่ จักรู้สึกความเป็นผู้มีอาพาธน้อย มีทุกข์น้อย มีความเบากาย กระปรี้กระเปร่า มีกำลัง และมีความสุขด้วย.

อะไรชื่อว่าความขาด ทะลุ ต่าง พร้อย แห่งพรหมจรรย์

(เมถุนสังโยค ๗ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๔๗ / ๕๖)

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจรรย์โดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคามก็จริงแล

(๑) แต่ว่าเขายัง ยินดีการลูบทา การขัดสี การอาบ การนวดพั้นที่ ทำให้ โดยมาตุคาม, เขาปลาบปลื้มยินดีด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรร่ำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พราหมณ์! มีสมณะหรือพราหมณ์บางคน ในโลกนี้ ปฏิญาณตัวว่าเป็นพรหมจรรย์โดยชอบ เขาไม่เสพเมถุนธรรมกับด้วยมาตุคาม และไม่ยินดีการลูบทา

การขัดสี การอาบ การนวดพัน ที่ได้รับจากมาตุคามก็จริงแล

(๒) ...แต่ว่าเขายัง พุดจากชิกชี เล่นหัวสัพพอกกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลีมนิธิด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๓) ...แต่ว่าเขายังชอบสบตากับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลีมนิธิด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๔) ...แต่ว่าเขายังชอบฟังเสียงของมาตุคาม ที่หัวเราะอยู่ก็ดี พุดจาอยู่ก็ดี ขับร้องอยู่ก็ดี ร้องไห้อยู่ก็ดี ข้างนอกฝากก็ตาม นอกกำแพงก็ตาม, เขาปลาบปลีมนิธิด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๕) ...แต่ว่าเขาชอบตามระลึกถึงเรื่องเก่า ที่เคยหัวเราะ เล้าโลม เล่นหัวกับด้วยมาตุคาม, เขาปลาบปลีมนิธิด้วยการทำเช่นนั้นจากมาตุคาม...

(๖) ...แต่ว่าเขาเพียงเห็นคฤหบดีหรือบุตรคฤหบดี ผู้อัมเิบ เพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้า ได้รับการบำเรออยู่ด้วยกามคุณ, เขาก็ปลาบปลีมนิธิด้วยการได้เห็นการกระทำเช่นนั้น...

(๗) ...แต่ว่าเขาประพฤติพรหมจรรย์โดยตั้งความปรารถนา เพื่อไปเป็นเทพดาพวกใดพวกหนึ่ง.

พราหมณ์! นี่แล คือความขาด ความทะลุ ความต่าง ความพร้อยของพรหมจรรย์.

พราหมณ์! เรากล่าวว่า ผู้นี้ประพฤติพรหมจรรย์ไม่บริสุทธิ์ ยังประกอบด้วยการเกี่ยวพันด้วยเมถุน ย่อมไม่พ้นจากความเกิด ความแก่ และความตาย ความโศก ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ. ชื่อว่ายังไม่พ้นจากความทุกข์ได้.

พระเจ้าปเสนทิโกศลพรรณาคณพระภิกษุในธรรมวินัยนี้

(เจติยสูตร พระไตรปิฎกคอมพิวเตอร์ ม.มหิตล ๑๓ / ๕๖๓ / ๓๘๓)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง พระราชาก็ยังวิวาทกับพระราชา

แม้กษัตริย์ก็ยังวิวาทกับกษัตริย์ แม้พราหมณ์ก็ยังวิวาทกับพราหมณ์ แม้คฤหบดีก็ยังวิวาทกับคฤหบดี แม้มารดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับมารดา แม้บิดาก็ยังวิวาทกับบุตร แม้บุตรก็ยังวิวาทกับบิดา แม้พี่น้องชายก็ยังวิวาทกับพี่น้องหญิง แม้พี่น้องหญิงก็ยังวิวาทกับพี่น้องชาย แม้สหายก็ยังวิวาทกับสหาย

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แต่หม่อมฉันได้เห็นภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ สัมผัสสมานกัน ชื่นชมกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำกับน้ำมัน มองดูกันและกัน ด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เมื่อหม่อมฉันไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่สัมผัสสมานกันอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้ ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรมในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน....

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อีกประการหนึ่ง หม่อมฉันเป็นขัตติยราช ได้มูรธาภิเษกแล้ว ย่อมสามารถจะให้ฆ่าคนที่ควรฆ่าได้ จะให้ริบคนที่ควรริบก็ได้ จะให้เนรเทศคนที่ควรเนรเทศก็ได้. เมื่อหม่อมฉันนั่งอยู่ในที่วิโมกขจิต ความก็ยังมีคนทั้งหลายพูดสอดขึ้นในระหว่างๆ หม่อมฉันจะห้ามว่า ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย เมื่อเรานั่งอยู่ในที่วิโมกขจิต ท่านทั้งหลาย อย่าพูดสอดขึ้นในระหว่างจงรอคอยให้สุดถ้อยคำของเราเสียก่อน ดังนี้ ก็ไม่ได้ คนทั้งหลายก็ยังพูดสอดขึ้นในระหว่างถ้อยคำของหม่อมฉัน.

ส่วนภิกษุทั้งหลายในธรรมวินัยนี้ หม่อมฉันเห็นไม่มีเสียงจามหรือเสียงไอเลย ในเมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงธรรมแก่บริษัทผู้หนึ่งฟังเป็นจำนวนหลายร้อย. ที่ล่วงมาแล้วแต่หลัง เมื่อพระผู้มีพระภาคแสดงธรรมแก่บริษัทจำนวนหลายร้อย, ถ้าสาวกคนหนึ่งคนใดในที่นั้นไอขึ้น เพื่อนสพรหมจารีด้วยกัน จะกระทบเข้าด้วยเข้า เพื่อให้รู้สึกว่ “ท่านจงมีเสียงน้อย, ท่านอย่ากระทำเสียง, พระผู้มีพระภาค ศาสดาของเรากำลังแสดงธรรม” ดังนี้. หม่อมฉันมีความเห็นว่า อัจฉรยจริง ๆ ไม่เคยมีจริง ๆ บริษัทมีระเบียบเรียบร้อยอย่างนี้ โดยไม่ต้องใช้อาชญา หรือศาสตราเลย. พระองค์ผู้เจริญ หม่อมฉัน ไม่เคยเห็นบริษัทอื่นที่เรียบร้อยอย่างนี้ นอกจากธรรมวินัยนี้. แม้ข้อนี้ ก็เป็นความเลื่อมใสในธรรม ในพระผู้มีพระภาค ของหม่อมฉัน.

มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ได้อย่างไร

(จุฬโคสิงคสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์ ม.มหิตล ๑๒ / ๓๖๒ / ๒๗๒)

พระผู้มีพระภาคได้ตรัสกะท่านพระอนนรุทว่า ดูก่อนอนนรุท นั้นทียะ และกิมพิละ พวกเธอพอจะอดทนได้ละหรือ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้หรือ พวกเธอไม่ลำบากด้วยภินทบาตหรือ?

ข้าแต่พระผู้มีพระภาค พวกข้าพระองค์พอจะอดทนได้ พอจะยังชีวิตให้เป็นไปได้ พวกข้าพระองค์ไม่ลำบากด้วยภินทบาต.

ก็พวกเธอ ยังพร้อมเพรียงกัน ขึ้นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน ยังเป็นเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่หรือ?

เป็นอย่างนั้น พระพุทธเจ้าข้า.

ก็พวกเธอเป็นอย่างนั้นได้ เพราะเหตุอย่างไร?

พระพุทธเจ้าข้า ขอประทานพระวโรกาส ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่าเป็นลาภของเราหนอ เราได้ดีแล้วหนอ ที่ได้อยู่ร่วมกับเพื่อนพรหมจรรย์เห็นปานนี้ ข้าพระองค์เข้าไปตั้งกายกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลังเข้าไปตั้งวจีกรรมประกอบด้วยเมตตา... เข้าไปตั้งมโนกรรมประกอบด้วยเมตตาในท่านผู้มีอายุเหล่านี้ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ข้าพระองค์มีความดำริอย่างนี้ว่า ไฉนหนอเราพึงเก็บจิตของตนเสียแล้ว ประพฤติตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ แล้วข้าพระองค์ก็เก็บจิตของตนเสีย ประพฤติอยู่ตามอำนาจจิตของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ กายของพวกข้าพระองค์ต่างกันจริงแล แต่ว่าจิตดูเหมือนเป็นอันเดียวกัน.

ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างไร จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๑๐๖ / ๑๕๐)

อานนท์ ! มีอยู่ เมื่อภิกษุเป็นผู้สมบุรณด้วยศีล ด้วยตนเองแล้ว ไม่กล่าวข่มผู้อื่นด้วยศีลอันยิ่ง, เป็นผู้คอยจ้องดูตนเอง ไม่มัวเพ่งดูคนอื่น,

เป็นผู้ยังไม่ปรากฏชื่อเสียง ก็ไม่กระวนกระวายใจเพราะความไม่ปรากฏชื่อเสียงนั้น เป็นผู้ได้ตามต้องการ ใต้ไม่ยาก ใต้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานสี อันเป็นธรรม เป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นธรรมเครื่องอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม; และยังเป็นผู้ทำให้แจ้งใจโตวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลายด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรม เข้าถึงแล้วแลอยู่ อีกประการหนึ่ง.

อานนท์! ภิกษุสงฆ์อยู่ด้วยอาการอย่างนี้ จึงชื่อว่าอยู่เป็นผาสุก อานนท์! เรากล่าวว่า ธรรมเครื่องอยู่ผาสุกอื่นซึ่งสูงกว่า หรือประณีตกว่าธรรมเครื่องอยู่ผาสุกนี้ หามิได้เลย.

ทรงพอพระทัยความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๖๔ / ๓๕๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! ในทิศใด ภิกษุทั้งหลาย เกิดแตกร้างกัน เกิดการวุ่นวายกัน ทะเลาะวิวาทกัน ทิ่มแทงกันและกันอยู่ด้วยหอกปาก, ทิศนั้นไม่เป็นที่ผาสุกแก่เราเลย แม้แต่เพียงนึกถึง จะต้องกล่าวทำไมถึงเรื่องไปถึงที่นั่น. และเราย่อมแน่ใจในเรื่องนั้นว่า พวกเธอทั้งหลายที่นั่น พวกท่านละเลยธรรมะสามประการเสีย แล้วทำธรรมะอีกสามประการให้เกิดขึ้นหนาแน่นเป็นแน่แท้. สามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกท่านละเลย? สามประการคือ ความตริกในอันหลีกออกจากกาม ความตริกในอันไม่พยาบาท และความตริกในอันไม่เบียดเบียน. และสามประการเหล่าไหนเล่า ที่เธอพวกท่านทำให้เกิดขึ้นหนาแน่น? สามประการคือ ความตริกในกาม ความตริกไปในทางพยาบาท และความตริกไปในทางเบียดเบียน.

ทรงประณามภิกษุที่ทะเลาะวิวาทกัน

(อุปัฏฐกเลศสูตร พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๔ / ๔๔๐ / ๒๙๕)

ภิกษุทั้งหลาย ! พอที! พวกเธอทั้งหลาย อย่าหมายมันกันเลย, อย่า

ทะเลาะกันเลย, อย่าโต้เถียงกันเลย อย่าวิวาทกันเลย (ดังนี้ถึง ๒, ๓ ครั้ง).

เมื่อตรัสอย่างนี้แล้ว มีภิกษุบางรูปทูลขึ้นว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้เป็นธรรมสामी! ขอพระองค์จงหยุดไว้ก่อนเถิด พระเจ้าข้า! ขอจงทรงประกอบในสุขวิหารในภิกขุธรรมอยู่เถิด พระเจ้าข้า! พวกข้าพระองค์ทั้งหลายจักทำให้เห็นดำเห็นแดงกัน ด้วยการหมยมันกัน ด้วยการทะเลาะกัน ด้วยการโต้เถียงกัน ด้วยการวิวาทกัน อันนี้เอง” ดังนี้.

กาลนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงครองจีวร ถือบาตร เสด็จเข้าไปสู่เมืองโกสัมพี เพื่อบิณฑบาต. ครั้นทรงเที่ยวบิณฑบาตในเมืองโกสัมพีแล้ว ภายหลังภัตตกาล กลับจากบิณฑบาตแล้ว ทรงเก็บบริวารขึ้นมามีถือไว้ แล้วประทับยืน ตรัสภาณินว่า :-

“พวกคนไพร่ๆ ด้วยกัน ส่งเสียงเอ็ดตะโร แต่หาเป็นคนไหนสำคัญตัวว่าเป็นพาลไม่. เมื่อหมู่แตกกัน ก็หาได้มีใครรู้สึกเป็นอย่างอื่นให้ดีขึ้นไปกว่านั้นได้ไม่.

พวกบัณฑิตลืมหิน ส้มครั่งจะพุดตามทางที่ตนปรารถนาจะพุดอย่างไร ก็พุดพลาบไปอย่างนั้น หาได้นำพาถึงกิเลสที่เป็นเหตุแห่งการทะเลาะกันไม่.

พวกใด ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับไม่ลง

พวกใด ไม่ผูกใจเจ็บว่า “ผู้นั้นได้ด่าเรา ได้ทำร้ายเรา ได้เอาชนะเรา ได้ลักทรัพย์ของเรา”; เวรของพวกนั้น ย่อมระงับได้

ในยุคไหนก็ตาม เวรทั้งหลาย ไม่เคยระงับได้ด้วยการผูกเวรเลย, แต่ระงับได้ด้วยไม่มีการผูกเวร. ธรรมนี้เป็นของเก่าที่ใช้ได้ตลอดกาล.

คนพวกอื่น ไม่รู้สึกว่ “พวกเราจะแหลกลาญก็เพราะเหตุนี้”

พวกใด สำนึกตัวได้ในเหตุที่มีนั้น ความมุ่งร้ายกันย่อมระงับได้ เพราะความรู้สึกละอายนั้น.

ความกลมเกลียวเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน (ในการทำตาม กิเลส) ยังมีได้แม้แก่พวกคนกักขฬะเหล่านั้น ที่ปล้นเมือง หักแข้งชาวบ้าน ฆ่าฟันผู้คน แล้วต้อนม้า โค และชนทรรพย์ไป; แล้วทำไมจะมีแก่พวกเธอไม่ได้เล่า?

ถ้าหากไม่ได้สหายที่พาตัวรอด เป็นปราชญ์ ที่มีความเป็นอยู่ดี เป็นเพื่อนร่วมทางแล้วไซ้, ก็จงทำตัวให้เหมือน พระราชาที่ละแคว้นซึ่งพิชิตได้แล้วไปเสีย แล้วเที่ยวไปคนเดียว ดุจช้างมาตังคะ เที่ยวไปในป่าตัวเดียว ฉะนั้น.

การเที่ยวไปคนเดียวดีกว่า เพราะไม่มีความเป็นสหายกันได้ กับคนพาล. พึงเที่ยวไปคนเดียว และไม่ทำบาป; เป็นคน มักน้อย ดุจช้างมาตังคะ เป็นสัตว์มักน้อย เที่ยวไปในป่า ฉะนั้น".

มูลเหตุแห่งความวิวาทและวิธีระงับ

(สามคามสูตร พระไตรปิฎกคัมภีร์เตอรั ม.มหิตล ๑๔ / ๕๔ / ๕๒)

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ มีได้แล ที่บุคคลทั้งหลายผู้อาศัยพระผู้มีพระภาค อยู่ นั้น พอสัมมัยพระผู้มีพระภาคล่วงลับไป จะพึงก่อวิวาทให้เกิดในสงฆ์ได้ เพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่ มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชนไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อ ไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอาณนที ความวิวาทที่เกิดเพราะเหตุอาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์ อันยิ่ง นั้นเล็กน้อย ส่วนความวิวาทอันเกิดในสงฆ์ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือ ปฏิปทา ความวิวาทนั้นมีแต่เพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่ เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ มूलเหตุแห่งความวิวาทนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่างเป็นในน
ดูก่อนอานนท์

(๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธ ภิกษุที่เป็น
ผู้มักโกรธ มีความผูกโกรธนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ใน
พระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขา
ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม
แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น ย่อมก่อความวิวาทให้
เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน
ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดา
และมนุษย์ ดูก่อนอานนท์ ถ้าหากพวกเธอพิจารณาเห็นมूलเหตุแห่ง ความวิวาท
เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมूलเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าหากเธอพิจารณาไม่เห็นมूलเหตุแห่งความวิวาท
เช่นนี้ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มूलเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น การละมूलเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้
ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมूलเหตุแห่งความวิวาท
อันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้

ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก

(๒) ภิกษุเป็นผู้มีความลบหลู่ มีความดีเสมอ...

(๓) ภิกษุเป็นผู้มีความริษยา มีความตระหนี่...

(๔) ภิกษุเป็นผู้โอ้อวด เป็นผู้มีมายา...

(๕) ภิกษุเป็นผู้มีความปรารถนาลามก มีความเห็นผิด...

(๖) ภิกษุเป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อถือผิด
มีความถือมั่น สละคืนได้ยาก ภิกษุที่เป็นผู้มีความเห็นเอาเอง มีความเชื่อ
ถือผิด มีความถือมั่น สละคืนได้ยากนั้น ย่อมไม่มีความเคารพ ไม่มีความ
ยำเกรงแม้ในพระศาสดา แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้
บริบูรณ์ในสิกขา ภิกษุที่ไม่มีความเคารพ ไม่มีความยำเกรง แม้ในพระศาสดา
แม้ในพระธรรม แม้ในพระสงฆ์อยู่ ทั้งไม่เป็นผู้ทำให้บริบูรณ์ในสิกขานั้น

ย่อมก่อความวิวาทให้เกิดในสงฆ์ ซึ่งเป็นความวิวาท มีเพื่อไม่เกื้อกูลแก่มหาชน ไม่ใช่สุขของมหาชน ไม่ใช่ประโยชน์ของมหาชนเป็นอันมาก เพื่อไม่เกื้อกูลเพื่อความทุกข์ แก่เทวดาและมนุษย์

ดูก่อนอานนท์ ถ้าพวกเธอพิจารณาเห็นมูลเหตุแห่งความวิวาท เช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงพยายามละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นเสียในที่นั้น ถ้าพวกเธอพิจารณาไม่เห็นมูลเหตุแห่งความวิวาทเช่นนี้ ในภายในหรือในภายนอก พวกเธอพึงปฏิบัติไม่ให้มูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนั้นแล ลุกลามต่อไปในที่นั้น การละมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ความไม่ลุกลามต่อไปของมูลเหตุแห่งความวิวาทอันลามกนี้ ย่อมมีได้ด้วยอาการเช่นนี้ ดูก่อนอานนท์ เหล่านี้แล มูลเหตุแห่งความวิวาท ๖ อย่าง

อธิกรณ์ ๔ อธิกรณ์สมณะ ๗

ดูก่อนอานนท์ อธิกรณ์นี้มี ๔ อย่าง ๔ อย่างเป็นโจน คือ วิวาทาธิกรณ์ อนุวาทาธิกรณ์ อาปัตตาธิกรณ์ กิจจาธิกรณ์ ดูก่อนอานนท์ เหล่านี้แล อธิกรณ์ ๔ อย่าง

ดูก่อนอานนท์ ก็อธิกรณ์สมณะนี้มี ๗ อย่างแล คือ เพื่อระงับอธิกรณ์ อันเกิดแล้ว ๆ สงฆ์พึงใช้สัมมุขาวินัย สติวินัย อมูพหวินัย ปฏินญาตกระณะ เภยกุยสิกขา ตัสสปาปิยสิกขา ตินวัตถการกะ

ดูก่อนอานนท์ ก็สัมมุขาวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ย่อมวิวาทกัน ว่าเป็นธรรมหรือมิใช่ธรรม ว่าเป็นวินัยหรือมิใช่วินัย ดูก่อนอานนท์ ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมดแล พึงพร้อมเพรียงกันประชุมพิจารณาแบบแผนธรรม ครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้แบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นสัมมุขาวินัย ก็แหละความระงับ อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสัมมุขาวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ ก็เยภยยสิกขาเป็นอย่างไร คือ ภิกษุเหล่านั้นไม่อาจระงับอธิกรณ์นั้นในอาวาสนั้นได้ พึงพากันไปยังอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าภิกษุทั้งหมดพึงพร้อมเพรียงกันประชุมในอาวาสนั้น ครั้นแล้วพึงพิจารณาแบบแผนธรรมครั้นพิจารณาแล้ว พึงให้อธิกรณ์นั้นระงับโดยอาการที่เรื่องลงกันได้ ในแบบแผนธรรมนั้น ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นเยภยยสิกขา ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยเยภยยสิกขาอย่างนี้ ฯ

ดูก่อนอานนท์ กัสติวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือใกล้เคียงปาราชิก (เพราะเป็นพระอรหันต์มีสติสมบูรณ์ ไม่เคยทำเช่นนั้น จึงระลึกไม่ได้) เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์ต้องให้สติวินัยแก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แล เป็นสติวินัย ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยสติวินัยอย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ กอมุพหวินัยเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ โจทภิกษุด้วยอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกว่า ท่านผู้มีอายุ จงระลึกดูเถิดว่าท่านต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า ระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นพลอบโยนเรอผู้กำลังทำลาชอยู่นี้ว่า เอาเถอะ ท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้าถึงความ เป็นบ้าใจฟุ้งซ่านแล้ว กรรมอันไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ข้าพเจ้า ผู้เป็นบ้าได้ประพฤติล่วง และได้พูดละเมิดไป ข้าพเจ้าระลึกมันไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าผู้หลงทำกรรมนี้ไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้ สงฆ์ต้องให้อมุพหวินัย

แก่ภิกษุนั้นแล ดูก่อนอาณนท์ อย่างนี้แล เป็นอนุมพหวินัย ก็แหละความระงับ
อธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยอนุมพหวินัย อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็บัญญัติฎาตกรณะเป็นอย่างไร คือ ภิกษุในธรรมวินัย
นี้ ถูกโจทหรือไม่ถูกโจทก็ตาม ย่อมระลึกและเปิดเผยอาบัติได้ เธอพึงเข้าไปหาภิกษุผู้
แก่กว่า ห่มจีวรเจวียงบ่าข้างหนึ่ง แล้วไหว้ทำนั้งกระหย่ง
ประคองอัญชลี กล่าวแก่ภิกษุนั้นอย่างนี้ว่า ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้า
ต้องอาบัติชื่อนี้แล้ว ขอแสดงคืนอาบัตินั้น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า
ท่านเห็นหรือ เธอตอบว่า ข้าพเจ้าเห็น ภิกษุผู้แก่กว่านั้นกล่าวว่า ท่านพึงถึง
ความสำรวมต่อไปเถิด เธอกล่าวว่า ข้าพเจ้าจักถึงความสำรวม ดูก่อน
อาณนท์ อย่างนี้แล เป็นบัญญัติฎาตกรณะ ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่าง
ในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยบัญญัติฎาตกรณะ อย่างนี้

ดูก่อนอาณนท์ ก็ดัสสปาปิยสิกขาเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้
โจทภิกษุด้วยอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิก ว่า
ท่านผู้มีอายุระลึกได้หรือไม่ ท่านต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก หรือ
ใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นตอบอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้า
ระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิก ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่ขึ้นว่า เอาเถะ ท่านผู้มีอายุ
จงรู้ตัวให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิก
หรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย
ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้เลย ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือ
ใกล้เคียงปาราชิก แต่ข้าพเจ้าระลึกได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย
ภิกษุผู้โจทนั้นพลบโยนเธอผู้กำลังทำลายอยู่ขึ้นว่า เอาเถะ ท่านผู้มีอายุจงรู้ตัว
ให้ตึงเถิด เพื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัตินักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง
ปาราชิกแล้ว ภิกษุนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย อันที่จริง ข้าพเจ้าต้อง
อาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อยไม่ถูกใครถามยังรับ ไฉนข้าพเจ้าต้องอาบัตินัก
เห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ถูกถาม จักไม่รับเล่า ภิกษุ
ผู้โจทนั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุก็ท่านต้องอาบัติชื่อนี้เพียงเล็กน้อย

ไม่ถูกถามยังไม่รับ โฉนทานต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ไม่ถูกถามจกักรับเล่า เอาเถอะท่านผู้มีอายุ จงรู้ตัวให้ตื้นเถิด เมื่อจะระลึกได้ว่าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว ภิกษุเหล่านั้นกล่าวอย่างนี้ว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ข้าพเจ้ากำลังระลึกได้แล้ว ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียงปาราชิกแล้ว คำที่ว่า ข้าพเจ้าระลึกไม่ได้ว่า ข้าพเจ้าต้องอาบัติหนักเห็นปานนี้ คือ ปาราชิกหรือใกล้เคียง ปาราชิกนี้ ข้าพเจ้าพูดพลั้งพูดพลาดไป ดูก่อนอานนท์ อย่างนี้แลเป็น ตัสสปาปิยสิกา ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วย ตัสสปาปิยสิกา อย่างนี้

ดูก่อนอานนท์ กิติณวัตถการจะเป็นอย่างไร คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤตล่วงละเมิดและได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด พึงพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวร เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่วว่า ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟัง ข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤตล่วงละเมิดและได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดั่งว่ากลับไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน ต่อนั้น ภิกษุผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกันอีกฝ่ายหนึ่ง พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวร เฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่วว่า ข้าแต่สงฆ์ ผู้เจริญ ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤตล่วงละเมิดและได้พูดละเมิดกรรมอัน ไม่สมควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมพร้อมถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัย เพียงดั่งว่ากลับไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้ และแก่ตน ดูก่อนอานนท์

อย่างนี้แล เป็นติณวัดถาวรกะ ก็แหละความระงับอธิกรณ์ บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมีได้ด้วยติณวัดถาวรกะอย่างนี้

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน (สาราณียธรรม)

ดูก่อนอานนท์ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันนี้มี ๖ อย่าง ๖ อย่าง เป็นไฉน

(๑) ดูก่อนอานนท์ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ มีกายกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาศพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่คือธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อ สงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ประการหนึ่ง

(๒) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีวจีกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมประพาศพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรม เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๓) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีมโนกรรมประกอบด้วย เมตตา ปรากฏในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๔) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุมีलगใด ๆ เกิดโดยธรรม ได้แล้วโดยธรรม ที่สุดแม้เพียงอาหารติบบาตร เป็นผู้ไม่แบ่งกัน เอาलगเห็นปานนั้น ไว้บริภคแต่เฉพาะผู้เดียว ย่อมเป็นผู้บริภคเฉลย

ทั่วไปกับเพื่อน ร่วมประพาศิพรหมจรรย์ผู้มีศีล นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๕) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยศีล ในศีลทั้งหลาย ที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ต่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ อันตณหาและทิฏฐิไม่เตาะต่อง เป็นไปพร้อมเพื่อสมาธิเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

(๖) ดูก่อนอานนท์ ประการอื่นๆ ยังมีอีก ภิกษุถึงความเป็นผู้เสมอกัน โดยทฐิ ในทฐิที่เป็นของพระอริยะ อันนำออก ชักนำผู้กระทำตามเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมประพาศิพรหมจรรย์อยู่ ทั้งในที่แจ้ง ทั้งในที่ลับ นี่ก็ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ฯ

ดูก่อนอานนท์ นี่แล ธรรม ๖ อย่าง เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน เป็นเหตุก่อความรัก ก่อความเคารพ เป็นไปเพื่อสงเคราะห์กัน เพื่อไม่วิวาทกัน เพื่อความพร้อมเพรียงกัน เพื่อเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน.

อปปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่ ๑

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๑ / ๒๑)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักหมั่นประชุมกันเหื่องนิตย ประชุมกันให้มากพอ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักพร้อมเพรียงกันเข้าประชุม จักพร้อมเพรียงกันเลิกประชุม จักพร้อมเพรียงกันทำกิจที่สงฆ์จะต้องทำ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว อย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักสักการะ เคารพ นมถือ บูชา ภิกษุที่เป็นเถระ มีพรรษายุกาล บวชนาน เป็นบิดาสงฆ์ เป็นผู้นำสงฆ์ และตนจักต้องเข้าใจดีว่าต้องเชื่อฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่ลุอำนาจแก้ติณหา ซึ่งเป็นตัวเหตุก่อให้เกิดภพใหม่ ที่เกิดขึ้นแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักมีใจจดจ่อในเสนาสนะป่า อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักเข้าไปตั้งสติไว้อย่างมั่นเหมาะว่า “ทำใจหนอ ขอเพื่อนผู้ประพาศพรหมจรรย์ด้วยกัน ซึ่งมีศีลเป็นที่รัก ยังไม่มา ขอให้มา, ที่มาแล้ว ขอให้อยู่เป็นสุขขีเถิด” ดังนี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจตประการเหล่านี้ ยังคงดำรงอยู่ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจตประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อปริหานิยธรรม (การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม) แบบที่สอง

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๒๒ / ๒๓)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการทำงาน ก่อสร้าง ไม่เป็นผู้ประกอบความเป็นผู้พอใจในการทำงาน ก่อสร้าง อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการคูด ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการคูด อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการนอน ไม่ประกอบความเป็นผู้ชอบใจในการนอน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้พอใจในการจับกลุ่ม คลุกคลีกัน ไม่ประกอบความเป็นผู้พอใจในการจับกลุ่มคลุกคลีกัน อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีความปรารถนาอันเลวทราม ไม่ลุ่มอำนาจแก่ความปรารถนาอันเลวทราม อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้มีมิตรชั่ว สหายชั่ว เพื่อนชั่ว อยู่เพียงใด, ความเจริญ ก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย จักไม่เป็นผู้หุดยศในระหว่างเนื่อง จากได้บรรลุดุคคุณวิเศษสักเล็กน้อยแล้ว อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อมเจตประการเหล่านี้

ยังคงดำรงอยู่ได้ในภิกษุทั้งหลาย และพวกเธอก็ยังเห็นพ้องต้องกันในธรรมเจด
ประการเหล่านี้ อยู่เพียงใด, ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้
ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

หลักใหญ่สำหรับอ้างเพื่อสอบสวนเทียบเคียงพระธรรมวินัย

(มหาปเทศ ๔ พระไตรปิฎกแปลไทย มจร. ๑๔/๕๓/๔๑)

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ ข้าพเจ้า
ได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย
นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี
สงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะ
หน้าสงฆ์นั้นว่า “นี่เป็นธรรม นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี
ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็นพหุสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย
ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า “นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมี
ภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็นพหุสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย
ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า “นี่เป็นธรรม
นี่เป็นวินัย นี่เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

เธอทั้งหลายยังไม่ฟังขึ้นชม ยังไม่ฟังคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น ฟังเรียน
บทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วฟังสอบดูในพระสูตร เทียบดูในวินัย
ถ่าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัย
ก็ไม่ได้ ฟังลงสันนิษฐานว่า “นี้มีใช้พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค
พระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด” เธอทั้งหลายฟังถึงคำนั้นเสีย
ถ่าบทพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้

พึงลงสันนิษฐานว่า “นี่เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น
แน่นอน และภิกษุนี้รับมาด้วยดี” เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส..นี้ไว้

ทรงเตือนให้สามัคคี มีสติ ปัญญาเมื่ออยู่ร่วมกัน

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๐ / ๕๒๒ / ๒๙๔)

“เพราะการอยู่ร่วมกัน จึงรู้จักกันได้ว่า คนนี้มีความ
ปรารถنالามก มักโกรธ มักกลบหลู่คุณท่าน หัวดีอ ตีตน
เสมอท่าน มีความริษยา มีความตระหนี่ และโอ้อวด.

ในท่ามกลางชนเขาเป็นคนมีวาจาหวน ปานสมณะที่ดีพูด;
แต่ในที่ลับคน ย่อมทำสิ่งที่คนชั่ว ซึ่งมีความเห็นต่ำทราม
ไม่เอื้อเพื่อระเบียบ พูดจาปลิ้นปล้อน โปปด เขากันทุกอย่าง

ทุกคน พึงร่วมมือกันกำจัดเขาออกไปเสีย, ทุกคนพึง
ช่วยกันทั้งถอนบุคคลที่เป็นจุดตันข้าวผิ้นทั้ง, พึงช่วยกันขับคน
กลวงเป็นโพรงไปให้พ้น, พึงช่วยกันคัดเอาคนที่มิใช่สมณะ
แต่ยังอวดอ้างตนว่าเป็นสมณะ ออกทั้งเสีย ดูชวานาโรย
ข้าวเปลือกกลางลม เพื่อคัดเอาข้าวลีบออกทั้งเสีย ฉะนั้น.

อนึ่ง คนเรา เมื่อมีการอยู่ร่วมกันกับคนที่สะอาด หรือ
คนที่ไม่สะอาดก็ตาม ต้องมีสติกำกับอยู่ด้วยเสมอ, แต่นั้น
พึงสามัคคีต่อกัน มีปัญญาทำที่สุดทุกข์แห่งตนเกิด”.

หลักการเลือกสถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๒๓๕ / ๒๑๒)

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยยวนบัดด์ (ป่าทึบ) แห่งใด
แห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น,

อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลুকก็ไม่บรรล, ทั้งจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบริวาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต ก็หามาได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว ไม่ว่าจะเป็นเวลากลางวันหรือกลางคืน พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ ก็ไม่ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ไม่ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ไม่ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลুকก็ไม่บรรล, แต่ว่าจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบริวาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิต หาไม่ได้โดยไมยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว คิดว่า “เราเป็นผู้ออกจากเรือนบวชเพราะเหตุแห่งจีวรก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งบิณฑบาตก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งเสนาสนะก็หามิได้ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชชบริวารก็หามิได้”; ครั้น พิจารณาเห็นดังนี้แล้ว ภิกษุนั้น พึงหลีกไปเสียจากวนปัตถ์นั้น, อย่าอยู่เลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์ (ป่าทึบ) แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลুকก็บรรล, แต่จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชชบริวาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อเป็นบริวารของชีวิตนั้น หาไม่ได้โดยยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้วคิดว่า “เรามีได้ออกจากเรือนบวช เพราะเหตุแห่งจีวร เพราะเหตุแห่งบิณฑบาต เพราะเหตุแห่งเสนาสนะ เพราะเหตุแห่งคิลานปัจจัยเภสัชชบริวาร”; ครั้น พิจารณาเห็น ดังนี้แล้ว ภิกษุนั้น พึงอยู่ในวนปัตถ์นั้น, อย่าหลีกไปเสียเลย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เข้าไปอาศัยวนปัตถ์แห่งใดแห่งหนึ่งอยู่, สติที่ยังตั้งขึ้นไม่ได้ก็ตั้งขึ้นได้, จิตที่ยังไม่ตั้งมั่นก็ตั้งมั่น, อาสวะที่ยังไม่สิ้นก็ถึงความสิ้น, และอนุตตรโยคักเขมธรรมที่ยังไม่บรรลুকก็บรรล, ทั้งจีวร บิณฑบาต

เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัชบริขาร อันบรรพชิตพึงแสวงหามาเพื่อ เป็นบริขารของชีวิตนั้น หามาได้โดยไม่ยาก, ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุนั้นพิจารณาเห็นโดยประจักษ์ดังนี้แล้ว พึงอยู่ในวนปัทม์นั้น, จนตลอดชีวิต. อย่าหลีกไปเสียเลย.

เพียรแต่พอดี

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๓๒๖ / ๔๑๘)

ดูก่อนโสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ ความเพียรที่บุคคลปรารถนาจักเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน, ที่ย่อหย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน. โสณะ ! เพราะเหตุนี้แล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี, จงเข้าใจความที่อินทริย์ทั้งหลาย* ต้องเป็นธรรมชาติเสมอ ๆ กัน, จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

แต่ก็ไม่ให้เหน็ด

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๑๒๐ / ๒๓๓)

ติละ ติละ อนรุทธะ ! ติละ ที่เธอตรึกแล้ว ซึ่งมหาปริสวิตก ว่า :-

“๑. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีความปรารถนาน้อย, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีปรารถนาใหญ่.

๒. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สันโดษ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ไม่สันโดษ.

๓. ธรรมะนี้ สำหรับผู้สงบสงัด, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ยินดีด้วยการคลุกคลีในหมู่.

๔. ธรรมะนี้ สำหรับผู้ปรารถนาความเพียร, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้เกียจคร้าน.

๕. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีสติอันเข้าไปตั้งไว้, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีสติอันหลงลืม.

๖. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีจิตตั้งมั่น, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้มีจิตไม่ตั้งมั่น

* อินทริย์ทั้งหลายในที่นี้คือ สัทธา วิริยะ สติ สมาธิ ปัญญา.

๗. ธรรมะนี้ สำหรับผู้มีปัญญา, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้ทรมานปัญญา"
ดังนี้

อนรุทธะ ! แต่เธอควรจะตรึกมหาปริสติดกข้อที่ ๘ นี้ด้วย ว่า :-

“๘. ธรรมะนี้ สำหรับผู้พอใจในความไม่เห็นช้ำ ผู้ยินดีในความ
ไม่เห็นช้ำ, ธรรมะนี้ มิใช่สำหรับผู้พอใจในความเห็นช้ำ ผู้ยินดีในความ
เห็นช้ำ” ดังนี้.

ภิกษุเพียรตลอดเวลาอย่างไร ?

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๑ / ๑๑ / ๑๗)

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังเดินอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังยืนอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนั่งอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุ กำลังนอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความ
ครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วย
ความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา, และภิกษุก็ไม่รับเอาความ
ครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ; ภิกษุที่
เป็นเช่นนั้น แม้กำลัง(เดินอยู่.. ยืนอยู่.. นั่งอยู่..)นอนอยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ทำ
ความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารถนาความเพียร อุทิศ
ตนในการเผากิเลส อยู่เนืองนิจแล.

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้สมบูรณ์(บางส่วนเป็นบทสวดท้ายปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๒ / ๗๓ / ๕๘)

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์
อยู่เกิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกข์สังวร สมบูรณ์ด้วย

มารยาทและโคจรอยู่เกิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเกิด.

(ตอนข้างต้นนี้เป็นคำแปลบางส่วนบทสวดท้ายปาติโมกข์)

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย” ดังนี้แล้ว, เธอพึงทำให้สมบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฉาน ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริวารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารทั้งหลาย” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราบริโภคน้ำดื่ม บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริวารของทายกเหล่าใด, การกระทำเหล่านั้นพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “ญาติสาโลหิตทั้งหลายซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใส ระลึกถึงเราอยู่, ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดี และ ความยินดี, อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่ามีความไม่ยินดี ซึ่งบังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้, อนึ่ง ความหวาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา, เราพึงครอบงำอย่ามีความหวาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เกิด” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฉานทั้งสี่ อันเป็นไปในจิตอันยัง เป็นทิวฏฐธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “วิโมกข์เหล่าใด ก้าวล่วงรูปเสียแล้ว เป็นธรรมไม่มีรูป เป็นของสงบ, เราพึงถูกต้องวิโมกข์เหล่านั้นด้วยนามกาย

อยู่เกิด” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มิอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา เป็นผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้อยู่ข้างหน้า” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่โลกนี้อีกครั้งเดียวเท่านั้นแล้วทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้นเป็นธรรมดา” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่างๆ ได้” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงมีทิพยโสตา...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จักของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน...” ดังนั้นก็ดี ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักขุทิพย์อันหมดจดเกินจักขุสามัญมนุษย์...” ดังนั้นก็ดี, ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเอง ในทิฐฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนั้นก็ดี, เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เห็นทางในฉาน ประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเกิด.

คำใดที่เราตถาคตกล่าวแล้วว่า “ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบุรณ์ มีปาติโมกข์สมบุรณ์อยู่เกิด. พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วย

ปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมารยาทและโคจรอยู่เถิด; จงเป็นผู้เห็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้; คำกล่าวนั้นอันเรตถาคตอาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล จึงได้กล่าวแล้ว.

ตายณะคาถา (เป็นบทสวดทักขปาติโมกข์)

(พระไตรปิฎกคัมภีร์ม.ม.มหิตล ๑๕ / ๒๔๐ / ๖๙)

ท่านจงพยายามตัดกระแสตัณหา จงบรรเทาความเสียเถิด
พราหมณ์ มุนีไม่ละการ ย่อมไม่เข้าถึงความที่จิตแน่วแน่ได้ ฯ

ถ้าบุคคลจะพึงทำความเพียร พึงทำความเพียรนั้นจริง ๆ พึง
บากบั่นทำความเพียรนั้นให้มั่น เพราะว่าการบรรพชาที่ปฏิบัติ
ย่อหย่อน ยิ่งเรียรายโทษดุจธูลี

ความชั่ว ไม่ทำเสียเลยประเสริฐกว่า ความชั่วย่อมนำผลาญ
ในภายหลัง

ก็กรรมใดทำแล้วไม่เดือดร้อนในภายหลัง กรรมนั้นเป็น
ความดี ทำแล้วประเสริฐกว่า

หญาอาณนบุคคจิบไม่ดี ย่อมบาดมีอนั่นเอง ฉันท
ความเป็นสมณะ อนนบุคคปฏิบัติไม่ดี ย่อมฉุดเข้าไปเพื่อ
เกิดในนรก ฉันทัน

กรรมอันย่อมน้อยอย่างใดอย่างหนึ่ง วัตรอันใดที่เศร้าหมอง
และพรหมจรรย์ที่น่ารังเกียจ ทั้งสามอย่างนั้น ไม่มีผลมาก.

ภาคผนวก

วิธีพินทุ และอธิษฐานบิหาร,

วิธีถือนิสัย, อธิษฐานพรรษา, ขอมมาโทษ,

วิธีเสียดละของ, ปลงอาบัติ,

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์,

บุพพกรณ์บุพพกิจอุโบสถ, วิธีมอบฉันตะบริสุทธ,

ปาติโมกข์, ปวารณา, กฐิน ฯลฯ

หมายเหตุ - วิธีการต่างๆ ในภาคนี้ ถ้าเป็นพุทธพจน์ จะแสดงด้วยอักษรปกติ
- ส่วนที่เป็นคำขึ้นวรรคกถา หรือคำอธิบาย จะแสดงด้วยอักษรเอน

วิธีพินทุและอธิษฐานบริหาร

วิธีพินทุ (วิ.อ.๒/๓๖๘-๗/๔๑๐)

ในอรรถกถาว่า การทำให้จิรวที่ได้นำใหม่เสียหรือมีตำหนิด้วยสีเขียว สีตม หรือสีดำคล้ำ มักทำจุดเป็นวงกลมอย่างใหญ่เท่าแวนตานกยูง อย่างเล็กเท่าหลังตัวเรือด ที่มีจิรวพร้อมกับกล่าวคำว่า “อิมัง พินทุกัปปัง กะโรมิ”. (ดูหน้า ๑๔๓)

คำอธิษฐานบริหาร*

คำอธิษฐานบริหารสิ่งเดียว ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
บาตร	อิมัง ปัตตัง	อะริหฺณฐามิ.
สังฆาฏิ	อิมัง สังฆาฏิง	อะริหฺณฐามิ.
อุตตราสงค์ (จีวร)	อิมัง อุตตะราสังคัง	อะริหฺณฐามิ.
อันตรวาสก (สบง)	อิมัง อันตะระวาสะกัง	อะริหฺณฐามิ.
นิสีทนะ (ผ้าปูนั่ง)	อิมัง นิสีทะนัง	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าอาบนํ้าฝน	อิมัง วัสสิกะสาฏิกัง	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าปิดฝี	อิมัง กัณทุปะฏิจฉาทิง	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าปูนอน	อิมัง ปัจจัตตะระณัง	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมัง มุขะปัญฺณณะะโจลัง	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมัง ปะริขาระโจลัง	อะริหฺณฐามิ.

คำอธิษฐานบริหารหลายสิ่ง ในหัตถบาส ว่า ๓ หน

ชนิดบริหาร	คำอธิษฐาน	
ผ้าปูนอน	อิมานิ ปัจจัตตะระณานิ	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าเช็ดหน้า เช็ดปาก	อิมานิ มุขะปัญฺณณะะโจลานิ	อะริหฺณฐามิ.
ผ้าบริหาร	อิมานิ ปะริขาระโจลานิ	อะริหฺณฐามิ.

* โดยพุทธพจน์ ทรงให้มีการอธิษฐานบริหารชนิดต่างๆ แต่มิได้บอกวิธี ในคัมภีร์ปวิารว่า อริษฐานมี ๒ คือ ๑.อธิษฐานด้วยกาย ๒.อธิษฐานด้วยวาจา. คำอธิษฐานและถอนอธิษฐานดังกล่าวนี้ อรรถกถาผูกขึ้นมาเพื่อเป็นการอธิษฐานด้วยวาจา

คำถอนอธิษฐานบริวาร

คำถอนอธิษฐานนั้น ฟังว่าทุกอย่างเหมือนกับการอธิษฐาน แต่จะเปลี่ยนเฉพาะคำว่า **อะธิฐฐามิ** เป็น **ปัจจุทธะรามิ**

(ในพระไตรปิฎกมิได้มีที่กล่าวถึงเรื่องการขาดอธิษฐาน แต่ในหนังสือบุพพสิกขาบรรณา หน้า ๔๖๔ กล่าวไว้ว่า ผ้าไตรจีวร ถ้าขาดเป็นช่องทะลุเท่าหลังเล็บก้อย เป็นเหตุให้ขาดอธิษฐาน ดังนี้

สงฆา	สังฆาฏิ และจีวร	ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๑	คืบ
		ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๘	นิ้ว
	สบง	ด้านยาวตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๑	คืบ
		ด้านกว้างตั้งแต่ริมผ้าเข้าไป	๔	นิ้ว)

คำวิกัปบริวาร

(วิธีการวิกัปและถอนวิกัปนี้ มีอธิบายไว้ในสิกขาบทวิภังค์ สุราปานวรรค สิกขาบทที่ ๙ หน้า ๑๔๔)

คำวิกัป ต่อหน้าผู้รับ ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง ตูยหัง วิกัปเปมิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ ตูยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรใบเดียว	อิมัง ปัตตัง ตูยหัง วิกัปเปมิ.
บาตรหลายใบ	อิมานิ ปัตตานิ ตูยหัง วิกัปเปมิ.

คำถอนวิกัป

ผู้ถอนแก้พรรษากว่า ในหัตถบาส ว่าดังนี้ (๓ หน)

จีวรผืนเดียว	อิมัง จีวะรัง มัยหัง สันตะกัง ปริกฺขชชะ วา
	วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
จีวรหลายผืน	อิมานิ จีวะรานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริกฺขชชะ วา
	วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.

บาตรใบเดียว อิมัง ปัตตัง มัยหัง สันตะกัง ปริกฺขชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 บาตรหลายใบ อิมานิ ปัตตานิ มัยหัง สันตะกานิ ปริกฺขชะ วา
 วิสัชเชหิ วา ยะถาปัจจะยัง วา กะโรหิ.
 (ผู้ถอนอ้อนพรหมากว่า ในหัตถบาตร ให้เปลี่ยน กะโรหิ เป็น กะโรกะ)

วิธีถอนนิสัย

วิธีถอนนิสัยพระอุปัชฌาย์

สัทธีวิหาริกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้ทำนังกระโหยง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำอย่างนี้ ๓ หน้า

"อุปัชฌาโย เม ภันเต โหหิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอุปัชฌายะของข้าพเจ้า "

อุปัชฌาย์รับว่า "สาธุ ตีละ, ละหุ เบาใจละ, โอปายิกัง ชอบแก่อุบายละ,
 ประฏิรูปัง สมควรละ, ปาสาทิเกนะ สัมปาเทหิ จงยังความปฏิบัติให้ถึงพร้อม
 ด้วยอาการอันน่าเลื่อมใสเถิด" ดังนี้ก็ได้ รับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกาย
 และวาจาก็ได้ เป็นอันว่าอันเตवासิกถืออาจารย์แล้ว, ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วย
 วาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและวาจา ไม่เป็นอันว่าอันเตवासิกถืออาจารย์แล้ว.

(ถ้าท่านรับสัทธีวิหาริก ฟังกล่าวรับว่า "สาธุ ภันเต.")

กล่าวอีก ๓ หน้า "อัชชะตคเคทานิ เถโร มัยหัง ภาโร, อะหัมปิ
 เถรัสสะ ภาโร.") หมายเหตุ ในวงเล็บเป็นนัยแห่งอรรถกถา

วิธีถอนนิสัยพระอาจารย์

อันเตवासิกนั้น ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ไหว้ทำนังกระโหยง
 ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ ๓ หน้า

"อาจะริโย เม ภันเต โหหิ, อายัสมะโต นิสสายะ วัจจามิ."

"ท่านเจ้าข้า ขอท่านจงเป็นอาจารย์ของข้าพเจ้าข้าพเจ้าจักอาศัยท่านอยู่"

(ลำดับต่อจากนี้ เหมือนกับวิธีถอนนิสัยพระอุปัชฌาย์ทุกอย่าง)

คำอธิษฐานเข้าพรรษา

อัมส้มิง อาวาเส อิมัง เตมาสัง วัสสัง อุเปมิ.

คำขอขมาโทษ

พิธีขมาหลายคน

ผู้ขอ เถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะตุ โน ภันเต. (๓ คน)

ผู้รับ อะหัง ชะมามิ ตุมहेหิปี เม ชะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ชะมามะ ภันเต.

พิธีขมาคนเดียว

ผู้ขอ เถเร ปะมาเทนะ ทะวารัตตะเยนะ กะตัง, สัพพัง อะปะราธัง
ชะมะเถ เม ภันเต. (๓ คน)

ผู้รับ อะหัง ชะมามิ ตะยาปี เม ชะมิตัพพัง.

ผู้ขอ ชะมามิ ภันเต.

คำตอบรับผู้มาขอขมา (พุทธพจน์ พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๗ / ๓๖๙ / ๑๘๐)

“ยะโต จะ โข ตะวัง อาวุโส อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา
ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรสี ตันเต มะยัง ปะฏิคคัณ्हามะ วุทธิ เหา อาวุโส
อะริยัสสะ วินะเย โย อัจจะยัง อัจจะยะโต ทิสฺวา ยะถาธัมมัง ปะฏิกะโรติ
อายะติง สังวะรัง อาปัชชะติ.”

เมื่อใดท่านเห็นโทษ โดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตามธรรม เมื่อนั้น
เรารับโทษนั้นของท่าน เพราะผู้ใดเห็นโทษโดยความเป็นโทษ แล้วทำคืนตาม
ธรรม ถึงความสำรวมต่อไป ข้อนั้น เป็นความเจริญในอริยวินัย.

คำสัตตาทะกะระณียะ

“สัตตาทะกะระณียัง กิจจัง เม อัดถิ ตัสมา มะยา คันตัพพัง
อัมส้มิง สัตตาทัพภันตะเร นีวตติสสามิ.”

คำเสียสละของเป็นนิสสัคคีย์

จิรวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับการเก็บจีวรเกินจำเป็นไว้เกิน ๑๐ วัน)

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ทesaหาคิกกัณตัง นิสสัคคิยัง
อิมานัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละตั้งแต่ ๒ ผืนขึ้นไป พึงว่ารวมกัน ดังนี้

"อิมานิ เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรานิ ทesaหาคิกกัณตานิ
นิสสัคคิยานิ อิมานานัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรเหล่านี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละจีวรเหล่านี้แก่ท่าน."

ครั้งนั้นแล้วพึงแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ พึงคืน
จีวรที่เสียสละให้ด้วยคำว่า

คำคืนจีวร

จีวรผืนเดียว พึงว่า "อิมัง จีวะรัง อายัสมะโต ทมมิ."

จีวรหลายผืน พึงว่า "อิมานิ จีวะรานิ อายัสมะโต ทมมิ."

จิรวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้ราตรีหนึ่ง)

พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง
ประนมมือกล่าวอย่างนี้ว่า

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง รัตติวิปปะวุดถัง อัญญัตระ
ภิกขุสम्मัตติยา นิสสัคคิยัง อิมานัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศจากแล้วล่วงราตรี

เป็นของจำจะเสียสละ เว้นแต่ภิกษุได้รับสมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ถ้าสละ ๒ ผืน ฟังว่า "ทะวิจีระรัง"

ถ้าสละ ๓ ผืน ฟังว่า "ติจีระรัง"

ครั้นสละแล้ว ฟังแสดงอาบัติ ภิกษุผู้รับเสียสละนั้นพึงรับอาบัติ ฟังคินจีวรที่เสียสละให้อย่างสิกขาบทที่ ๑

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บอากาสจีวร ไว้เกินกำหนด)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อะกาละจีระรัง มาสาติกกันตัง นิสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"อากาสจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้าล่วงเดือนหนึ่ง จำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอจีวรต่อคฤหัสถ์ ที่ไม่ใช่ญาติ)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อัญญัตระ สะมะยา วิญญาปิตัง นิสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอต่อเจ้าเรือนผู้มีใช้ญาติ นอกจากสมัย เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับจีวรฉิบหายไป แล้วรับจีวรเกินกำหนด)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง ตะทุตตะรัง วิญญาปิตัง นิสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอแล้วเกินกำหนดต่อเจ้าเรือนผู้มีใช้ญาติ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับพูดให้เขาซื้อจีวรที่ดีกว่าเขากำหนด)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีระรัง ปุพเพ อปปะวาริโต อัญญาตะกัง คะหะปะติกัง อุปะสังกะมิตวา จีระเร วิกัปปัง อาปันนัง นิสัคคิยัง อิมายัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เขาไม่ได้ปวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้าเข้าไปหาเจ้าเรือนผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงการกำหนดในจีวร เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

จีวรวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นเกิน ๓ กำหนด)

"อิหัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะติเรกะติกขัตตุง โจทะนายะ อะติเรกะจกขัตตุง ฐาเนนะ อะภินิปผาทิตัง นิสสัคคิยัง อิมาทัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้สำเร็จด้วยทวงเกิน ๓ ครั้ง ด้วยยืนเกิน ๖ ครั้ง เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับรับเงินหรือทอง)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) รูปิยัง ปะฎิคคะเหสัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้ารับรูปิยะไว้แล้ว ของนี้ของข้าพเจ้า เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละรูปิยะนี้แก่สงฆ์."

โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับการซื้อขายด้วยรูปิยะ)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชชัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง สังฆัสสะ นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าถึงการซื้อขาย ด้วยรูปิยะมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่สงฆ์."

โกสิยวรรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับการซื้อขาย โดยใช้ของแลก)

"อะหัง ภันเต (อาวุโส) นานุปะการะกัง กะยะวิกกะยัง สะมาปัชชัง, อิหัง เม นิสสัคคิยัง, อิมาทัง อายัสมะโต นิสสัชชามิ."

"ท่านเจ้าข้า ข้าพเจ้าได้ถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ ของสิ่งนี้ของข้าพเจ้าเป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละของสิ่งนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๑ (เกี่ยวกับบาตรที่เกิน ๑ ลูกไว้เกิน ๑๐ วัน)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต ทะสาหาติกกันโต นิสัคคิโย,
อิมายัง อายัสมะโต นิสัสซามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๑๐ วัน เป็นของจำจะเสียสละ
ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่ท่าน"

คำคืนบาตร

"อิมัง ปัตตัง อายัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้บาตรใบนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๒ (เกี่ยวกับบาตรรั่วไม่เกิน ๕ แห่ง ขอบาตรใหม่)

"อะยัง เม ภันเต (อาวุโส) ปัตโต อุนะปัญจะพันธะเนนะ
ปัตเตนะ เจตาปีโต นิสัคคิโย, อิมายัง สังฆัสสะ นิสัสซามิ."

"ท่านเจ้าข้า บาตรใบนี้ของข้าพเจ้าให้จ่ายมาแล้ว เป็นของจำจะสละ
เพราะเป็นบาตรมีแผลหย่อนห่า ข้าพเจ้าสละบาตรใบนี้แก่สงฆ์."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๓ (เกี่ยวกับเก็บเกสัช ๕ ไว้เกิน ๗ วัน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) เกสัชชัง สัตตาหาติกกันตัง
นิสัคคิยัง, อิมายัง อายัสมะโต นิสัสซามิ."

"ท่านเจ้าข้า เกสัชนี้ของข้าพเจ้าล่วง ๗ วัน เป็นของจำจะสละ
ข้าพเจ้าสละเกสัชนี้แก่ท่าน."

คำคืนเกสัช

"อิมัง เกสัชชัง อายัสมะโต ทัมมิ"

"ข้าพเจ้าให้เกสัชนี้แก่ท่าน"

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๔ (เกี่ยวกับแสวงหาและทำผ้าอาบน้ำฝนก่อนเวลา)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง อะติเรกะมาเส เสเส คิมหาเน ปะริยัญจัน อะติเรกัทณะมาเส เสเส คิมหาเน กัตถวา นีวัตถัน นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรคือผ้าอาบน้ำฝนผืนนี้ของข้าพเจ้า แสวงหาได้มา ในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลือเกินกว่า ๑ เดือน ทำนองในฤดูร้อน ซึ่งยังเหลืออยู่เกินกว่า กึ่งเดือน เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรคือผ้าอาบน้ำฝนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๕ (เกี่ยวกับให้จีวรแก่ภิกษุอื่นแล้วชิงคืน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ภิกขุสสะ สามัง ทัตถวา อัจฉินันถ์ นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ให้แก่ภิกษุเอง แล้วชิงเอามา เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๖ (เกี่ยวกับขอด้วยตนเองแล้ว ให้ช่างทอเป็นจีวร)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง สามัง สุตตัง วิญญาเปตถวา ตันตะวาเยหิ วายาปีตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า ขอด้วยตนเองแล้ว ยังช่างทอให้ทอ เป็นของจำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรรค สิกขาบทที่ ๗ (เกี่ยวกับให้ช่างทอดีกว่าผู้ที่จะถวายกำหนด)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง ปุพเพ อปปะวาริโต อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติกัสสะ ตันตะวาเย อุปะสังกะमितถวา จีวะเร วิกัปปัง อาปันนัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสซขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เราไม่ได้บวารณาไว้ก่อน ข้าพเจ้า เข้าไปหาช่างทอของเจ้าเรือน ผู้ไม่ใช่ญาติ ถึงความกำหนดในจีวร เป็นของ จำจะสละ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรโรค สิกขาบทที่ ๘ (เกี่ยวกับเก็บผ้าจํานำพรรษาไว้เกินจีวรกาล)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) อัจเจกะจีวะรัง จีวะระกาละสะมะยัง อะติกกามิตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชขามิ."

"ท่านเจ้าข้า ผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า เก็บไว้ล่วงเลยสมัย จีวรกาลเป็นของจําจะสละ ข้าพเจ้าสละผ้าอัจเจกจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรโรค สิกขาบทที่ ๙ (เกี่ยวกับอยู่ป่ามีภัยเก็บจีวรในบ้านเกิน ๖ ค่ำ)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) จีวะรัง อะติเรกะนารัตตัง วิปปะวุดถัง อัญญัตระ ภิกขุสम्मะติยา นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชขามิ."

"ท่านเจ้าข้า จีวรผืนนี้ของข้าพเจ้า อยู่ปราศแล้วเกิน ๖ ราตรี เป็นของจําจะสละ เว้นไว้แต่ภิกษุได้สมมติ ข้าพเจ้าสละจีวรผืนนี้แก่ท่าน."

ปัตตวรโรค สิกขาบทที่ ๑๐ (เกี่ยวกับน้อมลากที่เขายกถวายสงฆ์มาเพื่อตน)

"อิทัง เม ภันเต (อาวุโส) ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง อัตตะโน ปะริณามิตัง นิสัสัคคิยัง อิมาทัง आयัสมะโต นิสัสชขามิ."

"ท่านเจ้าข้า ลากนี้เขาน้อมไปเป็นของถวายสงฆ์ ข้าพเจ้ารู้ผู้น้อมมาเพื่อตน เป็นของจําจะสละ ข้าพเจ้าสละลากนี้แก่ท่าน."

สมณกัมปะ

"ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ฉันผลไม้โดยสมณกัมปะ ๕ อย่าง คือ

๑. ผลไม้ที่ลนด้วยไฟ	๒. ผลไม้ที่กรีดด้วยศัสตรา
๓. ผลไม้ที่จิกด้วยเล็บ	๔. ผลไม้ที่ไม่มีเมล็ด
๕. ผลไม้ที่ปล่อนเมล็ดออกแล้ว"	

กระทำโดย ภิกษุกล่าวคำว่า "กัมปิยัง กะโรหิ" อนุปะสัมบัน ใช้ศัสตราหรือเล็บ ทำดำเนินที่ผลไม้ซึ่งอยู่ติดต่อกัน พร้อมกับกล่าวว่า "กัมปิยัง ภันเต"

วิธีแสดงอาบัติ

แสดงอาบัตีก่อนทำอุโบสถ

ภิกษุรูปหนึ่งต้องอาบัติในวันอุโบสถ. เธอได้มีความปริวิตกในขณะนั้นว่า พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติไว้ว่า ภิกษุมีอาบัติติดตัว ไม่พึงทำอุโบสถ ดังนี้ ก็เราเป็นผู้ต้องอาบัติแล้ว จะพึงปฏิบัติอย่างไรหนอ จึงบอกเรื่องนั้นแก่ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลาย กราบทูลเรื่องนั้นแด่พระผู้มีพระภาค.

พระผู้มีพระภาครับสั่งกะภิกษุทั้งหลายว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้ต้องอาบัติในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวอย่างนี้ว่า

“อะหัง อวฺโส อิตถันนามัง อาปัตติง (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) อาบันโน ตัง ปะฏิเทเสมิ แนะเธอ ผมต้องอาบัติมีชื่อนี้ ผมแสดงคืนอาบัตินั้น.”

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า “ปัสสสึ ทานเห็นหรือ?”

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า “อามะ ปัสสามิ ครับ ผมเห็น.”

ภิกษุผู้รับฟังบอกว่า “อายะติง สังวะเรยยาสึ ทานพึงสำรวมต่อไป”

สงสัยในอาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุในศาสนานี้มีความสงสัยในอาบัติ ในวันอุโบสถ. ภิกษุนั้นพึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวอย่างนี้ ว่า

“อะหัง อวฺโส อิตถันนามายะ อาปัตติยา (แทนด้วยชื่อประเภทของอาบัติ) เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภาวิสสามิ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกะริสสามิ แนะเธอ ผมมีความสงสัยในอาบัติมีชื่อนี้ จักหมดสงสัยเมื่อใด จักทำคืนอาบัตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ พังปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่สงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

(จากพุทธพจน์นี้ ทำให้ทราบว่สมัยพุทธกาลมีการแสดงอาบัติเฉพาะที่ต้องหรือสงสัยจริง ๆ ปัจจุบันได้มีคณาจารย์เรียบเรียงวิธีการแสดงอาบัติไว้ดังนี้)

ภิกษุผู้อ่อนพรรษากว่า* พึงแสดงดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ. (๓ จบ)

กระผมขอรวบรวมอาบัติทั้งหลายทั้งปวง ที่สมควรเทศนามาแสดงต่อท่าน (พระอาจารย์) ถ้าหากกระผมล่วงเกินในสิกขาบทเหล่าใด ก็ขอแสดงในสิกขาบทเหล่านั้น ถ้าไม่ได้ล่วงเกินก็เป็นอันว่าไม่ได้แสดง.

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ถุลลัจจะยาโย อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุกฺขัง กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ปาจิตติยาโย อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุกฺขัง กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา นานาวัตถุกาโย ทุกกะฎาโย อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุกฺขัง กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

อะหัง กันเต สัมพะหุลา ทุพภาสิตาโย อาปัตติโย อาปันโน ตา ปะฏิเทเสมิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า ปัสสะสิ อาวุโส.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า อามะ กันเต ปัสสามิ.

ภิกษุผู้รับฟังถามว่า อายะติง อาวุโส สังวะเรยยาสิ.

ภิกษุผู้แสดงพึงตอบว่า สาธุ สุกฺขัง กันเต สังวะริสสามิ. (๓ หน)

* ถ้าผู้พรรษามากเป็นผู้แสดงให้เห็นที่ชัดเจนได้ไว้ จากคำว่า กันเต เป็น อาวุโส, อาวุโส เป็น กันเต, ปัสสะสิ เป็น ปัสสะถะ และ สังวะเรยยาสิ เป็น สังวะเรยยาถะ

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

ทรงบัญญัติว่า ในเบื้องต้นต้องขอร้องภิกษุ จากนั้นภิกษุผู้ฉลาดสามารถ จึงสวดประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา ตามแต่แต่ละหน้าที่ดังนี้
กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่แจกจีวร

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระภาชะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ
จีวะระภาชะกัง สัมมันเนติ, ยัสสา ยัสสะโต ชมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน
จีวะระภาชะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุน्हัสสะ ยัสสะ นักชมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆেনะ อิตถันนาโม ภิกขุ จีวะระภาชะโก ชมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้แจกจีวร นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกจีวร
การสมมติภิกษุมีชื่อนี้เป็นผู้แจกจีวร ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้แจกจีวรแล้ว การสมมติชอบแก่สงฆ์
เหตุนี้จึงนิ่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

หมายเหตุ

- ถ้าภิกษุผู้รับสมมติชื่อว่า “อาสะโก” พึงเปลี่ยนคำว่า อิตถันนามัง เป็น
อาสะกัง, อิตถันนามัสสะ เป็น อาสะกัสสะ, คำว่า อิตถันนาโม เป็น อาสะโก.

- ถ้าผู้สวดอ่อนกว่าผู้รับสมมติ พึงเปลี่ยนคำว่า ภิกขุ เป็น อายัสมันตัง
อาสะกัง, ภิกขุโน เป็น อายัสมะโต อาสะกัสสะ, ภิกขุ เป็น อายัสมา อาสะโก.

- การสมมติเจ้าหน้าที่แบบอื่นๆ พึงเปลี่ยนแต่คำว่า จีวะระภาชะกัง,
จีวะระภาชะกัสสะ, จีวะระภาชะโก. เป็นคำต่างๆ ตามลำดับดังนี้ :-

ผู้รับจีวร เป็น จีวะระปะฏิกคาหะกัง, จีวะระปะฏิกคาหะกัสสะ, จีวะระปะฏิกคาหะโก
ผู้เก็บจีวร เปลี่ยนเป็น จีวะระนิทาหะกัง, จีวะระนิทาหะกัสสะ, จีวะระนิทาหะโก

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่รับจีวร แจกจีวร เก็บจีวร

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระปะฏิกคาหะกัณจะ จีวะระนิทาหะกัณจะ
จีวะระภาชะกัณจะ สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะระปะฏิกคาหะกัณจะ
จีวะระนิทาหะกัณจะ จีวะระภาชะกัณจะ สัมมันนะติ, ยัสสา ยัสสะโต ชะมะติ
อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน จีวะระปะฏิกคาหะกัสสะ จะ จีวะระนิทาหะกัสสะ จะ
จีวะระภาชะกัสสะ จะ สัมมะติ, โส ตถุหัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม ภิกขุ จีวะระปะฏิกคาหะโก จะ
จีวะระนิทาหะโก จะ จีวะระภาชะโก. ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี,
เอเวเมตัง ชาระยามิ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์
จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร นี่เป็นญัตติ.

ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ไว้เป็นผู้รับจีวร
ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวร การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร
ผู้แจกจีวร ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติไว้เป็นผู้รับจีวร ผู้เก็บจีวร ผู้แจกจีวรแล้ว
การสมมติขอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภักตฺตเทศกั

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, .สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ ภักตฺตเทศะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ ภักตฺตเทศะกัง
สัมมันนะติ, ยัสสา ยัสสะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน ภักตฺตเทศะกัสสะ
สัมมะติ, โส ตถุหัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะเน อิตถัณหาโม ภิกขุ ภัตตทุทเทสะโก ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอเวเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ เป็นภัตตทุทเทสก์ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตทุทเทสก์ การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้เป็นภัตตทุทเทสก์ ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมีชื่ออย่างนี้ สงฆ์สมมติเป็นภัตตทุทเทสก์แล้ว การสมมติขอบแก่สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติภณฑาคาริก

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิตถัณนามัง ภิกขุ ภณฑาคาริกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถัณนามัง ภิกขุ ภณฑาคาริกัง สัมมันนະติ, ยัสสา ยัสสะโต ชะมะติ อิตถัณนามัสสะ ภิกขุโน ภณฑาคาริกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะเน อิตถัณหาโม ภิกขุ ภณฑาคาริกโก ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอเวเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลัง การสมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลังขอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ขอบแก่ท่านผู้ใดท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติภิกษุมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเจ้าหน้าที่รักษาเรือนคัลลังแล้ว ขอบแก่สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเรือนคัลง

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังขัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง วิหารัง ภันหาการัง สัมมันเนยยะ เอสา ญัตติ.

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง ภันหาการัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ชมะติ อิตถันนามัสสะ วิหารัสสะ ภันหาการัสสะ
สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม วิหาโร ภันหาคาโร ชมะติ
สังขัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์
ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลง นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้
ให้เป็นเรือนคัลง การสมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลง ชอบแก่ท่านผู้ใด
ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

สงฆ์สมมติวิหารมีชื่ออย่างนี้ ให้เป็นเรือนคัลงแล้ว ชอบแก่สงฆ์
เหตุนี้จึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาสมมติเจ้าหน้าที่ผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังขัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันเนยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง ภิกขุ
เสนาสนะนะคาหาปะกัง สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ชมะติ อิตถันนามัสสะ
ภิกขุโน เสนาสนะนะคาหาปะกัสสะ สัมมะติ, โส ตุณ्हัสสะ ยัสสะ นักชมะติ
โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังเขนะ อิตถันนาโม ภิกขุ เสนาสนะนะคาหาปะโก
ชมะติ สังขัสสะ, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงสมมติภิกษุมี่ชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติภิกษุมี่ชื่อนี้ ให้เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ การสมมติภิกษุมี่ชื่อนี้ เป็นผู้แจกให้ภิกษุถือเสนาสนะ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

ภิกษุมี่ชื่อนี้ สงฆ์สมมติเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

กรรมวาจาให้นวกรรม

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ทะเทยยะ, เอสา ญัตติ.

สุณาดู เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัง อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง เทติ, ยัสสายัสสะมะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหารัสสะ อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัสสะ ทานัง, โส ตุน्हัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

ทินโน สังเฆนะ อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน วิหาโร อิตถันนามัสสะ ภิกขุโน นะวะกัมมัง ชะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว ขอสงฆ์จงให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมี่ชื่อนี้ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมี่ชื่อนี้ การให้วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ เป็นนวกรรมของภิกษุมี่ชื่อนี้ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารของคหบดีผู้มีชื่อนี้ สงฆ์ให้เป็นนวกรรมของภิกษุมี่ชื่อนี้แล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุนั้นจึงนั่ง ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ คะหะปะติโน พึงเปลี่ยนตามชื่อผู้สร้าง ดังนี้ เช่น สุทัตตัสสะ คะหะปะติโน, วิสาขายะ อุปาสิกายะ, สีหัสสะ กุมารัสสะ)

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนอานนท์ ถ้าเช่นนั้น สงฆ์จึงสมมติวิหารที่ตั้งอยู่สุดเขตวัดให้เป็นสถานที่เก็บของกับปิยะ แล้วให้เก็บไว้ในสถานที่ที่สงฆ์จำนงหมาย คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว เรือนชั้น เรือนโล้น หรือถ้าก็ได้.

วิธีสมมติกับปิยภูมิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แสดงซึ่งพึงสมมติอย่างนี้
ภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถ จึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติทุติยกรรมวาจา
ว่าดังนี้

กรรมวาจาสมมติกับปิยภูมิ

สุภนาตุ เม ภันเต สังโฆ, ยะที สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ
อิตถันนามัง วิหารัง กับปิยะภูมิัง สัมมันนเวยยะ เอสา ญัตติ.

สุภนาตุ เม ภันเต สังโฆ, สังโฆ อิตถันนามัง วิหารัง กับปิยะภูมิัง
สัมมันนะติ, ยัสสายัสสะโต ชะมะติ อิตถันนามัสสะ วิหารัสสะ กับปิยะภูมิยา
สัมมะติ, โส ตถุหัสสะ ยัสสะ นักชะมะติ โส ภาเสยยะ.

สัมมะโต สังฆะนะ อิตถันนาโม วิหาโร กับปิยะภูมิ ชะมะติ
สังฆัสสะ, ตัสมา ตถุหี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว
สงฆ์พึงสมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็นกับปิยภูมิ นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์สมมติวิหารมีชื่อนี้ ให้เป็น
กับปิยภูมิ การสมมติวิหารมีชื่อนี้ให้เป็นกับปิยภูมิ ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้น
พึงเป็นผู้หนึ่ง ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด.

วิหารมีชื่อนี้ สงฆ์สมมติให้เป็นกับปิยภูมิแล้ว ชอบแก่สงฆ์ เหตุฉะนั้นจึงนั่ง
ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

ประเภทของอุโบสถ

ถ้ามีภิกษุ ๔ รูปขึ้นไป ให้ยกปาติโมกข์ขึ้นแสดง

ปาริสุทธอุโบสถ ภิกษุ ๓ รูป

ภิกษุผู้ฉลาด ฟังประกาศให้ภิกษุเหล่านั้นทราบ ด้วยฉันทติกรรมวาจาว่าดังนี้

“สุณันตุ เม ภันเต อายัสมันตา อัสสุโปสะโถ ปณณะระโส, ยะทายัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง, มะยัง อัญญะมัญญัง ปะริสุทธอุโปสะถัง กะเรยามะ.

ท่านทั้งหลายเจ้าข้า ขอจงฟังข้าพเจ้า อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ถ้าความพร้อมพรั่งของท่านทั้งหลายถึงที่แล้ว เราทั้งหลายพึงทำปาริสุทธอุโบสถกันเถิด.”

(ถ้าผู้สวดแก่กว่า ฟังว่า อาวุโส แทน ภันเต)

(ถ้า ๑๔ คำ ฟังเปลี่ยน ปณณะระโส เป็น จาคุกทะโส)

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้นอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทโธติ มัง ชาเรถะ.

ฉันบริสุทธิ์แล้วขอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ภิกษุหนุ่ม ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุเหล่านั้น ดังนี้

“ปะริสุทโธ อะหัง ภันเต, ปะริสุทโธติ มัง ชาเรถะ.

ผมบริสุทธิ์แล้วขอรับ ขอท่านทั้งหลายจำผมว่า ผู้บริสุทธิ์แล้ว” (๓ หน)

ปาริสุทธอุโบสถภิกษุ ๒ รูป

ภิกษุผู้เถระ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วบอกความบริสุทธิ์ของตน ต่อภิกษุหนุ่มอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทโธ อะหัง อาวุโส, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรหิ.

ฉันบริสุทฺธแล้วเธอ ขอเธอจำฉันว่า ผู้บริสุทฺธแล้ว” (๓ หน)

ภิกษุผู้เฒ่ากะ ฟังห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคอง
อัญชลี แล้วบอกความบริสุทฺธของตน ต่อภิกษุผู้เถระอย่างนี้ว่า

“ปะริสุทโธ อะหัง ภันเต, ปะริสุทโธติ มัง ธาเรอะ.

ผมบริสุทฺธแล้วขอรับ ขอท่านจำผมว่า ผู้บริสุทฺธแล้ว” (๓ หน)

อธิษฐานอุโปสถ

ภิกษุนั้น ฟังกวาดสถานที่เป็นที่ไปมา แห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็น
โรงฉัน มณฑป หรือโคนไม้ก็ตาม แล้วตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ ปูอาสนะ ตามประทีปไว้
แล้วนั่งรออยู่ ถ้าภิกษุเหล่าอื่นมา ฟังทำอุโปสถ ร่วมกับพวกเธอ ถ้าไม่มีมา
ฟังอธิษฐานว่า

“อัสสะ เม อุโปสสะโก

วันนี้เป็นวันอุโปสถของเรา” (๓ หน)

ถ้าไม่อธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

ปาติโมกขทเทศ ๕

(พระไตรปิฎกแปลไทย มจร.๔ / ๒๓๐ / ๑๕๐)

การสวดปาติโมกข์มี ๕ วิธี ดังนี้

๑. ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๒. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท
๓. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาภิเสส ๑๓ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท

๔. ภิกษุสวดนิทาน สวดปาราชิก ๔ สวดสังฆาภิเสส ๑๓ สวดอนิยต ๒ จบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท

๕. ภิกษุสวดโดยพิสดารหมด

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เมื่อไม่มีอันตราย ภิกษุไม่ฟังสวดปาติโมกข์ย่อ รูปใดสวดต้องอาบัติทุกกฏ ภิกษุทั้งหลายเมื่อมีอันตรายเราอนุญาตให้ยกปาติโมกข์ ขึ้นแสดงโดยย่อ”

อันตรายในเรื่องเหล่านี้คือ

๑. พระราชาเสด็จมา	๒. โจรมาปล้น
๓. ไฟไหม้	๔. น้ำหลากมา
๕. คนมามาก	๖. ผีเข้าภิกษุ
๗. สัตว์ร้ายเข้ามา	๘. งูร้ายเลื้อยเข้ามา
๙. ภิกษุจะถึงแก่ชีวิต*	๑๐. มีอันตรายแก่พรหมจรรย์*

ตัวอย่างการสวดปาติโมกข์ย่อ เช่น วิธีที่ ๑

ที่ตรัสว่า “ภิกษุสวดนิทานจบแล้ว ฟังสวดอุทเทสที่เหลือนด้วยสุตบท” โดย

* ภิกษุเป็นไข้ หรือ จะมรณภาพ หรือมีคนมีเวรกันประสงค์จะฆ่า จึงจับภิกษุนั้น (วิ.ธ. ๓/๑๕๐/๑๓๑).

* มนุษย์ทั้งหลาย ประสงค์จะให้ภิกษุรูปเดียว หรือหลายรูป เคลื่อนจากพรหมจรรย์ (จะให้สึก) จึงจับภิกษุเหล่านี้ไว้ (วิ.ธ. ๓ / ๑๕๐ / ๑๓๑).

- เริ่มด้วยการสวดบุพพกิจบุพพกรรม คือเริ่มตั้งแต่

อุโปสกะกะระณะโต ปุพเพ ณะะวิรัชัง ปุพเพกัจจัง กาดัพพัง โหติ
.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....อะนุมาเนตัพโพ.

- ต่อไปจึงสวดนิทานสเทส ดังนี้

สุณาดู เม ภันเต สังฆะ อัมมชูปะโส ปณณะระโส ยะทิ สังฆัสสะ
.....สวดไปเรื่อย ๆ จนถึง.....ผาสู โหติ.

- จากนั้นจึงสวดอุทเทสที่เหลืด้วยสุตบถ ดังนี้

อุททัญญัง โข อายัสมันโต นิทานัง.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ. กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตตะ ปะริสุทธา ?

ปะริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตูณ्हี, เอเวเมตัง ชาระยามิ.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เตะระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทว อะนิยะตา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ดิงสะ นิสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ เทวณะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ ปัญจะสัตตะติ เสขิยา รัมมา.

สุตา โข ปะนายัสมันเตหิ สัตตาธิกะระณะสะมะธา รัมมา.

เอตตะกันตัสสะ ภาคะวะโต สุตตาอะตัง สุตตะปะริยาปันนัง
อัมมัตถะมาสัง อุทเทสัง อาคัจฉะติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมัคเคหิ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ
สิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาติโมกขัง นิฏฐิตัง.

(คำว่า ปะนายัสมันเตหิ ในบุพพสิกขาใช้ อายัสมันเตหิ)

วิธีมอบปาริสุทธิ และมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

วิธีมอบปาริสุทธิ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบปาริสุทธิ อย่างนี้:-

ภิกษุผู้อาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลีแล้ว กล่าวคำมอบปาริสุทธิอย่างนี้ว่า

"ปาริสุทธิง ทัมมิ, ปาริสุทธิง เม หะระ, ปาริสุทธิง เม อาโรเจहि."

"ข้าพเจ้าขอมอบปาริสุทธิ ขอท่านจงนำปาริสุทธิของข้าพเจ้าไป
ขอท่านจงบอกปาริสุทธิของข้าพเจ้า "

ภิกษุรับด้วยกาย รับด้วยวาจา รับด้วยทั้งกายและวาจาก็ได้ เป็นอันภิกษุ
อาพาธมอบปาริสุทธิแล้ว. ไม่รับด้วยกาย ไม่รับด้วยวาจา ไม่รับด้วยทั้งกายและ
วาจา ไม่เป็นอันภิกษุอาพาธมอบปาริสุทธิ.

ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั้นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ ภิกษุทั้งหลายพึงใช้
เตียงหรือตั่ง หามภิกษุอาพาธนั้นมาในท่ามกลางสงฆ์ แล้วทำอุโบสถ.

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าพวกภิกษุผู้พยาบาลใช้คิดอย่างนี้ว่า ถ้าพวกเรา
จักย้ายภิกษุอาพาธอาพาธจักกำเริบหนัก หรือมิฉะนั้นก็จักถึงมรณภาพ ดังนี้
ไม่พึงย้ายภิกษุอาพาธ สงฆ์พึงไปทำอุโบสถในสำนักภิกษุอาพาธนั้น แต่สงฆ์เป็น
วรรค ไม่พึงทำอุโบสถเลย ถ้าขึ้นทำ ต้องอาบัติทุกกฏ.

วิธีมอบฉันทะ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แล พึงมอบฉันทะ อย่างนี้:-

ภิกษุอาพาธ พึงเข้าไปหาภิกษุรูปหนึ่ง ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า
นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำมอบฉันทะอย่างนี้ว่า

"ฉันทั้ง ทัมมิ, ฉันทั้ง เม หาระ, ฉันทั้ง เม อาโรเจหิ."

"ข้าพเจ้ามอบฉันทั้ง ขอท่านจงนำฉันทั้งของข้าพเจ้าไป
ขอท่านจงบอก ฉันทั้งของข้าพเจ้า".

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ในวันอุโบสถ เราอนุญาตให้ภิกษุผู้มอบ
ปาริสุทธิ มอบฉันทั้งด้วย เมื่อสงฆ์จะมีกรณีกิจ.

ตัวอย่างคำที่ภิกษุผู้นำฉันทั้งและปาริสุทธิของภิกษุอาพาธบอกแก่สงฆ์

"อาสะโก ภันเต ภิกขุ คิลานो मय्हं चन्तुंये पारिसुत्थिये
อะทาสิ, ตัสสะ चन्तो ये पारिसुत्थि ये मया आहणा, สาธุ ภันเต สังฆो
ธเรตุ."

"ท่านเจ้าข้า อาสโกภิกษุอาพาธ ได้มอบฉันทั้งและปาริสุทธิแก่ผม
ผมนำฉันทั้งและปาริสุทธิ ของเธอมาแล้ว ขอสงฆ์จงทราบ."

วิธีงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย วันอุโบสถ ๑๔ คำ หรือ ๑๕ คำ เมื่อบุคคลนั้น
อยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ฟังประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า

สุณาดุ เม ภันเต สังฆो อิตถินนาโม ปุคคะโล สาปตติโก
ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ ने तस्मिं सम्मुखेते पाฏิโมकखं उक्थितत्थं
ฐะปิถัง โหติ ปาฏิโมกखं.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีอาบัติติดตัว
ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์
ดังนี้ ปาติโมกข์เป็นอันงดแล้ว.

การงดปาติโมกข์เพราะศีลวิบัติ

สุมนาตุ เม ภันเต สังฆโม อิตถันนาโม ปุคคะโล สีลละวิบัติยา-
ทิฏฐะสตุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง
สัมมุขีภูเต ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยศีลวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อม
หน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะอาจารย์วิบัติ

สุมนาตุ เม ภันเต สังฆโม อิตถันนาโม ปุคคะโล อาจารย์วิบัติยา-
ทิฏฐะสตุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง สัมมุขีภูเต
ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยอาจารย์วิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่
พร้อมหน้าสงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

การงดปาติโมกข์เพราะทีกุฎิวิบัติ

สุมนาตุ เม ภันเต สังฆโม อิตถันนาโม ปุคคะโล ทีกุฎิวิบัติยา-
ทิฏฐะสตุตะปะริสังกิโต โหติ ตัสสะ ปาฏิโมกขัง ฐะเปมิ นะ ตัสมิยัง สัมมุขีภูเต
ปาฏิโมกขัง อุททิสิตัพพันติ รัมมิกัง ปาฏิโมกขัฏฐะปะนัง.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า บุคคลมีชื่อนี้ มีผู้ได้เห็น ได้ยิน
และรังเกียจ ด้วยทีกุฎิวิบัติ ข้าพเจ้างดปาติโมกข์แก่เธอ เมื่อเธออยู่พร้อมหน้า
สงฆ์ ไม่พึงสวดปาติโมกข์ ดังนี้ การงดปาติโมกข์เป็นธรรม.

ข้อสังเกต มีพุทธพจน์ตรัสว่า "เมื่องดปาติโมกข์แล้ว บริษัทเล็กประชุมเพราะอันตรราย ๑๐ อย่างใดอย่างหนึ่ง คือ
๑.อันตรรายแต่พระราช ๒...." แสดงว่ามีการเลิกประชุมสงฆ์เพราะอันตรราย ๑๐ ได้ (ดูหน้า ๓๕๒, ๔๒๘ ประกอบ)

วิธีกระทำเมื่อสงฆ์ต้องสมาคาบัติ

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง เมื่อถึงวันอุโบสถ สงฆ์ทั้งหมดในศาสนานี้ต้องสมาคาบัติ ภิกษุเหล่านั้นพึงส่งภิกษุรูปหนึ่ง ไปสู่อาวาสใกล้เคียง พอลงกลับมาทันในวันนั้น ด้วยสั่งว่า "อาวุโส เธอจงไปทำคิณอาบัตินั้น แล้วมาพวกเราจักทำคิณอาบัติในสำนักเธอ ถ้าได้ภิกษุเช่นนั้นอย่างนี้ นั่นเป็นการดี ถ้าไม่ได้ภิกษุผู้ฉลาดพึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ญัตติกรรมวาจาสงฆ์ต้องสมาคาบัติ

“สุณาดู เม ภันเต สังฆ อะยัง ลัพโพ สังฆ สะภาคัง อาปัตติง อาปนโน ยะทา อัญญัง ภิกขุ สุทัง อะนาปัตติกัง ปัสสิสสะติ ตะทา ตัสสะ สันติเก ตัง อาปัตติง ปะฏิกระริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้ต้องสมาคาบัติ เห็นภิกษุรูปอื่นผู้บริสุทธิ์ ไม่มีอาบัติเมื่อใด จักทำคิณอาบัตินั้นในสำนักเธอเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่ต้องสมาคาบัตินั้น เป็นปัจจัย.

สงฆ์ทั้งหมดมีความสงสัยในสมาคาบัติ

ภิกษุผู้ฉลาด พึงประกาศให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

“สุณาดู เม ภันเต สังฆ อะยัง ลัพโพ สังฆ สะภาคายะ อาปัตติยา เวมะติโก ยะทา นิพเพมะติโก ภะริสสะติ ตะทา ตัง อาปัตติง ปะฏิกระริสสะติ

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า สงฆ์ทั้งหมดนี้มีความสงสัยในสมาคาบัติ หมดความสงสัยเมื่อใด จักทำคิณอาบัตินั้นเมื่อนั้น”

ครั้นแล้วพึงทำอุโบสถ สวดปาติโมกข์ แต่ไม่พึงทำอันตรายแก่อุโบสถ เพราะข้อที่มี ความสงสัยนั้นเป็นปัจจัย.

ธรรมทายาท

“ภิกษุทั้งหลาย พวกเธอทั้งหลาย
จงพากันเป็นธรรมทายาท (คือรับมรดกธรรม)
ของเราเถิด, อย่าได้เป็นอามิสทายาท
(คือรับมรดก สิ่งของ) เลย.

ความเป็นห่วงของเราในเธอทั้งหลาย
มีอยู่ว่า ทำอย่างไรเสีย สาวกทั้งหลายของเรา
พึงเป็นธรรมทายาทเถิด อย่าได้เป็น
อามิสทายาทเลย”.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ

๑๒ / ๒๑ / ๒๑)

บุพพกรรม - บุพพกิจ

อุโปสะตะกะระณะโต ปุพเพ นะวะวิธัง ปุพพะกิจัง กาดัพพัง โหติ. ตัณฐานะสัมมัททชะนัญจะ ตัตถะ ปะทีปุชชะละนัญจะ อาสะนะปัญญะปะนัญจะ ปาณียะปะริโกชะนียุปฏิญจะปะนัญจะ ฉันทะระหานัง ภิกขุณัณ ฉันทาหะระณัญจะ เตสัณญะวะ อะกะตุโปสะถานัง ปาริสุทธียาปิ อาหะระณัญจะ อุตฺตขานัญจะ ภิกขุคะณะนา จะ ภิกขุณีนะโมวาโท จาติ.

ตัตถะ ปริมาณิ จัตตาริ ภิกขุณัณ วัดตัง ชานันเตหิ อารามิเกหิปี ภิกขุหิปี กะตานิ ปะริณิฏฺฐิตานิ โหนติ.

ฉันทาหะระณะ ปาริสุทธิ อาหะระณานิ ปะนะ อิมิสสัง สีมายัง หัตถะปาสัง วิชะหิตฺวา นิสินนानัง ภิกขุณัณ อะภาวะโต นัตถิ.

อุตฺตขานัง นามะ เอตตะกัง อะตักกันตัง, เอตตะกัง อะวะสัฏฺฐันติ เอวัง อุตฺตัจจิชะนัง; อุตฺตึระ ปะนะ สาสะเน เหมันตะคิมหะวัสसानานัง ะเสนะ ตีณิ โหนติ. อะยัง เหมันโตตุ, อัสมัญจะ อุตฺตมहि อฺฏฺฐะ อุโปสะถา, อิมินา ปักเขนะเอโก อุโปสะโถ สัมปัตโตเทว อุโปสะถา อะตักกันตาปฺญจะ อุโปสะถา อะวะสัฏฺฐา อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัสมันเตหิ อุตฺตขานัง ชาเรตัพพัง.

(รับพร้อมกันว่า เอวัง กันเต ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุคะณะนา นามะ อิมัสมิง อุโปสะถัคเค อุโปสะถัตถายะ สันนิปะติตา ภิกขุ เอตตะกาติ ภิกขุณัณ คะณะนา. อิมัสมิมปะนะ อุโปสะถัคเค จัตตาริ ภิกขุ สันนิปะติตา โหนติ. อิติ เอวัง สัพเพหิ อายัสมันเตหิ ภิกขุ คะณะนาปี ชาเรตัพพา.

(รับพร้อมกันว่า เอวัง กันเต ผู้แก่กว่าพึงว่า เอวัง อาวุโส)

ภิกขุณีนะโมวาโท ปะนะ อิทานิ ตาสัง นัตถิตายะ นัตถิ. อิติ สะกะระณกะสาณัง ปุพพะกิจจานัง กะตัตตา นิกกะระณกะสาณัง ปุพพะกิจจานัง ปะกะติยา ปะริณิฏฺฐิตัตตา, เอวันตัง นะวะวิธัง ปุพพะกิจัง ปะริณิฏฺฐิตัง โหติ.

นิฏฺฐิตะ จะ ปุพพะกิจเจ สะเจ โส ทิวะโส จาตุททะสี ปันณะะระสี

สามัคคีนิมมัญญะตะโร ยะถาขุโปสะโก^{๑๑} ปณณะระโส^{๑๒} ยาวะติกา จะ ภิกขุ
กัมมปปัตตา สังขโปสะถาระหา จัตตาโร^{๑๓} วา ตะโต วา อะติเรกา
ปะกะตัตตา ปาราชิกัง อะนابقันหา สังเขนะ วา อะนุกขิตตา, เต จะ ไช
หัตถะปาสัง อะวิระหิตวา เอกะสีมายัง ฐิตา, เตสญจะ วิกาละโกชะนาทิวะเสนะ
วัตถุสะภาคาปัตติโย เจ นะ วิชขันติ; เตสญจะ หัตถะปาเส หัตถะปาสะโต
พะหิกระณะวะเสนะ วัชเชตัพโพ โกจิ วัชชะนียะปุคคะโล เจ นัตถิ.

เอวันตัง อุโปสะถะกัมมัง^{๑๔} อิมะหิ จะตุหิ ลักขะณะหิ สังคะหิตัง
ปัตตะกัลลัง นามะ โหติ กาตุง ยุตตะรูปัง. อุโปสะถะกัมมัสสะ^{๑๕} ปัตตะกัลลัตตัง
วิทิตวา อิทานิ กะริยะมาโน อุโปสะโก สังเขนะ อะนุมาเนตัพโพ.^{๑๖}

(รับพร้อมกันว่า เอวัง กันเต ผู้แก่กว่าฟังว่า เอวัง อาวุโส)

(ต่อจากนี้ท่านผู้แก่กว่าในสงฆ์ ถ้าไม่ได้สวดเอง ฟังกล่าวคำ อัมเมสนา ดังนี้)

ปูพพะกะระณะปูพพะกิจจาณี สะมาเปตฺวา อิมัสสะ นิสินนัสสะ
ภิกขุสังฆัสสะ อะนุเมตียา ปาฏิโมกขัง อุตทิสิตุง^{๑๗} อัมเมสะนัง กะโรมิ.

วิธีเปลี่ยนบุพพกิจตามลำดับเลขเชิงอรรถ

๑. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณากะระณะโต.
๒. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า อะกะตะปะวาระณานัง ปะวาระณายะปิ.
๓. ถ้ากลางวัน ฟังว่า ตัตถะ ปุริเมสุ จะตุสุ กิจเจสุ ปะทีปะกิจจัง อิทานิ
สุริยาโลกัสสะ อตติถายะ นัตถิ, อะปะราณี ติณิ.
๔. ถ้ารูปเดียว ฟังว่า ภิกขุหนึ่ง วัตตัง ชานะตา ภิกขุหา ถ้าหลายรูป
ไม่มีอารามิกะ ฟังว่าแต่ ภิกขุหิ เท่านั้น.
๕. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปะวาระณาอาหะระณานิ.
๖. ถ้าเป็นฤดูร้อน ฟังว่า คิมโหตุ ถ้าเป็นฤดูฝน ฟังว่า วัสสาโนตุ.
๗. นี่เป็นฤดูที่ไม่มีอธิกมาส ไม่มีปวารณา และเป็นอุโบสถที่ ๓
ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑ ฟังว่า เอโก อุโปสะโก สัมปัตโต สัตตะ อุโปสะถา
อะวะสิฏฐา ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๒ คือล่วงแล้ว ๑ ปัจจุบันยังเหลืออยู่อีก ๖ ฟังว่า
เอโก อุโปสะโก อะตักกันโต, ฉะ อุโปสะถา อะวะสิฏฐา,

ถ้าล่วงแล้ว ๒-๓-๔-๕-๖ อุโบสถ ยังเหลืออยู่ ๕-๔-๓-๒-๑ อุโบสถ ฟังว่า
 เทว - ตะโย - จัตตาริ - ปัญจะ - นะ อุโปสเถ อติกัณฑา,
 ปัญจะ - จัตตาริ - ตะโย - เทว อุโปสเถ อวะสิฏฐา, หรือ
 เอโก อุโปสเถ อวะสิฏฐุ,

ถ้าล่วง ๗ อุโบสถ ปัจจุบัน ๑ รวมเป็น ๘ อุโบสถบริบูรณ์ ฟังว่า สัตตะ
 อุโปสเถ อติกัณฑา, อฏฐะ อุโปสเถ ประริฎณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาส ฟังว่า อธิกมาสจะเสนะ ทะสะ อุโปสเถ, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสเถ สัมปัตโต, นะวะ อุโปสเถ อวะสิฏฐา. อุโบสถที่
 ๒-๓ ถึงที่ ๑๐ ก็ให้เปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 ต่างกันที่ต้องเติมคำว่า อธิกมาสจะเสนะ เข้าข้างหน้าเสมอ เท่านั้น.

ฤดูที่ไม่มีอธิกมาส แต่มีปวารณา อุโบสถที่ ๑ ให้เปลี่ยนว่า สัตตะ จะ
 อุโปสเถ เอกา จะ ปวารณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสเถ สัมปัตโต
 นะ จะ อุโปสเถ เอกา จะ ปวารณา อวะสิฏฐา. ถ้าล่วงแล้ว ๕ อุโบสถ
 ปัจจุบันเป็นวันปวารณา ยังเหลืออีก ๒ อุโบสถ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสเถ
 เอกา จะ ปวารณา, อิมินา ปักเขนะ เอกา ปวารณา สัมปัตตา, ปัญจะ
 อุโปสเถ อติกัณฑา, เทว อุโปสเถ อวะสิฏฐา. ถ้าเป็นอุโบสถที่สุด คือ
 ล่วงแล้ว ๖ อุโบสถ กับปวารณา ๑ ปัจจุบัน ๑ ฟังเปลี่ยนว่า สัตตะ จะ อุโปสเถ
 เอกา จะ ปวารณา, อิมินา ปักเขนะ เอโก อุโปสเถ สัมปัตโต, นะ จะ
 อุโปสเถ เอกา จะ ปวารณา อติกัณฑา, สัตตะ จะ อุโปสเถ เอกา
 จะ ปวารณา ประริฎณา.

ถ้าฤดูที่มีอธิกมาสและปวารณาด้วย อุโบสถที่ ๑ ฟังเปลี่ยนว่า
 อธิกมาสจะเสนะ นะวะ จะ อุโปสเถ เอกา จะ ปวารณา, อิมินา
 ปักเขนะ เอโก อุโปสเถ สัมปัตโต, อฏฐะ จะ อุโปสเถ เอกา จะ ปวารณา
 อวะสิฏฐา. อุโบสถต่อไป ก็ฟังเปลี่ยนทำนองเดียวกันกับฤดูที่ไม่มีอธิกมาส
 แต่มีปวารณา ต่างกันแต่เติมว่า อธิกมาสจะเสนะ เข้าข้างหน้าเสมอเท่านั้น.

๘. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปวารณัตเต ปวารณัตถายะ.

๙. ถ้าเป็นวันปวารณา ฟังว่า ปวารณัตเต.

๑๐. นีภิกขุ ๔ รูป ถ้า ๕ รูปว่า ปัญจะ ภิกขุ, ๖ : ณะ ภิกขุ, ๗ : สัตตะ ภิกขุ, ๘ : อฏฐะ ภิกขุ, ๙ : ณะวะ ภิกขุ, ๑๐ : ทะสะ ภิกขุ (ต่อจากนี้พึงดูในเชิงอรรถ)

๑๑. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ยะถาชชะ ปะวาระณา.

๑๒. ถ้าเป็นอุโบสถที่ ๑๔ คำว่า จาตุททะโส ถ้าเป็นวันปวารณาที่ ๑๔ คำว่า จาตุททะสี วันปวารณาที่ ๑๕ คำว่า ปันณะระสี.

๑๓. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า สังฆะปะวาระณาระหา ปัญจะ วา

๑๔. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า เอวันตัง ปะวาระณากัมมัง.

๑๕. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณากัมมัสสะ.

๑๖. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า อิทา นิ กะริยะมานา ปะวาระณา สังฆะนะ อะนุมาเนตัพพา.

๑๗. ถ้าเป็นวันปวารณา พึงว่า ปะวาระณา ญัตติง ฐะเปตุง.

แบบการนับจำนวนภิกษุ

๑๑ เอกาทะสะ	๓๓ เตตติงสะ	๕๕ ปัญจะปัญญาสะ	๗๗ สัตตะสัตตะติ
๑๒ พาระสะ	๓๔ จะตุตติงสะ	๕๖ ณะปัญญาสะ	๗๘ อฏฐะสัตตะติ
๑๓ เตรงะสะ	๓๕ ปัญจัตติงสะ	๕๗ สัตตะปัญญาสะ	๗๙ เอกุณาสิตติ
๑๔ จะตุททะสะ	๓๖ นัตติงสะ	๕๘ อฏฐะปัญญาสะ	๘๐ อะสิตติ
๑๕ ปันณะระสะ	๓๗ สัตติตติงสะ	๕๙ เอกุณะสัฏฐี	๘๑ เอกาสิตติ
๑๖ โสฬะสะ	๓๘ อฏฐัตติงสะ	๖๐ สัฏฐี	๘๒ ทิวาสิตติ
๑๗ สัตตะระสะ	๓๙ เอกุณะจัตตาฬิสะ	๖๑ เอกะสัฏฐี	๘๓ ตะยาสิตติ
๑๘ อฏฐะระสะ	๔๐ จัตตาฬิสะ	๖๒ ทิวีสัฏฐี	๘๔ จะตุราสิตติ
๑๙ เอกุณะวิสะติ	๔๑ เอกะจัตตาฬิสะ	๖๓ เตสัฏฐี	๘๕ ปัญจาสิตติ
๒๐ วิสะติ	๔๒ ทิวิจัตตาฬิสะ	๖๔ จะตุสัฏฐี	๘๖ ณะพาฬิตติ
๒๑ เอกะวิสะติ	๔๓ เตจัตตาฬิสะ	๖๕ ปัญจะสัฏฐี	๘๗ สัตตะสิตติ
๒๒ พาฬิสะติ	๔๔ จะตุจัตตาฬิสะ	๖๖ ณะสัฏฐี	๘๘ อฏฐาสิตติ
๒๓ เตวิสะติ	๔๕ ปัญจะจัตตาฬิสะ	๖๗ สัตตะสัฏฐี	๘๙ เอกุณะนะวุติ
๒๔ จะตุวิสะติ	๔๖ ณะจัตตาฬิสะ	๖๘ อฏฐะสัฏฐี	๙๐ นะวุติ
๒๕ ปัญจะวิสะติ	๔๗ สัตตะจัตตาฬิสะ	๖๙ เอกุณะสัตตะติ	๙๑ เอกะนะวุติ
๒๖ นัฬิฬิสะติ	๔๘ อฏฐะจัตตาฬิสะ	๗๐ สัตตะติ	๙๒ เทวันะวุติ
๒๗ สัตตะวิสะติ	๔๙ เอกุณะปัญญาสะ	๗๑ เอกะสัตตะติ	๙๓ เตนะวุติ
๒๘ อฏฐะวิสะติ	๕๐ ปัญญาสะ	๗๒ ทิวีสัตตะติ	๙๔ จะตุนะวุติ
๒๙ เอกุณะตังสะ	๕๑ เอกะปัญญาสะ	๗๓ เตสัตตะติ	๙๕ ปัญจะนะวุติ
๓๐ สะมะตังสะ	๕๒ ทิวีสัญญาสะ	๗๔ จะตุสัตตะติ	๙๖ ณะนะวุติ
๓๑ เอกัตติงสะ	๕๓ เตปัญญาสะ	๗๕ ปัญจะสัตตะติ	๙๗ สัตตะนะวุติ
๓๒ ทิวัตติงสะ	๕๔ จะตุปัญญาสะ	๗๖ ณะสัตตะติ	๙๘ อฏฐะนะวุติ

บุพพกรรม - บุพพกิจ (แปล)

ก่อนแต่ทำอุโบสถ พึงทำบุพพกิจ ๙ ประการ คือ ๑.กวาดสถานที่ทำอุโบสถนั้น ๒.จุดประทีปในที่นั้น ๓.แต่งตั้งอาสนะ ๔.ตั้งน้ำฉันน้ำใช้ ๕.นำฉันทะของภิกษุผู้ควรแก่ฉันทะ ๖.บอกฤๅ ๗.นำปาริสุทธิของเธอ ผู้ลงทำอุโบสถไม่ได้ ๘.นับภิกษุ ๙.สอนพวกภิกษุนี้

ในบุพพกิจ ๙ นั้น ๔ เบื้องต้น อันคนเฝ้าอาราม และภิกษุทั้งหลายผู้รู้วัตรของพวกภิกษุ ทำสำเร็จแล้ว.

ส่วนการนำฉันทะ นำปาริสุทธิไม่มี เพราะภิกษุทั้งหลาย ผู้นั่งเว้นหัตถบาส ในสัณหาไม่มี

การบอกฤๅโดยนัยดังนี้ว่า ส่วงเท่านี้ เหลือเท่านี้ ชื่อว่าบอกฤๅ ก็ในศาสนานี้มี ๓ ฤๅ ด้วยอำนาจแห่งฤๅหนาว ฤๅร้อน ฤๅฝน. ก็ฤๅนี้เป็นฤๅหนาว ในฤๅหนาวนี้มี ๘ อุโบสถ อุโบสถหนึ่งถึงด้วยปัจฉิมอันนี้ยังเหลือ ๗ อุโบสถ ท่านทั้งปวงพึงจำการบอกฤๅอย่างนี้ ด้วยประการฉะนี้.

การนับภิกษุโดยนัยนี้ว่า ภิกษุทั้งหลายผู้ประชุมกัน เพื่อประสงค์ทำอุโบสถในโรงอุโบสถนี้ เท่านี้รูป ดังนี้ ชื่อว่าการนับภิกษุ ก็ในโรงอุโบสถนี้มีภิกษุประชุมกัน ๔ รูป ท่านทั้งปวง พึงจำแม้การนับภิกษุ ด้วยประการฉะนี้.

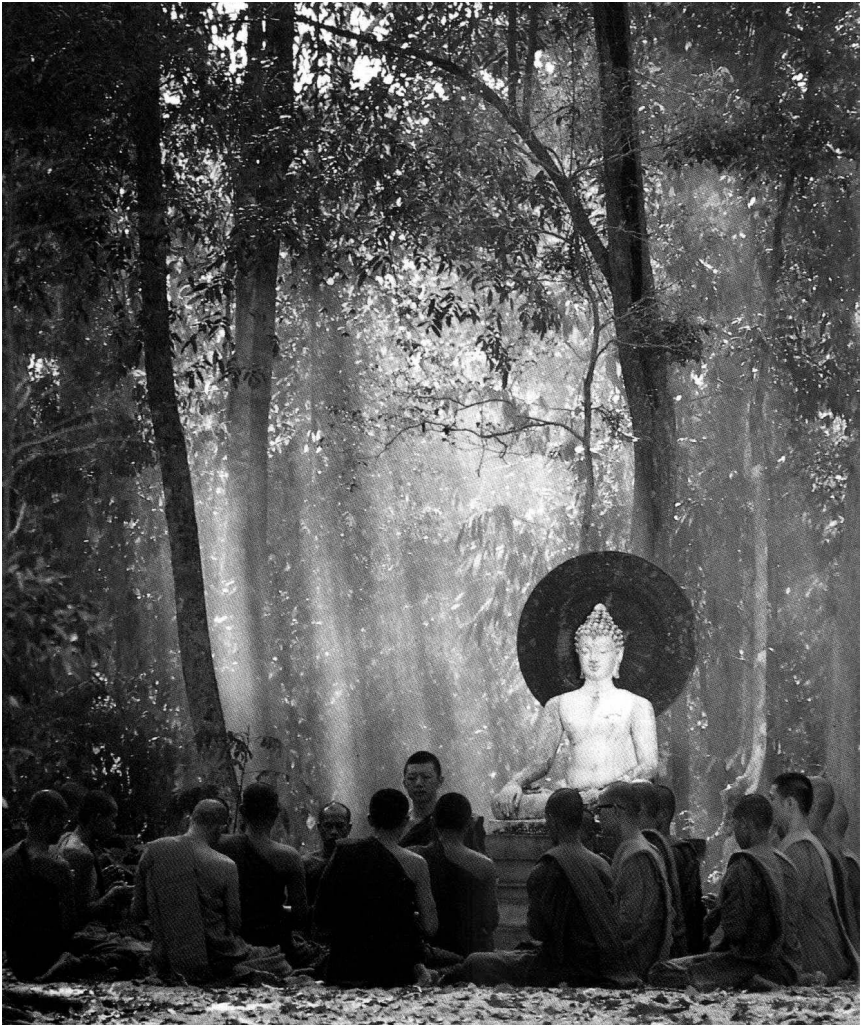
ก็การสอนภิกษุนี้ไม่มี เพราะพวกภิกษุนี้ในเวลานี้ไม่มี. เพราะบุพพกิจซึ่งมีโอกาสพอจะทำ ได้ทำแล้ว เพราะให้บุพพกิจ ซึ่งหมดโอกาสจะทำสำเร็จไปเรียบร้อยแล้วตามปกติ ด้วยประการฉะนี้ บุพพกิจ ๙ ประการนั้น จึงเป็นอันสำเร็จเรียบร้อยแล้วด้วยประการอย่างนี้.

ก็เมื่อบุพพกิจสำเร็จแล้ว ถ้าวันนั้นเป็นวันจาตุททสี หรือวันปณณรสี หรือเป็นวันสามัคคี วันใดวันหนึ่ง เช่น อุโบสถวันนี้ที่ ๑๕ ก็แลภิกษุผู้ควรแก่สังฆอุโบสถ พอทำสำเร็จได้มีกำหนด ๔ รูปกัฏฐิ เกินกว่านั้นกัฏฐิ เป็นปกติตตะภิกษุ(ภิกษุปกติ) ไม่ต้องปาราชิก หรือไม่ถูกสงฆ์ยกวัตร ทั้งเธอไม่ละหัตถบาสแล ตั้งอยู่ในสัณหาเดียวกัน และถ้าเธอไม่มีสภากาบัติโดยวัตถุ เพราะฉนอาหารในเวลาวิกาลเป็นต้น และถ้าไม่มีบุคคลควรเว้นไร ๆ ในหัตถบาส

ซึ่งควรเว้น ด้วยกันไว้เสียนอกหัตถบาธ อุโบสถกรรมนั้นกำหนดแล้วด้วย
ลักษณะทั้ง ๔ นี้ ถือว่ามีความพร้อมพรั่งถึงที่แล้ว สมควรทำได้ ด้วยประการฉะนี้.

สงฆ์ทราบความพร้อมพรั่งถึงที่แห่งอุโบสถกรรมแล้ว พึงให้อนุมัติ
อุโบสถที่จะกระทำ ณ กาลบัดนี้.

จบบุพพกิจ.

ภิกขุปาติโมกข์

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

สุณาทู เม ภันเต สังโฆ อัสสุโปสะโก **ปัทมะระโส***. ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อุโปสะถัง กะเรยยะ, ปาติโมกขัง อุทิสายะ.

กิง สังฆัสสะ ปุพพะกิจจัง, ปาริสุทริง อายัสมันโต อาโรเจตะ, ปาติโมกขัง อุทิสัสสามิ. ตัง สัพเพวะ สันตา สารุกัง สุโณมะ มะนะสิกะโรมะ. ยัสสะ สียา อาปัตติ, โส อาวิกะเรยยะ, อะสันติยา อาปัตติยา ตุณ्हี ภาวิตัพพัง. ตุณ्हีภาเวนะ โข ปะนายัสมันเต ปะริสุทธาติ เวทิสสามิ. ยะถา โข ปะนะ ปัจเจกะปฏฐัสสะ เวยยากระถัง โหติ, เอวะเมวัง เอวะรุปายะ ปะริสาเย ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิตัง โหติ. โย ปะนะ ภิกขุ ยาวะตะติยัง อะนุสสาวิยะมานะ สะระมานะ สันติง อาปัตติง นาวิกะเรยยะ, สัมปะชานะมุสสาวาทัสสะ โหติ, สัมปะชานะมุสสาวาทะ โข ปะนายัสมันโต อันตะรายิโก รัมโม วุตโต ภะคะวะตา; ตัสมา สะระมานะ ภิกขุณา อาปันเนนะ วิสุทธาเปกขะเน สันตี อาปัตติ อาวิกาตัพพา. อาวิกะตา หิสสะ ผาสสุ โหติ.

นิทานัง นิฏฐิตัง.

ตัตถิเม จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหนึ่ง ลิกขาสาชีวะสะมาบันโน ลิกขัง อัปปัจจักขายะ ทุพพัลลัง อะนวิกัตถา เมถุนัง รัมมัง ปะฏิเสเวยยะ อันตะมะโส ติริจฉานะคะตายะปิ, ปาราชิกะ โหติ อะสังวาโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ คามา วา อะรัญญา วา อะทินนัง เถยยะสังขาตัง อาทียะยะ, ยะถารูเป อะทินนาทาเน ราชานะ โจรัง คะเหตฺวา ทะเนยุง วา พันธะยุง วา ปัพพาเซยุง วา “โจโรสิ พาโลสิ มุฬฺโหสิ เถเนสฺสิดิ; ตะถารูปัง ภิกขุ อะทินนัง อาทียะมานะ, อะยัมปิ ปาราชิกะ โหติ อะสังวาโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ สัตถุจิจจะ มะนุสสะวิคคะหัง ชีวิตา โวโรเปยยะ, สัตถะหาระกัง วาสสะ ปะริเยเสยยะ, มะระณะวันถัง วา สังวันถะเนยยะ,

*ถ้า ๑๔ คำ ฟังว่า จาตุทโสะ

มะระณายะ วา สะมาทปะเปยยะ “อัมโภ ปุริสสะ กิง ดุยหิมีนา ปาปะเกณะ
ทุชชีวิเตนะ, มะตันเต ชีวิตา เสยโยติ; อิติ จิตตะมะโน จิตตะสังกัปปो
อะเนกะปะริยาเยนะ มะระณะวัณณัง วา สังวัณเณยยะ, มะระณายะ วา
สะมาทปะเปยยะ; อะยัมปิ ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนะภิกขานัง อุตตะริมะนุสสะธัมมัง อัตตูปะนายิกัง
อะละมะริยะญานะทัสสะนัง สะมุทาจะเรยยะ “อิติ ชานามิ อิติ ปัสสามิติ; ตะโต
อะปะระนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา
อาปันโน วิสุทธาเปกโข เอวัง วะเทยยะ “อะชานะเมวัง อาวุโส อะวะจัง ‘ชานามิ’
อะปัสสัง ‘ปัสสามิ’ ตัจฉัง มุสา วิละปินติ, อัญญัตระ อะธิมานา; อะยัมปิ ปาราชิกโก
โหติ อะสังวาโส.

อุททิกฺกุฐา โข อายัสมันโต จัตตาโร ปาราชิกา รัมมา, เยสัง ภิกขุ
อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิตฺวา นะ ละภะติ ภิกขุหิ สัทธัง
สังวาสัง, ยะถา ปุเร; ตะถา ปัจฉา; ปาราชิกโก โหติ อะสังวาโส.

ตัดถายัสมันโต	ปฺจณามิ:	กัจจิตตะ	ปะริสุทธา?
ทุติยัมปิ	ปฺจณามิ:	กัจจิตตะ	ปะริสุทธา?
ตะติยัมปิ	ปฺจณามิ:	กัจจิตตะ	ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะตถายัสมันโต; ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาราชิกุทเทโส นิฏฐิตो.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต เตระสะ สังฆาทิเสสา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัตถะเจตะนิกา สุกกะวิสสุตฺติ, อัญญัตระ สุปินันตา สังฆาทิเสโส.

๒. โย ปะนะ ภิกขุ โอตติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคาเมนะ สัทธัง
กายะสังสัคคัง สะมาปัชเชยยะ, หัตตะกาหัง วา เวณิกาหัง วา อัญญะตะรัสสะ
วา อัญญะตะรัสสะ วา อังคัสสะ ปะรามะสะนัง, สังฆาทิเสโส.

๓. โย ปะนะ ภิกขุ โอตติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัง
ทฺฐจุลลาหิ วาจาหิ โอภาเสยยะ, ยะถาดัง ยฺวา ยฺวะติง เมถุนุปะสัณฺหิตาหิ;
สังฆาทิเสโส.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ โอติณโณ วิปะริณะเตนะ จิตเตนะ มาตุคามัสสะ สันติเก อัตตะกามะปาริจะรียายะ วัณณัง ภาเสยยะ “เอตะทักคัง ภะคินิ ปาริจะรียานัง, ยา มาทิสัง สีละวันตัง กัลยาณะธัมมัง พรัหมะจาริง เอเตนะ รัมเมนะ ปะริจะเรยยาติ เมณฺฐนุปะสัณฺฑิเตนะ, สังฆาทิเสโส.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ สัณฺญะเวริตตัง สะมาปัชเชยยะ อิตถียา วา ปุริสสะมะติง ปุริสัสสะ วา อิตถิมะติง ขายัตตะเน วา ชารัตตะเน วา อันตะมะโส ตัง ขะณิกายะปิ, สังฆาทิเสโส.

๖. สัณฺญาจิกายะ ปะนะ ภิกขุณา กุณฺฑิ การะยะมาเนนะ อัสสามิกัง อัตตฺตทเทสํ ปะมาณิกา กาเรตัพพา; ตัตถิริง ปะมาณัง: ทีฆะโส ทะวาทะสะ วิทถิโย สุคะตะวิทถิยา, ติริยํ สัตตันตะรา. ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สารัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสํมิง อะปะริกกะมะเน สัณฺญาจิกายะ กุณฺฑิ การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, ปะมาณัง วา อะตักกาเมยยะ, สังฆาทิเสโส.

๗. มะหัลละกัมปะนะ ภิกขุณา วิหารัง การะยะมาเนนะ สัสสามิกัง อัตตฺตทเทสํ ภิกขุ อะภินะตัพพา วัตถุเทสะนายะ; เตหิ ภิกขุหิ วัตถุ เทเสตัพพัง อะนารัมภัง สะปะริกกะมะนัง. สารัมภะ เจ ภิกขุ วัตถุสํมิง อะปะริกกะมะเน มะหัลละกัมปะ วิหารัง การะยะ, ภิกขุ วา อะนะภินะยยะ วัตถุเทสะนายะ, สังฆาทิเสโส.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ ทฺวโฐ โทโส อัปปะตีโต อะมุละเกนะ ปาราชิเกนะ รัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปปะวะ นามะ นัง อิมัมหา พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา, อะมุละกัณฺเฐวะ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, ภิกขุ จะ โทสํ ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุขุ ทฺวโฐ โทโส อัปปะตีโต อัญญะภากิยัสสะ อะธิกะระณัสสะ กิณฺณจิ เทสํ เลสะมัตตัง อุปาทายะ ปาราชิเกนะ รัมเมนะ อะนุททังเสยยะ “อัปปะวะ นามะ นัง อิมัมหา พรัหมะจะรียา จาเวยยันติ. ตะโต อะปะเรนะ สะมะเยนะ สะมะนุคคาหิยะมาโน วา อะสะมะนุคคาหิยะมาโน วา,

อัญญะภาคิยัญจะเวระ ตัง อะธิกะระณัง โหติ, โกจิ เทโส เลสะมัตโต อุปาทินโน ภิกขุ จะ โหสยัง ปะติฏฐาติ, สังฆาทิเสโส.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ สมะคัคคัสสะ สังฆัสสะ เปทาเยะ ปะรักกะเมยยะ เปทาเยะสังวัตตะนัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยะหะ ติฏฐุญยะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสมา สมะคัคคัสสะ สังฆัสสะ เปทาเยะ ปะรักกะมิ, เปทาเยะสังวัตตะนัง วา อะธิกะระณัง สะมาทาเยะ ปัคคัยะหะ อัญญาสิ; สะเมตายัสมา สังฆะนะ, สมะคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุเทโส ผาสสุ วิหะระตติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตียัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคาเย; ยาวะตะตียัญเจะ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัคชเยยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจะ ปะฏินิสสัคชเยยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๑. ตัสเสวะ โข ปะนะ ภิกขุสสะ ภิกขุ โหนติ อะนุวัตตะกา วักคะวาทะกา, เอกโก วา เทว วา ตะโย วา, เต เอวัง วะเทยุง, “มา อายัสมันโต เอตัง ภิกขุ กิณฺณิจิ อะวะจุตตะ ธัมมะวาที เจโส ภิกขุ, วินะยะวาที เจโส ภิกขุ, อัมหากัณฺเจะโส ภิกขุ, ฉันทัญจะ รุจิญจะ อาทาเยะ โวหะระติ, ชานาติ โน ภาสะติ, อัมหากัมเปตัง ชะมะตติ. เต ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสุ วะจะนียา “มา อายัสมันโต เอวัง อะวะจุตตะ, นะ เจโส ภิกขุ ธัมมะวาที, นะ เจโส ภิกขุ วินะยะวาที, มา อายัสมันตานัมปิ สังฆะเปโท รุจิตตะ, สะเมตายัสมันตานัง สังฆะนะ, สมะคโค หิ สังโฆ สัมโมทะมาโน อะวิวะทะมาโน เอกุเทโส ผาสสุ วิหะระตติ. เอวัญจะ เต ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมานา ตะเถวะะ ปัคคัณเหยุง. เต ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะตียัง สะมะนุภาสิตัพพา ตัสสะ ปะฏินิสสัคคาเย; ยาวะตะตียัญเจะ สะมะนุภาสิยะมานา ตัง ปะฏินิสสัคชเยยุง อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจะ ปะฏินิสสัคชเยยุง; สังฆาทิเสโส.

๑๒. ภิกขุ ปะเนวะ ทุพพะจะชาติโก โหติ, อุทเทสะปะริยาปันเนสุ ลิกขาปะเทสุ ภิกขุหิ สะหะธัมมิกัง วุจจะมาโน อัตตานัง อะวะจะนียัง กะโรติ “มา มัง อายัสมันโต กิณฺณิจิ อะวะจุตตะ กัลลียาณัง วา ปาปะกัง วา, อะหัมปายัสมันเต นะ กิณฺณิจิ วักขามิ กัลลียาณัง วา ปาปะกัง วา, วิระมะถายัสมันโต มะมะ วะจะนายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสมา อัตตานัง อะวะจะนียัง อะกาสิ,

ว่าจะนียะเมวะ อายัสสมา อัตตานิัง กะโรตุ, อายัสมาปิ ภิกขุ วะเทตุ สะหะธัมเมนะ, ภิกขุปี อายัสมันตัง วักขันติ สะหะธัมเมนะ, เอวัง สังวัชฌา ทิ ตัสสะ ภะคะวะโต ปะริสา, ยะทิทัง อัญญะมัญญะวะจะเนนะ อัญญะมัญญะวุฏฐาปะเนนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ, ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ. อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

๑๓. ภิกขุ ปะเนวะ อัญญะตะรัง ความัง วา นิคะมัง วา อุปะนิสสาเย วิหะระติ กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, ตัสสะ โข ปาปะกา สะมาจारा ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, กุลานิ จะ เตะนะ ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “อายัสมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสมะโต โข ปาปะกา สะมาจारा ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ. กุลานิ จายัสมะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ; ปักกะมะตายัสมา อิมัมहा อาวาสา, อะลันเต อิตะ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน เต ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ฉันทะคามิโน จะ ภิกขุ; โทสะคามิโน จะ ภิกขุ, โมหะคามิโน จะ ภิกขุ, ภายะคามิโน จะ ภิกขุ, ตาทิสิกายะ อาปัตติยา เอกัจจัง ปัพพาเซนติ, เอกัจจัง นะ ปัพพาเซนตติ. โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสมา เอวัง อะวะจะ, นะ จะ ภิกขุ ฉันทะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โทสะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ โมหะคามิโน, นะ จะ ภิกขุ ภายะคามิโน, อายัสมา โข กุละทุสะโก ปาปะสะมาจาโร, อายัสมะโต โข ปาปะกา สะมาจारा ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, กุลานิ จายัสมะตา ทุฏฐานิ ทิสสันติ เจวะ สุยยันติ จะ, ปักกะมะตายัสมา อิมัมहा อาวาสา, อะลันเต อิตะ วาเสนาติ. เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมาโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยัญเญ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัชเชยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ ปะฏินิสสัชเชยยะ, สังฆาทิเสโส.

อุททิสฺฐา โข อายัสมันโต เตะระสะ สังฆาทิเสสา ธัมมา: นะวะะ ปะฐะมาปัตติกา, จัตตาโร ยาวะตะติยะกา; เยสัง ภิกขุ อัญญะตะรัง วา อัญญะตะรัง วา อาปัชชิต์วา ยาวะติหัง ชานัง ปะฏิจฉาเทติ; ตาวะติหัง เตะนะ ภิกขุณา อะกามา

ประวัติถัพพัง, ประวัติตะปะริวาเสนะ ภิกขุณา อุตตะรัง ฉารัตตัง ภิกขุมานัตตายะ
 ปฏิปัชชิตัพพัง, จินณะมานัตโต ภิกขุ, ยัตตะ สียา วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัตตะ
 โส ภิกขุ อัพเพถัพโพ; เอเณปะปิ เจ อุโน วีสะติคะโน ภิกขุสังโฆ, ตัง ภิกขุ
 อัพเพยยะ, โส จะ ภิกขุ อะนัปปิโต, เต จะ ภิกขุ คารัียหา: อะยัง ตัตตะ สามีจิ.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

หุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

ปะริสุทเทถายัสมันโต, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

สังฆาทิเสสอุทเทโส นิฏฐิโต.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต เทว อะนียะตา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห ปะฏิจันเณ
 อาสะเน อะลัγγัมมะนิเย นิสัชชัง กัปปะเยยะ; ตะเมนัง สัทธะเยยะวะจะสา อุปาสิกา
 ทิสัวา ตินณัง รัมมานัง อัญญะตะเรนะ วะเทยยะ ปาราสิเกนะ วา สังฆาทิเสสเณ
 วา ปาจิตติเณนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิขานะมาโน ตินณัง รัมมานัง
 อัญญะตะเรนะ การัตัพโพ ปาราสิเกนะ วา สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ วา;
 เยนะ วา สา สัทธะเยยะวะจะสา อุปาสิกา วะเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ การัตัพโพ;
 อะยัง รัมโม อะนียะโต.

๒. นะ เหวะ โข ปะนะ ปะฏิจันเณ อาสะนัง โหติ นาลัγγัมมะนิยัง,
 อะลัญจะ โข โหติ มาตุคามัง พุฏฐุจลลาหิ วาจาหิ โอภาสิตุง; โย ปะนะ ภิกขุ
 ตะถารูเป อาสะเน มาตุคามะนะ สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง กัปปะเยยะ;
 ตะเมนัง สัทธะเยยะวะจะสา อุปาสิกา ทิสัวา ทวินนัง รัมมานัง อัญญะตะเรนะ
 วะเทยยะ สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ วา, นิสัชชัง ภิกขุ ปะฏิขานะมาโน
 ทวินนัง รัมมานัง อัญญะตะเรนะ การัตัพโพ สังฆาทิเสสเณ วา ปาจิตติเณนะ
 วา, เยนะ วา สา สัทธะเยยะวะจะสา อุปาสิกา วะเทยยะ, เตะนะ โส ภิกขุ
 การัตัพโพ; อะยัมปิ รัมโม อะนียะโต.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต เทว อะนียะตา รัมมา.

ตัตถายัสส์มันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?
 ปะริสุทธะตถายัสส์มันโต, ตัสส์มา ตุณ्हี, เอเวเมตัง ชาระยามิ.

อะนียะตฺตทโส นิฏฐิตฺโต.

อิม โข ปะนายัสส์มันโต ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ฐัมมา อุตฺเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพพะตัสสัง กะฐิเณ, ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะจีวะรัง ชารัตถัพพัง, ตัง อะติกกามะยะโต, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพพะตัสสัง กะฐิเณ, เอกะรัตตัมปิ เจ ภิกขุ ติจีวะเรนะ วิปะวะเสยยะ, อัญญัตระ ภิกขุสम्मะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓. นิฏฐิตะจีวะรัสสัง ภิกขุณา อุพพะตัสสัง กะฐิเณ, ภิกขุโน ปะเนวะ อะกาละจีวะรัง อุปปัชเชยยะ, อากังขะมานะนะ ภิกขุณา ปะฏิคคะเหตัพพัง, ปะฏิคคะเหตฺวา ขิปปะเมวะ การัตถัพพัง; โน จัสสะ ปาริปุริ, มาสะปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตัง จีวะรัง นิภขิปัตถัพพัง อุนัสสะ ปาริปุริยา สะติยา ปัจจาสาเย, ตะโต เจ อุตตะรัง นิภขิเปยยะ สะติยาปิ ปัจจาสาเย, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา ปุราณะจีวะรัง โธวาทะเปยยะ ราชะเปยยะ วา อาโกฏาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณิยา หัตถะโต จีวะรัง ปะฏิคคัณเฬยยะ อัญญัตระ ปาริวัฏฏะกา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาตะกัง คะหะปะติง วา คะหะปะตานัง วา จีวะรัง วิญญาเปยยะ อัญญัตระ สะมะยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: อัจฉินะจีวะโร วา โหติ ภิกขุ นัฏฐะจีวะโร วา, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๗. ตัญเญ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา พะหุหิ จีวะเรหิ อะภิหังกุจฺมปะวาเรยยะ, สันตะรุตตะระปะระมันเตนะ ภิกขุณา ตะโต จีวะรัง สาทิตถัพพัง, ตะโต เจ อุตตะรัง สาทิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๘. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ อัญญาตะกัสสะ คะหะปะติสสะ วา คะหะปะตานิยา วา จีวะระเจตาปะนัง อุปักขะมฺหัง โหติ. “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทสสามิตฺติ, ตตฺถะ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ ะตะ มัง आयัสฺมา อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ เอะวะรุปัง วา เอะวะรุปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทหิตฺติ กัลลยณะกัมมยะตัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๙. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ อุภินันัง อัญญาตะกานัง คะหะปะตีนัง วา คะหะปะตานินัง วา ปัจเจกะจีวะระเจตาปะนา อุปักขะมฺหา โหนติ “อิมะหิ มะยัง ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ ปัจเจกะจีวะรานิ เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรหิ อัจฉาเทสสามาติ, ตตฺถะ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อัปปะวาริโต อุปะสังกะมิตฺวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชเชยยะ “สาธุ ะตะ มัง आयัสฺมันโต อิมะหิ ปัจเจกะจีวะระเจตาปะเนหิ เอะวะรุปัง วา เอะวะรุปัง วา จีวะรัง เจตาเปตฺวา อัจฉาเทถะ อุโฆวะ สันตา เอเกนาติ กัลลยณะกัมมยะตัง อุปาทายะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๐. ภิกขุ ปะเนาะ อุทิสสะ ราชา วา ราชะโภโคโค วา พราหมะณะ วา คะหะปะติโก วา ทูเตนะ จีวะระเจตาปะนัง ปะหิณเณยยะ “อิมินา จีวะระเจตาปะเนนะ จีวะรัง เจตาเปตฺวา อิตถันนามัง ภิกขุ จีวะเรนะ อัจฉาเทหิตฺติ; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง ะเทยยะ “อิทัง โข ภันเต आयัสฺมันตัง อุทิสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ปะฏิกคัณหาตุ आयัสฺมา จีวะระเจตาปะนันติ, เตะนะ ภิกขุณา โส ทูโต เอะวะมัสสะ ะจะนีโย “นะ โข มะยัง อาวุโส จีวะระเจตาปะนัง ปะฏิกคัณหามะ, จีวะรัญจะ โข มะยัง ปะฏิกคัณหามะ กาเลนะ กัปปิยันติ; โส เจ ทูโต ตัง ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “อัตถิ ปะนายัสสะมะโต โกจิ เวยยาวัจจะกะโรติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา เวยยาวัจจะกะโร นิททิสิตัพโพ อารามิโก วา อุปาสะโก วา “เอโส โข อาวุโส ภิกขุณัง เวยยาวัจจะกะโรติ; โส เจ ทูโต ตัง เวยยาวัจจะกะรัง สัตถุญาเปตฺวา ตัง ภิกขุ อุปะสังกะมิตฺวา เอวัง ะเทยยะ “ยัง โข ภันเต आयัสฺมา เวยยาวัจจะกะรัง นิตทิสิ, สัตถุญฺจโต โส มะยา; อุปะสังกะมะตุ आयัสฺมา กาเลนะ จีวะเรนะ ตัง อัจฉาเทสสะตฺติ, จีวะรัตติเกนะ ภิกขะเว ภิกขุณา

เวยยาวัจจะกะโร อุปะสังกะมิตฺวา ทวีตติกขัตตุง โจเทตฺทไฟฺโ สาเรตฺทไฟฺโ “อัตโธ
 เม อาวุโส จีวะเรนาติ; ทวีตติกขัตตุง โจทยะมาโน สาระยะมาโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปผาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปผาเทยยะ, จะตฺกขัตตุง
 ปญฺจิกขัตตุง ฉกขัตตูปะระมัง ตฺถนฺทึฏฺเฐนะ อุททิสสะ ฐาตฺถัพพัง; จะตฺกขัตตุง
 ปญฺจิกขัตตุง ฉกขัตตูปะระมัง ตฺถนฺทึฏฺโธ อุททิสสะ ติฏฐะมาโน ตัง จีวะรัง
 อะภินิปผาเทยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง; โน เจ อะภินิปผาเทยยะ, ตะโต เจ อุตตะรัง
 วายะมะมาโน ตัง จีวะรัง อะภินิปผาเทยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง; โน เจ
 อะภินิปผาเทยยะ, ยะตัสสะ จีวะระเจตาปะนัง อาภะตัง, ตตฺถะ สามัง วา คันตัพพัง,
 ทฺวโต วา ปาเหตฺทไฟฺโ “ยัง โข ตุมहे อายัสมันโต ภิกขุ อุททิสสะ จีวะระเจตาปะนัง
 ปะหิณิตตะ, นะ ตันตัสสะ ภิกขุโน ภิกฺขุ อิตถัง อะนุโมติ, ยฺญชฺชนตายัสมันโต สะกัง,
 มาโว สะกัง วินัสสตี: อะยัง ตตฺถะ สามีจิ.

จีวะระวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. โย ปะนะ ภิกขุ โกสิยะมิสสะกัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง สันถะตัง
 การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๓. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การะยะมาเนนะ เทว ภาคา
 สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง อาทาตัพพา, ตะติยัง โอทาตานัง, จะตฺตถัง
 โคจะรียานัง; อะนาทา เจ ภิกขุ เทว ภาเค สุทธะกาพะกานัง เอพะกะโลมานัง
 ตะติยัง โอทาตานัง จะตฺตถัง โคจะรียานัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๔. นะวัมปะนะ ภิกขุณา สันถะตัง การาเปตฺวา ฉัพพัสสานิ ฐาเรตฺทัพพัง.
 โอเรนะ เจ ฉนฺนัง วัสสานัง ตัง สันถะตัง วิสสัชเชตฺวา วา อะวิสสัชเชตฺวา วา
 อัญญัง นะวัง สันถะตัง การาเปยยะ อัญญัตระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง
 ปาจิตติยัง.

๑๕. นิสีทะนะสันถะตัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ
 ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุคะตะวิทติ อาทาตัพพา ทุพฺพณะกะระณายะ,

อะนาทา เจ ภิกขุ ปุราณะสันถะตัสสะ สามันตา สุขะตะวิหัตถิง นะวัง
นิสสังกะสันถะตัง การาเปยยะ, นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๖. ภิกขุโน ปะเนวะ อัทธานะมัคคะปะฏิบันนัสสะ เอพะกะโลมานิ
อุปปัชเชยยัง, อากังขะมานะ ภิกขุนา ปะฏิคคะเหตัพพานิ, ปะฏิคคะเหตฺวา
ติโยชะนะปะระมัง สะหัตถา หาระตัพพานิ, อะสันเต หาระเก, ตะโต เจ อุตตะริง
หะเรยยะ อะสันเตปิ หาระเก, นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุเนีย เอพะกะโลมานิ โรวาเปยยะ
วา รัชชาเปยยะ วา วิชะฎาเปยยะ วา, นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ ชาตะรุปะระชะตัง อุกคัณเหยยะ วา
อุคคัณหาเปยยะ วา อุปะนิขิตตัง วา สาทิเยยยะ, นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๑๙. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง รูปิยะสังโฆหารัง สะมาปัชเชยยะ,
นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ นานัปปะการะกัง กะยะวิกะยัง สะมาปัชเชยยะ,
นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

โกสิยะวัคโค ทุตโต.

๒๑. ทะสาหะปะระมัง อะติเรกะปัตโต ธาเรตัพโพ, ตัง อะติกกามะยะโต,
นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๒. โย ปะนะ ภิกขุ อุณะปัญจะพันชะเนนะ ปัตเตนะ อัญญัง นะวัง ปัตตัง
เจตาเปยยะ, นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง. เตเน ภิกขุนา โส ปัตโต ภิกขุปะริสาเย
นิสสังคิยังตัพโพ; โย จะ ตัสสา ภิกขุปะริสาเย ปัตตะปะริยังโต, โส จะ ตัสสะ ภิกขุโน
ปะทาตัพโพ “อะยังเต ภิกขุ ปัตโต, ยาวะ เกทะนายะ ธาเรตัพโพติ: อะยัง ตัตถะ
สามีจิ.

๒๓. ยานิ โข ปะนะ ตานิ คิลานานัง ภิกขุณัง ปะฏิสาเยนียานิ เกสัชชานิ,
เสยยะถิทัง; สัปปี นะวะนีตัง เตลัง มะฐุ ผาณิตัง, ตานิ ปะฏิคคะเหตฺวา
สัตตาหะปะระมัง สันนิทการะกัง ปะริภุญชิตัพพานิ, ตัง อะติกกามะยะโต
นิสสังคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๔. “มาโส เสโส คิมหานันติ ภิกขุนา วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง

ประยิยเสตัพพัง, “อัทธมะมาโส เสโส คิมหามันติ กัตถวา นินาเสตัพพัง; “โอเรนนะ เจ มาโส เสโส คิมหามันติ วัสสิกะสาฎิกะจีวะรัง ประยิยเสยยะ. “โอเรนัทธมะมาโส เสโส คิมหามันติ กัตถวา นินาเสยยะ; นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๕. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สามัง จีวะรัง ทัตถวา กุปิโต อะนัตตะมะโน อัจฉินเทยยะ วา อัจฉินทาเปยยะ วา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๖. โย ปะนะ ภิกขุ สามัง สุตตัง วิญญาเปตถวา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๗. ภิกขุ ปะนะเว อุกทิสสะ อัญญาตะโก คะหะปะติ วา คะหะปะตานี วา ตันตะวาเยหิ จีวะรัง วายาเปยยะ, ตัตถะ เจ โส ภิกขุ ปุพเพ อปปะวาริโต ตันตะวาเย อุปะสังกะมิตถวา จีวะเร วิกัปปัง อาปัชชยยะ “อิหัง โข อาวุโส จีวะรัง มัง อุกทิสสะ วียะติ, อายุยะตัญจะ กะโรถะ, วิตถะตัญจะ อปปิตถัญจะ สุวิตถัญจะ สุปะวายิตถัญจะ สุวิเลกขิตถัญจะ สุวิตถัจฉิตถัญจะ กะโรถะ; อปปะวะนามะ มะยัมปิ आयัสมันตานัง กิญจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยามาติ, เอวัญจะ โส ภิกขุ วัตถวา กิญจิมัตตัง อะนุปะทักขะยยะ อันตะมะโส ปิณฑะปาตะมัตตัมปิ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๘. ทะสาหามาณะคัง กัตติกะเตมาสิปฺปนณะมัง, ภิกขุโน ปะนะเว อัจเจกะจีวะรัง อุปัชชยยะ, อัจเจกั มัญญะมาเนนะ ภิกขุณา ปะฏิคคะเหตัพพัง ปะฏิคคะเหตถวา ยาวะจีวะระกาละสะมะยัง นิขิปิตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง นิขิเปยยะ, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๒๙. อุปะวัสสัง โข ปะนะ กัตติกะปฺปนณะมัง, ยานิ โข ปะนะ ตานิ อารัญญะกา นิเสนาสะนา นิสาสังกะสัมมะตานิ สัปปะฏิกะยานิ, ตะถารูเปสุ ภิกขุ เสนาสะเนสุ วิหะรันโต อากังขะมาโน ติณณัง จีวะรานัง อัญญะตะรัง จีวะรัง อันตะระฆะเร นิขิเปยยะ, ลียา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะสาयยะ, ฉารัตตะปะระมันเตนะ ภิกขุณา เตะนะ จีวะเรนะ วิปะวะเสตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง วิปะวะเสยยะ อัญญัตระ ภิกขุสัมมะติยา, นิสสัคคิยัง ปาจิตติยัง.

๓๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง อัตตะโน

ปะริณามะเย, นิสสัคคิยัง ปาจิตตियัง.

ปัตตะวัคโค ตะติโย.

อุททิกฺขฐา โข อายัสมันโต ติงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ประริสุทธา?

ทุกุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ประริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ประริสุทธา?

ประริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตุนหิ, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

นิสสัคคิยา ปาจิตติยา รัมมา นิฏฐิตา.

อิเม โข ปะนายัสมันโต เทวณะวุติ ปาจิตติยา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. สัมปะชานะมุสสาวาเท ปาจิตตियัง.

๒. โอมะสะวาเท ปาจิตตियัง.

๓. ภิกขุเปสุญญะ ปาจิตตियัง.

๔. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัง ปะทะโส รัมมัง วาเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๕. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันเนนะ อุตตะริทวิรัตตะติรัตตัง สะหะเสยยัง กัปปะเยยยะ, ปาจิตตियัง.

๖. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สะหะเสยยัง กัปปะเยยยะ, ปาจิตตियัง.

๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามัสสะ อุตตะริณัปปัญจะวาจาหิ รัมมัง เทเสยยะ อัญญัตระ วิญญูนา ปุริสะวิกะเหนะ, ปาจิตตियัง.

๘. โย ปะนะ ภิกขุ อะนุปะสัมปันนัสสะ อุตตะริมะนุสสะรัมมัง อาโรเจยยะ, ภูตัสสัง ปาจิตตियัง.

๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ทุฏฐุลลัง อาปัตติง อะนุปะสัมปันนัสสะ อาโรเจยยะ, อัญญัตระ ภิกขุสสัมมะติยา, ปาจิตตियัง.

๑๐. โย ปะนะ ภิกขุ ประฐะวัง ขะเณยยะ วา ขะณาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

มุสสาวาเทวัคโค ปะฐะโม.

๑๑. ภูตะคามะปาตัพพะตายะ ปาจิตตियัง.

๑๒. อัญญะวาทะเก วิหะสะเก ปาจิตตियัง.

๑๓. อุชฌาปะนะเก ขิยยะนะเก ปาจิตตियัง.

๑๔. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกัง มัญจัง วา ปิจฺจัง วา ภิสัง วา โกจจัง วา อังโฆกาเส สันตะริตฺวา วา สันตะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๕. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร เสยยัง สันตะริตฺวา วา สันตะราเปตฺวา วา, ตัง ปักกะมันโต เนวะ อุททะเรยยะ นะ อุททะราเปยยะ อะนาปุจจัง วา คัจเจยยะ, ปาจิตตियัง.

๑๖. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร ชานัง ปุพฺพปุคะตัง ภิกขุ อะนุปะชัชชะ เสยยัง กัปปะยยะ "ยัสสะ สัมพาโร ภะวิสสะติ, โส ปักกะมิสสะตติ; เอตะทวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตियัง.

๑๗. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ กุปิโต อะนัตตะมะโน สังฆิกา วิหารา นิกกัทฺเฒยะ วา นิกกัทฺเฒาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๘. โย ปะนะ ภิกขุ สังฆิกเก วิหาเร อุปะริ เวหาสะกุฎิยา อาหังจะปาทะกัง มัญจัง วา ปิจฺจัง วา อะภินิสึเทยยะ วา อะภินิปัชเชยยะ วา, ปาจิตตियัง.

๑๙. มะหัลลกะกัมปะนะ ภิกขุนา วิหารัง การะยะมาเนนะ ยาวะ ทวาระโกสา อัคคะสัฏฐะปะนายะ อาโลกะสันธิปะริกัมมาเย ทวิตติจจะทะนัสสะ ปะริยายัง อัมปะหะริเต จูเตนะ อะธิฏฐาตัพพัง, ตะโต เจ อุตตะริง อัมปะหะริเตปิ จูโต อะธิฏฐะเหยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๐. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ตินัง วา มัตติกัง วา สิณฺเญยะ วา สิณฺเญาเปยยะ วา, ปาจิตตियัง.

ภูตะคามะวัคโค ทุติโย.

๒๑. โย ปะนะ ภิกขุ อะสัมมะโต ภิกขุโนโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๒. สัมมะโตปิ เจ ภิกขุ อัตถังคะเต สุริเย ภิกขุโนโย โอวะเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๒๓. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณุปัสสะยัง อุปะสังกะมิตฺวา ภิกขุโนโย โอวะเทยยะ, อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย; คิลานา โหติ

ภิกขุนี้, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๒๔.โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง ะเทยยะ “อามิสเหตุ ภิกขุ ภิกขุโนโย
โอะวะทันตัตติ, ปาจิตตียัง.

๒๕.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया จีวะรัง ะเทยยะ อัญญัตระ
ปาริวัฏฐะกา, ปาจิตตียัง.

๒๖.โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุनिया จีวะรัง สัพเพยยะ วา
สัพพาเปยยะ วา, ปาจิตตียัง.

๒๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง
ปะฏิปัชเชยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตียัง. ตัตถายัง
สะมะโย: สัตถะกะมะนีโย โหติ มัคโค สาสังกะสัมมะโต สัปเปกฺกะโย, อะยัง
ตัตถะ สะมะโย.

๒๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง สังวิธายะ เอกัง นาวัง อะภิรุเหยยะ
อุทธะคามินิง วา อะโธคามินิง วา อัญญัตระ ติริยันตะระณายะ, ปาจิตตียัง.

๒๙.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ภิกขุนี้ปะริปาจิตัง ปิณทะปาตัง ภูญเชยยะ
อัญญัตระ ปุพเพ คิหิสะมารัมภา, ปาจิตตียัง.

๓๐.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุनिया สัทธัง เอโก เอกายะ ระโห นิสัชชัง
กัปปะยยะ, ปาจิตตียัง.

โอวาทะวัคโค ตะติโย.

๓๑.อะคิลานะนะ ภิกขุณา เอโก อาวะสะทะปิณโฑ ภูญชิตัพโพ; ตะโต
เจ อุตตะวัง ภูญเชยยะ, ปาจิตตียัง.

๓๒.กะณะโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตียัง. ตัตถายัง
สะมะโย : คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย
อัทธานะกะมะนะสะมะโย นาวาภิรุหะนะสะมะโย มะหาสะมะโย
สะมะณะภัตตะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๓.ปะรัมปะระโกชะเน อัญญัตระ สะมะยา ปาจิตตียัง. ตัตถายัง สะมะโย
คิลานะสะมะโย จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย; อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๓๔.ภิกขุง ปะเนวะ กุลลัง อุปะคะตัง ปุเวหิ วา มั่นเถหิ วา

อะภิหังญุมปะวาเรยยะ, อากังขะมานะเนะ ภิกขุณา ทวิตติปัตตะปุรา
ปะฏิกคะเหตัพพา; ตะโต เจ อุตตะริง ปะฏิกคัณเหายยะ, ปาจิตติยัง.
ทวิตติปัตตะปุเร ปะฏิกคะเหตว่า ตะโต นีหะริตว่า ภิกขุหิ สัทริง สังวิกะชิตัพพัง,
อะยัง ตัตตะ สามีจิ.

๓๕.โย ปะนะ ภิกขุ ฤตดาวิ ปะวาริโต อะนะติริตตัง ขาทะนียัง วา
โกชะนียัง วา ขาเทยยะ วา ฤญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๖.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ ฤตดาวิง ปะวาริตัง อะนะติริตเตนะ
ขาทะนีเยนะ วา โกชะนีเยนะ วา อะภิหังญุมปะวาเรยยะ “หันทะ ภิกขุ ขาทะ วา
ฤญชะ วาติ ชานัง อาสาทะนาเปกโข, ฤตตัสสัง ปาจิตติยัง.

๓๗.โย ปะนะ ภิกขุ วิกาเล ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ขาเทยยะ วา
ฤญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๘.โย ปะนะ ภิกขุ สันนิทการะกัง ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ขาเทยยะ
วา ฤญเชยยะ วา, ปาจิตติยัง.

๓๙.ยานิ โข ปะนะ ตานิ ปะณีตะโกชะนานิ, เสยยะถิกัง; สัปปิ นะวะนีตัง
เตลัง มะรุ ฝานิตัง มัจโจ มังสัง ชีรัง ทะริ, โย ปะนะ ภิกขุ เอวะรูปานิ
ปะณีตะโกชะนานิ อะคิลานอ อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปตว่า ฤญเชยยะ,
ปาจิตติยัง.

๔๐.โย ปะนะ ภิกขุ อะทินันัง มุขะทวารัง อาหารัง อาหะเรยยะ อัญญัตระ
อุทะกะทันตะโปณา, ปาจิตติยัง.

โกชะนะวัคโค จะตุดโธ.

๔๑.โย ปะนะ ภิกขุ อะเจละกัสสะ วา ปะริพพาชะกัสสะ วา ปะริพาชิกายะ
วา สะหัตถา ขาทะนียัง วา โกชะนียัง วา ทะเทยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๒.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “เอหาธุโส ตามัง วา นิคะมัง
วา ปินทายะ ปะวิสสสามาติ. ตัสสะ ทาเปตว่า วา อะทาเปตว่า วา อุกโยเชยยะ
“คัจฉาธุโส, นะ เม ตะยา สัทริง กะถา วา นิสัชชา วา ฝาสู โหติ, เอกะกัสสะ เม
กะถา วา นิสัชชา วา ฝาสู โหติติ, เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริตว่า อะนัญญัง,
ปาจิตติยัง.

๔๓.โย ปะนะ ภิกขุ สะโกชะเน กุเล อะนุปะชัชชะ นิสฺสชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๔.โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทฺธิง ระโห ปะฏิจันเณ อาสะเน นิสฺสชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๕.โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทฺธิง เอโก เอกายะ ระโห นิสฺสชัง กัปปะเยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๖.โย ปะนะ ภิกขุ นิมนฺติโต สะภัตโต สะมาโน, สันตัง ภิกขุ อะนาปุจจา ปุเรภัตตัง วา ปัจฉาภัตตัง วา กุเลสุ จาริตตัง อาปัชเชยยะ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตติยัง. ตัตถายัง สะมะโย: จีวะระทานะสะมะโย จีวะระการะสะมะโย, อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๔๗.อะคิลาเนนะ ภิกขุณา จาตุมาสะปัจจะยะปะวะระณา สาทิทัพพา อัญญัตระ ปุณะปะวาระณายะ, อัญญัตระ นิจจะปะวาระณายะ, ตะโต เจ อุตตะริง สาทิเยยยะ, ปาจิตติยัง.

๔๘.โย ปะนะ ภิกขุ อุกฺกตัง เสนัง ทัสสะนายะ คัจเฌยะ อัญญัตระ ตะถารูปะปัจจะยา, ปาจิตติยัง.

๔๙.สิยา จะ ตัสสะ ภิกขุโน โกจิเทวะ ปัจจะโย เสนัง คมะนายะ, ทวีรตตะติรตตัง เตะนะ ภิกขุณา เสนายะ วะสีตัพพัง. ตะโต เจ อุตตะริง วะเสยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๐. ทวีรตตะติรตตัญเญ ภิกขุ เสนายะ วะสะมาโน อุกฺกยิกัง วา พะลัคคัง วา เสนาพฺยุหัง วา อะนิกะทัสสะนัง วา คัจเฌยะ, ปาจิตติยัง.

อะเจละกะวัคโค ปญฺจะโม.

๕๑.สุราเมระยะปาเน ปาจิตติยัง.

๕๒.อังกฺลิปะโตทะเก ปาจิตติยัง.

๕๓.อุทะเก หัสสะธัมเม ปาจิตติยัง.

๕๔.อะนาทะริเย ปาจิตติยัง.

๕๕.โย ปะเน ภิกขุ ภิกขุง ภิงสาเปยยะ, ปาจิตติยัง.

๕๖.โย ปะนะ ภิกขุ อะคิลาโน วิสัวะนาเปกโข โขติง สะมาทะเหยยะ วา

สมาทะหาเปยยะ วา อัญญัตระ ตะถารูปัจจะยา, ปาจิตตियัง.

๕๗. โย ปะนะ ภิกขุ โอเรณัทมะมาสัง นะหาเยยยะ อัญญัตระ สะมะยา, ปาจิตตियัง. ตัตถายัง สะมะโย: ทิยัทโธ มาโส เสโส คิมหานันติ วัสสานัสสะ ปะฐะโม มาโส อิจเจเต อัททะเตยยะมาสา อุณหะสะมะโย ปะริพาหะสะมะโย คิลานะสะมะโย กัมมะสะมะโย อัทธานะคะมะนะสะมะโย วาตะวุฏฐิสะมะโย. อะยัง ตัตถะ สะมะโย.

๕๘. นะวัมปะนะ ภิกขุหา จีวะระลาเภนะ ตินถัน ทุพพัตถะกะระณัน อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง อาทาตัพพัง นีลัง วา กัททะมัง วา กาพะสามัง วา, อะนาทา เจ ภิกขุ ตินถัน ทุพพัตถะกะระณัน อัญญะตะรัง ทุพพัตถะกะระณัง นะวัง จีวะรัง ปรีกุกเขยยะ, ปาจิตตियัง.

๕๙. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ วา ภิกขุनिया วา ลิกขะมานายะ วา สามะเถรัสสะ วา สามะเถรียา วา สามัง จีวะรัง วิกัปปะตัง วา อะปัจจุทธาระกัง ปะริกุกเขยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๐. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ปัตตัง วา จีวะรัง วา นีสัททะนัง วา สุกขิมะรัง วา กายะพันชะนัง วา อะปะนิเชยยะ วา อะปะนิชาเปยยะ วา อันตะมะโส หัสสาเปกโขปี, ปาจิตตियัง.

สุราปานะวัคโค จัญญู.

๖๑. โย ปะนะ ภิกขุ สัญจิจะ ปาถัง ชีวิตา ไวโรเปยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๒. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สัปปาณะกัง อุทะกัง ปะริกุกเขยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๓. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ยะถาธัมมัง นีหะตาธิกะระณัง ปุณะกัมมายะ อุกโกกเขยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๔. โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ ชานัง ทุกกุลลัง อาปัตตัง ปะฏิจจาเทยยะ, ปาจิตตियัง.

๖๕. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง อุณะวีสะติวัสสัง ปุคคะลลัง อุปะสัมปาเทยยะ, โส จะ ปุคคะโล อะนุปะสัมปันโน, เต จะ ภิกขุ คารยัหา, อิถัง ตัสมิทัง ปาจิตตियัง.

๖๖. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง เถยยะสัถเถนะ สัททัง สังวิธายะ

เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัซเซยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตติยัง.

๖๗. โย ปะนะ ภิกขุ มาตุคามะนะ สัทธัง สังวิธายะ เอกัทธานะมัคคัง ปะฏิปัซเซยยะ อันตะมะโส คามันตะรัมปิ, ปาจิตติยัง.

๖๘. โย ปะนะ ภิกขุ เอวัง วะเทยยะ “ตะถาหัง ภะคะวะตา ชัมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อายัสมา เอวัง อะวะจะ, มา ภะคะวันตัง อัปภาจิกขิ; นะ หิ สาธุ ภะคะวะโต อัปภักขานัง, นะ หิ ภะคะวา เอวัง วะเทยยะ; อะเนกะปะริยาเยนะ อาวุโส อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภะคะวะตา อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ เอวัญจะ โส ภิกขุ ภิกขุหิ วุจจะมานโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส ภิกขุ ภิกขุหิ ยาวะตะติยัง สะมะนุภาสิตัพโพ ตัสสะ ปะฏินิสสัคคายะ; ยาวะตะติยังเจ สะมะนุภาสิยะมาโน ตัง ปะฏินิสสัซเซยยะ, อิจเจตัง กุสะลัง, โน เจ ปะฏินิสสัซเซยยะ, ปาจิตติยัง.

๖๙. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถาวาทินา ภิกขุณา อะกะฎาณูชัมเมนะ ตัง ทิฏฐัง อัปปะฏินิสสัฏฐะนะ สัทธัง สัมภุญเซยยะ วา สังวะเสยยะ วา สะหะ วา เสยยัง กัปปะยยะ, ปาจิตติยัง.

๗๐. สะมะณูทเทโสปี เจ เอวัง วะเทยยะ “ตะถาหัง ภะคะวะตา ชัมมัง เทสิตัง อาชานามิ; ยะถา เยเม อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภะคะวะตา, เต ปะฏิเสวะโต นาลัง อันตะรายายาติ, โส สะมะณูทเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “มา อาวุโส สะมะณูทเทสะ เอวัง อะวะจะ, มา ภะคะวันตัง อัปภาจิกขิ, นะ หิ สาธุ ภะคะวะโต อัปภักขานัง, นะ หิ ภะคะวา เอวัง วะเทยยะ. อะเนกะปะริยาเยนะ อาวุโส สะมะณูทเทสะ อันตะรายิกา ชัมมา วุตตา ภะคะวะตา, อะลัญจะ ปะนะ เต ปะฏิเสวะโต อันตะรายายาติ; เอวัญจะ โส สะมะณูทเทโส ภิกขุหิ วุจจะมานโน ตะเถวะ ปัคคัณเหยยะ, โส สะมะณูทเทโส ภิกขุหิ เอวะมัสสะ วะจะนีโย “อัสซะตักเค เต อาวุโส สะมะณูทเทสะ นะ เจวะ โส ภะคะวา สัตถา อะปะทิสัตัพโพ; ยัมปิ จัญญะ สะมะณูทเทสะ ละภันติ ภิกขุหิ สัทธัง ทวีรุตตะติรุตตัง สะหะเสยยัง, สาปิ เต นัตถิ; จะระ ปิเร วินัสสาติ. โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง ตะถานาสิตัง สะมะณูทเทสัณ อูปะลาเปยยะ วา อูปัฏฐาเปยยะ วา สัมภุญเซยยะ วา สะหะ วา

เสยยัง กัปปะเยยะ, ปาจิตตียัง.

สัปปาณะวัคโค สัตตะโม.

๗๑.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุหิ สะหะรัมมิกัง วุจจะมาโน เอวัง วะเทยยะ ‘นะ ตาวาหัง อาวุโส เอตัสฺมิง ลิกขาปะเท ลิกขิสสามิ, ยาวะ นัญญัง ภิกขุณ พยัตตัง วินะยะธะรัง ปะริปุจฉามิตี, ปาจิตตียัง. ลิกขะมานะเน ภิกขะเว ภิกขุณา อัญญาตัพพัง ปะริปุจฉิตัพพัง ปะริปัญ्हิตัพพัง, อะยัง ตัตถะ สามิจิ.

๗๒.โย ปะนะ ภิกขุ ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง วะเทยยะ “กิมปะนิเมหิ ขุททาณฺขุททะเกหิ ลิกขาปะเทหิ อุททิกฺกุเรหิ, ยาวะทเวะ กุกกัจจาเย วิเลสาเย วิเลชาเย สังวัตตันตตี, ลิกขาปะทะวิวัณณะเนเก ปาจิตตียัง.

๗๓.โย ปะนะ ภิกขุ อันวัฑฒะมาสัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน เอวัง วะเทยยะ “อิทาเนวะ โข อะหัง อาชานามิ ‘อะยัมปิ กิระ ธัมโม สุตตาอะโธ สุตตะปะริยาปันโน อันวัฑฒะมาสัง อุทเทสัง อาคัจจะตตี; ตัญเจะ ภิกขุณ อัญญู ภิกขุ ชาเนยฺยง “นิสินนะปุพพัง อิมินา ภิกขุณา ทวีตติกขัตตุง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน โก ปะนะ วาโท ภียโยติ, นะ จะ ตัสสะ ภิกขุโน อัญญาณะเกนะ มุตติ อตติ, ยัญจะ ตัตถะ อาปัตติง อาปันโน, ตัญจะ ยะถาธัมโม การัตัพโพ; อุตตะริญจัสสะ โมโห อาโรเปตัพโพ “ตัสสะ เต อาวุโส อะลาภา, ตัสสะ เต ทูลลัทธัง; ยัง ตะวัง ปาฏิโมกเข อุททิสสะมาเน นะ สาธุกัง อฏฺฐิกัตถ์วา มะนะสิกะโรสีติ; อิหัง ตัสฺมิง โมหะเนเก ปาจิตตียัง.

๗๔.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ปะหารัง ทะเทยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๕.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ กุปีโต อะนัตตะมะโน ตะละสัตติกัง อุกคิเรยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๖.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณ อะมฺลุเกนะ สังฆาภิเสสเณ อะนุทฺธังเสยยะ, ปาจิตตียัง.

๗๗.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุสสะ สัญจิจจะ กุกกัจจิง อุปะทะเหยยะ “อิติสสะ มุหุตตัมปิ อะผาสุ ภาะวิสสะตตี เอตะทเวะ บัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตตียัง.

๗๘.โย ปะนะ ภิกขุ ภิกขุณัง ภัณฑะนะชาตานัง กะละหะชาตานัง

วิวาหাপันนानัง อุปัสสุตัง ติฏฐุญฺเญยะ “ยัง อิเม ภะณิสสันติ, ตัง โสสสามีติ
เอตะเทวะ ปัจจะยัง กะริตฺวา อะนัญญัง, ปาจิตติยัง.

๗๙.โย ปะนะ ภิกขุ รัम्मิกานัง กัมมานัง ฉนฺทัง ทตฺวา ปัจฉา
ขียะนะรัम्मัง อาปัชเชยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๐.โย ปะนะ ภิกขุ สังฆะ วินิจฺฉะยะกาถายะ วัตตะมานายะ ฉนฺทัง
อะทตฺวา อุฏฺฐายาสะนา ปักกะเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๑.โย ปะนะ ภิกขุ สะมัคเคนะ สังฆะเน จีวะรัง ทตฺวา ปัจฉา
ขียะนะรัम्मัง อาปัชเชยยะ “ยะถาสันถุตฺตัง ภิกขุ สังฆิกัง ลาภัง ปะริณาเมณตฺติ,
ปาจิตติยัง.

๘๒.โย ปะนะ ภิกขุ ชานัง สังฆิกัง ลาภัง ปะริณะตัง ปุคคะลัสสะ
ปะริณาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

สะหะรัम्मิกะวัคโค อัญฺฐะโม.

๘๓.โย ปะนะ ภิกขุ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ รัฏฺเฐ
อะนิกขันตะราชะเก อะนิกคะตะระตะนะเก ปุพฺเพ อัปปะติสังวิทิตฺวา อินทะซีลัง
อะตักกาเมยยะ, ปาจิตติยัง.

๘๔.โย ปะนะ ภิกขุ ระตะนัง วา ระตะนะสัมมะตัง วา อัญฺญัตฺระ
อัชฌารามา วา อัชฌาวะสะถา วา อุคคัณเหยยะ วา อุคคัณหาเปยยะ วา,
ปาจิตติยัง. ระตะนัง วา ปะนะ ภิกขุ ภา ระตะนะสัมมะตัง วา อัชฌารามา วา
อัชฌาวะสะถา วา อุคคะเหตฺวา วา อุคคัณหาเปตฺวา วา นิทฺธิปิตฺตัพพัง “ยัสสะ
ภะวิสสะติ โส หาริสสะตฺติ: อะยัง ตตฺถะ สามิจิ.

๘๕.โย ปะนะ ภิกขุ สันตัง ภิกขุ อะนาปุจฺจา วิกาเล คามัง ปะวิเสยยะ,
อัญฺญัตฺระ ตะถารูปา อัจฉายิกา กะระณียา, ปาจิตติยัง.

๘๖.โย ปะนะ ภิกขุ อัญฺฐิมะยัง วา ทนตะมะยัง วา วิสาณะมะยัง วา
สุจิฆะรัง การาเปยยะ, เปทนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๗.นะวัมปะนะ ภิกขุ ภา มัญจัง วา ปิฏฺฐัง วา การะยะมาเนนะ
อัญฺฐังคฺลปะปาทะกัง กาเรตฺตัพพัง สุคะตังคฺลนะ อัญฺญัตฺระ เหมจฺฐิมายะ อะฎฺเฐนียา,
ตัง อะตักกามะยะโต เจทนะกัง ปาจิตติยัง.

๘๘. โย ปะนะ ภิกขุ มัญจัน วา ปิจฺฉัน วา ตูลอนัทธัง การาเปยยะ, อุททาละนะกัง ปาจิตตियัง.

๘๙. นิสีหะนัมปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกัง การะตัพพัง; ตัตตริทัง ปะมาณัง: ทิฆะโส เทว วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา, ติริยัง ทิยัทธมัง, ทะสา วิทตติ, ตัง อะตติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๐. กัณทุปะฏิจณาทัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การะตัพพัง; ตัตตริทัง ปะมาณัง: ทิฆะโส จะตัสโส วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง เทว วิทตติโย, ตัง อะตติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๑. วัสสิกะสาฎิกัง ปะนะ ภิกขุณา การะยะมาเนนะ ปะมาณิกา การะตัพพัง; ตัตตริทัง ปะมาณัง: ทิฆะโส จะ วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง อัทธะเตยยา, ตัง อะตติกกามะยะโต เจทะนะกัง ปาจิตตियัง.

๙๒. โย ปะนะ ภิกขุ สุกะตะจีวะรปะมาณัง จีวะรัง การาเปยยะ อะติเรกัง วา, เจทะนะกัง ปาจิตตियัง. ตัตตริทัง สุกะตัสสะ สุกะตะจีวะรปะมาณัง : ทิฆะโส เนวะ วิทตติโย สุกะตะวิทตติยา ติริยัง จะ วิทตติโย, อิทัง สุกะตัสสะ สุกะตะจีวะรปะมาณัง.

ระตะนะวัคโค เนวะโม.

อุททิฏฐา โข อายัสสัมนโต เทวันะวุติ ปาจิตติยา รัมมา.

ตัตถายัสสัมนเต ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตตะ ปะริสุททา?

ปะริสุทเทตถายัสสัมนโต, ตัสมา ตุนหิ, เอวะเมตัง ชาระยามิ.

ปาจิตติยา นิฏฐิตา.

อิมะ โข ปะนายัสสัมนโต จัตตาโร ปาฏิเทสนียา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉันติ.

๑. โย ปะนะ ภิกขุ อัญญาติกายะ ภิกขุณียา อันตะระมะรัง ปะวิฏฐายะ หัตถะโต ขาทะเนียง วา โภชะเนียง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหตฺวา ขาทะยยะ วา

ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทศัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๒. ภิกขุ ปะเนวะ กุเลสุ นิมนติตา ภุญชันติ, ตัตตระ เจ ภิกขุณี โวสาสะมานะรูปา ฐิตา โหติ “อิธะ สุปัง เทละ, อิธะ โอทะนัง เทลาติ, เตหิ ภิกขุหิ สา ภิกขุณี อะปะสาเทตัพพา “อะปะสั๊กกะ ตาวะ ภาคินี, ยาวะ ภิกขุ ภุญชันตัตติ: เอกัสสะปิ เจ ภิกขุโน นัปปะฏิภาเสยยะ ตัง ภิกขุณิง อะปะสาเทตุง “อะปะสั๊กกะ ตาวะ ภาคินี, ยาวะ ภิกขุ ภุญชันตัตติ, ปะฏิเทศัพพัง เตหิ ภิกขุหิ “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิงหา อะสัปปายัง ปาฏิเทสนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมาติ.

๓. ยานี โข ปะนะ ตานี เสกขะสัมมะดานิ กุลานี, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูปะสุ เสกขะสัมมะเตสุ กุเลสุ ปุพเพ อะนิมนตัตโต อะคิลานो ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา สะหัตถา ปะฏิคคะเหตว่า ขาทะยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทศัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

๔. ยานี โข ปะนะ ตานี อารัญญะกานี เสนาสะนานิ สาสังกะสัมมะดานิ สัปปะฏิภายานี, โย ปะนะ ภิกขุ ตะถารูปะสุ เสนาสะเนสุ วิหะรันตอ ปุพเพ อัมปะฏิสังวัตติตัง ขาทะนียัง วา โภชะนียัง วา อัชฌารามา สะหัตถา ปะฏิคคะเหตว่า อะคิลานो ขาทะยยะ วา ภุญเชยยะ วา, ปะฏิเทศัพพัง เตนะ ภิกขุณา “การัย्हัง อาวุโส รัมมัง อาปัชชิง อะสัปปายัง ปาฏิเทสนียัง, ตัง ปะฏิเทเสมีติ.

อุททัญญา โข อายัสมันโต จัตตาโร ปาฏิเทสนียา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ทุติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทธา?

ปะริสุทธะตถายัสมันโต, ตัสมา ตุณ्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ปาฏิเทสนียา นิฏฐิตา.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต (ปัญจะสัตตตะติ) เสขิยา รัมมา อุทเทสัง อาคัจฉนติ.

๑. “ประวิมถะลัณ โฉนาเสสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒. “ประวิมถะลัณ ปารุปีสสามีติ สิกขา กระณैया.
๓. “สุประวิจันโน อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๔. “สุประวิจันโน อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๕. “สุสังวุโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๖. “สุสังวุโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๗. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๘. “โอกขิตตะจักขุ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๙. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๐. “นะ อุกขิตตะกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๑. “นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๒. “นะ อุชชัคฌิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๓. “อัปปะสัทโท อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๔. “อัปปะสัทโท อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๕. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๖. “นะ กายัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๗. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๘. “นะ พาหุปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๑๙. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๐. “นะ สีสัปปะจาละกัง อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๑. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๒. “นะ ชัมภะกะโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๓. “นะ โอคุณฐิโต อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๔. “นะ โอคุณฐิโต อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๕. “นะ อุกกุฎฏิกายะ อันตะระมะเร คะมิสสามีติ สิกขา กระณैया.
๒๖. “นะ ปัลลัตถิกายะ อันตะระมะเร นิสีทิสสามีติ สิกขา กระณैया.

นัฟพีสะติ สารูปปา.

๑. “สัฏกัจจิง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.
๒. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.
๓. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.
๔. “สะมะตติตักัง ปิณฑะปาตัง ปะฏิคคะหะสสามีติ สิกขา กระณียา.
๕. “สัฏกัจจิง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.
๖. “ปัตตะสัณญี ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.
๗. “สะปะทานัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.
๘. “สะมะสุปะกัง ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.
๙. “นะ ญปะโต โอมัททิต์วา ปิณฑะปาตัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๐. “นะ สุปัง วา พัยัญชะนัง วา โอทะเนนะ ปะฏิจณาเทสสามิ ภิโยกัมมัยะตัง อุปาหยาติ สิกขา กระณียา.

๑๑. “นะ สุปัง วา โอทะนัง วา อะคิลาโน อัตตะโน อัตถายะ วิญญาเปตฺวา ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๒. “นะ อุชฌมานะสัณญี เประสลัง ปัตตัง โอลเกลสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๓. “นาติมะหันตัง กะวะพัง กะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๔. “ปะริมณฑะลัง อาโลปัง กะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๕. “นะ อะนาหะเฏ กะวะเพ มุชะท์วารัง วิวะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๖. “นะ ภูญชะมานโน สัพพัง หัตถัง มุখে ปักขิปีสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๗. “นะ สะกะวะเพนะ มุขะนะ พัยาหะริสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๘. “นะ ปิณฑุเกปะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๙. “นะ กะวะพาวัจเจทะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๐. “นะ อะวะคัณฑะการะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๑. “นะ หัตถะนิทฐะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๒. “นะ ลิตถาวะการะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๓. “นะ ชิวหานิจจะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๔. “นะ จะปะจุปะการะกัง ภูญชิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๕. “นะ สุรุสุการะกัง ภูณฺขิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๖. “นะ หัตตะนิลเลหะกัง ภูณฺขิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๗. “นะ ปัตตะนิลเลหะกัง ภูณฺขิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๘. “นะ โอฏฐะนิลเลหะกัง ภูณฺขิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒๙. “นะ สามิเสนะ หัตถะเน ปาณียะถาละกัง ปะฏิกะคะเสสสามีติ สิกขา กระณียา.

๓๐. “นะ สะสิตตะกัง ปัตตะโธระนัง อันตะระมะเร ฉัทเทสสามีติ สิกขา กระณียา.

สะมะติงสะ โภชะนะปะฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฉัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๒. “นะ ทัณหะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๓. “นะ สัตตะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๔. “นะ อาวุธะปาณิสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๕. “นะ ปาทุการูฬัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๖. “นะ อุปาหะนารูฬัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๗. “นะ ยานะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา

๘. “นะ สะยะนะคะตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๙. “นะ ปัลลัตถิกายะ นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณียา.

๑๐. “นะ เวฏฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา

กระณะเณยา.

๑๑. “นะ โอคุณฐิตะสีสัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา
กระณะเณยา.

๑๒. “นะ ณะมายัง นิสีทิตฺวา อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระณะเณยา.

๑๓. “นะ นีเจะ อาสะเน นิสีทิตฺวา อูจเจะ อาสะเน นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ
รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา กระณะเณยา.

๑๔. “นะ ฐิตฺวา นิสินนัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง เทสิสสามีติ สิกขา
กระณะเณยา.

๑๕. “นะ ปัจฉะโต คัจฉันโต ปุระโต คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระณะเณยา.

๑๖. “นะ อุปปะเถนะ คัจฉันโต ปะเถนะ คัจฉันตัสสะ อะคิลานัสสะ รัมมัง
เทสิสสามีติ สิกขา กระณะเณยา.

โสพะสะ รัมมะเทสะนาปะฏิสังยุตตา.

๑. “นะ ฐิตฺวา อะคิลานํ อูจจารัง วา ปัสสาวัง วา กะริสสามีติ สิกขา
กระณะเณยา.

๒. “นะ หะริเต อะคิลานํ อูจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระณะเณยา.

๓. “นะ อุทะเก อะคิลานํ อูจจารัง วา ปัสสาวัง วา เขฬัง วา กะริสสามีติ
สิกขา กระณะเณยา.

ตะโย ปะกิณณะกา.

อุททิกฺขฐา โข อายัสมันโต (ปัญจะสัตตะติ) เสขิยา รัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจฉามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

หุติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ตะติยัมปิ ปุจฉามิ. กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ปะริสุทฺเธตถายัสมันโต, ตัสมา ตุนฺหี, เอวะเมตัง ฆาระยามิ.

เสขิยา นิฏฐิตา.

อิมะ โข ปะนายัสมันโต สัตตาทิกระระณะสะมะเถ ฐัมมา อุกเทสัง
อาคัจฉันติ.

อุปัณฺณูปันนํ อะริกระระณํ สะมะถายะ วุปะสะมาเย
สัมมุขาวินะโย ทาตัพโพ, สะติวินะโย ทาตัพโพ, อะมุพฺพะวินะโย ทาตัพโพ,
ปะฏิญญาตะกะระณัง, เยภุยะสิกา, ตัสสะ ปาปิยะสิกา, ติณะวัตถะระโกติ.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต สัตตาทิกระระณะสะมะเถ ฐัมมา.

ตัตถายัสมันเต ปุจนามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

หุติยัมปิ ปุจนามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ตะติยัมปิ ปุจนามิ: กัจจิตถะ ปะริสุทฺธา?

ปะริสุทฺเธถายัสมันโต, ตัสมา ตุณฺหิ, เอเวเมตัง ธาระยามิ.

สัตตาทิกระระณะสะมะเถ นิฏฐิตา.

อุททิสฺสา โข อายัสมันโต นิทานัง.

อุททิสฺสา จัตตาโร ปาราชิกา ฐัมมา.

อุททิสฺสา เตระสะ สังฆาทิเสสา ฐัมมา.

อุททิสฺสา เทว อะนียะตา ฐัมมา.

อุททิสฺสา ดิงสะ นิสสัคคิยา ปาจิตติยา ฐัมมา.

อุททิสฺสา เทวนะวุติ ปาจิตติยา ฐัมมา.

อุททิสฺสา จัตตาโร ปาฏิเทสะนียา ฐัมมา.

อุททิสฺสา (ปัญจะสัตตตะติ) เสขิยา ฐัมมา.

อุททิสฺสา สัตตาทิกระระณะสะมะเถ ฐัมมา.

เอตตะกันตัสสะ ภาคะวะโต สุตตะกะตัง สุตตะปะริยาปันนัง
อโนวาทะมาสัง อุกเทสัง อาคัจฉันติ.

ตัตถะ สัพเพหะวะ สะมคเคติ สัมโมทะมานะหิ อะวิวะทะมานะหิ
ลิกขิตัพพันติ.

ภิกขุปาฏิโมกขัง นิฏฐิตัง.

ปวารณา

ภิกษุผู้ฉลาด สามารถ พึงตั้งบุพพกรณ์ และบุพพกิจในวันปวารณา ตามวิธีเปลี่ยนดังกล่าวแล้วในบุพพกรณ์และบุพพกิจอุโบสถ ซึ่งอยู่ในหน้า ๔๓๕

สังฆปวารณา (มีภิกษุตั้งแต่ ๕ รูปขึ้นไป พึงตั้งญัตติ ดังนี้ว่า)*

"สุณาคู เม ภันเต สังโฆ, อัมมชะ ปะวาระณา ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ ปะวาเรยยะ."

"ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า วันนี้เป็นวันปวารณา ถ้าความ พรั่งพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงปวารณา."

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

สังฆัง อาวุโส ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันทุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ทุติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันทุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ตะติยัมปิ อาวุโส สังฆัง ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุเตนะ วา ปะริสังกายะ วา, วะทันทุ มัง आयัสมันโต อะนุกัมปัง อุปาทายะ, ปัสสันโต ปะฏิกกะริสสามิ.

ภิกษุผู้นวกะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๔ รูป หรือ ๓ รูป)

ภิกษุ ๔ รูปพึงตั้งญัตติ ดังนี้ว่า

สุณันตุ เม आयัสมันโต, อัมมชะ ปะวาระณา ยะทายัสมันตานัง ปัตตะกัลลัง, มะยัง อัญญะมัญญัง ปะวาเรยยามะ.

(ถ้ามีภิกษุ ๓ รูป ให้เปลี่ยนคำว่า आयัสมันโต เป็น आयัสมันตา)

* คำบาลีที่ใช้เหล่านี้มาจาก คัมภีร์มหาวรรค ภาค ๑ พระไตรปิฎกบาลีสยามรัฐ เล่ม ๔ ข้อ ๒๒๕ หน้า ๓๑๒ โดยตรง

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณาอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อาวุโส อายัสมันเต ปะวาเรมิ ทิฏฐะเน วา สุตะเน วา....
..... ฯลฯ..... ประฏิกักระริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัสมันเต..... ประฏิกักระริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัสมันเต..... ประฏิกักระริสสามิ

ภิกษุผู้ผนวจะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวปวารณา (เช่นเดียวกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

คณะปวารณา (มีภิกษุ ๒ รูป)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็แลภิกษุทั้งสองพึงปวารณาอย่างนี้:-

ภิกษุผู้เถระพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้ผนวจะอย่างนี้ ว่าดังนี้:-

อะหัง อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ..... ประฏิกักระริสสามิ,

ทุติยัมปิ อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ..... ประฏิกักระริสสามิ,

ตะติยัมปิ อาวุโส อายัสมันตัง..... ฯลฯ..... ประฏิกักระริสสามิ,

ภิกษุผู้ผนวจะพึงห่มผ้าอุตราสงค์เฉวียงบ่า นั่งกระโหย่ง ประคองอัญชลี แล้วกล่าวคำปวารณาต่อภิกษุผู้เถระ (เช่นกัน โดยเปลี่ยนคำว่า อาวุโส เป็น ภันเต)

อธิษฐานปวารณา (มีภิกษุรูปเดียว)

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ในอาวาสแห่งหนึ่ง ถึงวันปวารณา มีภิกษุในศาสนาอยู่รูปเดียว. ภิกษุนั้นพึงกวาดสถานที่เป็นที่ไปมาแห่งภิกษุทั้งหลาย คือจะเป็นโรงฉัน มณฑปหรือโคนต้นไม้ ก็ตาม แล้วจัดตั้งน้ำฉัน น้ำใช้ไว้ ปูอาสนะตามประทีป แล้วนั่งรออยู่. หากมีภิกษุเหล่าอื่นมา พึงปวารณาร่วมกับพวกเธอ หากไม่มีมาพึง อธิษฐานว่า

"อัมระ เม ปะวาระณา. ปวารณาของเราวันนี้"

หากไม่มีอธิษฐาน ต้องอาบัติทุกกฏ.

กรรมวาจากฐิน

คำถวายผ้ากฐิน

อิมัง ภันเต, สะปะริวารัง, กะฐินะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ,
โอบเณชยามะ, สาธุ โน ภันเต, สังโฆ, อิมัง, สะปะริวารัง, กะฐินะทุสสัง
ปะฏิคคัณหาตุ, ปะฏิคคัะเหต์วา จะ, อิมินา ทุสเสนะ, กะฐินัง, อัตถะระตุ,
อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ.

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายผ้ากฐินจีวร
กับทั้งบริวารนี้ แต่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้
ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้ว จงกรานกฐิน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์
และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำอุปโลคนกฐิน

รูปที่ ๑

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอันสังสบริวารทั้งปวงนี้ เป็นของ.....
พร้อมด้วยผู้ประกอบด้วยศรัทธาอดสาหะ พร้อมเพรียงกันนำมา
ถวายแต่พระภิกษุสงฆ์ ผู้อยู่จำพรรษาถ้วนไตรมาสในอาวาสนี้

ก็แล ผ้ากฐินทานนี้ เป็นของบริสุทธิ์ดุจเลื่อนลอยมาโดยนภากาศ
แล้วแลตกลงในที่ประชุมสงฆ์ จะได้จำเพาะเจาะจงลงว่า เป็นของภิกษุรูปใด
รูปหนึ่งก็หามิได้ มีพระบรมพุทธานุญาตไว้ว่า ให้พระสงฆ์ทั้งปวงยอมอนุญาต
ให้แก่ภิกษุรูปหนึ่ง เพื่อจะทำซึ่งกฐินัตถการกิจ ตามพระบรมพุทธานุญาต
และมีคำพระอรธกถาจารย์ผู้รู้พระบรมพุทธานิบายสังวรพรรณนาไว้ว่า ภิกษุรูปใด
ประกอบด้วยศีลสุตาธิคุณ มีสติปัญญาสามารถ วัชรธรรม ๘ ประการ มีบุรพกิจ
เป็นต้น ภิกษุรูปนั้นจึงสมควรเพื่อจะทำซึ่งกฐินัตถการกิจ ตามพระบรม
พุทธานุญาตได้

บัดนี้ พระสงฆ์ทั้งปวง จะเห็นสมควรแก่ภิกษุรูปใด จงพร้อมกันยอม
อนุญาตให้แก่ภิกษุรูปนั้น เทอญ. (ไม่ต้องสาธุ)

รูปที่ ๒

ผ้ากฐินทาน กับทั้งผ้าอาสนีสังสรวารทั้งปวงนี้ ข้าพเจ้าพิจารณาเห็นสมควรแก่.....เป็นผู้มีสติปัญญาสามารถ เพื่อกระทำกฐินนันทการกิจให้ถูกต้องตามพระบรมพุทธานุญาตได้ ถ้าพระภิกษุรูปใดเห็นไม่สมควร จงทักท้วงขึ้นในท่ามกลางสงฆ์ (หยุดรอครูหนึ่ง) ถ้าเห็นสมควรแล้วไซ้ จงให้สัตหัตถ์สัญญา สาธุการขึ้นให้พร้อมกัน เทอญ. (สาธุ พร้อมกัน)

แบบกรรมวาจาสดให้ผ้ากฐิน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ, ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ
 นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต, อะระหะโต, สัมมาสัมพุทธัสสะ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง
 อุปปันนัง, ยะทิ สังฆัสสะ ปัตตะกัลลัง, สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง आयัสมะโต
 อิตถันนามัสสะ ทะเทยยะ, กะฐินัง อัตถะริตุง, เอสา ญัตติ.

สุณาตุ เม ภันเต สังโฆ, อิทัง สังฆัสสะ กะฐินะทุสสัง อุปปันนัง,
 สังโฆ อิมัง กะฐินะทุสสัง आयัสมะโต อิตถันนามัสสะ เทติ, กะฐินัง อัตถะริตุง,
 ยัสสา यसมะโต ขะมะติ, อิมัสสะ กะฐินะทุสสัสสะ, आयัสมะโต อิตถันนามัสสะ
 ทานัง, กะฐินัง อัตถะริตุง, โส ตุน्हัสสะ, ยัสสะ นักขะมะติ, โส ภาเสยยะ.

ทินนัง อิทัง สังฆะนะ, กะฐินะทุสสัง आयัสมะโต อิตถันนามัสสะ
 กะฐินัง อัตถะริตุง, ขะมะติ สังฆัสสะ, ตัสมา ตุน्हี, เอวะเมตัง ธาระยามิ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
 ถ้าความพรังพร้อมของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงให้ผ้ากฐินผืนนี้แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้
 เพื่อกธานกฐิน นี่เป็นญัตติ.

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า ผ้ากฐินผืนนี้เกิดขึ้นแล้วแก่สงฆ์
 สงฆ์ให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐินการให้ผ้ากฐินผืนนี้ แก่
 ภิกษุผู้มีชื่อนี้ เพื่อกธานกฐิน ย่อมชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงเป็นผู้หนึ่ง
 ไม่ชอบแก่ท่านผู้ใด ท่านผู้นั้นพึงพูด ผ้ากฐินผืนนี้ สงฆ์ให้แล้วแก่ภิกษุผู้มีชื่อนี้

เพื่อจะกรานกฐินย่อมชอบแก่สงฆ์ เหตุนี้จึงนั่งอยู่ ข้าพเจ้าทรงความนี้ไว้ด้วยอย่างนี้.

(คำว่า อิตถันนามัสสะ ให้เปลี่ยนตามชื่อของภิกษุผู้รับผ้ากฐิน เช่น ขันติธัมโม เปลี่ยนเป็น ขันติธัมมัสสะ ถ้าภิกษุนั้นอ่อนกว่าผู้สวด ต้องตัดอายุสามะโต ออกเสีย แล้วเติมภิกษุโน ต่อท้ายคำ อิตถันนามัสสะ เช่น อายุสามะโต อิตถันนามัสสะ เปลี่ยนเป็น อิตถันนามัสสะ ภิกษุโน)

คำกรานกฐิน

ผ้าสังฆาฏิ	อิมายะ สังฆาฏิยา กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอุตตราสงค์	อิมินา อุตตะราสังเณนะ กะฐินัง อัตถะรามิ.
ผ้าอังตราสก	อิมินา อันตะระวาสะเณนะ กะฐินัง อัตถะรามิ.

คำอนุโมทนากฐิน

อันภิกษุผู้กรานกฐินนั้น พึงเข้าไปหาสงฆ์ ห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ว่า

“อัตถะตัง อาวุโส (ภันเต) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทะเถ. ท่านเจ้าข้า กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม ขอท่านทั้งหลาย อนุโมทนาเถิด.”

ภิกษุผู้อนุโมทนาเหล่านั้น พึงห่มผ้าอุตตราสงค์เฉวียงบ่า ประคองอัญชลี กล่าวอย่างนี้ ว่า

“อัตถะตัง ภันเต (อาวุโส) สังฆัสสะ กะฐินัง, ฐัมมิโก กะฐินัตถาโร, อะนุโมทามะ. ผู้มีอายุ กฐินของสงฆ์กรานแล้ว การกรานกฐินเป็นธรรม เราทั้งหลาย อนุโมทนา.”

ภาคพิเศษ

เพื่อช่วยในการศึกษาค้นคว้านำมาปฏิบัติ

■ ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

แผนผังที่ ๑ สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอธิกรณ์

ตารางอธิบายอธิกรณ์ ๔ และอธิกรณ์สมณะ ๗

แผนผังที่ ๒ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุอาชิวะหรือปาติโมกข์

แผนผังที่ ๓ วิธีการลงโทษ ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ

■ ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าสิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน

■ ส่วนดัชนี (ช่วยค้นหาคำ โดยเรียงตามลำดับอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

อุงลม

“ภิกษุ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมเล่าเรียนปริยัติธรรม (นานาชนิด) คือ สุตตะ เคยยะ เวຍยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดกอะ อัมภุตธัมมะ เวทัลละ; เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการเรียนธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยปริยัติ (นักเรียน) ยังมีใช้ธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุแสดงธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมาแก่คนอื่น โดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการบัญญัติธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยบัญญัติ (นักแต่ง) ยังมีใช้ ธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุทำการสาธยายธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา โดยพิสดาร, เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการสาธยายธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรม เป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการสวด (นักสวด) ยังมีใช้ ธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

อีกอย่างหนึ่ง, ภิกษุ คิดพล่านไปในธรรมตามที่ได้ฟังได้เรียนมา เธอใช้เวลาทั้งวันให้เปลืองไปด้วยการคิดพล่านในธรรมนั้น ต้องเลิกร้างจากการหลีกเร้น ไม่ประกอบซึ่งธรรมเป็นเครื่องสงบใจในภายใน. ภิกษุนี้ เราเรียกว่า ผู้มากไปด้วยการคิด (นักคิด) ยังมีใช้ธรรมวิhari (ผู้อยู่ด้วยธรรม).

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๙๘ / ๗๓)

ชื่อสัตย์ต่อพระพุทธองค์

ชื่อตรงต่อพระธรรมวินัย

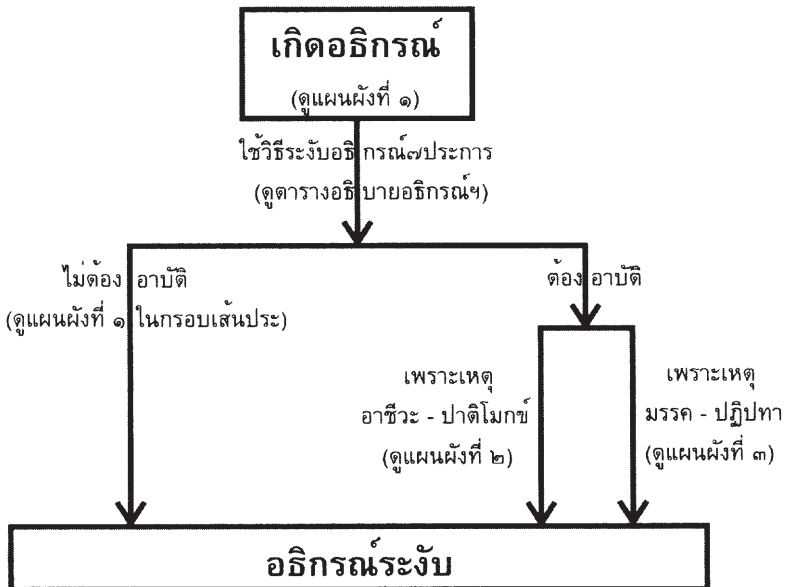
ให้พระสงฆ์เป็นใหญ่

ใส่ใจพระนิพพานฯ

ส่วนสรุปหลักเกณฑ์วิธีการระงับอธิกรณ์

เพื่อให้ผู้ศึกษามองเห็นภาพโดยรวมของระบบอธิกรณ์ทั้งหมด คือ ตั้งแต่การเกิดอธิกรณ์ จนถึงอธิกรณ์ระงับ อย่างย่อ ๆ (ซึ่งเป็นภาพโดยรวมของแผนผังที่ ๑, ๒ และ ๓ นั้นเอง) สามารถที่จะบรรยายออกเป็นแผนภาพได้ดังนี้

แผนภาพรวมโดยย่อ ของ อธิกรณ์และการระงับอธิกรณ์

ข้อสังเกต จากพระพุทธดำรัสใน สามคามสูตร (ดูหน้า ๓๔๔) มีการแบ่งเหตุความวิวาทเป็น ๒ ส่วน ซึ่งจะระงับโดยไม่ต้องอาบัติและต้องอาบัติ ในการต้องอาบัตินี้จึงสามารถจัดกลุ่มได้จากเหตุตามเรื่องที่เกิดขึ้น ๒ ส่วนนี้ คือ ๑.เรื่องที่เกิดเพราะเหตุ อาชีวะอันยิ่งหรือปาติโมกข์อันยิ่ง และ ๒.เรื่องอันเกิดในสงฆ์ที่เกิดเพราะเหตุ มรรคหรือปฏิบัติ.

สรุปกรรมวาจาในกิจของสงฆ์ที่ทรงบัญญัติไว้ ที่มีในพระไตรปิฎก

อปโลกนกรรม

๑.เมื่อจะปลงผมผู้จะบวช ๒.ประกาศให้จับฉลาก ๓.ประกาศเรื่องปกาสนียกรรม ๔.ประกาศคงดปาติโมกข์ แก่ภิกษุที่ได้เห็นได้ยิน ได้รับเงียจว่าปาราชิก หรืออาบัติปาราชิกยังมีได้วินิจัย, แก่ผู้ออกลาสิกขา หรือปรารภการลาสิกขา ยังค้างอยู่, แก่ผู้ไม่ร่วมสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ค้านสามัคคีที่เป็นธรรม, ผู้ปรารภการค้านสามัคคีที่เป็นธรรมที่ยังมิได้วินิจัย, แก่ผู้ที่มีผู้เห็น ได้ยิน ได้รับเงียจด้วยศีลวินิตี.. อจารวินิตี.. ภิภูวินิตี

ญัตติกรรม

๑.ญัตติคินของที่เป็นนิสัคคีย์ที่ได้สละแก่สงฆ์หรือแก่คณะ ๒.สมมติเป็นผู้สอนซ่อม(ผู้จะอุปสมบท) ๓.สมมติเป็นผู้ถามอันตราภิกขกรรม ๔.สมมติเป็นผู้ถามหรือตอบพระวินัยในท่ามกลางสงฆ์ ๕.ญัตติทำปาริสุทธิอุโบสถ(ภิกษุ ๓รูป) ๖.ญัตติสงฆ์ต้องสภากาบัติ หรือสงฆ์สภากาบัติในวันอุโบสถ ๗.ญัตติสังฆปวารณา ๘.ญัตติคณะปวารณา ๙.สงฆ์ต้องสภากาบัติ หรือสงฆ์สภากาบัติในวันปวารณา ๑๐.ญัตติเพื่อปวารณา ๒๐.. หนึ่งเดียว.. มีพรรษาเท่ากันปวารณาพร้อมกัน ๑๑.ญัตติจะรับอธิกรณ์ด้วยดินฉัตรการะ ๑๒.ถอนภิกษุออกจากคณะผู้จะรับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิวิรี ๑๓.สมมติภิกษุณีให้ปวารณาต่อภิกษุสงฆ์แทนภิกษุณีสงฆ์

ญัตติพิติยกรรม

๑.สมมติภิกษุไปแทนสงฆ์เพื่อตรวจดูพื้นที่(สร้างกุฏิวิหาร เฉพาะตน) ๒.สงฆ์แสดงที่สร้างกุฏิวิหารเฉพาะตน ๓.สมมติภิกษุผู้แต่งตั้งเสนาสนะและแจกอาหาร ๔.สมมติเพื่อไม่เป็นการอยู่ปราศจากจิวร(แก่ภิกษุอาพาธ) ๕.สมมติฉินถัด (แก่ภิกษุอาพาธ) ๖.สมมติภิกษุผู้ทั้งรูปะ ๗.สงฆ์ยกอัญญาทากรรมแก่ผู้พูดกลบเกลื่อนให้สงฆ์ลำบาก ๘.สงฆ์ยกโทษกรรมแก่ผู้หนึ่งทำให้สงฆ์ลำบาก ๙.สงฆ์ลงโมหาโรปนกรรมแก่ผู้เมื่อสวดปาติโมกข์อยู่พูดหาใจให้สำเร็จประโยชน์ ๑๐.สงฆ์ให้เสกขสมมติแก่ตระกูลที่เจริญด้วยศรัทธาแต่หย่อนด้วยโลกสมมติ ๑๑.ภิกษุณีสงฆ์สิกขาสมมติให้สิกขามานา ๑๒.สงฆ์ให้ติตถียปวิวาส ๑๓.สมมติสมานสังวาสสมา ๑๔.สมมติโรงอุโบสถ ๑๕.ถอนโรงอุโบสถ ๑๖.สมมติจิตจิวราวิปवास ๑๗.ถอนสมานสังวาสสมา ๑๘.สมมติคุมมัดตกแก่ภิกษุ (ผู้วิกลจริตที่ระลึกอุโบสถได้บ้างไม่ได้บ้าง) ๑๙.เลื่อนปวารณา ๒๐.สมมติกับปิยภูมิ ๒๑.ให้ผ้ากรฐินแก่ภิกษุเพื่อกรฐิน ๒๒.เจาะกรฐิน ๒๓.สมมติเรือนคถง ๒๔.สมมติภิกษุให้เป็นเจ้าหน้าที่รับจิวร, เก็บจิวร, แจกจิวร ๒๕.ให้ไตรจีวรและบาตรของภิกษุสามเณรรมณภาพ แก่ภิกษุสามเณรผู้พยาบาลไว้ ๒๖.ให้ภิกษุเป็นอนุทูตแก่ภิกษุเพื่อขอขมาคฤหัสถ์ ๒๗.สมมติภิกษุให้เป็นผู้จับฉลาก ๒๘.ญัตติแทนสงฆ์เพื่อจะรับอธิกรณ์ด้วยดินฉัตรการะ ๒๙.ประกาศทำสังฆสามัคคีอุโบสถ ๓๐.สมมติคณะภิกษุเพื่อจะรับอธิกรณ์ด้วยอุพพาหิวิรี ๓๑.สงฆ์คว่ำบาตรแก่คฤหัสถ์ ๓๒.สงฆ์หยาบราตร ๓๓.ทัณฑสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้ไม้เท้า) ๓๔.สิกขาสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้สาแหกร) ๓๕.ทัณฑสิกขาสมมติ(ให้ผู้อาพาธใช้สาแหกรและไม้เท้า) ๓๖.ให้วัณกรรม(ดูแลการก่อสร้าง) ๓๗.สมมติภิกษุเป็นผู้ให้ถือเสนาสนะ, ภัตตุเทศก์, แต่งตั้งเสนาสนะ, ผู้รักษาเรือนคถง, แจกข้าวยาจ, ผลไม้, ของเคี้ยว, ของเล็กรุ่นย่อยๆ, ผู้ใช้สามเณร ๓๘.สมมติภิกษุณีให้เป็นเพื่อนภิกษุณี(ดูแลการขาย) ๔๐.ทำปกาสนียกรรม และสมมติภิกษุเพื่อประกาศปกาสนียกรรม

ญัตติจตุตถกรรม

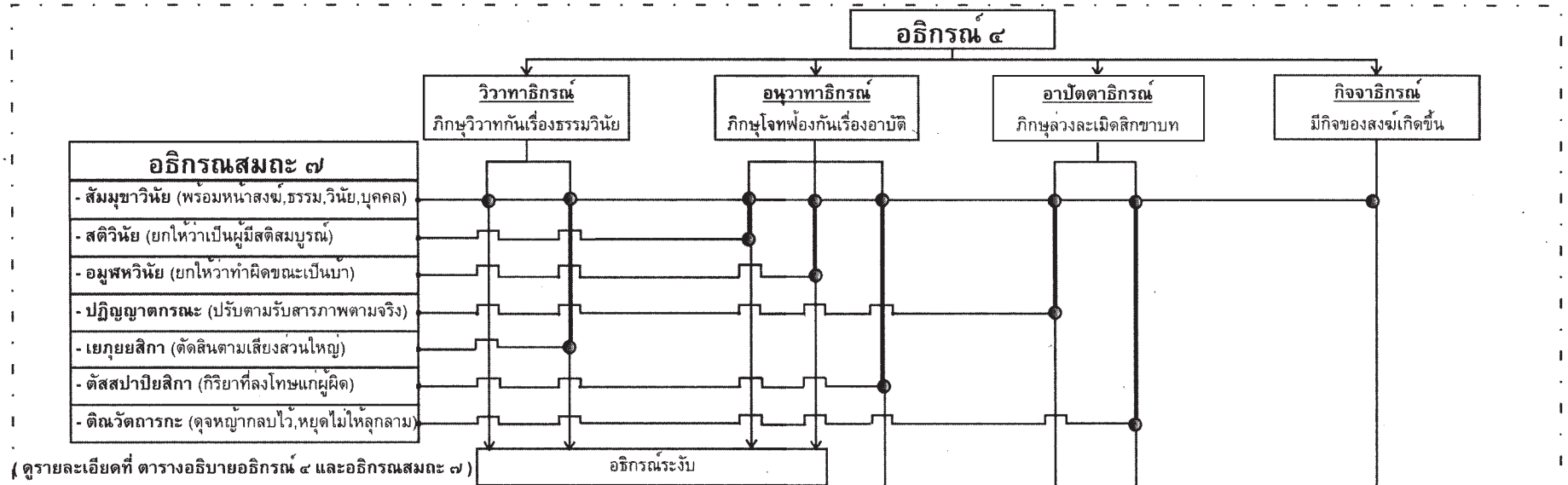
๑.สวดสมณานุสาสน์(เพื่อให้ภิกษุสละกรรมนั้นเสีย) ๒.ทำและระงับพัพพชาญยกรรม ๓.สมมติภิกษุให้เป็นผู้กล่าวสอนภิกษุณี ๓.ให้อุปสมบท ๔.ทำและระงับตชชญยกรรม ๖.ทำและระงับนียสกรรม ๗.ทำและระงับปฏิสธารญยกรรม ๘.ลงและระงับอุเชนญยกรรม ๙.ให้มานัต ๑๐.ให้อัพทาน ๑๑.ให้ปวิวาส ๑๒.ให้มูลปฏิกัสสนา ๑๓.ให้สตีวินัย ๑๔.ให้อมุพพนัย ๑๕.ทำตัสสปาปิยิกา ๑๖.ให้อุปสมบทภิกษุณี ๑๗.ให้อุปสมบทภิกษุณีด้วยทูต

ข้อสังเกตุ อปโลกนกรรม ตรัสให้ประกาศในท่ามกลางสงฆ์ว่า “ขอสงฆ์จงฟัง..” ไม่มีคำว่า “ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงพร้อมแล้ว สงฆ์พึง..” บางกรณีมีใช้ในอุโบสถด้วย เช่น ประกาศคงดปาติโมกข์แก่ภิกษุ ส่วนญัตติกรรมนั้น ตรัสชัดว่าเป็นญัตติกรรมและใช้คำว่า “..ขอสงฆ์จงฟัง ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงพร้อมแล้ว สงฆ์พึง..”, และทำในที่ประชุมสงฆ์.

แผนผังที่ ๑

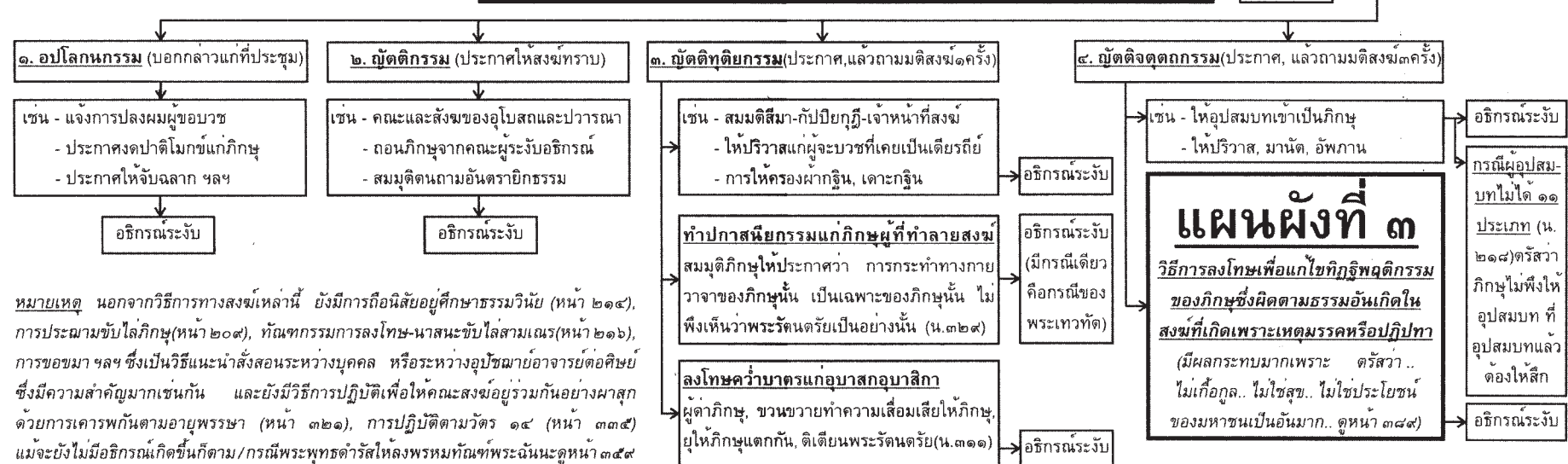
สรุปวิธีการทางสงฆ์เพื่อจัดการอริกรณ ๔ ตามที่ทรงบัญญัติไว้

(อริกรณ ๔ คือ เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์ต้องจัดต้องทำ ๔ ประการ, อริกรณสมณะ ๗ คือ วิธีระงับอริกรณ ๗ ประการ)

แผนผังที่ ๒ วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขกฎพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม

ที่เกิดเพราะเหตุอาชวอันยังหรือปาติโมกข์อันยัง (ดูหน้า ๓๘๔)

หมายเหตุ นอกจากวิธีการทางสงฆ์เหล่านี้ ยังมีการถือนิสัยอยู่ศึกษาธรรมวินัย (หน้า ๒๑๔), การประณามขับไลภิกษุ (หน้า ๒๐๙), ทักท้วงกรรมกรลงโทษ-นาสนะขับไล่สามเณร (หน้า ๒๑๖), การขอขมา ฯลฯ ซึ่งเป็นวิธีแนะนำสั่งสอนระหว่างบุคคล หรือระหว่างอุปัชฌาย์อาจารย์ต่อศิษย์ซึ่งมีความสำคัญมากเช่นกัน และยังมีการปฏิบัติเพื่อให้คณะสงฆ์อยู่ร่วมกันอย่างผาสุก ด้วยการเคารพกันตามอายุพรรษา (หน้า ๓๒๑), การปฏิบัติตามวัตร ๑๔ (หน้า ๓๓๔) แม้จะยังไม่มียกเลิกเกิดขึ้นก็ตาม /กรณีพระพุทธรักษาให้ลงพรหมทัณฑ์พระณินดูหน้า ๓๕๕

วินัยปิฎก

รวมพระพุทธรูปวิญญูติวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

ผู้ที่น่ารัก น่าเคารพ

“ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุ เมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างแล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพาศติพรหมจรรย์ด้วยกัน. ธรรมแปดอย่าง อะไรบ้าง ? แปดอย่าง คือ :-

- (๑) ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ไม่ต้องการลาภ.
- (๒) เป็นผู้ไม่ต้องการสักการะ.
- (๓) เป็นผู้ไม่ต้องการทำตัวให้เด่น.
- (๔) เป็นผู้รู้จักกาล.
- (๕) เป็นผู้รู้จักประมาณ
- (๖) เป็นคนใจสะอาด.
- (๗) เป็นคนไม่พูดมาก.
- (๘) ไม่เป็นคนมักด่าว่าร้ายเพื่อนผู้ประพาศติพรหมจรรย์ด้วยกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเมื่อประกอบด้วยธรรมแปดอย่างเหล่านี้แล้ว ย่อมเป็นผู้ที่น่ารัก น่าพอใจ น่าเคารพ น่าสรรเสริญ ของเพื่อนผู้ประพาศติพรหมจรรย์ด้วยกันแล.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๓ / ๙๔ / ๑๕๔)

ตารางอธิบายอธิกธรรมาธิก ๔ และอธิกธรรมาธิก ๗ (ดูแผนผังที่ ๑ ประกอบ)

ประเภทของอธิกธรรมาธิก ๔	วาทอธิกธรรมาธิก	อนุวาทอธิกธรรมาธิก	อาบัติอธิกธรรมาธิก	กิจจาอธิกธรรมาธิก
วิธีรับอธิกธรรมาธิก ๗	เถียงกันว่าเป็นธรรมวินัย, คำตรัส, พุทธจริยา, บัญญัติ, อาบัติเบา-หนัก-มีส่วนใหญ่ หรือไม่ใช่	การโจทฟ้องกันด้วย สติวินิต, อาจารย์วินิต, ทิฏฐิวินิต หรืออาชีวะวินิต	การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ และการแก้ไขตน ให้พ้นจากอาบัติ ทั้ง ๗ กอง	เป็นกิจของสงฆ์ที่ต้องทำ มี อปโลกนกรรม, ญัตติกรรม, ญัตติทุติยกรรม, ญัตติจตุตถกรรม
สัมมุขาวินัย ระเบียบในที่พร้อมต่อหน้า คือ ๑. พร้อมหน้าสงฆ์ ๒. พร้อมหน้าธรรมะ ๓. พร้อมหน้าวินัย ๔. พร้อมหน้าบุคคล คือ ทั้งโจทและจำเลย	๑. ให้รับด้วยสัมมุขาวินัยคือประชุมพร้อมหน้า ๒. ถ้าไม่ได้ให้ไปอาวาสที่มีภิกษุมากกว่าเพื่อให้ช่วยรับ ๓. ถ้าขณะวินิจฉัยมีเสียงไม่สงบให้ใช้อุพพาทิกวิธี คือสงฆ์ตั้งภิกษุเป็นคณะ (ผู้มีองค์-คุณ ๑๐) มอบเรื่องให้ไปวินิจฉัย (หน้า ๓๐๐)	ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย, สัมมุขาวินัยร่วมกับอมุพหวินัย หรือสัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปายสิกา ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ปฏิญญาตกระณ ดินวัตการกะ ตามควรแก่กรณี ดังนี้ :-	ระเบียบด้วยประการเดียว คือด้วยสัมมุขาวินัย ด้วยความพร้อมหน้าสงฆ์, ธรรม, วินัย และพร้อมหน้าบุคคล เช่น ให้อุปสมบท, อุโบสถ, ปวารณา, ให้ฝากฐิน, ให้บิณฑบาต, ให้มณาด, ให้อัฏฏกาน ฯลฯ (ดูรายละเอียดในแผนผังที่ ๓)
สติวินัย ยกให้ว่าเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ โดยมีเงื่อนไข คือ ๑. ผู้ถูกโจทเป็นผู้บริสุทธิ์ ๒. มีผู้กล่าวฟ้องเธอ ๓. เธอขอสติวินัย ๔. สงฆ์ให้สติวินัยแก่เธอ ๕. สงฆ์พร้อมเพรียงกันให้โดยธรรม		ก. ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับสติวินัย ในกรณีที่ผู้ถูกโจทเป็นผู้มีสติสมบูรณ์ (คือเป็นพระอรหันต์) และครบตามเงื่อนไขของสติวินัย โดยให้สงฆ์สวดประกาศให้สติวินัยแก่เธอ		
อมุพหวินัย ยกให้ว่าทำผิดขณะเป็นบ้า ให้ขออมุพหวินัยกับสงฆ์, สงฆ์สวดประกาศให้ออมุพหวินัย, มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ ทำผิดขณะรู้ตัว หรือไม่เป็นบ้า แต่แก้ตัวว่าไม่รู้, ว่ารู้สึกเหมือนฝัน, แก้ตัวอ้างว่าเป็นบ้า		ข. กรณีที่จำเลยเป็นผู้ทำผิดขณะที่เป็นบ้า เมื่อหายบ้าแล้วมีผู้โจท ทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับอมุพหวินัย โดยให้ผู้นั้นขออมุพหวินัยกะสงฆ์, สงฆ์ให้ออมุพหวินัย ด้วยญัตติจตุตถกรรม		
ปฏิญญาตกระณ ปรับโทษตามการรับสารภาพที่ได้กระทำลงไปจริง มีลักษณะที่ไม่เป็นธรรม คือ สารภาพไม่ตรงตามที่แท้จริง			ก. ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับปฏิญญาตกระณ คือปรับโทษตามรับสารภาพที่ได้ทำจริง เช่น อยู่ปริวาส, ประพฤติมานัต, แสดงอาบัติ (แผนผังที่ ๒)	
เยกยสิกขา ตัดสินตามเสียงส่วนใหญ่ โดยสงฆ์สมมติภิกษุผู้หนักคะแนน มีองค์ ๕ คือ ไม่ล่าเอียงเพราะรัก,เกลียด,หลง,กลัว,รู้ว่อย่างไรรับแล้ว, มีลักษณะไม่เป็นธรรม หน้า ๒๔๗	๔. ถ้ายังรับไม่ได้ ให้รับด้วยเยกยสิกขา คือหนักคะแนนเสียงส่วนมาก โดยสงฆ์ประกาศสมมติภิกษุผู้จับหนักคะแนน, ตรัสวิธีลงคะแนน ๓ คือ ๑. ปกปิด, ๒. กระซิบบอก, ๓. เปิดเผย			
ตัสสปายสิกา กิริยาที่ลงโทษแก่ผู้ผิด มีองค์ ๕ คือ ๑. เป็นผู้ไม่บริสุทธิ์ ๒. เป็นผู้ไม่ละอาย ๓. มีผู้โจทฟ้อง ๔. สงฆ์ทำตัสสปายสิกาแก่เธอ ๕. สงฆ์พร้อมกันลงโทษโดยธรรม		ค. ถ้าจำเลยที่ปฏิเสธแล้วรับ รับแล้วปฏิเสธ ให้การกลับกลอก กล่าวเท็จทั้งที่รู้ ให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับตัสสปายสิกา ลงโทษให้ประพฤติวัตร ๑๕ ข้อ (มีวัตรเหมือนตัสสนียฯ หน้า ๒๗๘)		
ดินวัตการกะ ดูกฎอาภรณ์ไว้, หยุดไม่ให้ลูกถาม ถ้าวิวาทกันต่อไปจะลูกถามเลวร้ายแตกแยกกัน ให้ขอมติสงฆ์ เพื่อดึงออกจากอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยเว้นอาบัติหยาบ, เว้นอาบัติที่เนื่องกับกฤหัสถ์, เว้นผู้ที่มีความเห็นแย้ง, เว้นผู้ที่ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้น			ข. กรณีภิกษุ ๒ ฝ่ายวิวาทกัน ต่างก็ประพฤติไม่สมควรเป็นอันมาก ถ้าปรับกันและกันด้วยอาบัติเหล่านั้น เรื่องจะรุนแรงร้ายกาจและแตกกันได้ จึงทรงให้ใช้สัมมุขาวินัยร่วมกับ ดินวัตการกะ โดยให้ภิกษุรูปหนึ่งของแต่ละฝ่าย ที่เสนอญัตติเป็นผู้แสดงอาบัติแทน	

วินัยปิฎก

รวมพระพุทธานุญาตวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

รักษาพรหมจรรย์ไว้ด้วยน้ำตา

“ภิกษุทั้งหลาย! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กาย ทุกข์ใจ ถึงหน้าตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ อยู่นี้ได้ก็มี ข้อนี้ข้าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่กรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ มีอยู่ห้าอย่าง. ห้าอย่างอะไรบ้างเล่า? ห้าอย่างคือ :-

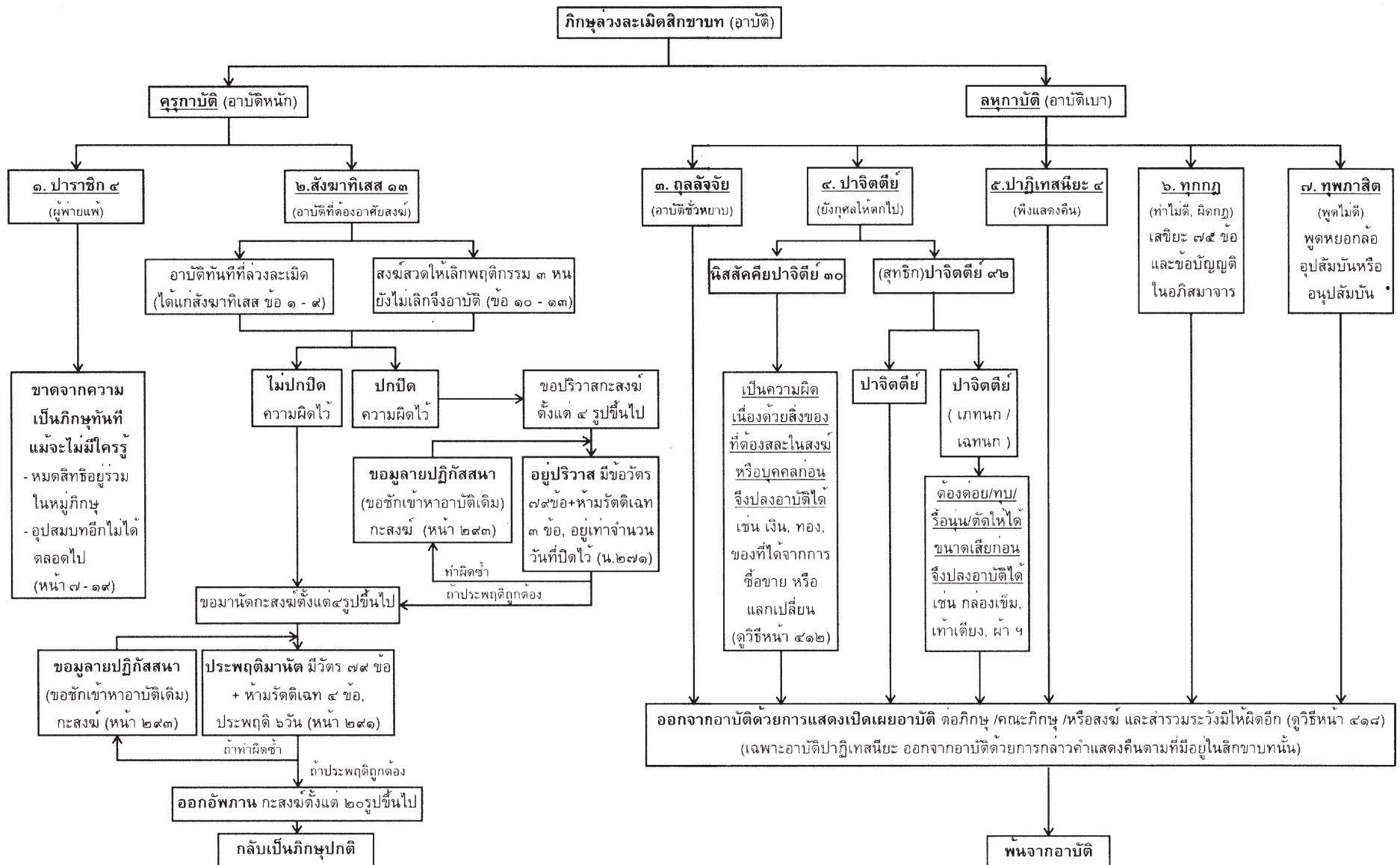
- (๑) ธรรมที่ชื่อว่า ศรัทธา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๒) ธรรมที่ชื่อว่า หิริ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๓) ธรรมที่ชื่อว่า โอตตัปปะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๔) ธรรมที่ชื่อว่า วิริยะ ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.
- (๕) ธรรมที่ชื่อว่า ปัญญา ในกุศลธรรมทั้งหลาย ก็ได้มีแล้วแก่เธอ.

ภิกษุทั้งหลาย! บรรพชิตรูปใด จะเป็นภิกษุหรือภิกษุณีก็ตาม, แม้จะทุกข์กาย ทุกข์ใจ ถึงหน้าตานองหน้า ร้องไห้อยู่ ก็ยังสู้ประพฤติพรหมจรรย์ให้บริสุทธิ์บริบูรณ์อยู่นี้ได้ก็มี ข้อที่ข้าสรรเสริญเธอให้เหมาะสมแก่กรรมที่เธอได้มีในบัดนี้ห้าอย่างเหล่านี้แล.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๒๒ / ๕ / ๔)

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขกฎพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม
ที่เกิดเพราะเหตุอาชัระอันยังหรือปาดิโมกข์อันยัง

แผนผังที่ ๒

วินัยเลิศล้ำ

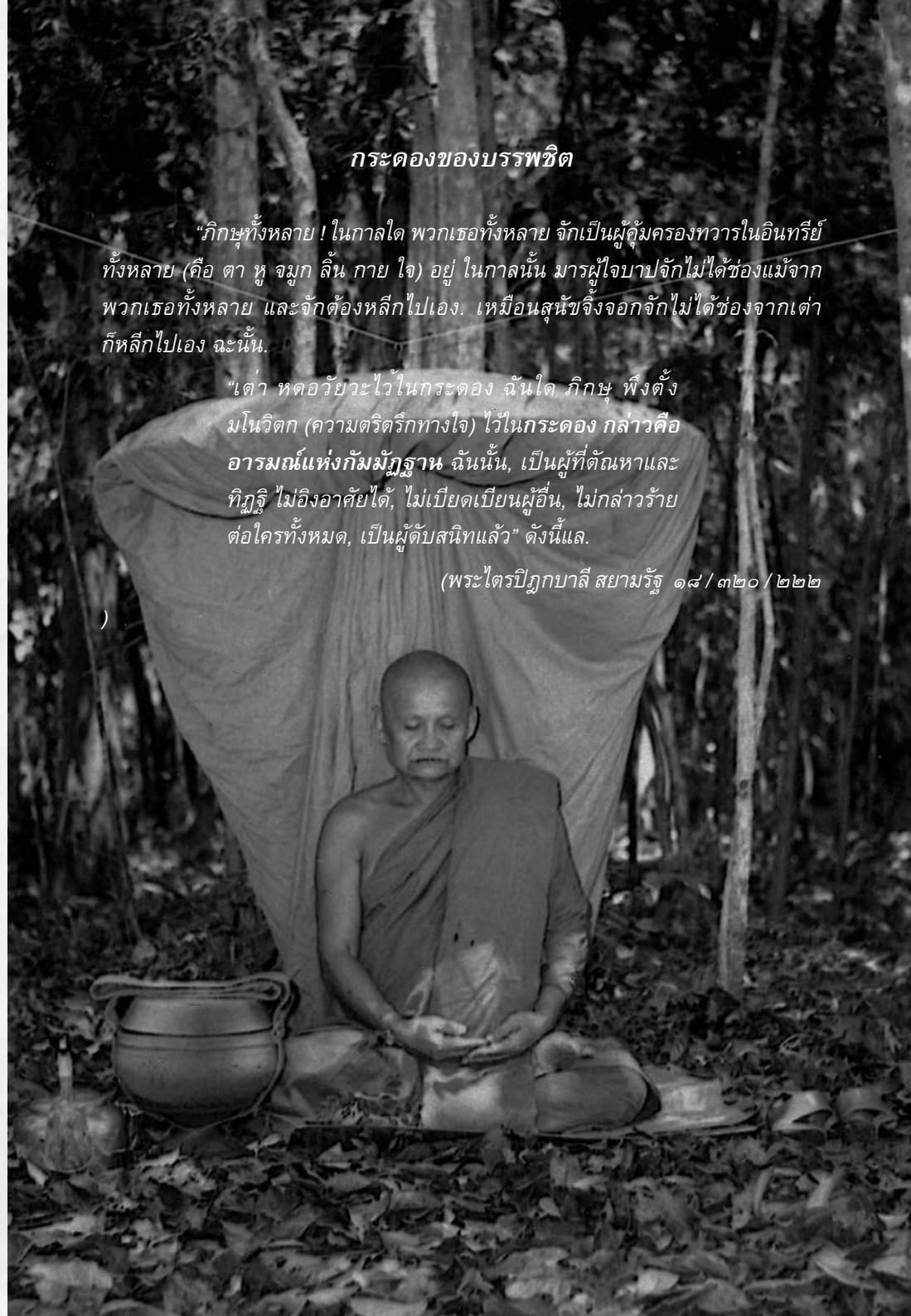
รวมพระพุทธรูปวิญญูติวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

กระดองของบรรพชิต

“ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลาย จักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรียทั้งหลาย (คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ) อยู่ ในกาลนั้น มารผู้โง่บาปจักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง. เหมือนสุนัขจึงจอกจิกไม่ได้ช่องจากเต่าก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

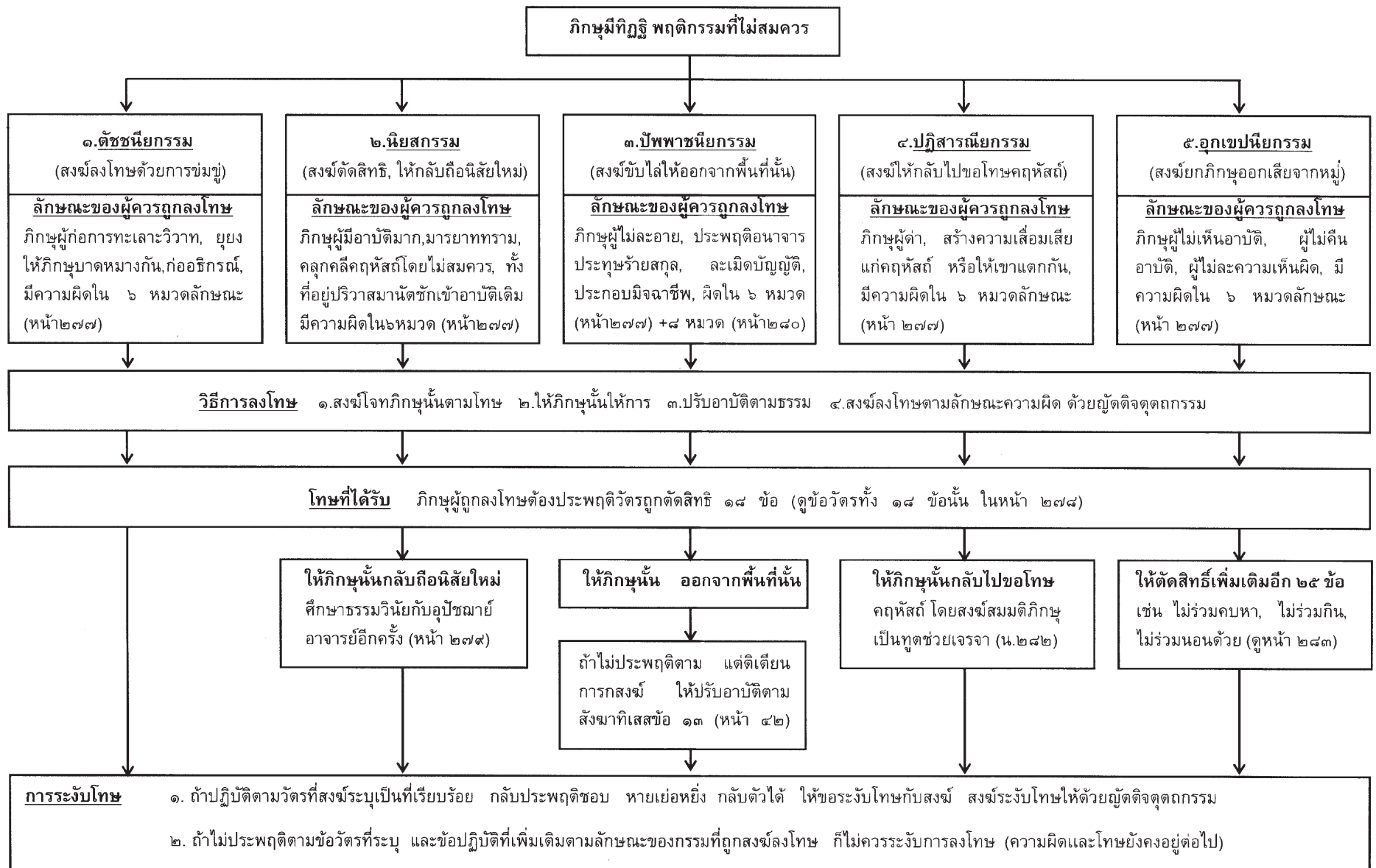
“เต่า หดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉะนั้นใด ภิกษุ พึงตั้งมโนวิตก (ความตรัสรู้ทางใจ) ไว้ในกระดอง กล่าวคือ อารมณแห่งกัมมภูฐาน ฉะนั้น, เป็นผู้ที่ค้นหาและทิวาจิ ไม่อิงอาศัยได้, ไม่เบียดเบียนผู้อื่น, ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด, เป็นผู้ดับสนิทแล้ว” ดังนี้แล.

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๓๒๐ / ๒๒๒)

แผนผังที่ ๓

วิธีการลงโทษเพื่อแก้ไขที่กฎพฤติกรรมของภิกษุซึ่งผิดตามธรรม ที่เกิดเพราะเหตุมรรคหรือปฏิบัติ

ข้อสังเกต - พระเสยยสะ ถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติก่อน ภายหลังจึงถูกลงโทษ เนยสกรรม (ดูหน้า ๒๔, ๒๗๗)

- ภิกษุพวกพระอัสสชิและพระปุนัพพลุสะ ถูกลงโทษปัพพาชเนยกรรมก่อน ภายหลังจึงถูกลงโทษสังฆาทิเสส ซึ่งเป็นการลงโทษตามอาบัติ (ดูหน้า ๔๖, ๒๘๐)

วินัยเลิศล้ำ

รวมพระพุทธรูปวิญญูติวินัยทั้งมวลที่ควรทราบ

ผู้ชี้ชวนวิงวอน !

“ภิกษุทั้งหลาย ! กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์เกื้อกูล
อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย,
กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย ! นั้น โคนไม้ทั้งหลาย, นั้น เรือว่างทั้งหลาย.
ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเพากิเลส, อย่าได้ประมาท
พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.”

(พระไตรปิฎกบาลี สยามรัฐ ๑๘ / ๖๗๔ / ๔๔๑)

ส่วนช่วยศึกษาค้นคว้าลักษณะที่เหมือนกัน

จัดกลุ่มลักษณะเพื่อการศึกษาค้นคว้า ตามลักษณะดังนี้ คือ :-

- ก. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับนิสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)
- ข. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับกรณียกิจ ๔ (กิจที่บรรพชิตไม่ควรทำ)
- ค. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับอาจารย์วิบัติ (ผิดจรรยาบรรณของสมณะ)
- ง. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับทวิฏฐิวิบัติ (ความเห็นผิด)
- จ. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับอาชีวิวิบัติ (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)
- ฉ. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับสังฆสามัคคี (ความพร้อมเพรียงในหมู่สงฆ์)

ก. กลุ่มลักษณะเกี่ยวกับนิสัย ๔ (ปัจจัยเครื่องอาศัยของบรรพชิต)

๑. ลักษณะเกี่ยวกับอาหารการขบฉัน

“บรรพชาอาศัยโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้ง
 เหนือทั้งทำความอดสาเหในโภชนะ คือคำข้าวที่พึงได้ด้วยกำลังปลีแข้งจนตลอดชีวิต
 อดิเรกลาภ คือ ภัตถวายสงฆ์ ภัตเฉพาะสงฆ์ การนิมนต์ ภัตถวายตามสลาก
 ภัตถวายในปักร์ ภัตถวายในวันอุโบสถ ภัตถวายในวันปฏิทิน”
 (นิสัย ๔ มหาวรรค ภาค.๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุฉันอาหารที่เขายังไม่ได้ให้ ล้วงช่องปาก(ปาจิตติย วรรคที่ ๔, ข้อ๑๐/ หน้า ๑๒๓)
- ภิกษุไม่อาพาธฉันอาหารประณีตที่ขอมมาเพื่อประโยชน์ตน (ปาจิตติย ว.๔, ๙/ ๑๒๒)
- ภิกษุไม่อาพาธขอแกงหรือข้าวสุกเพื่อประโยชน์ตน (ทุกกฎ เสดียะ ว.๒, ๑๑/ ๑๘๖)
- ภิกษุรับ และฉันบิณฑบาต โดยไม่เอื้อเฟื้อ (ทุกกฎ เสดียะ ว.๒, ข้อ๑,๕/๑๘๔, ๑๘๕)
- ภิกษุรับบิณฑบาตจนล้น (ขอบบาตร) (ทุกกฎ เสดียะ วรรค ๒, ๔ /๑๘๕)
- เขาพิจารณาให้เข้าไปตามปรารถนาภิกษุรับยิ่งกว่า ๓ บาตร (ปาจิตติย ว. ๔, ๔/ ๑๑๗)
- ภิกษุพึงศึกษาว่า จักรับบิณฑบาตพอเหมาะแก่กับแกง (ทุกกฎ เสดียะ ว.๒, ๓/ ๑๘๕)

หมายเหตุ (-) เป็นลักษณะที่เป็นข้อห้าม โดยจะแสดง : (ประเภทของโทษ คัมภีร์หรือวรรคที่, ข้อที่/ หน้าของหนังสือนี้)

(-) ที่ต้นวรรคเป็นระดับ อาทิพรหมจารีวิสิกขา, (-) ที่ย่อเข้ามาเป็นบางส่วนของ อภิสมจาริกสิกขา

(-) อักษรเอน เป็นลักษณะพฤติกรรมที่ควรถูกสงฆ์ลงโทษ, หรือข้อห้ามที่มีในพระไตรปิฎกที่อื่น ๆ

(*) อักษรเอนเป็นข้อที่ทรงอนุญาต โดยจะแสดง : (ชื่อคัมภีร์/ หน้าของหนังสือเล่มนี้) ควรจะดูใจความเต็ม...

- ภิกษุไม่ได้รับนิมนต์รับอาหารในสกุลที่สงฆ์สมมติว่าเป็นเสกขะ(ปาฏิเทศนียะ ๓/๑๗๘)
- ภิกษุฉันอาหารที่ทำการสังสม (เก็บไว้ค้างคืน) (ปาจิตติยั วรรค ๔, ข้อ ๘ / หน้า๒๑)
- * ทรงอนุญาตแสวงหาเสบียงเดินทางได้, แต่ไม่อนุญาตเงิน (เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๓)
 - ภิกษุเก็บอาหารค้างคืนในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารในที่อยู่ (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ภิกษุหุงต้มอาหารด้วยตนเอง (ทุกกฏ เภสัชขันธ์ มหา.๒/ ๒๕๑)
 - ฉนผลไม้ที่เก็บมาเองโดยให้คนประเคนที่หลัง (ทุกกฏ เภสัช. มหา.๒/ ๒๕๒)
- * ทรงอนุญาตฉันท ๖ อย่าง มีฉันทในที่นิมนต์ เป็นต้น (เภสัช. มหา.๒/ ๓๒๗)
 - ภิกษุฉันเป็นหมู่ เว้นแต่ในสมัยที่ทรงอนุญาต (ปาจิตติยั วรรค ๔, ข้อ๒/ หน้า๑๑๔)
 - ภิกษุรับนิมนต์แล้ว เว้นโภชนะนั้น ฉนโภชนะอื่น (ปาจิตติยั ว. ๔, ๓/ ๑๑๖)
 - ฉนเสร็จแล้วห้ามภตแล้ว ฉนอาหารที่มีใช้เดน(ปาจิตติยั ว.๔, ๕/๑๑๙; เภสัช. มหา. ๒/ ๒๕๒)
 - ภิกษุมิใช่ผู้อาพาณฉนอาหารในโรงทานยิ่งกว่าครั้งหนึ่ง (ปาจิตติยั ว.๔, ๑/ ๑๑๓)
 - ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภิกษุฉนอาหารที่เขาไม่ได้บอกให้รู้ไว้ก่อน (ปาฏิเทศนียะ ๔/ ๑๗๙)
 - ภิกษุฉนอาหารในเวลาวิกาล (คือหลังเที่ยงไป) (ปาจิตติยั วรรค ๔, ข้อ๗/ หน้า๑๒๑)

๒. ศึกษาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม และบริวารอื่น ๆ

“บรรพชาอาศัยผ้าบังสุกุล

เธอพึงทำความอุตสาหะในผ้าบังสุกุลนั้นจนตลอดชีวิต

อติเรกลาภ คือ ผ้าเปลือกไม้ ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ผ้าขนสัตว์ ผ้าปาน ผ้าเจ็กกัน”

(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

ศึกษาบทเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม

- * ทรงอนุญาตคหบดีจีวร, และอนุญาตผ้าจีวร ๖ ชนิด (จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๐)
- * ทรงอนุญาตสีย้อมจีวรที่ทำจากรากลำตันเปลือกใบดอกผลต้นไม้ (จีวรขันธ์ มหา.๒/๒๖๑)
 - ภิกษุใช้จีวรมีสีที่ไม่สมควร (ทุกกฏ จีวรขันธ์ มหา.๒ /๒๖๖)

* ทรงอนุญาตให้ใช้ไตรจีวร (จีวรชั้นหยาบ มหาวรรค ภาค ๒ / ดูหน้า ๒๖๑)

- ภิกษุอยู่ปราศจากไตรจีวร แม้นั้นราตรีหนึ่ง (นิสสัคคียปาจิตติย์ วรรค๑, ข้อ๒/ หน้า๕๓)
- ภิกษุอยู่ในป่าที่มีภัยแก่จีวรไว้ในบ้านเกิน ๖ ราตรี (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๓, ๙/ ๘๔)
- ภิกษุมีแต่จีวร กับสบงเข้าบ้าน เว้นมีเหตุจำเป็น ๕ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ ๒๖๓)
- ภิกษุขอจีวรต่อคฤหัสถ์ผู้มีโชติญาณ นอกจากสมัยฯ (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๖/ ๕๗)
- ภิกษุจีวรนิบหนวยรับจีวรจากผู้ที่มีโชติญาณเกินกำหนด (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๗/ ๕๙)
- ผู้ที่มีโชติญาณเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆ ไปกำหนดจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๘/ ๖๐)
- ผู้มีโชติญาณ๒คนเตรียมจ่ายจีวรแก่ภิกษุๆ ให้ร่วมกันจ่ายจีวรดี (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๙/ ๖๑)
- ภิกษุทวงจีวรจากผู้รับฝากผู้อื่นให้จ่ายจีวร เกิน ๖ ครั้ง (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๑๐/ ๖๒)
- ภิกษุขอตัดมาเองแล้ว ยังช่างหูกให้ทอจีวร (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๓, ๖/ ๘๐)
- ผู้มีโชติญาณให้ช่างหูกทอจีวรแก่ภิกษุๆ ช่างให้ทอให้ดี (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๓, ๗/ ๘๑)
- ภิกษุทำจีวรมีประมาณเท่าชุดจีวร หรือยิ่งกว่า (ปาจิตติย์ ว.๙, ๑๐/ ๑๗๕)
- ภิกษุไม่ทำให้เสียส้อย่างใดอย่างหนึ่งก่อน ใช้จีวรใหม่ (ปาจิตติย์ ว.๖, ๘/ ๑๔๓)
- ผ้าทุกผืนที่ไม่ได้ตัดภิกษุไม่พึงใช้ (ทุกกฏ จีวร. มหา.๒/ หน้า๒๖๑ และ๒๖๓)
- ภิกษุทรงอดิเรกจีวรไว้นานกว่า ๑๐ วัน (นิสสัคคียปาจิตติย์ วรรค๑, ข้อ ๑/ ดูหน้า๕๓)
- ภิกษุวิกกัปปจีวรเองแก่สหธรรมิก แล้วใช้จีวรที่ยังไม่ให้เขาถอน (ปาจิตติย์ ว.๖, ๙/ ๑๔๔)
- ภิกษุเก็บอภการจีวรไว้เกิน ๑ เดือน (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๑, ๓/ ๕๕)
- ภิกษุเก็บอจเจกจีวรไว้เกินสมัยที่เป็นจีวรกาล (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๓, ๘/ ๘๒)

* ทรงอนุญาตผ้าต่างๆ (จีวรชั้นหยาบ มหาวรรค ภาค๒/ ดูหน้า ๒๖๓)

- ภิกษุแสวงหา-ทำผ้าอาบน้ำฝนเกินเวลาที่ทรงกำหนด (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๓, ๔/ ๗๙)
- ทำผ้าปูนั่ง, ผ้าปิดผี, ผ้าอาบน้ำฝนมีขนาดเกินกำหนด (ปาจิตติย์ ว.๙, ๗-๙/ ๑๗๒-๑๗๔)
- ภิกษุห่มผ้าขนสัตว์ที่มีขนอยู่ด้านนอก (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๖)
- ภิกษุถือขนเจียมไปด้วยมือตนเองเกิน ๓ โยชน์ (นิสสัคคียปาจิตติย์ ว.๒, ๖/ ๗๐)

- ลิกขาบทเกี่ยวกับการหล่อสังคต ๕ เรื่อง (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ข้อ๑-๕/ ๖๕-๖๘)
- ภิกษุใช้ประคตเอาที่ถักสวยงามมีทรวดทรงต่างๆ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๑๕)
- ภิกษุเข้าบ้านโดยไม่มีประคตเอา (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุลวรรค ภาค๒/ ๓๑๕)

ลิกขาบทเรื่องบริวารอื่นๆ

- * ทรงอนุญาตบาตร ๒ ชนิดคือ บาตรเหล็กและบาตรดิน (ขุททกวัตถุขันธ จุล.๒/ ๓๐๗)
 - ใช้กะโหลกน้ำเต้า, หม้อกระเบื้อง, กะโหลกหัวผีเป็นบาตร (ทุกกฏ ขุททก. จุล.๒/ ๓๐๗)
- ภิกษุทรงอดิเรกบาตรไว้เกิน ๑๐ วัน (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๓, ข้อ๑/ ดูหน้า ๗๖)
- ภิกษุบาตรมีผลหย่อน ๕ ให้จำบาตรใหม่ (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค๓, ข้อ๒/ หน้า๗๖)
- * ทรงอนุญาตถุงบาตร, สายโยก, บังเวียน, เชิงรองบาตร (ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ ๓๐๗)
 - ภิกษุเก็บหรือฝังแดดบาตรทั้งที่เปียกน้ำ, ฝังบาตรในที่ร้อนนาน, วางบาตรริมตั่งไม้, วางบาตรบนเตียงตั่งบนตักบนรม, ผลักประตูเมื่อมือถือบาตร, แขนวบาตร, ใช้บาตรรองรับเศษอาหารบ้างน้ำบ้างปากบ้าง (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ดูหน้า ๓๐๗)
- * ทรงอนุญาตและห้ามต่างๆ เกี่ยวกับรองเท้า (จัมมขันธ มหาวรรค ภาค๒/ หน้า๒๔๐)
 - ภิกษุสวมรองเท้าเข้าบ้าน เว้นแต่อาพาธ (ทุกกฏ จัมมขันธ. มหา.๒/ หน้า๒๔๓)
- * ทรงอนุญาตและห้ามเกี่ยวกับการใช้ร่ม (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๑๓)
- * ทรงอนุญาตมีดตัดผ้า, ปลายมิด, เข็ม, กล่องเข็ม ฯลฯ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๘)
- ภิกษุให้ทำกล่องเข็มแล้วด้วยกระดูก, งา, เขาสัตว์ (ปาจิตติย วรรค ๙, ข้อ ๔/ ๑๖๙)
- * ทรงอนุญาตผ้ากรองน้ำ, ถุงใส่ของ, มุ้ง ฯลฯ (ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ หน้า๓๐๙)
 - ภิกษุเดินทางไกลโดยไม่มีผ้ากรองน้ำ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล.๒/ ๓๐๙)

๓. ลิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ที่อยู่อาศัย

“บรรพพาอาศัยเสนาสนะโคนไม้

เชอพึงทำความอดุสหาในเสนาสนะ คือโคนไม้นั้นจนตลอดชีวิต
อดิเรกลาภ คือ วิหาร เรือนมุงแถบเดียว ปราสาท เรือนลั่น ถ้ำ”
(นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตรุกรขมุลเสนาสนะ (อยู่โคนไม้) ตลอด๘เดือน (ภิกขุวิมังก์ ภาค๑/ดูหน้า ๓๘)
 - * ทรงบัญญัติวัตรของภิกษุอยู่ป่า ฯลฯ (วัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ดูหน้า ๓๔๐)
 - * ทรงอนุญาตเสนาสนะ (ที่อยู่อาศัย) ๕ ชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุล.๒/ ๓๑๙)
 - * ทรงอนุญาตวัจจุฎฐิ (ห้องส้วม) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๑๘)
 - * ทรงอนุญาตขันตาพร (เรือนไฟ) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๐๙)
 - * ทรงอนุญาตกปิปปัญญมิ และส่วนประกอบอื่นๆ (เภสัชขันธ์ มหาวรรค ภาค๒/ ๒๕๒)
 - * ทรงอนุญาตให้ใช้ปราสาท ส่วนที่นึ่งนอนให้ทำให้ควรก่อน(ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๒๕)
 - * ทรงอนุญาตหอนัน ศาลาตั้งเตา และส่วนประกอบอื่นๆ (เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๐)
 - * ทรงอนุญาตโรงไม้แบบ (กรฐินศาลา) และส่วนประกอบอื่นๆ (ขุททกวัตต. จุล.๒/ ๓๐๙)
 - * ทรงอนุญาตสมมติสีมา และรายละเอียดอื่นๆ (อุโปสถ. มหา. ๒/ ๒๒๕)
-
- * ทรงอนุญาตสมมติให้นวกรรม (สมมติภิกษุผู้ดูแลการก่อสร้าง)(เสนาสน. จุล.๒/ ๓๒๖)
 - ภิกษุสร้างกุฎิเพื่อตนด้วยการขอ ใหญ่เกิน หรือไม่ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาติเสส ๖/๓๑)
 - ภิกษุสร้างวิหารมีเจ้าภาพสร้างถวายเพื่อตน ไม่ได้ให้สงฆ์แสดงที่ (สังฆาติเสส ๖/๓๓)
 - ภิกษุอำนวยการพอกหลังคาวิหารเกิน ๓ ชั้น (ปาจิตติยั วรค ๒, ข้อ ๙/ หน้า ๑๐๔)
 - ภิกษุสร้างกุฎินิเผา (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๑๘)
-
- * ทรงอนุญาตเตียง, ตั้งสำหรับนั่ง หลายชนิด (เสนาสนะขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ ๓๑๙)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งใหม่มีเท้าสูงเกิน ๘ นิ้วด้วยนิ้วพระสุคต (ปาจิตติยั ว.๙, ๕/ ๑๗๐)
 - ภิกษุให้ทำเตียง, ตั้งเป็นของห่มนุ่ง(ยัดด้วยนุ่น)(ปาจิตติยั ว. ๙, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๑๗๑)
 - ภิกษุวางเตียงตั้งผูกเก้าอี้ของสงฆ์ไว้กลางแจ้ง หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติยั ว.๒, ๔/ ๙๙)
 - ภิกษุปลาดที่นอนไว้ในวิหารของสงฆ์ หลีกไปไม่เก็บ (ปาจิตติยั ว.๒, ๕/ ๑๐๐)
 - ภิกษุย้ายของใช้ประจำอยู่เสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น (ทุกกฏ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖)
-
- * ทรงบัญญัติข้อวัตรในการรักษาเสนาสนะ (เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๖, วัตตขันธ์. จุล.๒/๓๔๑)

๔. สิกขาบทเกี่ยวกับเกสัช ยารักษาโรค

“บรรพชชาอาศัยยา คือ น้ำมูตรเน่า
 เธอพึงทำความอุตสาหะในยา คือ น้ำมูตรเน่าอันจนตลอดชีวิต
 อติเรกลาภ คือ เนยข้น เนยใส น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย”
 (นิสสัย ๔ มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

- * ทรงอนุญาตใช้และเก็บเกสัชต่างๆ ได้ตลอดชีพ (เกสัชขันธ์ มหาวรรค ภาค ๒ / ๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตฉันเกสัช ๕ ได้ทั้งในกาลและในวิกาล (เกสัชขันธ์ มหา.๒ / ๒๔๕)
- * ทรงอนุญาตน้ำปานะ (เกสัชขันธ์ มหา.๒ / ๒๕๓) (ควรช้วนหนึ่งคืนหนึ่ง ดูหน้า ๒๕๕)
- ภิขุรับเกสัช ๕ เก็บไว้เกิน ๗ วัน (นิสสัยกัจจายกัณฐี ว.๓, ๓ / ๗๘)

ข. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอภินิหาร ๔ (สิ่งที่บรรพชิตไม่ควรทำ)

๑. สิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติผิตในกาม

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงเสพเมถุนธรรม โดยที่สุดแม้กับสัตว์เดรัจฉานตัวเมีย
 ภิกษุใดเสพเมถุนธรรม ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร...
 เปรียบเหมือนคนถูกตัดศีรษะ ไม่อาจมีชีวิตอยู่ได้ โดยการต่อศีรษะเข้ากับร่างกายนั้น
 การเสพเมถุนธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
 (อภินิหาร มหาวรรค ภาค ๑ / ดูหน้า ๒๒๒)

สิกขาบทเนื่องด้วยกาย

- ภิขุเสพเมถุนโดยที่สุตแม่ในดิรัจฉานตัวเมีย (ปาราชิก ข้อ ๑ / ดูหน้า ๗)
- ภิขุปล่อยสุกกะ(น้ำอสุจิ)ด้วยความจงใจ เว้นไว้แต่ฝัน (สังฆาทิเสส ข้อ ๑ / หน้า ๒๔)
- ภิขุกำหนดแล้วจับต้องกาย(อวัยวะใดๆ) ของมาตุคาม(ผู้หญิง) (สังฆาทิเสส ๒ / ๒๕)
- ภิขุ ถูกต้ององค์กำเนิดโคตัวเมียด้วยจิตกำหนด (อุลลัจฉัย จัมม. มหา.๒ / ๒๔๒)
- ภิขุผู้เดียวหนึ่งในที่ลับคืออาสนะกำบังกับมาตุคามผู้เดียว (อนินยต ข้อ ๑ / หน้า ๔๗)
- ภิขุผู้เดียวหนึ่งในอาสนะหากำบังไม่เลยที่เดียวกับมาตุคามผู้เดียว (อนินยต ข้อ ๒ / ๔๙)

- ฝึกขุ่ในทีลัับคือในอาสนะกำบังกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย ๖.๕, ๔/ หน้า๑๒๘)
- ฝึกขุ่เดียวนึ่งในทีลัับกับมาตุคาม(ผู้หญิง)ผู้เดียว (ปาจิตติย วรรค ๕, ข้อ๕/ ๑๒๙)
 - ฝึกขุ่บ้นนมายาวเดียวกับผู้หญิงหรือกระเทย (ทุกกฎ เสนาสนะ. จุล. ๒/ ๓๒๕)
- ฝึกขุ่สำเร็จการนอนร่วมกับมาตุคาม(ผู้หญิง) (ปาจิตติย วรรค ๑, ข้อ ๖/ ดูหน้า ๙๑)
- ฝึกขุ่ชักชวนแล้วเดินทางไกลด้วยกันกับมาตุคาม ฯ (ปาจิตติย ๖.๗, ๗/ ๑๕๑)
 - ฝึกขุ่กราบไหว้ลักรับอัญชลีกรรมสามิจิกรรมแก่มาตุคาม(ทุกกฎ ฝึกขุ่.จุล.๒/๓๕๕)
 - ฝึกขุ่ทำกิจกรรมทีไม่สมควรต่าง ๆ กับผู้หญิง (> ดูหน้า ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘)
 - ฝึกขุ่มีอาบัติมาก ไม่ฉลาด มารยาทไม่สมควร: ลงนียกรรม (กัมม. จุล. ๑/๒๗๙)

สิกขาบทเนื่องด้วยวาจา

- ฝึกขุ่กำหนดมีจิตแปรปรวนพูดเคาะมาตุคามด้วยวาจาชั่วหยาบ (สังฆาภิเสส ๓/ ๒๖)
- ฝึกขุ่กำหนดพูดให้หญิงบำเรอตนด้วยกาม ด้วยคำพาดพิงเมถุน (สังฆาภิเสส ๔/ ๒๘)
- ฝึกขุ่แสดงธรรมแก่มาตุคามเกิน๖คำ เว้นแต่มีบุรุษรู้เพียงสาวอยู่ (ปาจิตติย ๑,๗/ ๙๒)
- สิกขาบททีเกี่ยวกับฝึกขุ่ณี (นิสสัคคียปาจิตติย ๖.๑, ๔-๕/ ๕๖-๕๗; ๖.๒, ๗/ ๗๑; ปาจิตติย ๖.๓/ ๑๐๖-๑๑๒; ปาฏิเทสนียะ ๑-๒/ ๑๗๖-๑๗๘; ฝึกขุ่ขันธ์ จุล. ๒/๓๕๔-๓๕๗)

๒. สิกขาบทเกี่ยวกับถือเอาสิ่งของทีเจ้าของมิได้ให้

“ฝึกขุ่ผู้อุปสมบทแล้วไม่พึงถือเอาสิ่งของทีเจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ฝึกขุ่ใดถือเอาสิ่งของทีเจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งจิตคิดจะลัก ๑ บาทบ้าง ควรแก่ ๑ บาทบ้าง เกินกว่า ๑ บาทบ้าง ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร... เปรียบเหมือนใบไม้เหี่ยวเหลืองหลุดจากขั้วแล้ว ไม่อาจเป็นของเขียวสดต่อไปได้ การถือเอาสิ่งของทีเจ้าของมิได้ให้ นั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกิจ มหาวรรค ภาค ๑/ ดูหน้า ๒๒๒)

- ฝึกขุ่ถือเอาทรัพย์สินอันเจ้าของมิได้ให้ โดยส่วนแห่งความเป็นขโมย (ปาราชิก ๒/ ๑๒)
- ฝึกขุ่โน้มลากทีเขาโน้มไว้จะถวายเป็นสงฆ์มาเพื่อตน (นิสสัคคียปาจิตติย ๖.๓, ๑๐/ ๘๕)
- ฝึกขุ่รู้ผู้น้อมลากทีเขาโน้มไปจะถวายเป็นสงฆ์มาเพื่อบุคคล (ปาจิตติย ๖.๘, ๑๒/ ๑๖๔)
 - ฝึกขุ่สละของสงฆ์ให้แก่บุคคล (ถูลลัจฉัย เสนาสนะ. จุล.๒/ ๓๒๕, มหาโจร ๕ หน้า๒๒)
- ฝึกขุ่เก็บ, ให้เก็บของมีค่าทีตกอยู่ เว้นแต่ในวัดทีอยู่ในทีอยู่พัก(ปาจิตติย ๖.๙, ๒/ ๑๖๗)

๓. ลิกขาบทเกี่ยวกับการจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงจงใจพรากสัตว์เสียจากชีวิต โดยที่สัตว์กระทั้งยังมดดำมดแดง
ภิกษุใดจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิตโดยที่สัตว์กระทั้งยังมดดำมดแดง
ย่อมไม่เป็นสมณะ ไม่เป็นเชื้อสาย พระศาสดาบุตร...เปรียบเหมือนแผ่นศิลาหนา
แตกออกเป็น ๒ เสี่ยงจะประสานให้สนิทเป็นแผ่นเดียวกันอีกไม่ได้
การจงใจพรากกายมนุษย์เสียจากชีวิต อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกัมม มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุจงใจพรากกายมนุษย์จากชีวิต ฯลฯ (ปาราชิก ข้อ ๓/ ดูหน้า ๑๖)
 - ภิกษุแก่ลงพรากสัตว์เสียจากชีวิต (ปาจิตติยัมม วรค ๗, ข้อ ๑/ ดูหน้า ๑๔๖)
 - ภิกษุรู้ยู่บริโภคน้ำมีตัวสัตว์ (ปาจิตติยัมม วรค ๗, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๔๗)
 - ภิกษุรู้ยู่ว่าน้ำมีตัวสัตว์ รดหรือให้รด ซึ่งหญ้าหรือดิน (ปาจิตติยัมม ว.๒, ๑๐/ ๑๐๕)
 - ภิกษุพรากภูตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตติยัมม วรค ๒, ข้อ ๑/ ๙๖)
 - ภิกษุขุดหรือให้ขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตติยัมม วรค ๑, ข้อ ๑๐/ ดูหน้า ๙๕)
 - ภิกษุเฝ้ากองหญ้า (ทุกกัมม ขุททกวัตถุขันธ จุลวรรค ภาค ๒/ ดูหน้า ๓๑๖)
- * ทรงอนุญาตจำพรรษาเพราะภิกษุเหยียบต้นไม้, สัตว์ตาย (วัสสุภนายิกา. มหา. ๑/๒๓๒)
- ภิกษุฉนเนื้อสัตว์ที่เขาฆ่าจะจงเพื่อถวายภิกษุ (ทุกกัมม เกสัชช. มหา. ๒/ ๒๕๑)

๔. ลิกขาบทเกี่ยวกับการพูดเท็จ, ส่อเสียด, หยาบ, เพ้อเจ้อ

“ภิกษุผู้อุปสมบทแล้ว ไม่พึงกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรม
โดยที่พูดว่าข้าพเจ้านี้ในเรือนว่าง ภิกษุใดมีความปรารถนาว่า
ถูกความอยากครอบงำ กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมที่ไม่มีอยู่ ไม่เป็นจริง
คือ ฌานที่ดี วิโมกข์ที่ดี สมาธิที่ดี สมาบัติที่ดี มรรคที่ดี ผลที่ดี ย่อมไม่เป็นสมณะ
ไม่เป็นเชื้อสายพระศาสดาบุตร... เปรียบเหมือนต้นตาลยอดด้วนที่ไม่อาจงอกได้ต่อไป
การกล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมนั้น อันเธอไม่พึงกระทำจนตลอดชีวิต”
(อกรณียกัมม มหาวรรค ภาค ๑/ดูหน้า ๒๒๒)

- ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตริมนุสสรธรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุจงใจจะพูดให้คนฉลาดจากความจริง (ปาจิตติยัมม วรค ๑, ข้อ ๑/ หน้า ๙๖)
- รับคำจะจำพรรษาที่ใดแล้วไม่จำพรรษาในที่นั้น (ทุกกัมม วัสสุภนายิกา. มหา. ๑/ ๒๓๕)

- ภิคุษุพุดส่อเสียดภิคุษุ (พุดให้ภิคุษุทะเลาะกัน) (ปาจิตติย ว.๑, ๓/ ๘๗)
- ภิคุษุพุดโอมสวาท (พุดคำเสียดแทงให้เจ็บใจ) (ปาจิตติย ว.๑, ๒/ ๘๗)
 - ภิคุษุดำปริภาษคฤหัสถ์: ลงปฏิสารเนียรกรรม (จัมปย. มหา.๒/ ๒๖๘, กัมมขันธ จุล.๑/ ๒๘๑)
- พุดล้อเล่นอุปสมบัน, อนุปสมบันด้วยอักโกสวัตตุ (ทุพภาสิต วิกังคปาจิตติย ว.๑, ๒/๘๘)
 - ภิคุษุพุดคุยเตรชฉานกถา, พุดแก่งแย่ง, ล่อลวงฯ (>ดู มัชฌิมคิล มหาศีล หน้า ๓๗๒)

ค.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาจารย์วัติ (ผิดจรรยา มารยาทของสมณะ)

- ภิคุษุขุดหรือให้ผู้อื่นขุด ซึ่งปฐพี (ปาจิตติย วรรค. ๑, ข้อ ๑๐/ หน้า ๙๕)
- ภิคุษุพรากฎตคาม (ตัดทำลายต้นไม้) (ปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ๑/ หน้า๙๖)
- ภิคุษุมิใช่ผู้อาพาธ มุ่งการฝัง ดิตหรือให้ติดซึ่งไฟ เว้นมีปัจจัย(ปาจิตติย ว. ๖, ๖/ ๑๔๑)
- ภิคุษุดื่มสุราและเมรัย (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๑/ หน้า ๑๓๕)
- ภิคุษุหัวเราะในน้ำ (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๓/ หน้า ๑๓๗)
 - ภิคุษุขึ้นต้นไม้ มีกิจขึ้นได้สูงชั่วบุรุษฯ (ทุกกฎ ขุททกวัตตุ. จุล.๒/ หน้า ๓๑๖)
- ภิคุษุยังหย่อนกึ่งเดือนอาบน้ำเว้นแต่สมัย, เว้นปัจฉินตชนบท (ปาจิตติย ว.๖,๗/๑๔๒)
- ภิคุษุไม่ได้รับบอกก่อนก้าวล่วงธรณีเข้าไปในห้องของกษัตริย์ (ปาจิตติย ว.๙, ๑/ ๑๖๖)
- ภิคุษุนั่งแทรกแซงในตระกูลที่มีคน ๒ คน (คือสตรีกับบุรุษ) (ปาจิตติย ว. ๕, ๓/ ๑๒๗)
- ภิคุษุชักชวนแล้วเดินทางไกลกับผู้เป็นโจรหรือมาตุคาม(ปาจิตติย ว. ๗, ๖-๗/๑๕๐-๑๕๑)
- ภิคุษุไปเพื่อดูเสนานิยยกออกแล้ว เว้นแต่มีปัจจัย (ปาจิตติย ว. ๕, ๘/ ๑๓๒)
- ถ้าปัจจัยบางอย่างเพื่อจะไปสู่เสนานิ, อยู่ในเสนานิเกิน ๓ คีณ (ปาจิตติย ว. ๕, ๙/ ๑๓๓)
- ภิคุษุอยู่ในเสนานิ ไปสู่สนามรบ, ที่พักพล, ที่จัดขบวนทัพ (ปาจิตติย ว. ๕, ๑๐/ ๑๓๔)
- ภิคุษุรู้้อยยังบุคคลมีปีหย่อน ๒๐ ให้อุปสมบท (ปาจิตติย วรรค ๗, ข้อ ๕/ หน้า๑๔๙)
- ภิคุษุนอนร่วมกับอนุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)เกิน ๓ คีณ (ปาจิตติย ว. ๑, ๕/ ๙๐)
- ภิคุษุยังอนุปสมบัน(ผู้ไม่ได้อุปสมบท)ให้กล่าวธรรมโดยบท (ปาจิตติย ว. ๑, ๔/ ๘๙)

- ภิกษุให้ของเคี้ยวของกินแก่นักบวชอื่นด้วยมือของตน (ปาจิตติยั วรค ๕, ข้อ๑/ ๑๒๔)
 - ภิกษุสมาทานการเปลือยกายแบบเตียรถีย์ (ถุลลัจฉัย จีวรขันธ มหา. ๒/ ๒๖๕)
 - ภิกษุตัดองคชาติ (ถุลลัจฉัย ขุททกวัตตขันธ์ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๐๗)
- ภิกษุไม่ลาภิกษุ เข้าสู่บ้านในเวลาวิกาล เว้นมีกิจรีบด่วน (ปาจิตติยั ว. ๙, ๓/ ๑๖๘)
- ภิกษุรับนิมนต์แล้วไม่บอกลาภิกษุ เป็นผู้เที่ยวไปในตระกูล (ปาจิตติยั ว. ๕, ๖/ ๑๓๐)
 - ภิกษุห่มผ้าแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๖)
 - ภิกษุใช้เครื่องประดับแบบคฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ดูหน้า ๓๐๔)
 - ภิกษุดูฟ้อนรำ, ขับร้อง, บรรเลงดนตรี (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุขบธรรมเนียม (สวตมณฺธ) ด้วยเสียงอันยาว (ทุกกฏ ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๕)
 - ภิกษุเว้นขาดจากการฟ้อนรำ ขับร้อง ประโคม ดูการเล่น (นิยาย, เพลง, ชกมวย กีฬา) เล่นการพนัน, นอนที่นอนสูงใหญ่, ประดับตกแต่งร่างกาย, รับเงินทอง, ข้าวเปลือกเนื้อดิบ, หูยง, ทาส, แะแกะไถ่สุกรช้างโคม้า, ที่นาที่สวน, พุดเตริดชานกกลากล่าวคำแก่งแย่งกัน ฯลฯ (> ดู จุลศีล มัชฌิมศีล มหาศีล หน้า ๓๖๘-๓๗๘)
- สิกขาบทในเสขยวัตรทั้ง ๗๕ ข้อ (ทุกกฏ ภิกขุวิภังค์ ภาค ๒/ ดูหน้า ๑๘๑ - ๑๙๑)
 - * ทรงบัญญัติการบริหารสรีระ (ผม, ขน, เล็บ, การอาบน้ำ ฯลฯ) (ขุททกวัตต. จุล. ๒/ ๓๐๔-๓๑๘)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ (ข้อปฏิบัติที่พึงกระทำ) (วัตตักขันธ จุล. ๒/ ๓๓๕-๓๔๙)

ง. กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับทัญญูวัตร (ความเห็นผิด)

- กล่าววาทธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจทำอันตรายแก่ผู้เสพอได้จริง (ปาจิตติยั ว. ๗, ๘/ ๑๕๒)
- ภิกษุรู้้อยู่กินร่วม, อยู่ร่วม, นอนด้วยกันกับภิกษุผู้กล่าวอย่างนั้น (ปาจิตติยั ว. ๗, ๙/ ๑๕๓)
- ภิกษุรู้้อยู่ให้สามเณรผู้กล่าวอย่างนั้นอุปฐาก, กินร่วม, นอนร่วม (ปาจิตติยั ว. ๗, ๙/ ๑๕๔)
- ภิกษุกันสิกขาบท (ปาจิตติยั วรค ๘, ข้อ ๒/ ดูหน้า ๑๕๖)

- ภิกษุแสดงความไม่เอื้อเฟื้อ (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๔/ หน้า ๑๓๘)
- ถูกว่ากล่าวโดยชอบธรรมกลับพูดว่ายังไม่ศึกษาในสิกขาบทนี้(ปาจิตติย ว.๘,๑/๑๕๕)
- เคยฟังปาติโมกข์แต่พูดว่าเพิ่งรู้อ่านข้อนี้, ปาจิตติยเพราะแสรังหลง(ปาจิตติย ว.๘,๓/๑๕๗)
 - ภิกษุผู้ต้องอาบัติแล้วไม่เห็นอาบัติไม่ทำคืนอาบัติ, หรือภิกษุผู้มีความเห็นผิดว่าธรรมที่ตรัสว่าอันตรายไม่อาจอันตรายแก่ผู้เสพ : ลงอุกเขปนัยกรรม(กัมม. จุล.๑/๒๘๓)
- * ทรงให้ถือนิสัยในอุปัชฌาย์อาจารย์ ๕ปี, ประมาท, ขอบมา (มหาขันธ์ มหา.๑/๒๐๕-๒๑๔)

จ.กลุ่มสิกขาบทเกี่ยวกับอาชีววิถี (การเลี้ยงชีพที่ผิดของบรรพชิต)

สิกขาบทเกี่ยวกับการซื้อขายแลกเปลี่ยนใช้เงินทอง

- ภิกษุรับ ให้รับ หรือยืมดีเงินทองอันเขาเก็บไว้ให้ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ๘/ ๗๓)
- ภิกษุซื้อขายด้วยรูปียะ(เงินตรา)มีประการต่างๆ (นิสสัคคียปาจิตติย ว.๒, ๙/ ๗๓)
- ภิกษุถึงการแลกเปลี่ยนมีประการต่างๆ (นิสสัคคียปาจิตติย วรรค ๒, ข้อ ๑๐/หน้า๗๔)
- * ให้ยืมดีของกับปิยะจากกับปิยภันท์ แต่มีให้ยืมดี,แสวงหาทองเงิน(ภัสส. มหา.๒/๒๕๓)
- * ทรงอนุญาตทวงจีวรจากไวยาวัจกรผู้รับฝากทรัพย์ (> นิสสัคคียปาจิตติย ๑,๑๐/ ๖๒)

สิกขาบทเกี่ยวกับการแสดงคุณพิเศษ

- ภิกษุใดไม่รู้เฉพาะ กล่าวอวดอุตตริมนุสสธรรมฯ น้อมเข้ามาในตน (ปาราชิก ๔/ ๑๙)
- ภิกษุบอกอุตตริมนุสสธรรมที่มีจริงแก่อนุสัมบัน(ผู้มิได้บวช) (ปาจิตติย ว.๑, ๘/ ๙๓)
 - ภิกษุแสดงอิทธิปาฏิหารย์แก่คฤหัสถ์ (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ์ จุล. ๒/ ๓๐๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการประจบ, ประพุดตือนาจาร, ล่อลวง

- ภิกษุประทุษร้ายตระกูลประจบคฤหัสถ์สงฆ์สวดห้าม ๓ ครั้ง (สังฆาทิเสส ๑๓/ /๔๒)
- ภิกษุชักส่อขายหญิงในความเป็นเมีย,เป็นชู้,หรือแก่หญิงแพศยา(สังฆาทิเสส ๕ /๒๙)
 - ภิกษุประพุดตือนาจารประจบคฤหัสถ์(ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๓๑๘ ๓๑๙, ๒๘๐)

- ภิกษุฉันเป็นหมู (ปาจิตติยั วรรค ๔, ข้อ ๒/ หน้า ๑๑๔ ดูเชิงอรรถหน้า ๑๑๖ประกอบ)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ให้เกิดการวิวาทกัน

- ภิกษุมิโทสะตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล (สังฆาทิเสส ๘/ หน้า ๓๔)
- ภิกษุมิโทสะถือเอาเลสตามกำจัดภิกษุด้วยอาบัติปาราชิกที่ไม่มีมูล (สังฆาทิเสส ๙/ ๓๖)
- ภิกษุกำจัดภิกษุด้วยอาบัติสังฆาทิเสสที่ไม่มีมูล (ปาจิตติยั วรรค ๘, ข้อ ๖/ หน้า ๑๕๙)
 - ภิกษุโจทอาบัติโดยไม่ขอโอกาสก่อน (ทุกกฎ อุโบสถขันธ มหา.๑/หน้า ๒๒๗ข้อ๒๒)
- ภิกษุก่อความรำคาญ (สงสัยว่าเป็นอาบัติ) แก่ภิกษุอื่น (ปาจิตติยั ว. ๘, ข้อ ๗/ หน้า ๑๖๐)
 - > ดูคุณสมบัติผู้โจทและผู้ถูกโจท (ปาฏิโมกขฐปนขันธ จุลวรรค ข้อ ๒/ หน้า ๓๕๓)
- ภิกษุบอกอาบัติชั่วหยาบของภิกษุแก่ผู้ไม่ได้บวช (ปาจิตติยั วรรค ๑, ๙/ หน้า ๙๔)
- ภิกษุรู้อยู่ปกปิดอาบัติชั่วหยาบของภิกษุ (ปาจิตติยั วรรค ๗, ข้อ ๔/ หน้า ๑๔๘)
- * ทรงอนุญาตให้สวดปาติโมกข์ทุกกึ่งเดือน (อุโบสถ. มหาวรรค ๑ / หน้า ๒๒๔-๒๒๕)
- ภิกษุพูดส่อเสียด (ยุให้ทะเลาะกัน) (ปาจิตติยั วรรค ๑, ข้อ ๓/ หน้า ๘๘)
- ภิกษุแอบฟังความของภิกษุผู้ทะเลาะกัน (ปาจิตติยั วรรค ๘, ข้อ ๘/ หน้า ๑๖๑)
- ภิกษุเพทนาบ่นว่า (ภิกษุที่ทำหน้าที่โดยธรรมที่สงฆ์สมมติ) (ปาจิตติยั ๒, ๓/ ๙๘)
- ภิกษุติเตียนภิกษุว่าสอนภิกษุอื่นเพราะเห็นแก่ลาภ (ปาจิตติยั ว.๓, ข้อ ๔/ หน้า ๑๐๘)
 - ภิกษุก่อการทะเลาะวิวาทก่ออิริการ: ลงตักขณียกรรม (กัมม. จุล. ๑/ หน้า ๒๗๗)

สิกขาบทเกี่ยวกับการเคารพซึ่งกันและกัน

- ภิกษุเป็นผู้ว่ายากสอนยาก สงฆ์ห้าม ๓ ครั้งไม่ละเลิก (สังฆาทิเสส ข้อ ๑๒/ หน้า ๔๑)
- ภิกษุเป็นผู้ให้ลำบาก (คือ พูดเฉฉเมื่อถูกสอบสวน) (ปาจิตติยั ว.๒, ข้อ ๒/ หน้า ๙๗)
- * ทรงอนุญาตปวารณากันและกัน (คือให้ภิกษุอื่นว่ากล่าวตักเตือนได้) (ปวารณา. มหา.๑/๒๓๖)
- ภิกษุรู้อยู่พินอริการที่ทำเสร็จแล้วตามธรรม (ปาจิตติยั วรรค ๗, ข้อ ๓/ หน้า ๑๔๗)
- มอบฉันทะเพื่อกรรมอันเป็นธรรมแล้วพูดบ่นว่าในภายหลัง (ปาจิตติยั ว. ๘, ๙/ ๑๖๒)
- กำลังวินิจฉัยเรื่องในสงฆ์อยู่ไม่ให้ฉันทะลุกจากอาสนะหลีกไปเสีย (ปาจิตติยั ว.๘,๑๐/๑๖๓)

- ภิกษุร่วมกับสงฆ์ให้จีวรแก่ภิกษุแล้วตีเทียนภายหลัง (ปาจิตติย ว.๘, ๑๑/ หน้า ๑๖๔)
 - * ทรงบัญญัติวัตร ๑๔ ข้อปฏิบัติต่อกัน, ต่อสิ่งต่าง ๆ (วัตตักขันธ จุล. ๒/๓๓๕-๓๔๙)
- ภิกษุไม่ให้กราบไหว้, ลูกรับ, การทำอัญชลีกรรม, การทำสามิจกรรม, อาสนะที่เลิคน้ำอันเลิศ, บิณฑบาตอันเลิศ ตามลำดับผู้แก่กว่า (ทุกกฏ เสนาสน. จุล. ๒/๓๒๑-๓๒๓)
- * ทรงอนุญาตผู้สอนธรรมวินัยอ่อนกว่านั่งอาสนะเสมอหรือสูงกว่าผู้ฟัง และให้ภิกษุผู้มีอาสนะเสมอกันระหว่าง๒พรรษานั่งรวมกันได้ (เสนาสน. จุล. ๒/ ๓๒๔)
- ภิกษุสงฆ์ ไม่พยาบาลภิกษุอาพาธ (ทุกกฏ จีวรขันธ มหา. ๒/ ๒๖๔)

สิกขาบทเกี่ยวกับการไม่ทำตัวให้เป็นที่ยกย่อง

- ภิกษุโกรธน้อยใจให้ประหาร(ทำร้าย)ภิกษุ (ปาจิตติย วรรค ๘, ข้อ ๔/ หน้า ๑๕๘)
- ภิกษุโกรธน้อยใจเงื้อมมือคือฝ่ามือแก่ภิกษุ (ปาจิตติย วรรค ๘, ข้อ ๕/ หน้า ๑๕๙)
- เป็นปาจิตติยในเพราะจี้ด้วยนิ้วมือ (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๒/ หน้า ๑๓๖)
- ภิกษุโกรธขัดใจจนคิดว่าให้จุดควาภิกษุจากวิหารของสงฆ์ (ปาจิตติย ว. ๒, ๙/ หน้า ๑๐๒)
- ภิกษุรู้ยู่นอนแทรกภิกษุผู้เข้าไปอยู่ก่อนในวิหารสงฆ์ (ปาจิตติย ว. ๒, ๖/ หน้า ๑๐๑)
- ภิกษุนั่งนอนทับเตียงตั้งที่อยูบนร้านในวิหารสงฆ์ (ปาจิตติย ว. ๒, ข้อ ๘/ หน้า ๑๐๓)
- ภิกษุให้จีวรแก่ภิกษุเองแล้วโกรธน้อยใจชิงเอามา (นิสสัคคียปาจิตติย ว. ๓, ๕/ หน้า ๘๐)
- ภิกษุชวนภิกษุไปบิณฑบาตด้วยกันแล้วไล่กลับ (ปาจิตติย วรรค ๕, ข้อ ๒/ หน้า ๑๒๖)
- ภิกษุรู้ยู่เพ่งจะหาโทษพูดให้ภิกษุที่ห้ามภักแล้ว ฉันทของมิใช่เดน (ปาจิตติย ว. ๔, ๖/ ๑๒๐)
- ภิกษุโจหลอนซึ่งภิกษุ เป็นปาจิตติย (ปาจิตติย วรรค ๖, ข้อ ๕/ หน้า ๑๓๙)
- ภิกษุซ่อนหรือให้ซ่อนบริวารของภิกษุแม่เพื่อจะหัวเราะ (ปาจิตติย ว. ๖, ๑๐/ หน้า ๑๔๕)
- ภิกษุเพ่งโพทะนาแลดูบาตรของผู้อื่น (ทุกกฏ เสขียะ วรรค ๒, ข้อ ๑๒/ หน้า ๑๘๖)
 - มิใช่เพราะเหตุอาพาธ ฉันทกระเทียม (ทุกกฏ ขุททกวัตถุ. จุล. ๒/ หน้า ๓๑๗)
 - ภิกษุฉันทหรือตีในภาชนะเดียวกัน, นอนร่วมเตียง, ร่วมเครื่องลาด, หรือผ้าห่มผืนเดียวกัน (ทุกกฏ ขุททกวัตถุขันธ จุลวรรค ภาค ๒/ หน้า ๓๑๑)

ส่วนดัชนี (ค้นหาคำ เรียงลำดับตามอักษร)

ดัชนีเนื้อเรื่องพระวินัย

ก

กฐิน ๒๕๖

กฐินศาลา ๓๐๙

กรรมวาจา ๔๗๐

กรานกฐิน ๒๕๖, ๒๕๗, ๒๖๓, ๔๗๒

คำสาวนโมทนากฐิน ๔๗๒

เดะกฐิน ๒๕๘, ๒๖๓

ปลิโพธ ๒๕๘

ไม้แบบ, ไม้สะติง (ช่วยเย็บจีวร) ๓๐๘

สงฆ์ ๔ รูป ๒๖๗

อานิสสีกฐิน ๕, ๒๕๖, ๒๖๓

กติกาสงฆ์ที่ตั้งขึ้นเอง ๖๙

กรรม (ดู สังฆกรรม)

กรอง

กรองน้ำ ๓๐๙

กรองมันเหลวในเวสวีกาส ๒๔๕

กระจก (ส่องกระจก) ๓๐๕

กระโดน ๓๐๘

กระเทย (บัณฑิตกระ) ๒๑๘

กระเทียม ๓๑๗

กรานกฐิน (ดู กฐิน)

กลาบลัทธ ๒๔๕

ก่อสร้าง

๓๑, ๓๓, ๙๕, ๙๖, ๒๓๘, ๓๒๑,

๓๒๖ (ดู นวกรรม ด้วย)

กัณฐะปฏิบัติฉาภิ (อริขฐาน) ๔๐๘

กัปปะ (สมณกัปปะ) (ดู กัปปิยะ)

กัปปิยะ

กัปปิยะการก ๒๔๘, ๒๕๓

ไวยาจักร ๖๓

กัปปิยะภูมิ ๒๕๒

สมมติกัปปิยะภูมิ ๔๒๕

กัปปิยะ ผลไม้ ๔๑๗

ดิน ๙๕

ภูตคาม ๙๖

ผลไม้ ๒๔๘, ๒๔๙, ๓๐๖, ๔๑๗

กาลิก ๔ ๑๑๙, ๑๒๑, ๑๒๒,

๒๔๕, ๒๕๕

กาลิกะคนกัน ๒๕๕

กิจจาธิกรณ ๒๙๙, ๓๙๑, ๔๗๗, ๔๗๙

กัฬา ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘, ๓๗๐

ภูมิ

ภูมิที่สำเร็จด้วยดินล้วน ๑๔

สร้างภูมิ ๓๑, ๓๓

เก็บอาหาร (ดู อาหาร)

เกลือ ๒๔๖, ๓๖๑

โกนหม ๒๑๓, ๒๕๕, ๓๐๕, ๓๑๔

ข

ขนจุมุก ๓๑๔

ขนเจียม ๖๖, ๗๐, ๗๑

ขนม ๑๑๔, ๑๑๘

ขโมย ๑๓, ๑๖, ๒๓, ๒๒๒, ๓๖๘

ขอ

ด้ายทำจีวร ๘๐

จีวร ๕๗

บาตร ๗๗

เพื่อประโยชน์แก่ภิกษุอื่น ๑๒๓

แรงและเครื่องมือ ๓๒

สิกขาบทเกี่ยวกับการขอ ๔๙๖

อาหาร ๑๒๒, ๑๘๔

ขอขมา (ดู โทษ - ขอโทษ)

ของเขี้ยว (ภูตคาม) ๙๖, ๑๐๔, ๓๗๐

ของสงฆ์ ๒๒, ๓๒๕

น้อมลากของสงฆ์ ๘๕, ๑๖๔

ขอโทษ (ดู โทษ - ขอโทษ)

ขอนิสัย (ดู นิสัย)

ขอโอกาสใจ ๒๒๗

ขับริ้อง ๔๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐

ขับริ้องธรรมด้วยเสียงยาว ๓๐๕

ขัปลี ๒๖๘, ๒๘๐

ขาบาตร (ใช้รองขณะฉัน : โศก) ๓๑๑

ข้าว ๒๕๓

ข้าวเปลือก ๓๖๙

ข้าวยาคุ ๒๔๙

ข้าวสุก ๑๑๔ (ดู อาหาร ด้วย)

ชีรธ ขี้ม้า ๔๕

เข็ม ๑๖๙, ๓๐๘

เขียนภาพ ๓๒๐

ค

คนโกษณะ ๑๑๔, ๒๕๗, ๓๓๑

คัมภักต ๒๖๒

คัมภักต ๓๓๗

ครุธรรม ๘ ประการ ๓๕๔

ครุภัณฑ์ ครุบริหาร ๒๒, ๓๒๕

คฤหัสถ์

คฤหัสถ์ด้วยคฤหัสถ์ ๒๗๗

ขอโทษคฤหัสถ์ (ปฏิสารเนยกรรม)

๒๖๙, ๒๘๑

ชวนคฤหัสถ์ในทางไม่สมควร ๒๕๔

นุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ ๓๑๕

ประจบคฤหัสถ์ ๔๓, ๔๔, ๓๑๘

ล่อลวงคฤหัสถ์ ๓๗๔

คว่ำบาตร ๓๑๑

คหบดีจีวร ๓๘, ๒๕๙

คณน (ลงคณน) ๒๕๗, ๓๐๐

คัมภีร์

จุลวรรค (๒๘)

ปริวรร (๒๙)

ภิกษุณีวัณก (๒๗)

ภิกษุณีวัณก (๒๗)

มหาวรรค (๒๗)

คามสีมา ๒๒๖

คิลานกต ๒๖๒

คิลานเภสัช (ดู ยา)

คิลานปัจจุฎาภกัตติ ๒๖๒

คินสิกขา (ลสิกขา)

พระลสิกขา ๗

เนรลสิกขา ๒๑๗

คัมภีระสุตต ๓๑

เครื่องใช้ (โลหะ,ทองสัมฤทธิ์) ๓๑๕,

๓๑๘

เครื่องลาด ๓๗๑

เคารพ

สิกขาบทเกี่ยวกับการเคารพ และ

การไม่เคารพกัน ๔๙๙

และหู ๓๑๕

โค

ปัญจโครส (รชของโค ๕) ๒๕๓

ถูกต้อนโคตัวเมีย ๒๔๒

ฌ

ฆ่าตัวตาย ๑๗

ฆ่าสัตว์ ๑๔๖, ๒๒๒, ๓๖๘

สิกขาบทเกี่ยวกับการฆ่าสัตว์ ๔๙๐

จ

เงินทอง ๗๒, ๑๖๗, ๒๑๖, ๒๕๓,

๓๖๑, ๓๖๒, ๓๖๘

สิกขาบทเกี่ยวกับเงินทอง ๔๙๕

จ

จกรม ๓๐๙

จัมเปย ๒๖๙

จัมมะ ๒๕๐

จาม ๓๑๗

จิรว ๒๕๙ (ดู ผ้า ด้าย)

กติกา ๘ ประการที่จิรวจะเกิดขึ้น

๒๖๖

การถวายจิรว ๘ ประการ ๒๖๖

คหบดีจิรว ๓๘, ๒๕๙

จิรวกาล ๘๓

ตัดเป็นกระทงนา ๒๕๗, ๒๖๑, ๒๖๓

ตัดเย็บ ๒๕๗

ตัดให้เสร็จหมอง ๒๖๑

ไตรจิรว

ไม่ครบห้ามเข้าหมู่บ้าน ๒๖๓

อนุญาตจิรว ๓ ผืน ๕๓, ๒๖๑

อยู่ปราศจากไตรจิรว ๕๓, ๒๕๖

เชตอยู่ปราศจากไตรจิรว ๒๖๒

บึงสุกจิรว ๒๖๐

ประมาณจิรว ๑๗๕

ผ้าจิรว ๖ ชนิด ๒๖๐

ผ้าที่ทรงห้าม ๒๖๕

วิกัป ๕๓, ๑๔๔, ๒๕๗, ๒๖๑, ๔๐๙

สีไม่ควร ๒๖๖

สีย้อมจิรว ๖ ชนิด ๒๖๑

อกาลจิรว ๕๕

อจเจจิรว ๘๓

อติเรกจิรว ๕๒, ๒๖๑

อธิฐาน ๕๒, ๒๖๓, ๔๐๘

อนุญาต ๑ ชั้น, ๒ ชั้น, ๔ ชั้น ๒๖๑

อนุญาตจิรวเพียง ๓ ผืน ๒๖๑

สิกขาเกี่ยวกับเครื่องนุ่งห่ม ๔๘๖

จุดไฟเผาองพญา ๓๑๖

จุลวรรค (๒๘)

จุลศีล ๓๖๘

เจริญพระชนม์ ๓๑๗

เจ้าหน้าที่ทำการสงฆ์

(ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)

เจียว (มันเหลวในเวลารวิกาล) ๒๔๕

โจท ๒๒๗, ๒๗๕, ๒๙๖, ๒๙๙, ๔๗๗

ขอโอกาสก่อนโจท ๒๒๗

คุณสมบัติผู้ที่โจท ๕ อย่าง ๓๕๓

คุณสมบัติผู้ถูกโจท ๒ อย่าง ๓๕๓

อาบัติ ๓๔, ๓๖, ๑๕๙, ๒๙๙, ๔๗๕

ฉ

ฉลาก (จับฉลาก) ๒๙๗, ๓๐๐

ฉัน (ดู อาหาร ด้าย)

กระเทียม ๓๑๗

กัศขวาว ๑๘๗

คนโกษณะ(ฉันเป็นหมู่)๑๑๔,๒๕๗

ฉันก่อนไปที่ฉันมนต์ ๑๑๖, ๒๕๐

ฉันที่เหลืออีกห้าพาว ๑๑๙, ๑๒๓

ฉันที่อาเจียนออกมาอีก ๓๑๓

ฉันในเตียบ, ฉันบนโคก ๓๑๑

ฉันในที่ฉันน (ฉันบนโคก) ๓๒๗

ฉันในบาตรเป็นวัตร ๕ อย่าง ๓๖๗

ฉันในวิกาล ๔๕,๒๔๕,๒๔๘,๓๑๓

ฉันผลไม้ ๒๕๓, ๓๐๖

ฉันภัก

ที่เขาดวาย ๕ อย่าง ๑๑๕,๓๒๗

ภักตคควัตร ๓๓๘

ภักตานุโมทนาวัตร ๓๓๘

สลากภัก ๓๒๗

ห้ามภัก ๑๑๙

ฉันภชนะเดียวกัน ๓๑๑

ฉันโกษณะ ๕ ๑๑๔

โกษณะที่หลัง ๑๑๖, ๒๕๐

ขอโกษณะ ๑๒๒, ๑๘๖

ฉันวันหนึ่งคนเดียว ๑๑๙, ๓๖๙,

๓๕๓

ฉันอาหารที่ถวายเจาะจง ๓๒๗

ฉันอาหารที่เป็นเดน ๑๑๙

สิกขาบทเกี่ยวกับการฉัน ๔๘๕

ฉันทะ ๑๖๒, ๑๖๓

มอพนันทะ ๒๒๘

วิธีมอพนันทะ ๔๓๐

จุลครุ ภัณฑุ ๑๐๒, ๓๒๓

ช

ชกมาย ๔๖, ๓๗๑

ชกุนาสัย ๒๔๖

ชนบทชายแดน (ช้อนอนุญาต) ๒๔๔

ชักสือชายหญิง ๒๙

ชันตาวรรวัตร ๓๕๓

ช่างตัดผม ๒๕๔, ๓๑๔

ญ

ญัตติ

ญัตติกรรม ๑๖๒, ๒๙๙, ๔๗๗

ญัตติจตุตถกรรม ๑๖๒, ๒๐๗,

๒๙๙, ๔๗๗

ญัตติทุติยกรรม ๑๖๒, ๒๕๗,

๒๙๙, ๔๗๗

ญัตติ (ผู้ที่มีอนุญาต) ๕๖

ค

คณตรี ๓๐๕, ๓๖๙, ๓๗๐
 ดอกไม้ ๔๔, ๒๘๐, ๓๑๑
 คูการเล่น ๓๗๐
 เคน (อาหารอันเป็นเคน) ๑๑๙
 เจริญนาคา ๓๗๒
 เจริญนาวิชา ๓๑๗, ๓๗๔
 เคาะจฐิน (ดู จฐิน)
 เติรภัย ๒๑๐

ก

กตแต่งร่างกาย ๓๐๔, ๓๐๕, ๓๑๔,
 ๓๖๙, ๓๗๒
 กัมมัญญุตี (๓๐), (๓๑)
 ก้นไม้
 ๕ อย่าง ๙๖
 ขึ้นต้นไม้ ๓๑๖
 ตัดต้นไม้ ๓๓, ๙๖
 ปลุกต้นไม้และรดน้ำ ๔๓, ๔๔
 กระกุลเสกขะ ๑๗๘, ๓๓๕
 ค้อนรับภิกษุ ๒๒๕, ๓๓๕
 คักเคือนกันและกัน ๔๑, ๒๓๖,
 ตั้ง (ดู เติง)
 ดัชชนียกรรม ๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓
 ลักษณะผู้ควรถูกลงดัชนียะ ๒๗๗
 ตัดสิทธิ ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓
 ๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓
 ๒๕ อย่าง ๒๘๓, ๔๘๓
 ของภิกษุผู้อยู่ปริวาส - มานัต ๒๘๖
 ตัดสิน
 วินัย (มหาประเทศ ๔) ๒๕๕
 ธรรมวินัย (มหาประเทศ ๔) ๓๙๙
 หลักตัดสินธรรมวินัย ๘, ๓๕๖
 ตัสสปาปิยสิกา ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๘
 ตินวัตถการวินัย ๑๙๑, ๒๙๘, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๔, ๔๗๗, ๔๗๘

ติเตียน

เจ้าหน้าที่สงฆ์ ๙๘
 บุคคล (ดู โจท)

พระพุทธรูปธรรมพระสงฆ์ ๒๗๗,
 ๒๘๒, ๓๑๒

พระวินัย ๑๓๘, ๑๕๒, ๑๕๖

ดิสรณคมบุปสัมปทา ๒๐๑

เต็นรำ (ดู ฟอนรำ)

เตียง ๙๙, ๑๐๓, ๓๑๙

ใช้สอยเตียง ๑๗๐

เตียง (สูงใหญ่) ๒๔๓, ๓๑๙,

๓๖๙, ๓๗๑

ที่โรยด้วยดอกไม้ ๓๑๐

นอนบนเตียงเดียวกัน ๓๑๑

ก

กอดยศตัดสิทธิ (ดู ตัดสิทธิ)

ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘

ถ้ำ ๓๑๙

ถูลัจฉัย (๒๖), ๓๖๕, ๔๘๑

เถวาลัย ๒๒, ๓๒๕

ท

ทะเลาะ (ดู วิวาท)

ทัณฑกรรม ๒๑๖, ๒๑๗

ทายลักษณะ ๓๗๕

ทาส, ทาสี ๔๕, ๓๖๙

ทักขิวิปติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๙๔

ที่ (สถานที่)

ที่เก็บอาหาร ๒๕๑, ๒๕๒, ๔๒๕

ที่ถ่ายปัสสาวะอุจจาระ ๓๑๘

ที่ลับ ๑๑๒, ๑๒๘, ๑๒๙

ที่ลัดบา ๔๗, ๑๒๘

ที่ล้นหู ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙

ที่อยู่อาศัย ๓๑๙

ถือที่อาศัย ๒ แห่ง ๓๒๔

แสดงที่ ๓๑, ๓๓

ทุกกฎ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๕, ๔๘๑

ปฏิสสุททุกกฎ ๒๓๕, ๒๘๒

ทุติยกรรมมาจาก (ดู ญัตติทุติยกรรม)

ทุพภาษิต (๒๖), ๘๘, ๓๖๖, ๔๘๑

ทูต

ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘, ๓๓๒

ทูตน้าขาว ๓๖๙, ๓๗๓

เที่ยง (ฉันอาหารเลยเที่ยง) ๓๖๑
 โทษ

ขอโทษ (ขอขมา)

๒๐๖, ๒๐๙, ๔๑๑

ขอโทษคฤหัสถ์ (ปฏิสารณียกรรม)

๒๖๘, ๒๘๑, ๔๘๓

ยกโทษ ๒๐๙

ลงโทษ (๒๘), ๑๙๑, ๒๖๙, ๒๗๔,

๒๙๕, ๔๘๑, ๔๘๓

แก่งนางภิกษุณี ๓๕๗

แก่สามเณร ๒๑๖

คว่ำบาตร ๓๑๑

ลงโทษด้วยการไม่ให้ ๓๕๗

ดัชนียกรรม ๒๖๘, ๒๗๔,

๔๘๓

ลักษณะผู้ควรลงโทษ ๒๗๗

หาสนะ ๑๕๕, ๒๑๗

นิยสกรรม ๒๖๘, ๒๗๙, ๔๘๓

ประณาม ๒๐๖, ๒๐๙

บัพพาทนียกรรม ๔๖, ๒๖๘,

๒๘๐, ๔๘๓

พรหมทนต์ ๓๕๙

เสียสิทธิ

๑๘ อย่าง ๒๗๘, ๔๘๓

ของภิกษุผู้อยู่ปริวาส ๒๘๖

อุกเขปนียกรรม ๒๖๗, ๒๖๘,

๒๘๓, ๔๘๓

ธ

ธรรมทูตประกอบด้วยองค์ ๘, ๓๓๒

ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)

ธรรมเป็นอันตราย ๑๕๒, ๑๕๔, ๒๘๓

ธัญชาติ ๗ อย่าง ๒๕๓

ธุดงค์วัตร ๑๓ ๗๐, ๓๖๖

บิณฑบาติกธุดงค์ ๖๙, ๓๖๗

บั้งสุกธุดงค์ ๓๘, ๖๙, ๒๖๐, ๓๖๗

อรัญญิกธุดงค์ ๖๙, ๗๐, ๓๔๐, ๓๖๗

น

นวกกรรม (การก่อสร้าง) ๓๒, ๓๒๑,

๓๒๖, ๔๒๔

นัง

นังกับมายุคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘, ๑๒๙
 นังม้ายาวกับมายุคาม (ผู้หญิง) ๓๒๕
 นังต่ำนังสูง ๓๒๔
 นังต่ำนังสูง แสดงธรรม ๑๙๐
 นังทับเครื่องนุ่งของคฤหัสถ์ ๓๒๒
 นังบัลลังก์ ๓๑๕, ๓๒๒
 นังเสมอกันระหว่าง ๒พรรษา ๓๒๔
 นังไปในยาน ๑๘๙
 นังอาสนะเดียวกับมายุคาม ๒๘๐

นัยนตา (ทอดลง) ๑๘๒

นางภิกษุณี ๑๐๖-๑๑๓, ๓๕๔

นาสนะ ๑๕๕, ๒๑๗

น้ำ

น้ำอสุจิ ๒๔, ๒๖๒
 น้ำดื่ม ๘ อย่าง ๒๕๓
 น้ำที่เป็นยา ๒๔๖
 น้ำปานะ ๒๕๓
 น้ำผึ้ง ๗๔, ๑๒๒, ๒๕๕
 น้ำมนต์ ๓๗๗
 น้ำมัน ๑๒๒, ๒๕๕
 น้ำมีสัตว์ ๑๐๕, ๑๔๗
 น้ำเมา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๑
 น้ำลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗
 น้ำอ้อย ๗๔, ๑๒๒, ๒๕๕,
 ๒๕๘, ๒๕๐, ๒๕๓
 น้ำอ้อยบป ๒๕๔, ๒๕๐
 น้ำอัฐิฐาน ๒๕๓

นิคคหกรรม (ดู โทษ - ลงโทษ)

นิคมสีมา ๒๒๖

นิมนต์ (นิมนต์นวกิต) ๓๒๗

นิมิต (สีมา) ๒๒๕

นียสกรรม (ดู โทษ - ลงโทษ)

นียาย (พึงนียาย) ๓๗๐

นิสัสคคีย์ ๕๒, ๓๖๕, ๔๗๙

คำเสียสละ ๔๑๒

นิสสัย

นิสสัย ๔. ๒๐๗, ๒๒๒, ๒๘๕,
 ถือนิสสัย ๒๐๘, ๒๑๕, ๒๒๑
 บอคนิสสัย ๒๐๗
 นิสสัยระงับ ๕ ข้อ ๒๐๙

นิสัททะ (ผ้าปูนั่ง) ๑๗๒, ๒๖๒,

๓๑๐, ๓๖๑, ๔๐๘

นุ่ง

นุ่งเหมือนนางช้าง ๓๑๕
 นุ่งโจงกระเบน ๓๑๖
 นุ่งห่มอย่างคฤหัสถ์ ๓๑๕
 สิกขาบทเกี่ยวกับการนุ่งห่ม ๔๘๖
 นุ่ง (เครื่องลาดยัดหนุน) ๑๗๑, ๓๒๒,
 ๓๒๕, ๓๗๑

นัย ๗๔, ๑๒๒, ๒๕๕, ๒๕๓

เนื้อ ๑๑๔, ๑๒๒

เนื้อดิบ ๓๖๙

เนื้อที่บริสุทธิ์ ๓๘, ๒๕๑

ห้ามฉันเนื้อที่ไม่สมควร ๑๐ ชนิด

๒๕๙

บ

บรรพชา ๒๐๑, ๒๑๔

ข้อห้ามบรรพชา ๒๑๔

บุคคลไม่ควรให้บรรพชา ๒๑๙

บริสุทธิ์ (บอ) ๒๒๘, ๔๓๐

บวช (ดู อุปสัมปทา)

บัวนํ้าลาย ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๒๗

บึงสกุลจิ๋ว ๓๘, ๖๙, ๒๕๖, ๒๖๐

บัญญัติ

สิกขาบทเพิ่มเติมด้วยตนเอง ๖๙

บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ ๓๙๗

บัณฑิต (กระเทย) ๒๑๕

บาตร ๗๖, ๔๐๘

บาตร ๑๑ ชนิดที่ห้ามใช้ ๓๐๗

บาตร ๒ ชนิดที่ทรงอนุญาต ๓๐๗

ข้อวัตรต่างๆเกี่ยวกับบาตร ๓๐๗

บังเวียน, เชิงรองบาตร, โถก ๓๑๑

บาตรไม้ ๓๐๗, ๓๑๕

วิกปับาตร ๗๖, ๔๐๙

อติเรกบาตร ๗๖

อริขฐานบาตร ๔๐๘

บิณฑบาต ๑๘๔, ๒๐๗, ๓๓๙, ๓๘๒

บิณฑจาริกวัตร ๓๓๙

บิณฑบาตคฤคาค์ ๖๙, ๓๖๗

บุพพกรรม - บุพพกิจ ๔๓๕, ๔๓๙

ป

ปกติตติภิกขุ ๒๗๘

ปกติอาบัติสังมาทิสส ๑๔๘, ๒๕๓

ปฏินญาตกรรม ๑๙๑, ๒๙๗,

๓๐๑, ๓๙๑, ๓๙๓, ๔๗๗, ๔๗๙

ปฏิสสวทุกกฏ ๒๓๕, ๒๘๒

ปฏิสารเนยกรรม ๒๖๘, ๒๘๕, ๔๘๓

ประคตเอา ๑๔๕, ๓๑๕

ประเคน

องค์แห่งการประเคน ๑๒๓

สิ่งที่ประเคนแล้วตกพื้น ๓๑๔

ประณาม (ดู โทษ - ลงโทษ)

ประดับกาย ๓๐๔, ๓๑๔, ๓๖๙, ๓๗๒

ประทุษร้ายสกุล ๔๓, ๔๔

ประพฤติเสวตราม (ดู อนุจาร)

ประโยชน์มุ่งหมายของวินัย ๑๐ ข้อ

(๑๙), ๑๑

ประหาร ๑๕๘

ปรับอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๘๑

ปราสาท ๓๒๕

ปริพาชก, ปริพาชิกา ๑๒๕

ปริมณฑล ๑๘๑

ปริวาร (๒๙)

ปริวาส (ปริวาสกรรม) (๒๘), ๒๘๕,

๓๒๑, ๔๘๑

เก็บปริวาส ๒๙๒

ติดิยปริวาส ๒๑๑

วัตติเนท ๒๕๑

วัตร ๙๔ ข้อ ๒๘๖

สุทธินัดปริวาส ๒๙๔

ปลงอาบัติ (๒๖), ๒๒๙, ๓๐๑, ๔๘๘

ปลัโพธ (กรุน) ๒๕๘

ปลุกต้นไม้ ๔๔

ปาวารณา ๒๓๖, ๒๖๗

คณะปาวารณา ๔๖๘

คำปาวารณา ๔๖๘

ดักเตือนกัน ๔๑, ๒๓๖, ๒๖๗

ปาวารณาปัจฉิม ๔. ๖๐, ๖๑, ๑๒๓,

๑๓๑

บุคคลปาวารณา ๒๓๗, ๔๖๘

ปหานะ ๓๘๒
 ประริขาระโจลัง (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปักขคณนา (การคำนวณบัญชี) ๒๒๗
 ปักข ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๕๓
 ปังสุกฺกิลฺลุตฺตงฺก ๓๘, ๖๙, ๒๖๐, ๓๖๗
 ปัจจัตถะระณัง (อธิษฐาน) ๔๐๘
 ปัจจนตชนบท (ข้ออนุญาต) ๒๔๔
 ปัญจโครส ๒๕๓
 ปันณณเกสั ๒๔๕
 ปัพพชานิยกรม ๔๖, ๒๖๘,
 ๒๘๐, ๔๘๓
 ปัสสวาละ ๑๙๐, ๑๙๑, ๒๔๗, ๓๑๘,
 ๔๙๐
 ปาจิตติย (๒๖), ๕๒, ๓๖๕, ๔๘๑
 ปาฏิเทศนียะ (๒๖), ๑๗๖, ๓๖๕, ๔๘๑
 ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)
 ปาราชิก (๒๖), ๗, ๑๒, ๑๖, ๑๙,
 ๒๓๑, ๓๖๔, ๔๘๑
 ปาริสุทธิ
 ภิกษุใช้ทรงให้มอบปาริสุทธิ ๒๒๘
 คำมอบปาริสุทธิ ๔๓๐
 ปาริสุทธิอุโสด ๒๒๙, ๔๒๖
 เปลือยกาย ๕๙, ๒๖๕, ๓๑๐

ผ

ผม ๒๑๓, ๒๕๔, ๓๐๕, ๓๑๔
 ผลเกสั ๒๔๖
 ผลไม้
 เก็บเอง ๒๔๘, ๒๕๒
 กับปิยะผลไม้ ๓๐๖ (ดู กับปิยะ)
 ที่เป็นยา ๒๔๖
 น้ำผลไม้ ๒๕๓
 ผัก ๒๕๔
 ผ่าตัด ๒๔๗, ๒๔๙, ๓๐๖
 ผาติกรรม ๗๔, ๓๒๖
 ผ้า (ดู จีวร ด้วย)
 เครื่องใช้ที่เป็นผ้า ๓๑๕
 ผ้ากรองน้ำ ๓๐๙
 ผ้านวนสัตว์ (หม) ๓๐๖
 ผ้าขีดเท้า ๓๒๗
 ผ้าขีดหน้า ๔๐๘

ผ้าที่ต้องอธิฐาน ๒๖๓
 ผ้าที่ห้ามใช้ ๒๖๕
 ผ้าถุง (สบง) ๒๖๑, ๒๖๓
 ผ้าบริวาร ๒๖๓, ๔๐๘
 ผ้าบังสุกุล ๓๘, ๒๕๖, ๒๖๐
 ผ้าปิดผี ๑๗๓, ๒๖๓, ๔๐๘
 ผ้าปูนอน ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าปูนั่ง ๑๗๒, ๒๖๒, ๓๑๐,
 ๓๖๑, ๔๐๘
 ผ้าเบื่อนุ่น (ดู ผ้าบังสุกุล)
 ผ้าโปก ๒๖๖
 ผ้ามาน ๓๒๐
 ผ้าสังฆาฏิ ๒๖๑, ๓๑๕
 ผ้าใหม่ ๖๕, ๒๖๐
 ผ้าอบน้ำฝน (วิสสิกฺสาฎิภา) ๗๙,
 ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘
 ผ้าอุทกสาฎก ๒๖๒
 เหยียบผืนผ้าในบ้าน ๓๑๒
 ให้ตัดเย็บเป็นกระพวงนา ๒๖๑, ๒๖๓
 ผี (หมอทรงเจ้า, หมอขับผี ฯลฯ) ๓๗๗
 ผู้ขนส่งสัมมต (เจ้าหน้าที่สงฆ์)
 ๓๔, ๓๖, ๙๘, ๒๖๐, ๓๒๗
 คุณสมบัติ (เจ้าหน้าที่) ๕ ข้อ ๒๖๐
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๓๒๐, ๓๒๖,
 ๔๒๔
 ผู้จัดเสนาสนะ (เสนาสนคหาปก)
 ๓๔, ๙๘, ๓๒๓, ๔๒๓
 ผู้รักษาเรือนคลัง (ภัณฑาคาริก)
 ๒๖๐, ๔๒๒
 ผู้แจกของเคี้ยว ๓๒๗
 ผู้แจกของเล็กน้อย ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๒
 ผู้แจกข้าวยาคุ ๓๒๗
 ผู้แจกจีวร ๒๖๐, ๓๒๗, ๔๒๐
 ผู้แจกผลไม้ ๓๒๗
 ผู้แจกอาหาร ๓๔, ๙๘, ๓๒๗, ๔๒๑
 ผู้สอนนางภิกษุณี ๑๐๗
 ภัตตุเทศก์ (ผู้แจกภัต) ๓๔, ๙๘,
 ๓๒๗, ๔๒๑
 สวดประกาศ (กรรมวาจาสมมติ)
 ๒๖๐, ๔๒๐
 ภัณฑาคาริก ๔๒๒

ภัตตุเทศก์ ๔๒๑
 เสนาสนคหาปก ๔๒๓
 ผู้ควบคุมการก่อสร้าง ๔๒๔

พ

พณัน ๓๗๑

พยาบาล

คนไข้ที่พยาบาลได้งาย ๕ ข้อ ๒๖๕
 คุณสมบัติผู้พยาบาล ๕ ข้อ ๒๖๕
 รับสั่งให้พยาบาลรักษาอาหาร ๒๖๔
 พรรณนาคุณแห่งความตาย ๑๖, ๑๘

พรรษา

ขาดที่ไม่ต้องอาบัติ ๒๓๓
 ห้ามจำพรรษาในที่ไมควร ๒๓๔
 ลำดับ(พรรษา)แก่อน ๓๒๒, ๓๒๓
 จำพรรษาดัน, พรรษาหลัง ๒๒๒
 เข้าพรรษา ๒๒๒

พหมทัณฑ์ ๓๕๙, ๔๗๖

พระธรรมวินัย

มหาปเทศ ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาปเทศ ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 หลักตัดสินธรรมวินัย ๘, ๓๕๖

พระปาติโมกข์ (๒๕), ๓๕๐

คำอ่านบาลีอักษรไทย ๔๔๑
 งดปาติโมกข์แก่ภิกษุ ๓๕๒, ๔๓๑
 ปาฏิโมกขสังวรศีล (๒๕)
 ปาติโมกขุเทศ ๕, ๔๒๘
 ภิกษุณีปาติโมกข์ ๓๕๖
 มอบปาริสุทธิ ๔๓๐
 ไม่ปาริสุทธิ ๓๕๐
 สวดโดยมีอนุสสัมบันปนอยู่ ๒๒๗
 สวดปาติโมกข์ ๒๒๔, ๒๒๗, ๓๕๐
 สวดปาติโมกข์ย่อ ๒๒๗, ๔๒๘
 สวดมิให้ผู้อื่นได้ยิน ๒๒๗
 เหตุเลิกประชุม ๑๐ ประการ ๓๕๒
พระวินัย (๒๕)
 ประโยชน์มุ่งหมายวินัย (๑๙), ๑๑
 พระวินัยปิฎก (๒๗)
 มหาปเทศ ๔ (ทางธรรมวินัย) ๓๙๙
 มหาปเทศ ๔ (ทางวินัย) ๒๕๕
 เรียบวินัยมีอาณิสส ๕ ข้อ, ๓๖๔

ศึกษาพระวินัย ๑๕๕, ๓๒๔
 หลีกตัตตสินธรรมวินัย ๘ ข้อ ๓๕๖
พินทุ (พินทุกับปั - ทำให้เสียสี)
 ๑๔๓, ๒๕๗, ๔๐๘
 สันถิติ ๖๘
พีชคาม ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐
พีช (ดู ภูตคาม, พีชคาม)
 พุทธพจน์(ยกขึ้นเป็นสันสกฤต) ๓๑๖
พุด
 เกี่ยวหญิง ๒๗
 แก่กลางจาม ๓๑๗
 เจริญฉานกถา ๓๗๒
 เคาะมาตุคาม ๒๖
 เท็จ (สัมปชานมุสาวาท) ๘๖
 เพ้อเจ้อ, ไร้สาระ (เจริญฉานกถา)
 ๓๖๙, ๓๗๒
 ส่อเสียด(ให้ชอบ, ให้แตก) ๘๘, ๓๖๘
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการพุด ๔๙๒
 ขั้วหยาบ, คำหยาบ ๒๗, ๓๖๙
 โอมสวาท (อภิกโกสวัตถุ, คำดำ) ๘๗
ฟ
 ฟ้อนรำ ๔๕, ๓๐๕, ๓๑๘, ๓๖๙, ๓๗๐
 ฟังปาติโมกข์ (มีอาบัติติดตัว) ๓๕๒
 ฟังเพลง ๓๗๐
 ฟูกยัดของ ๕ ชนิด (ที่อนุญาต) ๓๒๐
ภ
 ภณพาคาริก (ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)
 ภณทุกัมม (ดู โภณผม)
ภัต (ดู ฉน์)
 ภัตตคคัวัตร ๓๓๘
 ภัตตานโมทนาวัตร ๓๓๘
 ภัตตทุเทศ (ดู ผู้อันสงฆ์สมมติ)
 ภาชนะ (ใช้ภาชนะร่วมกัน) ๓๑๑
ภิกษุณี
 ภิกษุณีชั้นธกะ ๓๕๔
 ลิกขาบท (โอวาทวรรค) ๑๐๖
 สังฆกรรม ๓๕๖
 ปาติโมกข์ ๓๕๖
ภูตคาม ๙๖, ๓๐๖, ๓๖๙, ๓๗๐

พืชที่เป็นของสงฆ์ ๒๕๕
 ไม่ทำลายภูตคาม ๙๖, ๓๗๐
เกสข ๕ (ดู ยา)
โกษนะ ๕ (ดู ฉน์)
ม
มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑
มหาปเทส ๔
 ว่าด้วยทางพระธรรมวินัย ๓๙๙
 ว่าด้วยทางพระวินัย ๒๕๕
มหาผล ๙ อย่าง ๒๕๓
มหาวรรค (๒๗)
มหาวิภังค์ (๒๗)
มหาศีล ๓๗๔
 มะขามป้อมสด ๒๔๖, ๒๔๘
 มัชฌิมชนบท ๒๔๔
มัชฌิมศีล ๓๗๐
 มั่นแหลงที่เป็นยา ๒๔๔
 มาติกา ๘ ในการเตาะกรฐิน ๒๕๘
มาตุคาม (ดู สตรี ด้วย)
 นึ่งกับมาตุคาม ๔๗, ๔๙, ๑๒๘,
 ๑๒๙, ๓๒๕
 ลิกขาบทเกี่ยวกับการประพฤติ
 ต่อมาตุคาม ๔๙๐
 ม้านั่ง ๓๒๐
มานัต ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑
 เก็บมานัต ๒๙๒
 รัตติเนท ๒๙๑
 ม่าน ๓๒๐
มารยาท (ของสมณะ)
 ลิกขาบทเกี่ยวกับมารยาทของ
 สมณะ ๔๙๓
มิจฉาทิฏฐิ ๒๒๒, ๒๘๓
 ลิกขาบทเกี่ยวกับมิจฉาทิฏฐิ ๔๙๔
มิจฉาริพ ๒๘๑, ๓๒๒
 ลิกขาบทเกี่ยวกับมิจฉาริพ ๔๙๕
 มีด ๓๐๘
 มุขะปัญญะนะโจลัง (อริชฐาน) ๔๐๘
 มั่ง ๓๐๙
 มุสาวาทะ(สัมปะชานะมุสาวาทะ) ๘๖
 มุควัตถ (ห้ามสมทานไม่พุด) ๒๓๖

มูลเกสข ๒๔๕
 มูลาปฏิกัสสนา ๒๘๕, ๔๘๑
 เมณฑกถพตติ (ข้ออนุญาต) ๒๕๓
เมถุน ๗, ๘, ๑๒, ๒๒๒, ๓๒๒
เมรีย ๑๓๕, ๓๖๒
ไม้
 ไม้เท้า ๒๔๑, ๓๑๓, ๓๔๑
 ไม้ไผ่ ๒๒, ๓๒๕
 ไม้พลอง ๑๘๘
 ไม้สีพื้น ๑๒๓, ๓๑๖

ย

ย้อม (จีวร) ๒๖๑
ยา (เกสข) ๒๕๕
กาลิก ๔ ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕
 เกลือ ๒๔๖
 ใบไม้ ๒๔๕,
 ผลไม้ ๒๔๖
เกสข ๕ ๗๘, ๒๔๕, ๒๔๗
 ห้ามเก็บเกิน ๗ วัน ๗๘, ๒๔๗
มหาวิกิตี ๔ ๑๒๔, ๒๔๗
 ยาดอง (โธณโสวัระกะ) ๒๔๘
 ยาสูบ ๒๔๖
 ลิกขาบทเกี่ยวกับเกสข ๔๙๐
 อาหารย่อน ๒๔๗
 ยานพาหนะ เทียมสัตว์ ๒๔๒
ยามกาลิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๓, ๒๕๕
 ยามข้าวยาก (ตอนข้ออนุญาต) ๒๕๑
 ย้ายของเสนาสนะหนึ่งไปใช้ที่อื่น๒๒๖
ยารากลิก ๑๒๒, ๒๕๕
ยาราวีวิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๔๕, ๒๕๕
เยภยยสิกขานันย ๑๙๑, ๒๙๗, ๓๐๐,
 ๓๙๑, ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘
ร
 ร่ม ๑๘๘, ๓๑๓
 รองเท้า ๑๘๙, ๒๔๐, ๒๔๓,
 ๒๔๔, ๓๑๘
 ระงับอธิกรณ์ (ดู อธิกรณสมณะ)
 รังคัม ๒๖๑, ๓๑๕
 รัตเข้า ๑๘๔, ๑๘๕, ๓๑๕

รัตติเจต ของผู้ประพฤติมานัต ๒๕๑

รัตนะ ๑๖๖, ๑๖๗

ราชภัย ๓๐๒

ร้าวรานของสงฆ์ (สังฆราชย์) ๓๓๒

รุกขมูลเสนาสนะ ๓๘, ๙๙, ๓๖๗, ๔๔๘

รูปิยะ ๗๒, ๗๓, ๒๕๓

เรือนไฟ (ขันตาพร) ๓๐๙, ๓๔๓

โรค (ที่ห้ามบวช) ๒๑๑, ๒๒๒

ฤ

ฤดู ๒๒๕, ๔๓๖

ฤดูถวายจิวร ๑๑๕

ล

ลงโทษ (ดู โทษ)

ลักทรัพย์ (ดู ขโมย)

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘, ๓๕๖

ลาก

ลากสงฆ์ (ดู ของสงฆ์)

สวทสาลาถวัตรการล้อหลอก ๓๗๔

ลา

ลาภิกษุอื่น ๑๓๐, ๑๖๘, ๒๕๖

ไปไม่บอกลาอุปัชฌาย์ ๒๒๘

ลาสิกขา

ลาสิกขา, คินสิกขา (ภิกษุ) ๗

ไล่ (ให้สามเณร) สีก ๒๑๗

ลำเอียง (ดู อคติ)

ลิงคนาสนะ ๒๑๗

ลูกคุม ๒๕๗, ๒๖๑, ๓๑๕

เล่น ๔๕, ๒๘๐, ๓๑๘

เล่นการพนัน ๓๗๑

เล่นคะนองกายวาจาใจ ๒๘๐

เล่นน้ำ ๑๓๗

เส้น

ให้ขัดเส้นทั้ง ๒๐ นิ้ว ๓๑๔

ยาว ๓๑๔

แลกเปลี่ยน ๗๔, ๓๒๖

โลกายตะนะ ๓๑๗

โลณเณสัช ๒๔๖

โลณโสวีระ ๒๔๔

โลหิตติบ ๒๔๖

ว

วัจกุฎี ๓๑๘, ๓๔๓

วัตร (ข้อปฏิบัติ)

วัตร ๑๘ อย่าง ของผู้ถูกตัดสิทธิ

๒๗๘, ๔๘๓

วัตร ๔๓ อย่าง ของผู้ถูกสงฆ์ลง

อุกเขปนัยกรรม ๒๘๓, ๔๘๓

วัตร ๙๔ สำหรับผู้อยู่ปริวาส ๒๘๖

ดุจดคัวัตร ๑๓, ๗๐, ๓๖๖

วัตร ๑๔, ๓๓๕

คัมภีวัตร (ของผู้จะจากไป) ๓๓๗

ขันตาพรวัตร (ในเรือนไฟ) ๓๓๓

ปิณฑจาริวัตร ๓๓๙

ภัตตคคัวัตร (ในที่นั้น) ๓๓๘

ภัตตานุโมทนาวัตร (ข้อปฏิบัติ

การอนุโมทนาในที่นั้น) ๓๓๘

วัจกุฎีวัตร (เกี่ยวกับส้วม) ๓๔๓

สิทธิวัทธิวัตร (ข้อปฏิบัติของ

อุปัชฌาย์ต่อศิษย์) ๒๐๕, ๓๔๔

เสนาสนวัตร ๓๔๑

อันเตวาสิกวัตร (ข้อปฏิบัติของ

อาจารย์ต่อศิษย์) ๒๐๘, ๓๔๔

อาคันตุกวัตร (ผู้มา) ๓๓๕

อาจารย์วัตร (ปฏิบัติต่ออาจารย์)

๒๐๘, ๓๔๔

อรัญญิกวัตร (ผู้อยู่ป่า) ๓๔๐

อวาสิกวัตร (ของเจ้าถิ่น) ๓๓๖

อุปัชฌายวัตร (ข้อปฏิบัติศิษย์ต่อ

อุปัชฌาย์) ๒๐๕, ๓๔๔

วันอุโบสถ ๒๒๗

วัสสิกสาฎิกา ๗๙, ๑๗๔, ๒๖๒, ๔๐๘

วัสสุปนายิกา ๒๓๒

วาจา (ดู พุศ)

ว่ายาก ๒, ๔๑

วิกัป ๕๒, ๑๔๔

คำถอนวิกัป ๔๐๙

คำวิกัปบริหารต่างๆ ๔๐๙

วิกัปจิวร ๕๒, ๑๔๔, ๒๕๗, ๒๖๑

วิกัปบาตร ๗๖

มิต้องวิกัปสันถิตชนเจียมสงฆ์ ๓๑๑

วิกาล ๑๒๑, ๒๔๕

กำหนดวิกาล ๑๒๑, ๓๖๑

วัง ๔๕

วิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙

วิปาลาสะ ๒๙๑

วิกังค (๓๐), ๑๓

วิวาห ๒๗๐, ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๙,

๓๐๐, ๓๗๓, ๓๘๔, ๓๘๗, ๓๘๙,

๓๙๐, ๔๗๗, ๔๘๓

ข่มขู่ผู้ก่อการทะเลาะวิวาท (ติชชนียะ)

๒๖๘, ๒๗๔, ๔๘๓

สิกขาบทเกี่ยวกับการวิวาห์ ๔๙๗

วิวาหาธิกรณ ๒๙๙, ๓๐๐, ๓๙๑,

๔๗๗, ๔๗๙

วิสาสะ ๒๖๖

วิหาร ๓๑๙, ๓๒๕

สร้างวิหาร ๓๓, ๑๐๔

เวลาริกาล (ดู ริกาล)

ไวยวัจกร (ดู กับปิยการก) ๖๓, ๒๕๓

ศ

ศรัทธาไทย ๒๖๓

ศีล ๑๐ (ของสามเณร) ๒๑๕

ศีลวิบัติ ๒๗๗, ๒๙๙, ๔๓๒

ส

สงฆ์

๔ รูป, ๕ รูป, ๑๐ รูป, ๒๐ รูป ๒๖๗

สงฆ์ที่มาในทิศทั้ง ๔, ๓๑๙

สงฆ์แตกกัน (ดู สังฆเภท)

สตรี ๔๕, ๒๗๒, ๓๑๕ (ดู มาตุคาม)

สติวินัย ๑๙๑, ๒๙๕, ๓๐๑, ๓๙๑,

๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๙

เงื่อนไขในการให้สติวินัย ๕ประการ

๒๙๖

สบง (ดู ผ้าถุง) ๒๖๑

สภาคำปติ ๒๒๙, ๔๓๓

สมณกัมปะ (ดู กัมปิยะ)

สมณะ (ดู อธิกรณสมณะ)

สมณุปาสณ ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒

สมมติสมา ๒๒๕

สวด

ขัณฑ์ธรรมด้วยเสียงขัณฑ์ยาว ๓๐๕

บทสวดท้ายปาติโมกข์ ๔๐๓, ๔๐๖

ปาติโมกข์ (ดู พระปาติโมกข์)

สมณูภาสน์ ๓๗, ๓๙, ๔๑, ๔๒

สั้วม (วัจกุฎี) ๓๔๘, ๓๔๓

สหัมมิก ๕. ๒๓๓

สหวาสะ ๒๙๑

สะสมสิ่งของ ๓๗๐

สังคายนา

ครั้งที่ ๑. ๓๕๔

ครั้งที่ ๒. ๓๖๑

วัตถุ ๑๐ ประการ ๓๖๑

สังฆกรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๙๙, ๔๗๗

นางภิกษุณี ๓๕๖

สังฆกรรมที่เป็นธรรมและไม่เป็น

ธรรม ๑๖๒, ๒๖๗, ๒๗๔

สังฆกรรมลงโทษ ๒๗๔ (ดู โทษ)

สังฆเภท ๓๗, ๓๙, ๒๗๐, ๓๒๔, ๓๓๒

สิกขาบทเกี่ยวกับการทำสงฆ์ให้

แตกกัน ๔๙๖

เหตุแตกกัน ๑๔ ข้อ ๓๓๓

สังฆาฐี ๙๗, ๓๓๒

สังฆาฏิ ๒๖๑, ๔๐๔

สังฆาภิเสก (๒๖), ๒๔, ๒๔๕,

๒๙๓, ๓๖๔, ๔๘๑

สังวาส ๘

สังวาสนาสนะ ๒๑๗

สัตตมหาลิก ๑๒๑, ๑๒๒, ๒๕๕

สัตตพนักตรสีมา ๒๒๖

สัตตาทกกระเณยะ ๒๓๒, ๔๑๑

สัตตตุฬ ๑๑๔

สัทธวิหาริก ๒๐๕, ๓๔๔

สันถิต ๖๕, ๓๑๑

สันสกฤต (ยกพุทธพจน์ขึ้นเป็น) ๓๑๖

สันนิธิ (ดู อาหาร - สังฆอาหาร)

สัมมุขาวินัย ๑๑๔, ๒๙๕, ๓๐๐,

๓๐๑, ๔๗๗, ๔๗๙

สามเณร

นาสนะ (ไล่) สามเณร ๒๑๗

ศีล ๑๐ ของสามเณร ๒๑๕

สามภิกกะ (ทำให้สูกด้วยตนเอง) ๒๕๑

สามัคคี ๒๗๑, ๓๘๗

วันสงฆ์สามัคคี ๒๓๑, ๒๗๑

สิกขาบทเกี่ยวกับสังฆสามัคคี ๕๖

สายคล้องบา ๓๐๙

สารภาพ (ดู ปฏิญาณตกระณะ)

สิกขาบท (๒๖)

ตั้งสิกขาบทเพิ่มขึ้นเอง ๖๙, ๓๙๗

ถอนสิกขาบทเล็กน้อย ๓๕๘

นอกพระปาติโมกข์ (๓๑)

สิกขาบทที่มีลักษณะเดียวกัน ๔๘๕

สีมา ๒๒๕

ติจิวราวิปवास ๒๒๖

พัทธสีมา ๒๒๕

อพัทธสีมา ๒๒๖

คามสีมา, นิคมสีมา ๒๒๖

สัตตพนักตรสีมา ๒๒๖

อุทกุกเขปสีมา ๒๒๖

สีก

(ดู คินสิกขา)

สูกกะ ๒๔

สัทธันตปรีวาส ๒๙๔

สุรา ๔๕, ๑๓๕, ๓๖๒, (ดู น้ำเมา)

สิทธิ (ดู ตัตติสิทธิ)

สุปะ ๑๘๕

เสก (เสกเป่า ปลุกเสก) ๓๗๔

เสกขะสมมตติระกุก ๑๗๘, ๓๓๕

เสขยวัตร (เสขียะ) ๑๘๑, ๓๓๕, ๓๖๖

เสนาสนะ ๓๑๙, ๓๔๑

ถือเสนาสนะ ๓ อย่าง ๓๒๔

ถือเสนาสนะได้เพียง ๓ เดือน ๓๒๖

ห้ามถือเสนาสนะ ๒ แห่ง ๓๒๔

สิกขาบทเกี่ยวกับเสนาสนะ ๔๘๘

เสนาสนวัตร ๓๔๑

เสนาสนะ ๕ ชนิด ๓๑๙

เสนาสนคหาปกะ ๓๔, ๓๒๓, ๔๒๓

เสนาสนะป่า ๘๔, ๑๗๙, ๓๔๐, ๓๙๗

เสปียง ๒๕๓

เสื่อ ๒๖๖

เสื่อไล่แมลง ๓๑๓

แสดงที่ (ให้สงฆ์แสดงที่) ๓๑, ๓๓

ห

หญ้า ๒๒, ๓๒๕, ๓๑๖

หมวดเครา ๓๑๔

หนัง ๒๕๐

ห่มผ้าแบบกฤหัสถ์ ๒๖๖, ๓๑๖

หมวก ๒๖๖

หม้อ ๔๓, ๓๗๗

หม้อดู, หม้อโหราศาสตร์ ๓๗๔, ๓๗๖

หมอน ๓๒๐

หลอนอุปัสมัน ๑๓๙

ห้องน้ำ ๓๐๔, ๓๑๐, ๓๑๘, ๓๔๓

หัตถบาส ๑๑๙, ๑๒๓

หัวเราะ ๑๓๖, ๑๓๗, ๑๔๕

หยาบหยาบ ๓๑๖

หุงต้ม ๒๔๔, ๒๕๑

เหยียบ

เหยียบผืนผ้า ๓๑๒, ๓๒๗

เหยียบไม้สะดึง (ไม้แบบจิว) ๓๐๘

เหยียบเสนาสนะทำให้เบื้อน ๓๒๗

โหราศาสตร์ ๓๗๖

ใหม่ ๖๕, ๒๖๐

ไหว้

ผู้ควรไหว้ ๓ ประเภท ๓๒๒

ผู้เปลือยกาย ๓๑๐

ผู้ไม่ควรไหว้ ๑๐ ประเภท ๓๒๑

ไหว้ภิกษุณี, ไหว้ผู้หญิง ๓๒๑, ๓๕๕

ลงโทษภิกษุด้วยการไม่ให้ไหว้ ๓๕๗

อ

อากาลจิ๋ว ๕๕

อรุณ ๕๔

อภรณ์เยกัจ ๒๒๒, ๔๙๐

อติติ ๒๖๐, ๓๐๐, ๓๒๗

องคชาต (ห้ามตัดองคชาต) ๓๐๗

อเจลก ๑๒๔

อติเรกจิ๋ว ๕๒, ๒๖๑

อติเรกบาตร ๗๖

อเทสนคามินี ๒๗๕

อธิการณ์ (๒๘), ๒๗๔, ๒๗๗, ๒๙๕,

๒๙๙, ๓๐๐, ๓๑๑, ๔๗๗, ๔๗๗, ๔๗๗

องค์แห่งอธิการณที่ควรรับ ๓๕๒
อธิการณสมณะ(วิธีระงับอธิการณ)๑๕๑,
 ๒๕๕,๓๐๐,๓๕๑,๔๗๕,๔๗๗,๔๗๘
ตัสสปาปิยสิกขา(การลงโทษ) ๑๙๑,
 ๒๙๘,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๓,๔๗๗,
 ๔๗๘
ติณนัตถการก(ให้เลิกแล้วกันไป)
 ๑๙๑,๒๙๘,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๔,
 ๔๗๗,๔๗๘
ปฏินุญญาตกรรมะ(สารภาพ) ๑๙๑,
 ๒๙๗,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๓,๔๗๗,
 ๔๗๘
เยภยยสิกขานีย(ถือเสียงข้างมาก)
 ๑๙๑,๒๙๗,๓๐๐,๓๙๑,๓๙๒,
 ๔๗๕,๔๗๗
สตีวินัย(ด้วยยกให้ว่าเป็นผู้มีสติ)
 ๑๙๑,๒๙๘,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๒,
 ๔๗๗,๔๗๘
สัมมุขาวินัย(ระงับต่อหน้า) ๑๙๑,
 ๒๙๕,๓๐๐,๓๙๑,๔๗๗,๔๗๘
อมุพหวินัย(ด้วยยกให้ว่าเป็นบ้า)
 ๑๙๑,๒๙๖,๓๐๑,๓๙๑,๓๙๒,
 ๔๗๗,๔๗๘
อธิษฐานบิหาร ๔๐๘
ขาดอธิษฐาน ๔๐๘
คำถอนอธิษฐานบิหาร ๔๐๘
อธิษฐานจิวั ๕๒,๒๖๓,๔๐๘
อธิษฐานบาตร ๗๖,๔๐๘
อธิษฐานผ้าต่างๆ ๒๖๓,๔๐๘
อธิษฐานบิหารต่างๆ ๔๐๘
อธิษฐานอุโบสถ ๒๒๙,๔๒๗
อนาจาร ๔๒, ๔๓, ๔๔, ๑๕๖,
 ๑๕๘, ๒๘๐, ๓๑๘
สิกขาบทเกี่ยวกับอนาจารวิบัติ
 (ประพุดติอนาจาร) ๔๙๓
อนาบัติ (๓๐), (๓๑), ๘
อนาโรจนา ๒๕๑
อนียต ๔๗, ๓๖๔, ๔๘๑
อนุบัญญัติ (๓๐), ๑๒
อนุโมทนาในที่ฉัน ๓๓๘
อนุัตตามพระราชา ๒๓๒

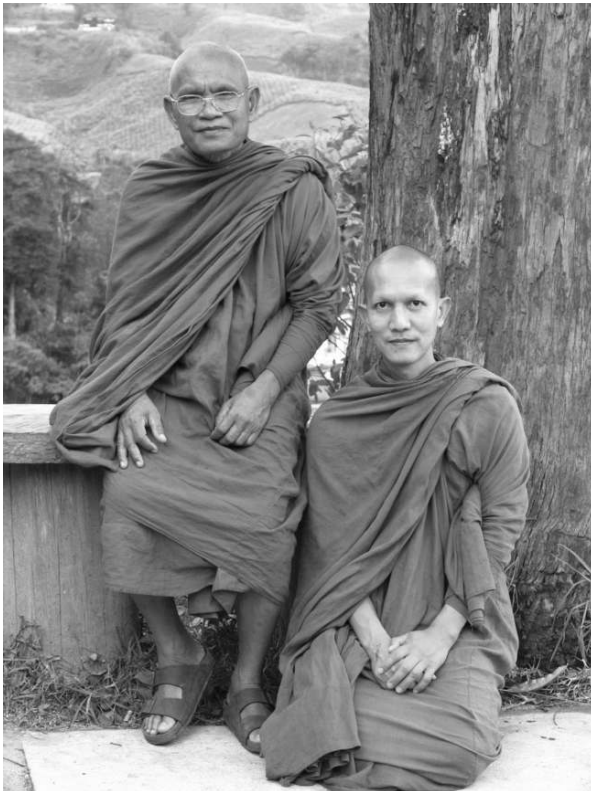
อนุวาท ๒๕๗
อนุวาทอธิการณ ๒๙๙,๓๐๑,๓๙๑,
 ๔๗๗, ๔๗๘
วิธีระงับ ๔ ประการ ๓๐๑, ๔๗๗
อนุศาสน์ ๒๒๒
อนุสาวนา ๒๒๑
อบโลกนกรรม๑๖๒,๒๙๙,๔๗๗,๕๑๔
อภิสมาจาริกสิกขา(๒๕),(๒๗),๑๙๓
อมมนุษย์
มนุษย์เบียดเบียน ๓๕๒
มนุษย์สิ่ง ๒๔๖
อมุพหวินัย ๑๙๑, ๒๙๖, ๓๐๑,
 ๓๙๑, ๓๙๒, ๔๗๗, ๔๗๘
อลัชชี(ผู้ไม่ละอาย) ๔๔, ๒๐๖, ๒๒๑
อภิกโสวัตถุ ๑๐, ๘๗, ๘๙
อัคริภ ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
อจเจกจิวั ๘๓
อชฌาจาร ๒๗๗
อฏฐบาน ๒๕๓
อันตรธาน (๒๔), ๕, ๑๕๔
อันตรวาสก ๒๖๓ (ดู ผ้า ๓๖๓ ด้วย)
อันตราภิกขกรรม ๒๒๒
อันติมวัตถุ ๒๓๑
อันตวาลิก ๒๐๘, ๓๔๙
อันตวาลิกวัตร ๓๔๙
อันโตปิกกะ ๒๕๑
อันโตฎฐะ ๒๕๑
อัทธาน ๒๖๗, ๒๘๕, ๓๒๒, ๔๘๑
อาคันตุกะ ๒๓๐, ๓๓๕
อาคันตุภักติ ๒๖๒
อาคันตุภักติ ๓๓๕
อาจารย์ ๒๐๘
อาจารย์วัตร ๓๔๙
อาจารย์วัติ ๒๗๗, ๔๓๒, ๔๙๓
อาเจียน ๓๑๓
อาทิมิกะ ๘
อาทิพรหมจริยสิกขา(๒๕),(๒๗)
อาทิพรหมจริยศีล ๓๖๘
อาณิสส
อาณิสสภักติ ๒๕๖, ๒๖๓
อาณิสสในการเรียนวินัย ๓๖๔

อาบน้ำ ๑๔๒, ๒๔๔, ๓๐๔, ๓๑๐
อาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
การปฏิบัติ ๔๘๑
ชั่วหยาบ ๙๔
ข้ออาบัติ (๒๖), ๓๖๔, ๔๘๑
ต้องอาบัติด้วยอาการ ๕ ๓๖๖
ต้องอาบัติแล้วไม่รับว่าต้อง ๒๒๒,
 ๒๘๓
ทุกกฎ (๒๖), ๑๘๑, ๓๖๔, ๔๘๑
ไม่ทำคืนอาบัติ ๒๒๒, ๒๘๓
ลหุอาบัติ ๔๘๑
วิธีแสดงอาบัติ ๓๙๓, ๔๑๘
สภากาบัติ ๒๒๙, ๔๓๓
สังฆาทิเสส ๒๘๕, ๔๘๑
อนาบัติ (๒๘), (๓๑), (๓๙), ๘
อาบัติ ๗ กอง (๒๖), ๔๘๑
อาบัติที่เนื่องด้วยภคหุสดี ๒๙๙
อาบัติที่เป็นอเทสนาคามี ๒๗๕
อาปัตตาภิการณ ๒๙๙, ๓๐๑, ๓๙๑,
 ๔๗๗, ๔๗๘
วิธีระงับ ๓ อย่าง ๓๐๑
อาพาธ
พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
อาพาธในภคอุสารท ๒๔๕
อารัญญิณฺธุคค ๖๙,๗๐,๓๔๐,๓๖๗
อารัญญิณฺธุคค (ของผู้อยู่ป่า) ๓๔๐
อาวาสสิกขา ๓๓๖
อาสนะกำบัง (ดู ที่ลับ)
อาหาร (ดู ถิ่น)
ถวายเจาะจง ๑๑๔, ๑๑๖, ๓๒๗
ในที่นิมนต์ ๓๒๗
ประณีต ๑๒๒, ๑๘๖
สังฆอาหาร ๑๒๒
สันนิธิ (สังฆ) ๑๒๒, ๒๔๔, ๒๕๑
เก็บค้างคืนในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
เก็บเสบียง ๒๕๓
สัตตคฺค ๑๑๘
หุงต้มในที่อยู่ ๒๔๘, ๒๕๑
หุงต้มเอง ๒๔๘, ๒๕๑
อาหารเดน ๑๑๙,๒๔๙,๒๕๒,๓๖๑
อาหารอ่อน ๒๔๗

อำนาจประโยชน์ ๑๐ ประการ ใน
การบัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑
อิทธิปาฏิหารย์ ๓๐๗, ๔๙๕
อุกเขปนียกรรม ๒๖๘, ๒๘๓, ๔๘๓
อุคคหิตปฏิคคหิตกะ ๒๕๒
อุจจาระ ๑๙๐, ๑๙๑, ๓๑๘, ๓๔๓
อุตตราสงค์ ๒๖๓ (ดู จีวร ด้วย)
อุตตริมุสสธรรม ๑๙, ๒๒, ๒๒๒,
๓๐๗
สิกขาบทเกี่ยวกับอุตตริมุสสธรรม
๔๙๕
อุทกภัย ๒๓๓, ๓๐๒, ๓๕๒, ๔๒๘
อุทกฺกเขปสีมา ๒๒๖
อุโบสถ ๒๒๔, ๓๕๐, ๔๒๖
ประเภทอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖

ปาริสุทธอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๖
โรงอุโบสถ ๒๒๕
อธิษฐานอุโบสถ ๒๒๙, ๔๒๗
อุปัฏฐาก ๓๓, ๓๒๑
รับสามเณรเป็นอุปัฏฐาก ๑๕๔,
๒๑๕, ๒๑๗
อุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๗, ๒๖๗
ติวณคมอุปสัมปทา (ไตรสรณคมน)
๒๐๑, ๒๑๔
บัญญัติจุดดกัมมอุปสัมปทา ๒๐๗
พิธีกรรม ๒๒๑
ภิกษุณีอุปสัมปทา ๓๕๕
สงสัยในการอุปสมบท ๑๖๐
ห้ามอุปสมบท
บุคคลที่ห้ามอุปสมบท ๒๑๗

บุคคลผู้ไม่สมควรอุปสมบท
๒๑๑, ๒๑๓, ๒๑๘, ๒๑๙
ผู้อายุไม่ครบ ๒๐ ปี ๑๕๙,
๒๑๓, ๒๒๑
อุปสมบทมีคณะต่ำกว่า ๑๐ รูป
๒๐๘, ๒๔๔
เอหิภิกขุอุปสัมปทา ๒๐๑, ๒๐๔
อุปัชฌาย์ ๒๐๕, ๓๔๔
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๕. ๒๐๙
คุณสมบัติของอุปัชฌาย์ ๖. ๒๑๐
พยาบาลอุปัชฌาย์ ๒๖๔, ๓๔๗
อุปัชฌาย์วัตร ๒๐๕, ๓๔๔
อุพพาหิกิริ ๓๐๐, ๔๗๙
โอมสวาท ๘๗

ดัชนีเนื้อเรื่องพระธรรม

ก

กกจุปมสูตร ๓๘๓

กาฬาสังคม ๓๐๒

กามคุณ ๓๘๔

กามสุขัลลิกานุโยค ๑๙๘

กีนคุด ๑๙๒

ข

ของร้อน ๒๐๒

ขันธ์ ๕ ๑๙๙

ขุมทรัพย์ (๕๔)

ค

คลุกคลีกัน ๒๓๘, ๓๙๘

คุย (พอใจในการคุย) ๒๓๘, ๓๙๘

เคารพ (พระเถระ) ๓๙๗

จ

จกกรม ๓๐๙

จิ้วตามมีตามได้ ๓๘๑

เจติยสูตร ๓๘๔

เจโตวิมุตติ ๒๒๓, ๔๐๕

โจรปล้นเมือง ๒๓

ด

ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ (สิ่งมีชีวิต)

หมอง ๓๖๒

ดอกบัว ๓ ชนิด ๑๙๘

ต

ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ๒๐๒

ตายนะกาลา(บทห้ายปาดิโมกข์)๔๐๖

ท

ทักขิ (เสมอกันโดยทักขิ) ๓๙๖

ทะเลาะวิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘,

๓๘๔, ๓๘๗

ธ

ธรรม

โดยพิสดาร ๕

เป็นที่พึง ๓๘๑

ธรรมทายาท ๔๓๒

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึงกัน

(สรวานีเยธรรม) ๓๙๕

ธรรมวินัย (ดู พระธรรมวินัย)

ธัมมจักกัปปวัตตนสูตร ๑๙๘

น

นอน (พอใจในการนอน) ๒๓๘, ๓๙๘

มีสติมีอานังส ๕ อย่าง ๒๖๒

น้ำอสุจิมิเคลื่อน ๒๖๒

นิพพาน ๓๕๑

บ

บทสวดห้ายปาดิโมกข์ ๔๐๔, ๔๐๖

บุคคลและสถานที่ที่ควรเสพยา ๔๐๐

ป

ปฏิจจสมุปบาท ๑๙๖

ประชุม

ประชุมกันเนื่องนิตย์ ๓๙๖

ประชุมโดยพร้อมเพรียงกัน ๓๙๗

ประโยชน์ ๑๐ ในการบัญญัติสิกขาบท

(๑๙), ๑๑

บัญญัติวิมุตติ ๔๐๕

ผ

ผาสูก (อยู่เป็นผาสูก) ๓๘๖

ผู้กินคุด ๑๙๒

ผู้ชนะ ๕

ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี ๒๗๒

พ

พรมจรรย์

ความขาดทะลุต่างพร้อยพรมจรรย์

(เมณฺณสังโยค ๗) ๓๘๓

พรมจรรย์ตั้งมั่นหรือไม่ตั้งมั่น ๕

อานังสของพรมจรรย์ ๓๙๘

พระเจ้าเสนทิโกศลพระณาคุดพระภิกษุ

ในธรรมวินัยนี้ ๓๘๔

พระดำรัสของพระผู้มีพระภาค ๓๙๘

พระเถระ (เคารพในพระเถระ) ๓๙๗

พระธรรมวินัย

พระธรรมวินัยจักเป็นศาสดา ๓๘๑

มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘

มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕

หลักตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๙๖

พระสภทาคมมี ๓๕๑, ๔๐๕

พระสงฆ์ (การเป็นอยู่ไม่เสื่อม) ๓๙๖,

๓๙๘

พระโสดาบัน ๖, ๓๕๑, ๔๐๕

พระอนาคามี ๓๕๑, ๔๐๕

พระอรหันต์ ๓๕๑, ๔๐๕

น้ำอสุจิ ของพระอรหันต์ ๒๖๒

โลกไม่ร้างจากพระอรหันต์ ๓๘๐

พละ ๕. ๓๕๑

พยาบาล(คุณสมบัติผู้พยาบาล) ๒๖๕

เพียร ๔๐๒, ๔๐๓

โพฆมรงค์ ๗. ๓๕๑

โพธิปักขิยธรรม ๓๗. ๓๕๑

ม

มรรคมืองค์ ๘. ๑๙๘, ๓๕๑

มหาโจร ๕ จำพวก ๒๑, ๓๒๕

มหาปเทศ ๔ (พระธรรมวินัย) ๓๙๘

มหาปเทศ ๔ (พระวินัย) ๒๕๕

มหาสมุทร (ความอศจรรย์ ๘) ๓๕๐

มัชฌิมาปฏิปทา ๑๙๘

มาตุคาม ๒๗๒, ๓๘๓

มารยาทและโจร ๔๐๔

มิตราช ๓๙๘

เมตตา กายกรรม วจีกรรม มโนกรรม

๓๘๖, ๓๙๕

ให้พญางู ๔. ๓๐๖

เมณฺฐสังโยค ๗ ๓๘๓

ร

รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

๑๙๙

รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ๒๐๒

ล

ลักษณะตัดสินธรรมวินัย ๘. ๓๕๖

ลาก

แบ่งกัน ๓๙๕

ลากสักการะ ๑๙๒

ลากสักการะย่อมฆ่าคนชั่ว ๓๒๙

ว

วรรณะ ๔. ๓๕๑

วิญญาณ ๑๙๙

วิมุตติรส ๓๕๑

วิมุตติสุข ๑๙๗

วิวาทกัน ๒๙๗, ๒๙๘, ๓๘๔, ๓๘๗

ทรงประณามพระที่วิวาทกัน ๓๘๗

มูลเหตุ วิวาท ๓๘๙, ๓๙๐

วิธีระงับ ๓๘๙

เวทนา ๑๙๙

เวรทั้งหลายไม่ระงับด้วยการผูกเวรเลย

๒๗๐, ๓๘๘

ศ

ศาสนาเสื่อม ๒

ศีล

ผู้ทุศีลมีบาปกรรม ๓๕๐

สมบูรณ์ด้วยศีล ๓๘๖

เสมอกันโดยศีล ๓๙๖

อาณิสสของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓

ส

สกุ (เหตุปัจจัยทำลายสกุ ๘) ๓๐๒

สตรී (ผู้ต้องติดต่อด้วยสตรี้) ๒๗๒

สติปฏิฐาน ๔. ๓๕๑

สถานที่และบุคคลที่ควรเสพไม่ควรเสพ

๔๐๐

สมบัติ (ไม่มีสมบัติ, ไม่ติดสมบัติ) ๔

สังขาร ๑๙๙

สัญญา ๑๙๙

สันโดษ ๓๘๑

สัมมปธาน ๔. ๓๕๑

สามคามสูตร ๓๘๙

สามัคคี ๓๘๗, ๔๐๐

สายกลาง ๑๙๘, ๒๔๐

สาราณียธรรม ๖. ๓๙๕

สิกขาบท

ทูลขอให้บัญญัติสิกขาบท ๖

ประโยชน์ ๑๐ ประการ ในการ

บัญญัติสิกขาบท (๑๙), ๑๑

เสื่อม

การเป็นอยู่ที่ไม่เสื่อม

(อภิธานียธรรม) ๓๙๖, ๓๙๘

พระสงฆ์ (ไม่เสื่อม) ๓๙๖

ศาสนาเสื่อม ๒

ห

หลักตัดสินธรรมวินัย ๘ ประการ ๓๕๖

หลักใหญ่สอบพระธรรมวินัย ๓๙๙

หลักอย่างมีสติ (อาณิสส) ๒๖๒

อ

อดทน ๔๐๔

อธิกรณ์ อธิกรณ์สมณะ ๗. ๓๙๑

อนัตตลักขณสูตร ๑๙๙

อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ๑๙๙

อนุปพิทกา ๒๐๐

อภิธานียธรรม ๗ (การเป็นอยู่

ที่ไม่เสื่อม) ๓๙๖, ๓๙๘

อรหัตตผล ๓๕๐

อริยมรรคมีองค์ ๘. ๑๙๘, ๓๕๑

อริยวงศ์ ๔. ๓๘๑

อริยสัง ๔. ๑๙๘

อวิปปฏิสาร ๓๗๘

อสุกะ (เจริญอสุกะ) ๑๗

อิตถกิลมถานุโยค ๑๙๘

อันตรธาน (๒๙), ๕, ๑๙๔

อัครจริย ๘ ประการของมหาสมุทร

และพระธรรมวินัย ๓๕๐

อาทิตตปริยายสูตร ๒๐๒

อาณิสส

ของการนอนหลับอย่างมีสติ ๒๖๒

ของศีล ๒๕๐, ๓๗๘, ๔๐๓

อิทธิบาท ๔. ๓๕๑

อิทธิปาฏิหาริย์ (แสดงอิทธิวิธี) ๔๐๔

อินทรี ๕. ๓๕๑

อุปกิเลสสูตร ๓๘๗

อุปกิเลสเป็นเหตุให้สมณพราหมณ์

มัวหมอง ๔ อย่าง ๓๖๒

อุปมา สายพิน ๒๔๐

โอปปาติกะ ๔๐๔

ดัชนีชื่อเฉพาะ (อสาธารณนาม)

ก

กบิลพัสดุ์ ๒๑๔
 กลันทะ (กลันทคาม) ๘, ๙
 กาสี ๔๔
 กัณทกะ สามเณร ๑๕๕
 กัณณกุชชะ ๖
 กิฏาครี ๔๔, ๒๘๐
 พระ ประพตฺติเลวทราวม ๒๕๐
 กุลินารา ๒๕๔
 ภูฏาการศาลา ๓๒๐
 เกณียะชฎิล ปรงน้ำปานะ ๒๕๓
 โกฏิคาม ๒๕๐
 โกลล ๒๒๖
 โกลลชนบท ๗๑, ๙๒
 โกลัมพี ๓๓, ๔๒
 เหตุการณ์ในกรุงโกลัมพี ๒๗๐, ๓๘๘

ข

เขตทูกันดาร์ ๒๔๓
 เขาคิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐

ค

คยากัสสป ๒๐๒
 คยาสีสะ ๒๐๒, ๓๓๑
 คิชฌกูฏ ๑๓, ๒๔๐
 แคว้นกาสิ ๔๔
 โคตมกเจติย์ ๕๓
 โฆสิตาราม ๓๓, ๔๒

จ

จันทปัทโชติ ๒๕๙
 จัมปา เหตุการณ์ในกรุงจัมปา ๒๖๗
 จิตตะคฤหบดี ๒๘๑

ช

ชฎิล ๓ พี่น้อง ๒๐๑

ช่างตัดผม ๒๕๔
 ช้าง นาพาครี ๓๓๑
 ช้าง ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 ชั่วกโกมารภักจ
 (ดู หมอชั่วกโกมารภักจ)
 เชตวนาราม ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘,
 ๒๙, ๔๔, ๔๘, ๕๔, ๕๕, ๕๖, ๖๙,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๒๘๑, ๓๒๓, ๓๖๒
 การสร้างขึ้น ๓๒๐
 ถวายเชตวนาราม ๓๒๒

ด

ต้นไม้
 เกิด (ราชายตนะ) ๑๙๗
 จิก ๑๙๗
 ไทร (อชปาลนิโครธ) ๑๙๗
 โพธิ์ ๑๙๖
 สะเดา ๔, สาลิยะ ๒๗๐
 ดปุสสะ ๑๙๗
 ดักกสิลา ๒๕๙

ท

ที่ฆาฏกุมาร ๒๗๐
 ทักขินาครี ๒๖๑, ๓๕๙
 ท้าวสหัมบดีพรหม ๑๕๘

ห

หนักัสสป ๒๐๒
 นาง
 ดุลลนันทาภิกษุณี ๑๑๒
 ภิกษุณีฉัพพัคคีย์ ๓๕๗
 มหาปชาบดีโคตมี ๓๕๔
 เมตติยาภิกษุณี ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 วิสาขา ๓๑๒, ๓๕๐
 คำขอ ๘ ประการ ๒๖๒
 อัมพปาลี ๒๕๙
 ถวายปามะม่วง ๒๕๐

อุบลวรรณา (ภิกษุณี) ๕๗
 นาย มิคัลลนทิกะ ๑๗
 นีครณณานุบุตร ๒๕๑

บ

บุพพาราม ๓๕๐

ป

ปัจฉินตชนบท ๒๔๔
 ปัญจวัคคีย์ ๑๙๘, ๑๙๙
 หลุดพ้นจาก อาสวะ ๑๙๙
 ปาฏลิกาม ๒๕๐
 ปา
 ปารีเลยยกะ ๒๗๐
 มัจฉิกา ๒๘๑
 มหาวัน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะม่วง ๒๕๑
 อธิปตมกฤททายวัน ๑๙๘
 ไปกขรฐ ๒๕๒

พ

พณานาคชื่อมุจลินท์ ๑๙๗
 พระ
 ๖ รูป (ดู พระฉัพพัคคีย์)
 ๑๗ รูป (ดู พระสัตตสวัคคีย์)
 พระ กฏโมรคตัสสกะ ๓๗
 พระ กังขาเรวตะ ๒๔๘
 พระ กัสสปโคตร ๒๖๗
 พระ กิมฬิยะ ๓๒๘, ๓๘๖
 พระ โกกาลิกะ ๓๗, ๔๐
 พระ โภณทัณญะ ๑๙๙
 พระ ขันนพเทวบุตรี ๓๗
 พระ คัคคะ ๒๙๖
 พระ จูฬปณณก ๑๐๗
 พระ ฉินณะ ๓๓, ๔๒, ๙๘, ๑๐๕,
 ๑๓๙, ๒๘๓, ๓๕๙
 บรรจุอรพัตตผล ๓๖๐

ภูกลงพรหมทัณฑ์ ๓๕๙
พระ ฉัพพัคคีย์ ๑๖, ๑๘, ๕๓, ๕๙,
 ๖๕, ๖๖, ๖๗, ๗๑, ๗๔, ๗๖,
 ๗๙, ๘๑, ๘๕, ๘๘, ๘๙, ๙๐, ๙๔,
 ๙๙, ๑๐๒, ๑๐๓, ๑๐๖, ๑๐๘,
 ๑๐๙, ๑๑๑, ๑๑๔, ๑๒๓, ๑๒๔,
 ๑๒๓, ๑๓๔, ๑๓๖, ๑๔๐, ๑๔๖,
 ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๕๓, ๑๕๕, ๑๕๖,
 ๑๕๘, ๑๕๙, ๑๖๑, ๑๖๒, ๑๖๓,
 ๑๖๔, ๑๖๕, ๑๖๙, ๑๗๒, ๑๗๓,
 ๑๗๔, ๑๗๕, ๑๘๑, ๒๑๖, ๒๒๕,
 ๒๔๒, ๒๕๕, ๒๕๗, ๓๐๔, ๓๑๓,
 ๓๑๔, ๓๑๕, ๓๒๑, ๓๒๒, ๓๕๗
พระ ขาวเมืองปารุยกะ ๒๕๖
พระ ขาวเมืองอาฬวี ๙๕, ๙๖, ๑๐๖
พระ ทัพพมัลลบุตร ๓๔, ๓๕,
 ๓๖, ๙๙, ๑๖๔, ๒๙๕, ๒๙๖, ๓๑๑
พระ ที่กัญจกริ ๔๔, ๒๘๐
พระ เทวทัต ๓๗, ๔๐, ๑๑๒,
 ๑๑๕, ๓๒๘, ๓๒๙
 เสนอข้อปฏิบัติ ๕ ข้อ ๓๗, ๓๘,
 ๓๓๑
 ทำให้สงฆ์แตกกัน ๓๓๑
 ประทุษร้ายพระพุทธรเจ้า ๓๓๐
พระ ธนียะ ๑๓
พระ นันทะพระพุทธรูชา ๑๗๕
พระ นันทิยะ ๓๘๖
พระ นางมหาปชาบดีโคตมี ๓๕๔
พระ ปิณฑโถกการทวาทะแสดงฤทธิ์
 ๓๐๗
พระ ปิลินทวัจฉะ ๗๘, ๒๔๗
พระ ปุณัพพสุกะ ๔๔
พระ ปุราณะ ๓๕๙
พระ พวกบัณฑิตและพระโลหิตกะ
 ๒๗๔
พระ พวกพระอัสสสิและปุณัพพสุกะ
 ๒๘๐
พระ ภคคุ ๓๒๘
พระ ภททิยะ ๑๙๙, ๓๒๘
พระ ภิกษุชาวแคว้นอาฬวี ๓๒
พระ ภูมชกะ ๙๙

พระ มหาภิกษุจาณณะ ๒๔๓
พระ มหาภิกษุสปะ ๓๒, ๓๕๘
พระ มหานามะ ๑๙๙
พระ มหาโมคคัลลานะ ๓๒๘
พระ เมตติยะ ๙๙
พระ เมตติยะและภุมมชกะ
 ๓๕, ๓๖, ๙๙, ๓๑๑
พวกภิกษุเมตติยะและภุมมชกะ
 ๒๙๖
พระ โมคคัลลานะ ๕, ๔๖, ๒๘๐,
 ๓๕๐
อภกบวช ๒๐๔
พระ ยสะกาทิณฏกบุตร ๓๖๑, ๓๖๒
พระ ราหุลผนทเป็นสามเณร ๒๑๔
พระ เวทีละ ๓๖๒
พระ วิชัยบุตร ชาวกรุงเวสาลี
 ๑๒, ๓๖๑
พระ วัปปะ ๑๙๙
พระ วาสถกะ ๓๖๒
พระ เวลัฏฐสีสะ ๑๒๒
พระ สมุทรรทัต ๓๗
พระ สัตตสรวคคีย์ (ภิกษุพวก
 ๑๗) ๑๐๑, ๑๒๑, ๑๓๖, ๑๓๗,
 ๑๔๐, ๑๔๖, ๑๕๘, ๑๕๙, ๒๑๓
พระ สัพพกามี ๓๖๒
พระ สัมภูตะ ๓๖๒
พระ สาคิตะ ๑๓๕
พระ สารีบุตร ๕, ๔๖, ๕๓,
 ๒๐๔, ๒๘๐, ๓๒๒
ได้ดวงตาเห็นธรรม ๒๐๔
อภกบวช ๒๐๔
พระ สาหะ ๓๖๒
พระ สุทินนะ ๘, ๙
พระ สุธรรม ๒๘๑
พระ สุภททะ ๓๕๘
พระ สุมณ ๓๖๒
พระ เสยสกะ ๒๕, ๒๗๙
พระ โสณกฎิกัณณะ ๒๔๓
พระ โสณโกฬวิสะ ๒๔๐, ๔๐๒
พระ ทัดถกศากยบุตร ๘๗
พระ อธิตะ ๓๖๒

พระ อนุรุทธะ
 ๙๒, ๓๒๘, ๓๘๖, ๔๐๒
พระ อริฏฐะ ๑๕๒, ๑๕๓, ๒๘๓
พระ อัสสสิ ๔๔, ๑๙๙
ปิณฑบาติ ๒๐๔
พระ อาณนัฏ ๕๓, ๑๒๕, ๑๖๗,
 ๒๔๘, ๓๒๘, ๓๕๘, ๓๘๖, ๓๘๙
ถูกปรับอาบัติ ๓๕๙
พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
บรรลูประวัตติผล ๓๕๘
พระ อุชชโสภิตะ ๓๖๒
พระ อุททายี ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘,
 ๒๙, ๔๔, ๔๙, ๕๖, ๕๗, ๑๑๐,
 ๑๑๓, ๑๔๖
พระ อุบาลี
 ๓๒๔, ๓๒๘, ๓๕๒, ๓๕๘
พระ อุปันนทะ(ศากยบุตร) ๕๘,
 ๖๑, ๖๒, ๖๓, ๗๒, ๗๕, ๘๐,
 ๘๒, ๙๔, ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๒๘,
 ๑๒๙, ๑๓๐, ๑๕๕, ๑๕๙, ๑๗๑
พระ อุปวาพะ ถูกฟ้อง ๒๙๘
พระ อุปเสนังคันทบุตร ๖๙
พระ อุรุเวลกัสสป ๓๑๘
พระ เจ้าจันทปัทมิขิต ๒๕๙
พระ เจ้าทิมิต ๒๗๐
พระ เจ้าปเสนโกศล ๑๓๓, ๑๓๘,
 ๑๖๗, ๓๘๔
พระ เจ้าพรมทัต ๒๗๐
พระ เจ้าพิมพิสาร ๑๔, ๒๐๓, ๒๒๔,
 ๒๓๒, ๒๔๐, ๒๔๗, ๒๕๙, ๒๖๙
พระ ราชประสงค ๕ ประการ ๒๐๓
พระ เจ้าสุทโธทนะ ๒๑๕
พระ นางมัลลิกา ๑๖๗
พระผู้มีพระภาคเจ้า
โปรด ขฎิล ๓ พันอง ๒๐๑
โปรด ปัญจวัคคีย์ ๑๙๘
โปรด พระเจ้าพิมพิสาร ๒๐๓
โปรด ภททคีย์ ๒๐๑
โปรด เมณฑกคฤหบดี ๒๕๒
โปรด ยสกุสบุตร ๒๐๐
โปรด เวลัฏฐะ ภิกษุจาณณะ ๒๕๐

โปรด สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 พยาบาลภิกษุอาพาธ ๒๖๔
 ไรศลมในท้อง ๒๔๘
 สรรเสริญพระอุบาลี ๓๒๔
 สรรเสริญพระสารีบุตร ๓๓๒
 หลีกออกวัน ๖๙, ๒๗๐
 พรหมมณเฑียรบวาคคน ๑๙๖
 พารานสี ๖, ๑๙๘
 โพธิราชกุมาร ๓๑๒

ก

กัททียราชา ๓๒๘
 กัลลิกะ ๑๙๗

ม

มถ (แบบนาชาวามถ) ๒๖๑
 มหานามศากยะ ๑๓๒
 มหาวิน ๖, ๑๗, ๒๐, ๓๒๐
 มะฆา ๒๕๓
 เมตติยา ๓๕, ๓๖, ๒๙๖
 มัชฌิมชนบท ๒๔๔
 มารดานางกาณดา ๑๑๘
 มุจลินท์ ๑๙๗
 เมณฑกถกหบที (ชื่อนุญาด) ๒๕๓
 แม่หน้า
 คงคา ๒๕๐
 ไพบา ๑๔๒
 เนวัญชา ๑๙๖
 อจิรวดี ๑๓๘

ย

ยสกุลบุตร ๒๐๐
 ยาโลณโสวีระ ๒๔๘

ร

ราชพรหมณ์ ๒๐๗
 ราชกุมาร
 ชื้ออชาตศัตรู ๓๒๘
 ชื้อเซต ๓๒๐
 ในโกถยสกุล ๓๒๘
 ในศากยสกุล ๓๒๘
 ราชคฤห์ ๑๓, ๓๒, ๓๔, ๔๗, ๒๐๓,
 ๒๐๔, ๓๑๙, ๓๕๔
 โรหะ (มัลละกษัตริย์) ๒๕๔

ล

ลิจฉวี (คณกะษัตริย์) ๒๕๑

ว

วานัญฐะ ๒๕๒
 วชิร ๙, ๒๐
 วัชฌมัจฉฉวี ๓๑๑
 วาลิการาม ๓๖๒
 เวทลละ ๕
 เวญชพรหมณ์ ๔, ๖
 เวญชา ๔
 เวสาลี ๖, ๙, ๑๗, ๒๐, ๒๕๐, ๒๕๑,
 ๒๕๙, ๓๒๐
 พระวัชชีบุตร (ชาวกรุงเวสาลี)
 ๑๒, ๓๖๑
 เวฬุวัน ๓๒, ๓๔, ๓๗, ๕๗, ๒๐๔,
 ๒๓๒, ๓๑๙

ศ

ศากยสกุล ๓๒๘

ส

สหาย ๓๐ คน ๒๐๑
 สังกัส ๖
 สัมมุขัยปริพาชก ๒๐๔
 สาเกต ๑๔๓, ๒๕๖, ๒๕๙
 สาวตถิ ๒๕, ๔๔, ๔๘, ๕๓, ๖๙,
 ๗๑, ๙๒, ๑๔๓, ๑๕๑, ๒๕๕,
 ๒๕๖, ๒๗๔, ๓๒๐, ๓๒๑
 สีหเสนาบตี ๒๕๑
 สุนิธัสสการะ ๒๕๐
 โสเรยะ ๖

ห

หมอ ชีวกโกมารภักจ ๒๕๙, ๓๐๙

อ

อชาตศัตรู ๓๒๘, ๓๒๙
 อนาถปิณฑิกคหบดี ๓๒๒
 ถวายเซตวันาราม ๓๒๒
 นับถือพระพุทธานศาสนา ๓๒๐
 อภัยราชกุมาร ๒๕๙
 อัคคาพวีเจติย ๓๒
 อังคุตตรปาละ ๒๕๓
 อัมพปาลี ๒๕๙
 อาตุมา ๒๕๔
 อาปณะ ๒๕๓
 อาพวี ๓๒, ๑๐๖
 อิลิสิ ๑๓
 อิลิปตมฤคทายวัน ๑๙๘
 อุกระชนบท ๑๙๗
 อุบาสกชุดแรก ๑๙๗
 อุรุเวลกัสสป ๒๐๑, ๒๐๓
 อุรุเวลา ๑๙๖, ๒๐๑, ๒๐๓

บรรณานุกรม

- คณะวัดชาวมหา. **คู่มือพระปาฏิโมกข์**. มปป. มปป.
- คณะวัดหนองป่าพง. **อุปถัมภ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๔.
- ป.หลงสมบุญ. **พจนานุกรมบาลี-ไทย**. กรุงเทพมหานคร : อรุณสภา, ๒๕๑๕.
- พระเทพเวที (ประยูรย์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**.
พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๓.
- พระธรรมปิฎก (ประยูรย์ ปยุตโต). **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.
- พระอมราภิรักขิต (อมโร เกิด). **สัตตบัพพบุพพิสักราช และ บุพพิสักราชวรรณ**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.
- พุทธทาสภิกขุ. **ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์**. พิมพ์ครั้งที่ ๘. กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์
พระนคร, ๒๕๓๔.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราช
วิทยาลัย เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕, เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘,
เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **มหาจุฬาเตปิฎก เล่มที่ ๑, เล่มที่ ๒, เล่มที่ ๔, เล่มที่ ๕,
เล่มที่ ๖, เล่มที่ ๗, เล่มที่ ๘, เล่มที่ ๙**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุธวิทยาลัย. **ภิกษุปาฏิโมกข์ บาลี-แปล**. พิมพ์ครั้งที่ ๑๔. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.
- มูลนิธิโกมลคีมทอง และคณะ. **อนุทินภาพ ๖๐ ปี สวนโมกข์**. กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์
พรินติ้ง กรุ๊ป, ๒๕๓๕.
- ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมภาษาไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๒๕**.
พิมพ์ครั้งที่ ๔. กรุงเทพมหานคร : สนพ. อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๓๑.
- สุชีพ ปุญญานุภาพ. **พระไตรปิฎกฉบับประชาชน**. พิมพ์ครั้งที่ ๓. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๔.

สารสนเทศนุกรม

- สำนักคอมพิวเตอร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. **พระไตรปิฎกฉบับคอมพิวเตอร์ ชุดภาษาไทย
(BUDSIR/TT for Windows)**. กรุงเทพมหานคร : สำนักคอมพิวเตอร์
มหาวิทยาลัยมหิดล. ๒๕๔๑.

วินัย ๑๖๑

รวมพระพุทธรูปวิจิตรวิญญูทั้งมวลที่ควรทราบ

ISBN

978-616-7639-17-8

บรรณาธิการคณะผู้จัดทำ

พระมหาวิริยพงศ์ วีระโส วศบ., นธ.เอก ปธ.๓

เจ้าอาวาส วัดป่าสันติพุทธาราม (สาขาวัดหนองป่าพง สำรองที่ ๒๘)

๑๙๕ หมู่ ๑ ตำบลกรับใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดราชบุรี ๗๐๑๙๐

**สื่อธรรมนี้จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน
สงวนสิทธิ์ ในการแก้ไขต้นฉบับ**

ไม่สงวนสิทธิ์ในการพิมพ์ หรือเผยแพร่ในสื่อ โดยต้องไม่แก้ไขต้นฉบับเดิม

พิมพ์ครั้งที่ ๑

เมษายน ๒๕๕๕

โดยคณะสงฆ์และญาติธรรมสาขาวัดเขาวังราชบุรี ๑,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๒-๑๔

(พ.ศ. ๒๕๕๖-๒๕๕๗)

๒๐,๕๐๐ เล่ม

พิมพ์ครั้งที่ ๑๕

มีนาคม ๒๕๖๖

๒,๐๕๕ เล่ม

โดยคณะสงฆ์และญาติธรรม

- วัดเขาวังราชบุรี พระอารามหลวง

- วัดป่าสันติพุทธาราม สาขาวัดหนองป่าพงที่สำรอง ๒๘

- ศิษย์หลวงพ่อบุญธรรมมหาบุญเลิศ จานทิโน

จัดพิมพ์โดย

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สามลดา กรุงเทพมหานคร

ประสานการจัดพิมพ์ได้ที่

วัดป่าสันติพุทธาราม, คุณสมชัย ชีวาพัฒน์

โทรศัพท์ ๐๒-๕๖๒-๐๓๐๓, ๐๘๖-๘๙๕-๒๓๐๐

บันทึก

บันทึก

บันทึก

บันทึก

บันทึก

บันทึก

“อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า
ธรรมวินัยของพวกเรา มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว
พวกเราไม่มีพระศาสดา ดังนี้
อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น
อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น
จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา”

เป็นมนุษย์ สุดแสนดี มีโอกาส
มีปัญญา เฉลียวฉลาด กว่าสัตว์ทั้งผอง
ขอวิงวอน พวกเราทั้งหลาย จงไตร่ตรอง
ยึดครอง ความเป็นธรรม นำจิตใจ

วัดจะดี มีหลักฐาน เพราะบ้านช่วย
บ้านจะสวย เพราะมีวัด ดัดนิสัย
บ้านและวัด ผลัดกันช่วย ก็อวยชัย
ถ้าขัดกัน ก็บรลัย ทั้งสองทาง

วัดจะดี ไร่ดี ที่โบสถ์สวย
หรือไร่รวย ด้วยทรัพย์ นับสงฆ์
วัดนั้นดี เหล่าพระสงฆ์ ทรงธรรม ทรงวินัย
ถือหลักชัย อรหันต์ เป็นสันดาน ฯ

โอวาทธรรมคำสอน...พระเทพวชิรญาณ (หลวงพ่อเลี่ยม จิตฺตโม)
เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง
ณ.ลานธรรม วัดป่าสันติพุทธาราม
ต.กรับใหญ่ อ.บ้านโป่ง จ.ราชบุรี วันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ.๒๕๕๗

ฉบับที่ พ่อแม่ครูบาอาจารย์...

- พระภิกษุวิสุทธิญาณเถร วัดดอยธรรมเจดีย์ สกลนคร
- พระเมธีวราภรณ์ วัดเขาวัง ราชบุรี พระอารามหลวง
- พระเทพวชิรญาณ วัดหนองป่าพง อุบลราชธานี

เมตตาให้คำอนุโมทนาในการพิมพ์